T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

HEKÎM-İ DENDÂNÎ MEHMED BİN AHMED'İN "TERCEME-İ MUHTASAR-I MÜFÎD FÎ ‘İLMİ'T-TIBB" ADLI ESERİ (VR. 4b-28b) (İNCELEME-METİN-DİZİN-TIPKIBASIM)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜRKAN KANAATLI

İSTANBUL 2018

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

HEKÎM-İ DENDÂNÎ MEHMED BİN AHMED'İN "TERCEME-İ MUHTASAR-I MÜFÎD FÎ 'İLMİ'T-TIBB" ADLI ESERİ (VR. 4b-28b) (İNCELEME-METİN-DİZİN-TIPKIBASIM)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜRKAN KANAATLI

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. AYLİN KOÇ

İSTANBUL 2018

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek lisans öğrencisi Gürkan KANAATLI'nın "Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed'in Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb Adlı Eseri (vr. 4b-28b) (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı yüksek lisans tezi olarak oy birliği ~~/ oy çokluğu~~ ile başarılı bulunmuştur.

İmza

Tez Danışmanı Üniversitesi	: Doç. Dr. Aylin KOÇ Marmara Üniversitesi	.....
Üye Üniversitesi	: Prof. Dr. Zuhal Hasena KÜLTÜRAL Marmara Üniversitesi	.....
Üye Üniversitesi	: Dr. Öğr. Üyesi Dilek HERKMEN Düzce Üniversitesi	.....

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun 19/07/ 2018 tarih ve 2018/15-05 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Okan YEŞİLOT
Müdür

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ VII
ÖZET VIII
ABSTRACT IX
KISALTMALAR VE İŞARETLER X
ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ XI
KAYNAKÇA XII

I. İNCELEME 1
1. GİRİŞ 2
1.1. Çalışmanın Konusu ve Amacı 2
1.2. Çalışmanın Yöntemi 2
1.3. Çalışmanın Malzemesi 4
1.3.1. İbnü's-Süveydî'nin Hayatı ve Eserleri 4
1.3.1.1 İbnü's-Süveydî'nin Hayatı 4
1.3.1.2. İbnü's-Süveydî'nin "Et-Tezkire" Adlı Eseri 5
1.3.1.3. İbnü's-Süveydî'nin Diğer Eserleri 5
1.3.2. "Et-Tezkire"nin Muhtasarları 6
1.3.2.1. Abdülvehhâb eş-Şa‘rânî ve "Muhtasar Tezkiretü's-Süveydî" Adlı Eseri 6
1.3.2.2. Kaysûnîzâde Mehmed Çelebi ve "Muhtasarü't-Tezkire" Adlı Eseri 8
1.3.3. Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed'in Hayatı ve Eserleri 10
1.3.3.1. Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed'in Hayatı 11
1.3.3.2. Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed'in "Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî ‘İlmi't-Tıbb" Adlı Eseri 11
1.3.3.2.1. Nüsha Özellikleri 12
1.3.3.3. Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed'in Diğer Eserleri 14
1.4. Eserin Tıp Tarihindeki Yeri 16
1.4.1. Klasik Dönem Osmanlı Tıbbı 16
1.4.2. Dönemin Tıp Anlayışı 17

1.4.3. Dönemin Başlıca Eserleri 18
1.5. Eserin İçeriği 20
1.5.1. Eserin İçeriğine Genel Bakış 20
1.5.2. Bölümlerin Özetleri 30
1.6. Eserin Dili ve Üslubu 56
2. YAZIM ÖZELLİKLERİ 61
2.1. Arapça ve Farsça Sözcüklerin Yazımı 62
2.1.1. Arapça Yapılı Tamlamaların Yazımı 65
2.1.2. Farsça Yapılı Tamlamaların Yazımı 65
2.2. Batı Dillerinden Alıntı Sözcüklerin Yazımı 66
2.3. Türkçe Sözcüklerin Yazımı 66
2.4. Ünlülerin Yazımı 67
2.4.1. /a/ Ünlüsünün Yazımı 67
2.4.2. /e/ Ünlüsünün Yazımı 68
2.4.3. Kapalı e'nin Yazımı 69
2.4.4. /ı/ ve /i/ Ünlülerinin Yazımı 69
2.4.5. /o/ ve /ö/ Ünlülerinin Yazımı 70
2.4.6. /u/ ve /ü/ Ünlülerinin Yazımı 71
2.5. Ünsüzlerin Yazımı 71
2.5.1. /ç/ Ünsüzünün Yazımı 72
2.5.2. /g/ Ünsüzünün Yazımı 72
2.5.3. /ñ/ Ünsüzünün Yazımı 72
2.5.4. /p/ Ünsüzünün Yazımı 73
2.5.5. /s/ Ünsüzünün Yazımı 73
2.5.6. /t/ Ünsüzünün Yazımı 74
2.6. Sözcük ve Eklerin Yazımı 74
2.6.1. Ne Sözcüğünün Yazımı 75
2.6.2. Ḳadar Sözcüğünün Yazımı 75
2.6.3. İle Sözcüğünün Yazımı 75
2.6.4. İçün Edatının Yazımı 76
2.6.5. Degil Edatının Yazımı 76

2.6.6. Şoñra Sözcüğünün Yazımı 76
2.6.7. Ki Bağlacının Yazımı 76
2.6.8. De Bağlacının Yazımı 76
2.6.9. Ek Fiilin Yazımı 77
2.6.10. Zamir n'sinin Yazımı 77
2.6.11. /y/ Yardımcı Ünsüzünün Yazımı 77
3. SES BİLGİSİ 79
3.1. Ünlüler 79
3.1.1. Ünlü Uyumları 79
3.1.1.1. Kalınlık-İncelik Uyumu 79
3.1.1.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu 79
3.1.2. Ünlülerle İlgili Ses Olayları 85
3.1.2.1. İncelme 85
3.1.2.1.1. /a/ > /e/ Değişmesi 85
3.1.2.1.2. /ı/ > /i/ Değişmesi 85
3.1.2.1.3. /o/ > /ö/ Değişmesi 85
3.1.2.2. Kalınlaşma 86
3.1.2.2.1. /e/ > /a/ Değişmesi 86
3.1.2.3. Daralma 86
3.1.2.3.1. /a/ > /ı/ Değişmesi 86
3.1.2.3.2. /e/ > /i/ Değişmesi 86
3.1.2.3.3. /ö/ > /ü/ Değişmesi 86
3.1.2.4. Genişleme 86
3.1.2.4.1. /ı/ > /a/ Değişmesi 86
3.1.2.4.2. /i/ > /e/ Değişmesi 87
3.1.2.4.3. /u/ > /o/ Değişmesi 87
3.1.2.5. Düzleşme 87
3.1.2.5.1. /u/ > /a/ Değişmesi 87
3.1.2.5.2. /u/ > /ı/ Değişmesi 87
3.1.2.5.3. /u/ > /i/ Değişmesi 88
3.1.2.5.4. /ü/ > /i/ Değişmesi 88

3.1.2.6. Yuvarlaklaşma 89
3.1.2.6.1. /ı/ > /u/ Değişmesi 89
3.1.2.6.2. /i/ > /u/ Değişmesi 89
3.1.2.6.3. /i/ > /ü/ Değişmesi 89
3.1.2.7. Ünlü Düşmesi 90
3.1.2.7.1. /ı/ Düşmesi 90
3.1.2.7.2. /i/ Düşmesi 90
3.1.2.7.3. /u/ Düşmesi 90
3.1.2.7.4. Orta Hece Ünlüsünün Düşmesi 90
3.1.2.7.5. Hece Düşmesi 91
3.1.2.8. Ünlü Türemesi 91
3.1.2.8.1. /a/ Türemesi 91
3.1.2.8.2. /ı/ Türemesi 91
3.1.2.8.3 /i/ Türemesi 91
3.1.2.8.4. /u/ Türemesi 91
3.1.2.8.5. /ü/ Türemesi 92
3.1.2.9. Kısalma 92
3.2. Ünsüzler 92
3.2.1. Ünsüz Uyumu 92
3.2.2. Ünsüzlerle İlgili Ses Olayları 93
3.2.2.1. Ötümlüleşme 93
3.2.2.1.1. /p/ > /b/ Değişmesi 93
3.2.2.1.2. /ç/ > /c/ Değişmesi 93
3.2.2.1.3. /f/ > /v/ Değişmesi 94
3.2.2.1.4. /k/ > /g/ Değişmesi 94
3.2.2.1.5. /ķ/ > /ġ/ Değişmesi 94
3.2.2.1.6. /s/ > /z/ Değişmesi 94
3.2.2.1.7. /t/ > /d/ Değişmesi 94
3.2.2.2. Ötümsüzleşme 95
3.2.2.2.1. /b/ > /p/ Değişmesi 95
3.2.2.2.2. /c/ > /ç/ Değişmesi 96

3.2.2.2.3. /d/ > /t/ Değişmesi 97
3.2.2.2.4. /ġ/ > /ķ/ Değişmesi 97
3.2.2.2.5. /v/ > /f/ Değişmesi 97
3.2.2.3. Dudaksılaşma 97
3.2.2.3.1. /g/ > /v/ Değişmesi 97
3.2.2.3.2. /ġ/ > /v/ Değişmesi 98
3.2.2.3.3. /ñ/ > /m/ Değişmesi 98
3.2.2.4. Genizsileşme 98
3.2.2.4.1. /b/ > /m/ Değişmesi 98
3.2.2.5. Genizsizleşme 98
3.2.2.5.1. /n/ > /l/ Değişmesi 98
3.2.2.6. Damaksılaşma 98
3.2.2.6.1. /f/ > /k/ Değişmesi 98
3.2.2.6.2. /ḫ/ > /ķ/ Değişmesi 98
3.2.2.7. Dişsileşme 98
3.2.2.7.1. /ñ/ > /n/ Değişmesi 98
3.2.2.8. İncelme 99
3.2.2.8.1. /ġ/ > /g/ Değişmesi 99
3.2.2.9. Patlayıcılaşma 99
3.2.2.9.1. /v/ > /p/ Değişmesi 99
3.2.2.10. Sızıcılaşma 99
3.2.2.10.1. /b/ > /f/ Değişmesi 99
3.2.2.10.2. /g/ > /ğ/ Değişmesi 99
3.2.2.10.3. /ġ/ > /ğ/ Değişmesi 100
3.2.2.10.4. /ḫ/ > /h/ Değişmesi 100
3.2.2.10.5. /ķ/ > /h/ Değişmesi 100
3.2.2.10.6. /ķ/ > /ḫ/ Değişmesi 100
3.2.2.11. Süreklileşme 101
3.2.2.11.1. /p/ > /f/ Değişmesi 101
3.2.2.12. Benzeşme 101
3.2.2.12.1. /c/ > /ş/ Değişmesi 101

3.2.2.12.2. /s/ > /ş/ Değişmesi 101
3.2.2.13. Aykırılaşma 101
3.2.2.13.1. /ç/ > /s/ Değişmesi 101
3.2.2.13.2. /u/ > /ı/ Değişmesi 101
3.2.2.14. Ünsüz Düşmesi 101
3.2.2.14.1. /ğ/ Düşmesi 101
3.2.2.14.2. /l/ Düşmesi 102
3.2.2.14.3. /r/ Düşmesi 102
3.2.2.14.4. /y/ Düşmesi 102
3.2.2.15. Tekleşme 102
3.2.2.16. Ünsüz Türemesi 102
3.2.2.16.1. /h/ Türemesi 102
3.2.2.16.2. /r/ Türemesi 103
3.2.2.16.3. /v/ Türemesi 103
3.2.2.16.4. /y/ Türemesi 103
3.2.2.17. İkizleşme 103
3.2.2.18. Göçüşme 103
4. SONUÇ 104
II. METİN 105
III. DİZİN 154
IV. TIPKIBASIM 385

ÖN SÖZ

Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb Osmanlı hekimlerinden Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed'in Orta Çağ Arap hekimi İbnü's-Süveydî'nin Doğulu ve Batılı dört yüz kadar bilim insanından alıntılar yaparak kaleme aldığı *Et-Tezkire* adlı Arapça tıp kitabının bir muhtasarının tercümesidir. 17. yüzyılda kaleme alınan eser 1773 yılında, bilinmeyen bir müstensih tarafından istinsah edilmiştir ve bilinen tek nüshası Türk Dil Kurumu Kütüphanesinde Yz. A 393 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Bu çalışmada eserin 4b-28b varaklarında yer alan bölümleri incelenmiştir.

Çalışma; İnceleme, Metin, Dizin ve Tıpkıbasım bölümlerinden oluşmaktadır. İnceleme bölümünde önce çalışmanın konusu ve amacı açıklanmış, araştırma yöntemi izah edilmiştir. Daha sonra *Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb*'ın kendisinden Türkçeye çevrildiği Arapça kaynak eser *Et-Tezkire* ve müellifi hakkında bilgi verilmiş, bu eserin muhtasarları ve ihtisar edenleri üzerinde durulmuş ve mütercim ve tercümeye dair araştırma sonuçlarına yer verilmiştir. Bundan sonra eserin içeriği ile dil ve üslup özellikleri üzerinde durulmuştur. Bu bölüm, eserin yazım özelliklerinin ve ses bilgisinin incelemesi ile sona ermektedir. Metin bölümünde eser çeviri yazıya aktarılmıştır. Dizin bölümünde metnin açıklamalı genel dizini oluşturulmuş, Tıpkıbasım bölümünde orijinal metne yer verilmiştir.

Tıp metinleriyle tanışmamı sağlayan ve çalışmanın hazırlanmasında bana yol gösteren değerli tez danışmanım Doç. Dr. Aylin Koç'a, yüksek lisans derslerinde akademik çalışmalar için sağladığı yüksek motivasyon için değerli hocam Prof. Dr. Emine Gürsoy-Naskali'ye, Cibakaya dizin programını Türk dili araştırmacılarının hizmetine sunan değerli hocam Prof. Dr. Ceval Kaya'ya ve metindeki Arapça bölümlerin okunmasında yardımcı olan tüm değerli arkadaşlara teşekkür ederim.

Gürkan Kanaatlı

04.06.2018

ÖZET

Bu çalışma 17. yüzyıl Osmanlı hekimlerinden Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed'in *Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb* adlı Osmanlı Türkçesi tıp eseri üzerinedir. Bu eser, 13. yüzyıl Arap hekimi İbnü's-Süveydî'nin Doğulu ve Batılı dört yüz kadar bilim insanından alıntılar yaparak oluşturduğu *Et-Tezkire* adlı kitabın bir muhtasarından tercüme edilerek oluşturulmuştur. Çalışma; İnceleme, Metin, Dizin ve Tıpkıbasım olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. İnceleme bölümünde çalışmanın amacı ve yöntemi açıklandıktan sonra eser üzerine yapılan araştırmalarda elde edilen bulgulara yer verilmiş ve metnin yazım özellikleri ile ses bilgisi üzerinde durulmuştur. Metin bölümünde eserin 4b-28b varakları çeviri yazıya aktarılmıştır. Dizin bölümünde çeviri yazıya aktarılan metnin genel dizini oluşturularak sözcükler kullanıldıkları bağlama göre anlamlandırılmıştır. Tıpkıbasım bölümünde ise eserin orijinal metninin kopyasına yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Tıp tarihi, Osmanlı tıbbı, Eski Anadolu Türkçesi, Osmanlı Türkçesi, Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed

ABSTRACT

Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed's work titled

Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb

(pp. 4b-28b)

(Analysis-Text-Index-Facsimile)

This study is on the Ottoman Turkish medical work of *Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb*, which is written by the 17th century Ottoman physician Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed. This work is the translation of a shortened version of the 13th century Arabic physician As-Suwaydi's book *At-Tadhkira*, which is composed citing from about four hundred eastern and western scientists. The study is consisted of four parts: Analysis, Text, Index and Facsimile. In the first part, after the work's aim and method have been explained the findings from the researches on the book have been given. Then spelling features and phonetics of the text have been told. In the second part, the text in the 4b-28b leaves of the work have been transcribed into Latin alphabet. In the third part, the transcribed text's index has been made and the words explained referring to contexts they have been used in. In the forth part, the work's original text has been added.

Key words: History of medicine, Ottoman medicine, Old Anatolian Turkish, Ottoman Turkish, Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed

KISALTMALAR VE İŞARETLER

Ar. : Arapça

bk. : Bakınız

Erm. : Ermenice

Far. : Farsça

GAL : Geischichte der Arabischen Litteratur

krş. : Karşılaştırınız

KZ : Keşfü'z-Zünûn

Lat. : Latince

nr. : Numara

OM : Osmanlı Müellifleri

ö. : Ölüm tarihi

s. : Sayfa

SO : Sicill-i Osmanî

str. : Satır

T. : Türkçe

vd. : Ve diğerleri

Yun. : Yunanca

> : İşaretin açık tarafı sözcüğün geldiği şekli gösterir.

< : İşaretin açık tarafı sözcüğün tahlilini gösterir.

~ : İkili şekiller arasında kullanılmıştır.

+ : İsim kök veya gövdelerine gelen eklerden önce kullanılmıştır.

- : Fiil kök veya gövdelerine gelen eklerden önce kullanılmıştır.

[ ] : Kaynak metnin sayfa ve satır numaralarını ve metin tamirlerini gösterir.

' : Kesme işareti

‘ : Çeviri yazı dışındaki metinlerde ayın'ı temsil eder.

’ : Çeviri yazı dışındaki metinlerde hemze'yi temsil eder.

ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ

ء	ʾ	ص	ṣ
ا	a, ā, e, ı, i, o, ö, u, ü	ض	ḍ, ż
آ	a, ā	ط	d, ṭ
ب	b, p	ظ	ẓ
پ	p	ع	ʿ
ت	t	غ	ġ
ث	s̱	ف	f
ج	c, ç	ق	ḳ
چ	ç	ك	g, k, ñ
ح	ḥ	ڭ	g, ñ
خ	ḫ	ل	l
د	d	م	m
ذ	ẕ	ن	n
ر	r	و	v, o, ō, ö, u, ū, ü
ز	z	ه	e, h
س	s	ة	e, t
ش	ş	ى	y, ā, ı, i, ī

KAYNAKÇA

Arslan-Sarman, Meryem, *Kitâb-ı Tercüme-i Tezkire-i Dâvûd fî 'İlmi't-Tıbb (Metin-Dizinler-Sözlük)*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana 2014.

Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul 2011.

Bayat, Ali Haydar, "İbnü's-Süveydî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, VIII, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1977.

Bayat, Ali Haydar, *Tıp Tarihi*, Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği, İstanbul 2010.

Bayat, Ali Haydar ve Necdet Okumuş, *Muhammed bin Mahmûd-ı Şirvânî, Mürşid*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004.

Canpolat, Mustafa ve Zafer Önler (Hazırlayanlar), *İshâk bin Murâd, Edviye-i Müfrede*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007.

Clauson, Sir Gerard, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford University Press, Oxford 1972.

Cunbur, Müjgan vd. (Hazırlayanlar), *Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1999.

Çağbayır, Yaşar, *Ötüken Türkçe Sözlük,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007.

Çekin, Murat D. (Hazırlayan), *Tabîb İbn-i Şerîf, Yadigâr*, Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği, İstanbul 2017.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* Aydın Kitabevi, Ankara 2002.

Dilçin, Cem (Düzenleyen), *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983.

Doğan, Şaban, *Ebulfeyz Mustafa Efendi, Risâle-i Feyziyye fî Lügâti'l-Müfredâti't-Tıbbiyye,* Değişim Yayınları, İstanbul 2011.

Doğan, Şaban, *Terceme-i Akrabâdîn (Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Sakarya 2009.

Ergin, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi,* Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, İstanbul 2002.

Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed, *Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb*, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, Yz. A 393, Ankara.

İhsanoğlu, Ekmeleddin vd. (Hazırlayanlar), *Osmanlı Tıbbi Bilimler Literatürü Tarihi,* I, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), İstanbul 2008.

Karaağaç, Günay, *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2013.

Kâtip Çelebi, *Keşf-el-Zunun*, I, Türk Tarik Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

Koç, Aylin, *Hâşim-nâme*, Palet Yayınları, Konya 2010.

Kültüral, Zuhal ve Aylin Koç, *Dürrü'l-Meknûn, Derviş Muhammed bin eş-Şeyh Ahmed el-Ankaravî*, Palet Yayınları, Konya 2012.

Kültüral, Zuhal ve Aylin Koç (Hazırlayanlar), *Ebu'l-Hikmet Ahmed Muhsin, Meyvenâme*, Palet Yayınları, Konya 2011.

Mutçalı, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul 1995.

Önler, Zafer (Hazırlayan), *Celalüddin Hızır (Hacı Paşa), Müntahab-ı Şifa, II: Sözlük*, Simurg Yayınları, İstanbul 1999.

Özel, Ahmet, "Kaysûnîzâde", *TDV İslam Ansiklopedisi*, XXV, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 2002.

Özkan, Mustafa, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2013.

Redhouse, Sir James W., *A Turkish and English Lexicon*, Beirut 1987.

Sarı, Nil, "Tıp (Osmanlı Dönemi)" *TDV İslam Ansiklopedisi*, XLI, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 2012.

Steingass, F., *Persian-English Dictionary*, Librairie du Liban Publishers, Beirut 1998.

Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2005.

Tokat, Feyza, *Hezârfen Hüseyin Efendi'nin Tuhfetü'l- Erîbi'n- Nâfia Li'r-Rûhânî Ve't-Tabîb'i (İnceleme-Metin-Dizin)*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Denizli 2002.

Türk Dil Kurumu, *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995.

Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005.

Unat, Ekrem Kadri, Ekmeleddin İhsanoğlu ve Suat Vural (Hazırlayanlar), *Osmanlı Tıp Terimleri Sözlüğü,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2004.

I. İNCELEME

1. GİRİŞ

Türkler, İslam medeniyeti dairesine girdikten sonra Arap ve Fars dillerini öğrenerek bu dillerin bilim ve sanat alanında meydana getirilen eserlerinden yararlanmışlardır. Gerek edebiyat alanında gerek bilim alanında telif eserlere tercüme eserler öncülük etmiştir. Anadolu sahasında Oğuz Türkçesinin yazı dili hâline gelmesiyle birlikte XIV. yüzyılda tıp alanındaki ilk Türkçe eser verilmiştir. Bundan sonra yüzyıllara yayılan uzun bir süre boyunca Osmanlı müellifleri tıp üzerine telif ve tercüme olarak binlerce Türkçe eser vermişlerdir. Bu eserler tıp tarihi açısından olduğu kadar Türkçenin zenginliklerinin tespit edilmesi ve sorunlarının çözülmesi açısından da büyük öneme sahiptir.

Osmanlı Dönemi'nin tercüme tıp eserlerinden biri olan *Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb* birçok yönden incelenmeye değer bir eserdir. Eserin aslı Doğulu ve Batılı dört yüz kadar bilim insanından alıntılar yapılarak yazılan, hacimli bir kaynaktır ve modern tıpta bilinen birçok hastalıktan bahsetmektedir. Mütercim, Türkçenin imkânlarından yararlanarak eserdeki tıbbi terimleri Türkçeye aktarmış ve Türkçenin bilim dili olarak gelişmesine katkıda bulunmuştur. Eser, Türkçenin bilim dili olarak gelişiminin izlenmesi açısından olduğu kadar çeviri bilimi açısından da elverişli bir malzeme niteliğindedir. Eseri önemli kılan bir diğer yönü ise bitki, hayvan, maden, organ, hastalık ve ilaç adlarından oluşan zengin bir söz varlığına sahip olmasıdır. Metnin transkripsiyonunun yapılarak tıp tarihi, Türk dili vb. alanlardaki araştırmacılara sunulması önem arz etmektedir.

1.1. Çalışmanın Konusu ve Amacı

Bu araştırmanın konusu Osmanlı Türkçesi dönemi tıp eserlerinden *Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb*'dır. Bu eser, 13. yüzyılda Şam'da yaşamış olan Arap hekim İbnü's-Süveydî'nin *Et-Tezkire* adlı Arapça tıp eserinin bir muhtasarının 17. yüzyılda Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed tarafından Osmanlı Türkçesine yapılmış çevirisidir. Araştırmamızda eserin 4b-28b varaklarındaki bölümü çeviri yazı alfabesine aktarılacak, metnin yazım özellikleri ve ses bilgisi incelenecek ve dizini oluşturulacaktır. Ayrıca eserin müellifi, mütercimi, müstensihi ve nüshaları üzerine yapılan araştırmaların sonuçlarına yer verilecektir.

1.2. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma İnceleme, Metin, Dizin ve Tıpkıbasım bölümlerinden meydana gelmektedir. İnceleme bölümünde önce çalışmanın konusu, amacı ve yöntemi açıklanmış-

tır. Daha sonra üzerinde çalıştığımız tercüme esere kaynaklık eden eser ve müellifi, bu eserin önem arz eden bir muhtasarı ile ihtisar edeni, mütercimi ve nüshası hakkında elde edilen bilgilere yer verilmiştir. Bu bölüm metnin yazım özellikleri ve ses bilgisi üzerinde yapılan inceleme sonuçlarıyla sona ermektedir.

İnceleme ve Dizin bölümlerinin temelini Arap harfli yazmanın Latin harflerine aktarılan çeviri yazısı oluşturmaktadır. Çeviri yazıda *Times Turkish Transcription* yazı karakteri kullanılmıştır. Her satırın başına köşeli parantez içinde sayfa ve satır numarası konmuş, ilk satırı belirten numara kalın yazılmıştır. Arapça olan bölüm başlıkları yan başlık olarak kullanılmış ve her bölüm ayrı bir paragraf biçiminde aktarılmıştır. Okuyucuya metnin tarafımızdan nasıl anlamlandırıldığını göstermek ve kolay anlaşılmasını sağlamak amacıyla metin noktalama işaretleri kullanılarak çeviri yazıya aktarılmıştır. Çeviri yazıda Türk Dil Kurumunun güncel yazım kılavuzuna metin elverdiği ölçüde uyulmaya çalışılmıştır.

Çeviri yazı telaffuz esas alınarak yapıldığından Arapça ve Farsça kelimelerdeki ünlü uzunlukları ayırt edici işaretlerle çevrilmiş, Batı kökenli kelimelerin yazımında ünlü harfler kullanılsa dahi bu kelimeler kısa ünlü harflerle işaretlenmiştir. Eserde rakamla yazılmış olan birkaç sayı ismi de yazıya dönüştürülerek dizine eklenmiştir.

Bu araştırmada eserin 4b-28b varakları arasında yer alan bölümleri çeviri yazıya aktarılarak incelenmiştir. Eserde Arapça olan bölüm başlıkları dizine alınmamış, bu başlıkların karşılıklarına "Eserin İçeriği" bölümünde yer verilmiştir. Yalnız "faṣl" (bölüm) sözcüğünden ibaret olan başlıkların karşısına ise köşeli parantez içinde bölümün konusu yazılmıştır.

Metindeki derkenarlar çeviri yazıda ilgili oldukları ifadelere dipnot olarak eklenmiştir ve derkenarlardaki sözler için dizinde ilgili oldukları ifadelerin satır numaraları adres gösterilmiştir.

Metnin söz varlığı açıklamalı genel dizin olarak Cibakaya programıyla aracılığıyla oluşturulmuştur. Kök ve gövde hâlindeki tüm sözcükler ve sözlük elemanı niteliğindeki birleşik sözler madde başı olarak ele alınmıştır. Birleşik fiiller, deyimler ve metnin terminolojisini ortaya koymak amacıyla tıp temasıyla ilgili bulunan kelime grupları -kalıplaşmış olup olmamalarına bakılmaksızın- ilgili kelimelerin tümünün veya yalnız önem arz edenlerinin altında gösterilmiştir.

Dizin hazırlanırken metindeki sözlerin kullanıldıkları tüm farklı anlamlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunun için sözlerin her bir farklı kullanımı numaralandırılarak bunlar sözlüklerde yer alan uygun karşılıklarla anlamlandırılmıştır. Sözlüklerde bulunmayan anlamlarda kullanılan sözlere metne dayalı uygun karşılıklar yazılmıştır.

1.3. Çalışmanın Malzemesi

Bu çalışmanın malzemesi *Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb*'ın 4b-28b varaklarındaki kısmıdır. Bu bölümde eserin tarihine dair araştırmalarımızın sonuçları ile üzerinde çalıştığımız nüshanın özelliklerine yer verilecektir.

1.3.1. İbnü's-Süveydî'nin Hayatı ve Eserleri

Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb'ın mukaddimesinde, eserin Re'îsü'l-Hükema İmam Süveydî'nin *Müfredât*'ından alındığı belirtilmiştir. Bu bölümde İbnü's-Süveydî'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilecektir.

1.3.1.1 İbnü's-Süveydî'nin Hayatı

İbnü's-Süveydî, (Ebû İshâk İzzüddin İbrâhim b. Muhammed b. Tarhân el-Ensârî es-Süveydî) 13. yüzyılda yaşamış bir hekim, tabiat âlimi, düşünür ve şairdir. Ali Haydar Bayat, *TDV İslam Ansiklopedisi*'ndeki "İbnü's-Süveydî" başlıklı makalesinde hekimin yaşamını şöyle özetlemektedir:

> "600 (1203-1204) yılında Dımaşk'ta doğdu ve burada yetişti. Ashaptan Sa'd b. Muâz'ın neslinden gelir ve dedesine (veya babasının dedesine) nisbetle İbn Tarhân diye de anılır. Babası Dımaşk'ın 100 km güneyindeki Süveydâ'da yaşayan bir tüccardı. İlk öğrenimini, samimi dostu İbn Ebû Usaybia ile birlikte Ebû Bekir es-Sıkillî'den gördü. İbn Mülaib, Ahmed b. Abdullah el-Attar es-Sülemî, Müsnidetü'ş-Şâm diye bilinen hadis ve fıkıh âlimi Kerîme'nin kardeşi Ali b. Abdülvehhâb, Hüseyin b. İbrâhim b. Seleme ve Ebü'l-Berekât Zeynü'l-ümenâ İbn Asâkir'den hadis dinledi. Mühezzebüddin ed-Dahvâr'dan tıp, İbn Mu'tî ve Necîbüddin Ya'kûb el-Kindî'den edebiyat tahsil etti. Takıyyüddin Haz'al b. Asker en-Nahvî'den Harîrî'nin el-Makâmât'ını okudu. Çağının en büyük botanikçisi kabul edilen Endülüslü İbnü'l-Baytar'dan Dımaşk'ta ikameti sırasında eczacılık dersleri aldı. Birzâlî, İbnü'l-Habbaz ve daha başkaları kendisinden rivayette bulundular, oğlu Bedreddin Muhammed ile Ebü'l-Fazl İsmâil b. Ahmed er-Reşîd el-lrâkî önde gelen öğrencilerindendir. Tıp alanında eser yazacak kadar ilerledikten sonra Dımaşk'ta Nûreddin Zengî'nin yaptırdığı Bimâristân-ı Nûrî ile Bâbülberîd'de ve kale içindeki hastanelerde hekimlik yaptı, hocası Dahvâr'ın kurduğu Dahvariyye Medresesi'nde tıp ders-

leri verdi, hayatının sonlarında tıpta otorite kabul ediliyordu. Arap dili, edebiyatı ve tarihini iyi bilen, özellikle cinas ve tıbâk sanatlarında başarılı bir şair olan İbnü's-Süveydî kaynaklarda belirtildiğine göre genellikle tıp sahasında olmak üzere yeni kûfî tarzı ve İbnü'l-Bevvâb üslûbunda pek çok da kitap istinsah etmiştir. 690 yılı Şâban ayında (Ağustos 1291) Dımaşk'ta vefat etti." (Bayat 1977, 213-214).

1.3.1.2. İbnü's-Süveydî'nin "Et-Tezkire" Adlı Eseri

Ali Haydar Bayat, yukarıda adı geçen makalesinde *Et-Tezkire* hakkında şu bilgileri vermektedir:

"Üç büyük cilt hacmindeki *Et-Tezkire (et-Tezkiretü'l-hâdiye ve'z-zahîretü'l-kâfiye, Tezkiretü's-Süveydî, et-Tezkiretü'l-müfîde ve'z-zahîretü'l-hamîde)* Mısır'da neşredilmiştir (Bulak 1275, 1298, 1301; Kahire 1302). Câlînûs ve Ebû Bekîr er-Râzî başta olmak üzere 400 kadar Doğulu ve Batılı ilim adamından alıntılar yapan İbnü's-Süveydî kendi gözlemlerinden çok az bahsetmiştir. İlmî seviyesi düşük olan kitaptaki reçetelerin çoğu az bilinen basit ilaçlardan oluşur, eserde ayrıca simyacılık (hermetik) metotlarıyla maddeleri birbirine dönüştürerek ilaç yapma ve hastaları büyüyle tedavi etme yollarına da yer verildiği görülür." (Bayat 1977, 214).

1.3.1.3. İbnü's-Süveydî'nin Diğer Eserleri

İbnü's-Süveydî'nin *Et-Tezkire* dışında altı eseri vardır. Ali Haydar Bayat'ın yukarıda adı geçen makalesine göre bu eserler şunlardır:

1. *el-Bâhir fî (ma'rifeti/havâssi)'l-cevâhir* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3697/2; diğer nüshaları için bk. Brockelmann, *GAL*, I, 650)
2. *es-Simâṭ fî esmâ'i'n-nebât:* Bilinen tek nüshası Paris Bibliothèque Nationale'de bulunmaktadır (nr. 3004).
3. *Şerhu'l-Esbâb ve'l-'alâmat:* Necîbüddin es-Semerkandî'nin *el-Esbâb ve'l-'alâmât* adlı eserinin şerhidir (Manisa İl Halk Ktp., nr. 1831).
4. *Şerhu Mûcezi'l-Kânûn:* İbn Sînâ'nın *el-Kânûn*'u üzerine İbnü'n-Nefîs'in yaptığı çalışmanın şerhidir (Darü'l-kütübi'z-Zâhiriyye, nr. 334).
5. *Havâssü'l-ahcâr mine'l-yevâkît ve'l-cevâhir:* Muhtemelen *el-Bâhir fi'l-cevâhir* ile aynı kitaptır.
6. *Tuhfetü'l-hakîm fi't-tıb*

(Bayat 1977, 214)

1.3.2. "Et-Tezkire"nin Muhtasarları

Et-Tezkire farklı kişiler tarafından birçok kez ihtisar edilmiştir. *Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb*'ın mukaddimesinde, tercümenin kaynağının *El-Kitâbü'l-Muhtasar min Kitâbi't-Tezkire* olduğu belirtilmiştir. Ancak bu muhtasarın kim tarafından yapıldığına dair bir bilgi yer almamaktadır. Bu yüzden *Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb*'ın *Et-Tezkire*'nin hangi muhtasarından yapıldığı bilinmemektedir. Tercümeye kaynaklık eden muhtasarın detaylı bir tetkik sonucu tespit edilebileceği düşüncesindeyiz.

Ali Haydar Bayat, *TDV İslam Ansiklopedisi*'ndeki "İbnü's-Süveydî" başlıklı makalesinde *Et-Tezkire*'nin muhtasarları hakkında şu bilgilere yer vermiştir:

> "Kitabın bilinen muhtasarlarının en meşhuru, Abdülvehhâb eş-Şa'ranî'nin (ö. 973/1565) İstanbul kütüphanelerinde ve Gotha'daki Herzoglichen Bibliothek'te çeşitli yazma nüshaları bulunan ve birçok defa basılan *Kalâ'idü'l-mercân fî tıbbi'l-ebdân* adındaki eseridir (Bulak 1275; Kahire 1271, 1294 [Ali b. Abbas el-Mecûsî'nin *Kâmilü's-sınâ'ati't-tıbbiyye*'siyle birlikte], 1298, 1301, 1302, 1304, 1305, 1311, 1314 [son iki baskı Ahmed el-Kalyûbî'nin *Tezkire*'siyle birlikte]). Kanuni devri Türk hekimlerinden Kaysûnîzâde Bedreddin tarafından özel isimler çıkarılarak ve takdim tehir gibi bazı değişikliklerle meydana getirilen ikinci bir muhtasarının tek nüshası da Gotha'dadır (nr. 2026). Kimin tarafından yapıldığı bilinmeyen 953 (1546) tarihli bir muhtasarından başka (Brockelmann, *GAL*, I, 650) Muhammed b. Yûsuf el-Lebîb el-Herevî ve Muhammed b. İshak el-Eberkûhî imzalarını taşıyan iki muhtasarı daha vardır (yazma nüshaları için bk. Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 900)." (Bayat 1977, 214).

1.3.2.1. Abdülvehhâb eş-Şa'rânî ve "Muhtasar Tezkiretü's-Süveydî" Adlı Eseri

Ekmeledddin İhsanoğlu vd. *Osmanlı Tıbbi Bilimler Literatürü Tarihi* adlı eserlerinde Abdülvehhâb eş-Şa'rânî ve *Muhtasar Tezkiretü's-Süveydî* hakkında şu bilgilere yer vermişlerdir:

> "Abû Muhammed 'Abdulvahhâb b. Ahmed b. 'Alî b. Ahmed b. Muhammed b. Muhammed Mûsâ al-Şa'rânî al-Şâfi'î, âlim, mutasavvıf. 898/1493'te Mısır'ın Kalkaşanda bölgesinde doğdu. Şarkiya'nın Manûfiyya şehri köylerinden Şa'râ'da yetişti. Bu yüzden nisbesi Şa'rânî'dir. 973/1565'te Kahire'de öldü. Genelde tasavvuf üzerine eserleri vardır. Tıp üzerine **Muhtasar Tazkirat al-Suvaydî** (A, مختصر تذكرة السويدي) adlı bir eseri vardır. Kitab, 'İzzuddîn al-Suvaydî (ölm. 690/1291)'nin *Kitâb al-Tazkirat al-Hâdiya* (*Müf-*

redât-ı Süveydî de denir) adlı ünlü kitabının muhtasarıdır. İnsanda baştan ayağa kadar bütün âzâlarında meydana gelen hastalıklar ve tedavileri anlatılır. Kitabın başında fihristi yer alır (*KZ*, s. 219)." (İhsanoğlu vd. 2008, 146-148).

Abdülvehhâb eş-Şa'rânî'nin *Muhtasar Tezkiretü's-Süveydî* adlı eserinin dünyanın çeşitli kütüphanelerinde on üç nüshası bulunmaktadır. Ayrıca eser Mısır'da birçok kez basılmıştır. Eserin nüsha ve baskıları hakkında Ekmeledddin İhsanoğlu vd.nin yukarıda adı geçen çalışmalarında şu kayıtlar yer almaktadır:

Nüshaları:

1. Bayezid Umumi, nr. 4086: nesihle 8+131 yaprak, 13,5x9,3 (20x14) cm, 17 str. İstinsahı H. X. asırda. Sonu eksik. 22 Ramazan 1133 tarihli 'Alî b. 'Abdulmuğnî b. 'Alî b. Tâciruddîn al-İskandarî'nin mutalaa kaydı bulunmaktadır.
2. Lala İsmail, nr. 390: nesihle 155 yaprak, 21x15 (15x9,5) cm. 15 str. İstinsahı H. 1002'de.
3. Haleb, Sami İbrahim Haddad, nr. 85: nesihle 156 yaprak, 14x20 (9x14) cm, 19 str. İstinsahı 16 Cemaziyelevvel 1017'de. *Fihris al Mahtûtât al-Tıbbiyyât al-'Arabiyya fî Maktabat al-Doktor Sâmî İbrâhîm Haddâd*, s. 122.
4. Mathaf al-'Irâkî, nr. 126: Başı eksik. İstinsahı Muhammed Ma'sûm b. 'Abdussalâm al-Husnî al-Husaynî al-Fârisî tarafından H. 1063'te. *Fihris al-Mahtûtât al-'Arabiyya fî Maktabat al-Mathaf al-'Irâkî Bağdad*, III, 24.
5. Mevlana Müzesi, nr. 5032: 149 yap. İstinsahı H. 1098'de. *İstanbul ve Anadolu Kütüphanelerinde Mevcut El Yazması Eserler Ansiklopedisi*, II, 866.
6. Laleli, nr. 1620: nesihle 197 yaprak, 21x15 (15,3x9,5) cm. 21 str. Baştan birkaç satır eksik. İstinsahı H. XI. asırda.
7. Bibliothèque Nationale, nr. 3003: 166 yaprak, 21,5x16 cm, 23 str. İstinsahı H. XI. asırda. *Cat. de Slanes*, II, 534 suppl. 1054.
8. Nuruosmaniye, nr. 706: nesihle 76 yaprak, 21,1x16,5 (15,1x9,7) cm, 21 str. İstinsahı 1158'de.
9. Gotha, Arab, 36 stz. Kah. 70: nesihle 74 yaprak, 21x15,5 cm, 23 str. İstinsahı Muhammed b. Muhammed al-Kazzâz tarafından 3 Zilhicce 1177'de. W. Pertsch, IV/6, nr. 1958.
10. Rabat, nr. 6913: 50 yaprak, 21x30 cm, 29 str. İstinsahı 15 Zilhicce 1258'de. *Fihris*, s. 139-141.
11. İskenderiye, Belediye Tıb, nr. 2275/2: nesihle yap. 38^{b}-165^{a}, 17x22 cm, 15 str. İstinsahı Hâlid b. Kıyâs tarafından H. 1293'te. Y. Zaydan-Muhsin Muharrem, s. 335-336.

12. Mathaf al-‘Irâkî, nr. 1377: talikle 251 yaprak, 21,5x11,5 cm, 14 str. *Fihris al-Mahtûtât al-‘Arabiyya fî Maktabat al-Mathaf al-‘Irâkî Bağdâd, III, 24.*
13. Tunus Milli, nr. 4065: mağribi hatla 204 yaprak, 15,5x20,5 cm, 17 str. *Fihris, s. 14.*

Baskıları:

1. Kahire, Bulak, 1275, 164 sayfa. *İstanbul ve Anadolu Kütüphanelerinde Mevcut El Yazması Eserler Ansiklopedisi*, II, 866.
2. Kahire, Matba‘at al-Haşab, 1278/1861, 163 sayfa. İyd Mehmed Efendi, nr. 252.
3. Mısır 1294 1. cilt. "‘İlâc al-Sudâ‘ al-Hâr"dan "al-Musamminât li'l-Kulâ"ya kadar. 2. c. "‘İlâc al-Raml va'l-Hasâ fi'l-Kulli"den "‘İlâc al-Sahr al-Şadîd"e kadar. 22,7x11,8 (22,1x11,1) cm, 434+607 sayfa. Hasan Hüsnü Paşa, nr. 1366.
4. Kahire, Matba‘at al-Husayniya, 1295, 8+102 sayfa. *İstanbul ve Anadolu Kütüphanelerinde Mevcut El Yazması Eserler Ansiklopedisi*, II, 866; Hasib Efendi, nr. 432, 433.
5. Kahire, Matba‘at Şaraf, 1298, 8+102 sayfa. İzmir, nr. 933, 972.
6. Kahire, Matba‘at Şaraf,1301, 8+102 sayfa. Bağdatlı Vehbi, nr. 1339, 1425.
7. Kahire, Matba‘at Muhammed Mustafa, 1302/1884, 102 sayfa. İzmirli İsmail Hakkı, nr. 1892, 1918.
8. Kahire, Matba‘at al-Bahiyya, 1302/1884, 8+103 sayfa. Hacı Mahmud Efendi, nr. 5521.
9. Kahire, Matba‘at Muhammed Mustafa, 1303/1885.
10. Kahire, Matba‘at al-Hayriyya, 1304/1886.
11. Kahire, Matba‘at Osman 8, 1305/1887.
12. Kahire, Matba‘at al-Maymuniyya, 1308/1890, 102+8 sayfa.
13. Kahire, Matba‘at Azhariyya, 1311, 8+103 sayfa.
14. Kahire, Matba‘at Mahmudiyya, 1315/1897, 8+102 sayfa.
15. Kahire, 1316/1898, 77 sayfa.

Hepsi için bkz. *al-Kutub al-‘Arabiyyat allatî Nuşirat fî Mısr fi'l-Karn al-Tâsi‘ ‘Aşar*, s. 179-180.

(İhsanoğlu vd. 2008, 147-148)

1.3.2.2. Kaysûnîzâde Mehmed Çelebi ve "Muhtasarü't-Tezkire" Adlı Eseri

Kaysûnîzâde Mehmed Çelebi (Bedrüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Kûsûnî el-Mısrî) *Et-Tezkire*'yi ihtisar eden hekimbaşıdır. Yaşamını Ahmet Özel'in *TDV İslam Ansiklopedisi*'ndeki "Kaysûnîzâde" başlıklı makalesinden özetle aktaracağız:

Kahire'de Memlük sultanlarının sarayında hekimlik ve hekimbaşılık yapan tanınmış bir aileye mensuptur. Yavuz Sultan Selim, Mısır'ı fethettiğinde çocuk yaşlarında olan Kaysûnîzâde büyüyünce Kahire'de ataları gibi tıp tahsil etmiş Mısır Kadısı Mâlul Emîr Efendi 1547 yılında Anadolu kazaskerliğine tayin edilince kendisini daha önce tedavi eden Kaysûnîzâde'yi beraberinde götürmüştür. Kaysûnîzâde, bu sırada ağır bir hastalığa yakalanan Şehzade Bayezid'i tedavi ettiği için büyük üne kavuşmuştur. Daha sonra Kanuni Sultan Süleyman'a takdim edilerek padişahın gut hastalığını tedavi etmiştir. Bunun üzerine kendisine maaş bağlanmış ve İstanbul ve Edirne'de evler verilmiştir. 1562'de Mehmed Çelebi'nin ölümü üzerine hekimbaşı olan Kaysûnîzâde, Sigetvar seferinde Kanuni'nin yanında bulunmuş ve ölümü üzerine cesedini tahnit etmiştir. Peçevî, Kaysûnîzâde'nin padişah katında saygın bir yeri olduğunu, hatta yaşlılığında Bâb-ı Hümâyun'a geldiğinde veziriazamların bile yaya geçtikleri yerden binek üzerinde geçmesine izin verildiğini ve II. Selim'in tahta geçişinden (1566) iki yıl sonra vefat ettiğini belirtir. Atâî de 1568 yılı, Ağustos ayında ishalden öldüğünü söyler. Fakat Süleymaniye Kütüphanesi'nde mevcut (Ayasofya, nr. 3728) *Muhtasarü't-Tezkire* adlı eserinin kapağında, kendisinden sonra hekimbaşı olan Mehmed b. Garsüddin'in 1572'de yazdığı notta müellifin bu kitabı tamamladığı 1569 yılında İstanbul'da vefat ettiği belirtilmiştir (Özel 2002, 105-107).

Ali Haydar Bayat, yukarıda adı geçen makalesinde *Et-Tezkire* için "Kanuni devri Türk hekimlerinden Kaysûnîzâde Bedreddin tarafından özel isimler çıkarılarak ve takdim tehir gibi bazı değişikliklerle meydana getirilen ikinci bir muhtasarının tek nüshası da Gotha'dadır (nr. 2026)." bilgisini vermektedir (Bayat 1977, 214). Ancak Ahmet Özel, yukarıda adı geçen makalesinde hekimin *Muhtasarü't-Tezkire* adlı eseri için "İbnü's-Süveydî'nin (İbn Tarhan) *et-Teẕkiretü'l-hâdiye* adlı tıbba dair eserinin muhtasarıdır. Müellif mukaddimede dedesi Şemseddin Muhammed el-Kûsûnî'nin de aynı eseri farklı bir şekilde ihtisar ettiğini belirtir (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3728; Gotha, nr. 2026)." bilgisini aktararak bu eserin Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nin Ayasofya Koleksiyonu'nda yer alan başka bir nüshasını haber vermektedir (Özel 2002, 107). *Osmanlı Tıbbi Bilimler Literatürü Tarihi*'nde ise eserin Ayasofya Koleksiyonu'ndaki bu nüshasıyla birlikte dört nüshası olduğu bildirilmektedir (İhsanoğlu vd. 2008, 152). Bu kitapta, "Kaysûnîzâde Mehmed Çelebi" bölümünde "Muhtasar al-Tazkirat al-Suvaydiyya" başlığı altında eserle ilgili şu bilgilere yer verilmiştir:

"İbn al-Suvaydī'nin *al-Tazkirat al-Hâdiya* adlı büyük tıp eserinin muhtasarıdır. Kâtip Çelebi şöyle der: 'Süveydî bazı ilaçlar hakkında bilgi verirken kaynaklarından bahsetmesi sebebiyle kitabın hacmi büyüdü. Bu sebeple Badruddîn Muhammed bin el-Kûsûnî kaynakların isimlerini, tekrarları hazfetmek, bazı takdim ve tehirlerde bulunmak ve mukaddimede ilaçlardan bahsetmek suretiyle kitabı ihtisar etmiştir (*KZ*, s. 386).' İlaçların tarifleri, nörolojik hastalıklar, baş ağrısının sebepleri, tedavi usulleri, gözün tabakaları, göz hastalık ve tedavileri, iç hastalıklarının teşhis ve tedavileri, mesane hastalıkları, romatizmal hastalıklar, bazı anestezik droglar, muhtelif haşeratla mücadele konu edilir. Son bölümde bazı ilaçlarda kullanılan ölçü ve tartıların miktarı verilir." (İhsanoğlu vd. 2008, 151).

Eserin *Osmanlı Tıbbi Bilimler Literatürü Tarihi*'nde bildirilen nüshalarının yanında aynı kitapta bir baskısı olduğu da kaydedilmiştir. Bu nüshalar ve baskı kitapta aşağıdaki şekilde yer almaktadır.

Nüshaları:

1. Mathaf al-'Irâkî, nr. 315/1; nesihle 263 yaprak, 15X26 cm, 35 str. Baştan eksik. İstinsahı H. 963'te, *Fihris*, III, 24-25; *Fihris …el-Mathaf al-'Irâkî, Tıb…*, s. 326
2. Ayasofya, nr. 3728; talikle 261 yaprak, 20,9X14,9 (15,3X9,5) cm. Hamişlerde tashihler var. İstinsahı H. 977'de. *İslami Tıp Yazmaları Kataloğu*, s. 320.
3. Haleb, Sami İbrahim Haddad, nr. 86; nesihle 86 yaprak, eksik nüsha, 15X20,5 (9X16) cm, 21 str. İstinsahı H. XI. asırda. Fihris, s. 124.
4. Gotha, nr. 2026.

Baskısı: Kahire, 1859. Sami İbrahim Haddad, *Fihris*, s. 124.
(İhsanoğlu vd. 2008, 152)

1.3.3. Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed'in Hayatı ve Eserleri

Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed (Mehmed bin Ahmed bin İbrahim bin Hüseyin el-Edirnevî) *Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb*'ın mütercimidir. İsmi eserde "Mehmed bin Ahmed" olarak geçmektedir. Bu ismin sonunda bir de (بلکیّ) sözcüğü yer almaktadır. Yaptığımız araştırmalarda, bir yer adına nispet belirttiği düşünülebilecek bu sözcüğün okunuşu hakkında kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu sözcük mütercimin diğer eserlerinde yer almamaktadır. Mütercim, diğer eserlerinde "Hekîm-i Dendânî" lakabı ve "Mehmed bin Ahmed" adı ile anılmıştır. Buna istinaden bu çalışmada mütercimin adı "Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed" olarak kullanılmıştır.

1.3.3.1. Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed'in Hayatı

Ekmeleddin İhsanoğlu vd. *Osmanlı Tıbbi Bilimler Literatürü Tarihi* adlı kitaplarında Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed'in hayatını şöyle anlatmaktadırlar:

> "Talebesi İbrâhim bin Hüseyin Çavuş'un aşağıda geçen *Terceme-i Mu'âlacât İbn al-Baytar* adlı kitabının Fatih nr. 3541'deki nüshasının mukaddimesinden anlaşıldığına göre Topal Paşa evladı diye bilinen bir aileden gelmektedir. Gene aşağıda geçen kitabı *Terceme-i Kâmûs al-Atibbâ ve Nâmûs al-Alibbâ*'yı 1088/1677'de kaleme aldığında 80 yaşının üstünde olduğunu belirttiğine göre H. 1000-1010 civarında doğmuş olduğu kabul edilebilir. Bu iki eserinin mukaddimelerinde verdiği bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla klasik tıp kaynaklarına ileri derecede vakıftı. Müelliflerinin hayat hikâyelerini, kitaplarının ilmî derecelerini ve yazıldıkları tarihleri, müelliflerinin vefat tarihlerini bilecek kadar tarihi bilgiye de sahipti. Bu durum onun kendisini iyi bir şekilde yetiştirdiğini göstermektedir. Lakabı "dendânî" olduğuna nazaran diş hekimliğinde maharet sahibi idi. Bazı kaynaklarda sehven Rindânî olarak geçer. *OM*, III. Cilt, 236'da, Edirne ve İstanbul'da bir müddet tabiplik yaptıktan sonra Hindistan'a gittiği, orada on sene boyunca Hind padişahı Şah Cihan'a hizmet ettiği, daha sonra yurduna dönerek telifle uğraştığı kayıtlıdır. Gene *Terceme-i Mu'âlacât İbn al-Baytar* adlı kitabın Fatih, nr. 3541'deki nüshasının mukaddimesindeki ifadesine göre İstanbul'da sakin iken 1082/1672 tarihinde Budin'e vali tayin edilen Canbulatoğlu Hüseyin Paşa bin Mustafa Paşa (ölm. 1091/1680. *SO*, II, 195-196)'nın kâtibi olmuş, Paşa 1084/1673'te Mısır valiliğine tayin edilince onunla Mısır'a gitmiştir. Paşa'nın azil tarihi olan 1086/1675 yılına kadar onunla Mısır'da kalmış, Hüseyin Paşa bu vazifeden azledildikten sonra Edirne'ye dönmüş olmalıdır. Zira Hüseyin Paşa bundan sonra Van valiliğine tayin edilmiştir. Fakat Hakîm-i Dendânî'nin onunla Van'a gittiğine dair ne kendisinin ne de talebesinin bir kaydı vardır. 1088/1676 civarında Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya intisab etmiş olmalıdır. Gene talebesi İbrâhim bin Hüseyin Çavuş'un adı geçen eserde belirttiğine göre ölümü 1092/1681 civarında Edirne'dedir." (İhsanoğlu vd. 2008, 288-289).

1.3.3.2. Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed'in "Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb" Adlı Eseri

Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb, Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed'in 17. yüzyılda kaleme aldığı tercüme bir tıp metnidir. Bu eser, 13. yüzyıl Arap hekimi İbnü's-Süveydî'nin Doğulu ve Batılı dört yüz kadar bilim insanından alıntılar yaparak oluşturduğu *Et-Tezkire* adlı kitabın muhtasar bir nüshasından tercüme edilerek oluşturulmuştur. Yaptığımız araştırmalarda tercümenin hangi tarihte yapıldığı konusunda

herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Mütercimin ölüm tarihi diğer eserlerinde 1681 civarı olarak belirtilmiştir. Bu bilgi, eserin 17. yüzyılda tercüme edildiğini göstermektedir.

Tercümeye esas teşkil eden muhtasar nüshanın hangisi olduğu eserde belirtilmemiştir. Mukaddime bölümünde tercümeye kaynaklık eden eser adı *El-Kitâbü'l-Muhtasar min Kitâbi't-Tezkire* olarak geçmektedir.

1.3.3.2.1. Nüsha Özellikleri

Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb'ın bilinen tek nüshası Türk Dil Kurumu Kütüphanesinde bulunmaktadır. Çalışmamızda bu nüshanın yüksek çözünürlüklü tıpkıçekimi kullanılmıştır. Nüshanın tıpkıçekimi İnternet ortamındaki Türk Dil Kurumu El Yazması ve Nadir Eserler Veri Tabanı Kitaplığı'ndan (http://yazmalar.tdk.org.tr) bilgisayar ortamına indirilerek sağlanmıştır.

Türk Dil Kurumu Kütüphanesinin Yazma Eserler Kataloğu'nda eserin mütercimi "Muhammed bin Ahmed" olarak belirtilmiştir. Mütercimin, eserin mukaddime bölümünde (محمد) şeklinde geçen ilk adının "Muhammed" olarak okunması mümkündür. Ancak Osmanlı Dönemi'nde bu ismin "Mehmed" biçimi yaygındır. Buradan hareketle ve başta İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) tarafından yayımlanan *Osmanlı Tıbbi Bilimler Literatürü Tarihi* adlı eser ile diğer bazı kaynaklarda mütercimin adının "Mehmed" olarak kullanılmasından dolayı mütercimin ilk adını "Mehmed" biçiminde kullandık. Ayrıca çalışmamızın başlığında mütercimin *Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb*'da geçmeyen, fakat diğer eserlerinde bulunan "Hekîm-i Dendânî" biçimindeki lakabını da kullandık.

Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu'nda eserin arşiv numarası Yz. A 393 olarak belirtilmiş, başlangıç ve bitişinden Arap harfleriyle bir satırlık alıntı yapılmış ve eserle ilgili şu bilgilere yer verilmiştir:

> "Türkçe, talik hatla, 215x150-165x90 mm ölçülerinde, 23 satırlı, 4b-59b yapraklarında, kap kaçak filigranlı kâğıda, 29 Şevval 1186 (1772) tarihinde yazılmıştır. Sözbaşları ve ilaç isimleri kırmızı mürekkepledir. Kenarları matlablıdır. Siyah meşin sırtlı, siyah pandizot kaplı bir cilt içerisindedir. Reisü'l-Hükema İmam Süveydî'nin *Müfredât*'ından alınmıştır. 3b'de Halil b. Mehmed el-Konevî'nin Risâletü'l-Velediyye'sinin başı, 2a-3a'da Mehmed b. Hasan ve Hadim Abdüssamed b. Ahmed'e ait temellük kayıtları vardır. 59b'de 1179 (1765) yılındaki şiddetli zelzelenin kaydı vardır." (Cunbur 1999, 271).

Bu kayıtta varak bilgisi ve istinsah tarihinin miladi tarihe çevrilmesinde yanlışlık bulunmaktadır. Kataloglama çalışmaları sırasında yazmanın sayfaları Arap rakamları ile numaralandırılırken bir karışıklık sonucu 60. yaprağa 40 numarası verilmiş ve numaralandırmaya bu sayı üzerinden devam edilmiştir. Eserin doğru varak bilgisi şöyledir: Eser 4b-79b varaklarında bulunmaktadır ve 151 sayfadır. İstinsah tarihinin miladi takvime göre doğru karşılığı ise 23 Ocak 1773'tür.

Türk Dil Kurumu El Yazması ve Nadir Eserler Veri Tabanı Kitaplığı'nda eserin DVD numarası 674 olarak belirtilmiştir.

Metinde bölümler kırmızı mürekkeple yazılan Arapça başlıklarla başlamaktadır. Bölümlerdeki söz başları ise yine kırmızı mürekkeple yazılan bağlaçlarla (ve, eger, ve eger, daḫı, ve daḫı) başlamaktadır. Bitki adları, hastalık adları ve diğer tıbbi terimler de kimi zaman kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Cümle sonlarına bazı yerlerde kırmızı mürekkeple büyük bir nokta konulduğu görülmektedir. Bu işaretten sonraki söz başları siyah mürekkeple devam etmektedir.

Satır sonunda kelimeler birkaç örnek dışında bölünmemiştir. Satır sonuna sığmayacak olan kelimelerin sıkışık yazılmasıyla tüm satırlar aynı noktada bitirilmiş, böylece kelimelerin bütünlüğü sağlanmış ve sayfaya estetik bir görünüm kazandırılmıştır. Bölünen kelimelerden bazılarının üzerine bir işaret konulmuştur.

Satırlarda yazılar sıkışık bir biçimde yazılmıştır. Boşluk kalan birkaç yerin bir doldurma işaretiyle kapatıldığı görülmektedir. Yanlışlıkla yazılan veya tekrar edilen sözler ise üzerleri çizilerek iptal edilmiştir.

Metinde birçok sayfada derkenar bulunmaktadır. Derkenarlar genellikle müstensihin yazı karakteri ile yazılmıştır. Birkaç örnekte müstensihin yazısından farklı bir yazı tipinin kullanıldığı görülmektedir. Derkenarlar genellikle "öğrenilmeye değer konu" anlamına gelen "matlab" sözcüğü ile başlamaktadır. "Matlab" sözcüğüyle başlayan derkenarlar, genellikle ilgili oldukları konuya dikkat çekmekte, konuya dair daha fazla bilgi eklememektedirler. Bu derkenarların bir örneği şu şekildedir:

- *Maṭlab: ʿİlācü'ṣ-ṣudāʿi'l-ḥārr bi-müşāreketi'l-miʿde (5b)*

Diğer derkenarlar ise aşağıda örneklerini sıraladığımız tanımlama, açıklama, ayrıntı ekleme ve benzeri işlevler için yazılmışlardır.

- *Bu südde didükleri şeyʾ dimāġuñ yolını ḳapadur ve baġlar, baʿżı kerre rūḥ-ı nefsānī nüfūẕ idemeyüp ṣarʿa ʿilleti ḥādiṯ olur. (14a)*

- *Bahār bir eyü ḳoḳulu ṣaru çiçekdür, añа ʿaynü'l-baḳar derler ki ṣıġır gözü dimek olur. (14b)*
- *Rufadan yumurṭa dimek azacıḳ bişmiş, içmesi ḳābil ola dimekdür. (24a)*

Bazı derkenarların ve bu derkenarların ilgili olduğu sözlerin başına bir işaret konmuştur. Burada bugünkü dipnot yönteminin metinlerde yüzyıllar önce kullanıldığı görülmektedir.

Sayfalardaki son kelimeler bir sonraki sayfanın ilk kelimesi olarak tekrar yazılmıştır. Böylece sayfalar arasındaki devamlılık işaretlenmiştir.

Derkenarların birçoğunun sonunda çeşitli kalıplaşmış kısaltma ve sözcükler kullanılmıştır. Bu ifadelere transkripsiyonda yer verilmemiştir. Burada, kullanılan ifadelere kısaca değinerek yetineceğiz. "Matlab" sözcüğüyle başlayan derkenarların birçoğu muhtemelen (الله) Allah sözcüğünün kısaltması olan (آه) ile bitmektedir. Bazı derkenarların sonuna ise -çoğunlukla harfler noktasız kullanılmak üzere- luġat (لغة/لعه) yazılmıştır. Bazı derkenarların sonuna "musannif" anlamına gelen mim (م) harfi konmuştur.

Metinde harf ve harekelerin yanı sıra bazı işaretler de kullanılmıştır. Bu işaretlerden birisi tahallüs (ّ) işaretidir. Tahallüs işareti metinde özel adlar ve bağlaçlar üzerine kırmızı mürekkeple konmuştur. "Tahallüs" kelimesinin anlamı "halas bulma, kurtulma"dır. Kelimenin bir diğer anlamı ise "mahlas alma, takma ad kullanmadır (takma ad kişinin asıl ismini gizleyip onu muhtemel tehlikelerden kurtardığı için)" (Ayverdi 2011, 1186). Tahallüs işareti uluslararası kod sistemi Unicode'un genel ağ sayfasında "Bir şairin adı veya takma adı üzerine konulan veya bazı yazılarda tüm özel adlar için kullanılan bir işarettir." şeklinde tanımlanmıştır.

Saydığımız özellikler metinde bir tür yazım ve noktalama sisteminin var olduğunu göstermektedir.

1.3.3.3. Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed'in Diğer Eserleri

Osmanlı Tıbbi Bilimler Literatürü Tarihi'nde Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed'in *Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb* dışında tıbba dair üç eseri kayıtlıdır. Ekmeleddin İhsanoğlu vd. bu eserler hakkında şu bilgilere yer vermişlerdir:

1. *Terceme-i Bur' al-Sâ'a min el-Tıbb li-Abî Bakr al-Râzî:* Abu Bakr al-Râzî'nin *Bur' al-Sâ'a* adlı eserinin tercümesidir. Metin ve tercüme şeklinde cümle cümle anlatılır. Mütercim kendisi de bazı ilaveler yapmıştır. Yirmi altı babdır. Bazı hastalıkların hülasaten teşhis ve tedavileri de anlatılır (*OM*, III, 236). Eserin Manisa, nr. 1846/3;

Manisa, nr. 1860/2, Hacı Mahmud, nr. 5537/3; Ali Emiri, Tıb, nr. 141/2; Hacı Mahmud, nr. 5569; Adnan Ötüken (Cebeci), nr. 50/8; Gazi Hüsrev Bey, nr. R 5935/2 ve Talat, Mecami Türki, nr. 47'de kayıtlı olmak üzere sekiz nüshası bulunmaktadır.

2. *Lavâzım al-Hikma (Terceme-i Mu'âlacât İbn al-Baytar):* İbn el-Baytar'ın *al-Muğnî fi'l-Adviyat al-Mufrada* adlı eserinin tercümesidir. Kitaba *Risâle-i Levâzım-ı Tıb min Şeyh İbn Baytar* adını vermiştir. *Lavâzım al-Hikma* adıyla da bilinir. Mukaddimede anlattığına göre İstanbul'da sakin iken Budin valisi Canbulatoğlu Hüseyin Paşa bin Mustafa Paşa'nın kâtibi olmuş, onun tıptan anladığını görünce uzun zamandır tercüme etmekte fayda gördüğü İbn el-Baytar'ın kitabını Paşa'dan izin alarak 1084 Muharrem'i başlarında (Nisan 1673) Budin'de tercümeye başlamış, Hüseyin Paşa Kahire valiliğine tayin olunca paşa ile beraber oraya giderek Kahire'de tercümeyi tamamlamıştır. Kitabın Fatih, nr. 3541'deki nüshasının müstensihi ve aynı zamanda müellifin talebesi İbrâhim bin Hüseyin Çavuş'un belirttiğine göre mütercim kitabı 1090/1679 civarında bitirmiş ve 1092/1681 civarında Edirne'de ölmüştür. İbrâhim bin Hüseyin Çavuş kitabın müellif nüshasını Edirne yakınlarındaki Karacabey Köyü'nde bir köylüden emaneten almış, hem istinsah etmiş hem de birtakım düzeltme ve ilavelerde bulunmuştur. Bu düzeltmeleri yaparken, vakt-i zamanında müelliften aldığı bilgileri eklemiş, aynı zamanda Hekim Mahmud Efendi ve Hekimbaşı Salih Efendi'nin görüşlerine başvurmuş, onların tashihlerinden geçirdikten sonra kitaba yeni bir şekil vermiştir. Avrupa tıbbından da eklentiler yapmıştır. Şu hâlde İbrâhim bin Hüseyin Çavuş kitabın ikinci bir redaksiyonunu hazırlamış olmaktadır. Kitapta, kendilerinden alıntı yapılan veya yararlanılan dört yüz isimlik bir liste mevcuttur. Tıbbın klasik tarifi yapıldıktan sonra baştan ayağa kadar hastalıkların tarifi ve tedavi usulleri anlatılır (*KZ*, s. 1749; *GAL*, I, 492, *S*, I, 897; *OM*, III, 236, Adıvar, s. 135). Kitabın Fatih nüshası yanında Berlin nüshası da İbrâhîm b. Hüseyin'in redaksiyonu olmalıdır. Zira Hamidiye ve diğer nüshalarda müellifin ölüm tarihi İbrâhîm b. Hüseyin tarafından eklenen açıklamalar yer almamaktadır. Eserin Selimiye, nr. 6115; Fatih, nr. 3541; Berlin Mss. Or., nr. 4958/1; Cerrahpaşa Tıp Tarihi, nr. 667; Nuruosmaniye, nr. 3597; Tavşanlı, Zeytinoğlu, nr. 408; Veliyüddin nr. 2547 ve Çapa Tıp Tarihi, nr. 4118'de kayıtlı olmak üzere sekiz nüshası bulunmaktadır.

3. *Terceme-i Kâmûs al-Atibbâ ve Nâmûs al-Alibbâ:* Madyan bin 'Abdurrahman al-Kûsûnî'nin tıp ve ilaçlar hakkındaki alfabetik eserinin tercümesidir (*OM*, III, 236; Adıvar, s. 157-158). Mütercim, 1088/1677'de bitirerek IV. Mehmed'e ve Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya ithaf etmiştir. Eserin Şehid Ali Paşa, nr. 2015;

Hamidiye, nr. 1016; Taymuriye, Tıb, nr. 275 ve Darü'l-Kütüb, Kısm-ı Fehârisü'ş-Şarkiyye, nr. 3753'te olmak üzere dört nüshası kayıtlıdır.

(İhsanoğlu vd. 2008, 289-292)

1.4. Eserin Tıp Tarihindeki Yeri

Kaynağı 13. yüzyılda telif edilen bir İslam tıbbı eseri olan *Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb* Osmanlı tıbbının klasik döneminde tercüme edilmiştir. Bu bölümde Osmanlı tıbbının klasik dönemi hakkında bilgi verilecek, dönemin tıp anlayışı üzerinde durulacak ve bu dönemde Osmanlı sahasında kaleme alınan başlıca tıp eserleri kısaca tanıtılacaktır.

1.4.1. Klasik Dönem Osmanlı Tıbbı

Ali Haydar Bayat, *Tıp Tarihi* adlı eserinde Osmanlı tıbbının klasik dönemini ikiye ayırır: İslam tıbbının devamı olan klasik dönem (1450-1730) ve Batı tıbbını tanıma ve tercüme dönemi (1730-1825) (Bayat 2010, 298). Nil Sarı, *TDV İslam Ansiklopedisi*'ndeki "Tıp (Osmanlı Dönemi)" başlıklı makalesinde klasik dönem Osmanlı tıbbını şöyle özetlemektedir:

> "Osmanlı hekimleri XVIII. yüzyılın ilk çeyreğine kadar klasik İslam tıbbına bağlı kaldı. Huneyn b. İshak'ın eserleri, İbn Sina'nın *el-Kânûn fi't-tıb*, Ebü'l-Kâsım ez-Zehrâvî'nin *Kitâbü't-Tasrîf*, Ebû Bekir er-Râzî'nin *el-Hâvî fi't-tıb* İsmâil b. Hasan el-Cürcânî'nin *Zahîre-i Hârizmşâhî*, İbnü'l-Baytâr'ın *el-Câmi' li-müfredâti'l-edviye ve'l-agziye*, İbnü'n-Nefîs'in *el-Mûcez fi't-tıb* gibi tıbba dair temel eserler okutuldu; ayrıca bu kitaplardan Türkçeye alıntılar ve çeviriler yapıldı. İslam tıbbının temel eseri ve Osmanlı hekimlerinin başlıca kaynağı olan *el-Kânûn fi't-tıb* Mustafa b. Ahmed et-Tokadî tarafından *Tahbîzü'l-mathûn* adıyla Türkçeye tercüme edildi. Aynı zamanda antik dönemin önde gelen isimlerinden Hipokrat, Galen (Câlînûs), Dioskorides gibi şahsiyetlerin kitaplarından çeviriler ve alıntılar üzerinde açıklamalar yapılarak tartışmalar yürütüldü. Muhammed b. Mahmûd eş-Şirvânî, Sabuncuoğlu Şerefeddin, Sinoplu Mü'min b. Mukbil gibi hekimler çeviri, şerh ve telif eserlerin içine kendi tecrübelerini de kaydettiler. Kuruluş döneminde âlimler tecrübe ve bilgilerini geliştirmek amacıyla önde gelen ilim merkezlerinden Dımaşk, Bağdat, Kahire, Semerkant, Buhara, Tebriz ve Merâga gibi şehirlere giderdi. Fethin ardından İstanbul bilim merkezi olunca Yahyâ b. Mahmûd Engürî, Nidâî, Abdülbâkî Şifâî, Emîr Çelebi gibi az sayıda hekimden başka ilim tahsili için Anadolu coğrafyası dışına pek çıkan olmadı. Mısır ve İran'dan İstanbul'a gelen hekimler yanında hükümdarların davetiyle saraya intisap eden ünlü tabipler de vardı. XIV. yüzyı-

lın sonlarından XVII. yüzyıla kadar Fransa, Almanya ve özellikle İspanya'dan sürülerek Osmanlı Devleti'ne sığınan çok sayıda Yahudi hekim de sarayda hizmet etti. Ayrıca birçok gayri müslim ve Avrupalı hekim Osmanlı topraklarında serbestçe mesleklerini icra etmekteydi. Osmanlıların hüküm sürdüğü dönemde dünya bilim merkezi Doğu'dan Batı'ya kaymıştı. Avrupa'da gelişmekte olan yeni tıp XVI. yüzyılda ürünlerini verdi. Batı tıbbında meydana gelen Rönesans XVII. yüzyılda Osmanlı tıbbına nüfuz etmeye başladı ve XVIII. yüzyılda somut etkileri görülmekle birlikte büyük değişim XIX. yüzyılda gerçekleşti." (Sarı 2012, 101).

1.4.2. Dönemin Tıp Anlayışı

Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb, İslam tıbbının devamı olan klasik dönemde tercüme edilmiş, Batı tıbbını tanıma ve tercüme döneminde istinsah edilmiştir. Batı tıbbının tanınmaya ve tercüme edilmeye başlandığı bir dönemde eski tıp anlayışına dayanan bu eserin istinsah edilmeye değer görülmesi dikkat çekicidir. 18. yüzyılın son çeyreğinde bu istinsahın yapılmasının nedeni o dönemde İslam tıbbının etkisini sürdürmesiyle veya eserin hastalıkların tedavisi için zamanın eskitemeyeceği doğal ilaç ve yöntemler önermesiyle açıklanabilir.

Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb'a kaynaklık eden *Et-Tezkire* 13. yüzyılda yazılmış bir İslam tıbbı eseridir. Bu dönemde hüküm süren eski tıp anlayışı Antik Yunan filozoflarınca geliştirilmiş ve tıp ilmi yüzyıllar boyu bu anlayışı esas almıştır. İslam tıbbından beslenen Osmanlı tıbbında da bu anlayış yüzyıllarca devam etmiştir.

Zafer Önler'in hazırladığı *Celalüddin Hızır (Hacı Paşa), Müntahab-ı Şifa, II: Sözlük* adlı kitapta eski tıp anlayışı şöyle özetlenmiştir.

> "Eski tıpta bünye 'mizaç' adı verilen kan, balgam, safra, sevda (kara safra) olmak üzere dört ana ögeden oluşur. Bunlardan kan sıcak-nemli (har-ratb), balgam soğuk-yaş (barid-ratb), safra sıcak-kuru (har-yabis), sevda soğuk-kuru (barid-yabis) olmak üzere dört özellikten ikisine sahiptirler. Aynı şekilde besin, bitki ya da herhangi bir madde de bu özelliklerden ikisine sahiptirler. Hastalıklar kan, balgam, safra ve sevda dengelerinin bozulmasıyla meydana gelir. Bu dengeyi yeniden sağlamak için de sıcak, kuru, yaş ve soğuk özelliklerine göre besin, bitki ve maddeler ilaç olarak verilir." (Önler 1999, 152-153).

Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb'da hastalıkların nedenleri bazen eski tıp anlayışına dayanılarak tanımlanmış, ahlat-ı erbaadan ve ahlatın sıcaklık, soğukluk,

kuruluk ve nemlilik özelliklerinden bahsedilmiştir. Ancak tedavilerde uygulanması istenen maddelerin bu özelliklerinden pek söz edilmemiş, tedavi maddeleri doğrudan önerilmiştir.

1.4.3. Dönemin Başlıca Eserleri

Ali Haydar Bayat, *Tıp Tarihi* adlı kitabında klasik dönem Osmanlı tıbbının hekim ve eserlerine detaylı şekilde yer vermiştir (Bayat 2010, 302-315). Bu çalışmadan özetle aktaracağımız, dönemin başlıca eserleri şunlardır:

Sabuncuoğlu Şerefeddîn'in (1386-1468'den sonra) *Akrabâdin* (1454) adlı eseri Cürcânî'nin (ö. 1136) Farsça *Zâhire-i Harezmşâhî*'sinin akrabadin bölümünün tercümesine iki fasıl eklediği farmakolojiyle ilgili eseridir. *Cerrâhiyetü'l-Hâniye* 1465'te kaleme aldığı, Endülüslü Arap hekimi Zehrâvî'nin *Tasrif*'inin 30. bölümünün tercümesi olmakla birlikte, kendi tecrübelerini de ilave ettiği cerrahiyle ilgili en kapsamlı Türkçe tıp kitabıdır. *Mücerrebnâme* (1468) adlı eserinde tıpta kullanılan ilaçları hazırlanış şekillerine (hap, merhem, şurup, toz, lavman, macun, yakı…) göre 17 başlık altında sınıflandırarak hangi durumlarda ve nasıl kullanılacağını anlatmıştır.

İbrâhim bin Abdullah'ın (ö. XVI. yy.ın ilk yarısı) *Alâim-i Cerrâhîn* adlı eseri, *Çintar* adlı Yunanca cerrahi kitabının tercümesi olmanın yanı sıra Türk tıp üstatları Hacı Paşa, Sabuncuoğlu, Şirvânlı ve Akşemseddîn'den ilaç terkiplerini de ihtiva etmektedir.

Ahî Çelebi'nin (ö. 1524) en önemli eseri, böbrek ve mesane taşlarının sebeplerini, belirtilerini ve tedavi yollarını Türkçe olarak anlattığı 10 bölümlük *Risâle-i Hasâtü'l-Kilye*'dir.

Nidâî'nin (ö. 1567'den sonra) en önemli eseri *Menâfi'ü'n-nâs*'ı 1566'da tamamlayıp Sultan II. Selim'e ithaf etmiştir. Önsöz ve 60 babdan müteşekkil bu eser hekimin bulunmadığı ortamlarda halka faydalı olmak amacıyla sade bir Türkçeyle kaleme alınmıştır. *El-Dürrü'l-Manzûm/Manzûme fi't-Tıb* 1567'de tamamlayıp Sultan II. Selim'e armağan ettiği 700 beyitlik manzum tıp kitabıdır. *Rebî'u's-Selâme*'yi dostlarının salgın hastalıklardan veba hakkında bir risale yazmasını istemeleri üzerine kaleme almıştır. Klasik İslam dini ve tıbbi kaynaklarından edindiği bilgilere kendi tecrübelerini ilave ederek hazırladığı bu eseri ön söz ve 7 babdan müteşekkildir.

Şirvânlı Şemseddîn-i İtâkî (XVI-XVII. yy.) dostlarının, eski âlimlerin anatomi hakkındaki bilgilerini Türkçe bir kitapta toplamasını istemeleri üzerine, 1632'de, başta Ali b. Abbâs ve İbn Sînâ olmak üzere klasik yazarların eserlerinden istifade ederek

Teşrîh-i Ebdân ve Tercümân-ı Kıbâle-i Feylesofân'ı yazmıştır. Osmanlı dönemi Türk tıbbının nadir anatomi kitaplarından olması, Türkçe anatomi terimlerini ihtiva etmesi, anatomi şemalarını ve Vesalius'tan kopya edildiği düşünülen Avrupa tarzı anatomi resimlerini barındırması eserin önemini arttırmaktadır.

Emîr Çelebi'nin (Seyyid Mehmed) (ö. 1648) *Enmûzecü't-Tıb* adlı eseri 1624'te vezir Recep Paşa adına yazdığı, dönemin en ünlü tıp kitaplarındandır. Ön sözde, önceki eserleri aynen aktarmanın doğru olmadığını, şahsi tecrübeleri de ilave etmek gerektiğini savunmuştur. *Netîcetü't-Tıb*'ı Balıkpazarı'nda açtığı tabib dükkânında olmadığı zamanlarda yardımcısının faydalanması için hazırlamıştır.

Zeynelâbidîn bin Halîl (ö. 1647) *Şifâ'u'l-Fu'âd li-Hazreti Sultân Murâd* adlı eserini Fatih Dârüşşifâsı başhekimliği sırasında, 1628'de, 17 gün içinde yazıp Sultan IV. Murad'a sunmuştur. Giriş ve 17 fasılda, günlük hayatta kullanılan bitkisel ve hayvansal gıdaların özelliklerini, yeme-içme prensiplerini, saç uzatıcı ve cinsî gücü arttırıcı terkipleri anlatmıştır. Bundan başka, *Mesâil-i Tıbbiyye* adlı bir tıbbi eseri daha vardır.

Îsâ (Sakızlı) (ö. 1649) 1644'te Türkçe olarak yazdığı 362 bölümlük *Devâu'l-Emrâz* adlı eserin yanında ilaçların Arapça, Farsça ve Türkçe isimlerini verdiği *Nizâmü'l-Edviye*'yi ve *Müfredât-ı Îsâ Efendi (Müfredât-ı Tıb)* ve *Risâle-i fi't-Tıb* adlı eserleri kaleme almıştır.

Sâlih bin Nasrullah'ın (İbn Sellum el-Halebî) (ö. 1669) *Gâyetü'l-Beyân fî Tedbîri Bedeni'l-İnsân* adlı eseri Türkçe, kolay anlaşılır, sistematik, düzenli, pratik bir el kitabıdır. *Gâyetü'l-İtkân fî Tedbîri Bedeni'l-İnsân*, Arapça kaleme aldığı bir eserdir. *Tıbb-ı Cedîdi'l-Kimyâ (Tıbbü'l-Cedîd Ellezi Ihtere'ahü Barakelsus)* Rönesans'ın büyük hekimi Paracelsus'un bir eserinin Arapça tercüme ve şerhi olup kendi tecrübelerini de ilave etmiştir. *Gâye fi't-Tıb* kadınların kullandığı kozmetikleri de içine alan deri hastalıklarıyla ve iç ve dış hastalıklardan, bitkisel ve madensel zehirlerden bahseden bir eserdir.

Hayâtîzâde Mustafa Feyzî'nin (ö. 1692) Batılı yazarların Latince eserlerinden istifade ederek hazırladığı *Resâilü'l-Müşfiye fî Emrâzi'l-Müşkile (Hamse-i Hayâtîzâde)* adlı eseri beş kitaptan meydana gelmiştir: *Risâle-i İllet-i Merâkıyye*, *Risâle-i Sevdâ-i Merâkiyye*, *Risâle-i Maraz-ı Efrencî*, *Risâle-i Maraz-ı Pilika*, *Risâle-i Hummâ-yı Redîe (Hummâ-yı Vebâiyye)*.

Nûh (ö. 1707) Avrupalı yazar Melchios'un eserini tercüme etmeye başlayan oğlu Ömer'in 20'li yaşlarında vefat etmesi (1699) üzerine *Tercüme-i Akrabadin Meliku* adlı tercümeyi tamamlamıştır.

Şaban Şifâî'nin (Ahmed bin Şaban) (ö. 1705) en önemli eseri, doğum ve çocuk hastalıkları konusunda yazdığı *Tedbîrü'l- Mevlîd* dir. 1701'de klasik İslam tıp kaynakları ve şahsi gözlemlerine dayanarak yazdığı bu eser Osmanlı tıbbında doğum ve çocuk hastalıkları alanında yazılmış ilk eser olduğu için önem taşır. *Şifâiyye fi't-Tıb* adlı kitabının konusu kıymetli taşlar ve panzehirlerdir.

Kâtibzâde Mehmed Refî (ö. 1769) Doğu kaynaklarından faydalanarak *İllet-i Sadriye*, *Evcâu'l-Mefâsıl*, *İllet-i Mesâne*, *Padzehr-i Anber*, *Za'fu'l-Bâh* ve *Mevâni ü'l-Cebel* adlı 5 tıbbi risaleyi yazmıştır.

Gevrekzâde Hâfız Hasan'ın (ö. 1801) eserlerinden *Netîcetü'l-Fikriyye fî Tedbîri Velâdeti'l-Bikriyye* kadın ve çocuk hastalıkları ile süt verme ve sütten kesme, *Risâle-i Tıbbiyye* göz, gut, beyin, aksırık, nezle hastalıkları, *Risâle fî Marazı'l-İskorbüt* iskorbüt hastalığı, *Risâletü'l-Mûsikıyye Mine'd-Devâi'r-Rûhâniyye* ruhi hastalıkların musikiyle tedavisi, *Düstûru'l-'Amel fî Tedbîri's-Sıhha ve'l-İlel* kalp, nabız, ateşlenmenin sebepleri ve akciğer iltihabı, *Risâle-i Nikris* gut hastalığı ile ilgilidir. *Durretü'l-Mensûriyye fî Tercümeti'l-Mansûriyye, Mürşidü'l-Libâ fî Tercümeti*, *Zübdetü'l-Kühhâliyye fî Teşrîhi'l-Basariyye*, *Micennetü't-Tâ'ûn ve'l-Vebâ*, *Aslü'l-Usûl Tercümeti Faslü'l-Füsûl* tercüme eserleridir.

1.5. Eserin İçeriği

Bu bölümde eserin içeriği incelenecek ve bölümleri özetlenecektir.

1.5.1. Eserin İçeriğine Genel Bakış

Eser, Arapça kaleme alınan mukaddime bölümünde dua ile başlar. Mütercim Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed bitkilerin olağanüstü tedavi edici özelliklerine dikkat çeker ve tercüme ettiği eseri kısaca tanıtarak tercüme sebebini dile getirir. Bu bölüm mütercimin esere adını nasıl verdiğini ifade eden Türkçe bir cümleyle sona erer:

Vaḳtā kim bu kitāb-ı müsteṭāb, ḫātimesinde isimleri taʿdād olınan dört yüz miḳdārı ḥekīmlerden naḳl olınup bu kitābı Teẕkire'de cemʿ olan mesāʾyil-i müfrede, ṣınāʿatü'l-eṭibbāʾ ve bi'd-defaʿāt mücerrebātü'l-ḥükemāʾ olmaġla muḫtaṣar-ı müfīd olduġı-çün bu kitāba Terceme-i Muḫtaṣar-ı Müfīd fī ʿİlmi'ṭ-Ṭıbb tesmiye eyledüm.

Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed daha sonra İbnü's-Süveydî'nin baştan ayağa tüm organların hastalıklarını açıklayan bir eser olan *El-Muhtasar min Kitâbi't-Tezkire*'nin Arapça bir eser olduğunu ve tıpla ilgilenen insanların bu eseri kendisinden Türkçeye çevirmesini talep ettiklerini dile getirir. Daha sonra eserin, hastalıklar hakkında kısa bilgiler vererek tedavi yollarından bahseden diğer bölümleri başlamaktadır. Arapça olan bölüm başlıklarının anlamları gövde metinlerde çevrilmiş ve açıklanmıştır. Bazı bölümler farklı bir hastalıktan söz etmemekte, bir önceki bölümde bahsedilen hastalıkla ilgili ek bilgiler vermektedir. Bu bölümlerin başlığı "fasl" biçimindedir.

Bu çalışmada incelenen, eserin 4b-28b varakları arasındaki bölümlerinin önemli bir kısmı baş ağrısı türleriyle göz ve kulak hastalıklarından bahsetmektedir. Bunların yanında ruhsal hastalıklar da eserin incelediğimiz kısmında önemli yer tutmaktadır.

Metinde Arapça olan bölüm başlıklarının anlamları ve "fasl" başlığıyla kaleme alınan bölümlerin konusu aşağıdaki şekildedir.

1. **‘ilâcü's-sudâ‘ü'l-hârr** - *sıcaktan baş ağrısının çaresi*
2. **‘ilâcü's-sudâ‘i'l-hârri'l-kâ’in bi-müşâreketi'l-mi‘de** - *mide ağrısının eşlik ettiği sıcaktan baş ağrısının çaresi*
3. **‘ilâcü's-sudâ‘i'l-bârid** - *soğuktan baş ağrısının çaresi*
4. **‘ilâcü's-sudâ‘i'l-hâdis ‘an harâreti'ş-şems** - *güneşten baş ağrısının çaresi*
5. **beyânü'l-umûri'l-musadda‘ati li'r-ra’s** - *baş ağrısı yapan şeylerin açıklaması*
6. **faslün ‘ilâcü'ş-şakîka** - *yarım baş ağrısının (migrenin) çaresi bölümü*
7. **‘ilâcü'l-beyza ve'l-hûda** - *kronik baş ağrısının çaresi*
8. **faslün ‘ilâcü's-sederi ve'd-duvvâri** - *göz kararması ve baş dönmesinin çaresi*
9. **fasl** - *[atardamarın neden olduğu göz kararması ve baş dönmesi]*
10. **faslün ‘ilâcü's-sübbât** - *baygınlığın (komanın) çaresi bölümü*
11. **faslün ‘ilâcü'l-cümûd** - *kan pıhtılaşmasının çaresi bölümü*
12. **faslün ‘ilâcü's-sübâti's-seherî** - *çok derin uykunun çaresi bölümü*
13. **faslün ‘ilâcü's-seher** - *uykusuzluğun (uyku uyuyamamanın) çaresi bölümü*
14. **faslün el-umûrü'l-mâni‘ah mine'l-ahlâmi'r-redî’eti'l-câlibeh li'l-ahlâmi'l-haseneh** - *kötü rüyaları önleyip iyi rüyalar görmeyi sağlayan şeyler bölümü*
15. **faslün el-umûrü'l-câlibeh li's-seher bi'l-hâssati** - *özellikle uykusuz hissettiren şeyler bölümü*
16. **faslün ‘ilâcü's-sersâm** - *menenjitin çaresi bölümü*
17. **faslün fî ‘ilâci'n-nisyân** - *unutkanlığın çaresi bölümü*

18. **faslün fi'l-umûri'l-muhaddiseti li'n-nisyân** - *unutkanlığa neden olan şeyler bölümü*
19. **faslün fî 'ilâci'l-mâlihulyâ' -** *kuruntu hastalığının (malihülyanın) çaresi bölümü*
20. **faslün fî 'ilâci's sar'a** - *sara hastalığının (epilepsinin) çaresi bölümü*
21. **faslün fî 'ilâci's-sekte** - *felcin (inmenin) çaresi bölümü*
22. **faslün fî 'ilâci'l-fâlic** - *kısmi felcin çaresi bölümü*
23. **faslün fî 'ilâci'l-lakve -** *ağız çarpılmasının çaresi bölümü*
24. **fasl** - *[ağız çarpılmasında alınması gereken bazı tedbirler]*
25. **faslün fî 'ilâci't-teşennüc -** *kasılmanın (spazmın) çaresi bölümü*
26. **faslün fî 'ilâci'l-küzâz -** *tetanosun çaresi bölümü*
27. **faslün fî 'ilâci'r-ra'şe** - *titremenin çaresi bölümü*
28. **fasl -** *[titremenin sebepleri bölümü]*
29. **faslün fî 'ilâci'l-hazer** - *organlarda görülen uyuşmanın çaresi bölümü*
30. **faslün fî 'ilâci'l-ihtilâc -** *seğirmenin çaresi bölümü*
31. **faslün fî 'ilâci'l-istirha'** - *gevşemenin çaresi bölümü*
32. **faslün fî 'ilâci'n-nezlât** - *nezlenin çaresi bölümü*
33. **faslün fî 'ilâci'l-vesvâsi's-sevdâvî** - *sevdadan vesvesenin çaresi bölümü*
34. **faslün fî 'ilâci's-sekrân hattâ yüfîka min hammâre** - *sarhoşluğun çaresi bölümü*
35. **ve'l-umûri'l-mubtîleti bi's-sekr** - *sarhoşluğu gideren şeyler bölümü*
36. **faslün fi'l-umûri'l-müsri'ati bi's-sekr -** *sarhoşluğu çabuk gideren şeyler bölümü*
37. **faslün fi'l-umûri'l-makviyyeti li'd-dimâğ** - *beyni güçlendiren şeyler bölümü*
38. **faslün fî 'ilâci'l-'ışk -** *aşkın çaresi bölümü*
39. **faslün fî 'ilâci'l-kâbûs -** *karabasanın çaresi bölümü*
40. **faslün fî 'ilâci berdi'r-ra's -** *başa soğuk geçmesinin çaresi bölümü*
41. **faslün fî 'ilâci ümmi's-sıbyân -** *havalenin (epilepsinin) çaresi bölümü*
42. **fasl -** *[havale için bazı tedavi yolları bölümü]*
43. **faslün fî beyâni mâ yehicci'l-'itâs -** *hapşırtıcı şeyler bölümü*
44. **faslün fî 'ilâci kurûhi'r-ra's** - *baş yaralarının çaresi bölümü*
45. **faslün fî 'ilâci südedi'd-dimâğ** - *beyindeki tutkunluğun çaresi bölümü*
46. **faslün fi'l-edviyeti'l-munkıyyeti li'd-dimâğ ve'l-müfettihati li-süded -** *beyni temizleyip tutkunluğunu açan devalar bölümü*
47. **fasl** - *[beyni güçlendiren şeyler bölümü]*
48. **faslün fi'l-edviyeti'l-muhallileti li'r-riyâh mine'r-ra's -** *baş ağrılarını gideren şeyler bölümü*
49. **faslün fî 'ilâci'r-remed -** *göz ağrısının çaresi bölümü*

50. **fasl** - *[göz ağrısının çaresi bölümü]*
51. **fasl** - *[göz akının kızarmasının çaresi bölümü]*
52. **fasl** - *[kemozis hastalığının çaresi bölümü]*
53. **fasl:** *[gözün çok nezle olmasının çaresi bölümü]*
54. **fasl** - *[göz ağrısının türleri bölümü]*
55. **faslün fi'l-edviyeti'l-mâ'nieti min insıbâbi'l-mevâdd ile'l-'ayn** - *göze zararlı maddelerin inmesini önleyen devalar bölümü*
56. **faslün fi'l-edviyeti'l-muhidde li'l-basar ve'l-mukavviyeti li'l-'ayn** - *görmeyi netleştiren ve gözü güçlendiren şeyler bölümü*
57. **faslün fi'l-edviyeti'l-muhiddeti li'l-basar** - *görmeyi netleştiren devalar bölümü*
58. **faslün fi'l-edviyeti'l-munkıyyeti li'l-'ayn** - *gözü temizleyen devalar bölümü*
59. **faslün fi'l-edviyeti'l-hâfızati li'l-'ayn** - *gözü koruyan devalar bölümü*
60. **faslün fî 'ilâci's-sebel** - *görüşü bulanıklaştıran perdenin çaresi bölümü*
61. **faslün fî 'ilâci'z-zufr** - *göz pınarındaki deriden oluşan perdenin çaresi bölümü*
62. **faslün fî 'ilâci't-tarfe** - *gözde beliren kan noktasının çaresi bölümü*
63. **faslün fî 'ilâci'd-dem'a** - *göz sulanmasının çaresi bölümü*
64. **faslün fî 'ilâci'ş-şa'îre** - *arpacığın çaresi bölümü*
65. **faslün fî 'ilâci'l-berede** - *hazımsızlığın (mide dolgunluğunun) çaresi bölümü*
66. **faslün fî 'ilâci'l-cereb** - *göz kapağı altındaki uyuzun çaresi bölümü*
67. **faslün fî 'ilâci'l-ğışâvet** - *göze inen perdenin (kataraktın) çaresi bölümü*
68. **faslün fî 'ilâci'l-ceşâ** - *göz kapağında meydana gelen katılığın çaresi bölümü*
69. **faslün fî 'ilâci'l-ğarab** - *gözde oluşan fistülün çaresi bölümü*
70. **faslün fî 'ilâci za'fi'l-basar** - *görme gücünün zayıflığının çaresi bölümü*
71. **faslün fî 'ilâci'l-beyâz** - *korneada oluşan beyaz lekenin (lökomun) çaresi bölümü*
72. **faslün fî nüzûli'l-mâ' fi'l-'ayn** - *göze su inmesinin (karasuyun) çaresi bölümü*
73. **fasl** - *[karasuyun gözle birlikte başka bir organın hastalığından kaynaklanmasının çaresi bölümü]*
74. **ve'l-fark beyne'l-mâ'i ve'l-hayâl** - *göze su inmesi ve hayal hastalığının farkı*
75. **fasl** - *[göze su indiğinde alınacak tedbirler bölümü]*
76. **faslün fî 'ilâci'l ğışâvet** - *göze inen perdenin (kataraktın) çaresi bölümü*
77. **faslün fî 'ilâci'l-kemne** - *göz kuruluğunun çaresi bölümü*
78. **faslün fî huşûneti'l-ecfâni ve ğılzihâ** - *göz kapaklarının sert, kirpiklerin iri olması bölümü*
79. **faslün fî 'ilâci'n-nütû'** - *göz şişinin çaresi bölümü*

80. **fasl** - *[göz tamamen şişmesinin çaresi bölümü]*
81. **faslün fî ‘ilâci'ş-şa‘ri'l-munkalib fi'l-‘ayn** - *gözdeki eğri kirpiğin çaresi bölümü*
82. **faslün fî ‘ilâci'ş-şa‘ri'l-ecfân** - *kirpik dökülmesinin çaresi bölümü*
83. **fasl** - *[dağılarak yukarı kalkan kirpiklerin çaresi bölümü]*
84. **faslün fî ‘ilâci'l-kaml ve'l-kumkâm fi'l-ecfân** - *göz kapağının bitlenmesinin çaresi bölümü*
85. **faslün fî ‘ilâci's-sülâk** - *gözyaşı kanalı şişliğinin çaresi bölümü*
86. **fasl** - *[gözyaşı kanalı şişliğinin çaresi bölümü]*
87. **faslün fî ‘ilâci'l-hikketi'l-cefni ve'l-mâkiyn** - *[göz kapaklarının ve göz pınarlarının kaşınmasının çaresi bölümü]*
88. **faslün fî ‘ilâci'l-kurûh** - *[göz yaralarının çaresi bölümü]*
89. **faslün fi'l-umûri'l-câlibeti li-âsâri'l-kurûh fi'l-‘ayn** - *[gözdeki yara izlerini gideren şeyler bölümü]*
90. **faslün fi'l-umûri'l-ma‘nieti min insıbâbi'l-mevâdd ile'l-‘ayn** - *göze madde inmesini önleyen şeyler bölümü*
91. **faslün fî ‘ilâci'l-hıvel** - *şaşılığın çaresi bölümü*
92. **faslün fî ‘ilâci'z-zerke** - *göz tansiyonunun (glokomun) çaresi bölümü*
93. **fasl** - *[göz tansiyonunun (glokomun) çaresi bölümü]*
94. **faslün fî ‘ilâci'l-intişâr** - *göze bir şey dağılmış görmenin çaresi bölümü*
95. **faslün fî ‘ilâci'd-dîk** - *göz bebeğinin dar olmasının çaresi bölümü*
96. **faslün fî ‘ilâci'l-ittisâ‘** - *göz bebeğinin büyük olmasının çaresi bölümü*
97. **faslün fî ‘ilâci iltisâki'l-‘ayn** - *göz kapaklarının birbirine yapışmasının çaresi bölümü*
98. **faslün fî ‘ilâci'd-debîle** - *göz yarasının çaresi bölümü*
99. **faslün fî ‘ilâci't-tûte** - *gözdeki yumuşak, siyahımsı çıbanın çaresi bölümü*
100. **faslün fî ‘ilâci's-sa‘fa** - *kirpik diplerindeki cilt hastalığının çaresi bölümü*
101. **faslün fî ‘ilâci'n-nemle** - *göz kapağında karıncalanma şeklinde beliren cilt hastalığının çaresi bölümü*
102. **faslün fî ‘ilâci's-seretân** - *kanserin çaresi bölümü*
103. **faslün fî ‘ilâci'ş-şirnâk** - *göz kapağının ucunda çıkan arpacığın çaresi bölümü*
104. **faslün fî ‘ilâci'd-dümmel** - *gözün alt kapağında çıkan çıbanın çaresi bölümü*
105. **faslün fî ‘ilâci'l-ğudde** - *göz pınarında oluşan bezin çaresi bölümü*
106. **faslün fî ‘ilâci istirhâ'i'l-cefn** - *üst göz kapağının gevşemesinin çaresi bölümü*

107. **faslün fî ‘ilâci men yübsıru min karîbin velâ yübsıru min be‘îdin** - *yakını görüp uzağı görememenin çaresi bölümü*
108. **faslün fî ‘ilâci'ş-şübkira** - *gece körlüğünün çaresi bölümü*
109. **faslün fî ‘ilâci verami'l-‘ayn** - *göz şişinin çaresi bölümü*
110. **faslün fî beyâni'l-edviyeti'l-müsekkineti li'l-veci‘** - *göz ağrısını gideren devaların açıklanması bölümü*
111. **faslün fi'l-umûri'l-muzırrati li'l-basar** - *görmeye zarar veren şeyler bölümü*
112. **faslün fî beyâni'l-edviyeti'l-hâfızati li-sıhhati'l-‘ayn** - *göz sağlığını koruyan şeyler bölümü*
113. **faslün fî beyâni emrâzi'l-üzüni** - *kulak hastalıklarının açıklanması bölümü*
114. **faslün fî ‘ilâci verami'l-üzüni** - *kulak şişinin çaresi bölümü*
115. **faslün fî ‘ilâci't-tarşi ve's-samemi** - *sağırlığın çaresi bölümü*
116. **fasl** - *[sağır kulağa fayda sağlayan şeyler]*
117. **faslün fî ‘ilâci'd-deviyyi ve't-tanîni** - *kulakta gürültü olmasının çaresi bölümü*
118. **faslün fî ‘ilâci'l-üzüni** - *kulak yarasının çaresi bölümü*
119. **faslün merhemun mücerreb li-kurûhi'l-üzüni** - *kulak yarası için denenmiş merhem bölümü*
120. **fasl** - *[çocuğun kulağından nem akması bölümü]*
121. **faslün fî ‘ilâci'd-darbeti ve's-sadmeti tüsîbü'l-üzüni** - *darbe alan kulağın çaresi bölümü*
122. **faslün fî ‘ilâci'r-rutûbeti'l-câriyet fi'l-üzüni** - *kulaktan yaş akmasının çaresi bölümü*
123. **faslün fî ‘ilâci'd-dûdi'l-üzüni** - *kulak kurtlanmasının çaresi bölümü*
124. **faslün fî ‘ilâci duhûli'l-mâ’i fi'l-üzüni** - *kulağa su girmesinin çaresi bölümü*
125. **faslün fî ‘ilâci'r-rîhi'l-bâridi tüsîbü'l-üzüni** - *soğuk rüzgâr giren kulağın çaresi bölümü*
126. **faslün fî ‘ilâci'l-verami halfe'l-üzüni** - *kulak arkasındaki şişliğin çaresi bölümü*
127. **faslün fî ‘ilâci duhûli'l-hayvân ve ğayrihi fi'l-üzüni** - *kulağa hayvan veya başka bir şey girmesinin çaresi bölümü*
128. **faslün fi'l-umûri'l-munkıyyeti li'l-üzüni'l-hâfızati li-sıhhatihâ** - *kulağı temizleyen ve kulağın sağlığını koruyan şeyler bölümü*

Eserin içeriği hastalıkların kısaca tanımlanmasının ardından bu hastalıkları iyileştirecek tedavi yöntemlerinin ve ilaçların sıralanması biçiminde oluşturulmuştur. Önerilen ilaçların hazırlanış şekillerine de değinilmiştir.

Tedavilerin uygulanma yöntemlerinden başlıcaları yakı yapma (zımad etme), koklama, damlatma, buruna çekme, göze çekme, başa dökme, sürme, sıvama, bulaştırma, yağlama, yıkama, çiğneme, tütsüleme, üzerinde taşıma, bez ile bağlama, organların üzerine koyma, yeme, içme, yutma, bir şeyin buhar veya dumanına tutma, lavman yapma, sülük yapıştırma, kan alma, hacamat yapma, kusma, ishal etme, banyo yapma ve perhiz yapmadır. Bu yöntemlerden bazılarının uygulandığı eczalar ve uygulanma biçimleri metinden derlediğimiz aşağıdaki ifadelerde görülebilir.

koklama: *ṭabīʿatı ısıçaḳ şeyleri ḳoḳlamaya (15a/09), bez içinde ḳoyup ḳoḳlarsa (14a/17), ḳabaḳ çekirdegini ḳoḳlarsa (06b/17), ḳoḳlar iken eli ova (13b/05), ḳaṭrānı ḳoḳlar ise (10b/14), bādem yaġını ḳoḳlasa (10b/08), böze baġlayup ḳoḳlasa (13b/05), buḫūr idüp ḳoḳlasa 06a/08), güli ḳoḳlasa 06a/19), gül yaġını ḳoḳlasa (06b/18), ḫardalı ḳoḳlasa (07a/05), kāfūrı ḳoḳlasa (09a/13), ketān bözine ḳoyup ḳoḳlasa (13b/04), miski ezüp ḳoḳlasa (18b/12), nisrīni ḳoḳlasa (06b/03), ovsa da ḳoḳlasa (07a/14), yavşan otını ḳoḳlasa (06b/01), zaʿfirānı ezüp ḳoḳlasa (07a/14), zaʿfirānı ḳoḳlasa (09b/03), zaʿfirān çiçegini ḳoḳlasa (09a/04), zaʿfirān ḳoḳlasa (09a/03), miski ezüp ḳoḳlayup (09b/21)*

koyma: *devāʾ ḳoyalar (20a/13), fitil ḳoyalar (23a/10), gözüñ ḳapaḳları arasına ḳoyalar (23a/08), ḳulaġa ḳoyalar (27b/13), şaʿīre üzerine ḳoyalar (17a/10), berede üzerine ḳoyarlar ise (17a/15), eşere ḳoyarlar ise (22a/03), ġarabuñ üzerine ḳoyarsa (18b/02), ḳurūḫına ḳoyarsa (26b/14), alnınuñ iki ṭarafına ḳoyar ise (22a/07), ġarab üzerine ḳoyar ise (18a/19), göze ḳoyar ise (18a/21), göz ḳapaġına ḳoyar ise (22a/10), nāṣūrına ḳoyar ise (18a/21), cereb üzerine ḳoya (17a/18), zaḥmet üzerine ḳoya (21a/21), burnı delügine ḳoysa (07a/16), başınuñ üzerine ḳoyup (04b/17), kulaġuñ deligine ḳoyup (28b/05), maḳʿada ḳoyup (05b/05), şişi üzerine ḳoyup (26a/02), verem üzerine ḳoyup (26a/04), yaralarıñ üzerine ḳoyup (13b/15), burnına ḳosa (06a/08), ḳulaġınuñ ardına ḳosa (09a/13),yāfuḫına ḳosa (08a/17)*

zımad etme: *alnına żımād iderse (08b/20), başına żımād eylerse (08b/14), berede üzerine żımād iderse (17a/14), depesine żımād iderse (09b/01), ġaraba żımād ider ise (18a/18), göze żımād ide (25a/08), gözüñ ḳapaġına żımād iderse (15b/10), ḥamāmda żımād iderse (06b/09), istirḫāya żımād iderse (11b/16), ḳulaġa żımād iderse (27b/04),*

ḳurūḥ üzerine żımād ideler (13b/16), nāṣūruñ üzerine żımād iderse (18b/01), nütüʾıñ üzerine żımād iderseñ (20a/06), şaʿīreye żımād ider ise (17a/11), şişe żımād iderse (28a/17), vereme żımād ide (28a/19), yāfuḫına żımād iderse (06b/02), yaralara żımād iderseler (13b/20), zülfleri üzerine żımād eylese (06a/22)

Eserde kullanılan ilaç türlerinden bazıları usare, şerbet, şarap, naki, fitil, toz, hap, yakı, kül, macun, hamur, merhem ve yağdır. Bu ilaçlardan bazılarının hazırlandığı eczalar metinden derlediğimiz aşağıdaki ifadelerde görülebilir.

hamur: *ḳına siçegini saḥḳ idüp, ṣu ile ḫamīr eyleyüp (04b/16), ḳına siçegini gül ṣuyı ile ḫamīr eylese (04b/18), ḳınayı keskin sirke ile ḫamīr idüp (04b/18), dişi keçinüñ yaġını dögüp, sirke ile ḫamīr idüp (06a/05), keskin sirke ile ḳınayı ḥamāmda ḫamīr idüp (07a/20), ḫardal dögüp, ḳaranfil ṣuyıla ḫamīr idüp (11b/15), ḳınayı zift ile ḳarışdurup, gül yaġıla ḫamīr idüp (13b/21), ṣāyimüñ tükrügi ile mürr-i ṣāfīyi ḫamīr idüp (18a/23), buġday veyāḫūd arpa ḫamīrini (20a/10), baḳla unını şarāb ile ḫamīr idüp (23a/01), arpa unını sirke ile ḫamīr idüp (25a/03), tūtiyā-yı Hindīyi saḥaḳ idüp, yumurṭa ṣarusıla ḫamīr idüp (27b/12)*

su: *hindibā ṣuyı (24a/04), ḳabalaḳ yapraġı ṣuyı (04b/23), ṣoġan ṣuyı (28b/02), sögüt yapraġı ve ḳabı ṣuyı (07b/22), yeşil tāze kişnic ṣuyı (25a/06), ekşi enār ṣuyıla (05b/07), māmīşe ṣuyıla (24a/03), siñirli yapraḳ ṣuyıla (26b/13), yeşil mersin ṣuyıla (24b/11), kişnic ṣuyına (25a/06), çögen ṣuyından (07b/23), ḳabaġuñ ṣuyını (04b/22), ḳarġa dülegi yapraġınuñ ṣuyını (26a/12), kerefis ṣuyını (14a/21), ḳoruḳ ṣuyını (21a/14), kürünb ṣuyını (14a/21), limon ṣuyını (08a/09), rāziyāne ṣuyını (23a/01), turb ḳabınuñ ṣuyını (25b/10), yabān ṣarımsaġı ṣuyu (26b/08), gül ṣuyı (08b/11), kāfūr ve gül ṣuyı (07b/22), arpa ṣuyı (15a/13), ḳaranfil ṣuyıla (11b/16), arpa ṣuyından (15a/13), ḳaynamış iklīlü'l-melik ṣuyını (15a/14)*

usare: *başal ʿuṣāresi (14a/12), ḥayyü'l-ʿalem ʿuṣāresi (15a/16), ḥışrım ʿuṣāresi (20a/03), kürünb ʿuṣāresi (14a/08), ṣoġan ʿuṣāresi (14a/13), ḳoruḳ ʿuṣāresidür (20a/03), eşek ṭurpı ʿuṣāresile (15a/05), ḳaranfil ve reyḥān ʿuṣāresinde (06a/16), reyḥānuñ ʿuṣāresinde (06a/15), arpa unı ʿuṣāresine (14b/22), bostānī marul ʿuṣāresini (25a/02), feslegen ʿuṣāresini (26b/03), ḳabaḳ ʿuṣāresini (25b/01), ḳanṭariyon ʿuṣāresini (16b/22), kelem ʿuṣāresini (27b/01), ḳoruḳ ʿuṣāresini (27a/11), limon ʿuṣāresini (05a/14), marul ʿuṣāresini (05b/12), naʿna ʿuṣāresini (14a/15), nemmāmuñ ʿuṣāresini (08b/11), nesrīn ʿuṣāresini (26b/05), ṣarmaşıḳ ʿuṣāresini (13b/14), seẕāb ʿuṣāresini (27b/20), ṣoġan ʿuṣāresini*

(16b/23), sögüt yapraġı ʿuṣāresini (25b/09), sögüt yapraġı ve budaḳlarınuñ ʿuṣāresini (26b/11), ṣuṣamuñ ʿuṣāresini (06b/16), şāhtere ʿuṣāresini (23b/08), şaḳāyıḳ-ı nuʿmān ʿuṣāresini (22a/20), tāze ḳarġa dülegi ʿuṣāresini (22a/23), tāze ve yeşil kişnic ʿuṣāresini (07a/23), ṣarmaşıḳ yapraġı ve budaḳları ʿuṣāresini (13b/13), turb ʿuṣāresini (27b/19), ṭuruf yapraġınuñ ʿuṣāresini (19a/05), yabān ṣarımsaġı ʿuṣāresini (26a/22), yaş kişnişüñ ʿuṣāresini (05a/07), yaş mersin toḫmı ʿuṣāresini (26b/21), zeytūn yapraġı ʿuṣāresini (22a/15), ʿuṣāretü's-simsim (06b/14)

İlaç hazırlamada karıştırma, dövme, ezme, yakma, kavurma, kaynatma, ısıtma, çiğneme, sıkma, hamur yapma, fitil yapma ve benzeri yöntemler kullanılmıştır. Bu yöntemlerden bazılarının uygulandığı eczalar metinden derlediğimiz aşağıdaki ifadelerde görülebilir.

dövme: *acı bādemi dögüp (06a/05), bādemi dögüp (09b/19), baḳlayı dögüp (12a/07), bal ile dögüp (28a/19), ban yaġıla dögüp (12a/08), benefşeyi dögüp (05a/04), ṣarmaşıḳ yapraġını tāze, yaş budaḳlarıla dögüp (23a/15), cevzi dögüp (18a/20), çögeni dögüp (07b/04), çörek otı dögüp (25a/21), dānesini dögüp (05b/14), feslegeni dögüp (18b/02), ġarīḳūnı dögüp (14a/19), günlügi dögüp (27a/23), ḥabb-u belisān dögüp (07b/16), ḫardalı dögüp (06b/07), hindibāyı dögüp (20a/09), it üzümini dögüp (18b/01), ṣuṣamı ḳabı ile dögüp (07b/06), ḳabuġını dögüp (09a/23), ḳantariyondan dögüp (11a/03), ḳara büberi dögüp (06a/09), kelem otını dögüp (27b/03), ḳızıl behmeni dögüp (12a/21), ḳurusını dögüp (13b/17), mürrü dögüp (13b/08), iklīlü'l-melik didükleri otı dögüp (26a/02), şevkerān ile dögüp (14b/08), sināmeki dögüp (12a/15), sirke ile dögüp (28a/12), siyāh büberi dögüp (13a/06), su sepüp dögüp (05a/09), sünbül-i ḥindiye dögüp (13a/14), toḫmını dögüp (05b/17), ṭuruf ḳabını ṭuz ile dögüp (26a/17), dişi keçinüñ yaġını dögüp (06a/04), ṣarmaşıġuñ yapraġını dögüp (20a/06), siyāh büberi yumşaḳ dögüp (10a/07), yüzerlik otını dögüp (06a/09)*

ezme: *gül yaġıla ezerse (05b/23), afyonı ezüp (05b/01), bādem yaġında ezüp (28a/08), balıla ezüp (10a/21), benefşe yaġıla ezüp (09b/17), cāriye südi ile ezüp (19b/20), gül ṣuyıla ezüp (25a/19), inefiḫayı ezüp (10a/10), keskin sirke ile ezüp (14a/02), kimyonu ezüp (23a/07), lāden ezüp (14a/05), mīʿa-ı sāʾyileyi ezüp (14a/21), miski ezüp (07a/15), mürrü ezüp (06a/16), ṣabrı ezüp (14a/14), siñirli yaprak ṣuyıla ezüp (26b/13), sirkede ezüp (25b/16), ṣu-y-ıla ezüp (05b/23), şabb ezüp (27b/08), şeker ile ezüp (08a/06), ṭuz ezüp (16b/13), üstübec ezüp (23b/11), zaʿfirānı ezüp (07a/14)*

yakma: *güvercin başını tüyile yaḳa (15b/23), boncuġı yaḳup (19b/06), ḫurmā ḳorugınuñ çekirdegini yaḳup (20b/21), deve etinden yaḳup (18b/18), eski cevzüñ ḳabını yaḳup (13b/07), eşek ṭırnaġını yaḳup (10a/05), finduġı ḳabıla yaḳup (22a/21), ḫamrıñ tortusını yaḳup (19b/05), ḫorūs necesini yaḳup (20b/22), ḫurma çekirdegini yaḳup (15b/15), incü ṣadefini yaḳup (18b/22), insan ḳılını yaḳup (10a/09), keçinüñ baġrını, yaʿnī ḳabaġını yaḳup (20b/16), ḳalayı yaḳup (21b/22), kelem toḫmını otıla yaḳup (26a/19), fārenüñ zibilini, yaʿnī necesini yaḳup (20b/15), ṣarmaşıġı yaḳup (20b/03), siñekleri yaḳup (20b/13), bulġurı süd ile yaḳup (13b/18), şabb yaḳup (27a/07), ṭuzlu alçuyı yaḳup (20a/23)*

İbnü's-Süveydî'nin eserinde hastaları büyüyle tedavi etme yollarına yer verdiği bilinmektedir (Bayat 1977, 214). *Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî ʻİlmi't-Tıbb*'da da bilimsel açıklaması pek mümkün görünmeyen bazı tedavi yöntemleri yer almaktadır. Sayısı az olan bu tedavi yöntemlerinin bazıları metinde aşağıdaki şekillerde geçmektedir:

- *Ve daḫı ḫaṣiyyet ile nāfiʿ olan devādandur ki eger baş bitinden bir biti diri iken bir baḳlanuñ deligine ḳoyup ol delik aġzını bal mūmı eyleye, ḳapaya, baş aġrısından şikāyet iden kimsenüñ üzerine aṣup bilesince götürse baş aġrısını giderür. (06b/23-07a-03)*
- *Eger yaraṣa ḳuşınuñ üzerinde olan ṣaruca, tüy gibi, ol ṣarucayı alup, üzerinde aṣup götürse uyḫu gelmez. Eger yaraṣanuñ ḳalbini alup bilesince götürse uyḳusı gelmez, mādāmki ol ḳalbi kendüde olduḳça. Bayḳuşuñ ḳanadını berāber götürse uyḳusı gelmez, mādemki ol ḳanadlar kendüdedür. (09a/14-09a/18)*
- *Eger siyāh kelbüñ ḳılından maṣrūʿuñ boynına aṣar ise ṣarʿa rencine fāʾyide ider. Eger eşegüñ ṭırnaġından yüzük düzüp cin ṭuṭan kimesnenüñ barmaġında götüre bir seneye dek cin ṭutmaz, her bir senede tecdīd idüp yeñilemek lāzımdur, eski yüzügi giderüp tāzesini ṭaḳına. (10a/03-10a/06)*
- *Ve eger deveden bir kene alup ʿāṣıḳuñ yeñine ol bilmeksizin baġlar ise ʿışḳı gider. Eger bir kimesne erkege ʿāṣıḳ olursa erkek ḳatırıñ avnaduġı ḳumlı tozlu yerde añlaya, yaʿnī yuvarlana ʿışḳı zāʾyil olup gider. Ve eger dişiye ʿāṣıḳ olur ise dişi ḳatırıñ añladuġı yerde añla[ya], yaʿnī yuvarlana ʿışḳı gider ve zāʾil olur, bunı böyle Soḳraṭis ve ġayrılar didiler. (12b/17-12b/22)*

1.5.2. Bölümlerin Özetleri

‘İlâcü's-sudâ‘ü'l-hârr: Bu bölümde sıcaktan baş ağrısının tedavisi ele alınmıştır. Sıcaktan baş ağrısını gidermek için birçok ecza ve kolay hazırlanan ilacın çeşitli biçimlerde uygulanması önerilmiştir. İlaçların uygulanma yöntemleri koklamak, başa sürmek veya yakı yapmak, buruna koymak veya çekmek, makata koymak, yemek ve içmektir. İlaçların bazıları doğrudan veya bir işlemden geçirilerek kullanılan eczalar, bazıları ise basit yollarla hazırlanan karışımlardır. Metnin bu ilk bölümünde, eserde çokça karşılaştığımız ilaç biçimlerinden "usare" ve "naki"nin açıklaması da yer almaktadır. Taze gülü, keskin sirkeyle yoğrulan kınayı, haşhaş başını ve menekşeyi koklamak; taze gülü, şarapla kaynatılmış kuru gülü, dövülüp suyla yoğrulan kına çiçeğini, keskin sirkeyle yoğrulmuş kınayı, kabak çekirdeğini, kabak suyunu, menekşeyi ve su yosununu başa yakı yapmak; taze kişniş usaresini, anne sütünü ve menekşe yağıyla anne sütü karışımını buruna çekmek; kabak çekirdeği yağını, kabak suyunu, demirhindi veya hünnap bekletilmiş suyu ve sirkeyle gül yağı karışımını içmek; marulu yemek ve nohut kadar afyonu makata koyup taşımak sıcaktan baş ağrısını gideren tedavi yollarından bazılarıdır.

‘İlâcü's-sudâ‘i'l-hârri'l-kâ’in bi-müşâreketi'l-mi‘de: Bu bölümde mide ağrısının eşlik ettiği sıcaktan baş ağrısının çaresi anlatılmıştır. Beyaz haşhaş tohumunun dövülerek çıkarılan suyunu ekşi şerbetle karıştırıp içmek, mideyi gül yağıyla yağlamak, yemekten önce ve sonra armut yemek sıcaktan baş ağrısı ve mide ağrısını giderir. Galen, tatlı ayva yemenin sıcaktan baş ağrısı ve mide ağrısını gidereceğini söylemiştir.

‘İlâcü's-sudâ‘i'l-bârid: Bu bölümde soğuktan baş ağrısının tedavi yollarından söz edilmektedir. Soğuktan baş ağrısından kurtulmak için en çok yakı yapma yöntemi önerilmiştir. Sirkede ezilmiş sabır, dişi keçinin ödü veya yağı, dövülüp suda ıslatılmış öd ağacı, üzerlik, karabiber ve dövülmüş hardal soğuktan baş ağrısı için yakı yapılması önerilen eczalardan bazılarıdır. Öd ağacını, karga düleği içini veya dövülmüş acı badem ile gül yağı karışımını içmek; suda çözülmüş safran ve misk karışımını, insan kılını, gülü, yaban gülünü, nergisi, kaynamış turunç kabuğunu ve yavşanı koklamak; öd ağacını ve şekeri buruna tütsü etmek; mürrü burnun içine sürmek ve suda çözülmüş safran ile misk karışımını buruna çekmek soğuktan baş ağrısına fayda sağlayan yollardan bazılarıdır.

‘İlâcü's-sudâ‘i'l-hâdis ‘an harâreti'ş-şems: Bu bölümde güneşten baş ağrısının tedavi yolları açıklanmaktadır. Susam usaresini gül yağı ile karıştırarak koklayıp başa ya-

kı yapmak, kabak çekirdeğini koklamak, gül yağını koklamak ve başa yakı yapmak, tatlı badem yağını sirkeye karıştırıp başa yakı yapmak, haşhaş kabuğunu dövüp sirke ve gül yağıyla karıştırarak başa yakı yapmak baş ağrısına faydalıdır. Bir biti canlı olarak baklanın içine koyup ağzını bal mumu ile kapatarak üzerinde taşımak veya bir miktar sedef otunu üzerinde taşımak da baş ağrısını giderir.

Beyânü'l-umûri'l-musadda'ati li'r-ra's: Bu bölümde baş ağrısının nedenleri anlatılmaktadır. Buna göre mürrü veya yaban sarımsağını tütsü etmek veya koklamak, hardalı yemek, içmek ve koklamak, dere otunu çok yemek, soğanı çiğ veya kavurarak yemek, hurmanın kurusunu veya yaşını çok yemek, boy otunu yemek ve tohumunu çiğ veya kaynatarak yemek, keten tohumunu dövüp birkaç kere yemek baş ağrısı yapar. Sarımsağı çok yemek ise hem baş ağrısı yapar hem de beyni buharla doldurur. Mercimek yemek ve kara günlük dumanına maruz kalmak da başı ağrıtır.

Faslün 'ilâcü'ş-şakîka: Bu bölümde yarım baş ağrısının türleri ve tedavileri anlatılmaktadır. Yarım baş ağrısı sıcaktan, soğuktan, çok kan kaybından ve sürekli güvercin yavrusu yemekten oluşabilmektedir. Defne yaprağı ve safranı koklamak, safranı içmek ve başa yakı yapmak yarım baş ağrısına faydalıdır. Yarım baş ağrısı soğuktan olursa miski suda çözerek içmek, burun deliğine koymak, koklamak, buruna çekmek ve başa yakı yapmak, yaban gülünü koklamak ve başa yakı yapmak faydalıdır. Demirhindi içmek, biraz insan kılını bir bezin içine koyup üzerinde taşımak ve taze kişnişin usaresini buruna damlatmak sıcaktan olan yarım baş ağrısına faydalıdır. Başı saçlar üzerinden ve kulakların arkasından kuvvetli biçimde bağlamak yarım baş ağrısını giderir. Yarım baş ağrısı kan kaybından olduğunda başı taze un ve sirke yağı karışımıyla yağlamak, badem yağı ve menekşe yağını karıştırıp buruna çekmek, piliç ve oğlak eti gibi hafif gıdalarla beslenip ağır gıdalardan kaçınmak fayda sağlar.

'İlâcü'l-beyza ve'l-hûda: Bu bölümde kronik baş ağrısının tedavi yolları anlatılmaktadır. Pelesenk ağacı çekirdeğini dövüp başa koymak soğuktan olan kronik baş ağrısına faydalıdır. Tuzu biraz suyla ezip başa koymak kronik baş ağrısına fayda eder. Müshil şerbet ile kuvvetli ishalden sonra Arap zamkı ve sabır karışımını başa sürmek kronik baş ağrısını giderir. Kronik baş ağrısı soğuktan olursa hıyarşembe balı ile istifra etmek bu ağrıyı giderir, sıcaktan olursa misk beyni güçlendirir. Kâfuru, gül suyunu ve söğüt yaprağı ve kabuğu suyunu başa sürmek beyni güçlendirir. Çöven suyundan üç dört damla buruna çekmek kronik baş ağrısını giderir. Süveydî, bu hastalığın güçlü ol-

duğunu, genellikle soğuktan olduğunu ve geçmediğini, kuvvetli ve sıcak tedavilerle iyileşebileceğini söylemiştir.

Faslün ‘ilâcü's-sederi ve'd-duvvâri: Bu bölümde göz kararması ve baş dönmesinin tedavisi üzerinde durulmaktadır. Pelesenk ağacı çekirdeğini içmek göz kararması ve baş dönmesine iyi gelir. Dövülmüş kuru kişnişin iki dirhem suyu ile şekeri ezip içmek ve zerdali bekletilmiş suyu içmek sıcaktan olan baş dönmesine iyi gelir. Limon suyunu ve şarabını yeteri kadar içmek safradan olan baş dönmesini giderir. Karga düleği içini yeteri kadar içmek balgamdan olan baş dönmesini ve göz kararmasını giderir. Zahteri başa yakı yapmak ve kaynatıp suyunu başa dökmek soğuktan baş dönmesini giderir.

Fasl: Bu bölümde atardamarın neden olduğu baş dönmesi ve göz kararmasının tedavisi anlatılmaktadır. Baş dönmesi ve göz kararması atardamardan kaynaklandığında bu damardan kan almak baş dönmesi ve göz kararmasını giderir.

Faslün ‘ilâcü's-sübbât: Bu bölümde baygınlığın (komanın) tedavi yolları ele alınmıştır. Sirkeyi gül yağıyla karıştırıp bir bez ile başın ön tarafına koymak baygınlıktan önce uygulanırsa baygınlığa iyi gelir. Çörek otu yağını burnuna damlatan hasta üçüncü damlatışta iyileşir. Tuzu dövdükten sonra ısıtıp baygınlığın başlangıcında başa yakı yapmak baygınlığı giderir ve bu rahatsızlığın nüksetmesini uzun zaman önler. İmam Süveydî'ye göre baygınlıktan muzdarip olan burnuna aralıklarla üç kez misk çekerse iyi olur.

Faslün ‘ilâcü'l-cümûd: Bu bölümde mesanede kan pıhtılaşmasının tedavisi anlatılmaktadır. Mesanede kan pıhtılaşmasının belirtileri el ayağın soğuması, gözlerin kızarması ve nabzın durmasıdır. Dere otunu kaynatıp başa sürmek, papatyayı kaynatıp başa yakı yapmak kan pıhtılaşmasına iyi gelir. Katran köpüğünü başa yakı yapmak ve içmek kan pıhtılaşmasına fayda eder. Kedi otunu dövüp koklamak ve içmek kan pıhtılaşmasına fayda eder. Sinameki içmek, zencefil ve papatyayı biraz yiyip biraz içmek de kan pıhtılaşmasına fayda eder. Oğulotu, mercanköşk ve dere otunu dövüp kaynattıktan sonra menekşe yağıyla karıştırıp ısıtarak başa yakı yapmak kan pıhtılaşmasını çabuk iyileştirir.

Faslün ‘ilâcü's-sübâti's-seherî: Bu bölümde çok derin uykunun tedavi yolları anlatılmaktadır. Bu rahatsızlıkta bazen hastanın yüzünde şişlik ve siyahlık görülür. Keklik otunun usaresini sirke ve gül suyu ile karıştırıp başa yakı yapmak, topalak otunu dövüp biraz içmek ve biraz başa yakı yapmak fayda eder. Miski ezip birkaç defa buruna çek-

mek çok derin uykuyu yok eder. Zahteri gece ve gündüz birkaç kere koklamak yararlıdır. Sabır bitkisini ezip içmek çoğu zaman çok derin uykudan korur.

Faslün ‘ilâcü's-seher: Bu bölümde uykusuzluk hastalığının tedavisi üzerinde durulmuştur. Haşhaş tohumunu kabuğuyla kaynatıp suyunu başa dökmek uyku getirir. Haşhaş tohumunu dövüp, kabuğuyla kaynatıp suyu ile yüzü yıkamak uyku getirir. Beyaz haşhaş tohumunu dövüp alna yakı yapmak normal seviyede uyku getirir. Siyah haşhaştan bir fitil yapıp taşımak uyku getirir. Arpa veya marulu kaynatıp suyunu yavaş yavaş başa dökmek, koyun sütünü beze döküp başa koymak, yastık altına biraz sabır koyup yatmak, safranı koklamak ve yastık altına koyup yatmak uyku getirir. Lahana ve tatlı bademi yemek, safran çiçeğini koklamak ve başın ön tarafına yakı yapmak uyku getirir. Boy tohumu yemek uyumayı ve güzel rüya görmeyi sağlar.

Faslün el-umûrü'l-mâni‘ah mine'l-ahlâmi'r-redîeti'l-câlibeh li'l-ahlâmi'l-haseneh: Bu bölümde kötü rüyaları önleyip güzel rüyalar görmeyi sağlayan şeyler anlatılmaktadır. Uykuda korkup sayıklayan kişi yastığının altına dere otu koyup uyursa sayıklamaz. Üzerine billur veya saf altın asıp taşıyan kişi uykuda sayıklamaz. Yastığının altına semiz otu koyup uyuyan kişi kötü rüya görmez.

Faslün el-umûrü'l-câlibeh li's-seher bi'l-hâssati: Bu bölümde özellikle uykusuz hissettiren şeyler anlatılmaktadır. Kâfuru koklamak ve kulak arkasına kurt tüyü koymak uykusuz hissettirir. Baykuşun kanadını ve yarasanın kalbini veya üstündeki saruca denen şeyi taşımak uykusuzluğu sağlar.

Faslün ‘ilâcü's-sersâm: Bu bölümde menenjit hastalığı ve tedavisi ele alınmıştır. Beyinde bir şiş olarak tanımlanan menenjitin iki çeşidi olduğu dile getirilmiştir. Biri safradan, diğeri kanla karışmış safradan olur. Soğuktan menenjitin sebebi ise çürümüş balgam kökenli bir buhardır. Menekşe bekletilmiş suyu başa koymak ve biraz içmek, karpuz yemek ve suyunu şekerle içmek menenjite iyi gelir. Bedenden kan aldıktan ve tenkiye yaptıktan sonra başa anne sütü sağmak menenjite fayda eder. Başa kaymak koymak, kavun kabuğunu dövüp başın ön tarafına yakı yapmak başta sıcaktan meydana gelen şişi yok eder. Süveydî, menenjit hastasının el, ayak ve makatından kan almayı önermiştir. Râzî ise menenjit hastasının yıkanmış arpanın kavutunu şekerle karıştırarak her gün yemesini salık vermiştir. Safranı koklamak menenjite fayda eder ve hastayı uyutur. Menenjit hastası kar suyu içmemeli, ılık su içmelidir.

Faslün fî ‘ilâci'n-nisyân: Bu bölümde unutkanlık tanımlanıp tedavi yolları anlatılmaktadır. Kâbil halilesini bal ile macun yapıp içmek unutkanlığa iyi gelir. Eski zeytin yağı ile başı ovmak unutkanlığa fayda eder, zeytin yağını natrunla karıştırıp ovmak daha iyidir. Fazla cinsel ilişki ve gündüz uyumak unutkanlığa sebep olur. Marul yemek unutkanlığı artırır. İnsan kılını buruna tütsülemek unutkanlığı giderir. Koyun eti yemek hafızayı güçlendirir ve unutkanlığı yok eder. Yaban gülünü dövüp içmek ve koklamak belleği ve zekâyı güçlendirir. Sığır yağını içmek zihni açar.

Faslün fi'l-umûri'l-muhaddiseti li'n-nisyân: Bu bölümde unutkanlığa neden olan şeylerden söz edilmektedir. Kuru kişnişi ve soğanı çok yemek unutkanlık yapar.

Faslün fî ‘ilâci'l-mâlihulyâ’: Bu bölümde kuruntu hastalığı olarak da bilinen malihülya tarif edilmekte ve tedavi yöntemleri anlatılmaktadır. Malihülya kötü düşüncelere sahip olmak, insanlar hakkında kötü düşünmek ve korkulmayacak şeylerden korkmak şeklinde tanımlanmıştır. Bir Hint fındığı tanesini menekşe yağıyla ezip yüze sürmek malihülyaya fayda eder. Doğan yavrusunu yemek, kabağı pişirdikten sonra badem yağı veya badem sütüyle her gün yemek, gül suyunu şekerle içmek, marulu çiğ veya badem yağıyla kaynatıp yemek, miski ezerek koklamak, taze koyun sütü veya şekerli süt içmek malihülyaya iyi gelir. Bir yaşındaki kuzu eti malihülya için ilaçların en faydalısıdır.

Faslün fî ‘ilâci's sar‘a: Bu bölümde "cin tutmak" olarak tanımlanan sara (epilepsi) hastalığının tedavisi ele alınmıştır. Horoz yüreğini buruna tütsü etmek, horoz ödünü göze çekmek saraya iyi gelir. Sara hastasının boynuna siyah köpeğin kılı asılırsa faydalı olur. Sara hastası eşek tırnağından yapılan yüzüğü parmağına takarsa bir sene boyunca hasta olmaz. Yüzüğü her yıl yenilemek gerekir. Eşek tırnağını yaktıktan sonra döverek aç karnına içmek saraya fayda sağlar. Saralı çocuğun üzerine misvak ağacından asmak saraya fayda eder. Koyun eti yemek saralılara zarar verir, keçi eti ise faydalı olur. Peynir mayasını ezip içmek, özellikle sirke ile ezip içmek fayda eder.

Faslün fî ‘ilâci's-sekte: Bu bölümde felç (inme) tanımlanarak tedavi yollarından söz edilmiştir. Felç organların hissedemez ve hareket edemez olmasıdır. Bu hastalık beyinde ortaya çıktığında bütün beden, eller, ayaklar ve baş hareket edemez, hasta yalnız nefes alır. Buruna misk ve karabiber üflemek felce fayda eder. Felçli hastayı salıncağa koyup sallamak iyi gelir. İmam Süveydî, felçli kişiye sürekli bal yalatmanın çok faydalı olduğunu söylemiştir.

Faslün fî ‘ilâci'l-fâlic: Bu bölümde kısmi felç tanımlanarak tedavi yöntemlerine değinilmiştir. Kısmi felç bedenin bir tarafının tutmaz olmasıdır. Mesela sağ kol ve bacak veya sol taraf uyuşuk gibi olur, insan organlarını hareket ettiremez. Akbiberi dövüp içmek, karga düleğinin içini içmek veya yalamak, dövülmüş kimyonu balla ezip içmek veya yalamak, eşek turpu usaresini içmek, Hint zamkını ezip içmek kısmi felce iyi gelir. Kedi otunu dövüp içmek ve yağ ilave ederek bununla bedeni ovmak kısmi felce fayda eder. Kısmi felç çok su içmekten veya çok yüzmekten olursa acıbadem yağı içmek ve bununla bedeni ovmak ve sürekli banyo yapmak çok faydalı olur. Bostan sarımsağını balla yemek, özellikle hastalığın başlangıcında iyileşmeyi sağlar.

Faslün fî ‘ilâci'l-lakve: Bu bölümde ağız çarpılmasının tedavisi konu edilmiştir. Ağız çarpılması insanın yüzünün eğilmesi olarak tanımlanmış ve bunun kısmi felce dönüştüğü dile getirilmiştir. Pire otu yağını veya badem yağını koklamak ve içmek ağız çarpılmasına fayda eder. Karga düleği içini içmek kronik ağız çarpılmasının eskisine ve yenisine fayda eder. Galen'e göre on ila yirmi tane kabak çekirdeğini içmek ağız çarpılmasına fayda eder. Başı ve göğsü ılgın ağacının kaynatıldığı suyun buharına tutmak, sarımsak yemek ve katran koklamak da ağız çarpılmasına iyi gelir. Râzî ve Hermes ağız çarpılması olanların yedi gün boyunca et ve bal dışında hayvansal ürün yememelerini önermişlerdir.

Faslün fî ‘ilâci't-teşennüc: Bu bölümde spazm tanımlanarak tedavi yollarından bahsedilmiştir. Bu hastalık sinirlerde oluşur, sinirler kısalır ve bozulur ve insan o organını hareket ettiremez. Dövülmüş keten tohumunu bal ve bal mumu ile karıştırıp ısıttıktan sonra yavaş yavaş sürmek ve yakı yapmak kısalmış sinirlere fayda eder. Dövülmüş turp tohumunu yemek, keçi iliğini yemek ve sürmek spazma fayda eder. Spazm kan toplanmasından olduğunda safranı ezip içmek fayda eder.

Faslün fî ‘ilâci'l-küzzâz: Bu bölümde tetanos hastalığı tanımlanarak tedavisi anlatılmıştır. Bu hastalık dondurucu soğuktan ve buzlu şeyler yemekten olur ve bedende katılık meydana gelir. Dövülmüş ravent veya kantaron içmek tetanosa fayda eder. Tuzu dövüp, kepek ile ısıtıp sıkıntı bulunan bölgeye bez ile bağlamak tetanosa fayda eder. Eski zeytin yağını ısıtıp içine tiftik yünü veya bir parça keçe batırdıktan sonra biraz içmek ve bununla sıkıntılı yerleri ovmak tetanosa fayda eder. Sütleğen ve kene yağını içmek ve sıkıntılı yere sürmek de tetanosa fayda eder.

Faslün fî ‘ilâci'r-ra‘şe: Bu bölümde titreme rahatsızlığı ve tedavisi konu edilmiştir. Titreme el veya başta meydana gelir. Galen'e göre hatmi dallarını kaynatıp şarap ile içmek, bal suyu içmek, hardal yağını kaburga kemiklerine ve buruna sürmek titremeye fayda eder. Çöveni hardalla yemek, dövülmüş kantaronu yedi gün sıcak suyla içmek titreme için çok faydalıdır. Her gün lahana yemek, ense çukurunda kuru şişe çekmek titremeye fayda sağlar. Sütleğen yağını içmek ve yakı yapmak titremeye fayda eder.

Fasl: Titremenin nedeni fazla cinsel ilişki ve istifradır. Bunlar bedeni zayıf düşürür ve titreme baş gösterir. Titreme önceden varsa cinsel ilişkide bulunmak ve istifra etmek titremeyi artırır. Bazen çok su içmekten ve mizacı kuru olmaktan da titreme meydana gelir.

Faslün fî ‘ilâci'l-hazer: Bu bölümde uyuşmanın tanımı ve tedavisi üzerinde durulmaktadır. Uyuşma insanın bedeninde bir bölgeyi hissedememesi veya az hissetmesidir. Ravendi, kene yağını, zencefili ve sığır ödü ile susam yağı karışımını içmek ve nohudu dövüp yakı yapmak uyuşmaya fayda eder. Katranı veya sütleğen yağını biraz içip bunların birazını yavaş yavaş sürmek uyuşmaya fayda eder. Kedi otunu dövüp sürmek, üzerlik otunu dövüp içmek ve yakı yapmak uyuşmaya fayda eder.

Faslün fî ‘ilâci'l-ihtilâc: Bu bölümde seğirmenin tedavisi anlatılmaktadır. Seğirme yüzde olduğunda turna ödünü acı badem yağıyla karıştırıp buruna çekmek fayda eder. Hardal tohumu yağını ve turunç çiçeği yağını seğiren yere yavaş yavaş sürmek fayda eder. Galen, seğirmenin çok sevinme ve çok korkma sonucu ortaya çıktığını söylemiştir.

Faslün fî ‘ilâci'l-istirha’: Bu bölümde gevşemenin tedavi yolları üzerinde durulmuştur. Gevşeme bir organda sinirlerin enine kesilmesi ile ortaya çıkar ve o organ gevşer. Dövülmüş topalak otunu zeytin yağı ile karıştırıp gevşeyen bölgeye sürmek ve yakı yapmak gevşemeye iyi gelir. Hardal yağı yemek, dövülmüş hardalı karanfil suyuyla mayalayıp yoğurduktan sonra gevşeyen bölgeye yakı yapmak fayda eder. Çok banyo yapmak, natrun ve eski zeytin yağı karışımını gevşeyen yere sürmek fayda eder. Mercanköşkü kaynatıp başa dökmek fayda eder. Erkeklik organında gevşeme olup da idrarı tutmak mümkün olmazsa Yemen şapı alıp demir suvarılmış suya karıştırıp içmek fayda eder. Bir tane misk, bir dirhem karanfil başı, yüz dirhem yeni sağılmış keçi sütü ve on beş dirhem şekeri karıştırıp içmek gevşeyen erkeklik organına fayda eder.

Faslün fî ‘ilâci'n-nezlât: Bu bölümde nezlenin tanımı ve tedavi yolları anlatılmaktadır. Nezle, yemeğin buharının beyne çıkıp beyinden inmesiyle oluşan bir hastalıktır. Galen'e göre kibriti döverek koklamak, içmek ve tütsü etmek soğuktan olan nezleye fayda eder. Kepeği pişirerek veya ısıtarak başa yakı yapmak nezleye iyi gelir, şekerle badem sütüne katıp yemek ise öksürük, göğüs katılığı ve soğuktan olan nezleye fayda eder. Baklayı doğrudan veya sirkede ıslatıp kuruttuktan sonra dövüp başa yakı yapmak nezleyi engeller. Turunç çiçeğini ban yağıyla dövüp koklamak ve yavaş yavaş sürmek soğuktan nezleyi giderir. Turp yağını başın ön tarafına sürmek soğuktan nezleyi giderir. Ladeni gül yağına karıştırıp çocukların başına sürmek ve yakı yapmak nezlelerine fayda eder. Karga düleği içini içmek ve yasemin çiçeğini koklamak ve başa yakı yapmak soğuktan nezleye fayda eder. Yanında sürekli demir taşıyan nezleden emin olur.

Faslün fî ‘ilâci'l-vesvâsi's-sevdâvî: Bu bölümde sevdadan olan vesvesenin tedavisi ele alınmıştır. (Sevda, eski tıpta insan vücudunu ve mizacını meydana getirdiği ve insan sağlığının, aralarındaki dengeye bağlı bulunduğu kabul edilen dört unsurdan biridir. Diğer unsurlar kan, balgam ve safradır.) Sinamekiyi dövüp içmek sevdadan olan vesveseye fayda eder. Yeşil kişnişi ve kişniş tohumunu içmek sıcaktan olan vesveseye fayda eder. Karga düleği içini içmek sevdadan vesveseye fayda eder. Vesveseli aynı zamanda deli olsa kartal beynini yedirmek fayda eder. Galen'e göre vesveseli ve deli olan kimsenin burnuna horoz ibiğini tütsü etmek şifa verir. Kırmızı kuduz otunu dövüp birkaç kere içmek kötü nefsi ve vesveseyi giderir. Kabuğu çıkarılmış arpanın ununu pişirerek içmek ve yeni sağılmış keçi sütü içmek sevdadan vesveseye fayda eder. Kara sevda hastalığı için dört dirhem kır mantarı, on bir dirhem sinameki, iki dirhem tarçın, otuz dört dirhem şeker dövüp sabah ve akşam bir dirhem kadar alınırsa faydalıdır.

Faslün fî ‘ilâci's-sekrân hattâ yüfîka min hammâre: Bu bölümde sarhoşluktan kurtulmanın yolları anlatılmaktadır. Ayvayı emmek sarhoşluğu engeller. Gül suyu içmek ve koklamak sarhoşluğu giderir. Kuzu idrarı içmek hemen sarhoşluktan kurtarır.

Ve'l-umûri'l-mubtî[l]eti bi's-sekr: Bu bölümde sarhoşluğu gideren şeyler üzerinde durulmuştur. Aç karnına marul yemek sarhoş olmayı engeller. Kuru kişnişi şarap içmeden önce yemek sarhoşluğu engeller ve çabuk giderir.

Faslün fi'l-umûri'l-müsri‘ati bi's-sekr: Bu bölümde sarhoşluğu çabuk gideren şeyler üzerinde durulmuştur. Bir insan namazın vaktini kaçırmaktan korkarsa sarhoşluğu

çabuk gideren şeyleri namazın vakti çıkmadan önce uygulamalıdır. Bazı tabiplere göre başa badem yağı ile amber koymak sarhoşluğu çabuk giderir.

Faslün fi'l-umûri'l-makviyyeti li'd-dimâğ: Bu bölümde beyni güçlendiren şeyler üzerinde durulmuştur. Reyhanı karanfil başıyla karıştırıp içmek beyni güçlendirir. Gül suyunu içmek ve koklamak sıcak olan beyni iyi eder. Tavuk beyni ve iliği yemek beyni güçlendirir.

Faslün fî ‘ilâci'l-‘ışk: Bu bölümde aşk hastalığının tanımı ve tedavi yolları üzerinde durulmuştur. Aşk, bazı insanların yüzlerinin beğenilmesiyle ortaya çıkan bir düşünce hastalığıdır. Üzerlik otunu dövüp içmek aşk hastasına iyi gelir. Deveden bir kene alıp gizlice âşığın yenine bağlamak aşkının yok olmasını sağlar. Sokrates'e göre erkeğe âşık olan erkek katırın debelendiği yerde, kadına âşık olan ise dişi katırın debelendiği yerde debelenirse aşktan kurtulur.

Faslün fî ‘ilâci'l-kâbûs: Bu bölümde karabasan tanımlanarak hastalığın seyriyle ilgili bazı bilgiler verilmiş, kimi tedavi yolları anlatılmıştır. "Ağır basmak" ifadesiyle de karşılanan karabasan uykuda nefesin dar olmasıdır. İnsanı sıkıntı basar, sesi tutulur ve hareket edemez. Aristo'ya göre karabasan sürekli hâle gelirse sara hastalığına dönüşür. İbn Maseveyh ise karabasanın, saranın başlangıcı olduğunu, kötü hıltlardan ve buharın başa çıkmasından kaynaklandığını, bazen de kanın fazla ve baskın olmasından oluştuğunu aktarmıştır. Çaresi bacaklardan kan almaktır. Karabasan hazımsızlık yaşayanlarda ve sarhoşlarda olur. Karabiberi dövüp bal suyuna karıştırıp gargara yapmak karabasanı giderir.

Faslün fî ‘ilâci berdi'r-ra's: Bu bölümde başa soğuk geçmesinin tedavi yolları anlatılmaktadır. Mercanköşkü ve dövülmüş kara günlük ağacını içmek ve başa yakı yapmak soğuk geçmiş başa iyi gelir. Karanfil başını dövüp başın ön tarafına yakı yapmak soğuk geçmiş başa iyi gelir. Boy otundan biraz yiyip biraz başın ön tarafına ekmek fayda eder. Kedi otunu dövüp başa ekmek soğuk geçen başa fayda eder.

Faslün fî ‘ilâci ümmi's-sıbyân: Bu bölümde bir çocuk hastalığı olarak tanımlanan ümmü's-sıbyanın, yani havalenin (epilepsinin) tedavi yolları ele alınmıştır. Çocuklarda sara, spazm veya bademcik iltihabı görülürse buna ümmü's-sıbyan denir. Çocuğun başına anne sütü sağmak, tatlı badem veya menekşe yağını anne sütü ile buruna damlatmak, eşek sütünü çocuğun başına ve boynuna yavaş yavaş sürüp yağlamak, çocuğun başını

keçi sütüne batırmak, susam ve kabak yaprağını kaynatıp suyunu azar azar çocuğun başına dökmek ümmü's-sıbyana iyi gelir.

Fasl: Badem yağıyla anne sütünü, kabak çekirdeği yağını veya menekşe yağıyla anne sütünü buruna çekmek, kunduz hayasına biraz yağ karıştırıp çocuğun burun deliğine sürmek ümmü's-sıbyana fayda eder.

Faslün fî beyâni mâ yehicci'l-'itâs: Bu bölümde hapşırtıcı şeylerden ve hapşırmanın nasıl giderileceğinden bahsedilmiştir. Kurutulmuş kereviz kökünü dövüp keten bezine koyarak koklamak hapşırmaya neden olur. Dövülmüş hardalı bez ile bağlayarak koklamak ve koklarken ovmak hapşırtır. Zencefil de böyledir, hapşırtır. Gül tohumunu dövüp burun deliğine koymak hapşırmayı keser ve engeller.

Faslün fî 'ilâci kurûhi'r-ra's: Bu bölümde baş yaralarının tedavisi üzerinde durulmuştur. Yakılmış eski ceviz kabuğunu ve dövülmüş mürrü baş yaralarına ekmek yaraları iyi eder. Tuzu karga düleğinin içi ile karıştırıp baştaki yaralara koymak yaraları iyileştirir. Boy tohumunu ezip baştaki yaralara ekmek, kaynatıp suyu ile yaraları yıkamak ve kaynamış boyu yaralara yakı yapmak yaraları iyileştirir. Yeşil sarmaşığın yaprak ve budaklarının usaresini baştaki yaralar üzerine yakı yapmak yaraları iyi eder. Acı baklayı kaynatıp yaralar üzerine yakı yapmak, suyunu yaraların üzerine dökmek, acı baklanın kurusunu dövüp yaralar üzerine ekmek yaraları iyileştirir. Bulguru sütle yaktıktan sonra dövüp sulu yaraların üzerine ekmek yaraları iyi eder ve kurutur. Külde pişirilmiş soğan ile tuz karışımını ve zifti baştaki yaralara yakı yapmak yaraları iyileştirir. Kınayı zift ile karıştırarak gül yağıyla hamur yapıp çocukların başındaki sulu yaralara koymak yaraları iyileştirir ve kurutur. Keskin sirkede sabır ezip çocuğun başındaki sulu yaraların üzerine yakı yapmak yaraları iyileştirir. Baştaki yaralar üzerine anne sütü sağmak yaraları çabuk iyileştirir.

Faslün fî 'ilâci südedi'd-dimâğ: Bu bölümde beyindeki tutkunluğun tedavi yolları ele alınmıştır. Bu hastalık burnu tutar ve koku almayı engeller. Nergisi koklamak ve ladeni ezip içmek ve koklamak beynin katılığını açar. Bir miskal kına tohumunu balla karıştırıp yalamak beyni güçlendirir. Karanfil başını dövüp içmek beyne madde çıkmasını men eder ve balgamı çıkarır. Lahana usaresi de böyledir.

Faslün fi'l-edviyeti'l-munkıyyeti li'd-dimâğ ve'l-müfettihati li-süded: Bu bölümde beyni temizleyip tutkunluğunu açan devalardan bahsedilmektedir. Toz hâline getirilmiş öd ağacını içmek beyni güçlendirir ve balgamı çıkarır. Mastaki çiğnemek balgamı be-

yinden söker. Soğan usaresini koklamak ve buruna çekmek beyni zararlı nemden temizler. Zencefil ve mastaki çiğnemek baştan balgamı çıkarır. Nane usaresini buruna damlatmak fayda eder. Lahana usaresini buruna çekmek, ezilmiş sabır ile gargara yapmak ve bunu içmek, kimyonu kaynatıp suyunu buruna çekmek, dövülmüş hardalı bez içine koyup koklamak, palmiye kalbinin suyunu koklamak ve buruna çekmek, badem yağı ve dövülmüş katran köpüğünü içmek beyni temizler. Yavşan otunu toz hâline getirip başa ekmek ve koklamak beynin tutkunluğunu açar. Kereviz ve lahana suyunu veya safran ve kara günlüğü ezip buruna çekmek, iki dirhem karabaşı bal ile karıştırıp içmek beyni çok temiz hâle getirir.

Fasl: Taze koyun sütü içmek, gül yağını azar azar başa dökmek, tavuk beyni yemek ve fındığı çok yemek beyni güçlendirir. Badem içi yemek yaşlılar için çok yararlıdır.

Faslün fi'l-edviyeti'l-muhallileti li'r-riyâh mine'r-ra's: Bu bölümde baş ağrılarını gideren şeyler anlatılmaktadır. Sığırgözü koklamak başa yerleşmiş olan yoğun ağrıları yok eder. Burçak büyüklüğünde bir mürrü tatlı badem yağıyla karıştırıp buruna çekmek beyni ısıtır ve ağrıları çözer.

Faslün fî 'ilâci'r-remed: Bu bölümde göz ağrısını giderici yöntemlerden bahsedilmektedir. Mersin tohumunu baldıran ile dövüp şişmiş göz üzerine yakı yapmak sıcaktan göz ağrısına fayda eder. Kaya koruğunu göze çekmek gözün suyunu çabuk giderir. Kişnişin suyunu sürme gibi göze çekmek göz ağrısını çabuk giderir. Galen'e göre anne sütünü sıcaktan ağrı oluşan göze damlatmak ağrıyı giderir. Galen ve büyük hekimlerden sekiz kişiye göre, narlar henüz mersin tohumu kadarken yedi tanesini cumartesi günü gün doğmadan yutmak ve bunu birkaç kez tekrarlamak otuz yıllık göz ağrısını giderir. Sabır ve sarmaşık çiçeği ile bal karışımını göz şişinin üzerine yakı yapmak göz şişini dağıtır. Koyun iliğini, yumurta sarısı ile gül yağı ve safran karışımını ve köpek üzümü ile arpa unu usaresi karışımını göze yakı yapmak gözün ağrısını yok eder. Kabak çiçeği usaresini göze çekmek sıcaktan ağrıyan göze faydalı olur. Râzî'ye göre sıcaktan göz ağrısı ile duman, toz veya güneşten kaynaklanan göz ağrısı kastedilmektedir ve bu göz ağrısının çaresi bir yerde sabit durmak, az yemek, karanlık yerde bulunup güneşten kaçınmaktır. Oruçlu insanın tükürüğünü göze çekmek fayda eder. Göz ağrısı uzun sürdüğünde çörek otunu dövüp eşek turpu veya benzeri bir bitkinin usaresiyle karıştırıp buruna çekmek fayda eder.

Fasl: Göz ağrısına tutulan kimse sudan ve cinsel ilişkiden uzak durmalı, müshil ilaçlarla balgamı, safrayı ve sevdayı ishal edip çıkarmalı, yüzünü soğuk suyla yıkamalı, tabiatı sıcak şeyleri koklamamalı, tuzlu ve ekşili şeyler yememeli, tozdan korunmalı; dumana, güneşe, muma ve kandile bakmamalıdır. Uyumak isterse koyun yününü limon şarabı gibi ekşi bir şaraba batırarak gözün üzerine koyup yatmalıdır. Göz ağrısı ortaya çıktığı zaman bacaklardan kan aldırmalı, yemeyi bırakarak yalnız arpa suyu ile yetinmeli ve kalın bağırsağı birkaç kere su ile temizlemelidir. Üzüm içi ile kaynamış melisa suyunu karıştırarak göz üzerine koymak gözün acı ve ağrısını dindirir. Haşhaşı kabuğuyla kaynatıp alna yakı yapmak gözün ağrısını dindirir. Biraz su yosunu alıp biraz haşhaş yaprağı ve kaya koruğu usaresiyle karıştırıp gözün kapağı üzerine yakı yapmak gözün acısını hemen dindirir.

Fasl: Göz akının kızarması beyinde şiş, acı veya kan toplanması olduğunun işaretidir. Saçları tıraş etmek göz ağrısına iyi gelir. Başta çok saç olması göze zarar verir, sık sık tıraş olmak gereklidir. Saçlar kısa olursa daha çok zarar verir.

Fasl: Verdînec hastalığı (kemozis) küçük çocuklarda çok olur. Bu hastalık ortaya çıkınca göz şişer ve göz kapakları yarılır ve kan akar. Bu hastalığın çaresi kavunu veya kaya koruğunu üzerine koymak ve banyo yapmamaktır.

Fasl: Gözde çok nezle olursa başı hareket ettirmemeli, sık sık ve düzenli olarak banyo yapmalı, başı sıcak ve soğuk suya sokmamalı ve başa yağ sürmemelidir. Anzarotu bitkisel şekerle kuruca karıştırıp göze yakı yapmak gözü iyileştirir. Sumağı gül suyuyla ıslatıp suyunu göze damlatmak sıcaktan göz ağrısına başlangıcında fayda eder.

Fasl: Göz ağrısı dört çeşittir. Bunlar miktarı fazla olan temiz kandan, balgami kandan, safravi kandan veya sevdavi kandan olur. Galen ve diğer bazı hekimler, başın üstündeki çukurdan kan aldıran ve orada şişe çeken birçok kişinin kronik göz ağrısından kurtulduğunu belirtmişlerdir.

Faslün fi'l-edviyeti'l-mâ'nieti min insıbâbi'l-mevâdd ile'l-'ayn: Bu bölümde göze zararlı maddelerin inmesini önleyen ilaçlardan söz edilmektedir. Safranı ezip göz kapağına yakı yapmak ve anne sütü ile karıştırıp göze çekmek göze su inmesini engeller. Galen, Râzî ve diğer bazı hekimlere göre kavun kabuğunu alna yakı yapmak göze su inmesini engeller. Göze madde inmesinden korkanlar karga düleği içmelidir. Gözleri gül suyu ile yıkamak göze madde inmesini engeller.

Faslün fi'l-edviyeti'l-muhidde li'l-basar ve'l-mukavviyeti li'l-'ayn: Bu bölümde görmeyi netleştiren ve gözü güçlendiren yöntemlerden bahsedilmektedir. Hurma çekirdeğini yakıp göze çekmek görmeyi kuvvetlendirir. Lahana yemek zayıf göze fayda eder. Safranı göze çekmek veya içmek gözü güçlendirir. Hint havlanını yedi günde bir göze çekmek gözdeki yoğun rutubeti çözüp göz sağlığına yararlı olur.

Faslün fi'l-edviyeti'l-muhiddeti li'l-basar: Bu bölümde görmeyi netleştiren yöntemler ele alınmıştır. Karabiberi ve zencefili ezip göze çekmek ve yemek gözü güçlendirir. Turp yemek ve katran dumanını göze çekmek görmeyi netleştirir. Kimyonu yemek ve göze çekmek, güvercin başını tüyleriyle yaktıktan sonra ezip göze çekmek gözü keskin eder.

Faslün fi'l-edviyeti'l-munkıyyeti li'l-'ayn: Bu bölümde gözü temizleyen ilaçlardan bahsedilmektedir. Turp tohumunu ezip su yerine içmek gözü keskin eder. Hint havlanını göze çekmek gözdeki kötü rutubeti temizleyip gözü keskinleştirir. Elli dirhem dövülmüş rezene tohumunu ve on beş dirhem beyaz zencefili eledikten sonra kaynatıp süzerek suyunu içmek gözleri keskin eder. Su teresini ve horoz ödünü göze çekmek gözü kötü rutubetten temizler.

Faslün fi'l-edviyeti'l-hâfızati li'l-'ayn: Bu bölümde gözü koruyan tedbirlerden söz edilmektedir. Tutyayı, ismid denilen parlak sürme taşını ve ezilmiş kedi otunu göze çekmek göz sağlığını korur ve gözü güçlendirir.

Faslün fî 'ilâci's-sebel: Bu bölümde görüşü bulanıklaştıran perdenin tedavisi ele alınmıştır. Perde gözdeki damarların kan ile dolup kızarmasıyla oluşur ve görüş bulanıklaşır. Bu hastalığın sahipleri her ay kan aldırmalıdır, çok kan çıkarılmalıdır, ayrıca kollardan kan aldırıp müshil ilaç ile istifra ettikten sonra alındaki damardan kan aldırmalıdır. Çok durmamak koşuluyla banyoya girmek ve eşek turpu usaresini anne sütüyle buruna çekmek fayda eder.

Faslün fî 'ilâci'z-zufr: Bu bölümde göz pınarındaki deride oluşan perdenin tedavi yöntemleri anlatılmaktadır. Bu perde gözün burun tarafında, göz pınarında yer alan ince bir deridir, daha sonra gözü kaplar. Gözü kaplamadan önce, henüz küçükken uyuz için uygulanan tedavinin benzerleri ile önlenebilir, ancak büyümüşse yine uyuzun tedavisi uygulanabilir. Daha iyi bir tedavi yöntemi şöyledir: Hasta sıcak suyun buharına eğilerek gözleri ısınıp yüzü kızarıncaya dek gözlerini tutmalıdır veya banyoya girmelidir, ardından perdeye ilaç uygulanmalıdır. Yarasa dışkısını, ezilmiş fare dışkısı ile bal karışımını,

demir pasını göze çekmek bu hastalığa fayda eder. Kara günlük, ak günlük, mür ve katranı birlikte yakıp dumanını göze çekmek bu hastalığı giderir. Anne sütünü dövülmüş günlüğe karıştırıp göze damlatmak bu hastalığa fayda eder.

Faslün fî ‘ilâci't-tarfe: Bu bölümde gözde beliren kan noktasının tedavi yolları anlatılmaktadır. Galen, kan noktasının çok kusmadan, kamçı ile vurulmasından veya çok öksürmeden olduğunu söylemiştir. Kan noktası ortaya çıktığında sıcak tuzlu suya bir bez batırıp göze sararak ve bakla unu uygulayarak tedavi edilebilir. Anne sütünü kan noktasının başlangıcında göze damlatmak faydalı olur. Oruçlu insanın tükürüğünü ve kereviz suyunu kan noktasına damlatmak fayda eder. Kan noktası gözün akında olup yarıldığında kimyonu tuz ile çiğneyip, bez üzerine tükürüp bezden göze damlatmak faydalı olur.

Faslün fî ‘ilâci'd-dem‘a: Bu bölümde göz sulanmasının tedavisi anlatılmaktadır. Bu hastalığın sebebi göz pınarının etinin küçük olmasıdır. Galen'e göre göz pınarındaki et tamamen yoksa veya çok az ise bunun tedavisi mümkün değildir. Kantaron usaresini ve soğan usaresini alna yakı yapmak gözyaşını keser. Göze sirke damlatmak gözyaşını keser. Tutya, sürme, horoz ödü ve tavuk ödünü göze çekmek gözdeki yaşı keser. Safranı anne sütüyle karıştırıp göz kapağına sürmek göz sulanmasına fayda eder.

Faslün fî ‘ilâci'ş-şa‘îre: Bu bölümde arpacığın tedavisi anlatılmaktadır. Arpacık gözün iki tarafından birinde oluşan arpa büyüklüğünde bir şiştir. Galen'e göre başı kopmuş sinek ile arpacığı ovmak fayda eder. Sıkça banyo yapmak ve gözleri sıcak suyun buharına tutarak ısıtmak en faydalı tedavi yollarından biridir. Arap zamkını sirkeyle karıştırıp arpacığın üzerine koymak, safranı gül suyunda ezdikten sonra mürle karıştırıp arpacığa sürmek, sabır bitkisini arpacığa yakı yapmak arpacığı iyi eder.

Faslün fî ‘ilâci'l-berede: Bu bölümde mide dolgunluğu anlamına gelen berede tanımlanarak tedavi yollarına değinilmiştir. Berede çok yemekten kaynaklanmaktadır, tuhme olarak da bilinen bu rahatsızlık oldukça ağırdır. Arpa unu, şarap ve bal ile macun yapıp berede üzerine yakı yapmak beredeyi çözerek dağıtır. Arap zamkını sirkede çözüp berede üzerine yakı yapmak beredeyi giderir. Ekmek içini bal ile karıştırıp berede üzerine koymak beredeyi giderir.

Faslün fî ‘ilâci'l-cereb: Bu bölümde göz kapağı altındaki uyuzun çaresi ele alınmıştır. Bu hastalık güneşten ve tozdan meydana gelir, çaresi baldır, bir parça bezi bal karıştırılmış ılık suya batırarak göze bağlamak gerekir. Güneşten ve tozdan uyuzu olan

ılıcada yıkanırsa ve ılıca suyuna bez batırıp uyuz olan yerine sararsa uyuzu iyileşir. Râzî, uyuzun çaresinin banyoda keselendikten sonra gerekli maddelerin beyinden göze erişmesini sağlayacak ilaçları göze çekmek olduğunu söylemiştir. Hint havlanını göze çekmek uyuzu geçirir. Galen, dövülmüş mazıyı göz kapağının altına serpip gözü üç saat açık bırakmak gerektiğini söylemiştir. Kertenkelenin dışkısını, sabır bitkisini ve safranı göze çekmek de uyuzu geçirir. Dövülmüş karanfil başını göz kapağının altına serpip iki saat beklemek uyuzu yok eder. Mili domuzlan böceğine batırıp uyuz olan göz kapağına sürmek fayda eder. Râzî'ye göre uyuz iyileşmezse alından ve göz pınarından kan aldırmalı, daha sonra göz kapağına üç kez sülük yapıştırıp göz pınarından tekrar kan aldırmalıdır, böylece uyuz yok olur.

Faslün fî 'ilâci'l-ğışâvet: Bu bölümde göze inen perdenin (kataraktın) tedavi yöntemleri anlatılmaktadır. Galen'e göre bu hastalığın sebebi gözde rutubetin çokluğudur ve bu hastalık genellikle büyük gözlülerde görülür. Râzî bu hastalığın çaresinin alından ve göz pınarından kan almak, müshil ilaç uygulamak ve sülük yapıştırmak olduğunu bildirmektedir. Bir miskal deve beyni yemek, turna beynini ve suda çözülmüş natrunu göze çekmek göze inen perdeye fayda eder. Dişi keçi ciğerinin kebabını yemek ve kebaptan akan sarı suyu göze çekmek göze inen perdeye fayda eder. Mili domuzlan böceğine batırıp göze çekmek göze inen perdeye fayda eder. Safranı göze çekmek perdeyi giderir ve göze parlaklık verir. Biber, tarçın ve kızıl boyayı beraber ezip bir denk kadar göze çekmek ve içmek göze inen perdeyi giderir. Galen ve Râzî'ye göre hardal ile pancar yemek göze inen perdeye faydalı olur.

Faslün fî 'ilâci'l-ceşâ: Bu bölümde göz kapağında meydana gelen katılığın çaresi anlatılmaktadır. Bu hastalık ortaya çıktığında hasta gözünü açıp kapatamaz, açıp kapatırsa ağrı oluşur. Tatlı badem yağını veya menekşe yağını buruna çekmek fayda eder. Mürrü göze çekmek ve sürmek fayda eder. Râzî, tabiatı sıcak olan, beyni zararlı nemden temizleyen ve yararlı nemi göze çeken tedavi uygulamanın bu hastalığa fayda edeceğini dile getirmiş, oğlak etinin kebap veya yahnisinin yenmesini önermiştir.

Faslün fî 'ilâci'l-ğarab: Bu bölümde gözde oluşan fistülün tedavisi anlatılmaktadır. Günlüğü güvercinin taze dışkısı ile karıştırıp fistülün üzerine yakı yapmak faydalı olur. Zacı bal ile karıştırıp fistül üzerine koymak fayda eder, eğer fistülden su akmazsa eczayı koyduktan sonra fistülü demirle yarmak gerekir. Dövülmüş eski cevizi ve ceviz yağını göze koymak fistülü giderir. Galen'e göre cevizi oruçlu insan çiğnedikten sonra gözdeki fistüle koymak fistülün suyunu akıtır ve iyileşmesini sağlar. Oruçlu insanın tü-

kürüğü ile mürrüsafiyi yoğurup gözdeki fistül üzerine koymak fistülü yok eder. Köpek üzümünü dövüp fistül üzerine yakı yapmak, fesleğeni dövüp sirke ile karıştırarak fistül üzerine koymak fistülü giderir.

Faslün fî ‘ilâci za‘fi'l-basar: Bu bölümde görme gücünün zayıflığının tedavisi anlatılmaktadır. Galen yaşlılıkta insan bedeninin güçten düşmesinin görme gücünü de zayıflattığını, Râzî ise çok ağlamanın gözü zayıflattığını söylemiştir. Galen'e göre tuzu, lahanayı, badruc denen otu, balı, sığır eti gibi ağır etleri ve sirkeyi çok yemek, fazla cinsel ilişkide bulunmak ve çok kan aldırmak gözü zayıflatır ve gözün canlılığını yok eder. Güneş ışığına çok maruz kalmaktan zayıflayan gözlerin sahibi çok uyursa gözleri iyileşir ve balı yiyip gözüne çekerse gözleri güçlenir. Galen, zahteri bal ile yemenin ve göze çekmenin gözü güçlendirdiğini söylemiştir. Hurma çekirdeğini yakıp göze çekmek gözü güçlendirir. Miski ezip koklamak, sürmek ve içmek gözü keskinleştirip güçlendirir. Galen ve diğer bazı hekimler turp yemenin görüşü netleştirdiğini söylemiştir.

Faslün fî ‘ilâci'l-beyâz: Bu bölümde gözün kornea tabakasında meydana gelen beyaz lekeyi (lökomu) gidermenin tedavisi ele alınmıştır. Tavuk yumurtladığında yumurta sıcakken kabuğunu toz hâline getirip masura ile göze üflemek ve çocuk doğduğunda çıkardığı ilk dışkıyı kuruttuktan sonra toz hâline getirip göze çekmek gözdeki beyaz lekeyi giderir. Göze inciyi, yakılmış deve etini, sirkede çözülmüş lahana ve zac karışımını, köpek ödünü, miski ve yakılmış inci sedefini çekmek gözdeki beyaz lekeyi giderir. Horoz kanını sıcakken birkaç defa göze çekmek ve lükü göze çekmek gözdeki beyaz lekeye parlaklık verir. Horoz ödünü gümüş kaba koyup göze çekmek gözdeki beyaz lekeyi giderir. Çocuğunun gözünde beyaz leke olan kadın, iğne batırarak uyluğundan akıttığı kanı sıcakken çocuğunun gözüne çekerse çocuğun gözündeki beyaz leke gider. Galen ve diğer bazı hekimlere göre ibibik kuşunun kanını göze damlatmak gözün beyaz lekesini giderir. Pire otuyla şeker karışımını ve turp yaprağının usaresini göze çekmek gözdeki beyaz lekeyi giderir. Göze katran çekmek beyaz lekeyi giderir ve beyaz lekenin bir daha oluşmasını önler. Oruçlu insanın tükürüğünü uzun zaman göze çekmek beyaz lekeyi giderir. Kabuğu soyulmuş ayva çekirdeği, pamuk çekirdeği içi ve bitkisel şekeri birlikte göze çekmek gözdeki beyaz lekeyi giderir. Mili beyaz karga düleğine batırıp göze çekmek gözdeki beyaz lekeyi giderir.

Faslün fî nüzûli'l-mâ’ fi'l-‘ayn: Bu bölümde göze su inmesinin (karasuyun) tedavisi ele alınmıştır. Kırlangıç beyni ile bal karışımını içmek ve göze sürmek, bostan inciri sütünü göze uygulamak göze ilk su inmesini engeller. Soğan suyunu balla karıştırıp gö-

ze sürmek göze su inmesini önler. Eski zeytin yağını göze dökmek ve gözü milin başı ile çokça ovup kaşımak gözü güçlendirir ve göze su inmesini engeller.

Fasl: Gözde oluşan görüntü bir çeşit olursa bu hastalık gözün hastalığıdır, ancak bir çeşit değilse hem gözde hem de başka bir organda hastalık var demektir. Gözüne su inen kan aldırmamalı; balık, koyun eti, sarımsak ve bakla yememelidir.

Ve'l-fark beyne'l-mâ'i ve'l-hayâl: Göze su inmesi ile hayalin arasındaki fark şudur: Gözde hayal bulunursa büyür ve küçülür, ama su inerse sabit bir biçimde durur. Aristo ve Râzî'ye göre göze inen su darbeden veya bir şey değmesinden olursa tedavi edilmez. Râzî'ye göre şişten veya bir şey çarpmasından dolayı göze inen su gözün içinde aşağı yukarı hareket ederse tedavi edilmeli, hareket etmezse tedavi edilmemelidir.

Fasl: Göze su inmesinin başlangıcında banyo yapılmamalı, cinsel ilişkiden uzak durulmalı, su içilmemeli ve buruna horoz ödü çekilmelidir.

Faslün fî 'ilâci'l ğışâvet: Bu bölümde göze perde inmesinin, yani katarakt hastalığının tedavisi ele alınmıştır. Şarabın tortusunu veya atların boynuna takılan denizkabuğundan boncuğu yakıp göze çekmek perdeye iyi gelir. Bununla birlikte rastık taşı, şap, hardal, safran teli, inci, mercan, tarçın ve keçi ciğeri kebabının suyunu göze çekmek perdeyi yok eder.

Faslün fî 'ilâci'l-kemne: Bu bölümde göz kuruluğu ele alınmıştır. Bu hastalığın kronik bir hastalık olduğu vurgulanarak yaşandığında göz damarlarının belirginleştiği dile getirilmiştir. Göz kuruluğunun bir diğer belirtisi, bu rahatsızlığı yaşayan kişinin uykudan uyandığında gözüne kum veya toprak kaçmış gibi hissetmesidir. Abanoz ağacı veya amberi göze sürmek, sirkeyle karıştırılmış ravendi göze yakı yapmak göz kuruluğuna iyi gelir.

Faslün fî huşûneti'l-ecfâni ve ğılzihâ: Bu bölümde göz kapaklarının sert, kirpiklerin iri olmasının tedavisi ele alınmıştır. Kedi otunu göze sürmek göz kapağının sertliğini ve kirpiklerin iriliğini giderir. İncir yaprağını göz kapağına; kedi otunu, suyla karıştırılmış sirkeyi, koruk usaresini veya denizköpüğünü göze sürmek bu hastalığı geçirir. Anne sütünü, gül yağını, anne sütünde veya yumurta akında çözülmüş nişastayı, gül suyunda çözülmüş Arap zamkını veya balla karıştırılmış şapı göze damlatmak fayda sağlar.

Faslün fî 'ilâci'n-nütû': Bu bölümde göz şişinin tedavisi ele alınmıştır. Dövülmüş sarmaşık yaprağı, menekşe yaprağı, yumurta akı, hindiba veya arpa hamurunu göze yakı yapmak, tuzlu suyu veya güvercin kanını göze damlatmak göz şişine fayda sağlar.

Fasl: Bu bölümde gözün tamamen şişmesi durumunda uygulanması gereken tedavilerden bahsedilmiştir. Göz tamamen şiştiğinde kefalik toplardamardan kan almak, ishal ettirmek, şakaklar üzerinde şişe çekmek ve göze şişini giderici ilaçlar koymak fayda eder. Bu şiş, darbe veya düşmeden oluşmuşsa ve göz görürse iyileşmez. Gözün şişi darbeden değil ise hastalıktan meydana gelen su gevşemeye neden olmuş demektir. Bu durumda gözün görmemesi hastalığın sinire sirayet ettiği anlamına gelir.

Faslün fî ‘ilâci'ş-şa‘ri'l-munkalib fi'l-‘ayn: Bu bölümde gözdeki eğri kirpiğin çaresi ele alınmıştır. Eğri kirpik göz kapağı içine doğru yönelen kirpiktir ve bazı insanların sık olan ayak parmaklarının pişmesi gibi göz kapağını pişirir. Tuzlu alçının külünü katranla karıştırıp eğri kirpiği yolarak yerine sürmek bu kılın tekrar çıkmasını önler. Eğri kirpiğin yerine abanoz sürmek de kirpiğin yeniden çıkmasını önler. Sarmaşığın külünü sirke ile yoğurup çıkarılan eğri kirpiğin yerine birkaç kez uygulamak bu kirpiğin çıkmasını uzun süre engeller.

Faslün fî ‘ilâci'ş-şa‘ri'l-ecfân: Bu bölümde kirpik dökülmesinin tedavisi ele alınmıştır. Bu hastalığın nedeni vücut maddelerinin eksikliği veya gerekli özelliklere sahip olmamasıdır. Gözü çam ağacı veya katranla tütsülemek, hurma çekirdeği ile mersin yağından, fare dışkısıyla baldan veya yakılmış keçi bağrıyla baldan yapılan hamuru göz kapağına koymak, yakılmış sinek külünü veya soğan suyunu göze çekmek ve yumurta sarısını göz kapağına sıvamak dökülen kirpiklerin çıkmasını sağlar. Bu yöntemlerden bazıları aynı zamanda kirpiklerin dökülmesini de önler.

Fasl: Bu bölümde dağılarak yukarı kalkan kirpiklerin tedavisinden söz edilmektedir. Kirpikler dağılıp yukarı kalkar ise fistül meydana gelir ve bazen burun delinir. Ham hurmanın dövülmüş çekirdeğini veya yakılmış horoz dışkısını göze çekmek kirpiklerin çıkmasını sağlar ve dökülmesini önler.

Faslün fî ‘ilâci'l-kaml ve'l-kumkâm fi'l-ecfân: Bu bölümde göz kapağının bitlenmesinin çaresi ele alınmıştır. Kibritle karıştırılmış zeytin yağını göz kapağına sürmek veya natrun karıştırılmış suyla yüzünü yıkamak göz kapaklarını bit ve sirkeden arındırır. İlaçlar etkili olmazsa istifra ve banyodan sonra uygulamak gerekir. Bir dirhem sabır, bir denk tarçın ve bir denk mastakiden yapılacak karışımla istifra etmek mideyi temizleyip bit ve sirke çıkmasına neden olacak maddeleri yok eder. Göz kapağı bitten temizlendikten sonra göz kapağını su ile yıkayıp üzerine toz hâline getirilmiş şap sürülürse faydalı olur.

Faslün fî ‘ilâci's-sülâk: Bu bölümde gözyaşı kanalı şişliğinin çaresi anlatılmaktadır. Bu hastalık büyük veya küçük göz pınarında veya her ikisinde tuzlu bir nemden meydana gelmektedir. Demir pasını göze çekmek, sumak bekletilmiş suyu, halile bekletilmiş gül suyunu ve koruk suyunu göze damlatmak bu hastalığa fayda eder.

Fasl: Sabit ibn Kurre ve İbn Butlan gözyaşı kanalı şişliği için kan almanın yanlış olduğunu belirtmişlerdir. Eski zeytin yağını göze çekmenin faydası vardır.

Faslün fî ‘ilâci'l-hikketi'l-cefni ve'l-mâkiyn: Bu bölümde göz kapaklarının ve göz pınarlarının kaşınmasının tedavisi anlatılmaktadır. Bu kaşıntı beyindeki hıltlardan kaynaklanır, bazen ise güneşten veya tozdan olur. Galen bu kaşıntıdan kurtulmak için bal sürmeyi, ıslak bez koymayı, göze suyla karıştırılmış sirke damlatmayı ve tuzlu ve ekşi besinlerden kaçınmayı önermiştir. Mürrüsafi dumanı, günlük dumanı, katran, zift, çöven ve toz hâline getirilmiş biberi göze çekmek gözün kaşınmasını önler. Kirmânî tutiyayı ve soğan suyunu birlikte göze çekmek fayda eder. Yukarıda sayılan ilaçları kan aldırmadan ve müshil şerbetle ishal yapmadan önce uygulamak gözde çarpıntıya neden olur. Gözde kaşınma olduğunda beyni zararlı maddelerden temizleyip yararlı maddeleri beyne çekecek olan ilaçları uygulamak gerekir. Bu ilaçları uygulamalı, düzenli olarak banyo yapmalı ve hafif gıdalarla beslenmelidir. Göze sirke ve saf su damlatmak da yararlı nemi çeker ve kaşınmaya fayda eder.

Faslün fî ‘ilâci'l-kurûh: Bu bölümde göz yaralarının tedavisi ele alınmıştır. Önce kurha (yara) ve besûr (sivilce) arasındaki fark belirtilmiştir. Kurha başlangıçta beyaz olur, çıban ve yaralara verilen addır. Besûr ise ilk çıktığında kırmızı olan sulu kabarcıktır. Göz yaraları için kol, bacak ve atardamardan kan alınmalı ve müshil şerbet içilmelidir. Kitre, hurma çekirdeği, bambu şekeri, kalay, mürrüsafi, ravent dumanı ve tavuk ödünü çeşitli işlemlerden geçirerek göze çekmek göz yaralarını giderir.

Faslün fi'l-umû[r]i'l-câlibeti li-âsâri'l-kurûh fi'l-‘ayn: Bu bölümde gözdeki yara izlerini gideren şeyler anlatılmıştır. Gözdeki yara izlerine günlük veya çiğnenmiş senderus koymak yara izlerini yok eder. Demir pası da gözdeki yara izlerini giderir.

Faslün fi'l-umûri'l-ma‘nieti min insıbâbi'l-mevâdd ile'l-‘ayn: Bu bölümde göze madde inmesini önleyen şeyler ele alınmıştır. Madde inmesi vücudu oluşturan kan, balgam, safra ve sevda maddelerinin vücutta doğal olarak bulundukları yerlerin dışında bir yerde toplanmasıdır. Günlük ve yumurta karışımını alnın iki tarafına koymak göze madde inmesini önler. Anzarotu veya anne sütü ile karıştırılmış karpuz kabuğunu göze

çekmek, karpuz kabuğunu alna yakı yapmak veya safranı su ile macun hâline getirip göz kapağına koymak göze madde inmesini önler.

Faslün fî ‘ilâci'l-hıvel: Bu bölümde şaşılığın tedavisi ele alınmıştır. Gözün eğri olması olarak tanımlanan şaşılığın nedeni gözün gevşek olması veya dimağın nemli yahut kuru özellikte olmasıdır. Galen'e göre göz aşağı veya yukarı yöne eğilmişse bakılan nesne çift görülür, göz aşağı ve yukarıdan farklı bir yöne eğilmişse bunun göze zararı yoktur. Galen'e göre şaşılık bazen baş dönmesinden ve şaşırmaktan meydana gelir. Hint fındığı ile sürme taşı karışımını göze çekmek, zeytin yaprağı usaresini buruna çekmek şaşılığı giderir.

Faslün fî ‘ilâci'z-zerke: Bu bölümde göz tansiyonunun tedavisi anlatılmıştır. Göz tansiyonu gözdeki tabii nemin katılaşması olarak tanımlanmıştır. Gözdeki nem katılaşınca göz kör olur ve göz göğerir. "Gözün göğermesi" biçiminde ifade edilen durum gözde gök rengi bir perdenin oluşmasıdır. Safranı suya karıştırıp göze çekmek kronik göz ağrısından sonra oluşan göz tansiyonuna fayda eder. Şakayık-ı numan veya taze karga düleği usaresini göze çekmek gözdeki perdeyi yok eder. Galen ve diğer yedi hekim, kabuğuyla yakılıp zeytin yağıyla dövülen fındığın çocukların kafasına sürüldüğünde gözlerindeki perdeyi siyaha döndüreceğini söylemiştir.

Fasl: Bu bölümde göz tansiyonu ile ilgili bazı ek bilgiler yer almaktadır. Galen'e göre bu hastalığın nedeni gözün fazlasıyla kuru olması ve bundan dolayı ortaya çıkan sudur. Eşek sütünü sıcakken göze damlatmak gözdeki perdeyi yok eder.

Faslün fî ‘ilâci'l-intişâr: Bu bölümde göze bir şey dağılmış görmenin tedavisi anlatılmıştır. Bu hastalık göz bebeğinin bol olmasından, gözdeki bir tabakanın parçalanmasından veya sinirlerin gevşemesinden meydana gelir. Bu bozukluk az olduğunda göz zayıflar, çok olduğunda ise göz kör olur. Çaresi göze su inmesi ile aynıdır. Bununla birlikte hasta karanlık ortamda yaşamalı, güneşe ve muma bakmamalı ve hafif gıdalarla beslenmelidir. Bu bozukluk darbeden ve şişlikten olduğunda kuru gülü göze yakı yapmak faydalı olur. Darbeden olduğunda yumurtayı üç dirhem gül yağıyla karıştırıp göze yakı yapmak iyi gelir. Nişasta ve safranı yakı yapmak da fayda sağlar.

Faslün fî ‘ilâci'd-dîk: Bu bölümde göz bebeğinin dar olması ele alınmıştır. Bu hastalığın belirtisi gözün bir şeyi olduğundan büyük görmesidir. Bu durum doğuştan olursa iyi, sonradan olursa kötüdür. Hastalık sonradan ortaya çıkmışsa bu kuruluktandır,

nemli özellikteki ilaçlar kullanılmalıdır. Banyo yapmak, kafaya ve yüze ılık su dökmek, kafayı badem yağı ve kabak çekirdeği yağı gibi yağlarla iyice yağlamak gerekir.

Faslün fî ‘ilâci'l-ittisâ‘: Bu bölümde göz bebeğinin büyük olmasının tedavisi ele alınmıştır. Bu hastalığın belirtisi bir nesneyi olduğundan küçük görmektir ve çoğu zaman nesne görülmez olur. Bu hastalığın tedavisi kan alma, istifra ve çeşitli eczaların sürülmesiyle olur, nedeni kuruluk olursa iyileşmesi zordur, nemlilik veren ilaçlar kullanılmalıdır. Göze anne sütü sağmak, sıcak suda gözleri açmak fayda eder. Şarapla yoğrulan bakla ununu yakı yapmak da fayda eder. Darbeden veya şişlikten olan göz bebeği darlığına kefalik toplardamardan kan almak iyi gelir.

Faslün fî ‘ilâci iltisâki'l-‘ayn: Bu bölümde göz kapaklarının birbirine yapışmasının çaresi anlatılmıştır. Bu durum gözün üst kapağının çatlamış olan alt kapağına yapışmasıdır. Yapışan göz kapaklarını demirle açıp kimyon ve tuzun çözüldüğü su damlatılmalı, göz kapakları arasına yumurta sarısına batırılmış fitil konmalı ve üçüncü gün gül yağı konmalıdır. Eğer göz kapaklarının arası yapışırsa neşter ile açıp isfidaç merhemiyle fitil konmalıdır. Gözün alt kapağının yarılıp devrilmesi madde yetersizliğinden, sinirlerin gevşemesinden veya gerilmesinden, göz kapağını aslına uygun biçimde dikememekten ve eğri çıkan kirpiği çok kesmekten olur. Bu bölümde bu durumların her biri için çeşitli tedaviler önerilmiştir.

Faslün fî ‘ilâci'd-debîle: Bu bölümde göz yarasının çaresi ele alınmıştır. Göz yarası gözün karasını, yani iris ve bebekten oluşan renkli kısmını tahrip eder ve bu hastalık genellikle göz kaybı ile sonuçlanır. Bu yara başlangıçta tedavi edilmezse giderek büyür ve gözdeki nem yok olur. Yumurta akını, menekşe yağını, anne sütünü ve kaynamış boy otunun suyunu göze damlatmak göz yarasına iyi gelir. Bu hastalığın sahibi az konuşmalı, şarkı söylememeli ve rahat olmalıdır. Şahtere usaresi ve suya karıştırılmış üstübeç içmek de fayda eder.

Faslün fî ‘ilâci't-tûte: Bu bölümde gözdeki yumuşak, siyahımsı çıbanın tedavisi ele alınmıştır. Bu çıban göz kapağının iç tarafında, daha çok alt kapakta çıkar. Tedavisi için kefalik toplardamardan kan almalı, bacaklardan hacamat yapmalı, müshil şerbet içerek bedenin temizlenmesini sağlamalıdır.

Faslün fî ‘ilâci's-sa‘fa: Bu bölümde kirpik diplerindeki cilt hastalığının tedavi yolları ele alınmıştır. Bu hastalık balgamdan kaynaklanır, rengi beyaza çalar. Tedavisi, bu hastalığa neden olan hıltları çıkarıp kan almaktır. Pancarı buğday kepeği ile kaynatıp

suyuyla yüzü yıkamak fayda eder. Düzenli olarak banyo yapmak, banyodan çıkınca kirpik diplerini gül yağı ve isfidaç ile yağlamak, sevda hıltı oluşturan besinlerden uzak durmak bu hastalığa iyi gelen şeylerdendir.

Faslün fî 'ilâci'n-nemle: Bu bölümde göz kapağında karıncalanma şeklinde beliren cilt hastalığının çaresi anlatılmaktadır. Bu hastalık bozulmuş safra maddesinden kaynaklanır, rengi kırmızıya dönüktür. Tedavisi için sarı halile, demirhindi, sinameki ve mahmude ile istifra etmek, göz kapağına kırlangıç otu suyu, sabır, Hint havlanı, safran ve hindiba suyu ile yakı yapmak ve göze koruk tutyası çekmek gerekir.

Faslün fî 'ilâci's-seretân: Bu bölümde gözde oluşan kanserin tedavisi ele alınmıştır. Kanser yengeç gibi kolları olan bir urdur. Damarlarda olur. Belirtisi çok ağrı hissedilmesi ve iştahın kesilmesidir. Ağrısı geçmeden tedavi edilmesi mümkün değildir. Bu hastalıktan muzdarip olanlar oğlak ve kuzu eti gibi besinleri tercih etmeli ve birkaç gün boyunca sabah akşam göze ilaç sürmelidir.

Faslün fî 'ilâci'ş-şirnâk: Bu bölümde göz kapağının ucunda çıkan arpacığın çaresi ele alınmıştır. Bu hastalık gözün üst kapağının yağının çoğalıp gevşemesiyle oluşur. Bazı kişiler bu hastalığın gözü açıp kapatmaya zahmet verdiğini söylemiştir. Bu hastalığın sahibi kan aldırmalı ve bacaklarından hacamat yaptırmalıdır. Göz kapağına sabır, Hint havlanı veya mürrüsafiyi yakı yapmak, sabah akşam göze sürme çekmek fayda eder.

Faslün fî 'ilâci'd-dümmel: Bu bölümde gözün alt kapağında çıkan çıbanın tedavisi anlatılmaktadır. Bu hastalık kan ve safradan kaynaklanır, gözün alt kapağının iç veya dış tarafında çıkar. Göz kapağının iç tarafında çıkarsa birkaç gün bekledikten sonra yumurta sarısı ve menekşe yağı karışımını damlatmalıdır. Göz kapağının dış tarafında çıkarsa her gün ve her gece yağ koymak fayda sağlar.

Faslün fî 'ilâci'l-ğudde: Bu bölümde göz pınarında oluşan bezin çaresi anlatılmıştır. Tedavisi için önce kefalik toplardamardan kan aldırmak, bacaklardan hacamat yaptırmak ve ayaric hapı ile istifra etmek gerekir. Ardından çok etkili bir ilaç kullanmak gerekir ki sivilce çıkmasın. Daha sonra kimyon ve tuzu çiğneyip suyunu bir bezden göze damlatmak gerekir. Bundan sonra üzerine yumurta sarısı ve gül karışımını bağlayıp iki gün beklemeli, bu işlemi her gün sabah akşam tekrar etmelidir. Bezin üzerine zencar ve

kibrit gibi etleri yok eden ilaçlar da konmalıdır. Gül, safran ve Arap zamkını dövüp kuruttuktan sonra toz hâline getirip göze çekmek de fayda eder.

Faslün fî ‘ilâci istirhâ’i'l-cefn: Bu bölümde üst göz kapağının gevşemesinin tedavisi anlatılmaktadır. Gözün üst kapağı gevşeyince tamamen açılamaz olur ve bazen bu göz kapağına kıl yapışır ve gözün içine yönelir. Sabır ve mercanı göz kapağına yakı yapmak fayda eder. Hint havlanı, mürrüsafi, safran, sabır ve sediri dövüp bunları yeşil mersin suyuyla macun hâline getirip göz kapağına yakı yapmak da fayda eder.

Faslün fî ‘ilâci men yübsıru min karîbin velâ yübsıru min be‘îdin: Bu bölümde yakını görüp uzağı görememenin tedavi yolları açıklanmıştır. Bu hastalık görme duyusunun yetersizliğinden kaynaklanır ve doğuştan olursa tedavi edilmez. Sonradan olursa tedavisi müshil ilaç, hukne ve kan aldırmakla yapılır. Karabiber ile darıfülfülü dövüp tozunu göze çekmek ve diğer acı şeyleri göze çekmek fayda eder.

Faslün fî ‘ilâci'ş-şübkira: Bu bölümde gece körlüğünün çaresi anlatılmaktadır. Bu hastalık göz akı neminin çok olması, güneşte çok oturma, güneşe veya ateşe çok bakma gibi nedenlerden kaynaklanır. Belirtisi bulanık görmek ve gece görememektir. Bu hastalığa tutulanların rafadan yumurta yemesi ve et yememesi önerilir.

Faslün fî ‘ilâci verami'l-‘ayn: Bu bölümde göz şişinin tedavisi ele alınmıştır. Gülü, yeşil menekşe yaprağını ve arpa unu ile semiz otu usaresi karışımını yakı yapmak göz şişini giderir. Günlüğü yakı yapmak soğuktan olan göz şişini, yumurta ve gül yağı karışımını yakı yapmak sıcak veya darbeden olan göz şişini giderir. Arpa unu ile bostan marulu usaresini karıştırarak ve arpa ununu sirke ile hamur yaparak yakı yapmak sıcaktan olan göz şişine fayda eder.

Faslün fî beyâ[ni]'l-edviyeti'l-müsekkineti li'l-veci‘: Bu bölümde göz ağrısını gideren devalar açıklanmaktadır. Kaynatılmış gülü, kuru üzüm ile yumurta sarısı karışımını ve Hint havlanı ile gül suyu karışımını göze yakı yapmak, taze kişniş suyunu göze damlatmak (anne sütü, yumurta sarısı, safran ve gül yağı ilave edilebilir) göze damlatmak göz ağrısını giderir.

Faslün fi'l-umûri'l-muzırrati li'l-basar: Bu bölümde görmeye zarar veren şeyler anlatılmaktadır. Dereotu, tuz, lahana, sirke ve soğanı çok yemek ve hacamat yapmak görmeye zarar verir.

Faslün fî beyâni'l-edviyeti'l-hâfızati li-sıhhati'l-'ayn: Bu bölümde göz sağlığını koruyan şeyler ele alınmıştır. Balık etinin suyunu güneşte koyulaştırıp tutya ile dövdükten sonra kurutup göze çekmek ve İsfahan sürmesi ile göze çekmek gözün sağlığını korur. Anzarot göz ağrısını giderir ve göz sağlığını korur. Kitap okumak ve çizim yapmak gözün sağlığını bozan şeylerdendir.

Faslün fî beyâni emrâzi'l-üzüni: Bu bölümde kulak ağrılarının tedavi yolları anlatılmaktadır. Kulak ağrıları sıcak ve soğuktan meydana gelebilmektedir. Bu ağrıların her biri için çeşitli eczaların kulağa damlatılması önerilmiştir. Eşek turpu usaresi, zeytin yağına karıştırılmış çörek otu tozu, bal ve nane usaresi karışımı, tuz karıştırılmış bal soğuktan kulak ağrısını gideren ilaçlardandır. Gül suyunda ezilmiş afyon, söğüt yaprağı usaresi ve anne sütü sıcaktan kulak ağrısını gideren ilaçlardandır. Sağ kulağı ağrıyan kişi tilkinin sağ dişini sağ kulağına takarsa, sol kulağı ağrıyan kişi tilkinin sol dişini sol kulağına takarsa ağrıları geçer. Yakılmış insan kılını gül yağı ile karıştırıp kulağa damlatmak şiddetli kulak ağrısını giderir. Şiddetli ağrıdan sinirlerin zarar görmesini engellemek için kulağa eski sığır yağı damlatılabilir. Ağrı çok olup kulak zayıf düşerse anne sütü damlatmak ağrıyı yok eder.

Faslün fî 'ilâci verami'l-üzüni: Bu bölümde kulak şişinin tedavisi anlatılmıştır. Dövülmüş melisayı, safranı, yumurta akı ve anne sütüyle karıştırılmış kaymağı şişin üzerine bağlamak fayda eder. Kefalik toplardamardan kan almak boyundan yukarısına iyi gelir. Kaynatılmış meyve ile istifra etmek, arpa suyu ve nilüfer şarabı karışımıyla beslenmek gerekir.

Faslün fî 'ilâci't-tarşi ve's-samemi: Bu bölümde sağırlığın tedavisi anlatılmıştır. Isıtılmış değirmen taşı üzerine sirke döküp kulağı buharına tutmak sağırlığı giderir. Eşek turpu yağını, kene otu yağını, hardal yağını, karga düleği yaprağı suyunu, sığır ödünü, koyun ödünü, keçi ödü ve tuzla dövülmüş turp kabuğu usaresini kulağa damlatmak sağır kulağı açar. Karga düleği içini yumurta sarısıyla karıştırıp kulağa damlatmak kulaktaki sıcaktan ağrıyı keser. Dövülmüş hardaldan bir fitil yapıp, bunu ateş üzerinde bal akidesi ile macun hâline getirip kulak üzerine koymak sağırlığa iyi gelir. Katrana fitil batırıp ağır işiten kulağa koymak, lahana tohumunu otuyla yakıp kulağa tütsülemek yararlı olur.

Fasl: Bu bölümde sağır kulağa fayda sağlayan şeyler anlatılmıştır. Sağır kulağa boru çalmak iyi gelir. Yaban sarımsağı usaresini sağır kulağa damlatmak ağır işiten ku-

lağa iyi gelir. Domuzlan böceğinin içinde iyice kaynatıldığı zeytin yağını kulağa damlatmak sağırlığa iyi gelir.

Faslün fî ‘ilâci'd-deviyyi ve't-tanîni: Bu bölümde kulak gürültüsünün tedavisi anlatılmıştır. Fesleğen usaresi ve acı badem yağı karışımını, soğan suyunu, yaban gülü usaresini, sedef otu ve nar kabuğunun kaynatıldığı suyu, turp usaresini ve koyun ödü ile yaban sarımsağı karışımını gürültü olan kulağa damlatmak fayda eder.

Faslün fî ‘ilâci'l-üzüni: Bu bölümde kulak yarasının tedavisi anlatılmıştır. Hint havlanından fitil yapıp kulağa koymak fayda eder. Söğüt yaprağı ve budaklarının usaresini, manda ödünü, soğan usaresini, taze mersin tohumu usaresini, suda kaynatılmış ekşi nar kabuğunu ve herhangi bir hayvanın ödü ile bal karışımını kulağa damlatmak kulaktan akan irini ve kanı keser. Demir boku tozunu keskin sirke ile karıştırıp kulak yarasına koymak fayda eder. Anzarotu balla karıştırıp kulağa damlatmak kulağı kandan ve irinden temizler ve kulak yaralarını etlendirir.

Faslün merhemun mücerreb li-kurûhi'l-üzüni: Bu bölümde kulak yarası için denenmiş merhem anlatılmaktadır. Anzarot, denizköpüğü, natrun, günlük, mür, fitil ve kırmızı çiçekli kırlangıç otu birlikte dövülüp elekten geçirildikten sonra bal ve sirke ile macun hâline getirilir. Kulağı eski şarapla yıkadıktan sonra gece ve gündüz bu macun kulağa damlatılırsa faydalı olur. Şapı yakıp dövdükten sonra mürrüsafi ve bal ile karıştırarak kan, irin ve sarı sudan temizlenen kulağa damlatmak kronik yaralara fayda eder. İrin akan kulağa ılık su veya deve sidiği dökmek ve kaz içyağı ile gül yağı karışımını damlatmak fayda eder. Balın koruk usaresi veya acı bakla ile karışımını kulağa damlatmak kulak yarasına iyi gelir.

Fasl: Bu bölümde çocukların kulağından su akması durumunda uygulanabilecek tedaviler anlatılmaktadır. Râzî ve Rufus'a göre çocukların kulağından su akmasının nedeni gece çok emzirmektir. Gece emzirme bırakılırsa akıntı kesilir. Kulak yarasını kanatıp tuzlu zeytini damlatmak yarayı iyileştirir. Eski yağ ve anne sütü karışımını kulağa damlatmak kan, irini ve sarı suyu keser. Balı Enderani tuz ile karıştırıp kulağa koymak kulaktan akan irini ve kanı keser, yarayı etlendirir.

Faslün fî ‘ilâci'd-darbeti ve's-sadmeti tüsîbü'l-üzüni: Bu bölümde darbe alan kulağın tedavisi anlatılmıştır. Dövülmüş günlük ve anne sütü karışımını kulağa damlatmak şişlikten kaynaklanan kulak ağrısını giderir. Lahana usaresini balla karıştırıp damlatmak

darbe almış ve yarılmış kulağa iyi gelir, sirkeyle karıştırıp damlatmak kulaktan pıhtılaşmış kanı çıkarır. Lahanayı dövüp sirke ve bal ile karıştırıp kulağa yakı yapmak yarılmış kulağa fayda eder. Kaynatılmış mazıyı sirkeyle karıştırıp kulağa damlatmak kulaktan akan kanı keser. Yumurta sarısını akı ile karıştırıp kulağa yakı yapmak darbeden olan şişi giderir.

Faslün fî 'ilâci'r-rutûbeti'l-câriyet fi'l-üzüni: Bu bölümde kulaktan yaş akmasının tedavisi anlatılmıştır. Şapı, bal ve Enderani tuz karışımını, katranı ve mazı ile mersin yaprağının kaynatıldığı sirkeyi kulağa damlatmak kulaktan akan yaşı keser.

Faslün fî 'ilâci'd-dûdi'l-üzüni: Bu bölümde kulak kurtlanmasının tedavisi anlatılmıştır. Hint tutyasını dövüp yumurta sarısıyla hamur yapıp kulağa koymak kulaktaki kurtları öldürür. Katranı (özellikle sirkeyle karıştırılmışını) nar kabuğu kaynatılmış çocuk idrarını, yaban gülü usaresini, turp usaresini, sedef otu usaresini, dövülmüş mazı ve gül yağı karışımını, oruçlu insanın tükürüğünü ve acı bakla kaynatılmış suyu kulağa damlatmak kulaktaki kurtları öldürür.

Faslün fî 'ilâci duhûli'l-mâ'i fi'l-üzüni: Bu bölümde kulağa su girmesinin tedavisi anlatılmıştır. Soğan suyunu kulağa damlatmak ve saf zeytin yağına batırılmış pamuğu kulağa koymak su girmiş kulağa faydalı olur. Kulağa anne sütü sağmak ve kaz yağı damlatmak kulağa girmiş suyu çıkarır.

Faslün fî 'ilâci'r-rîhi'l-bâridi tüsîbü'l-üzüni: Bu bölümde soğuk rüzgâr giren kulağın tedavisi anlatılmıştır. Yabani dereotunun kurusunu ve zahteri kulağa tütsü yapmak iyi gelir. Turp tohumu yağı, acı badem yağı ve badem yağında ezilmiş natrunu kulağa damlatmak kulaktaki galiz yelleri dağıtır.

Faslün fî 'ilâci'l-verami halfe'l-üzüni: Bu bölümde kulak arkasındaki şişliğin tedavisi anlatılmıştır. Sirke ile dövülüp gül yağıyla karıştırılmış pire otu tohumunu, sığır inciği iliğini, tereyağını, bal ile dövülmüş keten tohumunu, uşağı, arpa unuyla sirkede kaynatılmış keçi dışkısını, taze kişnişi, siyah zeytin yağını ve gül yağıyla karıştırılmış çiğ yumurtayı kulak arkasındaki şişe yakı yapmak faydalı olur. Çocukların kulaklarının arkasındaki şişe safranı ve Hint havlanını yakı yapmak şişi dağıtır.

Faslün fî 'ilâci duhûli'l-hayvân ve ğayrihi fi'l-üzüni: Bu bölümde kulağa hayvan veya başka bir şey girmesi durumunda yapılabilecek olan şeyler ele alınmıştır. Kulağa soğan suyunu, zeytinyağını ve mürrüsafi ile badem yağını damlatmak giren hayvanı çı-

karır. Hint hekimleri, kulakta hayvandan başka bir şey olduğunda kulak üzerine tef koyup çalmanın kulaktaki nesneyi düşüreceğini söylemiştir.

Faslün fi'l-umûri'l-munkıyyeti li'l-üzüni'l-hâfizati li-sıhhatihâ: Bu bölümde kulağı temizleyen ve kulağın sağlığını koruyan şeyler ele alınmıştır. Acı badem yağını bal ile karıştırıp bu karışımdan bir fitil yapıp kulağa koymak kulağı temizler ve kulağın sağlığını korur. Safranı, gülü, sümbülü ve ceviz yağı ile bal karışımına batırılmış fitili kulağa koymak kulağı temizler ve kulağın sağlığını korur.

1.6. Eserin Dili ve Üslubu

Eser 17. yüzyılda Arapçadan Türkçeye aktarılmış, 18. yüzyılda istinsah edilmiştir. Tercüme tarihi hakkında herhangi bir bilgi elde edilememiştir. Mütercimin vefatının tarihi talebesi İbrâhim bin Hüseyin Çavuş tarafından *Terceme-i Mu'âlecât İbn el-Baytar* adlı eserde 1092/1681 civarı olarak kaydedilmiştir (İhsanoğlu vd. 2008, 288). Bu bilgiden yola çıkarak eserin 17. yüzyıl ortalarında yazıldığını söyleyebiliriz. Eserin bilinen tek nüshası, sonunda istinsah tarihi 29 Şevval 1186 (23 Ocak 1773) olarak kaydedilen nüshadır. Telif ve istinsah arasında bir yüzyıl kadar zaman vardır.

Eserde oldukça sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Her ne kadar terkipler kullanılmış olsa da bunların sayısı azdır ve genellikle tıbbi terimlerin karşılığıdırlar. Arapça ve Farsça sözcük ve tamlamalar yoğun biçimde kullanılmamıştır. Metnin yazım özellikleri ile ses ve şekil bilgisi kısmen Eski Anadolu Türkçesinin özelliklerini göstermektedir. Örneğin, he (ه) ile biten sözcüklerin aldığı -yı, -yi eklerinin hemze (ۀ) ile işaretlenmesi, /ḳ/ > /ḫ/ değişmesi, metinde tam bir düzlük-yuvarlaklık uyumunun olmaması, Eski Türkçeden gelen bazı dil özelliklerinin bulunması Eski Anadolu Türkçesinin izlerinden bazılarıdır. Bununla birlikte Türkçe basit fiil kökleri yerine Arapça ve Farsça kelimelerle Türkçe yardımcı fiillerden yapılmış birleşik fiillerin sıklıkla kullanılması metni Osmanlı Türkçesine yaklaştıran en önemli özelliktir. Eski Anadolu Türkçesinden sonra gerçekleşen düzlük-yuvarlaklık uyumunun metinde kısmen görülmesi ise Osmanlı Türkçesinin eserdeki önemli bir izidir.

Mütercim giriş bölümünde tercüme sebebini, tıp ilmiyle uğraşan insanların Arapça olan kaynak metni kendisinden Türkçeye çevirmesini istemeleri olarak kaydetmiştir. Metin, bilimsel bir metin olarak tıp jargonuyla yazıldığı Arapçadan tercüme edildiği için Arapça sözcüklere de çokça yer verilmiştir. Ancak mütercim kullandığı Arapça sözcüklerin birçoğunun ardına Türkçelerini de eklemiştir. Bu yönden eserin dili

oldukça anlaşılır bir mahiyettedir. Arapça sözlerin Türkçe karşılıklarının da verildiği ifadelerin bazı örnekleri şöyledir:

- *sekrān olmaġı ve serḫoşlıġı giderür (12b/04)*
- *ḫamīr idüp yoġurduḳdan ṣoñra (11b/16)*
- *ṣıyāḥ idüp çaġırmasun (23b/04)*
- *burnına istinşāḳ eylese, burnına çekse (05a/07)*
- *başı ṣaḳīl, aġır olur (08a/04)*
- *ekl idüp yeyici devāʾ ḳoyalar (24b/07)*
- *ḳabż idüp ḳurudıcı ʿilāc etmeyeler (23a/18)*
- *temekkün idüp yerleşmiş ġalīẓ yelleri (14b(06)*
- *ziyāde, artuḳ ḳıldur (20a/19)*
- *ḫavf idüp ḳorḳar ise (23b/06)*
- *gözde olan cerebe, yaʿnī uyuza (16a/22)*
- *yumurṭanuñ beyāżını, aḳını (23b/03)*
- *aña muḫālif, egri (20a/20)*
- *ġubār, toz (14b/23)*
- *vereme ve şişe (28a/17)*
- *müzmin, yaramaz baş aġrısını (05b/06)*

Metinde okuyucunun bilmeme olasılığı bulunan nesne ve uygulamalar hakkında açıklamalar yapılmıştır. Kimi zaman gövde metinde, kimi zaman ise derkenarlarda yer verilen bu açıklamalardan bazıları şunlardır:

- *Bu kitābuñ ḫātimesinde gelür ki eger kişnic muṭlaḳ ẕikr olsa andan murād ḫaşīşidür ve otlıġıdur, toḫmı degildür, ġaflet olınmaya. (05a/07-05a/09)*
- *ʿUṣāre nedür derseñ, meṣelā bir otu veyā sicegi veyā bir ġayrısını dögüp, ṣuyını alup, eger ṣuyı yoġsa ṣu sepüp, dögüp, ṣuyını ṣıḳup ol ṣuyı ḳaynada, şolḳadar ki ḳoyu bal gibi olur ya daḫı ġalīẓraḳ olur, böyle etmege ʿuṣāre dirler, ġaflet olınmaya. (05a/08-05a/12)*
- *Ṭuḫlab, Türkçe ṣu yoṣuñı derler ki ṣuyuñ üzerinde iplik gibi uzun uzun, yeşil nesnedür. (05a/11-05a/12)*
- *Naḳīʿ neye dirler, meṣelā temirhindīyi yāḫūd ḳuru üzümi bir gün, bir gice ışladup tā ḳuvveti ṣuya çıḳduḳda ol ṣudan itdükleri şarāba naḳīʿ dirler. (05a/16-05a/18)*

Eserin Arapça aslı *Et-Tezkire* dört yüz hekimden alıntılar yapılarak oluşturulmuştur. Bu bilgi hem tercümenin mukaddimesinde hem de *Et-Tezkire* hakkında bilgi veren kaynaklarda dile getirilmektedir. *Et-Tezkire*'nin Kaysûnîzâde Mehmed Çelebi tarafından yapılan *Muhtasarü't-Tezkire* adlı muhtasarında ise özel adların çıkarıldığı bilinmektedir. Nitekim Kâtip Çelebi *Keşfü'z-Zünûn* adlı eserinde *Tezkiretü's-Süveydî* için "Süveydî bazı ilaçlar hakkında bilgi verirken kaynaklarından bahsetmesi sebebiyle kitabın hacmi büyüdü. Bu sebeple Bedruddin Muhammeb b. el-Kûsûnî kaynakların isimlerini, tekrarları çıkarmak, bazı takdim ve tehirlerde bulunmak ve mukaddimede ilaçlardan bahsetmek suretiyle kitabı ihtisar etmiştir." demektedir (Kâtip Çelebi 2014, 386). Tercümenin mukaddimesinde ise eserin, son bölümde adları sayılan dört yüz kadar hekimden nakledildiği dile getirilmiştir: "Vaḳtā kim bu kitāb-ı müstetāb, ḫātimesinde isimleri taʿdād olınan dört yüz miḳdārı ḥekīmlerden naḳl olınup…" Eserin son bölümünü incelediğimizde Doğulu ve Batılı elli üç bilim insanının sıralandığı görülmektedir. Tercümede ise bu bilim insanlarının sadece bazılarından alıntı yapılmıştır. Bunlar başta Râzî ve Galen olmak üzere Sokrates, Aristoteles, İbn Mâseveyh, Hermes, Rufus, İbn Butlan, Ali ibn İsa, Sabit ibn Kurre, İbn Sina ve İbnü's-Süveydî'dir. Eserdeki alıntılardan bazıları şöyledir:

- *Calinus didi-ki, bu tedbīr ölüme müʾeddī olan baş aġrısına nāfiʿdür ve uyḳu getürür ve güzel devādur. (05b/03-05b/05)*
- *Yaluñuz ṣabrı ṣu-y-ıla ezüp, birazını içüp başına żımād eylese ṣovuḳdan baş aġrısını giderür, bunı böyle Calinus ve daḫı ḥükemādan sekiz nefer kimesne didi. (05b/23-06a/02)*
- *Ammā Süveydī didi, bu ʿillet ḳavīdür, ekṣerī ṣovuḳdan olur, bu ʿillet gitmez, illā ḳuvvetlü ve ısıçaḳ devālar ile gider, didi. (08a/02-08a/04)*

Eserde 15. yüzyıl Osmanlı hekimi İbn Şerif'ten de alıntılar yapılmıştır. Bir yerde bu hekimin adı verilerek alıntı yapılmakla birlikte eserdeki bazı ecza tanımlarının hekimin *Yâdigâr* adlı meşhur tıp eserinden alındığını düşünmek mümkündür. İbn Şerîf'in adı anılarak yapılan alıntı şöyledir: *"İstifrāġ neye dirler, boşaltmaḳ maʿnāsınadur, bu istifrāġ yedi şeyʾ ile olur, ḳuşmaḳ ile ve ishāl ile ve idrārı bevl ile ve burnundan ḫaṭṭları indürmekle ve aġzından ve diş diblerinden luʿābı ve ṣalyaları aḳıtmaḳ ile ve ḥuḳne ile ve derlemek ile ḥāṣıl olur, İbn Şerīf böylece beyān eyledi." (09a/20-09b/01)*

Yâdigâr'dan alındığı ifade edilmeyen, ancak bu eserde oldukça benzerini gördüğümüz bir ifade de şu şekildedir: *"Eger mīʿa-ı sāʾyile, Türkīce ziġala derler, Menteşe*

ilinden gelür, ḳara günlük ravāḳıdur, bal gibi ḳoyu olur, eyü rāyiḥası olur." (14a/22-14b/01) Bu ifadenin benzeri *Yâdigâr*'da şu şekilde yer almaktadır: *"…mî'a-yı sâ'ile kim karagünlük revâgıdır kim Menteşe ilinden gelür eyü râyihası olur Türkçe zîgâla derler…"* (Çekin 2017, 613).

Aslı 13. yüzyılda yazılmış olan *Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb*'da bir 15. yüzyıl hekiminden alıntı yapılmış olması eserin bire bir çeviri olmadığını göstermektedir.

Metnin anlatımı belirli kurallar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Her hastalık bir bölümde ele alınmıştır. Bu bölümlerin Arapça olan başlıkları belli kalıplara göre yazılmıştır. Bu kalıplardan en çok kullanılan faṣl (bölüm), fî (bulunma harf-i cerri), 'ilâc (çare) kelimelerine hastalık anlatan kelimeler eklenerek oluşturulmuştur. Örneğin, "faslün fî 'ilâci'n-nisyân" (unutkanlığın çaresi bölümü) bu kalıptaki başlıklardan biridir. Arapça başlıkları hastalığın Türkçe adı ve açıklaması izlemektedir. Bu cümleler genellikle hastalık adı anıldıktan sonra "'ilâcı beyânındadur" kalıbıyla bitirilmiştir. Daha sonra tedaviye yönelik cümleler sıralanmaktadır. Bu cümlelerin birincisi "eger" edatıyla başlamakta, takip eden cümleler genellikle "ve eger", bazen de "ve daḫı" ve "ve" sözleriyle başlatılarak devam etmektedir.

Bazı cümleler oldukça uzun tutulmuştur. Bu cümleler bağlaçlarla kurulan bağlı cümlelerdir. Cümleler genellikle sade, açık ve anlaşılır olmakla birlikte anlamı tespit etmenin zorlaştığı cümleler de mevcuttur. Bunun nedeni metinde bugünkü noktalama işaretlerinin kullanılmaması, cümlelerin uzun olması ve söz dizimindeki düzensizliklerdir.

Hastalıkların anlatıldığı bölümlerde tedavi yöntemlerini anlatan cümleler genellikle söz konusu hastalığın adının yönelme hâline "fâ'yide ider" fiili eklenerek sona erdirilmiştir. Bu kullanımın metinde bir iç ahenk oluşturduğu söylenebilir. Aşağıya aldığımız bölümde metnin bu özelliğini görmek mümkündür.

Ve eger nişāştayı cāriye südi ile ezüp yāḫūd yumurṭa aġıla göze damlada fā'yide ider, göz ḳapaġınuñ ḫuşūnetine ve ġılẓına fā'yide ider. (…) Ve eger şāb, bal ile ḳarışdurup göze damladur ise göz ḳapaġınuñ perkligine ve ġılẓına fā'yide ider. Ve eger ʿavrat südini damlatmaġa müdāvemet ider ise göz ḳapaġınuñ ḫuşūnetine ve ġılẓına fā'yide ider, giderür. Ve eger gül yaġını damladursa fā'yide ider ʿavrat südi gibi. Ve eger incir yapraġını göz ḳapaġına sürerse ḫuşūnetine ve ġılẓına fā'yide ider. Ve eger

sirkeyi ṣu-y-ıla ḳarışdurup göze çekerse ḫuşūnetine ve ġılẓına fā'yide ider. Ve eger ḥışrım ʿuṣāresi ki ḳoruḳ ʿuṣāresidür, anı göze çekerse ḳapaġınuñ ḫuşūnetine ve ġılẓına fā'yide ider. (…) Ve eger deñiz köpügini saḥaḳ-ı ġubār idüp göze çeker ise ḫuşūnet-i ecfāna ve ġılẓına fā'yide ider. (19b/19-20a/06)

Metinde dikkatimizi çeken üslup özelliklerinden biri, hastalıklar için kendisinden söz edilecek nesnelerin yan başlık gibi yalın biçimde kullanılarak almaları gereken hâl eklerini almamalarıdır. Bu ifade tarzının bazı örnekleri şunlardır:

- *Eger lü'lü', göze çeker ise beyāżını giderür. (18b/15)*
- *Ve eger ṣāb, bal ile ḳarışdurup göze damladur ise göz ḳapaġınuñ perkligine ve ġılẓına fā'yide ider. (19b/22)*
- *Ve daḫı kaymak, yumurṭa aġıla ve ʿavrat südile ḳarışdurup verem olan yere żımād ide. (26a/07)*

Metinde Türkçenin söz dizimi yapısına aykırı olan ki'li bağlı cümlelerin sıklıkla kullanılması dikkat çekicidir. Bu cümlelerden bazıları şunlardır:

- *Ve eger lük ki anuñla ḳılıç ve bıçaḳ ḳabżasını berkidürler göze çekerse beyāżına cilā virür. (19a/10)*
- *Eger ḫuṭṭāf ki ḳırlanġıç ḳuşıdur, anuñ biynini bal ile ḳarışdurup içer ise ve daḫı göze çeker ise ibtidā ṣu inmesini gözden menʿ ider. (19a/12)*
- *Ve vedaʿ ki uvacıḳ, yılanbaşı bir aḳça boyuncuḳdur ki palān aṭlarınuñ yularlarına ve ḳusḳunlarına dikerler, bu boncuġı yaḳup külini göze çekerse gözüñ ġışāveyi giderür. (19b/05-19b/08)*
- *Ve eger ḥışrım ʿuṣāresi ki ḳoruḳ ʿuṣāresidür, anı göze çekerse ḳapaġınuñ ḫuşūnetine ve ġılẓına fā'yide ider. (20a/03)*
- *Bu ḥikke ki uyuz ve ḳaşınmaḳdur, dimāġuñ ḫılṭından olur ve baʿżı kere güneşüñ ısıcaġından ve tozdan, ġubārdan olur. (21a/19)*
- *Şiryān bir ṭamırdur ki yürege ulaşur. (21b/19)*

2. YAZIM ÖZELLİKLERİ

Metin okunaklı bir yazı ile kaleme alınmıştır. Satırlar biraz sıkışık yazılmış olmakla birlikte harfler birbirinden rahatlıkla ayırt edilebilmektedir. Sayfalar oldukça dikkatli biçimde düzenlenmiş, standart bir düzen oluşturulmuştur.

Metin genel olarak harekesiz yazılmakla birlikte bazı kelimelerde hareke kullanılmıştır. Kullanılan harekeler üstün, esre, ötre, sükûn, şedde, üstün çeker ve esre çekerdir. Üstün çeker /a/ ünlüsü ile okutulmak istenen harflerin üzerine, esre çeker ise /ı/ ve /i/ ünlüleri ile okutulmak istenen harflerin altına konmuştur. Metinde yer yer hareke kullanılması metnin yazıldığı dönemdeki Türkçenin ses bilgisi hakkında veri toplanması açısından önem arz etmektedir. Aşağıdaki sözcüklerde hareke kullanılması sözcüklerdeki ses değişmelerini görebilmemizi sağlamaktadır.

bıdaḳlarıla (بِدَقْلريله) (05a/03), ḳavın (قَاوِنْ) (09a/23),

biynidür (بِيْنِى در) (14a/10), ṭamırdur (طَمِرْدر) (21b/19)

Eserde düzensiz bir yazım söz konusudur. Kelimelerin ve eklerin yazımı belli bir standarda bağlı değildir. /s/ ve /t/ ünsüzleri genel olarak, kalın ünlülerle birleşince sad (ص) ve tı (ط), ince ünlülerle birleşince sin (س) ve te (ت) harfleriyle işaretlenmiştir. Ancak birçok sözcükte bu ünsüzler işaretlenirken kalınlık-incelik durumuna uygun olmayan harfler kullanılmıştır (Bk. 2.5. Ünsüzlerin Yazımı).

Ünlülerin yazımında da farklılıklar görülmektedir. Ünlüler harf, hareke, hareke ve harf ile ve işaretsiz olarak yazılmıştır. Aşağıdaki örneklerde ünlüler sözcüğün tamamında bu seçeneklerden biriyle yazılmıştır.

a. Ünlülerin harflerle yazıldığı sözcük örnekleri:

ṭuṭulur (طوطولور) (12b/22), görünür (كورونور) (19b/13),

türtülüp (تورتولوب) (21b/09), egilür (اكيلور) (24b/09)

b. Ünlülerin harekelerle yazıldığı sözcük örnekleri:

ḳaymaḳ (قَيْمَقْ) (09a/23), baçaḳlarından (بَجَقْلَرِنْدَنْ) (15a/12),

biten (بِتَنْ) (20a/23), ṭırmalanmasına (طِرْمَلَنْمَسِنَه) (21b/03)

c. Ünlülerin harf ve harekelerle yazıldığı sözcük örnekleri:

ṣabu (صٰابُو) (06a/18), böze (بُوزَه) (09a/02),

ışıdup (اِصيدُوبْ) (10b/20), vararaḳ (وَارَارَقْ) (23b/02)

d. Ünlülerin işaretsiz olarak yazıldığı sözcük örnekleri:

çıḳmaḳdan (چقمقدن) (13a/02), ṭamladalar (طملدلر) (16b/18),

ḳızarmaḳ (قزرمق) (15a/18), açılup (آچلب) (22b/05),

Bazı sözcüklerde yazım hatası yapıldığı, bazı sözcüklerin ise unutulduğu görülmektedir. Yanlış yazıldığı açık olan sözcükler, bu sözcüklerin doğru yazımı dikkate alınarak çeviri yazıya aktarılmıştır. Örneğin "ṭuraḳ" sözcüğünün birkaç kullanımında elif (ا) harfi yanlış yere konmuştur. Ancak müstensih kullanımlardan birinde elif (ا) harfinin üzerini çizerek hatayı düzeltmiştir. Üç kez geçen "ṣu yoṣuñı" sözünün her üç kullanımında da ye (ى) harfi yerine pe (پ) harfinin yazıldığı görülmektedir. Yanlış yazım örneklerinden bazıları şunlardır:

(صو پوصکی) (05a/11) → ṣu yoṣuñı

(طوارق اوتی) (08b/06) → ṭuraḳ otı

(لقوتهٔ مزمنه یه) (10b/09) → laḳve-i müzmineye

(صورلرینی) (18a/22) → ṣularını

Bazı sözcüklerde sık karşılaşılmayan ses değişmeleri görülmektedir. Üç yerde geçen "siçek/sicek" (çiçek) ve iki yerde geçen "nişāşta" (nişasta) sözcüğündeki ses değişmeleri dikkat çekicidir.

ḳına siçegini (قِنَه سچکنی) (04b/16), nişāştayı (نشاشتهٔ) (19b/19)

2.1. Arapça ve Farsça Sözcüklerin Yazımı

Arapça ve Farsçadan alıntı sözcükler genellikle bu dillerdeki orijinal imlalarına uygun olarak yazılmıştır.

aʿlādur (اعلیدر) (06b/19), aḳvāsındandur (اقوی سندندر) (09b/22)

ʿale'd-devām (علی الدوام) (10a/16), müʾeddī (مؤدی) (20b/20)

Arapça ve Farsçadan alıntı sözcüklerde kimi zaman hareke kullanılmıştır.

nisrīni (نِسْرِينِ) (06b/03), ḫardalı (خردلی) (07a/05),

dimāġı (دِمٰاغی) (07a/06), nesrīn (نَسْرِينْ) (07b/01),

müzmin (مُزْمِنْ) (07b/16), ẕerdālū (ذَرْدَالُو) (08a/07),

suʿd (سُعْد) (08b/14), ḫaṣiyyet (خصيّت) (09a/12),

hüdhüd (هُدْهُدْ) (19a/02), aʿmā (اَعْمَی) (22a/18),

ṣıyāḥ (صِيَاحْ) (23b/04), cedvel (جَدْول) (25a/17),

ṣadā (صَدَا) (26a/21), türmüs (تُرْمُسْ) (27b/23)

Farsçadan alıntı olan turp (< turb/turf/turub) sözcüğünün birçok faklı biçiminin kullanıldığını ve bu biçimlerin farklı şekillerde yazıldığını görmekteyiz.

turb (تورب) (25b/10), ṭurb (طورب) (26b/07),

turp (تورپ) (18b/13), ṭurp (طورپ) (25b/10),

turuf (توروف) (12a/09), ṭuruf (طُورُفْ) (15b/21)

Kimi Arapça ve Farsça sözcükler metinde farklı biçimleriyle yer almaktadır.

nergis (نركس) (06a/17) ~ nercis (نرجس) (14a/04)

nisrīni (نِسْرِينِ) (06b/03) ~ nesrīn (نَسْرِينْ) (07b/01)

kimyonı (كِمْيُونِى) (14a/15) ~ kemmūn (كمّون) (15b/22)

Arapça ve Farsça sözcüklerdeki kısa ünlüler bazen harf ile gösterilmiştir.

ḥarāretini (حراره تني) (04b/15), ḫurmāyı (خورماى) (07a/07),

ḫorūs (خوروس) (10a/01), lādeni (لٰاده نى) (12a/10),

ṣabiyyeye (صابييه) (13a/16), rāsuḫ (راسوخ) (17a/02)

Arapça sözcüklerde hemze (ء) harfi bazen yazılmamıştır. Sözcüklerin sonunda bulunan hemzelerin daha çok sözcük ek aldığında yazılmadığı görülmektedir. Örneğin "şey" sözcüğü 41 kez hemzesiz yazılmıştır. Bunların tamamı ek almıştır. Bu sözcük 29 kez ise hemze ile yazılmıştır, bunların 25 tanesi yalın hâldedir.

ḥükemāʾ (حكماْ) (04b/12) ~ ḥükemādan (حكمادن) (06a/01)

eṭibbāʾ (اطباْ) (04b/12) ~ eṭibbādan (اطبّادن) (14b/17)

şeyʾ (شيْ) (09a/07) ~ şey (شيدن) (09b/16)

Aslına uygun yazılmayan sözcükler de görülmektedir. "Eziyet" sözcüğü bir yerde zel (ذ) yerine ze (ز) ile, "siyah" sözcüğü he (ه) yerine ha (ح) ile yazılmıştır. "Redî'" ve "redî'e" sözcükleri hep "rediyy" ve "rediyye" biçiminde yazılmışlardır.

eziyyetli (ازيتلى) (25a/16), siyāḥını (سياحنى) (23a/22),

rediyy (ردىّ) (22b/13), rediyye (رديّه) (18a/15)

Arapça müennes sözcüklerin sonundaki /a/ ve /e/ ünlüleri tâ-i merbuta (ة/ـة) ile gösterilmiştir. Te (ت) ile yazılması gereken "ḳuvvet" sözcüğü de genellikle tâ-i merbuta (ة/ـة) ile yazılmıştır.

müfrede (مفردة) (04b/12), ʿuṣāresini (عصارةسنى) (08b/11),

ḥarmele (حرملة) (11b/06), yābise (يابسة) (13a/10),

ḳurḥa (قرحة) (21b/14), ḳuvvet (قوّة) (14a/11)

Asli şekillerinde ikiz ünsüz bulunan Arapça sözcükler bazen şedde ile, bazen şeddesiz yazılmıştır. Bu sözcüklerden bazıları günümüzde tek ünsüzle telaffuz edilmektedir: *hamam*, *kere*. Bu sözcüklerin metindeki şeddesiz yazımları o dönemde tekleşme olduğunun işareti olabilir. Bu yüzden bu sözcükler şeddesiz yazıldıklarında tekleşme olduğunu varsayarak bu sözcükleri çeviri yazıya tek ünsüzle aktardık.

ḥammām (حمّامده) (08a/01) ~ ḥamāma (حمامه) (10b/03)

kerre (كرّه) (26a/01) ~ kere (كره) (15a/13)

Metinde hemzeli ye (ئ) içeren bazı Arapça kelimelerde (bunlar genellikle ecvef köklerin ism-i failleridir) Arapçada noktasız yazılan hemzeli ye'nin (ئ) desteği, hemzesiz ye (ي) harfi gibi iki noktalı biçimde (ۑ) yazılmıştır. Bu harfin bu şekilde yazılması iki ünlünün yan yana geldiği sözcüklerde görülmektedir. İki ünlünün yan yana gelmesi Türkçeye aykırı bir durum olduğu için bu sözcüklerin telaffuzunda iki ünlünün arasına /y/ yardımcı ünsüzünün girmesi olağandır. /i/ sesini işaretlemek için kullanılan hemzeli ye (ئ) harfinin altına iki nokta konarak ye (ي) harfi gibi yazılmasının, söyleyişte gerçekleşen bir /y/ türemesinin yazıma yansıması olduğunu düşünülerek bu harfler çeviri yazıya -ʾyi- biçiminde aktarılmıştır.

mesāʾyil (مسائيل) (04b/12), fāʾyide (فائيده) (05a/07),

zāʾyil (زائيل) (08a/05), sāʾyile (سائيله) (14a/22),

sāʾyir (سائير) (16a/06), cāʾyiz (جائيز) (21a/16),

zāʾyidden (زائيد) (23a/16), māʾyil (مائيل) (23b/14),

dāʾyimā (دائيما) (23b/21), ṣāʾyim (صائيم) (27b/22)

Metinde hemzeli ye (ئ) harfinin normal biçimde, noktasız yazıldığı birkaç örnek de mevcuttur.

māʾil (مائل) (08b/09), ṣāʾim (صائم) (16b/16)

2.1.1. Arapça Yapılı Tamlamaların Yazımı

Arapça yapılı tamlamalarda tamlanan unsurun son harekesi, ifadenin öncesinde harf-i cerr kullanılması gibi bazı durumlar dışında ötredir. Metindeki Arapça yapılı tamlamalarda bu kural genellikle doğru biçimde uygulanmıştır.

reyhānü'l-ḳubūr (رَيْحَانُ القبور) (08b/13), lenenü'l-etān (لَبَنُ اَتَانْ) (13a/19),

cümmārü'n-naḫl (جمّارُالنخل) (14a/17), zehrü'l-ḳarʿ (زهرالقرع) (14b/20)

2.1.2. Farsça Yapılı Tamlamaların Yazımı

Farsça yapılı tamlamalarda terkip i'si ünsüzlerle ve kısa ünlülerle biten kelimelerde hemze (ء), esreli hemze (ئ) ve esre (ـِ) ile ve işaretsiz olarak, yuvarlak şekillerinde ötre (ـُ) ile ve uzun ünlülerle biten kelimelerde ye (ى) ve esreli ye (ِی) ile gösterilmiştir.

terceme-i muḫtaṣar (ترجمهٔ مختصر) (04b/13),

mīʿa-ı yābise (میعهٔ یابسه) (07a/10),

ʿaḳīde-i bal (عقیدهٔ بال) (26a/15);

istirḫāʾ-i ẕeker (استرخاِ ذکر) (11b/23),

vesvese-i sevdāviyye (وسوسهٔ سوداویّه) (12a/22);

ṣudāʿ-ı ḥarrī (صُدَاعِ حرّی) (05a/18),

ishāl-i ḳavī (اسهالِ قوی) (07b/19),

mevādd-ı müzmine (مَوَادِّ مُزْمِنَة) (15b/12);

ṣudāʿ-ı ḥarr (صداع حر) (05a/04),

saḥaḳ-ı ġubār (سَحَق غبار) (13b/04),

rūḥ-ı bāṣır (روح باصر) (24b/17);

ṣudāʿ-u ḥarr (صُداعُ حرّ) (04b/17),

ḥabb-u belisān (حبُّ بَلِسانْ) (07b/16),

ḥiss-ü ḥareket (حسُّ حرکت) (10a/13);

ṣudāʿ-yı ḥarrī (صداعی حرّی) (04b/22),

sinā-yı Mekkī (سنای مکّی) (08b/04);

tūtiyā-yı Hindī (توتیایِ هندِی) (27b/12)

2.2. Batı Dillerinden Alıntı Sözcüklerin Yazımı

Arapça ve Farsçanın dışındaki dillerden alıntı olan sözcüklerde ünlülerden bazıları elif (ا), vav (و) ve ye (ى) harfleriyle işaretlenmiştir. Bu harfler ünlü uzunluklarını değil, kısa ünlüleri gösterdikleri için çeviri yazıda kısa ünlülerle işaretlemiştir.

Calinus (جالينوس) (05b/03), mersin (مرسين) (05b/03),

marul (مَارُول) (05b/12), Soḳraṭis (سقراطيس) (12b/20),

keras (كراس) (14a/04), ḥabb-ı ayaric (حب ايارج) (24b/02)

2.3. Türkçe Sözcüklerin Yazımı

Metinde Türkçe sözcüklerin yazımında standart bir yol izlenmediği görülmektedir. Birçok sözcüğün fonetik farklılıklar içeren biçimleri kullanılmıştır. Örneğin bugün halk ağzında kullanılan "ağnamak" sözcüğü birbirini takip eden üç satırda üç farklı biçimde yazılmıştır: avnaduġı (آوْنَه دوغى) (12b/18), añlaya (آڭله يه) (12b/19), añla[ya] (آكله) (12b/20).

Eklerin yazımında daha büyük bir düzensizlik vardır. Dar ünlü içeren eklerin birçoğunun hem düz hem yuvarlak şekillerinin kullanıldığı görülmektedir. Ünlüler, ünlü harf, hareke ve bunların her ikisi ile ve işaretsiz olarak gösterilmiştir. Ünlü harflerin ve harekelerin kullanılması sözcüklerin birçoğunun çeviri yazıya düzlük-yuvarlaklık bakımından şüpheye yer bırakmadan aktarılmasını sağlamıştır. Ünlü harf ve hareke kullanılmayan sözcüklerin çeviri yazıya aktarılmasında ise metindeki genel eğilim esas alınmıştır.

Örneğin -up, -üp zarf-fiil ekinin metinde ye (ى), esre (ـِ) ve esre ve ye (ـِى) ile yazıldığı hiçbir örnek yoktur. Bu eklerde ünlü, vav (و), ötre (ـُ) ve ötre ve vav (ـُو) ile işaretlenmiştir. Bu veriler, ekin metinde yalnız yuvarlak biçiminin hâkim olduğu konusunda kesin olmasa da oldukça kuvvetli bir kanıttır. Bu durumu göz önünde bulundurarak bu ekin vokalini işaretsiz belirtildiği zaman da yuvarlak olarak işaretledik. Ancak metinde tüm şekilleri bulunan bildirme eki -dır, -dir, -dur, -dür'ün işaretsiz yazıldığında çeviri yazıya nasıl aktarılması gerektiği belirsizdir. Bu ekin ünlüsünün, eklendiği hecenin düzlük-yuvarlaklık özelliğine göre tayin edilmesi de mümkün olamamıştır. Çünkü metinde düz heceler üzerine hem düz hem yuvarlak hecelerin, yuvarlak heceler üzerine hem yuvarlak hem düz hecelerin geldiği sıklıkla görülen bir hadisedir.

Bu durum göz önüne alınarak transkripsiyon yapılırken ünlü harf ve hareke kullanılmayan eklerin yazımında metnin ses bilgisindeki genel eğilime göre hareket edilmiştir. Örneğin bildirme eki -dır, -dir, -dur, -dür ünlü harf ve hareke ile yazıldığında genellikle yuvarlak ünlülü olarak karşımıza çıktığı için, işaretsiz yazıldığında düz veya yuvarlak hece üzerine gelmesine bakılmaksızın çeviri yazıda yuvarlak ünlü ile işaretlenmiştir.

2.4. Ünlülerin Yazımı

2.4.1. /a/ Ünlüsünün Yazımı

/a/ ünlüsü,

Ön seslerde; elif (ا), üstünlü elif (اَ) ve medli elif (آ) ile:

arası (اراسی) (05a/13), alışdararaḳ (الشدوره راق) (12a/08);

aşar (اَصَرْ) (09a/11), aḳmaz (اَقْمَزْ) (18a/20);

arpa (آرپه) (04b/20), alup (آلوب) (04b/22)

İç seslerde elif (ا), he (ه), üstün (ـَـ), üstün ve elif (ـَـا), üstün ve he (ـَـه), üstün ve üstün çekerli he (ـَـٰه), med (ـَـّـ), med ve he (ـَـّـه), üstün çeker (ـَـٰ), üstün çeker ve elif (ـَـٰا) ve üstün çeker ve he (ـَـٰه) ile ve işaretsiz olarak:

yapraġı (یپراغی) (04b/23), ḳanadlar (قنادلر) (09a/17);

ḳabaġuñ (قبه غک) (04b/22), yaramaz (یره ماز) (05b/06);

ḳaymaḳ (قَيْمَقْ) (09a/23), ṣarımsaġını (صَرِمسٰغنی) (10b/05);

buġday (بُغْدَایْ) (07b/07), vararaḳ (وَارَارَقْ) (23b/02);

yaraşa (یَرَه صَه) (09a/14), yaladalar (یلٰادَه لر) (10a/16);

ḳışalur (قِصَهٰ لور) (10b/19); ḳulaġına (قُولَغِنه) (25b/04);

olamaz (اولَه ماز) (10b/19); saḥaḳ-ı ġubār (سحٰق غبار) (10b/02),

ṣarımsaġını (صَرِمسٰغنی) (10b/05); ışladup (اِصْلٰادوب) (05a/17),

ṣaġır (صٰاغر) (26a/08); olamasa (اُولٰه ماسَه) (11b/20);

ḳabaḳ (قبق) (04b/21), barmaġında (برمغنده) (10a/04)

Son seslerde elif (ا), elif ve he (اه), he (ه), üstün ve he (ـَه), üstün ve sükûnlu he (ـَهْ) ve üstün, elif ve sükûnlu he (ـَاهْ) ile ve işaretsiz olarak, Arapça kökenli sözcüklerde kök hecede yuvarlak te (ة) ile gösterilmiştir:

ḳına (قنا) (14a/06), aña (اکا) (26b/16);

ayvayı (آیواءِ) (05b/20); bağlasa (بغله سه) (04b/15),

ḳara (قره) (06a/09); yaraṣa (یَرَه صَه) (16b/03),

ḳışa (قِصَه) (15a/21); ḳoḳlasa (قُوقلَسَهْ) (04b/14);

ova (اُووَاهْ) (17b/18); ḳurḥa (قرحة) (21b/14)

2.4.2. /e/ Ünlüsünün Yazımı

/e/ ünlüsü,

Ön seslerde elif (ا) ve üstünlü elif (اَ) ile:

eyleyüp (ایلیوب) (04b/21), eyegü (ایکو) (11a/10);

eşegüñ (اَشَه کوک) (10a/03), etiniñ (اَتِنِک) (23b/01)

İç seslerde elif (ا), he (ه), üstün (ـَ) ve üstün ve he (ـَه) ile ve işaretsiz olarak:

kese (کاسه) (17b/01), kertenkele (کرتانکَلَه) (17b/06);

giderür (کیده رر) (04b/15), sepeleyüp (سپه لیوب) (05a/12);

bilesince (بِلَه سنجه) (07a/01), eşegüñ (اَشَه کوک) (10a/03);

gögerçin (کوکرچن) (15b/23), gevşeklik (کوشکلک) (22a/12)

Son seslerde he (ه), üstün ve he (ـَه) ve üstün ve sükûnlu he (ـَهْ) ile, Arapça kökenli sözcüklerde kök hecede yuvarlak te (ة) ve üstün ve yuvarlak te (ـَة) ile gösterilmiştir:

bilesince (بلسنجه) (07a/22), gāhīce (کَاهِیجه) (08a/12);

böze (بُوزَه) (09a/02), şeyʾe (شَیْئَه) (22a/13);

yese (یَسَهْ) (07a/05), içse (اچسَهْ) (07a/15),

yiye (یِیَهْ) (22b/07); ḥarmele (حرملة) (11b/06),

ʿuṣāresini (عصارةسنی) (08b/11); tūte (تُوتَة) (23b/12)

2.4.3. Kapalı e'nin Yazımı

Metinde, günümüz Türkçesinde kapalı e ile telaffuz edilen bazı sözcüklerin bazen /e/, bazen /i/ ünlüsüne sahip sözcükler gibi işaretlendiği görülmektedir. Bu iki farklı yazım biçimi bu sözcüklerde, /e/ ve /i/ ünlüleri arasında bir ses olan kapalı e sesinin gösterilmek istendiğini işaret etmektedir. Buna göre kapalı e, ön seslerde (ا), üstünlü elif (اَ) ve elif ve ye (ايـ) ile; iç seslerde ye (ى), esre ve ye (ـِـى), esre (ـِـ) ve üstün (ـَـ) ile ve işaretsiz olarak gösterilmiştir. Bu sesi çeviri yazıda elif (ا) ve üstün (ـَـ) ile ve işaretsiz olarak gösterildiğinde "e" harfi ile; elif ve ye (ايـ), ye (ى), esre ve ye (ـِـى) ve esre (ـِـ) ile işaretlendiğinde "i" harfi ile transkribe ederek metindeki bu imla farkını yansıtmaya çalıştık.

etmege (اتمكه) (05a/10);

idüp (ايدوب) (04b/16);

yise (ييسه) (09b/18),

yise (يِيسه) (10a/10);

yiye (يِيَهْ) (22b/07);

yesün (يَسُونْ) (09b/03),

yeyecegi (ييجكى) (09b/18),

endiremez (اَنْدِرَه مز) (10a/19);

didi (ديدى) (06a/01),

yir ise (يير ايسه) (12a/04);

biynidür (بِيْنِى در) (14a/10),

yer ise (يَرْ ايسه) (09a/02)

beynini (بَيْنِنِى) (14b/03);

dediler (ددىلر) (10b/16);

Bugün standart Türkçede kapalı e ile telaffuz edilen "gece" sözcüğünün ilk hecesi ve bazı çekimlerde açık e, bazı çekimlerde kapalı e ile telaffuz edilen "ver-" fiili metinde daima ye (ى) ile yazılmıştır.

virür (ويرر) (05b/08),

gice (كيجه) (21a/12)

2.4.4. /ı/ ve /i/ Ünlülerinin Yazımı

/ı/ ve /i/ ünlüleri,

Ön seslerde elif (ا), esreli elif (اِ), elif ve ye (ايـ), esreli elif ve ye (اِيـ) ile:

inmege (انمكه) (06a/15),

iplik (اِپْلِكْ) (05a/11),

ışırır (اِصِرِرْ) (24a/02);

ikisinde (ايكيسنده) (21a/11);

ılıca (الىجه) (17a/20);

ışıdup (اِصِيدُوبْ) (10b/20),

it (ايت) (14b/21),

igne (اِيكْنَى) (19a/01)

İç seslerde ye (يـ), esre (ـِ), esre ve ye (ـِی), esre çeker ve ye (ـِیٔ) ve hemzeli ye (ئ) ile ve işaretsiz olarak:

keskin (كسكين) (05a/12), ķızıl (قيزل) (23b/09);

ķına (قِنَه) (04b/16), ṭırnaġından (طِرْنَغِنْدَنْ) (10a/03);

devirüp (دَوِيرُبْ) (17b/11), sızlamasını (سِيزْلَمَسِنِى) (25a/04);

ışıdup (اِصِيدُوبْ) (10b/20), südligen (سُدْلِيكَنْ) (11a/17);

endiremez (اَنْدِرَه مز) (10a/19); saʿtiri-de (صعتِرِيدَه) (08b/16);

ķılıç (قلچ) (10b/01), dikerler (دكرلر) (19b/06)

Son seslerde ye (ى), esre (ـِ), esre ve ye (ـِی), esre ve esreli ye (ـِیِ), esreli hemze (ـِئ), esre çeker ve ye (ـِیٔ) ve esre çekerli ye (یٔ) ile gösterilmiştir:

tütsi (توتسى) (12a/20), ṣulandırıcı (صولندريجى) (22b/22);

ṣabrı (صَبْرِ) (07b/19), summāķı (سمّاقِ) (15b/05);

perikligi (پِرِكْلِكِى) (18b/03), ferini (فَرِينِى) (18b/08);

iri (اِيرِيِ) (19b/18) ; miski (مسكٔ) (08b/15);

ķılını (قِلِنِى) (06a/08), südi (سُدِى) (11b/22),

aġrıması (آغْرِمَسِى) (24a/09); üzümi (اُوزُومِيِ) (05a/16)

2.4.5. /o/ ve /ö/ Ünlülerinin Yazımı

/o/ ve /ö/ ünlüleri,

Ön seslerde elif ve vav (او) ve ötreli elif ve vav (اُو) ile:

otlığını (اوتلغنى) (05b/08), örümcek (اورمجک) (25b/12);

oñaldur (اُوكَالْدُورْ) (13b/09), oruçlu (اُورُوچلُو) (15a/04)

İç seslerde vav (و), ötre (ـُ) ve ötre ve vav (ـُو) ile ve işaretsiz olarak:

sögüt (سوكوت) (05a/03), ṣoyup (صويوب) (04b/22);

ķovuķ (قُوُقْ) (06a/18), ṣovuķ (صُووُقْ) (21a/21);

ṣoyulmış (صُويُولمش) (06b/07), böze (بُوزَه) (09a/02);

söyündürür (سيوندورر) (04b/15), ķoyu (قيو) (05a/10)

Son seslerde vav (و) ve ötreli vav (وُ) ile gösterilmiştir:

Aresṭo (ارسطو) (13a/02); Aresṭo (اَرَسْطُوُ) (19a/22)

2.4.6. /u/ ve /ü/ Ünlülerinin Yazımı

/u/ ve /ü/ ünlüleri,

Ön seslerde elif (ا), ötreli elif (اُ) elif ve vav (او) ve ötreli elif ve vav (اُو) ile:

uyḳu (ايقو) (05b/04), uvacıḳ (اواجق) (19b/05);

uyuza (اُيُوزَه) (16a/23); ururs̱a (اوررسه) (04b/15),

uzun (اوزون) (05a/11), ulaşur (اولشر) (21b/19);

üzümi (اُوزُومىِ) (05a/16), uyluġuna (اُويْلُوغُنه) (19a/01)

İç seslerde vav (و), ötre ve vav (ـُـو) ve ötre (ـُـ) ile ve işaretsiz olarak:

burnunuñ (بورنونك) (04b/21), ḳoḳulasa (قوقولسه) (05a/05);

ṣuyuñ (صُويُك) (05a/11), durulmış (دُورُولمش) (05a/23);

yuvarlana (يُوَارْلَانه) (12b/19), sülük (سُلُكْ) (17b/17);

yumurṭa (يمرطه) (14b/19), ṭoġuran (طوغران) (07b/010)

Son seslerde vav (و), ötre (ـُـ) ve ötre ve vav (ـُـو) ile gösterilmiştir:

incü (انجو) (18b/21), dürlü (دورلو) (19a/18);

mürrü (مرُّ) (06a/14), üstü (اُوسْتُ) (06a/19);

ṣabu (صٰابُو) (06a/18), yaḳu (يَاقُو) (07b/09)

2.5. Ünsüzlerin Yazımı

Ünsüzlerin yazımında bazı özel durumlar söz konusudur. Arap alfabesinde /ç/ ve /p/ ünsüzlerini karşılayan harfler bulunmadığı için Türkçe sözcüklerde bu sesler bazen cim ve be harfleriyle karşılanmış, bazen Farsçadan alıntı olan çim ve pe sesleriyle karşılanmıştır. Türkçe sözcüklerde /s/, /t/ ve /z/ ünsüzlerinin yazımında da düzensizlik görülmekle birlikte bu sesler kalın ünlülerle birleşince genellikle sad (ص), tı (ط) ve zı (ظ) ile, ince ünlülerle birleştiklerinde sin (س), te (ت) ve ze (ز) ile yazılmıştır.

Metinde, harf olarak birden fazla karşılığı olan Türkçe seslerin yazımında standart bir durum söz konusu değildir. Bununla birlikte kalın ve ince sıradan Türkçe söz-

cüklerde Arap alfabesindeki kalınlık-incelik bakımından uygun ünsüzlerin tercih edilmesi yönünde bir eğilim görülmektedir.

2.5.1. /ç/ Ünsüzünün Yazımı

/ç/ ünsüzü metinde genel olarak cim (ج) ile gösterilmekle birlikte bazen çim (چ) harfi ile gösterilmiştir.

üç (اوج) (05a/06), çekse (جکسه) (05b/11),

içerse (ایجرسه) (06a/11), bulamaç (بولامج) (07b/07),

küçük (کوجک) (16a/22), ḳırlangıç (قرلنغج) (19a/12),

çam (جام) (20b/11), keçinüñ (کجنک) (20b/16),

engeç (انکج) (24a/06), çeyneyüp (جینیوب) (22a/04);

çeynese (چینسه) (14a/12), çatlar (چَاتْلَرْ) (15a/23),

üç (اوچ) (17b/05), açılduḳda (آچلدقده) (23a/06)

2.5.2. /g/ Ünsüzünün Yazımı

/g/ ünsüzü genellikle kef (ك) ile yazılmıştır. Bununla birlikte bu sesin bazen üç noktalı kef (ڭ) ile yazıldığı görülmektedir.

gögerir (کُوکَه رِرْ) (22a/19), digirman (دِکِرْمَانْ) (26a/08),

gögerçin (کوکرچن) (15b/23), igne (اِیکْنَیِ) (19a/01);

çig (چیڭ) (07a/06), gül (ڭول) (08b/11),

segrimekdür (سڭریمکدر) (11b/07), ege (اڭه) (14a/20)

2.5.3. /ñ/ Ünsüzünün Yazımı

/ñ/ ünsüzü (damaksı n) genellikle kef (ك) ile yazılmakla birlikte nadir olarak üç noktalı kef (ڭ) ile yazılmıştır. İlgi ekinde üç noktalı kef (ڭ) hiç kullanılmamıştır. Yalnız bir yerde geçen şuñ- sözcüğü ve üç yerde geçen yosuñ sözcüğü kef ile yazılmıştır.

öñ (اوک) (05a/13), aña (اَکَا) (06a/17),

oñaldur (اوکالدور) (15b/04), eñsesinde (اکسه سنده) (28a/19);

doñmanuñ (دُوکْمانوک) (08a/23), siñirler (سڭرلر) (10b/18),

añladuġı (اڭله دوغی) (12b/20), ḳarañuluḳda (قراڭولوقده) (22b/07)

alnınıñ (اَلْنِنِکْ) (06a/19), ḳoyarsañ (قویرسک) (20b/04);

ṣu yoṣuñı (صو پوصکی) (05a/11), ṣuñar (صوکر) (14a/12)

2.5.4. /p/ Ünsüzünün Yazımı

/p/ ünsüzü metinde genellikle pe (پ) harfiyle yazılmıştır.

ḳapaya (قپیه) (07a/01), peynīr (پَیْنِرْ) (10b/16),

yapışamaz (ییپشه مز) (10a/19), pasını (پاسنی) (16a/01),

paralanup (پاره لنوب) (20a/15), iplik (اپلک) (23b/10)

/p/ ünsüzü bir imla kalıplaşması olarak -up, -üp zarf-fiil ekinde be (ب) harfiyle işaretlenmiştir.

ṣoyup (صویوب) (04b/22), sepeleyüp (سپه لیوب) (05a/12),

ḳarışdurup (قرشدورب) (05b/11), ışıdup (اِصدوب) (16b/13)

/b/ ve /p/ ünsüzlerinin Türkçe ve Farsça sözcüklerde nöbetleşmesi söz konusu olduğundan /p/li yazımları da bulunan bazı sözcüklerde kullanılan be (ب) harfinin /b/ ünsüzü için mi, yoksa /p/ ünsüzü için mi kullanıldığını tespit etmek güçtür. Bundan dolayı bu sözcükler be (ب) ile yazıldıklarında çeviri yazıya "b" harfi ile aktarılmıştır.

püryān (پریان) (05a/01) ~ büryānını (بُورْیَاننی) (07a/07)

peydā (پیدا) (07b/15) ~ beydā (بیدا) (24b/03)

perkidürler (پرکیدرلر) (10b/01) ~ berkidürler (برکیدرلر) (19a/10)

pīr (پیر) (14b/03) ~ bīr (بیر) (06a/17)

2.5.5. /s/ Ünsüzünün Yazımı

/s/ ünsüzü genel olarak kalın sıradan Türkçe sözcüklerin köklerinde sad (ص), ince sıradan Türkçe sözcüklerin köklerinde sin (س) ile gösterilmiştir. Bununla birlikte bu ünsüz bazen kalın sıradan Türkçe sözcüklerin köklerinde de sin (س) ile işaretlenmiştir. Kalın sıradan Türkçe sözcüklerin aldığı eklerde ise /s/ ünsüzü çoğunlukla sin (س) harfi ile işaretlenmiş, nadiren sad (ص) kullanılmıştır.

ısıçaḳ (اسیچق) (04b/14) > sıcak, sızlar (سیزلر) (18a/10),

ḳusḳunlarına (قوسقونلرنه) (19b/06), sıḳ (سِق) (20a/22),

sancır (سانجر) (20b/09), sızlamasını (سِیزْلَمَسنِی) (25a/04);

ḳanġısı (قنغسی) (16b/13); uyḳuşı (اویقوصی) (09a/13)

2.5.6. /t/ Ünsüzünün Yazımı

/t/ ünsüzü kalın ünlülerle birleştiğinde bazen tı (ط), bazen te (ت) harfi ile işaretlenmiş, ince ünlülerle birleştiğinde ise her zaman te ile gösterilmiştir.

ṭaşra (طشره) (06b/01), ṭuṭamaz (طوطمز) (09b/06),

arṭar (ارطار) (11a/20), ṭar (طَارْ) (12b/22),

ṭuṭulur (طوطولور) (12b/22), ṭorṭusını (طورطوسنى) (19b/05);

artar (آرتار) (19a/22)

İki /l/ ünsüzünün yan yana bulunduğu Arapça ve Türkçe sözcüklerin yazımında çift lam (ل) kullanılmış ve bunlardan birincisi şeddelenmiştir.

maḥallere (محلّره) (05b/13), elleri (الّلرى) (09/b02),

ṣallasalar (صالّلهصَلَرْ) (10a/16), yelleri (يلّلرى) (14b/05),

miṣilleri (مثّلرى) (16a/23), ḳılları (قلّلرى) (20a/23),

ḳollarından (قولّلرندن) (21b/17), ʿilleti (علّلتى) (13a/04)

2.6. Sözcük ve Eklerin Yazımı

Metinde kimi sözcüklerin yazımında farklılıklar bulunmaktadır. Sözcüklerin her bir farklı yazılışı Dizin bölümünde madde başı olarak alınmış ve bunlar diğerlerine gönderilmiştir. Sözcük ve eklerdeki yazım özellikleri şunlardır:

Edatlar bazen sonuna geldikleri sözcüklere bitişik yazılmıştır.

lāyıḳ-degüldür (لايقدكولدر) (10b/15),

ḳoyduḳdan-ṣoñra (قويدوقدنصكره) (18a/20)

Ekler bazen birleştikleri sözcüklerden ayrı yazılmıştır.

çiçegidür (چچكى در) (08b/02), yaḥnisini (يحني سنى) (18a/15),

ḳırmızılıġı (قرمزى لغى) (20b/10), dikmediginden (ديک مديكندن) (23a/14),

ḳanġısını (قنغى سنى) (24b/16)

Sözcük sonlarındaki belirtme ve yönelme hâli ekleri bazen yalnız hareke ile işaretlenmiştir.

ṣabrı (صَبْرِ) (07b/19), ġārīḳūnı (غاريقونِ) (08b/03),

miski (مسكِ) (08b/15), şeyʾe (شىءَ) (12b/23),

mürrü (مرُّ) (13b/08), ṣabrı (صبرِ) (14a/14),

summāḳı (سمّاقِ) (15b/05), zaʿfirānı (زعفرانِ) (15b/16),

miski (مِسْکِ) (18b/21), ḥikketü'l-māḳiyne (حكة الماقينَ) (21b/03)

Ünlülerle biten sözcükler ek aldığında bu sözcüklerin son ünlüsünü gösteren harfler bazen yazılmamıştır.

senede (سنده) (10a/05), aşaġıya (اشاغيه) (22a/14),

sızısını (سيزسنى) (25a/05), sirkeyi (سركى) (25a/11)

2.6.1. Ne Sözcüğünün Yazımı

"Ne" sözcüğü genellikle ayrı yazılmış, bir örnekte kendinden sonraki sözcüğe bitişik yazılmıştır.

ne var ise (نه وار اسه) (15b/04), ne güneşde (نه كونشده) (16a/15),

ne mūm (نه موم) (16a/15), ne-dimekdür (نديمكدر) (27a/22)

2.6.2. Ḳadar Sözcüğünün Yazımı

"Ḳadar" sözcüğü genellikle ayrı yazılmakla birlikte bir yerde önüne geldiği kelimeye bitişik yazılmıştır.

noḫūd ḳadar (نخود قدر) (05a/23), büber ḳadar (بُوبَرْ قدر) (12b/12),

sirke ḳadar (بيت قدر) (21a/01), şol-ḳadar (شولقدر) (05a/10)

2.6.3. İle Sözcüğünün Yazımı

"İle" sözcüğü sözcük olarak (ile) ve ek biçiminde (-la, -le) kullanılmıştır. Sözcük olarak kullanıldığında bazen kendinden önceki sözcüğe bitişik olarak yazılmıştır. Ekleştiğinde, ünlü ile biten kelimelere -la, -le biçiminde eklenmiş, kendinden önce /y/ yardımcı ünsüzü "su" sözcüğü dışında kullanılmamıştır. -mak isim-fiil eki almış sözcüklerle birleştiğinde ekin sonundaki /ḳ/ ünsüzünün ötümsüzleşerek /ġ/ olduğu görülüyor.

sirke ile (سركه ايله) (06a/08); yaġla (ياغله) (13b/02);

bal-ıla (بَلِلَه) (10a/21), sevinc-ile (سَوِينْجِيلَه) (11b/10);

ṣırasıla (صِرَاسِيله) (20a/20), örümcek aġıla (اورمجک آغيله) (25b/12),

ṣu-y-ıla (صوييله) (07b/18); olmaġla (اولمغله) (20a/17)

2.6.4. İçün Edatının Yazımı

"İçün" edatı bazen ayrı, bazen de kendinden önceki kelimeye -çün biçiminde bitişik yazılmıştır.

zaḫmet içün (زحمت اچون) (20a/16), maraż içün (مرض اچون) (24b/15);

oldugı-çün (اولدوغيجون) (04b/12), oldugı-çün (اولدوغچون) (08b/10)

2.6.5. Degil Edatının Yazımı

"Degil" edatı genellikle ayrı yazılmış olup bir örnekte kendinden önceki sözcüğe bitişik yazılmıştır.

toḫmı degildür (تخمی دكلدر) (05a/08), dürlü degil (دورلو دَكِلْ) (19a/18),

urmadan degül (اورمدن دكول) (20a/16); lāyıḳ-degüldür (لايقدكولدر) (10b/15)

2.6.6. Ṣoñra Sözcüğünün Yazımı

"Ṣoñra" sözcüğü daha çok ayrı yazılmakla birlikte bazen kendinden önceki sözcüğe bitişik yazılmıştır.

çıḳduḳdan ṣoñra (چقدقدن صكره) (08a/07),

yoġurduḳdan ṣoñra (يوغوردقدن صكره) (11b/16);

ḳoyduḳdan-ṣoñra (قويدوقدنصكره) (18a/20)

2.6.7. Ki Bağlacının Yazımı

"Ki" bağlacı genellikle ayrı yazılmakla birlikte birkaç örnekte kendinden önceki sözcüğe bitişik yazılmıştır.

sirke ki (سركه كِه) (05a/23), nercis ki (نرجس كه) (06a/17),

devādır ki (دَوَادِرْ كِه) (23a/17), bāzī ki (بازی كه) (23b/20);

maraż-ki (مرضكه) (15a/22), ṭamarı-ki (طمريكه) 23b/16

2.6.8. De Bağlacının Yazımı

"De" bağlacı daha çok ayrı yazılmakla birlikte bazen kendinden önceki sözcüğe bitişik yazılmıştır.

sināmekī de (سنامكی ده) (06b/13), ovsa da (أُوْسَه دَه) (07a/14),

zaʿfirān da (زعفران ده) (17b/09); ikisi-de (ايكسيده) (05b/16),

zencebīl-de (زنجبيلده) (08b/05), saʿtiri-de (صعتِرِيْده) (08b/16)

2.6.9. Ek Fiilin Yazımı

"i-" ek fiilinin metinde bir örnek dışında kendinden önceki sözcükten ayrı yazıldığı görülmektedir.

damladur ise (داملدر ایسه) (07b/05), olındı idi (اولندی ایدی) (13b/14)

şıvar ise (صِوَارْ اِیسَه) (21a/09), oldı ise (ایلدی ایسه) (22b/14),

var ise (وار ایسه) (11a/20); eyler-ise (ایلریسه) (26a/03)

2.6.10. Zamir n'sinin Yazımı

Metinde sözcüklerin aldığı üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra hâl ekleri kullanıldığında genellikle araya zamir n'si girmiştir ve nun (ن) harfi ile işaretlenmiştir.

ardında (آردنده) (08a/14), perkligini (پَرْکلِکِنِی) (14a/05),

aġaçında (اغچنده) (14b/15), pıñarında (پکارنده) (16a/17),

ḳusḳunlarına (قوسقونلرنه) (19b/06), çoḳluġında (چوقلوغنده) (22b/06)

"ġayr" sözcüğünün bir kullanımında üçüncü şahıs iyelik ekiyle hâl eki arasına zamir n'si girmemiştir:

ġayrıda (غیرده) (23b/01)

"kendü" dönüşlülük zamiri hâl eki aldığında bir örnekte araya zamir n'si girerken üç örnekte zamir n'si kullanılmamıştır.

kendünde (کندونده) (09a/11), kendüde (کندوده) (09a/16)

"buña" ve "şuña" sözcüklerinde zamir n'si kef (ک) harfi ile işaretlenmiştir.

buña (بوکا) (14b/20), şuña (شوکه) (15a/18)

2.6.11. /y/ Yardımcı Ünsüzünün Yazımı

Metinde ünlülerle biten kelimelere gelen belirtme ve yönelme eklerinin yazımında özel durumlar görülmektedir. Sonundaki /a/ veya /e/ ünlüsü he (ه) ile işaretlenen bazı kelimeler, araya giren /y/ yardımcı ünsüzü ile birlikte belirtme eki (-ı, -i) veya yönelme eki (-a, -e) aldıklarında bu ses birlikleri hemze (ۂ), esreli hemze (ۂِ) ve üstünlü hemze (ۂَ) ile işaretlenmiştir. Bu yazım daha çok belirtme eki için kullanılmış olup yönelme eki için kullanımına az örnekte rastlanmaktadır. /y/ yardımcı ünsüzü ile belirtme eki birliği için hemze kullanılan sözcükler çeviri yazıda -yı, -yi şeklinde yazılmıştır. /y/

yardımcı ünsüzü ile yönelme eki birliği için hemze kullanılan sözcükler ise çeviri yazıda -ya, -ye şeklinde yazılmıştır.

sirkeyi (سركهٔ) (05a/02), benefşeyi (بنفشهٔ) (05a/04),

yumurṭayı (يمرطهٔ) (06a/21), şaḳīḳaya (شقيقهٔ) (07a/15);

miʿdeyi (معدهٔ) (05b/18), ayvayı (آيواهٔ) (05b/20),

nāzileyi (نازيلهٔ) (06a/15), naʿnayı (نعنهٔ) (06b/02);

zerḳeye (زرقهٔ) (22a/20), ġışāveye (غشاوهٔ) (18a/05)

/y/ yardımcı ünsüzü bazen hemzeli ye (ئ) ile işaretlenmiştir. Bir örnekte ise hem ye (ى) hem hemzeli ye (ئ) kullanılmıştır.

nāzleyi (نازله ئ) (12a/04), yarayı (یاره ئ) (13b/11),

ẓufrayı (ظفره ئ) (16b/07), yumurṭayı (يمرطائى) (24b/23);

ayvayı (ايوايىٔ) (12b/02)

/ī/ ünlüsü ile biten kelimelerde belirtme eki için çoğunlukla işaret kullanılmadığı görülmektedir. Bu durum eksiz akuzatif olarak değerlendirilebilir. Bundan dolayı çeviri yazıda bu kelimeler yalın hâlde bırakılmış, metnin orijinalliğini bozmamak için tamir edilmeden aktarılmıştır.

sübāt-ı seherī giderür (08b/15)

ṭūtiyā-yı Kirmānī berāber alup (21b/07)

Metinde /y/ yardımcı ünsüzünün /ī/ ünlüsünden sonra -yi (یى) biçiminde yazıldığı birkaç örnek de görülmektedir.

temirhindīyi (تمر هنديىى) (05a/16),

bunduḳ-ı Hindīyi (بندق هندى يى) (22a/14),

tūtiyā-yı Hindīyi (توتياىِ هنديىِ) (27b/12),

ḫavlān-ı Hindīyi (خولان هندى يى) (28a/15)

3. SES BİLGİSİ

Bu bölümde eserdeki sözcüklerin ses özellikleri üzerinde durulacaktır. Ses olayları incelenirken art zamanlı karşılaştırmalar yapılacak, sözcükler günümüz Türkiye Türkçesindeki biçimleriyle karşılaştırılacaktır. Aynı zamanda sözcüklerde metnin yazıldığı dönemde görülen fonetik nöbetleşmeler ve kullanım sırasında meydana gelen (eş zamanlı) ses olayları tespit edilecektir. Ayrıca, sözcüklerdeki metne özgü ses özellikleri, metin içi kıyaslamalar ve sözcüklerin, daha eski dönemlerdeki biçimleriyle karşılaştırılmaları ile belirlenecektir. Sözcüklerin metnin yazıldığı dönemden önceki biçimleri için Sir Gerard Clauson'un *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish* adlı etimolojik sözlüğü esas alınacaktır.

Ses olayları tespit edilirken daha çok Türkçe sözcükler tercih edilecek, bunun yanında günümüz Türkiye Türkçesine yerleşmiş bazı alıntı sözcüklerde meydana gelen ses değişmeleri de gösterilecektir.

3.1. Ünlüler

3.1.1. Ünlü Uyumları

3.1.1.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Osmanlı alfabesinde ünlüler iç seslerde bazen harfle gösterilmez. /a/ ve /e/ ünlüleri dışında kalın ve ince ünlüler aynı harflerle gösterilir. /a/ ve /e/ ünlüleri için kullanılan harfler de kimi zaman birbirlerinin yerine kullanılır. Bu yüzden Osmanlıca metinlerde kalınlık-incelik uyumunun tespiti zordur. Metinde Osmanlı alfabesinde kalın ve incesi farklı harflerle gösterilen ünsüzlerin eklerde nasıl kullanıldığına bakarak kalınlık-incelik uyumu hakkında fikir yürütmek mümkündür. Buna göre kelimelerde kalınlık-incelik uyumunun güçlü olduğunu söyleyebiliriz. Aşağıdaki örnekler metindeki kalınlık-incelik uyumunu kanıtlar niteliktedir.

ḫastalıḳ (خسته لق) (20b/07), perkligine (پرکْلیکِنَه) (12a/06),

ḫastalıġıdur (خسته لغی در) (13a/15), doñmaḳlıġıdur (دُکُّمَقْلِغِیدُرْ) (22a/18),

żaʿīfligine (ضعیفلکنه) (18b/04), artıḳlıġından (ارتقلغندن) (23a/16)

3.1.1.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Metin düzlük-yuvarlaklık uyumu bakımından düzensiz ve karmaşık bir durum arz etmektedir. Sözcüklerin birçoğunda düzlük-yuvarlaklık açısından Eski Anadolu

Türkçesindeki uyumsuzluk görülürken Osmanlı Türkçesinden çağdaş Türkiye Türkçesine uzanan uyuma da şahit olunmaktadır.

Eski Anadolu Türkçesinde düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymayan bazı sözcükler düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı ve uyumlu biçimleriyle birlikte yer almaktadır:

degül (دكول) (20a/16) ~ degil (دَكِلْ) (19a/18)

demür (دمور) (11b/20) ~ demir (دَمِرْ) (18a/20)

ḳarışuḳ (قارشوق) (12a/17) ~ ḳarışıḳ (قَرِيشِقْ) (09a/08)

sidügi (سِدُوكِى) (25b/06) ~ sidiginde (سديكنده) (27b/15)

ṣaru (صارو) (26b/22) ~ ṣarı (صرى) (24a/03)

Günümüzde düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyan bir sözcüğün bu uyuma uygun ve aykırı iki şekli birlikte yer almaktadır:

yumrı (يومرى) (23a/03) ~ yumru (يومرو) (12b/12) > yumru

Metnin yazıldığı dönemden önce düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı biçimleri bulunan bazı sözcüklerin bu biçimleri ve uyuma girmiş biçimleri birlikte yer almaktadır:

soğık (Clauson 1972, 808) > ṣovıḳdan (صويقدن) (07b/04) ~ ṣovuḳ (صُووُقْ) (21a/21)

yastuk (Clauson 1972, 974) > yaṣduḳ (يصدوق) (09a/02) ~ yaṣdıġuñ (يصديغک) (09a/11)

kurı:ğ (Clauson 1972, 652) > ḳurı (قورى) (11a/15) ~ ḳuru (قورو) (04b/15)

kuzı: (Clauson 1972, 681) > ḳuzı (قوزى) (24a/10) ~ ḳuzunuñ (قوزونک) (10a/11)

Metnin yazıldığı dönemden önce düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymayan bazı sözcüklerin uyuma girmiş biçimleri yer almaktadır:[1]

tokın- (Clauson 1972, 471) > ṭoḳunmadan (طوقونمدن) (20a/14)

ka:ğu:n (Clauson 1972, 611) > ḳavın (قَاوِنْ) (09a/23)

Bazı sözcüklerin metnin yazıldığı dönemden önceki düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı şekilleri yer almaktadır:[2]

[1] Metinde bu sözcüklerin ikinci ünlülerinin işaretsiz gösterildiği örnekleri de bulunmaktadır: ḳavun (قاون) (15b/11), ṭoḳınmadan (طوقنمدن) (19b/01). Bu örneklerde ünlünün dar mı, yuvarlak mı olduğu belirsizdir. Metnin imlasındaki genel eğilime göre kelime tabanlarındaki dar ünlüler (ı, i, u, ü) işaretsiz gösterildiğinde düz oldukları varsayılarak çeviri yazıya düz ünlülerle (ı, i) aktarılmıştır.

[2] Metinde "artuḳ" sözcüğünün ikinci ünlüsünün işaretsiz gösterildiği örnekler de bulunmaktadır: artıḳ (ارتق) (15a/21).

köti: (Clauson 1972, 701) > köti (كوتى) (09a/08)

artuk (Clauson 1972, 204) > artuḳ (آرتوق) (20a/19)

Metnin yazıldığı dönemden önce düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyan bazı sözcüklerin bu uyumun dışına çıktığı görülmektedir:

tütsüg (Clauson 1972, 461) > tütsi (توتسى) (12a/20)

toğuru: (Clauson 1972, 473) > ṭoġrı (طوغرى) (20a/20)

Bir sözcüğün yalnız Eski Anadolu Türkçesindeki düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı biçimi yer almaktadır:

yaḳu (ياقو) (13b/12)

-lı, -li, -lu, -lü ekinin düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyan ve uymayan kullanımları görülmektedir:

ekşili (اكشلى) (15a/09), ruṭūbetli (رطوبتلى) (24b/19);

buzlu (بوزلو) (11a/01), ḳoḳulu (قوقولو) (13a/08),

ṣulu (صولو) (16b/19), dürlü (دورلو) (19a/18),

ṭuzlu (طوزلو) (21a/10); zaḥmetlü (زحمتلو) (11a/07),

ṭatlu (طتلو) (13a/18), ḳuvvetlü (قوتلو) (20a/13);

sürūrlı (سرورلى) (09a/06), ḳumlı (قوملى) (12b/18)

-lık, lik, -luk, lük ekinin düzlük-yuvarlaklık bakımından kesin olarak tespit edebildiğimiz biçimlerine dayanarak bu ekin düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmiş olduğunu söyleyebiliriz.

unutsaḳlıḳ (اُونُوتْصَقْلِقْ) (09b/05), ḳarañuluḳ (قَرَكُولُقْ) (15a/01),

ṭuzluluḳ (طُوزْلُولُقْ) (17a/19), ḳatılıġı (قَاتِيلِغى) (18b/03),

doñmaḳlıġıdur (دُكُّمَقْلِغِيدُرْ) (22a/18), göklügini (كوكلوكنى) (22a/22),

çoḳluġında (چوقلوغنده) (22b/06)

Genellikle ünlü harf ve hareke kullanılmadan yazılan -dır, -dir, -dur, -dür bildirme ekinin ünlü harf ve hareke kullanılarak yazılan örneklerinde düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyan ve uymayan kullanımları görülmektedir:

aʿlādır (اَعْلَى دِرْ) (09b/08), südidir (سُدِيدِرْ) (13a/19),

otudur (اُوتُودُرْ) (14a/20), günüdür (كُونُودُرْ) (14b/15),

devādır (دَوَادِرْ) (23a/17), ḳıldır (قِلْدِرْ) (23a/21),

almaḳdır (اَلْمَقْدِرْ) (23b/20); baldur (بَالْدُرْ) (17a/17),

ḳıldur (قِلْدُرْ) (20a/19), doñmaḳlıġıdur (دُكُمَقْلِغِيدُرْ) (22a/18)

Faktitif eklerinin metinde genellikle yuvarlak biçimleri yer almaktadır:

ḳarışdurup (قارشدوروب) (06a/07), bulaşdursa (بولاشدورسه) (06a/14),

ovışdursa (اوويشدورسه) (09b/07), alışdura (آلشدوره) (10b/02),

bişürüp (بشوروب) (12a/22), indürür (ايندورر) (17b/02),

etlendürür (اَتْلَنْدُورُرْ) (26b/16), baturup (باتوروب) (26b/17);

endiremez (اَنْدِرَه مز) (10a/19), bişirüp (بشيروب) (13b/19)

Metinde yapım eklerinin aldığı yardımcı ünlülerin genellikle düzlük-yuvarlaklık uyumuna uygun olduğu, bazı sözcüklerde ise uyumun bozulduğu görülmektedir. Uyumun bozulduğu sözcükler daha çok Eski Anadolu Türkçesinde ortaya çıkan bozulmaların ve yuvarlaklaşma eğiliminin örnekleridir.

durulmış (دُورُولمش) (05a/23), ṣoyulmış (صُويُولمش) (06b/07),

delik (دليک) (06b/23), ḳurtulur (قورتولور) (08a/19),

kesilür (كسِيلُورْ) (08b/01), ḳarışıḳ (قَرِيشِقْ) (09a/08),

ṭuṭulur (طوطولور) (12b/22), oñulmaz (اوكولمز) (19a/23),

görünür (كورونور) (19b/13), yolunan (يولونن) (20b/01),

türtülüp (تورتولوب) (21b/09), ṣarmaşıḳ (صَرْمَشِقْ) (23a/14),

egilür (اكيلور) (24b/09), bozulur (بوزولور) (25b/21),

sidiginde (سديكنده) (27b/15); ḳaruşdurup (قروشدورب) (07b/08),

dinülür (دينولور) (09b/02), ovışdursa (اوويشدورسه) (09b/07),

ḳarışuḳ (قارشوق) (12a/17), yarulur (يارولور) (15a/23),

tükrigini (توكريكنى) (16b/16), artuḳ (آرتوق) (20a/19)

Belirtme hâli ekinin metinde uyuma girmeye başladığı görülmektedir, ancak bu ekin düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozan kullanımları da çoktur:

otu (اوتو) (05a/09), ṣabrı (صَبْرِ) (05b/22),

yavrısını (يَاوْرِيسِنِى) (09b/17), burnu (بورنو) (14a/03),

ṭuzu (طُوزُو) (20a/10), kimyonu (كِمْيُونُو) (23a/07),

ḳanġısını (قنغى سنى) (24b/16), ṣuyu (صويو) (27a/19);

güli (گُلِى) (04b/15), südüni (سُدُنى) (05b/17),

ödüni (أُودُنِى) (11b/08), burnı (بورنى) (20b/20),

uyuzı (اويوزى) (21a/23), afyonı (آفيونى) (25a/19),

etünüñ (اتونوک) (25a/14); sidügi (سِدُوكِى) (25b/06)

İlgi hâli ekinin ünlü harf ve hareke kullanılarak yazılan örneklerinde düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyduğu ve uymadığı kullanımları görülmektedir:

burnunuñ (بورنونك) (04b/21), alnınıñ (آلْنِنِكْ) (06a/19),

büberiñ (ببريک) (10a/19), nārıñ (ناريک) (14b/14),

güneşiñ (كونشيک) (15a/01), olanlarıñ (اولنلريک) (18b/03),

yaralarıñ (ياره لريک) (21b/14), siñirleriñ (سڭرلريک) (23a/11),

etiniñ (اَتِنِک) (23b/01), etünüñ (اتونوک) (25a/14),

ḳurdlarıñ (قوردلريک) (27b/12); keçinüñ (كجى نوک) (06a/04),

doñmanuñ (دُوڭمانوک) (08a/23), eşegüñ (اَشَه كوک) (10a/03),

oġlancıḳlaruñ (اوغلانجقلروک) (12a/10), gözüñ (كوزين) (16b/17),

ġışāvenüñ (غشَاوَنُنْ) (17b/21), nütūʾıñ (نوتوٗيک) (20a/06),

perdenüñ (پرده نوک) (22b/04), gevşemesinüñ (گَوْشَه مسنک) (24a/13)

Metinde üçüncü kişili anlatım kullanıldığından iyelik ekinin üçüncü kişi biçimi çokça bulunmaktadır. Bu ekin düzlük-yuvarlaklık uyumuna tam olarak girmediği görülmektedir:

südüni (سُدُنى) (05b/17), üstü (أُوسْتُ) (06a/19),

ununı (أُونُنِى) (07b/07), ḳolu (قُولُو) (10a/18),

olduġu (اولدوغو) (10b/05), ödüni (أُودُنِى) (11b/08),

uyluġuna (أُويْلُوغُنه) (19a/01), büyügünde (بيوكونده) (21a/11),

üstünde (اوستونده) (21a/01), oldıġı (اولديغى) (21b/15),

ṣuyu (صويو) (26b/08); ṣuyı (صويى) (05a/09)

südi (سُدِى) (11b/22), ṣarusıla (صارُوسيله) (26a/13),

küli (كُلِى) (20a/23), delügine (دَلُوكِنَه) (28b/05),

-dık, -dik, -duk, -dük partisip ekinin düzlük yuvarlaklık uyumuna girmeye başladığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte bu ekin yuvarlak ünlülü ol- fiiline birçok kez düz şekilde eklenmesi dikkat çekicidir.

duyduġı (دويدوغى) (06a/23), didikleri (ديديكلرى) (17b/13),

ḳoyduḳdan (قويدوقدن) (18a/20), dikmediginden (ديک مديكندن) (23a/14),

bitdigi (بتديكى) (23b/18); itdükden (ايتدوكدن) (16b/02),

didügimiz (ديدوكمز) (27b/18), ʿārıż oldığı (عارض اولديغى) (07b/11)

-ıp, -ip, -up, -üp zarf-fiil ekinin ünlüsü metinde işaretsiz olarak veya ünlü harf ve hareke ile gösterilmiştir. Ünlü harf ve hareke ile işaretlenen kullanımların tamamı yuvarlak ünlüyü temsil etmektedir. Bu ek metinde hiçbir zaman dar ünlü ile yazılmamıştır. Düz hecelere de yuvarlak biçimde eklenen bu ek düzlük-yuvarlaklık uyumu dışındadır.

ḳaruşdurup (قروشدورب) (07b/08), bağlayup (بغليوب) (13b/05),

bişirüp (بشيروب) (13b/19), paralayup (پَارَالَيُوب) (14b/05),

çevirüp (چويروب) (17b/12), bitmeyüp (بتميوب) (20a/19),

oluşmayup (اولشميوب) (20b/08), ṭırmalanup (طِرْمَلنُوبْ) (21a/18),

alışdurup (الشدورب) (21b/01), gelüp (كلوب) (23a/05),

çoġalup (چوغالوب) (25b/23), baturup (باتوروب) (26b/17)

Geniş zaman kipinin dar ünlülü şekilleri -ır, -ir, -ur, -ür'ün metinde daha çok uyuma giren şekilleri görülmektedir.

getürür (كتورر) (07a/04), ḳurudur (قورودور) (13b/19),

ḳızdurur (قزدورر) (14b/07), içürürler (اچورلر) (17a/19),

indürür (ايندورر) (17b/02), olur (اولور) (19a/17),

görünür (كورونور) (19b/13), bitürür (بتورر) (20b/11),

gögerir (كُوكَه رِرْ) (22a/19), damladırsa (دَامْلَدِرْسه) (22a/23),

ışırır (اِصِرِرْ) (24a/02), damladır (دَامْلَادِرْ) (25b/09),

bozulur (بوزولور) (25b/21), oñaldır (أُوكَالْدِرْ) (28a/18);

giderür (كيده رور) (05b/02), ulaşur (أُولَاشور) (08a/13),

oñaldur (أُوكَالْدُورْ) (13b/19), yarulur (ياروڵور) (15a/23),

gösterür (كوسترور) (16a/07), azalur (آزه لور) (19a/22),

devrilür (دورلور) (21b/09), ḳalursa (قالورسه) (22a/03),

etlendürür (اَتْلَنْدُورُرْ) (26b/16), gelürse (كلورسه) (26b/20)

Emir kipinin teklik üçüncü kişi şekli -sın, -sin, -sun, -sün metinde sadece yuvarlak şekliyle yer almaktadır. Bu durum da Eski Anadolu Türkçesi özelliklerinin sürmesiyle ilişkilendirilebilir.

yesün (يَسُونْ) (09b/03), içmesün (ايچمسون) (09b/04),

söylemesün (سويلمسون) (23b/04), çağırmasun (جاغرمسون) (23b/05),

sükūt eylesün (سكوت ايلسون) (23b/05), aldursun (آلدرسون) (24a/15)

3.1.2. Ünlülerle İlgili Ses Olayları

Bu bölümde ünlülerle ilgili ses olayları tespit edilecektir.

3.1.2.1. İncelme

3.1.2.1.1. /a/ > /e/ Değişmesi

Günümüzde /a/ > /e/ değişmesi gerçekleşmiş olan sözcükler şunlardır:

ketān (كتان) (06a/22) > keten

ṣadefini (صدفنى) (18b/21) > sedef

çoġan (چوغان) (21b/04) > çöven

3.1.2.1.2. /ı/ > /i/ Değişmesi

Günümüzde /ı/ > /i/ değişmesi gerçekleşmiş olan sözcükler şunlardır:

daḫı (دخى) (14b/12) > dahi

ḳanġısını (قنغى سنى) (24b/16) > hangi

3.1.2.1.3. /o/ > /ö/ Değişmesi

Günümüzde /o/ > /ö/ değişmesi gerçekleşmiş olan sözcükler şunlardır:

ol bir (اول بر) (05b/01) > öbür

çoġan (چوغان) (21b/04) > çöven

3.1.2.2. Kalınlaşma

3.1.2.2.1. /e/ > /a/ Değişmesi

Metnin yazıldığı dönemden önce ince ünlülü olan bir sözcüğün /e/ > /a/ değişmesi gerçekleşmiş şekli yer almaktadır:

tegirme:n (Clauson 1972, 486) > digirman (دِكِرْمَانْ) (26a/08)

3.1.2.3. Daralma

3.1.2.3.1. /a/ > /ı/ Değişmesi

Günümüzde /a/ > /ı/ değişmesi gerçekleşmiş olan sözcükler şunlardır:

yayḳayup (يَيْقَيُوبْ) (19b/13) > yıka-

azacıḳ (ازاجق) (24a/10) > azıcık

Günümüzde /a/ > /ı/ değişmesi gerçekleşmiş bir sözcüğün hem geniş hem dar ünlülü biçimleri birlikte yer almaktadır:

aşaġa (آشغه) (19b/02) ~ aşaġı (اشاغى) (22a/13) > aşağı

3.1.2.3.2. /e/ > /i/ Değişmesi

Metnin yazıldığı dönemden önce geniş ünlülü olan bir sözcüğün /e/ > /i/ değişmesi gerçekleşmiş şekli yer almaktadır:

tegirme:n (Clauson 1972, 486) > digirman (دِكِرْمَانْ) (26a/08)

Bir sözcük, günümüzde standart Türkçede görülmeyen /e/ > /i/ değişmesi gerçekleşmiş biçimiyle birlikte yer almaktadır:

südlegen (سُوذْلَكَنْ) (11a/07) ~ südligen (سُذْلِيكَنْ) (11a/17)

Bir sözcüğün sonundaki /e/ ünlüsü birleştiği ekle arasına giren /y/ yardımcı ünsüzünün etkisiyle daralmıştır:

gürüldiyen (كُورُولْدِيَنْ) (26b/05) < gürülde-yen

3.1.2.3.3. /ö/ > /ü/ Değişmesi

Günümüzde bir sözcükte /ö/ > /ü/ değişmesi gerçekleşmiştir:

gögerçin (كوكرچن) (15b/23) > güvercin

3.1.2.4. Genişleme

3.1.2.4.1. /ı/ > /a/ Değişmesi

Günümüzde bir sözcükte /ı/ > /a/ değişmesi gerçekleşmiştir:

daḫı (دخى) (04b/18) > daha

Metnin yazıldığı dönemden önce dar ünlülü olan bir sözcüğün /ı/ > /a/ değişmesi gerçekleşmiş şekli yer almaktadır:

sa:vıkla:- (Clauson 1972, 787) > ṣayaḳlayan (صايَقْليان) (09a/09)

3.1.2.4.2. /i/ > /e/ Değişmesi

Günümüzde bir sözcükte /i/ > /e/ değişmesi gerçekleşmiştir:

sivilci (سولجى) (21a/09) > sivilce

Bir sözcüğün /i/ > /e/ değişmesi meydana gelmiş biçimi görülmektedir:

Ar. ẕihn (ذهن) > zehnini (زَهْنِنى) (09b/12)

3.1.2.4.3. /u/ > /o/ Değişmesi

Günümüzde bir sözcükte /u/ > /o/ değişmesi gerçekleşmiştir:

ḫorūs (خوروس) (10a/01) > horoz

3.1.2.5. Düzleşme

3.1.2.5.1. /u/ > /a/ Değişmesi

Günümüzde bir sözcükte /u/ > /a/ değişmesi gerçekleşmiştir:

ʿuṣfurı (عصفرى) (05b/09) > aspur

Bir sözcük /u/ > /a/ değişmesi gerçekleşmiş biçimiyle birlikte yer almaktadır:

oñulmaz (اوكولمز) (19a/23) ~ oñalmaz (أُوكَالْمَزْ) (23b/02)

3.1.2.5.2. /u/ > /ı/ Değişmesi

Günümüzde /u/ > /ı/ değişmesi gerçekleşmiş olan sözcükler şunlardır:

altunı (آلتونى) (09a/11) > altın

yaluñuz (يالوكز) (12a/07) > yalnız

fırunda (فرونده) (13b/08) > fırın

arturur (ارتورر) (14b/02) > artır-

alçuyı (الچوى) (20a/23) > alçı

aşu (آشو) (23b/09) > aşı

baturup (باتوروب) (26b/17) > batır-

Günümüzde /u/ > /ı/ değişmesi gerçekleşmiş bazı sözcüklerin hem yuvarlak hem düz ünlülü biçimleri yer almaktadır:

ṣuvayup (صُوٰايُوبْ) (07b/09) ~ ṣıvayup (صِوَايُوبْ) (14a/02) > sıva-

yaṣduḳ (يصدوق) (09a/02) ~ yaṣdıġuñ (يصدوغک) (09a/11) > yastık

yuḳaru (يوقارو) (19b/02) ~ yuḳarıda (يوقاريده) (13b/13) > yukarı

fınduġı (فندوغی) (22a/21) ~ fındıġa (فنديغه) (22a/14) > fındık

ṣaru (صارو) (26b/22) ~ ṣarı (صری) (24a/03) > sarı

Metnin yazıldığı dönemden önce yuvarlak ünlülü olan bazı sözcüklerin /u/ > /ı/ değişmesi gerçekleşmiş biçimleri yer almaktadır:

ka:ğu:n (Clauson 1972, 611) > ḳavın (قَاوِنْ) (09a/23)

toğuru: (Clauson 1972, 473) > ṭoġrı (طوغری) (20a/19)

3.1.2.5.3. /u/ > /i/ Değişmesi

Günümüzde bir sözcükte /u/ > /i/ değişmesi gerçekleşmiştir:

zeytūn (زيتون) (22a/15) > zeytin

Günümüzde /u/ > /i/ değişmesi gerçekleşmiş bir sözcüğün hem yuvarlak hem düz ünlülü biçimleri yer almaktadır:

ẕerdālū (ذَرْدَالُو) (08a/07) ~ ẕerdālī (ذردالی) (07b/03) > zerdali

3.1.2.5.4. /ü/ > /i/ Değişmesi

Günümüzde /ü/ > /i/ değişmesi gerçekleşmiş olan sözcükler şunlardır:

kemüklerine (كموكلرينه) (11a/10) > kemik

getürür (كتورر) (05b/04) > getir-

eyegü (ايكو) (11a/10) > eyeği

büber (بُوبَرْ) (15b/20) > biber

incü (انجو) (18b/21) > inci

içün (اچون) (20a/16) > için

eyü (ايو) (23b/09) > iyi

bitürür (بتورر) (20b/11) > bitir-

Günümüzde /ü/ > /i/ değişmesi gerçekleşmiş bazı sözcüklerin yuvarlak ve düz ünlülü biçimleri birlikte yer almaktadır:

delüklerine (دلوكلرينه) (06a/14) ~ delik (دليک) (06b/23) > delik

demür (دمور) (11b/20) ~ demir (دَمِرْ) (18a/20) > demir

bişürüp (بشوروب) (12a/22) ~ bişirüp (بشیروب) (13b/19) > pişir-

indürür (ایندورر) (17b/02) ~ endiremez (اَنْدِرَه مز) (10a/19) > indir-

degül (دکول) (20a/16) ~ degil (دَكِلْ) (19a/18) > değil

sidügi (سِدُوكِى) (25b/06) ~ sidiginde (سدیکنده) (27b/15) > sidik

Bir sözcük günümüzde görülmeyen /ü/ > /i/ değişmesi gerçekleşmiş biçimiyle birlikte yer almaktadır:

tükrügini (توکروکنی) (15a/04) ~ tükrigini (توکریکنی) (16b/16)

Metnin yazıldığı dönemden önce yuvarlak ünlülü olan bir sözcüğün /ü/ > /i/ değişmesi gerçekleşmiş şekli yer almaktadır:

tütsüg (Clauson 1972, 461) > tütsi (توتسی) (12a/20)

3.1.2.6. Yuvarlaklaşma

3.1.2.6.1. /ı/ > /u/ Değişmesi

Günümüzde bir sözcükte /ı/ > /u/ değişmesi gerçekleşmiştir:

yavrısını (يَاوْرِيسِنِى) (09b/17) > yavru

Günümüzde /ı/ > /u/ değişmesi gerçekleşmiş bazı sözcüklerin düz ve yuvarlak ünlülü biçimleri birlikte yer almaktadır:

ṣovıḳdan (صویقدن) (07b/04) ~ ṣovuḳ (صُووُقْ) (21a/21) > soğuk

yumrı (یومری) (23a/03) ~ yumru (یومرو) (12b/12) > yumru

Bir sözcük, günümüzde görülmeyen /ı/ > /u/ değişmesi gerçekleşmiş biçimiyle birlikte yer almaktadır:

ḳarışdurup (قرشدورب) (05b/11) ~ ḳaruşdurup (قروشدورب) (07b/08)

3.1.2.6.2. /i/ > /u/ Değişmesi

Günümüzde bir sözcükte /i/ > /u/ değişmesi gerçekleşmiştir:

ḫamīr (خمیر) (05a/21) > hamur

3.1.2.6.3. /i/ > /ü/ Değişmesi

Günümüzde /i/ > /ü/ değişmesi gerçekleşmiş olan sözcükler şunlardır:

ol bir (اول بر) (05b/01) > öbür

köti (کوتی) (09a/08) > kötü

üçünci (اوچونجی) (23a/08) > üçüncü

Günümüzde /i/ > /ü/ değişmesi gerçekleşmiş bazı sözcüklerin hem düz hem yuvarlak ünlülü biçimleri yer almaktadır:

küçigi (کوچیکی) (14b/14) ~ küçüginde (کوچوکنده) (21a/11) > küçük

ḳuzı (قوزی) (24a/10) ~ ḳuzunuñ (قوزونک) (10a/11) > kuzu

3.1.2.7. Ünlü Düşmesi

3.1.2.7.1. /ı/ Düşmesi

Günümüzde /ı/ düşmesi gerçekleşmiş olan sözcükler şunlardır:

ısıçaḳ (اسیچق) (04b/14) > sıcak

ısıtma (استمه) (09a/17) > sıtma

3.1.2.7.2. /i/ Düşmesi

Günümüzde /i/ düşmesi gerçekleşmiş olan sözcükler şunlardır:

fāʾyide (فائیده) (05a/07) > fayda

zaʿfirānı (زَعْفِرَانی) (09b/03) > safran

3.1.2.7.3. /u/ Düşmesi

Günümüzde bir sözcükte /u/ düşmesi gerçekleşmiştir:

yaluñuz (یالوکز) (12a/07) > yalnız

Günümüzde /u/ düşmesi gerçekleşmiş bir sözcüğün bu biçimi ve orijinal biçimi birlikte yer almaktadır:

ḳoḳulasa (قوقولسه) (05a/05) ~ ḳoḳlasa (قُوقلَسَهْ) (04b/14) > kokla-

3.1.2.7.4. Orta Hece Ünlüsünün Düşmesi

Türkçe kelimelerde, sonunda ünsüz bulunmayan orta hece ünlüsü, orta hecenin vurgusuz olması sebebiyle düşer (Ergin 2002, 57). Metinde, yapım ekleriyle genişleyen sözcüklerde meydana gelen orta hece ünlüsü düşmeleri yukarıda gösterilmiştir. Sözcükler ad çekimi ve iyelik eki aldığında medana gelen orta hece ünlüsü düşmesinin metinde görülen örnekleri ise şunlardır:

alnınıñ (آلْنِنکْ) (06a/19) < alın+ınıñ

burnu (بورنو) (14a/03) < burun+u

beynini (بَیْنِنِی) (14b/03) < beyin+ini

boynundan (بُویْنُونْدَنْ) (26a/05) < boyun+undan

Bazı sözcüklerin, ad çekimi ve iyelik eki aldıklarında orta hece durumuna gelen ikinci hecelerinde ünlülerin düşmediği görülmektedir:

omuzına (اوموزینه) (11a/15)

ḳarına (قارینه) (12b/05)

3.1.2.7.5. Hece Düşmesi

Günümüzde bir sözcükte hece düşmesi gerçekleşmiştir:

cumʿa ertesi (جمعه ارتسی) (14b/15) > cumartesi

3.1.2.8. Ünlü Türemesi

3.1.2.8.1. /a/ Türemesi

Bir sözcük /a/ türemesi gerçekleşmiş biçimiyle birlikte yer almaktadır:

Ar. saḥḳ (سحق) (04b/16) ~ saḥaḳ (سَحَقْ) (13b/04)

3.1.2.8.2. /ı/ Türemesi

Günümüzde bir sözcükte /ı/ türemesi gerçekleşmiştir:

ṣabrı (صَبْرِ) (05b/22) > sabır

3.1.2.8.3 /i/ Türemesi

Bir sözcük, günümüzde görülmeyen /i/ türemesi gerçekleşmiş biçimiyle birlikte yer almaktadır:

perkligini (پَرْكلِكِنِی) (14a/05) ~ perikligi (پرِكْلِكِی) (18b/03)

3.1.2.8.4. /u/ Türemesi

Günümüzde /u/ türemesi gerçekleşmiş olan sözcükler şunlardır:

toḫmını (تخمنی) (05a/05) > tohum

yumşaḳ (یومشق) (18b/16) > yumuşak

Bir sözcük, günümüzde görülmeyen /u/ türemesi gerçekleşmiş biçimiyle birlikte yer almaktadır:

ḳurdı (قوردی) (27b/13) ~ ḳuruduñ (قُورُودُک) (09a/13)

Bir sözcüğün /u/ türemesi gerçekleşmiş biçimi yer almaktadır:

Far. turf (ترف) > ṭuruf (طُورُفْ) (15b/21)

3.1.2.8.5. /ü/ Türemesi

Bir sözcük, günümüzde görülmeyen /ü/ türemesi gerçekleşmiş biçimiyle birlikte yer almaktadır:

tütsi (توتسی) (12a/20) ~ tütüsi (توتوسی) (06a/02)

3.1.2.9. Kısalma

Günümüzde bir sözcükte uzun a ünlüsü kısalmıştır:

fāʾyide (فائیده) (05a/07) > fayda

3.2. Ünsüzler

3.2.1. Ünsüz Uyumu

Metinde -da, -de; -dan, -den; -dır, -dir, -dur, -dür; -dı, -di, -du, -dü; -dık, -dik, -duk, -dük ve -dır-, -dir-, -dur-, -dür- eklerinin ünsüz uyumuna girmediği görülmektedir.

ẓulmetde (ظلمتده) (22b/06), ḳarañuluḳda (قراڭولوقده) (22b/07);

itdükden (ایتدوکدن) (16b/02), ḥareketden (حرکتدن) (10a/13);

segrimekdür (سڭریمکدر) (11b/07), ne-dimekdür (ندیمکدر) (27a/22);

yapışdı ise (یاپشدی ایسه) (23a709), geçdi (کجدی) (28a/12);

itdükleri (ایدوکلری) (05a/17), bitdigi (بتدیکی) (23b/18);

ovışdursa (اوویشدورسه) (09b/07), yapışdura (یاپشدره) (17b/17)

-ca, -ce, -ça, çe eki üç kez kullanılmıştır. Bu örneklerden ikisinde ekin ünsüz uyumuna uyduğu görülmektedir. Bir örnekte ise ek, ötümsüz ünsüzle biten bir tabana cim (ج) harfiyle yazılarak eklenmiştir. Bu harfin /c/ ünsüzünü mü, /ç/ ünsüzünü mü işaretlemek için kullanıldığı belirsizdir. Bu yüzden ekin bu sözcükte ünsüz uyumuna aykırı kullanılma olasılığı vardır.

aḳça (اقچه) (19b/06), çoḳça (چوقچه) (23a/20);

ḫoşca (خوشجه) (23a/13)

İki örnekte daha ünsüz uyumuna aykırı durumlar görülmektedir. Bunlardan "yoġsa" sözcüğünün "yoġusa" okunması da mümkündür ki bu durumda ünsüz uyumuna aykırı bir durum söz konusu olmaz.

yoġsa (یوغسه) (05a/09), idseler (ایدسلر) (12a/20)

3.2.2. Ünsüzlerle İlgili Ses Olayları

Bu bölümde ünsüzlerle ilgili ses olayları tespit edilecektir.

3.2.2.1. Ötümlüleşme

3.2.2.1.1. /p/ > /b/ Değişmesi

Bir sözcük /p/ > /b/ değişmesi gerçekleşmiş biçimiyle birlikte yer almaktadır:

ḳapsız (قاپسز) (12a/22) ~ ḳabla (قابلە) (15a/15)

Asli şekillerindeki /p/ ünsüzü pe (پ) harfiyle yazılan bazı sözcüklerin be (ب) harfiyle yazılmış örnekleri de vardır. Bu sözcüklerde /p/ ünsüzü be (ب) harfiyle işaretlenmiş olabileceği gibi /p/ > /b/ değişmesi meydana gelmiş de olabilir.

pīr (پیر) (14b/03) ~ bīr (بیر) (06a/17)

peydā (پیدا) (07b/15) ~ beydā (بیدا) (24b/03)

Sözcük sonlarındaki /p/ ünsüzleri ünlülerle başlayan eklerle birleştiğinde meydana gelen /p/ > /b/ değişmesinin bir örneği görülmektedir:

ṣabu (صٰابُو) (06a/18) < ṣap+u

3.2.2.1.2. /ç/ > /c/ Değişmesi

Günümüzde /ç/ > /c/ değişmesi gerçekleşmiş bir sözcüğün bu biçimi ve orijinal biçimi birlikte yer almaktadır:

baçaḳlarından (بَچَقْلَرِنْدَنْ) (15a/12) ~ bacaḳlarından (باجقلرندن) (13a/03) > bacak

Sözcük sonlarındaki /ç/ ünsüzleri ünlülerle başlayan eklerle birleştiğinde meydana gelen /ç/ > /c/ değişmesinin bazı örnekleri şunlardır:

sevinc-ile (سَوِينْجِيلَه) (11b/10) < sevinç-ile

aġacı (اغجی) (26b/06) < aġaç+ı

Ünlüyle başlayan ek aldığı hâlde sonundaki /ç/ ünsüzü ötümlüleşmeyen örnekler de yer almaktadır:

pirinçi < (پرنچی) (09a/06) < pirinç+i

aġaçınuñ (اغاچنک) (14a/17) < aġaç+ınuñ

aġaçında (اغچندە) (14b/15) < aġaç+ında

piliçi (پلچی) (23b/06) < piliç+i

3.2.2.1.3. /f/ > /v/ Değişmesi

Günümüzde bir sözcükte /f/ > /v/ değişmesi gerçekleşmiştir:

kerefis (كرفس) (13b/04) > kereviz

3.2.2.1.4. /k/ > /g/ Değişmesi

Sözcük sonlarındaki /k/ ünsüzleri ünlülerle başlayan eklerle birleştiğinde meydana gelen /k/ > /g/ değişmesinin bazı örnekleri şunlardır:

ege (اگه) (14a/20) < ek-e

yürege (يوركه) (21b/19) < yürek+e

3.2.2.1.5. /ķ/ > /ġ/ Değişmesi

Sözcük sonlarındaki /ķ/ ünsüzleri ünlülerle başlayan eklerle birleştiğinde meydana gelen /ķ/ > /ġ/ değişmesinin bazı örnekleri şunlardır:

ṣarımsaġını (صَرِمسٰغنى) (10b/05) < ṣarımsaķ+ını

ķabaġını (قبغنى) (20b/16) < ķabaķ+ını

yumşaġını (يمشاغنى) (17a/15) < yumşaķ+ını

çocuġuñ (چوجغک) (22a/21) < çocuķ+uñ

"Aķ" sözcüğünün ötümsüz olan son sesi ünlü ile başlayan eklerle birleştiğinde bazen ötümsüz olarak kalmış, bazen ötümlüleşmiştir.

aġı (آغى) (15a/18) ~ aķını (آقنى) (23b/03)

3.2.2.1.6. /s/ > /z/ Değişmesi

Günümüzde bir sözcükte /s/ > /z/ değişmesi gerçekleşmiştir:

ḫorūs (خوروس) (10a/01) > horoz

3.2.2.1.7. /t/ > /d/ Değişmesi

Günümüzde /t/ > /d/ değişmesi gerçekleşmiş olan sözcükler şunlardır:

ṭar (طار) (09b/04) > dar

ṭaġılup (طاغلب) (20b/05) > dağıl-

türtülüp (تورتولوب) (21b/09) > dürtül-

ṭamar (طمر) (26a/04) > damar

Günümüzde /t/ > /d/ değişmesi gerçekleşmiş bazı sözcüklerin bu biçimleri ve orijinal biçimleri birlikte yer almaktadır:

temür (تمور) (05a/20) ~ demür (دَمُورْ) (16b/05) > demir

ṭoldurur (طولدورر) (07a/06) ~ dolan (دولان) (16b/23) > dol(dur)-

ṭoñdurur (طوكدورر) (11a/01) ~ doñmanuñ (دُوڭمانوک) (08a/23) > don(dur)-

ṭamladalar (طمله ده لر) (16b/09) ~ damlatsa (داملتسه) (08a/19) > damlat-

ṭoñuzlan (طوكوزلان) (17b/13) ~ doñuzlan (دوكوزلان) (26a/23) > domuzlan

ṭoḳunmadan (طوقونمدن) (20a/14) ~ doḳunmadan (دوقونمدن) (19a/23) > dokun-

ṭaġıdur (طاغيدر) (28a/20) ~ dağıdur (داغيدر) (28a/09) > dağıt-

Bir sözcük, günümüzde standart Türkçede görülmeyen /t/ > /d/ değişmesi gerçekleşmiş biçimiyle birlikte yer almaktadır:

itdükleri (ايدوكلرى) (05a/17) ~ idseler (ايدسلر) (12a/20)

Metnin yazıldığı dönemden önce /t/ ünsüzüne sahip bir sözcüğün /t/ > /d/ değişmesi gerçekleşmiş biçimi yer almaktadır:

yastuk (Clauson 1972, 974) > yaṣduḳ (يصدوق) (09a/02)

Sözcük sonlarındaki /t/ ünsüzleri ünlülerle başlayan eklerle birleştiğinde meydana gelen /t/ > /d/ değişmesinin bazı örnekleri şunlardır:

aġrıdıcı (اغريديجى) (07a/03) < aġrıt-ıcı

perkidürler (پركيدرلر) (10b/01) < perkit-ici

ḳurudur (قورودور) (13b/19) < ḳurut-ur

yaşardıcı (ياشارديجى) (22b/14) < yaşart-ıcı

Ünlüyle başlayan ek aldığı hâlde sonundaki /t/ ünsüzü ötümlüleşmeyen bir örnek de yer almaktadır:

ṭırmalatıcı (طرملتجى) (21a/23) < ṭırmalat-ıcı

3.2.2.2. Ötümsüzleşme

3.2.2.2.1. /b/ > /p/ Değişmesi

Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlıca metinlerde /p/ ünsüzü için hem be (ب) hem pe (پ) harfleri kullanılmıştır. Metinde, bazı sözcüklerde be (ب) harfiyle /b/ ünsüzü işaretlenmiş olabileceğinden bu sözcükler çeviri yazıya "b" harfiyle aktarılmıştır. Böylece muhtemel /b/ > /p/ değişmeleri ve /b/-/p/ nöbetleşmeleri ortaya konmuştur.

Günümüzde /b/ > /p/ değişmesi gerçekleşmiş bazı sözcüklerin metinde yalnız be (ب) harfiyle yazılmış biçimleri görülmektedir. Bu sözcüklerde be (ب) harfiyle /b/ ünsü-

zünün işaretlendiğini varsayarsak günümüzde /b/ > /p/ değişmesi gerçekleştiğini söyleyebiliriz:

kebāb (كباب) (05a/01) > kebap

bişmiş (بشمش) (18a/15) > piş-

barmaḳları (بارمقلرى) (20a/22) > parmak

ḳarbūz (قاربوز) (22a/08) > karpuz

Günümüzde /b/ > /p/ değişmesi meydana gelmiş bazı sözcükler hem be (ب) hem pe (پ) harfleriyle yazılmıştır. Be (ب) harfiyle /b/ ünsüzünün işaretlendiğini varsayarsak bu sözcüklerde /b/-/p/ nöbetleşmesi olduğunu söyleyebiliriz:

büryānını (بُورْيَاننى) (07a/07) ~ püryān (پريان) (05a/01) > püryan

turb (تورب) (25b/10) ~ turp (تورپ) (18b/13) > turp

Yine be (ب) harfiyle /b/ ünsüzünün işaretlendiğini varsaymak koşuluyla, bir sözcüğün günümüzde standart Türkçede görülmeyen /b/ > /p/ değişmesi gerçekleşmiş biçimi ile birlikte yer aldığını söyleyebiliriz:

berkidürler (بركيدرلر) (19a/10) ~ perkidürler (پركيدرلر) (10b/01)

3.2.2.2.2. /c/ > /ç/ Değişmesi

Günümüzde bir sözcükte /c/ > /ç/ değişmesi gerçekleşmiştir:

turunc (ترنج) (06b/05) > turunç

Bazı sözcükler, /c/ > /ç/ değişmesi gerçekleşmiş biçimleriyle birlikte yer almaktadır:

ısıcaḳ (اِسِجق) (06b/12) ~ ısıçaḳ (اسيچق) (04b/14)

çocuḳlarda (چوجقلرده) (15a/22) ~ çoçuḳ (چوچق) (07b/10)

fālic (فالج) (10a/18) ~ fāliçe (فالچه) (10a/22)

cevherini (جوهرينى) (09a/05) ~ çevher (چوهر) (14b/04)

gögercin (كوكرجن) (07a/17) ~ gögerçin (كوكرچن) (15b/23)

maʿcūn (معجون) (06a/22) ~ maʿçūn (معچون) (22a/10)

Bir sözcüğün yalnız /c/ > /ç/ ötümsüzleşmesi gerçekleşmiş biçimi yer almaktadır:

Ar. cerīş (جريش) > çerīşü'l-ḥınṭa (چريش الحنطه) (13b/17)

Gelecek zaman eki -acak, -ecek'in bir örneğinde /c/ > /ç/ değişmesi meydana gelmiştir:

-acak > ḳorḳmayaçaḳ (قورقميچق) (09b/15)

3.2.2.2.3. /d/ > /t/ Değişmesi

Günümüzde /d/ > /t/ değişmesi gerçekleşmiş olan sözcükler şunlardır:

depesine (دپه سنه) (05a/13) > tepe

armūd (آرمود) (05b/19) > armut

dülbend (دولبند) (05a/23) > tülbent

ḳanadlar (قنادلر) (09a/17) > kanat

derlemek (دَرْلَمک) (09a/22) > terle-

süd (سُودْ) (10a/11) > süt

diftik (دِفْتِکْ) (11a/05) > tiftik

ditrer (دِتْرَرْ) (11a/09) > titre-

hüdhüd (هُدْهُدْ) (19a/02) > hüthüt

dürlü (دورلو) (19a/18) > türlü

cedvel (جَدْول) (25a/17) > cetvel

ḳurdlarıñ (قوردلريک) (27b/12) > kurt

3.2.2.2.4. /ġ/ > /ḳ/ Değişmesi

Günümüzde /ġ/ > /ḳ/ değişmesi gerçekleşmiş olan sözcükler şunlardır:

żamġdur (ضمغدر) (07a/11) > zamk

aġsırmaḳ (آغسرمق) (13b/04) > aksır-

3.2.2.2.5. /v/ > /f/ Değişmesi

Günümüzde bir sözcükte /v/ > /f/ değişmesi gerçekleşmiştir:

uvacıḳ (اواجق) (19b/05) > ufacık

3.2.2.3. Dudaksılaşma

3.2.2.3.1. /g/ > /v/ Değişmesi

Günümüzde /g/ > /v/ değişmesi gerçekleşmiş olan sözcükler şunlardır:

dögüp (دوکوب) (18a/20) > döv-

gögerçin (کوکرچن) (15b/23) > güvercin

3.2.2.3.2. /ġ/ > /v/ Değişmesi

Günümüzde bir sözcükte /ġ/ > /v/ değişmesi gerçekleşmiştir:

çoġan (چوغان) (21b/04) > çöven

Metnin yazıldığı dönemden önce /ġ/ ünsüzüne sahip bazı sözcüklerin /ġ/ > /v/ değişmesi gerçekleşmiş biçimleri bulunmaktadır:

soğı:- (Clauson 1972, 806) > şovur (صُووُرْ) (08a/23)

ağna:- (Clauson 1972, 87) > avnaduġı (آوْنَهدوغی) (12b/18)

3.2.2.3.3. /ñ/ > /m/ Değişmesi

Günümüzde bir sözcükte /ñ/ > /m/ değişmesi gerçekleşmiştir:

ṭoñuzlan (طوكوزلان) (17b/13) > domuzlan

3.2.2.4. Genizsileşme

3.2.2.4.1. /b/ > /m/ Değişmesi

Günümüzde bir sözcükte /b/ > /m/ değişmesi gerçekleşmiştir:

benefşeyi (بنفشهٔ) (05a/04) > menekşe

3.2.2.5. Genizsizleşme

3.2.2.5.1. /n/ > /l/ Değişmesi

Bir sözcük /n/ > /l/ değişmesi gerçekleşmiş biçimiyle birlikte yer almaktadır:

neşter (نشتر) (11a/16) ~ leşter (لَشْتَرْ) (09b/02)

3.2.2.6. Damaksılaşma

3.2.2.6.1. /f/ > /k/ Değişmesi

Günümüzde bir sözcükte /f/ > /k/ değişmesi gerçekleşmiştir:

benefşeyi (بنفشهٔ) (05a/04) > menekşe

3.2.2.6.2. /ḫ/ > /ḳ/ Değişmesi

Günümüzde bir sözcükte /ḫ/ > /ḳ/ değişmesi gerçekleşmiştir:

aḫşam (اخشامده) (12a/14) > aḳşam

3.2.2.7. Dişsileşme

3.2.2.7.1. /ñ/ > /n/ Değişmesi

Günümüzde /ñ/ > /n/ değişmesi gerçekleşmiş olan sözcükler şunlardır:

yüñini (یوكنی) (11a/05) > yün

öñ (اوک) (12a/11) > ön

deñiz (دکز) (20a/04) > deniz

siñek (سِکَکْ) (17a/07) > sinek

ḳalıñ (قالک) (20b/09) > kalın

ṣoñında (صوکنده) (20b/07) > son

oñulmaz (اوکولمز) (19a/23) > onul-

pıñarında (پکارنده) (16a/17) > pınar

buña (بوڭا) (24b/01) > buna

yaluñuz (یالوکز) (12a/07) > yalnız

3.2.2.8. İncelme

3.2.2.8.1. /ġ/ > /g/ Değişmesi

Günümüzde bir sözcükte /ġ/ > /g/ değişmesi gerçekleşmiştir:

ḳanġısı (قنغسی) (16b/13) > hangisi

3.2.2.9. Patlayıcılaşma

3.2.2.9.1. /v/ > /p/ Değişmesi

Bir sözcük /v/ > /p/ değişmesi gerçekleşmiş biçimiyle birlikte yer almaktadır:

uvacıḳ (اواجق) (19b/05) ~ upaçıḳ (اوپاچق) (21b/17)

3.2.2.10. Sızıcılaşma

3.2.2.10.1. /b/ > /f/ Değişmesi

Günümüzde bir sözcükte /b/ > /f/ değişmesi gerçekleşmiştir:

zencebīl-de (زنجبیلده) (08b/05) > zencefil

3.2.2.10.2. /g/ > /ğ/ Değişmesi

Günümüzde /g/ > /ğ/ değişmesi gerçekleşmiş olan sözcüklerden bazıları şunlardır:

eger (اکر) (04b/14) > eğer

sögüt (سوکوت) (05a/03) > söğüt

çig (چیک) (07a/06) > çiğ

gögüs (کوکس) (12a/05) > göğüs

cigerini (جکرنی) (18a/04) > ciğer

igne (اِیکْنَیِ) (19a/01) > iğne

degil (دَکِلْ) (19a/18) > değil

egilmesinüñ (اکلمسنک) (22a/11) > eğil-

digirman (دِکِرْمَانْ) (26a/08) > değirmen

3.2.2.10.3. /ġ/ > /ğ/ Değişmesi

Günümüzde /ġ/ > /ğ/ değişmesi gerçekleşmiş olan sözcüklerden bazıları şunlardır:

buġday (بُغْدَایْ) (07b/07) > buğday

ṭoġuran (طوغران) (07b/010) > doğur-

oġlancıḳlaruñ (اوغلانجقلروک) (12a/10) > oğlancık

aġaçınuñ (اغاچنک) (14a/17) > ağaç

çaġırmasun (جاغرمسون) (23b/05) > çağır-

aġardurlar (آغردرلر) (23b/10) > ağart-

oġlaḳ (اوغلاق) (24a/10) > oğlak

daġıdur (داغیدر) (28a/09) > dağıt-

baġlamaya (بغلمیه) (28a/11) > bağla-

3.2.2.10.4. /ḫ/ > /h/ Değişmesi

Günümüzde /ḫ/ > /h/ değişmesi gerçekleşmiş olan sözcükler şunlardır:

toḫmını (تخمنی) (05a/05) > tohum

ḫorūs (خوروس) (10a/01) > horoz

daḫı (دخی) (14b/12) > dahi

3.2.2.10.5. /ḳ/ > /h/ Değişmesi

Günümüzde bir sözcükte /ḳ/ > /h/ değişmesi gerçekleşmiştir:

ḳanġısı (قنغسی) (16b/13) > hangisi

3.2.2.10.6. /ḳ/ > /ḫ/ Değişmesi

Bazı sözcükler /ḳ/ > /ḫ/ değişmesi gerçekleşmiş biçimleriyle birlikte yer almaktadır:

ḳoḳlasa (قُوقلَسَهْ) (04b/14) ~ ḳoḫlasa (قوخلسه) (06b/05)

uyḳu (ایقو) (05b/04) ~ uyḫu (اویخو) (08b/20)

yoḳdur (یوقدر) (10a/10) ~ yoḫsa (یوخسه) (26b/19)

ḳandandur (قاندندر) (15b/07) ~ ḫandandur (خاندندر) (15b/06)

3.2.2.11. Süreklileşme

3.2.2.11.1. /p/ > /f/ Değişmesi

Bazı sözcükler /p/ > /f/ değişmesi gerçekleşmiş biçimleriyle birlikte yer almaktadır:

parça (پارچه) (07a/22) ~ farça (فارچه) (23a/07)

ṣapını (صاپنی) (05b/08) ~ ṣafına (صَافِنَه) (08b/03)

3.2.2.12. Benzeşme

3.2.2.12.1. /c/ > /ş/ Değişmesi

Günümüzde /c/ > /ş/ değişmesi meydana gelmiş bir sözcüğün bu biçimi ve orijinal biçimi birlikte yer almaktadır:

kişnic (كشنج) (25a/05) ~ kişnişüñ (كيشنيشک) (05a/07) > kişniş

3.2.2.12.2. /s/ > /ş/ Değişmesi

Bir sözcüğün günümüzde görülmeyen /s/ > /ş/ değişmesi meydana gelmiş biçimi yer almaktadır:

Far. nişāste (نشاسته) > nişāştayı (نشاشتهٔ) (19b/19)

3.2.2.13. Aykırılaşma

3.2.2.13.1. /ç/ > /s/ Değişmesi

Bir sözcük günümüzde görülmeyen /ç/ > /s/ değişmesi gerçekleşmiş biçimiyle birlikte yer almaktadır:

çiçegini (چچکنی) (06b/04) ~ siçegini (سچکنی) (04b/16)

3.2.2.13.2. /u/ > /ı/ Değişmesi

Bir sözcük günümüzde standart Türkçede görülmeyen /u/ > /ı/ değişmesi gerçekleşmiş biçimiyle birlikte yer almaktadır:

budaḳlarıla (بوداقلریله) (23a/14) ~ bıdaḳlarıla (بِدَقْلریله) (05a/03)

3.2.2.14. Ünsüz Düşmesi

3.2.2.14.1. /ġ/ Düşmesi

Günümüzde bir sözcükte /ġ/ düşmesi gerçekleşmiştir:

istifrāġ (استفراغ) (09a/20) > istifra

3.2.2.14.2. /l/ Düşmesi

Günümüzde /l/ düşmesi gerçekleşmiş bir sözcüğün bu biçimi ve orijinal biçimi birlikte yer almaktadır:

ol (اول) (04b/22) ~ o (او) (22a/13) > o

3.2.2.14.3. /r/ Düşmesi

Günümüzde /r/ düşmesi gerçekleşmiş bir sözcüğün bu biçimi ve orijinal biçimi birlikte yer almaktadır:

perk (پرك) (19b/18) ~ pek (پک) (24a/07) > pek

3.2.2.14.4. /y/ Düşmesi

Günümüzde bir sözcükte /y/ düşmesi gerçekleşmiştir:

yüzerlik (یوزرلک) (06a/09) > üzerlik

Metnin yazıldığı dönemden önce /y/ ünsüzüne sahip bir sözcüğün /y/ düşmesi gerçekleşmiş biçimi yer almaktadır:

yeŋgeç (Clauson 1972, 950) > engeç (انکج) (24a/06)

3.2.2.15. Tekleşme

Günümüzde tekleşme gerçekleşmiş olan sözcükler şunlardır:

issi (اسّی) (14b/07) > ısı

summāḳı (سمّاقِ) (15b/05) > sumak

Günümüzde ikiz ünsüzleri tekleşmiş olan bazı sözcüklerin bu biçimleri ve orijinal biçimleri birlikte yer almaktadır:[1]

ḥammām (حمّامده) (08a/01) ~ ḥamāma (حمامه) (10b/03) > hamam

kerre (کرّه) (26a/01) ~ kere (کره) (15a/13) > kere

Bir sözcüğün yalnız tekleşme gerçekleşmiş biçimi yer almaktadır:

Ar. kettān (کتّان) > ketān (کتان) (06a/22)

3.2.2.16. Ünsüz Türemesi

3.2.2.16.1. /h/ Türemesi

Bir sözcük /h/ türemesi gerçekleşmiş biçimiyle birlikte yer almaktadır:

[1] Asli şeklinde ikiz ünsüz bulunan Arapça kelimeler bazen şeddeli, bazen şeddesiz yazılmıştır. Bu sözcüklerden günümüzde *hamam*, *keten*, *kere* gibi tek ünsüzle telaffuz edilenler metinde şeddesiz yazıldığında tekleşme olduğu varsayılarak bu sözcükler çeviri yazıya tek ünsüzle aktarılmıştır.

peydā (پیدا) (07b/15) ~ peydāh (پیداه) (07a/18)

3.2.2.16.2. /r/ Türemesi

Günümüzde bir sözcükte /r/ türemesi gerçekleşmiştir:

sepeleyüp (سپه لیوب) (05a/12) > serpele-

3.2.2.16.3. /v/ Türemesi

Günümüzde bir sözcükte /v/ türemesi gerçekleşmiştir:

urulmış (اورلمش) (27b/02) > vurul-

3.2.2.16.4. /y/ Türemesi

Günümüzde bir sözcükte /y/ türemesi gerçekleşmiştir:

żaʿīf (ضعیف) (15b/16) > zayıf

Bir sözcüğün günümüzde görülmeyen /y/ türemesi meydana gelmiş biçimi yer almaktadır:

Ar. redîʾe (ردیئه) > rediyye (ردّیه) (21b/10)

3.2.2.17. İkizleşme

Günümüzde bir sözcükte ikizleşme gerçekleşmiştir:

anadan (انادن) (24b/13) > anne

Bir sözcük günümüzde görülmeyen ikizleşme meydana gelmiş biçimiyle birlikte yer almaktadır:

ṭılāʾ (طلأ) (08b/01) ~ ṭıllāʾ (طلّأ) (05a/20)

3.2.2.18. Göçüşme

Günümüzde göçüşme gerçekleşmiş bir sözcüğün bu biçimi ve orijinal biçimi birlikte yer almaktadır:

rāsuḫ[t] (راسوخ) (17a/02) ~ rastıḳ (راستق) (17a/02) > rastık

4. SONUÇ

Bu çalışmada *Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb* adlı tercüme tıp eseri incelenerek şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Eserin mütercimi Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed'dir. Mütercimin tıpla ilgili dört eseri vardır ve bu eserler üzerinde daha önce çalışma yapılmamıştır. Tıp tarihi ve bilim tarihi kitapları gibi çeşitli kaynaklarda mütercime dair bazı bilgiler yer almakla birlikte mütercim hakkında da henüz kapsamlı bir araştırma yapılmamıştır.

Terceme-i Muhtasar-ı Müfîd fî 'İlmi't-Tıbb'ın bilinen tek nüshası Türk Dil Kurumu Kütüphanesinde, Yz. A 393 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Bu nüsha müellif nüshası olmayıp 17. yüzyılda tercüme edilen eserin 1773 yılında yapılan istinsahıdır.

Tıbbi terimler için kullanılan Türkçe karşılıklar; bitki, hayvan, hastalık ve maden adları bakımından zengin olan eser tıp tarihi ve Türk dili açısından önem arz etmektedir.

Metindeki bazı sözcükler yaptığımız araştırmalara göre başka metinlerde yer almamakta olup yalnız bu metinde yer almaktadır: avna- (debelenmek, ağnamak) boġmaḳ (bademcik iltihabı), boyuncuk (boncuk), döner (baş dönmesi) dulda- (kulakta bir tür rahatsızlık meydana gelmek), ṣaruca (yarasa üzerinde bulunan tüy veya benzeri şey).

Metindeki sözcükler yan anlamlar bakımından zengin bir biçimde kullanılmıştır. Dizin bölümünde tüm farklı anlamlarına yer verdiğimiz sözcüklerin bazen metne özgü anlamlarda kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan bazıları şunlardır: alçak (kötü), dökül- (maddelerin, vücutta tabii olarak bulundukları yerlerin dışında bir yerde toplanması), ḳuvvet (bitkilerde bulunan öz) rutubetli (bulanık), yaramaz (kronik), yavaş (ılık).

Eser yazım ve ses bilgisi açısından incelenmeye değer malzeme teşkil etmektedir. Metinde bazen harf ve harekelerle işaretlenmiş olan ünlüler Türkçenin, eserin yazıldığı dönemde sahip olduğu bazı ses özelliklerinin tespit edilmesine yardımcı olabilecek niteliktedir. Bu konuya Ses Bilgisi bölümünde genişçe yer verilmiştir.

Eserdeki bazı sözcüklerde metne özgü ses özellikleri bulunmaktadır: baçaḳ (bacak), çoçuk (çocuk), farça (parça), ḫan (kan), ḳurud (kurt), siçek (çiçek) nişāşta (nişasta), periklik (berklik), ṣaf (ṣap) upaçıḳ (ufacık).

Eserin tamamının çeviri yazıya aktarılarak içerdiği terimlerin tümünün ortaya çıkarılmasının tıp tarihine, metin üzerinde yapılacak kapsamlı dil bilgisi çalışmalarının Türk dili araştırmalarına katkı sağlayacağını düşünüyoruz.

II. METİN

Hāẕā Kitāb-ı Terceme-i Muḫtaṣar-ı Müfīd fī ʿİlmi'ṭ-Ṭıbb

[04b/01] Bismi'l-lāḥi'r-raḥmāni'r-raḥīmi Rabbi temim bi'l-ḫayri. [04b/02] El-ḥamdü li'l-lāhi'l-leẕī ceʿale li külli dāin devāen ve eḥfāhü fi'n-nebātāti ve ġayrihā elletī teḥayyera fī emrihā [04b/03] ve ʿacāyibi elvānihā ʿuḳūlü'l-ʿuḳalāi ve ḳaṣara li tenevvüiʿ-i ṣuverihā ḳaḍbānihā ve iḫtilāfi eşkālihā [04b/04] ve evrāḳıhā ʿan żabṭı fevāidihā ve menāfiiʿhā ifhāmü'l-eẕkiyāi. Ve'ṣ-ṣalavatü ve's-selāmü ʿalā Seyyidinā [04b/05] Muḥammedin elleẕī ẕāle bi iẓhāri müʿcizātihi emrāża men eṭāʿahū bi īmānihā. Emmā baʿdü fe-yeḳūlü'l-feḳīru ilā raḥmeti [04b/06] Rabbihi'l-ġaniyyi Meḥmed bin Aḥmed بلکیّ lemmā kāne'l-kitābü'l-Muḫtaṣaru min kitābi't-Teẕkirati'l-meşhūrati bi müfradāti [04b/07] 'l-İmāmi's-Süveydiyyi Raʾīsi'l-Ḥükemā mimmā neḳalehū ʿan naḥvi erbaʿa mietü ḥekīmin mine'l-İslāmi ve'l-Yūnāni [04b/08] ve'l-mürattebü ʿalā beyāni'l-emrāżı'l-aʿżāʾi mine'r-raʾsi ile'l-ḳademeyni mektūben bi elfāẓı'l-ʿArabiyyeti fe-selenī baʿżu [04b/09] 'l-ihvāni'l-meşġūli bi müʿāleceti emrāżı'l-insāni veffeḳahü'l-lāhū sübḥānehū ve teʿālā ve men isteʿmelehū bi intifāʿihī in iktebesehā lehū bi lisāni [04b/10] 't-Türkiyyi fe'ctebehe li yeshele istiḫrācu mesāʾilihi fe-niʿme'l-intifāʿu bihī ve mine'l-lāhi estemiddü'l-meʿūnete ʿalū ikmālihi fe-ḥasbüne'l-lāhū ve niʿme'l-vekīli. [04b/11] Vaḳtā kim bu kitāb-ı müsteṭāb, ḫātimesinde isimleri taʿdād olınan dört yüz miḳdārı ḥekīmlerden naḳl [04b/12] olınup bu kitābı Teẕkire'de cemʿ olan mesāʾyil-i müfrede, ṣınāʿatü'l-eṭibbāʾ ve bi'd-defaʿāt mücerrebātü'l-ḥükemāʾ olmaġla [04b/13] muḫtaṣar-ı müfīd olduġı-çün bu kitāba Terceme-i Muḫtaṣar-ı Müfīd fī ʿİlmi'ṭ-Ṭıbb tesmiye eyledüm.

ʿİlācü'ṣ-ṣudāʿü'l-ḥārr: [04b/14] İssiden baş aġrısınuñ ʿilācı beyānındadur. Eger başına yaş güli böz ile baġlayup hem ḳoḳlasa ısıçaḳdan [04b/15] baş aġrısını giderür ve ḥarāretini söyündürür. Ve eger ḳuru güli şarāb ile ḳaynadup başına ururbut, böz ile baġlasa [04b/16] ısıçaḳdan baş aġrısına nāfiʿdür. Ve eger ḳına siçegini saḥḳ idüp, ṣu ile ḫamīr eyleyüp başına żımād eylese, yaʿnī başınuñ [04b/17] üzerine ḳoyup böz ile baġlasa ṣudāʿ-u ḥārrı sākin ider, yaʿnī ısıçaḳdan olan baş aġrısını giderür, [04b/18] eger ḳına siçegini gül ṣuyı ile ḫamīr eylese daḫı evlādur. Ve daḫı bunuñ gibidür, ḳınayı keskin sirke ile ḫamīr idüp [04b/19] başına żımād eylese ve ḳoḳulasa ṣudāʿ-ı ḥārrı sākin ider. Ve eger beyāż ḫaşḫāşı keskin sirke ile başına żımād iderse [04b/20] nāfiʿdür. Ve eger ḫaşḫāşuñ başını yarsa, ḳoḳulasa ve paralasa, arpa unıla başına żımād eylese ısıçaḳdan baş [04b/21] aġrısını sākin ider. Ve eger ḳabaḳ çekirdeginüñ yaġını başına żımād eyleyüp ve biraz içerse ve biraz burnunuñ [04b/22] deligine ḳosa ṣudāʿ-yı ḥārrīye

nāfiʿdür. Ve eger ḳabaġuñ ḳabını ṣoyup, kifāyet ḳadar ol ḳabaġuñ ṣuyını alup [04b/23] birazını içürseler ve birazını başına żımād eyleseler ṣudāʿ-yı ḥārra nāfiʿdür. Ve ḳabalaḳ yapraġı ṣuyı bunuñ gibidür **[05a/01]** ki başına żımād iderse nāfiʿdür. Eger ḳabalaġı kebāb gibi sādece od üzerinde püryān eylese, ṣuyını [05a/02] ṣıḳup, alup başına żımād eylese ve birazını içse ṣudāʿ-ı ḥārra nāfiʿdür. Eger sirkeyi gül ṣuyıla ḫalṭ idüp [05a/03] kifāyet miḳdārı içse ṣudāʿ-yı ḥārrı defʿ ider. Eger sögüt yapraġını tāze bıdaḳlarıla saḥḳ idüp on [05a/04] dirhem ḳadar içürseler ṣudāʿ-ı ḥārrı giderür. Eger benefşeyi dögüp on dirhem ḳadar içürseler ve kifāyet ḳadar başına żımād [05a/05] eylese ve ḳoḳulasa ṣudāʿ-yı ḥārrı defʿ olur. Eger ḳaṭūnā toḫmını sirke ile veyāḫūd gül ṣuyıla başına żımād [05a/06] eylese ṣudāʿ-yı ḥārrı defʿ ider. Eger ḳuru kişnici üç dirhem ve üç dirhem şeker ile süfūf idüp başına ursa [05a/07] nāfiʿdür. Eger yaş kişnişüñ ʿuṣāresini burnına istinşāḳ eylese, burnına çekse fāʾyide ider, bu kitābuñ ḫātimesinde [05a/08] gelür ki eger kişnic muṭlaḳ ẕikr olsa andan murād ḥaşīşidür ve otlıġıdur, toḫmı degildür, ġaflet olınmaya. ʿUṣāre[1] [05a/09] nedür derseñ, meṣelā bir otu veyā sicegi veyā bir ġayrısını dögüp, ṣuyını alup, eger ṣuyı yoġsa ṣu sepüp, dögüp, [05a/10] ṣuyını ṣıḳup ol ṣuyı ḳaynada, şol-ḳadar ki ḳoyu bal gibi olur ya daḫı ġalīẓraḳ olur, böyle etmege ʿuṣāre [05a/11] dirler, ġaflet olınmaya. Ṭuḥlab, Türkçe ṣu yoṣuñı derler ki ṣuyuñ üzerinde iplik gibi uzun uzun, yeşil nesnedür, [05a/12] andan kifāyet ḳadar alup, üzerine keskin sirke sepeleyüp alnına ve alnınuñ iki ṭarafı ḳulaḳ ile göz arası [05a/13] olan zülf yerlerine ve başınuñ depesine ve öñ ṭarafı ki yāfūḫ dirler, yāfūḫa ol ṣu yoṣuñı ki üzerine [05a/14] sirke sepeledi idi, anı żımād ide ʿacāyib nefʿ idüp ṣudāʿ-yı hārrı giderür. Eger limon ʿuṣāresini [05a/15] yāḫūd limon ṣarābını içürseler ṣudāʿ-yı hārrı defʿ ider. Eger temirhindīnüñ naḳīʿini içürseler fāʾyide idüp [05a/16] ısıçaḳdan baş aġrısını giderür. Naḳīʿ neye dirler, meṣelā temirhindīyi yāḫūd ḳuru üzümi bir gün, [05a/17] bir gice ışladup tā ḳuvveti ṣuya çıḳduḳda ol ṣudan itdükleri şarāba naḳīʿ dirler. Lisānü'l-ḥamel, siñirli [05a/18] yapraġa dirler, eger ʿuṣāresinden kifāyet ḳadarını gül yaġıla berāber ḫalṭ idüp içürseler ṣudāʿ-ı ḥārrīyi [05a/19] giderür. Eger sirkeyi ve kāfūrı ve sidr ki ḳoḳulu buḥūrdur, üçini berāber idüp başına żımād iderse ṣudāʿ-yı ḥārrı [05a/20] giderür. Eger temür boḳını sirke ve gül ṣuyıla başına ṭıllāʾ ider ise, yaʿnī başınuñ depesinüñ öñ ṭarafına yaḳu [05a/21] eylese ṣudāʿ-yı ḥārrı giderür. Eger kifāyet ḳadar ekşimiş ḫamīr ekşisinden ve gül yaġı ve sirke ve ṣu berāber [05a/22] alup, ḥall idüp başına żımād eylese, yaʿnī böz ile baġlasa ṣudāʿ-yı ḥārrı gidermede tecribe olan şeylerdendür.

[1] Maṭlab: Taʿrīf-i ʿuṣāre

[05a/23] Ve eger noḫūd ḳadar afyon alup keskin sirke ki beñzi aḳ ola, ḫāliṣ, durulmış ola, bulanıḳ, ḳırmızı olmaya[1], **[05b/01]** böyle olan sirkede ol noḫūd ḳadar afyonı ezüp, ḥall idüp alnınıñ bir ṭarafı zülf yerinden ol bir ṭaraf [05b/02] zülf yerine varınca ṭılāʾ eyleye ṣudāʿ-ı ḥārrı giderür. Yaʿnī ṭılāʾ[2] dimek ol maḥalle ṣıvaya, yaḳu eyleye dimekdür. Eger afyondan [05b/03] bir mercimek ḳadar alup, mersin yaġıla yāḫūd gül yaġıla ḥall idüp ṭıllāʾ eyleye, ṣudāʿ-ı ḥārra nefʿi mücerrebdür. Calinus [05b/04] didi-ki, bu tedbīr ölüme müʾeddī olan baş aġrısına nāfiʿdür ve uyḳu getürür ve güzel devādur. Eger afyondan noḫūd ḳadarını [05b/05] maḳʿada ḳoyup götürür ise ḳadīmden olan baş aġrısını giderür. Eger afyondan üç arpa ḳadar başına żımād eylese, yaʿnī [05b/06] merhem gibi idüp, ezüp başına böz ile baġlasa ısıçaḳdan olan müzmin, yaramaz baş aġrısını giderür. Eger [05b/07] arpanuñ sevīḳinden yāḫūd unından kifāyet miḳdārı alup, ekşi enār ṣuyıla ḥall idüp başına żımād eylese, [05b/08] yaʿnī merhem eylese ṣudāʿ-ı ḥārra fāʾyide idüp nefʿ virür. Eger arpanuñ otlıġını, yaʿnī ṣapını ṭabḫ eylese, yaʿnī ḳaynadur [05b/09] ise, sirke ile başına żımād eylese serḫoşlıḳdan ḥādiṯ olan ṣudāʿ-yı ḥārrı giderür. Eger ʿuṣfurı sirke ile [05b/10] ḳaynadup żımād eylese ṣudāʿ-ı ḥārrı giderür, ʿuṣfurı bir aṣl boyadur ve ġayrı boyalardur. Eger ʿavrat südini burnına [05b/11] çeker ise ṣudāʿ-ı ḥārrı sākin ider. Eger cāriye südini benefşe yaġıla ḳarışdurup burnına çekse ısıçaḳdan olan baş [05b/12] aġrısını giderür. Eger marul ʿuṣāresini alnına ve zülf yerlerine ve başınuñ depesinüñ öñ ṭarafına ki yāfūḫ [05b/13] dirler, bu maḥallere żımād eylese ısıçaḳdan baş aġrısını sākin ider. Marul yemek daḫı böyledür. Eger ʿinnā[b] [05b/14] naḳīʿini içerse yāḫūd dānesini dögüp, gül ṣuyıla maʿcūn idüp başına żımād eylese ısıçaḳdan [05b/15] olan baş aġrısını giderür.

ʿİlācü'ṣ-ṣudāʿi'l-ḥārri'l-kāʾin bi-müşāreketi'l-miʿde[3]**:** Yaʿnī ısıçaḳdan baş [05b/16] aġrısı daḫı miʿde aġrısı olsa, ikisi-de birden bulınur ise ʿilācı beyānındadur. Eger beyāż ḫaşḫāş [05b/17] toḫmını dögüp, ṣuyıla südüni alup, ṣoñra kifāyet ḳadar ekşi şerbet ile ḳarışdurup, ḥall idüp içerse [05b/18] ṣudāʿ-ı ḥārrı giderür. Eger miʿdeyi gül yaġı ile yaġlasa daḫı ısıçaḳdan baş aġrısını hem miʿde aġrısını [05b/19] giderüp fāʾyide ider. Ve bunuñ gibidür, eger ṭaʿāmdan evvel daḫı ṣoñra armūd yer ise ṣudāʿ-ı ḥārr ile [05b/20] miʿde aġrısını giderür. Ḳāle Calinus, eger ṭatlu ayvayı, kifāyet ḳadarını ekl idüp yerse miʿde [05b/21] şirketi ile ṣudāʿ-ı ḥārrı giderür, bunı Calinus dedi.

---

[1] ʿUḳḳābı (nişādır) saḫḳ idüp, dülbendden geçürüp enfiye gibi burnına çeke başuñ aġrısına nāfiʿdür.

[2] Maṭlab: Ṭılāʾ dimek ol maḥalle ṣıvaya, yaḳu eyleye dimekdür.

[3] Maṭlab: ʿİlācü'ṣ-ṣudāʿi'l-ḥārr bi-müşāreketi'l-miʿde

ʿİlācü'ṣ-ṣudāʿi'l-bārid[1]**:** Ṣovuḳ baş aġrısı ʿilācı. [05b/22] Eger ṣabrı sirke ile ezüp żımād eylese ṣovuḳdan olan baş aġrısını giderür. Eger sirke atmayup gül yaġıla [05b/23] ezerse daḫı evlādur. Yaluñuz ṣabrı ṣu-y-ıla ezüp, birazını içüp başına żımād eylese ṣovuḳdan baş aġrısını giderür, **[06a/01]** bunı böyle Calinus ve daḫı ḥükemādan sekiz nefer kimesne didi. Eger ʿūd buḫūrı ki yaʿnī öd aġacıdur, anı [06a/02] dögüp, ṣuda ışladup birazını içerse ve birazını burnına çekerse ve birazını buḫūr idüp burnına tütüsi [06a/03] iderse ve birazını başına żımād iderse ṣovuḳdan olan baş aġrısını giderür. Eger dişi keçinüñ [06a/04] ödüni yāḫūd yaġını başına żımād iderse ṣovuḳdan baş aġrısına nāfiʿdür. Eger dişi keçinüñ yaġını dögüp, [06a/05] sirke ile ḫamīr idüp başına żımād iderse ṣudāʿ-ı bāridi, yaʿnī ṣovuḳdan baş aġrısını giderür. Eger acı bādemi dögüp, [06a/06] gül yaġıla ḥall idüp başına żımād iderse ve birazını içerse ve birazını burnına çekerse ṣudāʿ-ı bāridi giderür. Eger acı [06a/07] bādemi sirke ile ve gül yaġıla ḳarışdurup başına żımād eylese ṣudāʿ-ı bāridi giderür. Ve daḫı acı bādemüñ [06a/08] yaġını sirke ile ḥall idüp burnına ḳosa ṣudāʿ-ı bāride nāfiʿdür. Eger insān ḳılını buḫūr idüp ḳoḳlasa ṣudāʿ-ı [06a/09] bāride nāfiʿdür. Eger yüzerlik otını dögüp başına żımād iderse ṣudāʿ-ı bāridi giderür. Eger ḳara büberi dögüp żımād [06a/10] iderse ṣovuḳdan baş aġrısını giderür. Eger biraz zaʿfirān ve ol ḳadar misk ezüp, ḫalṭ idüp birazını [06a/11] başına żımād iderse ve birazını içerse ve birazını burnına çekerse ve birazını burnına ḳıvırursa ve daḫı ḳoḳulasa ṣovuḳdan [06a/12] baş aġrısına nefʿ virür, bunı Calinus ve daḫı ġayr kimesneler didiler. Eger şaḥm-ı ḥanẓal ki ḥanẓal ḳarġa dülegidür, şaḥm-ı [06a/13] ḥanẓal dimek ḳarġa düleginüñ lübbi ki içi dimekdür, ḳarġa düleginüñ içinden kifāyet ḳadar alup birazını içerse [06a/14] ve birazını başına żımād iderse ṣudāʿ-ı bāridi giderür. Eger mürrü burun delüklerine, yaʿnī burun içine bulaşdursa [06a/15] nāzileyi[2] menʿ ider ve daḫı nāzile ḥudūṣını menʿ ider ki inmege māniʿ olup nāzile inmez. Eger reyḥānuñ[3] ʿuṣāre- [06a/16] sinde mürrü ezüp yāḫūd ḳaranfil ve reyḥān ʿuṣāresinde mürri ezüp burnunuñ içine bulaşdursa ṣovuḳdan [06a/17] olan nāzileyi keser, aña bīr ḥükemādan, yaʿnī büyük ḥekīmler dimekdür, on iki nefer kimesneler, bunı böyle didiler. Eger nercis ki yaʿnī nergis [06a/18] dirler, ṣabu uzun, içi ḳovuḳ, ince ve yeşildür ve çiçegi beyāż ve ṣarı olur, meşhūrdur, eger anı [06a/19] ḳoḳlasa ṣovuḳ nāzle ḥādiṣ olmaz, ḥudūṣını menʿ ider. Eger güli ḳoḳlasa ve alnınıñ üstü ṭarafı ve

[1] Maṭlab: ʿİlāc-ı ṣudāʿi'l-bārid

[2] Maṭlab: Nāzile

[3] Reyḥān feslegene dirler ve daḫı eyü ḳoḳulu otlara dirler.

başınuñ öñ ṭarafı [06a/20] ki alnı ile depesinüñ mābeynidür, ol maḥalle ḳoyup baġlasa ṣovuḳ nāzleyi ve hem ḥudūṣını menʿ ider. [06a/21] Şeker daḫı gül gibidür ki yaʿnī şekeri burnına tütsi eylese ṣovuḳ nāzleye nāfiʿdür. Eger yumurṭayı beyāżıla günlügi [06a/22] maʿcūn ve saḥḳ idüp, bir pāre ketān bezine ḳoyup zülfleri üzerine żımād eylese nevāzil ḥudūṣını menʿ idüp [06a/23] nāzile ẓuhūr etmez. El-şīḥü'l-cebelī, Türkīce yavşan otı dirler, yabānda biter, fāre anuñ ḳoḫısını duyduġı gibi **[06b/01]** delüginden ṭaşra çıḳar, bu yavşan otını ḳoḳlasa ve dögüp başınuñ öñ ṭarafına żımād eylese nāzleye fāʾyide ider. [06b/02] Eger naʿnayı, ʿuṣāresini alup zülf yerlerine ve başınuñ yāfūḫına żımād iderse ṣovuḳdan baş aġrısını [06b/03] giderür. Eger nisrīni ḳoḳlasa ve başına żımād eylese ṣudāʿ-ı bāridi giderür. Nesrīn didükleri bir çiçekdür ki [06b/04] aḳ gül gibidür, lākin bir ḳatdur ve aġacı gül aġacı gibi dikenlüdür. Eger yāsemīn çiçegini yāḫūd yapraġını [06b/05] ḳoḫlasa ve başına żımād eylese yaʿnī merhem gibi başına baġlasa ṣudāʿ-ı bāridi izāle ider. Eger turunc ḳabuġını ḳaynadup [06b/06] şeker ile içe ve ḳoḳlasa ve başına żımād eylese ṣudāʿ-ı bāridi, yaʿnī ṣovuḳdan baş aġrısını giderür, mücerrebdür. Eger ḫardalı [06b/07] dögüp, kifāyet ḳadar başına żımād idüp hem içerse ṣudāʿ-ı bāride nefʿī olur. Ve ḳabı ṣoyulmış çögen, [06b/08] ḫardalı yer ise ṣovuḳdan baş aġrısına nāfiʿdür, mücerrebdür. Eger buġday kepegini keskin sirke ile [06b/09] ḳaynadup başına ḥamāmda żımād iderse ṣudāʿ-ı bāride nāfiʿdür. Eger ṣuṣamı fıstıḳ şarābıla ḳaynadup żımād [06b/10] iderse ṣudāʿ-ı bāride nefʿī olur. Ve daḫı bunuñ gibidür eger ṣuṣamuñ otlıġını eski şarāb ile ḳaynadup başına [06b/11] ḥamāmda żımād iderse. Eger ḳaz yaġını başına żımād eyleye daḫı biraz yeye ṣovuḳdan baş aġrısına nāfiʿdür. [06b/12] Eger ḳınayı keskin sirke ile ḫamīr idüp ve ısıcaḳ idüp başına żımād iderse ṣudāʿ-ı bāride nefʿī olur. [06b/13] Eger ṭurb toḫmını dögüp biraz içse ve biraz başına żımād eylese ṣudāʿ-ı bāride nāfiʿdür. Sināmekī de [06b/14] bunuñ gibidür ki dögüp biraz içse ve biraz başına żımād iderse.

ʿİlācü'ṣ-ṣudāʿi'l-ḥādiṯ ʿan ḥarāreti [06b/15] **'ṣ-şems**[1]**:** Güneşüñ ısıçaġından ḥādiṯ olan baş aġrısınuñ ʿilācı beyānındadur. ʿUṣāretü's-simsim: [06b/16] Eger ṣuṣamuñ ʿuṣāresini gül yaġına ḳarışdurup, ḳoḳlayup ve başına żımād iderse ḥarāret-i şemsden [06b/17] baş aġrısına nāfiʿdür. Eger ḳabaḳ çekirdegini ḳoḳlarsa ḥarāret-i şemsden, yaʿnī güneşüñ ısıcaġından ḥādiṯ olan [06b/18] baş aġrısına nāfiʿdür. Eger gül yaġını ḳoḳlasa ve başına żımād eylese ḥarāret-i şemsden ḥādiṯ olan baş [06b/19] aġrısına nāfiʿdür. Eger gül yaġını gül ṣuyuna ve biraz sirkeye ḳarışdurur ise daḫı aʿlādur. Eger [06b/20]

[1] Maṭlab: ʿİlāc-ı ṣudāʿü'l-ḥādiṯ fī ḥarāreti'ṣ-ṣems

ṭatlu bādem yaġını sirkeye ḳarışdurup başına żımād iderse ḥarāret-i şemsden olan baş [06b/21] aġrısına nāfiʿ dür. Eger ḫaşḫāş ḳabunı saḳ idüp, sirke ve gül yaġıla ḳaruşdurup [06b/22] başına żımād iderse ḥarr-ı şemsden olan baş aġrısına nāfiʿ dür. Ve daḫı ḫaṣiyyet ile nāfiʿ olan devā- [06b/23] dandur ki eger baş bitinden bir biti diri iken bir baḳlanuñ deligine ḳoyup ol delik aġzını **[07a/01]** bal mūmı eyleye, ḳapaya, baş aġrısından şikāyet iden kimsenüñ üzerine aşup bilesince götürse [07a/02] baş aġrısını giderür. Eger seẕābdan bir ḳıṭʿ asını kendüde götürse baş aġrısını giderür.

Beyānü [07a/03] **'l-umūri'l-muṣaddaʿ ati li'r-raʾs:** Baş aġrıdıcı şeyler beyānındadur. Eger mürrü buḫūr eylese ya ḳoḳlasa baş [07a/04] aġrısını iḥdāṯ ider. Eger yabān ṣarımsaġını buḫūr eylese yāḫūd ḳoḳlasa baş aġrısı getürür. Eger [07a/05] ḫardalı ḳoḳlasa, içse, yese baş aġrısı getürür. Eger ṭuraḳ otını çoḳ yese baş aġrısını [07a/06] getürür. Eger ṣarımsaġı çoḳ yerse baş aġrısı getürür hem dimāġı buḫār ile ṭoldurur. Eger çig ṣoġanı [07a/07] ya büryānını, yaʿ nī kebābını çoḳ yer ise baş aġrısını getürür. Eger ḫurmāyı yāḫūd raṭbını, yaʿ nī tāzesini [07a/08] çoḳ yese baş aġrısı getürür. Eger mercimegi çoḳ yese baş aġrısı getürür ve fażalātı [07a/09] ṭoldurur. Eger bōy toḫmını çig yāḫūd ḳaynadup yeye yāḫūd otlıġını yeye baş aġrısı getürür. [07a/10] Eger ketān toḫmını dögüp birḳaç kere yeye baş aġrısı getürür. Ve daḫı mīʿ a-ı yābisenüñ buḫārı [07a/11] ve duḫānı başı aġır ider. Mīʿ a żamġdur ki Rum diyārında bir aṣl aġacuñ żamġıdur, seyelān etdükde aḫẕ [07a/12] idüp ṭabḫ iderler, ṣāfīsine mīʿ a-ı yābise dirler.

Faṣlün ʿ ilācü'ş-şaḳīḳa: Yarım baş [07a/13] aġrısınuñ ʿ ilācı beyānındadur. Şaḳīḳa başınuñ iki ṭarafından bir ṭarafınuñ aġrısına dirler. Eger defne [07a/14] yapraġını ovsa da ḳoḳlasa şaḳīḳaya nāfiʿ dür. Eger zaʿ firānı ezüp ḳoḳlasa ve içse ve başına żımād eylese [07a/15] şaḳīḳaya nāfiʿ dür. Eger yaluñuz miski ezüp kifāyet ḳadar, biraz içse ve hem burnı delügine [07a/16] ḳoysa ve hem ḳoḳlasa ve hem burnuna çekse ve hem başına żımād eylese nefʿ virür, mücerrebdür ki eger ṣovuḳdan [07a/17] olursa şaḳīḳi. Eger gögercin yavrısını yemege mülāzemet eylese, her zamān anı yemege muʿ tād idinse şaḳīḳi [07a/18] īrāṣ ider, eger başıla ve boynıla yer ise şaḳīḳa peydāh olmasına sebeb olmada daḫı ḳavīdür. [07a/19] Eger yāsemīni ḳoḳulasa hem başına żımād eylese şaḳīḳe nāfiʿ dür. Yāsemīn yapraġı da bunuñ gibidür, [07a/20] eger başına żımād ider ise nāfiʿ dür. Eger keskin sirke ile ḳınayı ḥamāmda ḫamīr idüp başına żımād iderse [07a/21] şaḳīḳe nāfiʿ dür. Eger temirhindī kifāyet ḳadar içerse ısıçaḳdan ḥāṣıl olan şaḳīḳe nāfiʿ dür. Eger insān [07a/22] ḳılından biraz alsa, bir parça beziñ içine ḳoyup, başı aġrıyan üzerine alup bilesince götürse [07a/23] şaḳīḳe fāʾ yide ider. Eger tāze ve yeşil

kişnic ʿuṣāresini birḳaç damla burnına damladırsa şaḳīḳa-i [07b/01] ḥārreye fāʾyide ider. Nesrīn aġacı ve yapraġı ve çiçegi, gül aġacına ve gül yapraġına beñzer, aḳ çiçekdür, [07b/02] ḳırmızı toḫmı olur, eger ol çiçegi ḳoḳulasa ve başına żımād eylese ṣovuḳdan ḥāṣıl olan şaḳīḳe [07b/03] fāʾyide ider. Daḫı tecribe olan şeylerdendür, acı ẕerdālī çekirdegi yaġını burnına çekerse hem başına [07b/04] żımād iderse ṣovıḳdan olan şaḳīḳe fāʾyide idüp giderür. Eger çögeni dögüp, ṣuyını ṣıḳup [07b/05] üç dört damla burnına damladur ise ṣovuḳdan şaḳīḳe nefʿi ġāyetle ẓāhirdür. Eger kifāyet ḳadar ṣığır [07b/06] laḥmı, yaʿnī etini yer ise aṣḥāb-ı şaḳīḳe nāfiʿdür. Eger ṣuṣamı ḳabı ile dögüp başına żımād eylese şaḳīḳa-i [07b/07] bāride nāfiʿdür. Eger buġday ununı ḳaynadup, tā bulamaç gibi olduḳda kifāyet ḳadar acı bādem yaġıla [07b/08] ḳaruşdurup başına żımād iderse ṣovuḳdan şaḳīḳe fāʾyide ider. Eger zülfleri üzerinden ve ḳulaḳları [07b/09] arḳasından başını muḥkem baġlasa şaḳīḳi giderür. Eger mürri başına ṣuvayup yaḳu eylese ʿaẓīm nefʿi vardur. [07b/10] Eṭibbādan baʿżısı, şaḳīḳa peydāh olması ifrāṭ-ıla istifrāġdandur, didi, nitekim çoçuḳ ṭoġuran [07b/11] nefsāya ʿārıż oldıġı gibi ki çoçuġı ṭoġurduḳdan-ṣoñra çoḳ ḳan aḳsa ol ʿavratda [07b/12] şaḳīḳa ḥādiṯ olur, anuñ ʿilācı, başını yeñi, cedīd un, kifāyet ḳadar sirkeyi yaġ-ıla ḫalṭ idüp [07b/13] yaġlaya hem bādem yaġı ve benefşe yaġını ḳarışdurup burnına çeke ve ṭaʿāmı pilic ve oġlaḳ eti gibi laṭīf [07b/14] ola, ġalīẓ ṭaʿāmdan perhīz ide.

ʿİlācü'l-beyża ve'l-ḫūda: Baş aġrısınuñ müzminidür. [07b/15] Sāʿat-be-sāʿat peydā olup elemi ziyāde olur, dimāġuñ orṭasında ya küllīsinde ḥādiṯ [07b/16] olup elem virür. Eger ḥabb-u belisān dögüp başına ḳorsa müzmin baş aġrısını ki ṣovuḳdan ola, [07b/17] nāfiʿdür. Müzmin dimek pek yaramaz, her zamān, sāʿat-be-sāʿat başına peydāh olur dimekdür. Eger [07b/18] kifāyet ḳadar ṭuzı biraz ṣu-y-ıla ezüp başına ḳosa müzmin baş aġrısına fāʾyide ider. Eger müshil [07b/19] şerbet içüp, ishāl-i ḳavī ile ishālden-ṣoñra kifāyet ṣabrı żamġ-ı ʿArabī ile ḳarışdurup, ḥall idüp [07b/20] başına ṭılāʾ eylese müzmin baş aġrısını giderür. Eger müzmin baş aġrısınuñ sebebi ṣovuḳdan olur [07b/21] ise ḫıyāşenber balı ile istifrāġ eylese müzmin baş aġrısı gider. Eger sebebi ısıçaḳdan olur [07b/22] ise misk dimāġı ḳavī ider. Ve daḫı kāfūr ve gül ṣuyı ve sögüt yapraġı ve ḳabı ṣuyı [07b/23] başına ṭılāʾ eyleye dimāġı ḳuvvetlendürür ve ḳavī ider. Eger çögen ṣuyından üç dört damla burnına [08a/01] çekse beyżayı ve ḫūdayı giderür. Eger ṭuzı ṣu ile ḥall idüp tırāş olduḳdan-ṣoñra ḥammāmda [08a/02] başına żımād eylese beyżayı ve ḫūdayı giderür. Ammā Süveydī didi, bu ʿillet ḳavīdür, ekṣerī ṣovuḳdan olur, [08a/03] bu ʿillet gitmez, illā ḳuvvetlü ve ısıçaḳ devālar ile gider, didi.

Faṣlün ʿilācü's-sederi ve'd-duvvāri[1]: [08a/04] Bu bir marażdur ki ḥādiṯ olduḳda başı ṣaḳīl, ağır olur ve başı döner, gözleri ḳararur, eşyāyı döner ẓann, [08a/05] baʿżı kerre ʿaḳlı daḫı zāʾyil olup gider. Eger ḥabb-u belisān içer ise seder ve duvvāra fāʾyide ider. Eger ḳuru kişnic ki [08a/06] otlıġıdur, anı dögüp, iki dirhem ṣuyını şeker ile ezüp içer ise ısıçaḳdan olan duvvāra fāʾyide ider [08a/07] ve ẕerdālū naḳīʿi içer ise kişnic gibidür, yaʿnī ẕerdālūyı ṣuda ışladup ḳuvveti ṣuya çıḳduḳdan ṣoñra [08a/08] ol şarāba naḳīʿ-i ẕerdālū derler, ol ẕerdālūnuñ naḳīʿinden kifāyet ḳadar içürseler ısıçaḳdan olan baş dönmesini [08a/09] ve göz ḳararmasını giderür. Eger limon ṣuyını ve limon şarābını kifāyet ḳadar içürseler ṣafrādan olan duvvārı [08a/10] giderür. Eger şaḫm-ı ḥanẕal, ḳarġa dülegi içidür, andan kifāyet ḳadar içer ise balġamdan olan duvvārı, yaʿnī baş [08a/11] dönmesini ve göz ḳararmasını giderür. Eger ṣaʿteri, güyegi otıdur, başına żımād iderse ve daḫı ḳaynadup ṣuyını [08a/12] ḥamāmda başına dökse fāʾyide idüp ṣovuḳdan olan duvvārı giderür.

Faṣl: Gāhīce baş [08a/13] dönüp göz ḳararmaḳ şiryānāt ṭarafından olur, şiryān ol ṭamardur ki müteḥarrikdür, yürege ulaşur, [08a/14] yürek ṭamarı derler, ol ṭarafdan başı dönerse iki ḳulaġınuñ ardında şiryānīn ṭamarlarından ḳan [08a/15] alursa devvārı, döneri giderür. Eger mersinden ḳoḳulasa ve başına żımād eylese ısıçaḳdan olan duvvārı giderür.

[08a/16] **Faṣlün ʿilācü's-sübbāt:** Bu bir ağır uyḳudur ki mizācı ḫoş olmayup çoḳ uyḳu uyumaġa [08a/17] sübbāt dirler. Eger sirkeyi gül yaġıla ḳarışdurup, bir pāre beze bulaşdurup başınuñ yāfūḫına ḳosa, [08a/18] yaʿnī başınuñ depesine, öñ ṭarafına ḳosa sübbāta fāʾyide ider böyle ʿilāc sübbātuñ evvelinde olursa. Eger çörek [08a/19] otı yaġını burnına damlatsa üçünci defʿada ifāḳat bulup, sübbāt marażından ḫalāṣ olup ḳurtulur. [08a/20] Eger ṭuzı saḥḳ idüp, yumşaḳ olduḳda ḳızdurup ısıçaḳ iken başı duyar duymaz żımād eylese giderür, [08a/21] vāfir zamān sübbāt marażını görmez. İmām Süveydī, benüm mücerrebātımdandur, eger ṣāḥib-i sübbāt üç nevbetde üç [08a/22] burnına misk çekerse sübbātı giderür, didi.

Faṣlün ʿilācü'l-cümūd: Bu bir ʿilletdür ki meṣānede ḳan [08a/23] doñmanuñ ʿilācı beyānındadur. Meṣānede ḳan doñmada pek zaḥmet peydāh olur, eli ayaġı ṣovur, gözi **[08b/01]** ḳızarur ve ṭamarı ki nabż ṭamarıdur, ḥareketden kesilür. Eger ṭuraḳ otunı ḳaynadup başına ṭılāʾ iderse ṣāḥibü'l-cümūda [08b/02] fāʾyide ider. Yine bunuñ gibidür,

[1] Duvvār ʿArabçadur, Türkçe duvvār dimek baş dönmesine ve göz ḳararmasına dirler.

eger bābūnec ḳaynadup başına żımād eylese cümūda fāʾyide ider. Bābūnec papadya çiçegidür, otuna, [08b/03] yaʿnī ṣafına uḳḥuvān dirler, anuñ çiçegi ṣarı olur, beyāż olur. Eger ġārīḳūnı başına żımād idüp kifāyet [08b/04] içerse cümūda nāfiʿdür. Eger sünbül-i Hindīden kifāyet ḳadar dögüp, ḳoḳlayup içerse cümūda nāfiʿdür. Eger sinā-yı Mekkī [08b/05] içerse cümūda nāfiʿdür. Zencebīl-de bunuñ gibidür eger biraz yeyüp biraz içerse. Bābūnec daḫı zencebīl gibidür yeyüp içerse. [08b/06] Ve daḫı bunlar gibidür, iklīlü'l-melik, reyḥānü'l-ḳubūr, ṭuraḳ otı, bunları dögüp, ḳuvvetleri ṣuya çıḳınca ḳaynadup, benefşe [08b/07] yaġıla ḳarışdurup, biraz od üzerinde ısıdup ısıçaḳ iken başına żımād iderse cümūdı tīz giderür, izāle ider.

[08b/08] **Faṣlün ʿilācü's-sübāti's-seherī:** Sübāt-u seherīnüñ ʿilācı beyānındadur. Sübāt-ı seherī bir uzun [08b/09] uyḳudur ki bir vaḳtden āḫar vaḳte degin uzar, baʿżı vaḳtde yüzi şişe, siyāha māʾil olur, dimāġda balġam [08b/10] ile ṣafrā olduġı-çün dimāġ şişine daḫı sübāt-ı seherī dirler, çoḳ ifrāṭla uyḳunuñ sebebi budur. [08b/11] Eger nemmāmuñ ʿuṣāresini sirke ve gül ṣuyı ile ḳarışdurup başına żımād iderse sübāt-ı seherīye fāʾyide [08b/12] ider. Nemmām didükleri bir güzel ḳoḳulu otdur, ḳoḳusı merzencūş ḳoḳusına beñzer. Merzencūş bir otdur ki [08b/13] reyḥānü'l-ḳubūr dirler, mezārlıḳda, Anaṭolı'da çoḳ olur. Ammā nemmām otınuñ yapraġı ve budaḳları [08b/14] naʿnāya beñzer. Eger ḳusṭ ki ṭopalaḳ otıdur, suʿd daḫı dirler, dögüp biraz içerse ve biraz başına żımād [08b/15] eylerse sübāt-ı seherīye fāʾyide ider. Eger miski ezüp burnına birḳaç kerre çekse sübāt-ı seherī giderür, zāʾyil ider. [08b/16] Eger ṣaʿteri-de gündüzde ve gicede birḳaç kerre ḳoḳulasa sübāt-ı seherīye nāfiʿdür. Ṣabr böyledür, ezüp içerse çoḳ [08b/17] zamān sübāt-ı seherīden beri olur.

Faṣlün ʿilācü's-seher: Bir marażdur ki uyḳu uyuyamaz, [08b/18] ʿilācı beyānındadur. Eger ḫaşḫāşıñ toḫmını ḳabla ḳaynadup başına döker ise uyḳu getürür. Bunuñ gibidür, eger ḫaş- [08b/19] ḫāş toḫmını dögüp, ḳabı ile ḳaynadup anuñ ile yüzini yayḳasa uyḳu getürür. Ve daḫı bunuñ gibidür, [08b/20] eger beyāż ḫaşḫāş toḫmını dögüp alnına żımād iderse muʿtedil uyḫu getürür. Eger siyāh ḫaşḫāşdan [08b/21] bir fitīl yapsa, bilesince götürse uyḫu getürür. Eger arpayı ḳaynadup ḥamāmda nüṭūl eylese, yaʿnī nüṭūl [08b/22] dimek şol ṣu ki devālar ile ḳaynadup ʿalīlüñ başına az az dökerler, böyle etmege nüṭūl derler, imdi arpayı [08b/23] ḳaynadup, ṣuyını alup ḥamāmda seher ṣāḥibinüñ başına az az dökse uyḳu getürür. Eger arpa ṣuyını şeker **[09a/01]** ile ḳarışdurup ḥamāmda başına az az dökse daḫı devādur. Eger marulı ḳaynadup ṣuyını başına nüṭūl [09a/02] iderse ve birazını yer ise uyḫu getürür. Eger ḳoyun südini bir böze

döküp başına ḳosa uyḳu getürür. Eger biraz ṣabrı yaṣduḳ [09a/03] altına ḳoyup yatsa uyḳu getürür. Eger bir miḳdār zaʿfirān ḳoḳlasa, başı altına, yaṣduġuñ altına ḳoyup yatsa uyḫu [09a/04] getürür. El-kürünb, kelem didükleri otdur, eger andan yese bi'l-ḫāṣṣa uyḫu getürür. Eger zaʿfirān çiçegini ḳoḳlasa ve başınuñ depesine, [09a/05] öñ ṭarafına żımād iderse uyḳu getürür. Eger kifāyet ḳadar ṭatlu bādem yeye dimāġuñ cevherini ziyāde idüp uyḳu getürür. [09a/06] Eger ḥulbe ki bōy toḫmıdur, andan kifāyet ḳadar yeye uyudur ve güzel, sürürlı rüʾyā īrāṣ ider. Eger pirinçi yaluñuz yese, içine [09a/07] bir şeyʾ ḳarışdurmasa ṭatlu uyḳu getürür ve güzel rüʾyā gösterir.

Faṣlün el-umūrü'l-mānicʿah mine'l-aḥlāmi [09a/08] **'r-redīʾeti'l-cālibeh li'l-aḥlāmi'l-ḥaseneh**: Biraz şeyleriñ beyānındadur ki ol şeyler ḳarışıḳ ve köti rüʾyāyı menʿ ve defʿ [09a/09] ider, daḫı güzel rüʾyāyı īrāṣ ider. Eger uyḳuda fezaʿ idüp ṣayaḳlayan kimesne yaṣduḳ altına biraz ṭuraḳ otı [09a/10] ḳoyup yatsa ṣayaḳlamaz. Eger billūrı üzerine aṣup berāber götürse uyḳuda ṣayaḳlamaz. Eger baḳlatü'l-ḥamḳāʾ ki semiz otıdur, [09a/11] yaṣdıġuñ altına ḳoyup yatur ise alçaḳ ve fenā rüʾyā görmez. Eger ḫāliṣ altunı kendünde aṣar ise uyḳuda ṣayaḳlamaz.

[09a/12] **Faṣlün el-umūrü'l-cālibeh li's-seher bi'l-ḫāṣṣati:** Ḫaṣiyyet ile uyḳu getürmeyen şeyleriñ beyānındadur. Eger kāfūrı [09a/13] ḳoḳlasa seher peydāh olur, yaʿnī uyḳuṣı gelmez. Eger ḳuruduñ, yaʿnī ẕiʾbüñ ḳılından biraz alup ḳulaġınuñ ardına ḳosa seher peydāh [09a/14] olur, mādāmki ol ḳıl ḳulaġı ardındadur. Eger yaraṣa ḳuşınuñ üzerinde olan ṣaruca, tüy gibi, ol [09a/15] ṣarucayı alup, üzerinde aṣup götürse uyḫu gelmez. Eger yaraṣanuñ ḳalbini alup bilesince götürse uyḳusı [09a/16] gelmez, mādāmki ol ḳalbi kendüde olduḳça. Bayḳuşuñ ḳanadını berāber götürse uyḳusı gelmez, mādemki ol [09a/17] ḳanadlar kendüdedür.

Faṣlün ʿilācü's-sersām[1]**:** Bu, dimāġda bir veremdür, yaʿnī dimāġda bir şişdür, [09a/18] ʿilācı beyānındadur. Eger benefşenüñ naḳīʿini[2] başına ḳosa ve biraz içse sersāma fāʾyide ider. Eger ḳarbūz yese ve ṣuyını [09a/19] daḫı içse, şeker ile içerse sersāma fāʾyide ider. Eger bedeninden ḳan almaḳ ile ve istifrāġ-ıla tenḳiye eyledükden-ṣoñra ʿavrat [09a/20] südini başına ṣaġsalar sersāma fāʾyide ider. İstifrāġ neye dirler,

[1] Sersām iki dürlüdür. Biri ṣafrā-yı ḫālişden olur ki māddesi ṣafrādur. ʿAlāmeti issi ısıtma ve uyḳusuzlıḳ ola ve bīhūde söz söyler ve ṣuṣaya ve aġzı ḳuru ve acı ola ve beñzi ṣaru ola. Ve birisinüñ māddesi ṣafrā ḳanla ḳarışmış ola, ġalebe ḳanuñ ola. Ve sersām-ı bārid ki māddesi bir buḫārdur ki ʿafen-i balġamdan olur, dimāġa çıḳar. ʿAlāmeti beden aġır olur ve ısıtma ekl olmaḳdur ve unutsaḳ olmaḳdur.

[2] Maṭlab: Naḳīʿ neye derler, meşelā temirhindīyi yāḫūd ḳuru üzümi bir gün, bir gice ışladup tā ḳuvveti ṣuya çıḳduḳda ol ṣudan itdükleri ṣarāba naḳīʿ derler.

boşaltmaḳ maʿnāsınadur, bu istifrāġ yedi [09a/21] şeyʾ ile olur, ḳuşmaḳ ile ve ishāl ile ve idrārı bevl ile ve burnundan ḫaṭṭları indürmekle ve aġzından ve [09a/22] diş diblerinden luʿābı ve ṣalyaları aḳıtmaḳ ile ve ḥuḳne ile ve derlemek ile ḥāṣıl olur, İbn Şerīf böylece [09a/23] beyān eyledi. Eger başına ḳaymaḳ ḳosa sersām ṣāḥibine fāʾyide ider. Eger ḳavın ḳabuġını dögüp başınuñ öñ ṭarafına ve depesine **[09b/01]** żımād iderse ısıçaḳdan olan başda veremi giderür. Ammā Süveydī, bir kimesnedür, didi, ṣāḥib-i sersāmuñ esāfil-i [09b/02] bedeninden[1] leşter ile ḳan alalar, didi. Rāzī, bir kimesnedür, didi, ṣāḥib-i sersām yayḳanmış arpanuñ sevīḳini[2] şeker [09b/03] ile ḳarışdurup, ġıdā idüp her gün anı yesün, didi. Eger zaʿfirānı ḳoḳlasa sersāma fāʾyide ider hem uyudur. [09b/04] Ve ṣāḥib-i sersām ḳar ṣuyı içmesün, yavaş ṣu içsün, şöyle ki aġzı ṭar ve küçük ağızlı ḳabdan ṣora [09b/05] ṣora içsün, ṣusuzlıġı keser bi-iẕni'l-lāhī teʿālā.

Faṣlün fī ʿilāci'n-nisyān: Unutṣaḳlıḳ, yaʿnī şeyʾ żabṭında [09b/06] iken unudur, ḫaṭırda ṭuṭamaz, ʿilācı beyānındadur. Eger helīle-i Kābilī ki Yemen erigidür, anı bal ile maʿcūn idüp içerse [09b/07] nisyāna fāʾyide ider. Eger eski zeyt ile ki zeytūn yaġıdur, anuñla başını ovışdursa nisyāna fāʾyide ider. Eger naṭrūn [09b/08] ile ḳarışdurup başını ovsalar daḫı aʿlādır. Ve daḫı çoḳ cimāʿ eylese nisyān getürür, żarardur. Ve daḫı bunuñ gibidür, [09b/09] gündüz uyḳu uyuya nisyān īrāṣ ider, żarardur. Eger ṣāḥibü'n-nisyān marul yese nisyānı ziyāde olup żarar ider. [09b/10] Eger ṣāḥibü'n-nisyān insān ḳılını buḫūr idüp burnına tütsi eylese nisyānı giderür. Eger ḳoyun etini yer ise ḥıfẓını ḳavī [09b/11] ve nisyānını izāle ider. Eger nesrīn ki çiçekdür, gül gibidür, yuḳaruda ẕikri geçdi, anı dögüp kifāyet ḳadar içer ise ve daḫı [09b/12] ḳoḳular ise ḥıfẓını ve zekāvetini ḳavī ider. Eger ṣıġır yaġını kifāyet ḳadar içer ise zehnini açar, güzel ider.

Faṣlün [09b/13] **fi'l-umūri'l-muḥaddiṣeti li'n-nisyān:** Yaʿnī unutṣaḳlıḳ getüren şeyler beyānındadur. Eger küzbere-i yābise ki ḳuru kişnicdür, çoḳ [09b/14] yeye nisyān getürür ve nisyān getüren şeyleriñ pek ḳavīsidür, bunı böyle Eflāṭūn didi. Eger ṣoġanı [09b/15] çoḳ yese nisyān getürür.

Faṣlün fī ʿilāci'l-māliḫulyāʾ: Yaʿnī fikr-i fāsid ve ḫalḳa sūʾ-i ẓann ve ḳorḳmayaçaḳ [09b/16] şeyden ḳorḳmaḳ, bunlarıñ ʿilācı beyānındadur. Eger bunduḳ-ı[3] Hindī ki kemānkere ṭaşıdur, andan [09b/17] bir çekirdek benefşe yaġıla ezüp yüzine çekse māliḫulyāya fāʾyide ider. Eger ṭoġan yavrısını yāḫūd [09b/18] bāzū yavrısını yise

[1] Esāfil-i beden dimek ayaḳları ve elleri ve dübürine daḫı dinülür.

[2] Ṭalḳan idüp şeker ile yese dimekdür.

[3] Ve fındıḳ daḫı dirler.

māliḫulyāya fāʾyide ider. Eger perhīz idüp ṣāḥib-i māliḫulyānuñ ġıdāsı ve her gün yeyecegi ḳabaġı [09b/19] bişürdükden-ṣoñra bādem yaġıla yāḫūd bādemi dögüp, südi ile ḳarışdurup yer ise ġāyetle fāʾyide [09b/20] idüp tīz izāle olur. Eger gül ṣuyını şeker ile içürseler māliḫulyāya fāʾyide ider. Eger marulı çig, bişmeden [09b/21] yeseler ve hem bādem yaġıla ḳaynadup yeseler fāʾyide ider. Eger miski ezüp, ḳoḳlayup ve hem içseler māliḫulyāya [09b/22] fāʾyide ider. Edviyeleriñ aʿẓam ve aḳvāsındandur, māliḫulyālıya enfaʿındandur, fāʾyidesi çoḳ devādandur bir yaşında [09b/23] ḳuzı eti. Eger henüz ṣaġılmış ḳoyun südi yāḫūd südi şeker ile ḳarışdurup içseler māliḫulyāyı [10a/01] giderür.

Faṣlün fī ʿilāci'ṣ ṣarʿa[1]**:** Yaʿnī ṣarʿa dimek, cin ṭutana dirler. Eger ḫorūs yüregini maṣrūʿuñ [10a/02] burnuna buḫūr idüp tütsi ideler ṣarʿaya fāʾyide ider. Eger ḫorūsuñ ödini sürme idüp gözine çekse fāʾyide [10a/03] ider. Eger siyāh kelbüñ ḳılından maṣrūʿuñ boynına aṣar ise ṣarʿa rencine fāʾyide ider. Eger eşegüñ ṭırnaġından [10a/04] yüzük düzüp cin ṭuṭan kimesnenüñ barmaġında götüre bir seneye dek cin ṭutmaz, her bir senede tecdīd idüp [10a/05] yeñilemek lāzımdur, eski yüzügi giderüp tāzesini ṭaḳına. Eger eşek ṭırnaġını yaḳup, saḫḳ-ı ġubār idüp bir miṣḳāl [10a/06] ḳadarını aç ḳarın-ıla içer ise ṣarʿa ʿilletine fāʾyide ider. Eger fārenüñ ḳuyruġını maṣrūʿuñ başına aṣarsalar fāʾyide [10a/07] ider. Eger siyāh büberi yumşaḳ dögüp, saḫḳ-ı ġubār idüp cin ṭuṭan maṣrūʿuñ burnına maṣra ile [10a/08] üflese fāʾyide ider. Eger misvāk aġacından ṣarʿa olan ṣabīnüñ üzerine bağlaya, aṣa, ḳoya ṣarʿa marażına fāʾyide ider. [10a/09] Eger maṣrūʿuñ burnına insān ḳılını yaḳup, ġubār idüp ḳoḳlatsalar fāʾyide ider. Ṣāḥibü'ṣ-ṣarʿa olanlar ḳoyun eti [10a/10] yise żarar ider, keçi eti yer ise fāʾyide ider, żararı yoḳdur. Eger inefiḫayı ezüp içürseler, bā-ḫuṣūṣ sirke ile ezüp içürseler [10a/11] fāʾyide ider. İnefiḫa didükleri süd emer ḳuzunuñ veyāḫūd oġlaġuñ ḳurṣaġından çıḳan yoġurda beñzer beyāż [10a/12] şeydür, aña inefiḫa dirler, ṣarʿaya ġāyetle fāʾyide ider.

Faṣlün fī ʿilāci's-sekte: Yaʿnī bu bir marażdur ki [10a/13] aʿżānuñ ḥiss-ü ḥareketden taʿaṭṭulıdur, yaʿnī dimāġda ol maraż peydā olduḳda bütün vücūdı, her yeri [10a/14] ve eli ve ayaġı ve başı oynamaz, ḳalur, ancaḳ nefes alur ve lākin ḥarekete gelmez, böyle olmaġa sekte derler. Eger miskden [10a/15] biraz, sekte olan kimsenüñ burnına üfleseler fāʾyide ider. Eger ḳara büberi yumşaḳ dögüp maṣra ile burnına üfleyeler [10a/16] fāʾyide ider. Eger ṣāḥibü's-sekteyi ṣalıncaġa ḳoyup ṣallasalar fāʾyide

[1] Maṭlab: ʿİlācü'ṣ-ṣarʿa

ider. Eger ṣāḥibü's-sekteye ʿale'd-devām bal yaladalar [10a/17] ġāyetle fāʾyide ider, bunı böyle İmām Süveydī didi.

Faṣlün fīʿilāci'l-fālic: Yaʿnī bu bir ʿilletdür, [10a/18] bedenüñ bir ṭarafı ṭutmaz olmaġa fālic dirler, meṣelā ṣaġ ḳolu ile ṣaġ ayaġı yāḫūd ṣol ṭarafı uyuşıḳ gibi olup, [10a/19] ḳaldurup endiremez ve yapışamaz, böyle olmaġa fāliç dirler. Eger aḳ fülfüli, siyāh büberiñ içinde olur, anı dögüp, [10a/20] saḥḳ-ı ġubār idüp içürseler fālice fāʾyide ider. Eger şaḥm-ı ḥanẓalı ḳarġa dülegi içidür, içerse yāḫūd yalar [10a/21] ise fālice fāʾyide ider, ḥükemādan on nefer adam bunı böyle didiler. Eger kimyonı saḥḳ-ı ġubār idüp, bal-ıla ezüp, [10a/22] ḥall idüp kifāyet ḳadar içerse yāḫūd yalar ise fāliçe fāʾyide ider, Boḳrāt Ḥekīm böylece didi. Eger eşek turpınuñ [10a/23] ʿuṣāresinden kifāyet ḳadar içer ise fāliçe fāʾyide ider. Eger lükden kifāyet ḳadar ezüp içer ise fāliçe **[10b/01]** müfīddür. Lük didükleri bir aġacuñ żamġıdur, anuñla ḳılıç, bıçaḳ ṣapını perkidürler. Eger sünbül-i Hindīden kifāyet [10b/02] ḳadar saḥaḳ-ı ġubār idüp içer ise ve birazını yaġla bedenine alışdura alışdura sürüp yaġla hem ovarsa [10b/03] fāʾyide ider. Eger acı bādem yaġı içmek ile ve ovmaḳ ile ve ḥamāma her zamān gitmek ile ġāyetle fāliçe fāʾyide [10b/04] ider eger çoḳ ṣu içmekden veyā çoḳ ṣuda yüzmekden fāliç olur ise. Eger bostān ṣarımsaġını [10b/05] bal ile yese, bā-ḫuṣūṣ fāliç olduġu vaḳtde, ibtidāsında yerse ṣarımsaḳ ile balı, muvāfıḳ [10b/06] gelüp şifā bulur. Eger acı bādem yaġı yerse fāliçe fāʾyide ider.

Faṣlün fī ʿilāci'l-laḳve: Bu bir ʿilletdür, [10b/07] yüzi gözi egilinmenüñ ʿilācı beyānındadur ki bu maraż fāliçüñ muḳaddimesidür, vararaḳ vararaḳ [10b/08] ṣoñı fāliçe döner. Eger ʿūdü'l-ḳahr ki ʿāḳırḳarḥā[1] daḫı derler, ʿūdü'l-ḳahr yaġını yāḫūd bādem yaġını ḳoḳlasa [10b/09] ve daḫı içerse laḳveye fāʾyide ider. Eger ḳarġa dülegi içini, aña şaḥm-ı ḥanẓal dirler, kifāyet ḳadar içerse laḳve-i [10b/10] müzmineye, eskisine ve yeñisine fāʾyide ider. Eger ḳabaḳ çekirdeginden, on çekirdekden yigirmi çekirdege [10b/11] varınca içürseler laḳveye fāʾyide ider, Calinus böylece didi. Eger yılġun aġacından kifāyet ḳadar ṣu-y-ıla [10b/12] ḳaynadup ṣāḥib-i laḳve ol ḳaynar iken buḫārına ve buġına egilüp başını, gögsini ol buḫāra [10b/13] ṭutsa ṣāḥib-i laḳveye fāʾyide ider. Eger ṣāḥibü'l-laḳve bostān ṣarımsaġı yer ise fāʾyide ider. [10b/14] Eger ḳaṭrānı ḳoḳlar ise fāʾyide ider.

[1] Maṭlab: ʿĀḳırḳarḥā, yaʿnī ʿūdü'l-ḳahr derler.

Faṣl: Rāzī ve Hermes, ṣāḥib-i laḳve ḥayvān [10b/15] etinden ve ḥayvāndan çıḳan şeyden yemek lāyıḳ-degüldür marażından yedi gün geçmedükçe baldan [10b/16] māʿadā, dediler, yaʿnī ḥayvān etine ve ḥayvāndan çıḳan peynir ve yoġurt ve yaġ gibi şeylere perhīz [10b/17] eyleye, maraż işābet itdügi günden yedi güne dek illā bala perhīz etmesün, balı yesün [10b/18] dimekdür.

Faṣlün fī ʿilāci't-teşennüc: Yaʿnī bu bir marażdur ki siñirlere ʿārıż olur, siñirler [10b/19] ḳışalur, bozulur, ol ʿużvı uzatmaġa, çekmege ḳādir olamaz, ʿilācı beyānındadur. Eger ketān [10b/20] toḫmını dögüp, bal ve bal mūmı ile ḳarışdurup, biraz ışıdup ısıçaḳ iken alışdura [10b/21] alışdura süre hem żımād eyleye ḳışalmış siñire fāʾyide ider. Ve ṭurb toḫmını dögüp [10b/22] kifāyet ḳadar yeye teşennüce fāʾyide ider. Ve daḫı keçi iligini hem süre hem yeye teşennüce fāʾyide ider. Ve biraz zaʿfirān [10b/23] ezüp içe teşennüc imtilādan olursa fāʾyide ider.

Faṣlün fī ʿilāci'l-küzāz: Bu bir marażdur ki **[11a/01]** buz ṭoñdurur ṣovuḳdan ḥādiṯ olur yāḫūd buzlu şeyʾ yemeden ḥādiṯ ve beden munḳabıż [11a/02] olur, ʿilācı beyānındadur. Eger kifāyet ḳadar rāvend saḥḳ idüp içerse küzāza fāʾyide ider. Eger ḳanṭariyondan [11a/03] dögüp içerse küzāza fāʾyide ider. Ve eger ṭuzı yumşaḳ dögüp, kepek ile ışıdup, ısıçaḳ iken zaḥmeti [11a/04] olan yere böz ile ṣarup baġlasa küzāza fāʾyide ider. Ve kifāyet ḳadar eski zeyt yaġını [11a/05] āteş üzerinde ısıdup, içine diftik yüñini baturup yāḫūd bir parça keçeye baturup [11a/06] biraz içse ve birazını alışdura alışdura zaḥmeti olan yerleri ovar ise küzāza fāʾyide ider. [11a/07] Veyāḫūd südlegen veyā kene yaġından biraz içer ise ve biraz zaḥmetlü yere yaġını sürse [11a/08] küzāza fāʾyide ider.

Faṣlün fī ʿilāci'r-raʿşe: Bu bir ʿilletdür ki eli yāḫūd başı ḥareket [11a/09] idüp ditrer, ʿilācı beyānındadur. Eger ḫaṭmī budaḳlarını ḳaynadup şarāb ile içer ise [11a/10] raʿşeye fāʾyide ider. Ve eger bal ṣuyını içerse raʿşeye fāʾyide ider. Ve eger ḫardal yaġını eyegü kemüklerine [11a/11] sürüp alışdura alışdura yaġlaya ve daḫı burnına sürse raʿşeye fāʾyide ider, bunı böyle [11a/12] Calinus didi. Ve eger çögeni ḫardal ile yese raʿşeye fāʾyide ider. Ve eger ḳanṭariyondan kifāyet ḳadar [11a/13] dögüp, ġubār idüp yedi güne dek ısıçaḳ ṣu-y-ıla her gün üçer dirhemini içerse raʿşeye fāʾyide [11a/14] ider, enfaʿdur. Ve eger her gün ʿādet idüp kelem didükleri otdan yemege muvāẓabet eylese raʿşeye [11a/15] fāʾyide ider. Ve eger ṣāḥibü'r-raʿşenüñ eñse çuḳurı, belinden omuzına gelince ol eñse çuḳurına ḳurı [11a/16] şīşe çeküp ḥacāmet ider gibi

neşter urmaḳsızın böylece şīşe çekerse nefʿ-i ʿaẕīm ile fāʾyide ider. Ve eger [11a/17] südligen yaġından biraz içerse ve biraz yaḳu idüp ṭılāʾ eylese raʿşeye fāʾyide ider.

Faṣl: Raʿşenüñ [11a/18] sebebi beyānındadur. Çoḳ cimāʿ ve çoḳ istifrāġ ki yuḳaruda tafṣīl olındı, bu cimāʿ ile [11a/19] istifrāġdan her birleri raʿşe iḥdāṯ ider ve ol şeyler kim bedeni żaʿīf ider, raʿşe īrāṯ [11a/20] ider, aṣlında raʿşe var ise cimāʿ eylese veyā istifrāġ eylese daḫı ziyāde olup raʿşe arṭar, [11a/21] çoḳ olur. Ve daḫı çoḳ ṣu içmeden ve mizācı ḳuru olmaḳdan raʿşe peydā olur gāhīce.

[11a/22] **Faṣlün fī ʿilāci'l-ḫaẕer:** Bu bir ʿilletdür ki bir yeri uyuşmaġa dirler, yaʿnī insānuñ ḥiss- [11a/23] lenmesi bāṭıl olur yāḫūd ḥisslenmesi noḳṣān olur, insān ḥiss ider ki bir yerinde **[11b/01]** ḳarınca gezer ẓann ider, aña uyuşmaḳ dirler. Eger biraz rāvend içse ḫaẕere fāʾyide ider. Ve eger [11b/02] noḫūdı saḥaḳ idüp żımād iderse ḫaẕere fāʾyide ider. Ve eger ṣıġır ödi ve şīrūġan yaġı [11b/03] berāber ḳarışdurup içer ise ḫaẕeri keser, giderür. Ve eger ḳaṭrāndan biraz içüp birazını alışdura alışdura [11b/04] sürer ise ḫaẕere fāʾyide ider. Ve eger südligen yaġı içerse ve daḫı sürerse yāḫūd kene yaġı içerse ḫaẕere fāʾyide [11b/05] ider. Ve eger sünbül-i Hindī biraz saḥaḳ idüp sürmekle ḫaẕere fāʾyide ider. Ve eger kifāyet ḳadar zencebīl içerse ḫaẕere fāʾyide [11b/06] ider, mücerrebdür. Ve eger ḥarmele otıdur ki yaʿnī yüzerlik otı dirler, dögüp içer ise ve daḫı żımād iderse ḫaẕere fāʾyide ider.

[11b/07] **Faṣlün fī ʿilāci'l-iḫtilāc:** Bu bir ʿilletdür ki insānuñ aʿżāsı segrimekdür, anuñ ʿilācı beyānındadur. Eger iḫtilāc [11b/08] yüzinde ise ṭurna ḳuşınuñ ödüni acı bādem yaġıla ḳarışdurup burnına çekerse yüzinde olan iḫtilāca [11b/09] fāʾyide ider. Ve ḫardal toḫmı yaġını segriyen yerine alışdura alışdura sürer ise laṭīf fāʾyide ider. Ve eger [11b/10] turunc çiçegi yaġını sürer ise segrimege ġāyetle fāʾyide ider, Calinus, iḫtilāc çoḳ sevinc-ile ve çoḳ sürür [11b/11] ile ve fezaʿ idüp çoḳ ḳorḳu ile ʿārıż olur, didi.

Faṣlün fī ʿilāci'l-istirḫāʾ: Bu bir marażdur ki [11b/12] insānda siñir enine kesilmeden ḥādiṯ olur, siñir kesildükde ol ʿużv gevşer, ʿilācı beyānındadur. [11b/13] Eger ṭopalaḳ otını saḥaḳ-ı ġubār idüp, zeyt yaġıla ḳarışdurup, ol maḥalle alışdararaḳ sürüp hem [11b/14] żımād iderse istirḫāya fāʾyide ider. Ve Calinus didi, ṭopalaḳ istirḫāya içmek ile ve żımād eylemek [11b/15] ile, sürmek ile fāʾyide ider, didi. Ve ḫardal yaġı yedürse istirḫāya fāʾyide ider. Ve ḫardal dögüp, [11b/16] ḳaranfil ṣuyıla ḫamīr idüp yoġurduḳdan ṣoñra istirḫāya żımād iderse fāʾyide ider. Ve ḥammāma çoḳ girmek [11b/17] istirḫāya ġāyetle fāʾyide ider. Ve eger naṭrūnı eski zeyt yaġına

ḳarışdurup alışdurarаḳ üzerine [11b/18] sürse istirḫāya fāʾyide ider. Ve eger merzencūş[1] ki reyḥānü'l-ḳubūr dirler, güzel ḳoḳulu otdur, nemmām ḳoḳusına [11b/19] beñzer, anı ḳaynadup ṣāḥibü'l-istirḫālı adam nüṭūl eylese, yaʿnī az az başına dökse fāʾyide ider. [11b/20] Eger ẕekeri istirḫāʾ olsa, şöyle ki sidügini ṭutmaġa ḳādir olamasa kifāyet ḳadar şāb-ı Yemānī alup, demür [11b/21] ṣuvarılmış ṣuya ḳarışdurup içerse fāʾyide ider. Ve bunuñ gibidür, bir çekirdek misk ve bir dirhem ḳaranfil [11b/22] başı ki yumrıca yeridür ve yüz dirhem henüz ṣaġılmış, ısıcaġıla keçi südi ve on beş dirhem şeker, [11b/23] bunları ḥall idüp, ḳarışdurup içürseler istirḫāʾ-i ẕekere fāʾyide ider, mücerrebdür.

Faṣlün fī [12a/01] ʿilāci'n-nezlāt: Bu bir marażdur ki ṭaʿāmuñ buḫārı başda dimāġa çıḳup dimāġdan nāzil olan [12a/02] marażdur ki aña nāzle dirler, ʿilācı beyānındadur. Calinus aydur, eger kifāyet ḳadar kibrīt saḥaḳ idüp, ḳoḳulayup ve daḫı [12a/03] içüp ve biraz buḫūr idüp tütsi eylese ṣovuḳdan olan nāzleye fāʾyide ider, didi. Ve eger kepegi bişürüp yāḫūd [12a/04] ṭav ide, ḳavurup başına żımād iderse nāzleyi bişürür, eger anı şekere ve bādem südine ḳatup yir ise öksürüge [12a/05] ve hem ḫuşūnet-i ṣadra ve hem nāzle-i bārideye fāʾyide ider, yaʿnī ṣovuḳdan olan nāzleye ve daḫı öksürüge ve gögüs [12a/06] perkligine, yaʿnī ḳatılıġına fāʾyide ider. Ve eger baḳlayı bir gün ve bir gice sirkede ışladup, baʿde ḳurudup, saḥaḳ idüp başına [12a/07] żımād iderse nāzlenüñ ḥudūṯını, peydā olmasını menʿ ider, yaʿnī nāzle peydā olmaġa ḳomaz dimekdür. Ve eger yaluñuz baḳlayı dögüp [12a/08] başına żımād eyler ise nāzlenüñ ḥudūṯını menʿ ider. Ve eger turunc çiçegi bān yaġıla dögüp ḳoḳlaya ve alışdurarаḳ [12a/09] sürerse ṣovuḳdan olan nāzleyi giderür. Ve eger turuf yaġıla depesine ve öñ ṭarafına sürerse ṣovuḳdan olana [12a/10] fāʾyide ider. Ve eger lādeni gül yaġıla ḥall idüp ṣabī oġlancıḳlaruñ depesine sürseler nāzlesine fāʾyide ider ve eger [12a/11] başınuñ öñ ṭarafına żımād iderseler, yaʿnī lādeni ol yere ḳoyup böz ile baġlasalar ṣovuḳdan olan nāzleyi çeker, alur, [12a/12] fāʾyide ider. Ve eger ḳarġa dülegi içini içürseler ṣovuḳdan nāzleyi giderür. Ve eger yāsemīn çiçegini ḳoḳulasa ve başına daḫı [12a/13] żımād iderse ṣovuḳdan olan nāzleye fāʾyide ider. Ve eger dāʾyimā bilesince demür götürse bi'l-ḫāṣṣa nāzle ḥudūṯından emīn olur.

[12a/14] **Faṣlün fī ʿilāci'l-vesvāsi's-sevdāvī[2]:** Yaʿnī bu bir marażdur ki insānda sevdādan olur. ʿİlācı budur ki [12a/15] eger kifāyet ḳadar sināmekī dögüp içe sevdādan

[1] Türkçe balıḳ otı dimek olur, ʿArabça merzencūş dirler.

[2] Ḳara sevdā içün ḳır mantarı 4 dirhem, sināmekī -ṣāfī, aytlanmış- 11 dirhem, darcīn 2 dirhem, şeker 34 dirhem saḥḳ idüp aḫşamda ve ṣabāḥda birer dirhem miḳdārı ekl olına müfīddür.

olan vesveseye fāʾyide ider. Ve eger yeşil kişnic ḥaşīşini içse [12a/16] ısıçaḳdan olan vesveseye fāʾyide ider. Ve eger kişnic toḫmını içer ise daḫı böyledür, bā-ḫuṣūṣ vesvese sevdāʾ [12a/17] ile ṣafrādan ḳarışuḳ ola. Ve eger ḳarġa dülegi içini içer ise vesvese-i sevdāviyyeye fāʾyide ider. Ve eger ṣāḥibü [12a/18] 'l-vesvās daḫı ṣāḥibü'l-cünūn, yaʿnī vesvese iden kimesne daḫı deli olsa, ḳartal beynini yedürseler [12a/19] fāʾyide ider. Ve eger müvesvis ve mecnūn olan kimesneye, ḫorūsuñ başında ḳırmızıca ibik derler anlara, [12a/20] ol ibigi burunlarına tütsi idüp buḫūr idseler şifā bulurlar, Calinus bunı böylece [12a/21] didi. Ve ḳızıl behmeni dögüp birḳaç kerre içürseler nefs-i fāsideyi ve daḫı vesveseyi giderür. Ve eger [12a/22] ḳabı çıḳmış, ḳapsız arpanuñ unından bişürüp üç gün biribiri ardınca içseler vesvese-i [12a/23] sevdāviyyeye ġāyetle fāʾyide ider. Ve eger tāze ṣaġılmış keçi südini henüz ṣovumadan, ısıçaḳlıġıla içürseler **[12b/01]** vasvās-ı sevdāviyyeye fāʾyide ider.

Faṣlün fī ʿilāci's-sekrān ḥattā yüfīḳa min ḫammāre: Yaʿnī [12b/02] serḫoşa ʿilāc beyānındadur ki serḫoşlıġını giderüp ifāḳat bulur. Eger ayvayı ṣorup emse [12b/03] serḫoş olmaḳdan menʿ ider. Ve eger gül ṣuyını içer ise hem ḳoḳlar ise ḫumārı giderür, yaʿnī [12b/04] sekrān olmaġı ve serḫoşlıġı giderür. Ve ḳuzı sidiginden içerse ol sāʿat serḫoş- [12b/05] lıḳdan ḳurtulur.

Ve'l-umūri'l-mubṭī[l]eti bi's-sekr: Serḫoşlıġı gideren şeyler beyānındadur. Eger aç ḳarına [12b/06] kifāyet ḳadar marul yese serḫoşlıġı menʿ ider. Ve eger ḳuru kişnic ki şarāb içmezden evvel [12b/07] yer ise sekri menʿ ider, serḫoşlıġı tīz izāle ider.

Faṣlün fi'l-umūri'l-müsriʿati bi's-sekr: Yaʿnī [12b/08] serḫoşlıġı tīz izāle idüp ve hem serḫoşlıġı çapuḳ gideren şeyler beyānındadur. Eger namāzuñ [12b/09] vaḳti çıḳar deyü ḫavf idüp ḳorḳar ise serḫoşlıġı tīz gideren şeyleri vaḳt çıḳmazdan evvel [12b/10] istiʿmāl eyleye. Baʿżı eṭibbāʾ didi, başına bādem yaġıla ʿanber ḳosa sekri tīz giderür, didi.

Faṣlün [12b/11] **fi'l-umūri'l-maḳviyyeti li'd-dimāġ:** Yaʿnī dimāġa ḳuvvet viren devālar beyānındadur. Eger reyḥānı ḳaranfil başıla ki [12b/12] ḳaranfilüñ başında büber ḳadar yumru nesnedür, ḳarışdurup içer ise dimāġı ḳavī ider. Ve eger [12b/13] gül ṣuyı ısıçaḳ olan dimāġı ider ḳoḳlaya hem içerse. [12b/14] Ve ṭavuḳ beyni ve iligi dimāġı ḳavī idüp hem ziyāde ider.

Faṣlün fī ʿilāci'l-ʿışḳ: Yaʿnī [12b/15] bu vesvese ile bir marażdur ki baʿżı ṣūretleri istiḥsān üzere düşünüp fikr ile ḥādiṯ olan [12b/16] maraża ʿışḳ dirler, anuñ

ʿilācı beyānındadur. Eger ṣāḥibü'l-ʿışḳ yüzerlik otını dögüp içer ise [12b/17] selāmet bulur. Ve eger deveden bir kene alup ʿāşıḳuñ yeñine ol bilmeksizin bağlar ise ʿışḳı [12b/18] gider. Eger bir kimesne erkege ʿāşıḳ olursa erkek ḳatırıñ avnadugı ḳumlı tozlu yerde [12b/19] añlaya, yaʿnī yuvarlana ʿışḳı zāʾyil olup gider. Ve eger dişiye ʿāşıḳ olur ise dişi ḳatırıñ [12b/20] añladugı yerde añla[ya], yaʿnī yuvarlana ʿışḳı gider ve zāʾil olur, bunı böyle Soḳraṭis [12b/21] ve ġayrılar didiler.

Faṣlün fī ʿilāci'l-kābūs: Yaʿnī bu bir ʿilletdür ki uyḳuda nefesi [12b/22] ṭar olur ve sesi ṭuṭulur ve ḥareket idemez bu marażuñ ṣāḥibi. Ve bu maraża kābūs dirler ki [12b/23] yaʿnī bir adam uyurken bir aġır başar ki aṣlā ḥareket idemez, öyle olan şeyʾe kābūs dirler, **[13a/01]** yaʿnī aġır başmaḳdur, ʿilācı beyānındadur. Eger aġır başmaḳ temekkün idüp yerleşdi ise ṣarʿa olur, bunı böyle [13a/02] Aresṭo didi. Ve İbn Māseveyh didi, ṣarʿanuñ muḳaddimesidür, didi, bu maraż köti ḫılṭlardan, buḫār başa çıḳmaḳdan [13a/03] ḥādiṯ olur ve gāhīce ḳanuñ ġalebe ve ziyādeliginden ḥādiṯ olur, didi. Bunuñ ʿilācı bacaḳlarından [13a/04] ḳan alup ve ḥacāmet etmekdür. Ve bu kābūs ʿilleti şol kimesnelere ʿārıż olur ki anlarda fesād-ı [13a/05] hażm ola, yaʿnī yemekden miʿdesi fāsid olup yedügi ṭaʿāmı hażm idemez, böyle olanlara [13a/06] ve serḫoşlara ʿārıż olur. Ve siyāh büberi dögüp, bal ṣuyına ḳarışdurup ġarġara [13a/07] eylese kābūsa fāʾyide idüp giderür.

Faṣlün fī ʿilāci berdi'r-ra's: Yaʿnī başına ṣovuḳ [13a/08] geçenüñ ʿilācı beyānındadur. Eger merzencūş ki bir eyü ḳoḳulu otdur, reyḥānü'l-ḳubūr daḫı dirler, [13a/09] biraz dögüp içer ise ve başına daḫı ḳoyup żımād iderse berdü'r-reʾse fāʾyide ider. Ve mīʿa-ı [13a/10] yābise ki günlügüñ ṣāfīsidir, kifāyet ḳadar saḥḳ idüp, birazını içüp ve birazını başına [13a/11] żımād iderse başına ṣovuḳ geçene fāʾyide ider. Ve eger ḳaranfil başını ki büber miṣilli, degirmi şeydür, [13a/12] anı dögüp, başınuñ öñ ṭarafına eküp żımād ider ise ṣovuḳlanmış başa fāʾyide ider. Ve eger [13a/13] bōy otından biraz yeyüp biraz başınuñ öñ ṭarafına ekerse fāʾyide ider. Ve eger sünbül-i Hindīye [13a/14] dögüp başına ekerse ṣovuḳ geçen başa fāʾyide ider.

Faṣlün fī ʿilāci ümmi'ṣ-ṣıbyān: Yaʿnī [13a/15] bu bir ʿilletdür ki ṣabī, bāliġ olmaduḳ çoçuḳ ḫastalıġıdur ki aña ümmü'ṣ-ṣıbyān dirler, anuñ ʿilācı [13a/16] beyānındadur. Eger ṣabī ve ṣabiyyeye ṣarʿa ʿilleti veyā teşennüc marażı veyā ḫunnāḳ ʿārıż olursa aña ümmü [13a/17] 'ṣ-ṣıbyān derler, ʿilācı beyānındadur. Eger ṣabī çocuġuñ başına ʿavrat südi ṣaġsalar ümmü'ṣ-ṣıbyāna [13a/18] fāʾyide ider. Ve eger ṭatlu bādem yaġını yāḫūd benefşe yaġını cāriye südi ile burnuna damladursa [13a/19] ümmü'ṣ-

ṣıbyāna fāʾyide ider. Ve eger lebenü'l-etān ki yaʿnī eşek südidir, ṣabīnüñ başına ve boynuna [13a/20] alışdura alışdura sürüp bağlaya ümmü'ṣ-ṣıbyāna fāʾyide ider. Ve eger ṣabīnüñ başını keçi südine [13a/21] baturup ġarḳ eylese ümmü'ṣ-ṣıbyāna fāʾyide ider. Ve eger ṣuṣam yapraġıla ḳabaḳ yapraġını ḳaynadup ṣuyını[1] [13a/22] az az ṣabīnüñ başına dökerler ise ümmü'ṣ-ṣıbyāna fāʾyide ider.

Faṣl: Eger bādem yaġıla ʿavrat südini [13a/23] burnuna çeker ise yāḫūd ḳabaḳ çekirdegi yaġını yāḫūd benefşe yaġını cāriye südile burnuna çekerler ise **[13b/01]** ümmü'ṣ-ṣıbyāna fāʾyide ider. Ümmü'ṣ-ṣıbyān ṣabīlere ʿārıż olan ḫunnāḳdur, yaʿnī boġmaḳdur ve teşennücdür, [13b/02] didiler. Ve eger cündibidestir[2], bu bir eczādur, bunı kifāyet ḳadar, biraz yaġla ḥall idüp ṣabīnüñ burnunuñ [13b/03] deligine bulaşdura ümmü'ṣ-ṣıbyāna fāʾyide ider.

Faṣlün fī beyāni mā yehicci'l-ʿiṭās: Yaʿnī [13b/04] aġsırmaḳ getürür şeyler beyānındadur. Eger kerefis kökini ḳurudup, saḥaḳ-ı ġubār idüp, bir parça ketān bözine ḳoyup ḳoḳlasa aġsırmaḳ [13b/05] getürür. Ve eger ḫardalı dögüp, böze bağlayup ḳoḳlasa ve ḳoḳlar iken eli ova aġsırdur. Ve zencebīl daḫı böyledür ki aġsırdur. [13b/06] Eger gül toḫmını dögüp burnunuñ deligine ḳosa aġsırmaġı keser, menʿ ider.

Faṣlün fī ʿilāci ḳurūḥi'r-raʾs[3]**:** Yaʿnī [13b/07] başda olan yaraların ʿilācı beyānındadur. Eger eski cevzüñ ḳabını yaḳup başda olan ḳurūḥa ekerler ise oñaldur. [13b/08] Ve eger fırunda yanmış ṭuġlaya ġayr nesneyi döküp ḳurūḥa ekeler oñuldur. Ve eger mürrü dögüp ḳurūḥ-u reʾse eke, yaʿnī başda [13b/09] olan yaralara ekseler oñaldur. Ve ṭuzı şaḥm-ı ḥanẓal, ḳarġa dülegidür, anuñla ḳarışdurup [13b/10] reʾsde olan yaralara ḳosalar ṣaġaldur. Ve ḥulbeyi ki bōy derler, toḫmdur, saḥaḳ-ı ġubār idüp reʾsde [13b/11] olan yaralara ekseler hem ḳaynadup ṣuyı ile yarayı yayḳayalar ve ḳaynamış bōy żımād idüp [13b/12] bir bez ile bağlayalar ve yaġı ile yaḳu idüp ṣıvayalar oñaldur. Ve tāze, yaş ve yeşil ṣarmaşıḳ [13b/13] yapraġı ve budaḳları ʿuṣāresini ki ʿuṣāre neye derler yuḳarıda ṣudāʿ-ı ḥārrıñ ʿilācı beyānında ẕikr [13b/14] olındı idi, felā ḥācetun ilā iʿādetihi, ol ṣarmaşıḳ ʿuṣāresini başına żımād eyleye, yaʿnī yaraların üzerine [13b/15] ḳoyup bezle bağlayalar. Ve türmüs ki acı baḳla derler ve daḫı Mışır baḳlası daḫı derler ve delice baḳla daḫı derler, [13b/16] ḳaynadup ṣuyını başında yaralar üzerine nüṭūl ideler ve ḳaynamışını ḳurūḥ üzerine żımād ideler [13b/17] ve ḳurusını dögüp yara

[1] Bunı böyle itmege nüṭūl dirler.

[2] Cündibidestir ḳunduzuñ ḥayasına dirler, yaʿnī ḳunduz didigi ḥayvānuñ ṭaşaġı dimekdür.

[3] Maṭlab: Başda olan yaraların ʿilācı beyānındadur.

üzerine ekerseler oñaldur. Ve çerīşü'l-ḥınṭa ki aña bulġur derler, buġdaydan [13b/18] iderler, ol bulġurı süd ile yaḳup, saḥḳ-ı ġubār idüp yaş ve ṣulu yaralaruñ üzerine [13b/19] ekerseler oñaldur hem ḳurudur, mücerrebdür. Ve eger ṣoġanı külde bişirüp, kebāb idüp, berāber [13b/20] ṭuz ile ḳarışdurup başda olan yaralara żımād iderseler ṣaġaldur, oñaldur. Ve eger [13b/21] zift daḫı bunuñ gibidür, oñaldur başda olan yaralar üzerine żımād ider ise. Ve eger ḳınayı [13b/22] zift ile ḳarışdurup, gül yaġıla ḫamīr idüp ṣabī çocuġuñ ṣulu ve yaş, başında olan [13b/23] yaralarına şifā olur ve hem ḳurudup ṣularını çıḳarur, oñaldur. Ve eger başda ḳurūḥı tīz **[14a/01]** oñaldurmaḳ murād iderseñiz, üzerine ʿavrat südi ṣaġasız tīz oñaldur. Ve eger ṣabrı keskin [14a/02] sirke ile ezüp, ṣabīnüñ başında yaş, ṣulu yaralarınuñ üzerine ṣıvayup yaḳu idesin [14a/03] giderür, oñaldur.

Faṣlün fī ʿilāci südedi'd-dimāġ: Yaʿnī dimāġ marażıdur ki burnu ṭutar, [14a/04] ḳoḳu almaz olur, ol marażuñ beyānındadur. Eger nercis[1] ki bir otdur, başında çiçegi vardur, anı [14a/05] ḳoḳlaya dimāġı, süddesini ve perkligini açar. Ve eger kifāyet ḳadar lāden ezüp içerse ve hem ḳoḳlarsa dimāġ [14a/06] süddesini açar. Ve eger ḳına toḫmından bir miṣḳāl bal ile ḳarışdurup yalarsa dimāġı ḳavī ider. [14a/07] Ve ḳaranfil başı ki depesindeki yuvarlaḳdur, büber gibidür, anı dögüp kifāyet ḳadar içerse dimāġa mādde [14a/08] çıḳmaġı menʿ ider ve balġamı çıḳarur. Ve kürünb ʿuṣāresi de böyledür, aña Türkīce kelem derler.

Faṣlün fī [14a/09] **'l-edviyeti'l-munḳıyyeti li'd-dimāġ ve'l-müfettiḥati li-süded[2]:** Dimāġı pāk idüp südedini açan devālar beyānındadur. Dimāġ [14a/10] insānuñ biynidür ki başda olur, beyāż şeydür. Eger ʿūdü'l-buḫūr ki öd aġacıdur, anı saḥḳ-ı ġubār idüp kifāyet ḳadar [14a/11] içerse dimāġı ḳavī idüp ḳuvvet virür hem balġamı çıḳarur. Ve eger kürünb ʿuṣāresini burnuna çekerse öd aġacı gibi dimāġı [14a/12] pāk ider. Ve eger maṣṭaki ki ṣaḳızdur, çeynese balġamı paralar, yaʿnī dimāġdan ṣuñar. Ve eger baṣal ʿuṣāresi ki yaʿnī [14a/13] ṣoġan ʿuṣāresidür, anı ḳoḳlasa hem burnuna çekerse ruṭūbāt-ı rediyyeden, yaʿnī köti, fenā yaşlıḳdan dimāġı [14a/14] pāk ider. Ve eger ṣabrı ezüp ġarġara ide hem içe dimāġı pāk ider. Ve eger zencebīl ile maṣṭaki çeynese başdan balġamı [14a/15] çoḳ çıḳarur. Ve eger naʿna ʿuṣāresini burnuna damladur ise dimāġa fāʾyide ider. Ve eger kimyonı ḳaynadup [14a/16] ṣuyını burnuna çekerse dimāġı pāk

[1] Zerrīn ḳadeḥ derler, bir otdur ki yapraġı keras yapraġına beñzer ve andan ince ve küçürek olur, mücevvef, yeşil sāḳı olur, ammā sāḳında aḳ çiçegi olur, ortası ṣarı veyā ḳırmızı olur.

[2] Bu südde didükleri şeyʾ dimāġuñ yolını ḳapadur ve baġlar, baʿżı kere rūḥ-ı nefsānī nüfūẕ idemeyüp ṣarʿa ʿilleti ḫādiṯ olur.

ider. Calinus didi, ḫardalı dögüp, bir pāre bez içinde [14a/17] ḳoyup ḳoḳlarsa dimāġı pāk ider. Ve eger cümmārü'n-naḫl ki bir aḳ nesnedür, ḫurmā aġaçınuñ başında [14a/18] çıḳar ṣıġır dili gibi, ʿArablar anı yerler, anuñ ṣuyını alup ḳoḳlaya hem burnuna çeke dimāġı paklar. [14a/19] Ve eger bādem yaġını kifāyet ḳadar içerse dimāġı paklar. Ve eger ġarīḳūnı dögüp, ġubār idüp [14a/20] içer ise dimāġı paklar. Ve şīḥ ki yavşan otudur, ġubār idüp başına ege ve ḳoḳlaya dimāġuñ südedini ve perkligini [14a/21] açar. Ve eger kerefis ṣuyını ve daḫı kürünb ṣuyını yāḫūd zaʿfirān ve mīʿa-ı sāʾyileyi ezüp burnuna çekerse dimāġı [14a/22] mübālaġa ile pāk ider. Eger mīʿa-ı sāʾyile, Türkīce ziġala derler, Menteşe ilinden gelür, ḳara günlük ravāḳıdur, [14a/23] bal gibi ḳoyu olur, eyü rāyiḥası olur. Ve eger usṭūḫūdus ki ḳarabaş derler, iki dirhemini bal ile ḥall idüp **[14b/01]** içerse mübālaġa ile dimāġı pāk ider.

Faṣl: Eger henüz ṣaġılmış ḳoyun südini kifāyet ḳadar içerse dimāġuñ cevherini [14b/02] ziyāde ider. Ve eger gül yaġını başına nüṭūl ide, yaʿnī az az başına dökerse dimāġı arturur, ziyāde ider, [14b/03] ḳuvvetlendürür. Ve eger yaşını tamām eylemiş pīr, iḫtiyārlara ġāyetle fāʾyide ider eger bādem içini yer ise. Ve eger ṭavuḳ beynini yer ise [14b/04] çevher-i dimāġı arturur ve ḳuvvetlendürür. Ve eger fındıḳ çoḳ yerse dimāġı ziyāde ider.

Faṣlün fi [14b/05] **'l-edviyeti'l-muḥallileti li'r-riyāḥ mine'r-raʾs:** Başdan yelleri taḥlīl idüp, paralayup ṭaġıdan devālaruñ beyānındadur. [14b/06] Eger bahār[1] ḳoḳulasa başda temekkün idüp yerleşmiş ġalīẓ yelleri ṭaġıdur, fāʾyide ider. Ve eger bir dāne burçaḳ ḳadar mürr [14b/07] alup, ṭatlu bādem yaġıla ḥall idüp burnuna çekerse dimāġı issi idüp ḳızdurur ve dimāġdan yelleri taḥlīl ider.

[14b/08] **Faṣlün fī ʿilāci'r-remed:** Yaʿnī göz aġrısı beyānındadur. Eger mersin toḫmını şevkerān ile dögüp şişmiş gözüñ [14b/09] üzerine żımād iderseñ ısıçaḳdan olan göz aġrısına fāʾyide ider, şevkerān baldırana dirler. Ve eger ḳoyun iligini gözüñ üstinden [14b/10] ṭılāʾ iderseñ, ṭılāʾ dimek Türkīce ṣıvayup yaḳu idene dirler, yaʿnī ḳoyun iligini ṭılāʾ iderse [14b/11] göz aġrısını giderür. Ve çig ve bişmemiş ilik evlā ve evfaḳdur bişmişinden. Ve ḥayyü'l-ʿalem, yaʿnī ḳaya [14b/12] ḳoruġı sürme gibi gözine çekerse ṣuyını tīz giderür. Ve yeşil, tāze küzbere ki kişnicdür, bu daḫı ḳaya ḳoruġı [14b/13] gibidür, göz aġrısını tīz giderür ve eger ṣuyını sürme gibi çeker ise. Ve eger ʿavrat südini ısıçaḳdan olan göz [14b/14] aġrısına damlatsalar giderür, Calinus bunı

[1] Bahār bir eyü ḳoḳulu ṣaru çiçekdür, aña ʿaynü'l-baḳar derler ki ṣıġır gözü dimek olur.

böyle didi. Ve nārıñ tāze, küçigi mersin toḫmı ḳadar [14b/15] aġaçında büyüdükde ḳoparup, yedi dānesini sebt güninde, yaʿnī cumʿa ertesi günüdür, gün ṭoġmazdan [14b/16] evvel yudup birḳaç kerre böyle ide otuz senelik göz aġrısını giderür, bunı böyle Calinus [14b/17] ve ekābir-i eṭibbādan sekiz nefer kimesneler didiler. Ve ṣarmaşıḳ çiçegini kifāyet ḳadar alup, bal ile ḳarışdurup [14b/18] göz şişinüñ üzerine ḳoyup żımād iderse şişini ṭaġıdur. Ve ṣabrı gözüñ üzerine żımād iderse şişini ṭaġıdur [14b/19] eger ısıçaḳdan ise. Ve eger yumurṭa ṣarusını gül yaġıla, zaʿfirān ile ḳarışdurup göze żımād ider ise elemini ve aġrısını [14b/20] ve acısını giderür, ve buña ʿavrat südüni ḳaṭar ise daḫı ziyāde elemini keser. Ve eger zehrü'l-ḳarʿ ki ḳabaḳ çiçegidür, [14b/21] ʿuṣāresini alup gözüne çeker ise şifā olur eger göz aġrısı ısıçaḳdan ise. Ve ʿinebü'ṣ-ṣaʿleb ki it üzümidür, [14b/22] bunı arpa unı ʿuṣāresine ḳarışdurup göze żımād ider ise göz aġrısına fāʾyide ider, bunı böyle [14b/23] Calinus didi. Ve ısıçaḳdan göz aġrısı dimeden murād ol göz aġrısıdur ki sebebi tütün yāḫūd ġubār, toz yāḫūd **[15a/01]** güneşiñ ısıcaġı ile olandur, bunı böyle Rāzī dedi. Ve daḫı Rāzī didi, böyle göz aġrısınuñ ʿilācı, bir [15a/02] yerden ḳalḳup oturmaya, gezmeye, ḥareket etmeye, bir yerde dura ve ġıdāyı terk ide, az yeye ve ẓulmet, ḳarañuluḳ [15a/03] yerde otura, aydınlıḳ yerde ve güneşde oturmaya, zīrā böyle etmek gözi aġrıyan kişiye şifādur. [15a/04] Ve eger oruçlu adamuñ tükrügini sürme gibi gözine çekerse ġāyetle fāʾyide ider. Ve eger göz aġrısı eski [15a/05] olup uzasa, gitmesi güç olsa bu ʿilācı ide ki yaʿnī çörek otunı dögüp, eşek ṭurpı ʿuṣāre- [15a/06] sile yāḫūd buña beñzer ġayrı nesne ʿuṣāresile ḳarışdurup burnına çeker ise fāʾyide ider.

[15a/07] **Faṣl:** Göz aġrısına mübtelā olan kimesne ṣuya ve cimāʿa perhīz eylemesi lāzımdur ve üzerine vācibdür ki [15a/08] edviye ve devālardan müshilātını istiʿmāl eyleye, balġamı ve ṣafrāyı ve sevdāyı ishāl idüp çıḳara ve yüzini [15a/09] ṣovuḳ ṣu-y-ıla yayḳaya ve ṭabīʿatı ısıçaḳ şeyleri ḳoḳlamaya ve ṭuzlu şeyler yemeye ve ekşili şeyʾ yemeye ve ṭozdan [15a/10] ve ġubārdan ve tütünden ve güneşden, mūmdan, ḳındīlden iḥtirāz idüp baḳmaya ve uyḳu uyumaḳ [15a/11] dilese biraz ḳoyun yüñini ekşi şarāba batura, gözüñ üzerine ḳoyup yaṭa, meṣelā limon şarābı gibi, [15a/12] ve ibtidāda, göz aġrısı peydā olduġı vaḳtde baçaḳlarından ḳan ala ve ḥacāmet ideler ve elbetde ġıdāyı terk [15a/13] ide, ancaḳ arpa ṣuyı üzere ḳaṣr idüp arpa ṣuyından ġayrı nesne istiʿmāl etmeye ve birḳaç kere iḥtiḳān eyleye [15a/14] ve gözünüñ üzerine üzüm içi ile ḳaynamış iklīlü'l-melik ṣuyını ḳarışdurup ḳoya, zīrā elemini ve vecaʿını giderür. [15a/15] Ve eger ḫaşḫāşı ḳabla ḳaynadup alnına żımād iderse vecaʿını sākin ider ve ṣu

yoşuñı ki şunuñ üzerinde [15a/16] yeşil nesnedür, ʿArabça ṭuḥlab dirler, bundan biraz alup ve biraz ḫaşḫāş yapraġı ve ḥayyü'l-ʿalem ʿuṣāre- [15a/17] si, bunları birbirile ḳarışdurup gözüñ ḳapaġı üzerine żımād iderse ol sāʿat elemini giderür [15a/18] ve daḫı acılığını giderüp ışlāḥ ider.

Faṣl: Gözüñ aġı ḳızarmaḳ şuña delālet ider ki dimāġda [15a/19] şiş yāḫūd elem vardur veyāḫūd imtilāʾ vardur. Ve eger başını miḳrāż ile, yaʿnī maḳāṣ ile tırāş idüp [15a/20] ḳırḳmaḳ göz aġrısına fāʾyide ider. Ve eger başda çoḳ ḳıl olursa göze żarar ider, tīz tīz tırāş [15a/21] olmaḳ gerekdür, bā-ḫuṣūṣ ḳıl ḳışa olup uzun degül ise żararı daḫı artıḳ olur.

Faṣl: [15a/22] Ammā ol maraż-ki verdīnec derler, ṣabī çocuḳlarda çoḳ ʿārıż olur, bu maraża ʿāmme müverredü [15a/23] 'l-ʿayn derler, zīrā bu göz marażı peydāh olduḳda göz şişer ve gözüñ ḳapaḳları çatlar, yarulur, **[15b/01]** andan ḳan aḳar ve çıḳar, böyle göz aġrısına ʿilāc, ḳavunı yāḫūd ḥayyü'l-ʿalemi üzerine ḳoya, ḥamāmdan ḥaẕer idüp girmeye.

[15b/02] **Faṣl:** Gözlerine çoḳ nāzle iner olsa başını taḥrīk etmeye, yaʿnī oynatmaya ve ḥamāma çoḳ gire, mülāzemet eyleye ve başını [15b/03] ısıçaḳ ṣuya ve ṣovuḳ ṣuya ṣoḳmaya ve başına yaġ sürmeye, yaġlamaya. Ve eger anzarūtı nebāt şekeri ile ḳuruca ḳarışdurup [15b/04] gözüñ üzerine żımād iderse gözde ne var ise çeker çıḳarur, oñaldur, ġāyet laṭīf devādur, göze fāʾyide ider. Ve eger [15b/05] summāḳı gül ṣuyıla ışladup ḳuvveti ṣuya çıḳduḳda göze damlada ısıçaḳdan olan göz aġrısı ibtidāʾ-i ẓuhūrında [15b/06] fāʾyide ider.

Faṣl: Göz aġrısı dört dürlü olur, ya miḳdārı ziyāde ḫāliṣ ḫandandur veyāḫūd balġamī olan [15b/07] ḳandandur veyāḫūd ṣafrāvī olan ḳandandur veyāḫūd sevdāvī olan ḳandandur. Ve eger depesinüñ çuḳurından ḥacāmet [15b/08] idüp şişe çekmek ile yaramaz, müzmin göz aġrısından çoḳ kimse ḫalāṣ olup ḳurtuldı, bunı böyle Calinus [15b/09] ve daḫı ġayrılar didiler.

Faṣlün fi'l-edviyeti'l-māʿnieti min inṣıbābi'l-mevādd ile'l-ʿayn: Yaʿnī göze mādde dökülmege [15b/10] ḳomayup mānīʿ olan devālar beyānındadur. Eger zaʿfirānı ezüp gözüñ ḳapaġına żımād iderse ve daḫı ʿavrat südi ile ḥall [15b/11] idüp gözüne çeker ise sürme gibi, gözine yaş ve ruṭūbāt ve ṣu inmeden menʿ ider. Ve eger ḳavun ḳabını alnına żımād iderse [15b/12] göze aḳan ṣuyı menʿ ider, Calinus ve Rāzī ve ġayrıları daḫı böyle didiler. Ve eger mevādd-ı müzmine göze iner deyüp [15b/13] ḳorḳar ise şaḥm-ı ḥanẓal

içsünler, zīrā ḳarġa dülegi māddeyi defᵏ ve menᶜ eylemede fāʾyidesi çoḳdur. Ve eger [15b/14] gözüni gül ṣuyıla yayḳasa göze mādde dökülmegi menᶜ ider.

Faṣlün fi'l-edviyeti'l-muḥidde li'l-baṣar ve'l-muḳavviyeti li'l-ᶜayn: [15b/15] Gözüñ görmesini keskin ve göze ḳuvvet virici devālar beyānındadur. Eger ḫurmā çekirdegini yaḳup anı göze [15b/16] sürme gibi çeker ise gözü keskin ider. Ve eger kelem yer ise żaᶜīf baṣara fāʾyide ider. Ve eger zaᶜfirānı sürme eylese, [15b/17] yaᶜnī sürme gibi göze çeker ise yāḫūd içer ise göze ḳuvvet virür. Ve eger ḥavlān-ı Hindī her yedi günde bir kerre [15b/18] göze çekse ġalīẓ ruṭūbātını taḥlīl idüp gözüñ ṣıḥḥatine fāʾyide ider.

Faṣlün fi'l-edviyeti'l-muḥiddeti li'l-baṣar: [15b/19] Yaᶜnī gözü keskin iden devālar beyānındadur. Eger siyāh büberi ġubār idüp göze çeker ise ve hem yir ise [15b/20] gözi keskin ider. Ve eger zencebīl daḫı büber gibidür hem gözüñ ẓulmetini ve ḳarañulıġını giderür, bunı böyle [15b/21] Calinus ve daḫı on altı ḥekīmler didiler. Ve eger ṭuruf yer ise gözini keskin idüp ẓulmetini giderür [15b/22] ve ḳaṭrān tütüni ile iktiḥāl daḫı böyledür. Ve eger kemmūn yer ise ve daḫı gözüne çeker ise gözini keskin [15b/23] ider ve eger gögerçin başını tüyile yaḳa ve saḥaḳ ide, şöyle-ki ġubār ola, ṭoz olduḳda gözine çeker ise **[16a/01]** gözini keskin ider.

Faṣlün fi'l-edviyeti'l-munḳıyyeti li'l-ᶜayn: Yaᶜnī gözüñ pasını ve ziyāde çürigini [16a/02] izāle idüp giderici devālar beyānındadur. Eger ṭuruf toḫmını saḥḳ idüp ṣu yerine içürseler gözi keskin ider. [16a/03] Ve eger ḥavlān-ı Hindī ki gözine sürme gibi çekerse gözinüñ ruṭūbāt-ı rediyyesin pāk idüp keskin ider. [16a/04] Ve eger elli dirhem rāziyāne toḫmını dögüp, elekden geçürüp, on beş dirhem aḳ zencebīl elekden geçürüp, [16a/05] ḳaynadup, tā ḳuvveti ṣuya çıḳa, süzüp ol ṣuyı ṣu yerine içer ise gözleri ḳararup, ẓulmetle ḳarañulıḳ [16a/06] çöküp, sāʾyir şeyleri göremez ve żaᶜīf olup ᶜamelden kesilmiş gözlerüñ żulmetlerini [16a/07] giderüp eşyāları rūşen gösterür ve keskin ider. Ve eger sezābı göze sürme gibi çekerse [16a/08] ruṭūbāt-ı rediyyeden pāk idüp keskin ider. Ve eger kerefis ṣuyını gözine çekerse ruṭūbāt-ı rediyyeden [16a/09] gözini pāk ider. Ve eger ḫorūs ödini göze çeker ise ruṭūbāt-ı rediyyeden pāk idüp keskin ider.

[16a/10] **Faṣlün fi'l-edviyeti'l-ḥāfiẓati li'l-ᶜayn:** Yaᶜnī gözüñ ṣıḥḥatini ḥıfẓ iden devālar beyānındadur. Eger tūtiyāyı [16a/11] iktiḥāl idüp göze çeker ise gözüñ ṣıḥḥatini ḥıfẓ idüp ḳavī ider. Ve eger işmid didükleri parlaḳ [16a/12] sürme ṭaşını göze çekerse ṣıḥḥatini ḥıfẓ ider. Ve eger sünbül-i Hindī saḥḳ idüp göze çeker ise [16a/13] ṣıḥḥatini ḥıfẓ idüp gözini ḳavī, keskin ider.

Faṣlün fī ʿilāci's-sebel: Yaʿnī sebel gözde şol [16a/14] ṭamarlardur ki ḳan ile ṭolup ve ḳızarup gözde bir perde gibi olur, örümcek aġına beñzer, şöyle-ki tütüne [16a/15] beñzer şeyler gözine görinür, bu maraż ṣāḥibi ne güneşde ve ne mūm yanarken aydınlığında daḫı [16a/16] görmez, bu marażuñ ʿilācı beyānındadur. Ṣāḥibü's-sebel her bir ayda bir kere ḳan aldura, çoḳ ḳan [16a/17] çıḳaralar ve daḫı alnında olan ṭamarından ḳan alalar ḳollarından ḳan aldurup müshil devā ile [16a/18] istifrāġdan ṣoñra. Ve daḫı ṣāḥibü's-sebel ḥamāma gire, çoḳ durmaya fāʾyide ider. Ve eger eşek ṭurpı [16a/19] ʿuṣāresini ʿavrat südile burnına çekerse fāʾyide ider.

Faṣlün fī ʿilāci'ẓ-ẓufr: Yaʿnī bu bir [16a/20] yufḳa deridür ki gözde burun cānibinde, göz pıñarında olup gözüñ aġını ve ḳarasını [16a/21] ḳaplar, ʿilācı beyānındadur. Ve bu ẓufr ki bir yufḳa deridür, çoḳ kere göz pıñarında olur, gözünüñ [16a/22] aġını ve ḳarasını ḳaplamazdan evvel, küçük iken ʿilācı edviye-i cālibe iledür ki gözde olan [16a/23] cerebe, yaʿnī uyuza etdükleri ʿilāc miṣilleri ʿilāc ideler. Eger büyük olup gözüñ aġını ve ḳarasını **[16b/01]** ḳapladı ise ʿilācı yine bu cerebüñ ʿilācıdur ve ammā ʿilācuñ güzeli ısıçaḳ ṣuyuñ buḫārına egilüp gözlerini [16b/02] ṭuṭa, tā gözleri ışınup, ısıçaḳ olup yüzi ḳızarınca ṭuṭa yāḫūd ḥammāma gire, böyle itdükden-ṣoñra [16b/03] ẓufra üzerine devā ile ʿilāc ideler, bunı böylece Calinus Ḥekīm ve daḫı Rāzī Ḥekīm didiler. Ve eger yaraṣa [16b/04] necesini göze sürme idüp çeker ise ẓufraya fāʾyide ider. Ve eger fāre necesini saḥaḳ-ı ġubār idüp, bal ile [16b/05] ḳarışdurup göze çeker ise ẓufra fāʾyide ider. Ve eger demür pasını göze çeker ise ẓufra fāʾyide ider. [16b/06] Ve eger ḳara günlük ve aḳ günlük ve ḳaṭrān ve mürr, bunları berāber yaḳup, tütünile iktiḥāl idüp göze çeker ise [16b/07] ẓufrayı giderür, bunlaruñ tütünini sürme idüp göze çekmenüñ ṭarīḳi, mīli bunlarıñ tütüni üzerine [16b/08] ṭuṭup, tā işini, yaʿnī ḳoḳusunı alup ḳurum peydā olduḳda göze çekmekdür. Ve eger ʿavrat südini saḥḳ olmış [16b/09] günlüge ḳarışdurup göze ṭamladalar ẓufra fāʾyide ider.

Faṣlün fī ʿilāci'ṭ-ṭarfe: Ṭarfe göz içinde ḳandan [16b/10] olan şol noḳṭaya derler ki ḍarbdan veyā bir şeyʾ ṭoḳunmadan olur, ʿilācı beyānındadur. Ve Calinus didi-ki, [16b/11] bu ṭarfe gāhīce pek çoḳ ḳuşmadan veyāḫūd ḳamçı ile urmadan veyāḫūd çoḳ öksürmeden olur, [16b/12] didi. Ve eger ṭarfe yeñi ʿārıż olup arası uzamadan ʿilāc budur ki eger ṭarfe ḳırmızı veyā yeşil, [16b/13] her ḳanġısı olursa olsun, kifāyet ḳadar ṭuz ezüp, ışıdup, ısıçaḳ iken bezi baturup ṭarfe üzerini [16b/14] ṣaralar ve daḫı baḳla unı istiʿmāl ideler. Ve eger cāriye, yaʿnī ʿavrat südini ṭarfenüñ ibtidāsında [16b/15] göze ṭamladalar fāʾyide ider, eger ʿavrat südini gül ṣuyına ḳarışdurup ṭamladalar daḫı

[16b/16] yegdür. Ve eger ṣāʾim olup oruçlı adamuñ tükrigini ṭarfeye ṭamladalar fāʾyide ider. Ve eger kerefis ṣuyını ṭamladalar [16b/17] ṭarfeye fāʾyide ider. Ve eger göziñ eti ve aġı üzerinde olup yarılduḳda biraz kimyonı ṭuz ile çeyneyüp, [16b/18] bir parça bez üzerine tükürüp ol bezden göze ṭamladalar fāʾyide ider, bunı böyle Rāzī Ḥekīm [16b/19] ve daḫı ġayrıları didiler.

Faṣlün fī ʿilāci'd-demʿa: Yaʿnī dāʾyimā gözi ṣulu olup aḳar, [16b/20] beyānındadur. Bu marażuñ sebebi göz pıñarında eti az ve noḳṣān olmadandur. Ve eger göz pıñarında olan et [16b/21] bi'l-külliyye gitse yāḫūd ol et pek az ḳalsa añа ʿilāc olmaz ve ʿilāc kār itmez, bunı böyle Calinus [16b/22] dedi. Ve eger alnına ḳanṭariyon ʿuṣāresini żımād iderse demʿayı keser. Ve eger ṣabrı gözine sürme idüp çekerse [16b/23] göze dolan ṣuyı keser. Ve eger ṣoġan ʿuṣāresini alnına żımād ide göz yaşını ḳurudur. Ve eger ṣāḥibü'd-demʿanuñ **[17a/01]** gözine sirke damladalar demʿayı keser. Ve eger tūtiyā ve buña beñzer yaşı keser şeyleri göze [17a/02] çeker ise yaşını keser. Ve eger sürme ki parlaḳ ola, göze çeker ise demʿayı keser. Ve eger rastıḳ ṭaşı ki rāsuḫ [17a/03] ṭaşı daḫı derler, saḥḳ-ı ġubār idüp, elekden geçürüp çeker ise gözde demʿayı keser, ḳurudur. [17a/04] Ve eger ḫorūs ve ṭavuḳ ödini göze çekerse demʿayı keser. Ve zaʿfirānı ʿavrat südile ḥall idüp, [17a/05] ezüp, göz ḳapaġına sürüp bulaşdurur ise gözde olan demʿa fāʾyide ider.

Faṣlün fī ʿilāci'ş-şaʿīre: [17a/06] Yaʿnī göz ḳapaġınuñ bir ṭarafında ya ġayrı ṭarafda arpa ḳadar bir uzun şişdür ki arpaya beñzer, [17a/07] ʿilācı beyānındadur. Ve eger başı ḳopmış siñek ile şaʿīreyi ovar ise fāʾyide ider, Calinus [17a/08] bunı böyle dedi. Ve eger çoḳ kere ḥammāma gitmek ve daḫı ısıçaḳ ṣuvuñ buġına ve buḫārına gözi açup üzerine [17a/09] egilmek ile gözini ṭavlamaḳ ġāyetle çoḳ fāʾyide iden devālardandur. Ve eger żamġ-ı ʿArabīyi sirke ile ḥall idüp [17a/10] şaʿīre üzerine ḳoyalar fāʾyide idüp açar. Ve eger zaʿfirānı gül ṣuyıla ḥall idüp, mürr ile ḳarışdurup, [17a/11] şaʿīreye sürüp bulaşdurur ise fāʾyide ider. Ve eger ṣabrı şaʿīreye żımād ider ise giderür, Calinus [17a/12] böyle dedi, Rāzī daḫı böyle dedi.

Faṣlün fī ʿilāci'l-berede: Yaʿnī bu bir marażdur ki çoḳ yemekden [17a/13] olur, tuḥme derler, pek ṣaḳīl ve aġır olur, ʿilācı beyānındadur. Eger arpa unı ile şarābı ve balı maʿcūn idüp [17a/14] berede üzerine żımād iderse beredeyi taḥlīl idüp ṭaġıdur. Ve eger żamġ-ı ʿArabīyi sirke ile ezüp berede [17a/15] üzerine ṭılāʾ ider ise giderür. Ve eger ekmek içi yumşaġını bal ile ḳarışdurup berede üzerine ḳoyarlar ise [17a/16] giderür.

Faṣlün fī ʿilāci'l-cereb: Yaʿnī göz ḳapaġı altında ḳızıl uyuzdur, ʿilācı beyānındadur. Bu [17a/17] uyuz güneşüñ ısıçaġından ve ġubār, yaʿnī tozdan ḥādiṯ olur, ʿilācı baldur ve daḫı ısıçaḳ, yavaş [17a/18] ṣu-y-ıla balı ḥall idüp, bir pāre beze baturup cereb üzerine ḳoya, baġlaya. Ve daḫı ḳudretden [17a/19] ısıçaḳ ṣu ki issi pıñar ṣuyıdur, ḫastalara içürürler, ol ṣuda ṭuzluluḳ ve acılıḳ [17a/20] ve ekşilik olur, ılıca derler, anda kibrīt ḳoḳısı vardur, uyuzı olan ṣāḥibü'l-cereb ol ṣuda [17a/21] yayḳana ve ol ṣuya bez baturup cereb üzerine ṣara güneşden, ġubārdan olan cerebi giderür, [17a/22] Calinus böyle dedi. Ve daḫı Calinus dedi ki, devānuñ keskini ve yavaşı ʿilletleriñ ḳuvveti [17a/23] ve yavaşlığı ḳadardur ve cerebe devāʾ istiʿmāl olmaz, illā ḳan aldurup ve bedeni istifrāġ ile **[17b/01]** tenḳiye eyledükden ṣoñra cerebe ʿilāc olur, dedi. Ve ʿilācü'l-cereb, yaʿnī uyuzuñ ʿilācı ḥamāma girüp, kese [17b/02] sürünüp ve gözine dimāġdan ḫılṭı indürür devālar ile sürme idüp çekmekdür, [17b/03] Rāzī Ḥekīm böyle didi. Ve ḥavlān-ı Hindī göze çeker ise gözde olan cerebi giderür. Ve eger [17b/04] māzūyı saḥḳ-ı ġubār idüp, göz ḳapaġını devirüp, yaʿnī açup üzerine ekerler ise, öylece [17b/05] göz ḳapaġı devrilmiş dura, üç sāʿat ṣabr eyleye, yummaya, Calinus böyle didi. Ve keler ki [17b/06] Türkīce kertenkele derler, aṣlā ṣu içmez, anuñ necesini saḥḳ idüp göze çeker ise gözde olan cerebi [17b/07] ve giciyigi giderür. Ve eger ṣabr, sürme gibi idüp göze çekerse cerebe fāʾyide ider, bā-ḫuṣūṣ ṣabrı od [17b/08] üzerinde ḳavurup, sürme gibi idüp çekse ġāyetle fāʾyide ider. Ve eger dişi keçi ödi [17b/09] ve daḫı ḳoç ödi ile göze çeker ise cerebe fāʾyide ider. Ve zaʿfirān da böyledür ki [17b/10] iktiḥāl ider ise gözde olan cerebi giderür. Kibāşü'l-ḳaranfil ki yaʿnī ḳaranfilüñ başında [17b/11] bir yuvarlaḳdur büber gibi, anı saḥaḳ-ı ġubār idüp, göz ḳapaġını devirüp, yaʿnī ḳalb idüp [17b/12] ve Türkçe çevirüp ekeler, ġāyetle acıdur, iki sāʿat ṣabr ide, der-ʿaḳab oñulup cerebi [17b/13] zāʾyil olur, ʿacīb ve laṭīf devādur. Ve ḫunfesāʾ didikleri ṭoñuzlan böcegini iki bölüp, [17b/14] mīli ol iki parça olan ṭoñuzlan böcegine ṣoḳup, uyuzı ve giciyigi olan göz [17b/15] ḳapaġına sürme idüp çekerse fāʾyide ider. Ve cereb müzmin ki yaʿnī yaramaz olup azġun olsa, [17b/16] aña ʿilāc kār etmese alnından ḳan alalar, ṣoñra gözüñ pıñarından [17b/17] ḳan ala ve daḫı sülük yapışdura, göz ḳapaġına bir kerre sülük yapışdurduḳdan-ṣoñra tekrār bir daḫı yapışdura, [17b/18] ṣoñra ova ve ḳaşıya, bir kerre ḳaşıduḳdan-ṣoñra bir daḫı ḳaşıya, ṣoñra tekrār, yine sülük yapışdura, [17b/19] ṣoñra gözüñ pıñarından ḳan ala, ol gözde olan helāk olur, gider, ol marażdan ḫalāṣ [17b/20] olur, ḳurtulur, Ḥekīm Rāzī böyle dedi.

Faṣlün fī ʿilāci'l-ġışāvet: Yaʿnī göz ḳararmaġuñ ve perdenüñ [17b/21] ʿilācı beyānındadur. Ve ġışāvenüñ sebebi gözde ruṭūbetüñ çoḳluġıdur, bu ekṣeriyyā büyük gözlülere [17b/22] ʿārıż olur, Calinus böyle dedi. Ve ġışāvenüñ ʿilācı alnından ḳan almaġla ve müshil devāʾ istiʿmāl [17b/23] eylemek ile ve daḫı gözlerinüñ pıñarından ḳan almaġla ve sülük yapışdurmaġla olur, Ḥekīm Rāzī böyle didi. **[18a/01]** Ve eger devenüñ beynini yer ise bir miṣḳāl ḳadar fāʾyide ider. Ve eger ṭurna ḳuşınuñ beynini göze sürme idüp [18a/02] çeker ise ġışāveye giderür. Ve eger naṭrūnı ṣu-y-ıla ezüp göze çeker ise ġışāʾyı giderür. Ve eger ṭatlu nārı ṣıḳup, ṣuyını [18a/03] ṣāfī idüp güneşe ḳoya, şol ḳadar dura ki ḳoyu ola bal gibi, ṣoñra göze sürme gibi çeker ise ġışāveye [18a/04] fāʾyide ider. Ve eger dişi keçinüñ cigerini kebāb idüp kebābdan aḳan ṣarı ṣuyını göze çeker ise ve daḫı ol [18a/05] kebābdan yer ise ġışāveye fāʾyide ider. Ve eger ḫunfesāʾ ki ṭoñuzlan böcegidür, bunı iki yarup, içine mīl [18a/06] ṣoḳup anuñla iktiḥāl ide ġışāya fāʾyide ider. Ve eger bir pāre zaʿfirān ile göze sürme eyleye ġışāʾyı [18a/07] giderür, göze cilā virür. Ve eger büber ve dārcīn ve ḳızıl boya[1], bunları berāber saḥḳ idüp, bir deng [18a/08] ḳadar göze çeküp hem andan içer ise ġışāyı giderür, ʿacīb devādur. Ve eger ḫardal ile çögen ki [18a/09] bāzīdür, anı yer ise ġışāveye fāʾyide ider, Calinus ve Rāzī Ḥekīmler böyle didiler.

Faṣlün fī ʿilāci [18a/10] **'l-ceşā:** Bu bir marażdur ki gözüñ ḳapaġında olur, yumup açamaz, eger yumar ise veyāḫūd açar ise sızlar, aġrır, [18a/11] güç ile gözini yumar, açar, bunuñ ʿilācı beyānındadur. Ve eger ṭatlu bādem yaġı veyāḫūd benefşe yaġını burnına [18a/12] çeker ise fāʾyide ider. Ve eger mürr, gözine çeker ise, hem ṭılāʾ ider ise fāʾyide ider. Rāzī böyle didi ki, şol devā ki [18a/13] ṭabīʿatı ḥārr ve ısıçaḳ ola hem dimāġdan ruṭūbāt-ı rediyyeyi çeküp dimāġı pāk iden ve ruṭūbāt-ı ceyyideyi göze [18a/14] indüren devāʾ istiʿmāl eyleyeler ceşā marażına fāʾyide ider ve hem ṣāḥib-i ceşā oġlaḳ etini yeye, kebābını [18a/15] yāḫūd öyle bişmiş yaḫnisini yeye, didi. Ruṭūbāt-ı rediyye dimek żararlı şeydür, bedene fāʾyidesi [18a/16] yoḳdur, köti yaşlıḳ şeyʾ dimekdür. Ruṭūbāt-ı ceyyide dimek güzel, eyü yaşlıḳ şeydür, bedene [18a/17] fāʾyidesi vardur.

Faṣlün fī ʿilāci'l-ġarab: Gözde olan nāṣūr zaḫmetine derler, anuñ ʿilācı [18a/18] beyānındadur. Eger günlügi gögercinüñ tāze, yaş ḫurʾıla, yaʿnī necesile ḳarışdurup ġaraba żımād ider ise fāʾyide [18a/19] ider. Ve eger zācı bal ile ḳarışdurup ġarab üzerine ḳoyar ise fāʾyide ider, eger ol nāṣūrdan ṣular [18a/20] aḳmaz olur ise bunı

[1] Ḳızıl boya bir ḳızıl kökdür, ayrıḳ otınuñ kökine beñzer.

ḳoyduḳdan-ṣoñra demir ile ol nāṣūrı yaralar. Eger eski cevzi dögüp [18a/21] gözüñ nāṣūrına ḳoyar ise giderür. Ve eger cevz yaġını göze ḳoyar ise fāʾyide ider, nāṣūrını giderür. [18a/22] Ve eger cevzi ṣāʾyim olan kimesne çeynese, gözüñ nāṣūrı üzere ḳosa ṣularını aḳıdur, şifā olur, [18a/23] giderür, Calinus böyle didi. Ve eger ṣāyimüñ tükrügi ile mürr-i ṣāfīyi ḫamīr idüp gözde olan **[18b/01]** nāṣūrı üzerine ḳoya nāṣūrı giderür. Ve eger it üzümini dögüp nāṣūruñ üzerine żımād iderse [18b/02] giderür. Ve eger feslegeni dögüp, sirke ile ḳarışdurup ġarabuñ üzerine ḳoyarsa giderür.

Faṣlün fī ʿilāci żaʿfi [18b/03] **'l-baṣar:** Göz żaʿfınuñ ʿilācı beyānındadur. İḫtiyār, pīr olanlarıñ vücūdınuñ ḳatılıġı ve perikligi eksildükçe, yaʿnī [18b/04] pīr olup ḳuvveti eksildükçe baṣaruñ żaʿīfligine sebeb olur, Calinus böyle dedi. Ve daḫı çoḳ aġlamaḳ [18b/05] gözi żaʿīf ider, Rāzī Ḥekīm böyle dedi. Ve Calinus dedi, ṭuzı çoḳ ve kelem didükleri otı [18b/06] daḫı çoḳ yemek ve bādrūc, bir otdur, bunı daḫı çoḳ yemek ve daḫı balı çoḳ yemek ve ġalīẓ etleri ki [18b/07] ṣıġır eti gibi, çoḳ yemek ve sirkeyi çoḳ yemek ve daḫı çoḳ cimāʿ etmek ve daḫı çoḳ ḳan aldurup [18b/08] ḥacāmet eylemek, bunları çoḳ eylemek gözi żaʿīf ider, gözüñ ferini giderür, didi, yaʿnī nūrını giderür [18b/09] dimekdür. Ve güneşe baḳmaḳdan żaʿīf olan göz çoḳ uyḳu uyur ise şifāʾ bulur, żaʿfı gider. [18b/10] Ve eger bal yer ise ve hem gözine çeker ise gözini ḳavī ider. Ve eger ṣaʿteri bal ile yer ise ve hem [18b/11] gözine çeker ise gözini ḳavī ider ve keskin ider, Calinus böyle dedi. Ve eger ḫurmā çekirdegini [18b/12] yaḳup göze çeker ise gözi ḳavī ider. Ve eger miski ezüp ḳoḳlasa ve daḫı ṭılāʾ eylese ve daḫı içerse [18b/13] gözü keskin ve ḳavī ider. Ve eger turp yer ise gözi keskin ider, Calinus ve ġayrılar [18b/14] daḫı böyle dediler.

Faṣlün fī ʿilāci'l-beyāż: Yaʿnī gözde vāḳiʿ olan aḳlıġı gidermenüñ [18b/15] ʿilācı beyānındadur. Eger lüʾlüʾ, göze çeker ise beyāżını giderür. Ve eger ṭavuḳ yumurṭladuḳda, [18b/16] o sāʿat, ısıçaḳ iken ḳabını alup, yumşaḳ dögüp, ġubār olduḳda maṣraya ḳoyup [18b/17] göze üfler ise beyāżını giderür. Ve eger ṣabī ṭoġduġı vaḳtde ibtidā çıḳan necesini [18b/18] ḳurudup, saḥaḳ-ı ġubār idüp göze çeker ise beyāżını giderür. Ve eger deve etinden yaḳup [18b/19] külini göze çeker ise aġını giderür. Ve eger kelem otını zāca ḳarışdurup ve sirke [18b/20] ile ḥall idüp göze çekerse beyāżını giderür. Ve eger it ödini göze çekerse [18b/21] beyāżını giderür. Ve eger miski göze çekerse gözüñ beyāżını giderür. Ve eger incü ṣadefini [18b/22] yaḳup göze çekerse beyāżını giderür. Ve ḫorūs ḳanını ısıçaḳ iken göze çekerse, birḳaç [18b/23] kerre çekerse beyāżına cilā virür. Ve ḫorūs ödini gümüş ẓarfa ḳoyup göze çeker ise beyāżını

[19a/01] giderür. Ve çocuġınuñ gözinde beyāż olan ʿavrat igneyi uyluġuna baturup ḳanını aḳıtduḳda [19a/02] ısıçaḳ iken ol ḳandan çocuġınuñ gözine çeker ise beyāżını giderür. Ve eger hüdhüd ḳuşınuñ ḳanını ısıçaḳ [19a/03] iken göze damlada beyāżını giderür, Calinus ve ġayrları böyle didiler. Ve eger ḳaṭūnā toḫmından bir dirhem ḳadar [19a/04] saḥḳ idüp bir dirhem şeker ile göze çekerse beyāżını giderür. Ve eger çürimiş ḳamışı saḥḳ-ı ġubār idüp göze [19a/05] çeker ise beyāżını giderür. Ve eger ṭuruf yapraġınuñ ʿuṣāresini göze çekerse beyāżını giderür. Ve eger ḳaṭrānı [19a/06] göze çekerse beyāżını giderür ve gitdükden ṣoñra beydā olmasını menʿ ider. Ve eger ṣāʾyimüñ tükrügini [19a/07] vāfir zamān istiʿmāl idüp göze çekerse beyāżını giderür. Ve eger ayva çekirdegi ḳabını [19a/08] ṣoyup ve penbe çekirdegi içi ve nebāt şekeri berāber göze çekerse beyāżını giderür, mücerreb, [19a/09] ṣaḥīḥdür, cümle eczāʾ berāber ola. Ve eger beyāż ḥanẓal, yaʿnī ḳarġa dülegi, aḳ ola, aña mīli [19a/10] baturup göze çekerse beyāżını giderür. Ve eger lük ki anuñla ḳılıç ve bıçaḳ ḳabżasını berkidürler, [19a/11] göze çekerse beyāżına cilā virür.

Faṣlün fī nüzūli'l-māʾ fi'l-ʿayn: Yaʿnī göze ṣu inmenüñ ʿilācı [19a/12] beyānındadur. Eger ḫuṭṭāf ki ḳırlanġıç ḳuşıdur, anuñ biynini bal ile ḳarışdurup içer ise ve daḫı göze [19a/13] çeker ise ibtidā ṣu inmesini gözden menʿ ider. Ve eger bostān inciri südini göze ibtidā nüzūl-u māʾyı [19a/14] menʿ ider. Ve eger ḳoca ḫorūs ödini göze çeker ise ṣu inmegi menʿ ider. Ve eger ṣabrı göze çekerse ṣu inmegi menʿ ider. Ve eger [19a/15] ṣoġan ṣuyını bal ile ḳarışdurup göze çeker ise ṣuyuñ ibtidā inmesini menʿ ider, inmege ḳomaz, defʿ ider. Ve eger [19a/16] eski zeyt yaġını göze dökeler ve gözi mīlüñ başı ile çoḳ ovup ḳaşıyalar ṣu inmiş göze ḳuvvet virür [19a/17] ve daḫı ṣu inmegi menʿ ider.

Faṣl: Eger göze görinen ḫayālāt bir dürlü olur ise ol ʿillet göze [19a/18] ḫāṣdur. Eger bir dürlü degil ise ol ʿillet hem gözüñ ʿilleti hem ġayrı bir ʿużvuñ ʿilleti olur, göze ḫāṣ olmaz. [19a/19] Gözine ṣu inen kimse ḥacāmet daḫı balıḳ yemegi ve ḳoyun eti yemegi ve ṣarımsaḳ ve baḳla yemegi terk idüp bunlara [19a/20] perhīz ide.

Ve'l-farḳ beyne'l-māʾi ve'l-ḫayāl: Yaʿnī göze ṣu indükde ya inmeli olduḳda ol ṣu inmenüñ beyni ile ḫayālüñ [19a/21] beyninde farḳ nedür derseñ, ḫayāl ol şeydür ki gözde bulunmaz, illā bulunduḳda ziyāde olur ve nāḳıṣ olur, [19a/22] yaʿnī ḫayāl bulunduḳda artar hem azalur ve ṣu indükde artmaz ve eksilmez bir ḥāl üzere durur. Ve daḫı Aresṭo [19a/23] ve Rāzī didi, eger inen ṣu ḍarbdan ise ya bir şeyʾ doḳunmadan ise aña ʿilāc eylemeye, zīrā oñulmaz, ʿilāc kār [19b/01] eylemez, dedi. Ve Rāzī didi, eger ol

ṣu ki veremden ya bir şeyʾ ṭoḳınmadan ola, eger taḥarrük idüp gözüñ [19b/02] içinde aşaġa yuḳaru oynar ise aña ʿilāc eyleyesin ve eger oynamaz ise ʿilāc etme, dedi.

Faṣl: [19b/03] Göze ṣu indigi vaḳtde, ibtidāsında iken ḥammāma girmeye ve cimāʿ etmeye ve şarāb içmeye, yaʿnī ṣu içmeye ve burnına ḫorūs [19b/04] ödüni çeke.

Faṣlün fī ʿilāci'l ġışāvet: Göze ḳara düşüp perde olsa ʿilācı beyānındadur. Eger [19b/05] ḫamrıñ ṭorṭusını yaḳup göze sürme gibi çekerse ġışāveye fāʾyide ider, giderür. Ve vedaʿ ki uvacıḳ, yılan- [19b/06] başı bir aḳça boyuncuḳdur ki palān aṭlarınuñ yularlarına ve ḳusḳunlarına dikerler, bu boncuġı yaḳup külini göze çekerse [19b/07] gözüñ ġışāveyi giderür. Ve eger rastıḳ ṭaşı ki yanmış baḳırdur, ġubār idüp göze çekerse ġışāveye cilā [19b/08] virür ve gözi keskin ider, ẓulmetini giderür. Ve eger şābı göze çekerse ġışāveye giderür. Ve eger ḫardalı dögüp, [19b/09] ġubār idüp, ṣu ve bal ile ḳarışdurup göze çekerse ġışāveye giderür. Ve eger zaʿfirānuñ telini göze çekerse [19b/10] ġışāveti giderür. Ve eger lüʾlüʾ yāḫūd mercānı göze çekerse ġışāveti giderür. Ve eger dārcīni yer ise ve daḫı göze çekerse [19b/11] ġışāvete fāʾyide ider. Ve eger keçinüñ cigerini kebāb idüp, bişerken üzerine zencebīl eküp kebābdan aḳan ṣarı [19b/12] ṣu-y-ıla gözine çeker ise ġışāveti giderür.

Faṣlün fī ʿilāci'l-kemne: Yaʿnī kemne bir yaramaz, azġun, ḳuru göz [19b/13] aġrısıdur ki gözüñ ṭamarları anda görünür. Eger abnūs aġacını yayḳayup ṣoñra göze çekerse ḳuru göz [19b/14] aġrısını menʿ ider. Ve eger ʿanberi saḥḳ idüp göze çekerse ḳuru göz aġrısına fāʾyide ider hem ṭırmalamasını giderür. [19b/15] Bu ḳuru göz aġrısınuñ nişānı ve ʿalāmeti budur ki uyḳudan uyanduḳda gözlerinde ḳum yāḫūd [19b/16] ṭopraḳ var ẓann ider, ol vaḳtde ovar gözlerini. Ve eger ravandı sirke ile ḥall idüp gözinüñ altında [19b/17] ḳuru aġrısı olan kimesne gözine żımād ider ise giderür.

Faṣlün fī ḫuşūneti'l-ecfāni ve ġılẓihā: [19b/18] Yaʿnī gözüñ ḳapaḳları perk olup ve ḳılıñ iri olmasınuñ ʿilācı beyānındadur. Ve eger sünbül-i Hindī [19b/19] saḥaḳ-ı ġubār idüp göze çeker ise ḳapaġuñ ḫuşūnetini ve ḳılıñ iriligini giderür. Ve eger nişāştayı [19b/20] cāriye südi ile ezüp yāḫūd yumurṭa aġıla göze damlada fāʾyide ider, göz ḳapaġınuñ ḫuşūnetine ve ġılẓına [19b/21] fāʾyide ider. Ve eger żamġ-ı ʿArabīyi ḥall idüp, gül ṣuyında ışladup göze damladur ise göz ḳapaġınuñ [19b/22] yanmasını ve ġılẓını giderür. Ve eger şāb, bal ile ḳarışdurup göze damladur ise göz ḳapaġınuñ [19b/23] perkligine ve ġılẓına fāʾyide ider. Ve eger ʿavrat südini damlatmaġa müdāvemet ider ise göz ḳapaġınuñ ḫuşūnetine ve ġılẓına **[20a/01]** fāʾyide ider, giderür.

Ve eger gül yaġını damladursa fāʾyide ider ʿavrat südi gibi. Ve eger incir yapraġını göz [20a/02] ḳapaġına sürerse ḫuşūnetine ve ġılẓına fāʾyide ider. Ve eger sirkeyi ṣu-y-ıla ḳarışdurup göze çekerse ḫuşūnetine ve ġılẓına [20a/03] fāʾyide ider. Ve eger ḥışrım ʿuṣāresi ki ḳoruḳ ʿuṣāresidür, anı göze çekerse ḳapaġınuñ ḫuşūnetine ve ġılẓına [20a/04] fāʾyide ider, ʿuṣāre nedür, ṣudāʿ-ı ḥārrda beyān olındı, ol maḥalle mürācaʿat olına ġaflet olındı ise. Ve eger deñiz [20a/05] köpügini saḥaḳ-ı ġubār idüp göze çeker ise ḫuşūnet-i ecfāna ve ġılẓına fāʾyide ider.

Faṣlün fī ʿilāci'n-nütūʾ: Yaʿnī gözde [20a/06] yara şişüp ve mürtefiʿ olmasınuñ ʿilācı beyānındadur. Eger ṣarmaşıġuñ yapraġını dögüp nütūʾıñ üzerine żımād [20a/07] iderseñ nütūʾa fāʾyide ider. Ve eger benefşe yapraġını dögüp, tāze, yeşil ola, ṣoñra gözde olan şişüñ üzerine [20a/08] żımād iderseñ fāʾyide ider, şişini giderür, oñaldur. Ve eger yumurṭa aġını göze żımād iderseñ şişine fāʾyide [20a/09] ider. Ve eger gögercin ḳanını göze damladursañ şişine fāʾyide ider. Ve eger hindibāyı dögüp gözine żımād ide şişini [20a/10] giderür. Ve eger ṭuzu ṣu-y-ıla ḥall idüp göze damladursa şişine fāʾyide ider. Ve eger buġday veyāḫūd arpa [20a/11] ḫamīrini göze żımād iderse nütūʾü'l-ʿayna fāʾyide ider.

Faṣl: Eger gözüñ her yeri şişer ise baş [20a/12] ṭamarından ḳan alalar ve daḫı ishāl-i ḳavī ile ishāl etdüreler, ṣoñra zülfleri üzerinde şīşe çekeler, [20a/13] ṣoñra gözüñ üzerine şişini giderici devālar ḳoyalar ve ḳuvvetlü devāʾ ḳoyalar. Eger ol [20a/14] gözüñ şişi ḍarbdan yāḫūd bir şeyden düşmeden veyā bir şeyʾ ṭoḳunmadan veyā başınuñ [20a/15] üzerine bir şeyʾ düşmekden olup eger gözleri görür ise anda olan zaḥmet uzar, paralanup [20a/16] yırtılmaz. Ve eger ol gözüñ şişi urmadan degül ise ol zaḥmet içün ṣu ḥāṣıl [20a/17] olup istirḫāʾ vāḳiʿ olmışdur. Böyle olmaġla bile eger gözi görmez ise ol āfet ve zaḥmet [20a/18] siñiriñ içine girüp dāḫil olmışdur.

Faṣlün fī ʿilāci'ş-şaʿri'l-munḳalib fi'l-ʿayn: Yaʿnī şaʿr-ı munḳalib [20a/19] didükleri göz ḳapaġınuñ kirpiginde bir ziyāde, artuḳ ḳıldur ki ṭabīʿatı üzere ṭoġrı bitmeyüp [20a/20] aña muḫālif, egri ve gözüñ iç ṭarafına bitmiş, ḫaṭṭ-ı istivādan ḫāric, yaʿnī ṣırasıla, ṭoġrı [20a/21] degildür dimekdür ve göz ḳapaḳları içerüsine dönüp ḳalb olmışdur ve egrilmişdür, ḥattā göz ḳapaġını [20a/22] bişürmişdür, baʿżı kimseleriñ ayaġı barmaḳları sıḳ olup araları bişdigi gibi. Ve eger ṭuzlu [20a/23] alçuyı yaḳup, küli ile ḳaṭrānı ḳarışdurup ve ol egri biten ḳılları yolup ol maḥallere **[20b/01]** bulaşdura, süre ol çıḳarılup yolunan ḳılıñ yerinden bir daḫı ḳıl bitmez. Ve eger bu egri [20b/02] bitüp zāʾyid olan ḳılı yolup, abnūs ile birḳaç kerre iktiḥāl idüp göze çekerse [20b/03] ḳıl

bitmegi menʿ ider, yerine ḳıl bitmez. Ve eger ṣarmaşığı yaḳup, külini ısıçaḳ iken yāḫūd ışıdup, [20b/04] keskin sirke ile ḫamīr idüp ḳıl çıḳan yere birḳaç kere ḳoyarsañ ḳıl bitmesini menʿ idüp vāfir [20b/05] zamān sürer, ḳıl bitmez.

Faṣlün fī ʿilāci'ş-şaʿri'l-ecfān: Yaʿnī göz ḳapaġınuñ ḳılları ṭaġılup [20b/06] döküldükde ʿilācı beyānındadur. Göz ḳapaġınuñ ḳılları ṭaġılmanuñ sebebi ya mādde ḳılletindendür, [20b/07] şol ṭaġılup dökülen ḳıl gibi ki ḫastalıḳ ṣoñında olur, yāḫūd māddesi fāsid [20b/08] olmadandur yāḫūd vāṣıla olan mādde ġalīẓ olup, buḫār oluşmayup nüfūẕ bulmadığı-çündür, [20b/09] buña delālet ider, ḳıl biten yer ṭırmalanup sancır ve ışırır ve daḫı göz ḳabaġı ḳalıñ olmaġla [20b/10] bile ḳırmızılığı ve perkligi mādde ġalīẓ olup ol mekāna buḫār nüfūz bulmadığına delālet ider. Ve eger [20b/11] çam aġacını göz ḳapaġına tütsi iderse ḳılını bitürür. Ve eger ḫurmā çekirdegini yaḳup, mersin yaġıla [20b/12] maʿçūn idüp ḳıl biten yere ṣıvaya, ṭılāʾ ide ḳıl bitürür. Ve eger ḳaṭrānı tütsi iderse göz [20b/13] ḳapaġı ḳılını bitürür ve dökülmesini menʿ ider. Ve eger siñekleri yaḳup, külini sürme idüp [20b/14] göze çekerse kirpik dökülmegi menʿ ider ve kirpik bitürür. Ve eger fārenüñ zibilini, yaʿnī necesini [20b/15] yaḳup, bal ile ḳarışdurup göz ḳapaġınuñ bir ṭarafına ḳoya kirpigi bitürür ve dökülmesini [20b/16] menʿ ider. Ve eger keçinüñ baġrını, yaʿnī ḳabaġını yaḳup, bala ḳarışdurup göze ḳoya, bir [20b/17] ṭarafına ḳapaġuñ, dökülen ḳılları bitürür ve düşmesini menʿ ider. Ve eger ṣoġan ṣuyını her gün [20b/18] birḳaç kere çeke gözine, ova ṭaġılmış ḳıllarını bitürür. Ve eger yumurṭa ṣarısını gözüñ [20b/19] ḳapaġına ṣıvaya, ṭılāʾ iderse ṭaġılan ḳılını bitürür, fāʾyide ider.

Faṣl: Eger göz ḳapaġınuñ [20b/20] ḳılları ṭaġılup yuḳaru ḳalḳar ise nāṣūr olmaġa müʾeddī olur ve baʿżı kerre burnı [20b/21] delinür. Ve eger ḫurmā ḳoruġınuñ çekirdegini yaḳup, saḥḳ-ı ġubār idüp, tozına mīl baturup [20b/22] göz ḳapaġınuñ ṭarafına çeker ise ḳılları bitürür ve dökülmesini menʿ ider. Ve eger ḫorūs necesini yaḳup, [20b/23] küline mīl baturup çekerse gözüñ ḳılını bitürür ve dökülmesini menʿ ider.

Faṣlün fī [21a/01] ʿilāci'l-ḳaml ve'l-ḳumḳām fi'l-ecfān: Yaʿnī göz ḳapaġı üstünde, deri üstünde bit ḳadar ve sirke ḳadar ḳırḳ ayaḳ [21a/02] didükleri şeyʾ çıḳar, aña bit ve sirke derler, ʿilācı beyānındadur. Eger kibrīt ile ḥall olmış zeyt yaġını göz [21a/03] ḳapaġına ṣıvaya, bulaşdura bitini ve sirkesini fāʾyide ider. Ve eger naṭrūnı ṣu-y-ıla ḥall idüp, ezüp [21a/04] yüzini yayḳaya göz ḳapaġından biti ve sirkeyi giderür. Ve eger ʿilāclarıñ hiçbiri-de buña kār etmez ise [21a/05] istifrāġ ile tenḳiyeden ve ḥamāma

duḥūlden ṣoñra kār idüp teʾṣīr ider. Ve eger bir dirhem ṣabr ve bir [21a/06] deng dārcīn ve bir deng maṣṭaki ḫalṭ idüp bunuñla istifrāġ eyleyeler miʿdeyi pāk idüp tenḳiye ider [21a/07] ve bit, sirke peydā olup tevellüd idecek māddeyi daḫı tenḳiye idüp pāk ider. Ve eger göz ḳapaġından [21a/08] biti tenḳiye olup, göz ḳapaġını ṣu-y-ıla yayḳayup ve ṣābı saḥḳ idüp, anuñ üzerine bulaşdurup [21a/09] ṣıvar ise göze fāʾyide ider.

Faṣlün fī ʿilāci's-sülāḳ: Yaʿnī göz ḳapaġı sivilci çıḳmaḳ [21a/10] sebebile şişmesinüñ ʿilācı beyānındadur. Ve bu sivilci bir ṭuzlu ruṭūbetden peydā olur, ya göz pıñarınuñ [21a/11] büyügünde olur yāḫūd göz pıñarınuñ küçüginde olur ya ikisinde olur. Eger demür pasını [21a/12] sürme idüp çekerse sülāḳa nāfiʿdür. Ve eger summāḳı ṣuda bir gün, bir gice ışladup, ṣāfī idüp göze [21a/13] damzura sülāḳa fāʾyide ider. Ve eger helīleci gül ṣuyında bir gün, bir gice ışladup, ṣuyını [21a/14] ṣāfī idüp göze damladursa sülāḳa fāʾyide ider, mücerrebdür. Ve eger ḳoruḳ ṣuyını, tāze ya ʿatīḳ [21a/15] olsun, eger göze damladur ise ʿacāyib fāʾyidesi vardur, mücerrebdür.

Faṣl: Sülāḳ içün ḳan [21a/16] almayalar, cāʾyiz degildür. Ṣābit ibn Ḳurre böyle didi ve daḫı İbn Buṭlān ve bunlaruñ ġayrıları ṣāḥib-i [21a/17] sülāḳdan ḳan almaġı menʿ idüp cāʾyiz görmediler. Ve eger eski zeyt yaġını göze çeker ise sülāḳa [21a/18] fāʾyide ider.

Faṣlün fī ʿilāci'l-ḥikketi'l-cefni ve'l-māḳiyn: Göz ḳapaḳlarınıñ ve pıñarlarınuñ ṭırmalanup [21a/19] ḳaşınmasınuñ ʿilācı beyānındadur. Bu ḥikke ki uyuz ve ḳaşınmaḳdur, dimāġuñ ḫılṭından olur [21a/20] ve baʿżı kere güneşüñ ısıcaġından ve tozdan, ġubārdan olur. Bunuñ ʿilācı, bal süre daḫı [21a/21] yavaş ṣuya ki yaʿnī ne pek ısıçaḳ ve ne pek ṣovuḳ o[la], bezi baturup zaḥmet üzerine ḳoya [21a/22] ve daḫı ṭuzludan ve ekşiden perhīz idüp ṣanʿatı terk ide, Calinus böyle didi. Ve bu [21a/23] uyuzı ve her bir gözi ṭırmalatıcı şeyleri giderür eger sirkeyi ṣu-y-ıla mezc idüp, birbirine **[21b/01]** alışdurup göze damzur ise ve daḫı bezi ṣovuḳ ṣuya baturup göz üzerine ḳoyar [21b/02] ise gözüñ ḳıçışmasını menʿ ider, bunı daḫı Calinus dedi. Ve eger mürr-i ṣāfī tütünini sürme [21b/03] idüp göze çeker ise ḥikketü'l-māḳiyne fāʾyide ider, yaʿnī göz pıñarınuñ uyuzına ve ṭırmalanmasına fāʾyide [21b/04] ider. Ve eger günlük tütünini göze çekerse gözüñ ḳıçışmasını menʿ ider. Ve daḫı ḳaṭrān ve zift ve çoġan, [21b/05] bunlardan her biri fāʾyide ider. Ḥikketü'l-ecfān dimek gözüñ ḳapaḳları dimekdür, yaʿnī bunlaruñ her birlerini [21b/06] göze çekerse fāʾyide ider dimekdür. Ve eger büberi ġubār idüp göze çekerse ḥikkeye fāʾyide ider. Ve eger ṣoġan [21b/07] ṣuyını ve ṭūtiyā-yı Kirmānī berāber alup çekerse ḥikketü'l-ecfāna fāʾyide ider. Ve bu ẕikr olınan devāları

ḳan aldurmazdan [21b/08] evvel ve daḫı müshil şerbetle tenḳiyeden evvel istiʿmāl iderse gözde ḍarabān iḥdāṯ ider, ḍarabān dimek göz [21b/09] bir şeyʾ ile türtülüp devrilür gibi olur dimekdür, Calinus böyle dedi. Ve bu ḥikkede dimāġı pāk idici ve celb idici [21b/10] devāları istiʿmāl eyleyeler, zīrā dimāġdan fenā ve rediyye, yaʿnī köti ve alçaḳ faẓalātı taḫlīl ider ve gözüñ mizācını ıṣlāḥ [21b/11] idici ruṭūbāt-ı ṣāliḥayı celb ider, imdi bu ṣanʿat ile mevṣūf devāyı istiʿmāl idüp hem ḥamāma mülāzemet eyleye ve ġıdāsını [21b/12] ıṣlāḥ idüp muʿtedil ṭaʿām yeye ve ġalīẓ ṣıġır eti gibilerden ictināb idüp perhīz eyleye. Ve daḫı gözine sirke [21b/13] damlada ve ḫāliṣ ṣu damladalar gözüñ mizācına ṣāliḥa ruṭūbeti celb idüp ḥikketü'l-cefn ve'l-māḳiyn olan göze [21b/14] ġāyetle fāʾyide ider.

Faṣlün fī ʿilāci'l-ḳurūḥ: Yaʿnī gözüñ cildi üzerinde yaralarıñ ʿilācı beyānındadur. Ḳurḥa ile [21b/15] beṣūr beyninde farḳ budur ki ḳurḥa ol şeydür ki ibtidā ẓuhūr idüp peydā oldıġı vaḳtde levni beyāż [21b/16] olur, ammā beṣūr peydā oldıġı zamānda levni ḳırmızı olur, Ḥekīm Rāzī böyle didi. Ve daḫı beynlerinde farḳ, [21b/17] beṣūr upaçıḳ ṣulıca ḳabarcıġa derler, ḳurḥa çıbana ve daḫı muṭlaḳ yaralara derler. Ve ḳurūḥa ʿilācı budur ki ḳollarından [21b/18] ḳan alalar ve daḫı bacaḳlarından ḥacāmet ideler ve müshil şerbet içüreler ve daḫı şiryāndan ḳan alalar. [21b/19] Şiryān bir ṭamırdur ki yürege ulaşur, ber-muḥarrikdür ki yürek ṭamarı derler ve çoḳ kerre ḳulaḳları ardında olan [21b/20] ṭamarlardan keserler, ḳan alurlar, Calinus böyle dedi. Ve eger ketirā saḥaḳ idüp göze çekerse ḳurūḥ-ı ʿaynına fāʾyide [21b/21] ider. Ve eger ḫurmā çekirdegini yaḳup, şarāb ile söyündürüp göze çeke ḳurūḥ-ı ʿaynı giderür. Ve eger ṭabāşīri [21b/22] ġubār idüp göze çekerse ḳurūḥ-ı ʿaynı giderür. Ve eger ḳalayı yaḳup, saḥḳ-ı ġubār idüp göze çekerse ḳurūḥını [21b/23] giderür. Ve eger mürr-i ṣāfī, göze çekerse göz ḳurūḥını giderür ve göze cilā virür. Ve eger ravand tütünini göze çekerse **[22a/01]** tīz giderür, yaʿnī ḳurūḥını giderür dimekdür. Eger ve ṭavuḳ ödini göze çekerse ḳurūḥını giderür. Eger ṣabr ḳurūḥını [22a/02] giderür.

Faṣlün fi'l-umū[r]i'l-cālibeti li-āṣāri'l-ḳurūḥ fi'l-ʿayn: Gözde olan yara oñalup birinde eṣer ve ḳırmızılıḳ ve siyāhlıḳ [22a/03] ḳalursa anı giderür şeyler beyānındadur. Eger günlük, gözde olan eṣere ḳoyarlar ise ḳurūḥuñ eṣerini giderür. [22a/04] Ve eger demir pası gözde olan āṣārı giderür ve dimāġı idrār idüp dimāġı pāk ider. Ve eger senderūsı çeyneyüp [22a/05] göze ḳoyar ise ḳurūḥuñ āṣārını giderür.

Faṣlün fi'l-umūri'l-maʿnieti min inṣıbābi'l-mevādd ile'l-ʿayn: Göze [22a/06] mādde inmegi māniʿ olan şeyler beyānındadur. Eger günlük tütünini göze çekerse

gözden aḳan ruṭūbātı ve yaşlığı [22a/07] keser, Calinus böyle dedi. Ve eger günlügi yumurṭa aġıla ḳarışdurup alnına ve alnınuñ iki ṭarafına ḳoyar ise göze mādde inmesini [22a/08] menʿ ider. Ve eger anzarūtı göze çekerse ġāyet fāʾyide ider. Ve eger ḳarbūz ḳabuġını alnına żımād iderse göze mādde dökülmegi [22a/09] menʿ ider. Ve eger ḳarbūz ḳabuġını ʿavrat südi ile ḳarışdurup, iktiḥāl idüp göze çeker ise yāḫūd zaʿfirānı ṣu-y-ıla [22a/10] maʿçūn idüp göz ḳapaġına ḳoyar ise göze mādde dökülmeden menʿ ider.

Faṣlün fī ʿilāci'l-ḥıvel: Yaʿnī göz istiḳāmetden [22a/11] bir ṭarafa meyl idüp egri olduġınuñ ʿilācı beyānındadur. Gözüñ doġrulıḳdan bir ṭarafa egilmesinüñ sebebi perkliginden [22a/12] gevşeklik ʿārıż olmaḳdur yāḫūd baʿżısı gevşek olmasıdur yāḫūd dimāġuñ ruṭūbātındandur yāḫūd ḳurulıḳdandur ki [22a/13] göz üst ṭarafa ya aşaġı ṭarafa gider, böyle olduḳda bir şeyʾe baḳar ise o bir şeyʾ iki şeyʾ görünür ve eger göz [22a/14] yuḳaruya veyā aşaġıya gitmeyüp bir ṭarafa giderse göze żararı olmaz, Calinus böyle dedi. Eger bunduḳ-ı[1] Hindīyi sürme ṭaşına [22a/15] ḳarışdurup göze çekerse gözüñ egilmesini menʿ ider. Ve eger zeytūn yapraġı ʿuṣāresini burnına çekerse [22a/16] göz egilmesini menʿ ider. Ve daḫı göz egilüp dönmesinüñ sebebi gāhīce baş dönmeden ve müteḥayyir olmaḳdan [22a/17] olur, Calinus böyle dedi.

Faṣlün fī ʿilāci'z-zerḳe: Yaʿnī zerḳe bir şeyʾdür ki gözde aṣl-ı [22a/18] ḫilḳatden olan ruṭūbātıñ doñmaḳlıġıdur ki bundan-ṣoñra gözleri aʿmā olur, görmez olur ve gözleri [22a/19] gögerir, ʿilācı beyānındadur. Eger zaʿfirānı ṣu-y-ıla ḳarışdurup göze çekerse müzmin göz aġrısından-ṣoñra ḥādiṯ [22a/20] olan zerḳeye fāʾyide ider. Ve eger şaḳāyıḳ-ı nuʿmān ʿuṣāresini göze çekerse gözüñ bebegini ḳarardur ve hem zerḳe [22a/21] fāʾyide ider. Ve eger fınduġı ḳabıla yaḳup, zeyt yaġıla saḥaḳ idüp ṣabī çocuġuñ depesine bulaşdur[ur] ise gözlerinüñ [22a/22] göklügini giderür, siyāh ider, Calinus böyle dedi ve daḫı ḥükemādan yedi nefer kişi daḫı böyle didiler. Ve eger tāze [22a/23] ḳarġa dülegi ʿuṣāresini göze damladırsa gökligini giderüp siyāh ider.

Faṣl: Gözüñ gögermesi **[22b/01]** gözüñ ifrāṭla ḳuru olmasından olur ve andan mütevellid olan ṣuyuñ nevʿinden olur, Calinus [22b/02] böyle dedi. Ve eger eşek südini ısıçaḳ iken göze damladursa birḳaç kere, gözüñ gökligini giderür.

[22b/03] **Faṣlün fī ʿilāci'l-intişār:** Yaʿnī göze bir şeyʾ ṭaġılmış görmenüñ ʿilācı beyānındadur. [22b/04] Bu intişār gözüñ bebegi bol olmadan olur yāḫūd perdenüñ

[1] Ve daḫı bunduḳ fındıġa daḫı derler.

teferruḳ idüp ṭaġılmasından [22b/05] olur ve siñir açılup bol olmasından olur, böyle intişāruñ azlığında żaʿf-ı baṣar ve gözüñ żaʿīf olması peydā [22b/06] olur ve çoḳluġında kör olup görmez olur. Ve bunuñ ʿilācı göze ṣu inmenüñ ʿilācıdur ve ṣāḥibü'l-intişār ẓulmetde, [22b/07] ḳarañuluḳda otura, güneşe ve mūma baḳmaya ve muʿtedil, ḫafīf ġıdā yiye. Ve daḫı ḳuru güli göze żımād iderse [22b/08] ḍarbdan ve veremden olan intişāra fāʾyide ider ve ṣandal daḫı buña fāʾyide ider. Ve yumurṭa ṣarısıla beyāżını ve üç [22b/09] dirhem gül yaġını birbirine ḫalṭ idüp, ḳarışdurup göze żımād iderse ḍarbdan olan intişāra fāʾyide ider. Ve eger [22b/10] nişāşta ile zaʿfirānı żımād iderse fāʾyide ider.

Faṣlün fī ʿilāci'ḍ-ḍīḳ: Yaʿnī gözüñ bebegi [22b/11] ṭar olmanuñ ʿilācı beyānındadur. Bunuñ ʿalāmeti ve nişānı, eger buña bir şeyʾ olduġından büyük görürse göz [22b/12] bebegi küçük olduġına delālet ider, bunuñ böyle olması ya aṣl ṭabīʿatı olduġındandur, bu güzeldür veyāḫūd ṣoñra- [22b/13] dan olmadur, bu bir rediyy ve köti şeydür, başına ısıçaḳ ṣu döke fāʾyide ider. Ve eger bebegi küçük ve ṭar olması ṣoñra- [22b/14] dan oldı ise ve yābis, yaʿnī ḳuru olmaḳ üzere ise yaşardıcı devālar ile ʿilāc ideler ve ḥamāma gire, başına [22b/15] ve yüzine muʿtedil ṣu dökeler ve daḫı başını bādem yaġı gibi müretteb yaġlar ile yaġlayalar, çoḳ çoḳ yaġlayup başını [22b/16] istiġrāḳ eyleye ve ḳabaḳ toḫmı yaġı ve sirke yaġı gibi ya ġayr yaġ ile başını istiġrāḳ eyleye ve bān yaġı ile yaġlaya birḳaç [22b/17] kere.

Faṣlün fī ʿilāci'l-ittisāʿ: Yaʿnī gözüñ bebegi bol ve büyük olmanuñ ʿilācı beyānındadur. Bunuñ [22b/18] ʿalāmeti ve nişānı budur ki eger bir şeyʾ olduġından küçük görürse göz bebegi büyük olduġına delālet ider [22b/19] ve çoḳ kere o şeyʾi göremez, gözinden ġayb olur gözinüñ bebegi büyük olduġı-çün. Bunuñ ʿilācı, ḳan [22b/20] alalar ve müshil devālar ile istifrāġ ideler, gözüñ bebeginden ḳan alalar ve başınuñ eñse çuḳurından ḥacāmet [22b/21] ideler ve gözini ṣovuḳ ṣu ve ṭuz ile sirkeyi ḳarışdurup ṭılāʾ ideler. Eger göz bebeginüñ büyük olması [22b/22] ḳurulıḳdan olursa oñalması müşkildür. Ve bunuñ ʿilācı, ṣulandurıcı ve yumşadıcı devālar ve ʿavrat [22b/23] südi gibi gözine ṣaġalar ve daḫı ḥamāma gire, ışıçaḳ ṣu içinde gözini aça ve burnına gül yaġı çeke. Ve eger **[23a/01]** baḳla unını şarāb ile ḫamīr idüp żımād iderse göz bebeginüñ olduġına fāʾyide ider. Ve eger gözine rāziyāne ṣuyını [23a/02] damladursa veyāḫūd çekerse ittisāʿ-ı ʿayna fāʾyide ider. Ve eger bu ittisāʿ şişden veyāḫūd ḍarbdan oldı [23a/03] ise anuñ ʿilācı, ḳīfāl ṭamarı ki baş ṭamarıdur, ḳoluñ yumrı ṭarafından olur, andan ḳan alalar, boynından [23a/04] yuḳarusına fāʾyide idüp

ittisāʿ-ı ḥadeḳa daḫı fāʾyide ider ve gözlerini ʿavratlar südi ile yayḳayalar ve muʿtedil ṣular [23a/05] istiʿmāl ideler.

Faṣlün fī ʿilāci iltiṣāḳi'l-ʿayn: Yaʿnī göz ḳapaġı yarılup, üst ḳapaġı gelüp [23a/06] aña yapışup açılmaz olduġınuñ ʿilācı beyānındadur. Eger demir ile yapışmasını izāle idüp, göz açılduḳda [23a/07] ṭuz ile kimyonu ezüp, ṣāfī idüp, ḫırḳa içine, bir farça bez içine ḳoyup gözine damladalar ve bir fitīl düzüp, [23a/08] yumurṭa ṣarusına baturup gözüñ ḳapaḳları arasına ḳoyalar, tā üçünci gün olduḳda gül yaġı ḳoyalar. [23a/09] Eger gözüñ iki ḳapaġınuñ arası yapışdı ise neşter ile yarup iki ḳapaġuñ arasına isfīdāc merhemi ile fitīl [23a/10] ḳoyalar. Ve eger gözüñ alt ḳapaġınuñ yarılup devrilmesi māddenüñ noḳṣān olup az olduġından [23a/11] ise aña ʿilāc kār etmez ve eger siñirleriñ gevşelmesinden ise anuñ ʿilācı, perkidici şeyʾ ile ʿilāc [23a/12] ideler ve eger siñirler perk olup ḳaṣılmasından ise gevşedici ve yumşadıcı şeyʾ ile ʿilāc ideler. [23a/13] Ve baʿżı kere olur ki gözüñ alt ḳapaġı yarılup devrilmesi gözüñ ḳapaġını bir ḫoşca dikemeyüp [23a/14] aṣlından oldığı gibi dikmediginden olur. Ve eger ṣarmaşıḳ yapraġını tāze, yaş budaḳlarıla [23a/15] dögüp ṣuyını göze damladursa devrilmiş göz ḳapaġına fāʾyide ider. Ve eger gözüñ ḳapaġınuñ devrilmesi [23a/16] laḥm-ı zāʾyidden olup etüñ artıḳlığından olur ise keskin ʿilāc ile ʿilāc ideler, zencār gibi [23a/17] ve ġayrı devālar gibi devā ile ʿilāc ideler, zencār bir devādır ki baḳır maʿdeninden çıḳarurlar, bir perk şeydür. [23a/18] Ve eger ḳabż idüp ḳurudıcı ʿilāc etmeyeler, illā keskin ʿilācdan ṣoñra ide, imdi keskin [23a/19] ʿilācdan, ol baş ṭamarından ḳan almaġa ibtidāʾ eyleye, baş ṭamarı ḳoluñ yumrı [23a/20] ṭarafında olur. Ve eger gözüñ alt ḳapaġınuñ devrilmesi gāhīce şaʿr-ı munḳalibi çoḳça kesmeden olur ki [23a/21] kirpikde egri biten ḳıldır, Rāzī böyle dedi.

Faṣlün fī ʿilāci'd-debīle: Debīle gözde [23a/22] bir yara ve zaḥmetdür ki gözüñ siyāḥını bütün giderür ve perdesini yırtar, bu marażdan ḳurtulan [23a/23] göz az olur. Ḥekīm Rāzī dedi ki, debīle bir büyük yaradur ki gözüñ etinde peydā olur, **[23b/01]** taġyīr ider, bozar veyāḫūd etiniñ ġayrıda olur, eger ibtidāʾ peydā olduḳda tedārik idüp ʿilāc etmediler ise [23b/02] ol yara vararaḳ büyür, çoḳ zamān oñalmaz ve andan gözüñ cemīʿ ruṭūbātı çıḳar, aḳar. Ve bunuñ ʿilācı, [23b/03] yumurṭanuñ beyāżını, aḳını göze damladalar fāʾyide ider. Ve eger benefşe yaġını ve ʿavratlar südini ṣabāḥda ve aḫşamda [23b/04] birḳaç kere damladalar fāʾyide ider. Ve bu marażuñ ṣāḥibi çoḳ söz söylemesün, ṣıyāḥ idüp [23b/05] çaġırmasun, sükūt eylesün ve rāḥat üzere olsun ve az yemek yesün içsün, eger żaʿīf [23b/06] olmadan ḫavf idüp ḳorḳar ise ṭavuḳ piliçi yeye.

Ve eger bōy otını ḳaynadup göze [23b/07] damladur ise göze fāʾyide ider. Ve eger ʿavrat südini, yumurṭa beyāżını göze damladur ise elemini ve vecaʿını [23b/08] giderür. Ve eger şāhtere ʿuṣāresini içer ise debīleye fāʾyide ider. Ve ṭıyn-i maḫtūm da bunuñ [23b/09] gibidür, fāʾyide ider, ṭıyn-i maḫtūm bir eyü ṭopraḳdur ḳızıl aşu ṣūretinde ve baʿżı aḳ olur [23b/10] isfīdāc ṣūretinde, anuñla iplik aġardurlar, ol ṭopraġa teke ḳanı ḳarışdurup, üzerine mühür urup [23b/11] getürürler, anuñçün ṭıyn-i maḫtūm dinildi. Ve eger üstübec ezüp içe fāʾyide ider.

Faṣlün fī [23b/12] **ʿilāci't-tūte:** Yaʿnī tūte bir yumşaḳ etdür ki göz ḳapaġınuñ içinde olur, ol et marażlı [23b/13] oldıġı-çün andan ḳan aḳar, bu marażuñ ʿilācı beyānındadur. Ve bu tūte marażı siyāha [23b/14] māʾyil yumşaḳ şeydür, çoḳ kerre gözüñ alt ḳapaġında çıḳar. Ve baʿżı kere üst ḳapaġınuñ [23b/15] altında, içinde çıḳar veyā üstinde çıḳar, ʿAli ibn ʿEsā böyle dedi. Ve bunuñ ibtidāʾ ʿilācı, [23b/16] ḳīfāl ṭamarı-ki baş ṭamarıdur, ḳoluñ yumru ṭarafında olur, bu ṭamardan ḳan alalar ve daḫı [23b/17] bacaḳlarından ḥacāmet ideler ve müshil şerbet istiʿmāl ide, tā bedeni tenḳiye olup pāk ola.

[23b/18] **Faṣlün fī ʿilāci's-saʿfa:** Yaʿnī kirpikleriñ bitdigi yerde bir küçük yaradur, ʿilācı [23b/19] beyānında. Aṣlı balġamdandur, delīli, beyāża māʾyil olur, ʿilācı bu ʿilletüñ māddesi olan [23b/20] ḫılṭları çıḳarup ḳan almaḳdır. Ve bāzī ki yaʿnī çügündüri ṣuda buġday kepegi ile ḳaynadup [23b/21] yüzini bunuñla yayḳaya saʿfaya fāʾyide ider. Ve dāʾyimā ḥammāma gire, muʿtād ide çoḳ gire, çıḳduḳda [23b/22] kirpikleri dibini gül yaġı ve isfīdāc ile yaġlayalar, summāḳdan ve keşkekden ve sevdāʾ [23b/23] peydā olur şeylerden iḥtirāz idüp perhīz ide. Ve daḫı süd emer oġlaḳ etine müdāvemet **[24a/01]** ide, yeye ve rufadan yumurṭa yeye ve gözüne devāʾ çeke.

Faṣlün fī ʿilāci'n-nemle: Yaʿnī bir küçük yaradur ki göz [24a/02] ḳapaġında olur, ḳarınca gibi ışırır, ʿilācı beyānındadur. Bu maraż yanmış ṣafrādan olur, ḳırmızıya māʾyildür. Ve bu marażuñ [24a/03] ṣāḥibi ṣarı helīle ve temirhindī ve sināmekī ve maḥmūde, bunlar ile istifrāġ eyleye ve göz ḳapaġını māmīşa ṣuyıla, [24a/04] ṣabr ve ḥavlān-ı Hindī ve zaʿfirān ve hindibā ṣuyı ile ṭılāʾ idüp yaḳu ideler. Ve ḳoruḳ tūtiyāsını [24a/05] göze çeke, sürme ideler ve bunuñ gibiler ile sürme ideler.

Faṣlün fī ʿilāci's-sereṭān: Yaʿnī bu sereṭān [24a/06] didükleri bir urdur ki çoḳ budaḳları olur engeç gibi, gözde çıḳduḳda ʿilācı beyānındadur. [24a/07] Bunuñ ʿalāmeti, pek elemi ve aġrısı olur, ṭamarlarda olur, sızlar ve gözinden yaḳaraḳ mādde

aḳar, [24a/08] bā-ḫuṣūṣ yüridükde. Ve ṭaʿāma iştihāʾ ḳalmaz olur, buña ʿilāc kār etmez, illā elemi, acıması [24a/09] gelüp aġrıması geçdükde ʿilāc ide fāʾyide ider. Ve eger bu marażuñ ṣāḥibi laṭīf, [24a/10] ḫafīf, muʿtedil ṭaʿām yer ise oġlaḳ ve ḳuzı etleri gibi ve rufadan yumurṭa[1] gibi ve ṣabāḥda, [24a/11] aḫşamda sādece eczāyı birḳaç gün göze çekeler ve daḫı ṣabāḥda, aḫşamda [24a/12] māmīşā ṣuyıla ʿavrat südini ḳarışdurup göze çeke.

Faṣlün fī ʿilāci'ş-şirnāḳ: [24a/13] Yaʿnī gözüñ üst ḳapaġınuñ yaġı çoġalup, aġır ve ṣaḳīl olup gevşemesinüñ ʿilācı [24a/14] beyānındadur. Ve baʿżılar didi-ki şirnāḳ bir şeydür ki göz ḳapaġınuñ üstinde çıḳar, gözüni [24a/15] yumup açmaġa zaḥmet virür. Bu marażuñ ṣāḥibi ḳan aldursun ve daḫı bacaḳlarından ḥacāmet [24a/16] eylesün. Ve eger göz ḳapaġı üzerine ṣabrı ṭılāʾ iderse fāʾyide ider. Ve eger ḫavlān-ı Hindī ḳapaġa ṭılāʾ [24a/17] iderse fāʾyide ider. Ve eger mürr-i ṣāfī ṭılāʾ iderse fāʾyide ider. Ve eger ṣabāḥda ve aḫşamda [24a/18] gözine ġubār sürmeyi çekerse ve bunlar daḫı kār itmezse keskin ʿilāc ile ʿilāc eyleyeler.

Faṣlün [24a/19] **fī ʿilāci'd-dümmel:** Yaʿnī gözüñ alt ḳapaġınuñ içinde ya üstinde ya mābeyninde çıḳan çıbanuñ [24a/20] ʿilācı beyānındadur. Bu maraż ḳandan ve ṣafrādan peydā olur veyāḫūd anda bir [24a/21] aġrı olur ki çıbanuñ aġrısı gibi olur ġayr bedeninde olursa. Ve eger göz ḳapaġınuñ [24a/22] içinde çıḳar ise birḳaç gün geçdükden-ṣoñra yumurṭa ṣarusını benefşe yaġıla damlada. Ve eger [24a/23] ṭaşrasında çıḳar ise her gün, gicede yaġ ḳoyalar.

Faṣlün fī ʿilāci'l-ġudde: Yaʿnī göz **[24b/01]** büyük pıñarında bez peydā olsa ʿilācı beyānındadur. Buña ḳīfāl ṭamarından ḳan ala ve daḫı baçaḳlarından [24b/02] ḥacāmet ide ve ḥabb-ı ayaric ile istifrāġ ide, imdi bunlar ile beden tenḳiye olduḳda ʿilācı, [24b/03] keskin ʿilāc eyleye ve bu ʿilācuñ arasını kesmeye ki ḳabarcıḳ ve sivilci beydā olmaya, bu ʿilācı tamām [24b/04] etdükden ṣoñra kimyon ile ṭuzı çeyneyüp bir ḫırḳadan göze damladalar, bundan-ṣoñra yumurṭa ṣarısıla [24b/05] gül yaġı birbirine ḳarışdura, üstüne baġlaya, iki gün dura, bundan-ṣoñra her gün ṣabāḥda, aḫşamda [24b/06] yeñileye. Ve eger bu bezüñ üzerine edviye-i ekkāle ki yeyici ʿilācdur, anı ḳoyalar, zencār gibi, kibrīt ve bunlara beñzer ekl idüp [24b/07] yeyici devāʾ ḳoyalar. Ve eger gül dört dirhem, zaʿfirān, żamġ-ı ʿArabī bir dirhem, bunları dögüp, ḳurudup, ṣoñra saḫḳ-ı [24b/08] ġubār idüp göze çekerse fāʾyide ider.

[1] Rufadan yumurṭa dimek azacıḳ bişmiş, içmesi ḳābil ola dimekdür.

Faṣlün fī ʿilāci istirḫāʾi'l-cefn: Yaʿnī gözüñ üst ḳapaġı gevşemek [24b/09] ile tamām açılmaz, az açılur ve gāhīce aña ḳıl yapışur, gözüñ içine egilür, sebebi aña ruṭūbet ġālib olmaġla gevşer. [24b/10] Eger ṣabr ile mercānı aña ṭılāʾ fāʾyide ider ve ḥavlān-ı Hindī ve mürr-i ṣāfī ve zaʿfirān ve sidr ve ṣabr, bu eczāʾlar [24b/11] berāber ola, dögüp, yeşil mersin ṣuyıla maʿcūn idüp göz ḳapaġına żımād iderse fāʾyide ider.

Faṣlün fī [24b/12] **ʿilāci men yübṣıru min ḳarībin velā yübṣıru min beʿīdin:** Yaʿnī yaḳından görüp uzaḳdan görmeye, ʿilācı beyānındadur. Bu maraż rūḥ [24b/13] nūrınuñ ḳurulığından olur ve bu marażdan żaʿf-ı baṣar ʿārıż olur, bu maraż anadan ṭoġma ise ʿilāc kār itmez ve eger ṣoñra- [24b/14] dan ise ʿilāc olınur, birḳaç kere müshil devāʾ ile ve ḥuḳne ile ve daḫı ḳan almaġla olur, Ḥekīm Rāzī böyle dedi. [24b/15] Ve daḫı mücerreb, bu maraż içün devādandur, fülfül ki ḳara büberdür ve dār-ı fülfül berāber alup, saḥḳ-ı ġubār idüp göze çeke. [24b/16] Ve daḫı acı şeyden her ḳanġısını göze çekerse fāʾyide ider.

Faṣlün fī ʿilāci'ş-şübkira: Yaʿnī gice olduḳda [24b/17] göremez, ʿilācı beyānındadur. Bu maraż göz beyāżınuñ keṣret-i ruṭūbātındandur veyāḫūd rūḥ-ı bāṣırıñ ġılẓındandur [24b/18] veyāḫūd güneşde çoḳ oturmadandur ve güneşe çoḳ baḳmadandur veyāḫūd āteşe çoḳ baḳmadandur. Bunuñ [24b/19] ʿalāmeti göz bulanıḳ olur, yaʿnī ruṭūbetli olur, bütün gice görmeyi menʿ ider. Eger rufadan, yaʿnī [24b/20] bişmiş yumurṭa ṣarusını derler, anı yeye, ġıdā ide, etlere perhīz eyleye.

Faṣlün fī ʿilāci verami'l-ʿayn: [24b/21] Yaʿnī göz şişinüñ ʿilācı beyānındadur. Eger güli żımād iderse gözüñ veremini giderür. Ve eger günlük daḫı żımād [24b/22] iderse veremini giderür eger ṣovuḳdan olursa. Ve eger benefşenüñ yeşil yapraġını żımād iderse veremini giderür. [24b/23] Ve eger yumurṭayı gül yaġıla ḳarışdurup göze żımād iderse ısıçaḳdan olan veremini veyāḫūd ḍarbdan olana **[25a/01]** fāʾyide ider. Ve eger baḳlatü'l-ḥamḳāʾ ki semiz otıdur, ṣovuḳlıḳ daḫı derler, ʿuṣāresini arpa unına ḳarışdurup [25a/02] żımād iderse fāʾyide ider. Ve eger bostānī marul ʿuṣāresini arpa unıla ḳarışdurup ısıçaḳdan olan [25a/03] göz veremine żımād iderse fāʾyide ider, giderür. Ve eger arpa unını sirke ile ḫamīr idüp göze żımād iderse verem-i ḥārreye [25a/04] fāʾyide ider.

Faṣlün fī beyā[ni]'l-edviyeti'l-müsekkineti li'l-vecīʿ: Yaʿnī aġrıp sızlar göz aġrısınuñ sızlamasını keser [25a/05] devāları beyān ider. Eger güli ḳaynadup göze żımād iderse vecaʿını ve sızısını keser. Ve eger yeşil, tāze kişnic [25a/06] ṣuyı göze

damlada ısıçaḳdan olan sızısını giderür. Ve eger ol kişnic ṣuyına ʿavrat südi ve yumurṭa [25a/07] ṣarısı ve zaʿfirān ve gül yaġı ḳarışdurup damladursa aġrısını ve sızlamasını keser, mücerrebdür, Calinus [25a/08] ve Rāzī Ḥekīmler böyle didiler. Üzüm içini yumurṭa ṣarusıla ḳarışdurup göze żımād ide ṣancısını giderür. [25a/09] Ve eger ḥavlān-ı Hindī gül ṣuyıla ṭılāʾ iderse vecaʿını keser.

Faṣlün fi'l-umūri'l-mużırrati li'l-baṣar: Yaʿnī gözüñ [25a/10] görmesine żarar iden şeyleri beyān ider. Eger ṭuraḳ otını çoḳ yeye görmegi żarar ider. Ve eger ṭuzı çoḳ yemek [25a/11] yāḫūd kelem otını çoḳ yemek görmege żarar ider. Ve sirkeyi çoḳ yemek żarar ider, yaʿnī gözüñ görmesine [25a/12] żarar ider. Ve daḫı ṣoġanı çoḳ yemek gözüñ görmesini menʿ ider, żarardur. Ve daḫı ḥacāmet başara żarar ider.

[25a/13] **Faṣlün fī beyāni'l-edviyeti'l-ḥāfiẓati li-ṣıḥḥati'l-ʿayn:** Yaʿnī gözüñ ṣıḥḥatini ḥıfẓ iden devālar beyānında- [25a/14] dur. Eger balıḳ etünüñ ṣuyını güneşe yedi gün ḳoyup, mürevvaḳī ḳıvām olduḳda tūtiyā ile [25a/15] saḥḳ idüp, ṣoñra ḳurudup göze çekerse ṣıḥḥatini ḥıfẓ idüp żarar işābet itmez. Ve eger Işfahānī sürme ile [25a/16] göze çekerse ṣıḥḥatini ḥıfẓ ider. Ve anzarūt gözden eziyyetli olanı giderür, ṣıḥḥatini ḥıfẓ ider. Ve anca yazılmış [25a/17] kitābı oḳımaḳ ve anı müṭālaʿa etmek ve anca ḫaṭṭ çekmek cedvel ile, gözüñ görmesini ifsād idüp żarar ider.

[25a/18] **Faṣlün fī beyāni emrāżi'l-üẕüni:** Yaʿnī ḳulaḳ marażlarını beyānındadur. Eger eşek turpı ʿuṣāresini [25a/19] ḳulaġa damladursa ṣovuḳdan olan ḳulaḳ aġrısını giderür. Ve afyonı gül ṣuyıla ezüp ḳulaġa damlada [25a/20] ısıçaḳdan olan vecaʿını giderür. Ve lādeni gül ṣuyıla ḥall idüp ḳulaġa damladursa vecaʿını giderür. [25a/21] Ve eger çörek otını dögüp, zeyt yaġıla ḳarışdurup ḳulaġa damlada ṣovuḳdan olan vecaʿını [25a/22] giderür. Ve eger ve naʿna ʿuṣāresini ḳulaġa damlada bal ile ḳarışdurup, ṣovuḳdan olan [25a/23] aġrısını, vecaʿını giderür. Ve daḫı sede bal ṣovuḳdan olana fāʾyide ider. Ve daḫı balı ṭuza **[25b/01]** ḳarışdurup ḳulaġa damladursa aġrısını keser eger ṣovuḳdan olursa. Ve ḳabaḳ ʿuṣāresini [25b/02] ḳulaġa damladursa ısıçaḳdan olan vecaʿını keser, Calinus böyle dedi. Ve keçi sidügini damladursa [25b/03] ḳulaġuñ ṣovuḳdan olan vecaʿını keser. Ve tilkinüñ ṣaġ dişini ṣaġ ḳulaġı aġrıyan [25b/04] ṣaġ ḳulaġına ṭaḳa ve ṣol ḳulaġı aġrıyan ṣol dişini ṣol ḳulaġına ṭaḳa bi'l-ḫāṣṣa [25b/05] aġrısını keser, ḥükemādan sekiz nefer kimesneler böyle didiler. Ve ṣovuḳdan aġrıyan ḳulaġa ṣıġır sidügini [25b/06] damladursa keser, bā-ḫuṣūṣ eger naṭrūn ile yāḫūd mürr-i ṣāfī, ol sidügi ḳarışdurup [25b/07] damlada ġāyetle fāʾyide ider. Ve beş dirhem ḳaz

yaġı, iki dirhem zaʿfirān, yarım dirhem afyon, [25b/08] bunları ḳarışdurup ḳulaġa damladursa aġrımasını ve ḍarbını ve duldamasını keser. [25b/09] Ve eger sögüt yapraġı ʿuṣāresini ḳulaġına damladır ısıçaḳdan olan vecaʿına fāʾyide ider. [25b/10] Ve eger eski ṭurp toḫmı yaġı damladursa fāʾyide ider. Ve eger turb ḳabınuñ ṣuyını ḳulaġına [25b/11] damladursa vecaʿını giderür. Ve eger acı bādem yaġını ḳulaġına damladursa ṣovuḳdan olan [25b/12] aġrısına fāʾyide ider veyāḫūd örümcek aġıla acı bādem yaġını ḳaynadup damladursa ġāyetle [25b/13] fāʾyide ider. Ve eger ṭavuḳ yaġını ḳulaġına damladur ṣovuḳdan aġrısına fāʾyide ider. Ve defne yaġını [25b/14] ḳulaġına damladursa ṣovuḳdan olan vecaʿını giderür. Ve ʿavrat südi ṣaġarlarsa ısıçaḳdan [25b/15] aġrısını giderür. Ve eger insānuñ ḳılını yaḳup gül yaġına ḳarışdurur ise ḳulaġında olan [25b/16] vecaʿ-ı şedīdi giderür. Ve eger naṭrūnı sirkede ezüp ḳulaġa damladursa ṣovuḳdan vecaʿını [25b/17] giderür. Ve ṭuz ile sirke daḫı ṣovuḳdan vecaʿını giderür. Ve eger ḫaşḫāş yaġını damladursa [25b/18] ṣovuḳdan olan ḳulaḳ aġrısını giderür. Ve eger bir ṣoġanı degirmi kesüp zeyt yaġıla [25b/19] ḳaynadup ḳulaġa damladursa ṣovuḳdan vecaʿını giderür. Ve eger benefşe yaġını ḳulaġa damladursa [25b/20] ısıçaḳdan olan vecaʿını giderür. Ve eger marul ʿuṣāresini damladursa fāʾyide ider. Eger [25b/21] şiddet-i vecaʿdan, ḳulaḳ aġrısı çoḳ olmadan siñirleri ḳışa olup bozulur [25b/22] deyü ḳorḳarlar ise eski ṣıġır yaġını ḳulaġına damladur ise aġrısını giderür. Ve eger [25b/23] ḳulaḳ aġrısı pek çoġalup, bir dürlü rāḥat idemeyüp, ḳuvvet gidüp żaʿīf olursa **[26a/01]** ʿavrat südini birḳaç kerre damladursa vecaʿını giderür.

Faṣlün fī ʿilāci verami'l-üẕüni: [26a/02] Yaʿnī ḳulaḳ şişinüñ ʿilācı beyānındadur. İklīlü'l-melik didükleri otı dögüp, şişi üzerine ḳoyup [26a/03] bir bez ile baġlaya fāʾyide ider. Ve eger zaʿfirānı żımād eyler-ise fāʾyide ider, yaʿnī zaʿfirānı verem üzerine [26a/04] ḳoyup bir bez ile baġlar ise fāʾyide ider. Ve eger baş ṭamarından ḳan alursa, ol ṭamar [26a/05] ḳoluñ yumrı ṭarafında olur, boynundan yuḳarusına fāʾyide ider. Ve istifrāġ eyleye maṭbūḫ-ı [26a/06] fākihe ile. Ve ġıdāsı, arpa ṣuyı ile nīlūfer şarābını ḳarışdurup ġıdā ide. Ve daḫı ḳaymaḳ, [26a/07] yumurṭa aġıla ve ʿavrat südile ḳarışdurup verem olan yere żımād ide.

Faṣlün fī [26a/08] **ʿilāci'ṭ-ṭarşi ve'ṣ-ṣamemi:** Yaʿnī ḳulaḳ ṣaġır olmanuñ ʿilācı beyānındadur. Eger digirman [26a/09] ṭaşını ḳızdurup, üzerine sirke döküp ḳulaġını buḫārına ṭutar ise ṣaġırlıġını defʿ [26a/10] idüp fāʾyide ider, giderür, Ḥekīm Rāzī, İbn Sīnā ve daḫı ḥükemādan beş nefer böyle [26a/11] didiler. Ve eger eşek turpı yaġını ḳulaġına damladırsa fāʾyide ider. Ve eger kene otınuñ yaġını [26a/12] damladursa

fāʾyide ider. Ve eger ḳarġa dülegi yapraġınuñ ṣuyını damladalar ṣaġır ḳulaġı [26a/13] açar. Ve eger ḳarġa düleginüñ içini yumurṭa ṣarusıla ḳarışdurup ḳulaġına damladursa [26a/14] ısıçaḳdan olan elemini keser. Ve eger ḫardalı dögüp ve andan bir fitīl düzüp, od üzerinde [26a/15] ʿaḳīde-i bal ile maʿçūn idüp ḳulaḳ üzerine ḳoya ṣaġırlıġına fāʾyide ider. Ve eger ḫardal [26a/16] yaġını damladursa fāʾyide ider. Ve eger ṣıġır ödüni ṣaġır ḳulaġa damladursa fāʾyide ider. [26a/17] Ve eger ḳoyun ve keçi ödini damladursa fāʾyide ider. Ve eger ṭuruf ḳabını ṭuz ile dögüp [26a/18] ʿuṣāresini ḳulaġa damladursa fāʾyide ider. Ve eger ḳaṭrāna fitīl baturup ṣaġır ḳulaġa [26a/19] ḳoyarsa işitmesi aġır olan ḳulaġa fāʾyide ider. Ve eger kelem toḫmını otıla yaḳup ḳulaġa tütsi [26a/20] iderse fāʾyide ider.

Faṣl: Ṣaġır ḳulaġa boru çalsa, birḳaç kere çalsa fāʾyide [26a/21] ider, boru bir boynuzdan iden şeydür, üfürdükde ʿaẓīm ses ve ṣadā çıḳar. [26a/22] Ve eger yabān ṣarımsaġı ʿuṣāresini ṣaġır ḳulaġa damladursa işitmesi ṣaḳīl olan [26a/23] ḳulaġa fāʾyide ider. Ve eger doñuzlan böcegini müherrā olınca zeyt yaġında ḳaynada, ol **[26b/01]** zeyt yaġından ḳulaġa damladursa ṣaġırlıġa fāʾyide ider ve defʿ ider.

Faṣlün fī ʿilāci [26b/02] **'d-deviyyi ve'ṭ-ṭanīni:** Yaʿnī ḳulaġuñ gürüldemesiniñ ve siñek āvāzı gibi ötmesinüñ ʿilācı [26b/03] beyānındadur. Eger feslegen ʿuṣāresini acı bādem yaġıla ḳarışdurup ḳulaġa damladursa [26b/04] fāʾyide ider. Ve eger ṣoġan ṣuyını ḳulaġa damladursa gürlemesini menʿ ider. Ve eger nesrīn [26b/05] ʿuṣāresini gürüldiyen ḳulaġa damladursa fāʾyide ider. Nesrīn bir çiçekdür ki yapraġı [26b/06] ve aġacı ve dikenleri gül aġacı gibidür. Ve eger seẕābı enār ḳabı ile ḳaynadup gürleyen ḳulaġa [26b/07] damladursa fāʾyide ider. Ve eger ṭurb ʿuṣāresini damladursa fāʾyide ider. Ve eger ḳoyun [26b/08] ödüni yabān ṣarımsaġı ṣuyu ile ḳarışdurup gürleyen ḳulaġa damladurlarsa fāʾyide [26b/09] ider.

Faṣlün fī ʿilāci'l-üẕüni: Yaʿnī ḳulaḳ yarasınuñ ʿilācı beyānındadur. Eger ḫavlān-ı [26b/10] Hindīden fitīl düzüp ḳulaġa ḳosalar ḳulaḳ yarasına fāʾyide ider. Ve sögüt yapraġı [26b/11] ve budaḳlarınıñ ʿuṣāresini ḳulaġa damladursalar andan aḳan iriñ, ḳanı keser. Ve eger [26b/12] cāmūs ödini damladursa ḳulaḳdan anca ḳanı ve iriñi keser. Ve eger ṣabrı siñirli yapraḳ [26b/13] ṣuyıla ezüp ḳulaḳ yarasına damladursa oñaldur. Ve eger demir boḳını saḥaḳ-ı ġubār idüp, [26b/14] keskin sirke ile ḳarışdurup ḳulaḳ ḳurūḥına ḳoyarsa fāʾyide ider. Ve eger anzarūtı bal [26b/15] ile ḳarışdurup ḳulaġa damladursa anca ḳandan ve iriñden pāk idüp, tenḳiye idüp [26b/16] yaralarını

etlendürür. Ve eger ḳırmızı zernīḫi saḥaḳ-ı ġubār idüp, bal ile ḥall idüp, aña [26b/17] bir fitīl baturup ḳulaġa ḳoyarlarsa fāʾyide ider. Ve eger ṣoġan ʿuṣāresini ḳulaġa [26b/18] damladurlarsa anca ḳanı ve iriñi keser, ṣoġandan murād Allāhu aʿlem aṭa ṣoġanı, yabān ṣoġanı [26b/19] olmaḳ gerek, ṣāḥib-i kitāb beyān etmemişdür, bostān ṣoġanı-mıdur, yoḫsa yabān ṣoġanı-mıdur, [26b/20] evlā olan istiʿmāl ideler, her ḳanġısı münāsib gelürse, ṣoġandan murād oldur. [26b/21] Ve eger yaş mersin toḫmı ʿuṣāresini, bā-ḫuṣūṣ ki toḫm beyāż ola, anı ḳulaġa [26b/22] damladursa iriñini ve anca ḳanını ve ṣaru ṣuyını aḳıdur ve daḫı oñaldur, ṣaġaldur. [26b/23] Ve eger ekşi enār ḳabuġını ṣu-y-ıla ḳaynadup anca ḳan ve iriñ ve ṣaru ṣu aḳan **[27a/01]** ḳulaḳ yarasına damladursalar fāʾyide ider. Ve eger ödi, ḳanġı ḥayvānuñ ödi olursa [27a/02] olsun, bal ile ḳarışdurup ḳulaġına damladursa andan aḳan iriñe fāʾyide ider.

[27a/03] **Faṣlün merhemun mücerreb li-ḳurūḥi'l-üẕüni:** Ḳulaḳ yarasına mücerreb merhemdür. Anzarūt ve deñiz [27a/04] köpügi ve būraḳ-ı Ermenī ki naṭrūndur ve günlük ve mürr ve şiyāf ve māmīṣā berāber alup, dögüp, [27a/05] elekden geçürüp, bal ve sirke ile maʿçūn idüp ve eski şarāb ile ḳulaġı yayḳayup ṣoñra [27a/06] bu devāyı ḳulaġına damladursa birḳaç kere gicede ve gündüzde, fāʾyide ider. Ve eger şabb [27a/07] yaḳup, saḥaḳ idüp, mürr-i ṣāfī ile ve bal ile ḳarışdurup, ṣoñra ḳulaġı iriñden [27a/08] ve anca ḳandan ve ṣarı ṣudan pāk idüp, yayḳayup, ṣoñra bu merhemden fitīl ḳoyup [27a/09] ḳulaġa ḳoyarsa ḳurūḥ-ı müzmineye fāʾyide ider. Ve eger iriñ aḳan ḳulaġa yavaş ṣu [27a/10] dökerse fāʾyide ider. Ve eger deve sidügi dökerse fāʾyide ider. Ve eger ḳazuñ iç yaġını [27a/11] gül yaġıla ḥall idüp damladursa giderür, oñaldur. Ve eger ḳoruḳ ʿuṣāresini [27a/12] bal ile ḳarışdurup damladursa ḳulaḳ yarasını oñaldur. Ve eger Mıṣır baḳlası ki [27a/13] acı baḳladur, bal ile ḳulaġa damladursa fāʾyide ider.

Faṣl: Ṣıbyānuñ ḳulaġından [27a/14] ruṭūbet aḳar, yaʿnī yaşlıḳ dimekdür, bunuñ aṣlını bilmeyen tevehhüm ider ki ol aḳan yaşlıḳ [27a/15] anca ḳan ve iriñdür deyü ẓann ider ve bunuñ sebebi gicede çoḳ emzürmedendür, [27a/16] eger gicede emzürmesini terk iderlerse ruṭūbet kesilür, aḳmaz, Ḥekīm Rāzī ve Rufes [27a/17] böyle didiler. Ve eger ḳulaḳ yarasını ḳanadup ṭuzlu zeytūnı damladursa oñaldur. [27a/18] Ve eger eski yaġı ʿavrat südi ile ḳarışdurup ḳulaġa damladursa ḳulaḳdan [27a/19] aḳan anca ḳanı ve iriñi ve ṣarı ṣuyu keser. Ve eger balı Enderānī ṭuz ile ḳarışdurup [27a/20] ḳulaġa ḳosa yarasını etlendürür ve iriñini ve ḳanını ve ṣuyını keser.

Faṣlün fī [27a/21] **ʿilāci'ḍ-ḍarbeti ve'ṣ-ṣadmeti tüṣībü'l-üẕüni:** Yaʿnī ḳulaġa iṣābet iden ḍarbe ve ṣadmenüñ ʿilācı [27a/22] beyānındadur, yaʿnī Türkçe ne-dimekdür, ḳulaġa ursalar veyāḫūd bir şeyʾ ile ṭoḳuşsa, [27a/23] bunlardan yara olsa ʿilācı beyānındadur. Eger günlügi dögüp, ʿavrat südi ile ḥall **[27b/01]** idüp ḳulaġa damladursa veremden olan ḳulaḳ aġrısını giderür. Ve eger kelem ʿuṣāresini [27b/02] bal ile ḳarışdurup damladursa yarılmış ve urulmış ḳulaġa fāʾyide ider ve eger sirke [27b/03] ile ḳarışdurup ḳulaġa damladursa ṭoñmış ḳanı çıḳarur. Ve eger kelem otını dögüp, [27b/04] sirke ve bal ile ḳarışdurup ḳulaġa żımād iderse yarılmasına fāʾyide ider. Ve eger māzūyı ḳaynadup, [27b/05] sirke ile ḳarışdurup ḳulaġa damladursa aḳan ḳanı keser. Ve eger yumurṭa ṣarusını beyāżıla [27b/06] ḳarışdurup ḳulaġa żımād iderse ḍarbdan veyāḫūd ṭoḳuşmadan olan şişini giderür.

[27b/07] **Faṣlün fī ʿilāci'r-ruṭūbeti'l-cāriyet fi'l-üẕüni:** Ḳulaġdan aḳan ruṭūbātı gidermege ʿilāc beyānında- [27b/08] dur. Eger şābb ezüp ḳulaġa damladursa ḳulaḳdan aḳan ruṭūbātı keser. Ve eger balı Enderānī [27b/09] ṭuzı ile ḳarışdurup damladursa ḳulaḳdan aḳan ruṭūbātı keser. Ve eger ḳaṭrānı ḳulaġa [27b/10] damladursa ḳulaḳdan aḳan yaşlığı ve anca ḳanı keser. Ve eger māzūyı mersin yapraġıla sirke- [27b/11] de ḳaynadup ḳulaġa damladursa ḳulaḳdan aḳan ruṭūbātı keser.

Faṣlün fī ʿilāci'd-dūdi [27b/12] **'l-üẕüni:** Yaʿnī ḳulaḳda olan ḳurdlarıñ ʿilācı beyānındadur. Eger tūtiyā-yı Hindīyi saḥaḳ [27b/13] idüp, yumurṭa ṣarusıla ḫamīr idüp ḳulaġa ḳoyalar ḳulaḳda olan ḳurdı ḳırar, [27b/14] yaʿnī ḳatl ider. Ve eger ḳaṭrān damladursa ḳulaḳda olan ḳurdı ḳatl ider, bā-ḫuṣūṣ [27b/15] sirke ile ḳarışdurup damladursa ḳatl ider. Ve eger bāliġ olmaduḳ ṣabī sidiginde enār [27b/16] ḳabını ḳaynadup ḳulaġa damladursa ḳurdını ḳatl ider. Ve eger nesrīn ki yabān gülüdür, [27b/17] aġacı daḫı gül aġacına ve yapraġı gül yapraġına beñzer, bunuñ ʿuṣāresini ḳulaġa damladursa [27b/18] ḳurdunı ḳatl ider. ʿUṣāre didügimiz ṣudāʿ-ı ḥārrıñ tafṣīlinde beyān olınmışdur, bilmek [27b/19] murād iden ol faṣla naẕar eylesün. Ve eger turb ʿuṣāresini damladursa ḳurdunı [27b/20] ḳatl ider. Ve eger seẕāb ʿuṣāresini damladursalar ḳulaḳda olan ḳurdunı ḳatl ider. [27b/21] Ve eger māzūyı saḥaḳ idüp, gül yaġıla ḳarışdurup ḳulaġa damladursa ḳurdunı [27b/22] ḳatl ider. Ve eger ṣāʾyim olan adamuñ tükrügini ḳulaġa damladursa ḳurdunı ḳatl ider. Ve eger [27b/23] türmüs ki acı baḳla derler, Mışır baḳlası daḫı derler, naḳīʿinüñ ṣuyını damladursa ḳurdunı **[28a/01]** ḳatl ider.

Faṣlün fī ʿilāci duḫūli'l-māʾi fi'l-üẕüni: Yaʿnī ḳulaġa ṣu girdükde ʿilācı beyānındadur. [28a/02] Eger ṣoġan ṣuyını ḳulaġa damladursa fāʾyide ider. Ve eger bir pāre penbeyi pāk zeyt yaġına baturup [28a/03] ḳulaġa ḳoya ṣu girdigine fāʾyide ider. Ve eger ḳulaġa ʿavrat südi ṣaġarlar ise giren ṣuyı çıḳarmaġa [28a/04] fāʾyide ider. Ve eger ḳaz yaġını ḳulaġa damladursa ḳulaġa giren ṣuyı çıḳarur, Calinus böyle dedi.

Faṣlün fī [28a/05] **ʿilāci'r-rīḥi'l-bāridi tüṣībü'l-üẕüni:** Yaʿnī ḳulaġa giren ṣovuḳ ve rüzgār ʿilācı beyānındadur. Eger yabān ṭuraḳ [28a/06] otınuñ ḳurusını ḳulaġa tütsi iderlerse rīḥ-i bāride fāʾyide ider. Ve eger ṣaʿteri tütsi iderse [28a/07] fāʾyide ider. Ve eger turb toḫmı yaġını ḳulaġa damladursa ġalīẓ yelleri taḥlīl idüp fāʾyide ider. Ve eger acı [28a/08] bādem yaġı damladursa fāʾyide ider. Ve eger naṭrūnı bādem yaġında ezüp ḳulaġa damladursa ġalīẓ [28a/09] yellerini taḥlīl ider, yaʿnī dağıdur.

Faṣlün fī ʿilāci'l-verami ḫalfe'l-üẕüni: Yaʿnī ḳulaḳ eñsesinde [28a/10] olan şişüñ ʿilācı beyānındadur. Eger ṣığır inciginüñ iligini vereme żımād iderse ol veremi bişürür [28a/11] ve hem ṭağıdur, żımād dimek verem üzerine merhemi ḳoyup bir bez ile bağlamaya derler, yuḳarıda ṣudāʿü [28a/12] 'r-reʾs faṣlında tefsīr olındı, geçdi, ol maḥalle naẓar idesiz. Ve eger ḳaṭūnā toḫmını sirke ile dögüp [28a/13] ve gül yaġıla ḳarışdurup ḳulaġınuñ ardında olan vereme żımād iderse giderür, bā-ḫuṣūṣ bōy [28a/14] unıla ḫamīr idüp żımād iderse ziyāde fāʾyide ider, Calinus böyle dedi. Ve eger ṣabīleriñ ḳulaġı ardında [28a/15] olan vereme ḫavlān-ı Hindīyi żımād iderse taḥlīl idüp veremini ṭağıdur. [28a/16] Ve eger zaʿfirānı żımād iderse ṭağıdur. Ve eger ḥayvān südinden ve yoġurdundan olan [28a/17] yaġı, yaʿnī ṣarı yaġdur, ḳulaḳ ardında olan vereme ve şişe żımād iderse taḥlīl [28a/18] idüp dağıdur. Ve eger ve uşaḳ ki ḫavlāndur, ḳulaḳ ardında veremini giderüp oñaldır [28a/19] eger żımād iderse. Ve eger ketān toḫmını bal ile dögüp ḳulaḳ eñsesinde olan vereme żımād [28a/20] ide bişürür ve hem taḥlīl idüp ṭağıdur. Ve eger keçi necesini ki anı arpa unı ile sirkede [28a/21] ḳaynada, ḳulaḳ ardında olan vereme żımād iderse bişürür ve hem taḥlīl idüp dağıdur. Ve eger [28a/22] tāze, yeşil kişnic ve siyāh zeyt yaġı, bunlardan her birini yaluñuz żımād iderse fāʾyide [28a/23] ider. Ve eger çig yumurṭayı gül yaġına ḳarışdurup ḳulaḳ eñsesinde olan vereme żımād **[28b/01]** iderse giderür.

Faṣlün fī ʿilāci duḫūli'l-ḥayvān ve ġayrihi fi'l-üẕüni[1]**:** Yaʿnī ḳulaġa ḥayvān yāḫūd bir ġayr şeyʾ girdükde [28b/02] ʿilācı beyānındadur. Eger ḳulaġa ṣoġan ṣuyı damladursa

[1] Maṭlab: Fī ʿilāci duḫūli'l-ḥayvān ve ġayrihi fi'l-üẕüni

ḳulaḳda olan ḥayvān çıḳar. Ve eger [28b/03] zeyt yaġını ḳulaġa damladursa aña giren ḥayvānı çıḳarur, mücerrebdür. Ve eger mürr-i ṣāfī ile bādem yaġı damladursa [28b/04] ḳulaġa giren ḥayvānı çıḳarur. Eger ḳulaḳda ḥayvānuñ ġayrı şeyʾ vāḳiʿ olursa bir deff alup, [28b/05] ḳulaġuñ deligine ḳoyup, başını deffiñ üzerine egüp, altından ḳulaġuñ delügine yaḳın [28b/06] idüp deffi çalalar ol şeyʾ düşer, ḥükemāʾ-yı Hind böyle didiler.

Faṣlün fi'l-umūri [28b/07] **'l-munḳıyyeti li'l-üẕüni'l-ḥāfiẓati li-ṣıḥḥatihā:** Yaʿnī ḳulaġuñ ṣaġ, selīm olmasını ḥıfẓ idüp ḳulaġı [28b/08] pāk idici şeyler beyānındadur. Eger acı bādem yaġını bal ile ḫalṭ idüp, ḳarışdurup, bundan [28b/09] bir fitīl düzüp ḳulaġa ḳoyarsa ḳulaġı pāk ider ve hem ṣıḥḥatini ḥıfẓ ider. Ve eger zaʿfirānı, gül, [28b/10] sünbül, bunları ḳulaġa ḳoyarsa ḳulaġı pāk ider hem ṣıḥḥatini ḥıfẓ ider. Ve eger cevz yaġı, [28b/11] bal ḥall ide, buña bir fitīl baturup ḳulaġa ḳoya pāk ider ve ṣıḥḥatini ḥıfẓ ider.

III. DİZİN

A

abnūs *Far. < Yun.* Sıcak ülkelerde yetişen, kerestesinden yararlanılan bir ağaç *(Diospyros ebenum)* ve bu ağacın ağır, sert ve siyah renkli tahtası, abanoz.

a. 20b/02

a. aġacını 19b/13

[2]

ʿacāyib *Ar.* Garip, tuhaf, alışılanın dışında, değişik, acayip.

a. 05a/14, 21a/15

[2]

acı 1. Tadı ağızda yakıcı bir etki bırakan, dille alınan duygulardan tatlının karşıtı olan, acı.

a. 24b/16

a. ola 09a/17

a. ẕerdālī çekirdegi yaġını 07b/03

a.+dur 17b/12

2. İç veya dış bir tesirle vücutta hissedilen rahatsızlık, ızdırap. *krş.* **elem**, **vecaʿ**

a.+sını 14b/20

[5]

acı- Ağrılı olmak, ağrımak, sızlamak.

a.-ması 24a/08

[1]

acı bādem *T. + Far.* Gülgillerden bir meyve ağacı *(Amygdalus amara)* ve bu ağacın acımtırak, sert kokulu meyvesi.

a. yaġı 10b/03, 10b/06, 28a/07

a. yaġıla 07b/07, 11b/08, 26b/03

a. yaġını 25b/11, 25b/12, 28b/08

a.+i 06a/05, 06a/06

a.+üñ yaġını 06a/07

[12]

acı baḳla *T. + Ar.* Baklagillerden, kökü derinlere inen, salkım ve başak şeklinde çiçekler açan, idrar söktürücü, kurt düşürücü ve kan temizleyici hassalara sahip, bir veya çok yıllık otsu bitki, termiye. *Lapinus. krş.* **delice baḳla**, **Mısır baḳlası**, **türmüs**

a. 13b/15, 27b/23

a.+dur 27a/13

[3]

acılıḳ 1. Tat bakımından acı olma durumu.

a. 17a/19

2. Istırap, eziyet, sıkıntı.

a.+ını (acılığını) 15a/18

[2]

ʿacīb *Ar.* Çok acayip, tuhaf, garip, şaşırtıcı, acip.

ʿa. 17b/13, 18a/08

[2]

aç Yemek yeme isteği ve ihtiyacı duyan.

a. ḳarına 12b/05

a. ḳarın-ıla 10a/06

[2]

aç- 1. Bir şeyi kapalı, örtülü, kilitli veya bağlı durumdan çıkarmak.

a.-a 22b/23

a.-amaz 18a/10

a.-ar 18a/11

a.-ar ise 18a/10

a.-maġa 24a/15

a.-up 17a/08, 17b/04

2. Sertliğini giderip yumuşatmak, sıkılığını giderip çözmek.

südedini a.-an 14a/09

perkligini a.-ar 14a/05, 14a/21

süddesini a.-ar 14a/06

3. (Kulak için) Sağırlıktan kurtarmak, duyar hâle getirmek.

ṣaġır ḳulaġı a.-ar 26a/13

4. Faaliyetini arttırmak, fazlalaştırmak.

zehnini a.-ar 09b/12

5. Dokulardaki çıban, şişlik, kabarcık vb. oluşumları gidermek.

a.-ar 17a/10

[14]

açıl- 1. (Birbirine bağlı, ekli veya yapışık şeyler için) Aralarına mesafe girmek.

a.-duḳda 23a/06

a.-maz 24b/09

a.-maz olduġınuñ 23a/06

a.-ur 24b/09

2. Genişlemek, genişlik kazanmak.

siñir a.-up 22b/05

[5]

adam *Ar.* İnsan, adam.

a. 10a/21, 11b/19, 12b/23

a.+uñ 15a/04, 16b/16, 27b/22

[6]

ʿādet *Ar.* Alışkanlık, huy, âdet.

ʿā. idüp 11a/14

[1]

ʿafen *Ar.* Çürüme.

ʿa.-i balġamdan 09a/17

[1]

āfet *Ar.* Hastalıkların dokularda meydana getirdiği bozukluk.

ā. 20a/17

[1]

afyon *Far.* Haşhaş kapsüllerinden sızan sütün pıhtılaşmasıyla elde edilen ve içinde morfin, kokain gibi uyuşturucular bulunan madde.

a. 05a/23, 25b/07

a.+dan 05b/02, 05b/04, 05b/05

a.+ı 05b/01, 25a/19

[7]

ağ Örümcek vb. hayvanların salgılarıyla oluşturdukları örgü, ağ.

örümcek a.+ıla 25b/12

örümcek a.+ına 16a/14

[2]

ağaç Kökü toprak altında kalan, gövdesi yukarıya doğru yükselen ve gittikçe incelerek dallara ayrılan, kereste veya odun olmaya elverişli uzun ömürlü bitki.

a.+ı (ağacı) 06b/04, 26b/06, 27b/17

gül a.+ı (ağacı) 06b/04, 26b/06

nesrīn a.+ı (ağacı) 07b/01

gül a.+ına (ağacına) 07b/01, 27b/17

a.+ında 14b/15

misvāk a.+ından (ağacından) 10a/08

yılġun a.+ından (ağacından) 10b/11

abnūs a.+ını (ağacını) 19b/13

çam a.+ını (ağacını) 20b/11

ḫurmā a.+ınuñ 14a/17

a.+uñ (ağacuñ) 07a/11, 10b/01

[16]

ağart- Beyazlatmak, ak duruma getirmek.

a.-urlar (ağardurlar) 23b/10

[1]

ağır 1. Tartıda çok çeken, hafif karşıtı.

a. 24a/13

2. Ağrılı, sıkıntılı, sıkıntı veren.

a. ider 07a/11

a. olur 08a/04, 09a/17

3. Tahammül edilmez, çekilmez, şiddetli, müthiş.

a. olur 17a/13

4. Uykuda insanın üzerine çöken sıkıntı, kâbus, karabasan, ağırlık. (***ağır baş-*** Uyku esnasında sıkıntı, kâbus hissetmek. *krş.* **kābūs**)

a. baṣar 12b/23

a. baṣmaḳ 13a/01

a. baṣmaḳdur 13a/01

5. Yoğun, kesif.

a. uyḳudur 08a/16

6. Fiziksel sebeplerden dolayı güç işiten (kulak).

işitmesi a. olan ḳulaġa 26a/19

krş. **ṣaḳīl**

[10]

ağız 1. Yüzde, avurtlarla iki çene arasında bulunan, ses çıkarmaya, soluk alıp vermeye yarayan ve besinlerin sindirilmeye başlandığı organ.

a.+ından (ağzından) 09a/21

a.+ı (ağzı) ḳuru ve acı ola 09a/17

2. Kapların veya içi boş şeylerin açık tarafı.

a.+ı (ağzı) 09b/04

a.+ını (ağzını) 06b/23

[4]

ağızlı Ağzı herhangi bir biçimde olan.

a. 09b/04

[1]

ağla- Acı, keder, pişmanlık, sevinç vb. duygularla göz yaşı dökmek.

çoḳ a.-maḳ 18b/04

[1]

ağrı Vücudun herhangi bir yerinde derinden ve yaygın bir şekilde hissedilen sürekli acı. *krş.* **elem**, **veca'**

a. 24a/21

a.+sı 24a/07

baş a.+sı 07a/04, 07a/05, 07a/06, 07a/08, 07a/08, 07a/09, 07a/10

çıbanuñ a.+sı 24a/21

göz a.+sı 14b/08, 14b/21, 15a/04, 15a/12, 15b/06

gözinüñ altında ḳuru a.+sı olan 19b/17
ısıçaḳdan baş a.+sı daḫı miʿde aġrısı 05b/16
ısıçaḳdan baş aġrısı daḫı miʿde a.+sı 05b/16
ısıçaḳdan göz a.+sı 14b/23
ısıçaḳdan olan göz a.+sı 15b/05
ḳulaḳ a.+sı 25b/21, 25b/23
müzmin baş a.+sı 07b/21
ṣovuḳ baş a.+sı 05b/21
azġun ḳuru göz a.+sıdur 19b/13
göz a.+sıdur 14b/23
başınuñ iki ṭarafından bir ṭarafınuñ a.+sına 07a/13
başuñ a.+sına 05a/23
göz a.+sına 14b/22, 15a/07, 15a/20, 15b/01
güneşüñ ısıçaġından ḥādiṯ olan baş a.+sına 06b/18
ḥarāret-i şemsden baş a.+sına 06b/17
ḥarāret-i şemsden ḥādiṯ olan baş a.+sına 06b/18
ḥarāret-i şemsden olan baş a.+sına 06b/20
ḥarr-ı şemsden olan baş a.+sına 06b/22
ısıçaḳdan baş a.+sına 04b/16
ısıçaḳdan olan göz a.+sına 14b/09, 14b/13
ḳuru göz a.+sına 19b/14
müzmin baş a.+sına 07b/18
ölüme müʾeddī olan baş a.+sına 05b/04
ṣovuḳdan a.+sına 25b/13
ṣovuḳdan baş a.+sına 06a/04, 06b/08, 06b/11, 06a/12
ṣovuḳdan olan a.+sına 25b/12
baş a.+sından 07a/01
müzmin göz a.+sından 15b/08, 22a/19
a.+sını 14b/19, 25a/07, 25b/01, 25b/05, 25b/22
baş a.+sını 07a/02, 07a/02, 07a/02, 07a/05, 07a/07
göz a.+sını 14b/11, 14b/13
ısıçaḳdan a.+sını 25b/15
ısıçaḳdan baş a.+sını 04b/15, 04b/20, 05a/16, 05b/13
ısıçaḳdan baş a.+sını hem miʿde aġrısını 05b/18
ısıçaḳdan baş aġrısını hem miʿde a.+sını 05b/18
ısıçaḳdan olan baş a.+sını 04b/17, 05b/12, 05b/15
ısıçaḳdan olan müzmin yaramaz baş a.+sını 05b/06
ḳadīmden olan baş a.+sını 05b/05
ḳuru göz a.+sını 19b/14
müzmin baş a.+sını 07b/20
müzmin baş a.+sını ki ṣovuḳdan ola 07b/16
otuz senelik göz a.+sını 14b/16
ṣovuḳdan baş a.+sını 05b/23, 06a/05, 06a/10, 06b/02, 06b/06

ṣovuḳdan olan a.+sını 25a/23
ṣovuḳdan olan baş a.+sını 05b/22, 06a/03
ṣovuḳdan olan ḳulaḳ a.+sını 25a/19, 25b/18
ṣudāʿ-ı ḥārr ile miʿde a.+sını 05b/20
veremden olan ḳulaḳ a.+sını 27b/01
baş a.+sınuñ müzminidür 07b/14
göz a.+sınuñ 15a/01
göz a.+sınuñ sızlamasını 25a/04
güneşüñ ısıçaġından ḥādiṯ olan baş a.+sınuñ 06b/14
issiden baş a.+sınuñ 04b/14
ḳuru göz a.+sınuñ 19b/15
müzmin baş a.+sınuñ 07b/20
yarım baş a.+sınuñ 07a/12
[100]

aġrı- Vücudun bir yeri ağrılı durumda olmak.
a.-ması 24a/09
a.-masını 25b/08
a.-p 25a/04
a.-r 18a/10
başı a.-yan 07a/22
gözi a.-yan kişiye 15a/03
ḳulaġı a.-yan 25b/03, 25b/04
ṣovuḳdan a.-yan ḳulaġa 25b/05
[9]

aġrıdıcı Ağrımasına sebep olan.
baş a. şeyler 07a/02
[1]

aġsır- Hapşırmak, aksırmak.
a.-maġı 13b/06
a.-maḳ 13b/04, 13b/04
[3]

aġsırt- Hapşırmasına neden olmak, aksırtmak.
a.-ur (aġsırdur) 13b/05, 13b/05
[2]

āḫar *Ar.* Başka, diğer.
ā. 08b/09
[1]

aḫşam Güneşin batmasına yakın zamandan gecenin başlamasına kadar olan vakit.
a.+da 12a/14, 23b/03, 24a/11, 24a/11, 24a/17, 24b/05
[6]

aḫz *Ar.* Alma, alış.
a. idüp 07a/11
[1]

aḳ 1. Kar, süt vb.nin rengi ve bu renkte olan, beyaz.
a. 06b/04, 07b/01, 14a/17, 14a/04
a. ola 05a/23, 19a/09
a. olur 23b/09
a.+ça 19b/06
2. Bazı şeylerin beyaz olan kısmı.
göziñ eti ve a.+ı (aġı) 16b/17
gözüñ a.+ı (aġı) ḳızarmaḳ 15a/18
yumurṭa a.+ıla (aġıla) 19b/20, 22a/07, 26a/07
a.+ını (aġını) 18b/19
gözünüñ a.+ını (aġını) 16a/22

gözüñ a.+ını (ağını) 16a/20, 16a/23

yumurṭa a.+ını (ağını) 20a/08

yumurṭanuñ beyāżını a.+ını 23b/03

[19]

aḳ- 1. Bir basıncın etkisiyle bulunduğu yerden dışarı çıkmak, fışkırmak.

a.-an 27b/05

a.-ar 15b/01, 23b/13

a.-sa 07b/11

2. İçindeki veya üstündeki sulu maddeyi dışarı vermek.

a.-an 18a/04, 19b/11, 22a/06, 26b/11, 26b/23, 27a/02, 27b/07, 27b/08, 27b/09, 27b/10, 27b/11, 27a/19, 27a/09, 27a/14

a.-ar 16b/19, 23b/02, 24a/07, 27a/14

a.-maz 27a/16

a.-maz olur ise 18a/20

3. Vücutta sıvı bir maddenin doğal olarak bulunduğu yerlerin dışında bir yerde toplanması. *krş.* **dökül-**, **in-**, **nüzūl**

a.-an 15b/12

[25]

aḳ fülfül *T. + Ar.* Karabiber bitkisinin iyice olgunlaşmış meyvelerinin deniz suyu veya kireçli suda bekletildikten sonra kabukları soyularak kurutulmasıyla elde edilen baharat, beyaz biber.

a.+i 10a/19

[1]

aḳ günlük Ardıç ağacından elde edilen ve tütsü olarak yakılan bir nevi sakız, ardıç zamkı, ardıç reçinesi.

a. 16b/06

[1]

ʿaḳıl *Ar.* Düşünme, anlama ve kavrama gücü, us. (***aḳlı git-*** Bayılmak.)

ʿa.+ı (aḳlı) daḫı zāʾyil olup gider 08a/05

[1]

ʿāḳırḳarḥā *Ar.* İki çenekliler sınıfının birleşikgiller familyasından, bazı türlerinden böcek öldürücü bir toz elde edilen, beyaz çiçekli, çok yıllık bitki, pire otu, nezle otu. *Anacyclus pyrethrum. krş.* **ʿüdü'l-ḳahr**

ʿā. 10b/08, 10b/08

[2]

aḳıt- 1. Sulu veya ufak taneli maddelerin bir yerden başka bir yere gitmesini, akmasını sağlamak.

ṣalyaları a.-maḳ 09a/22

2. Bir sıvının bulunduğu basınçlı ortamdan dışarı çıkmasını sağlamak.

ḳanını a.-duḳda 19a/01

3. Bir şeyin içindeki veya üstündeki sulu maddeyi dışarı vermesini sağlamak.

a.-ur (aḳıdur) 18a/22, 26b/22

[4]

ʿaḳīde *Ar.* Şekerin kaynatılarak katılaşması yolu ile yapılan, renkli ve kokulu, ağızda güç eriyen şeker.

ʿa.-i bal 26a/15

[1]

aḳlıḳ Gözün kornea tabakasında meydana gelen beyaz leke, lökom. *krş.* **beyāż**

a.+ı (aḳlıġı) 18b/14

[1]

aḳvā *Ar.* En kuvvetli.

a.+sındandur 09b/22

[1]

aḳ zencebīl *T. + Ar.* Zencefil bitkisinden *(Zengiber officinale)* elde edilen ve baharat olarak kullanılan ıtırlı toz.

a. 16a/04

[1]

al- 1. Herhangi bir şeyi tutup yerinden ayırarak elinde veya yanında bulundurmak.

a.-sa 07a/22

a.-up 05a/02, 05a/12, 05a/22, 05a/23, 05b/03, 05b/07, 06a/13, 06b/02, 08b/23, 09a/13, 09a/15, 09a/15, 11b/20, 12b/17, 14a/18, 14b/07, 14b/17, 14b/21, 15a/16, 18b/16, 21b/07, 24b/15, 27a/04, 28b/04

2. Elde etmek, temin etmek.

a.-up 04b/22, 05a/09, 05b/17

3. Gidermek, izale etmek.

a.-ur 12a/11

4. Duymak, hissetmek.

ḳoḳu a.-maz olur 14a/04

5. Temas edilen bir şeyin renk, koku vb. unsurları ile birleşmek.

a.-up 16b/08

6. Koymak.

a.-up 07a/22

7. (*Ḳan al-* deyiminde) Damardan çekmek veya akıtmak.

ḳan a.-a 15a/12, 17b/17, 17b/19, 24b/01

ḳan a.-alar 09b/02, 16a/17, 17b/16, 20a/12, 21b/18, 21b/18, 22b/20, 22b/20, 23a/03, 23b/16

ḳan a.-maġa 23a/19

ḳan a.-maġı 21a/17

ḳan a.-maġla 17b/22, 17b/23, 24b/14

ḳan a.-maḳ 09a/19

ḳan a.-maḳdır 23b/20

ḳan a.-mayalar 21a/16

ḳan a.-up 13a/04

ḳan a.-urlar 21b/20

ḳan a.-ursa 08a/15, 26a/04

8. (*Nefes al-* deyiminde) Havayı ciğerlerine çekmek.

nefes a.-ur 10a/14

[59]

aʿlā *Ar.* İyi, pekiyi.

a.+dır 09b/08

a.+dur 06b/19

[2]

ʿalāmet *Ar.* Belirti, işaret.

ʿa. 22b/18

a.+i 09a/17, 09a/17, 19b/15, 22b/11, 24a/07, 24b/19

[7]

alçaḳ İstenilen nitelikte olmayan, sahip bulunması gereken vasıfları taşımayan, kötü, zararlı. *krş.* **fenā**, **rediyy**

a. 09a/11, 21b/10

[2]

alçu Alçı taşının pişirilip öğütülmesiyle elde edilen, su ile karıştırılınca çabuk donduğu için kalıp çıkartmada, dişçilikte, heykelcilikte ve özellikle yapılarda kullanılan beyaz toz, alçı.

ṭuzlu a.+yı 20a/23

[1]

aldur- (*Ḳan aldur-* deyiminde) Damardan çekilmesini veya akıtılmasını sağlamak, aldırmak.

ḳan a.-a 16a/16

ḳan a.-mazdan 21b/07

ḳan a.-sun 24a/15

ḳan a.-up 16a/17, 17a/23, 18b/07

[6]

ʿale'd-devām *Ar.* Durmadan, sürekli olarak.

a. 10a/16

[1]

alın Yüzün, kaşların üstünden saçlara kadar olan ve şakaklar arasında kalan kısmı.

a.+ı (alnı) 06a/20

a.+ına (alnına) 05a/12, 05b/12, 08b/20, 15a/15, 15b/11,16b/22, 16b/23, 22a/07, 22a/08

a.+ında (alnında) olan ṭamarından 16a/17

a.+ından (alnından) 17b/16, 17b/22

a.+ınıñ (alnınıñ) 05b/01, 05a/12, 06a/19, 22a/07

[17]

alışdur- (I) Bir işi tekrarlayarak kolaylıkla yapabilmesini sağlamak, alıştırmak. (***alışdurarak / alışdura alışdura*** Yavaş yavaş, tedricî bir biçimde.)

a.-araḳ 11b/13, 11b/17, 12a/08

a.-a alışdura 10b/02, 10b/20, 11a/06, 11a/11, 11b/03, 11b/09, 13a/20

alışdura a.-a 10b/02, 10b/20, 11a/06, 11a/11, 11b/03, 11b/09, 13a/20

[17]

alışdur- (II) Birbirinden almasını sağlamak, karıştırmak. *krş.* **ḫalṭ, mezc**

a.-up 21b/01

[1]

ʿAli ibn ʿEsā Orta Çağ'da göz hastalıkları üzerine önemli bir eser veren Bağdatlı bilim insanı, Ali bin İsa.

ʿA. 23b/15

[1]

ʿalīl *Ar.* Hasta.

ʿa.+üñ 08b/22

[1]

Allāhu aʿlem *Ar.* "Tanrı en iyisini bilir" anlamında kullanılan bir söz, galiba, zannederim ki.

a. 26b/18

[1]

alt 1. Bir şeyin aşağısında bulunan boşluk veya yer.

a.+ından 28b/05

2. Bir şeyin yukarı sayılan yerine göre aşağı tarafı.

a. 23a/10, 23a/13, 23a/20, 23b/14, 24a/19

a.+ında 19b/16

3. İç, iç taraf.

a.+ına 09a/03, 09a/03, 09a/03, 09a/09, 09a/11

a.+ında 17a/16, 23b/15

[14]

altı Beşten sonra gelen sayının adı ve bu sayı kadar olan.

on a. 15b/21

[1]

altun Sarı kızıl renkte, parlak ve ağır, kolay işlenen, yüksek değerli, paslanmaz bir element ve bu elementten yapılmış olan, altın.

a.+ı 09a/11

[1]

aʿmā *Ar.* Kör.

a. olur 22a/18

[1]

ʿamel *Ar.* Yapılan iş, çalışma.

ʿa.+den kesilmiş 16a/06

[1]

ammā *Ar.* Çelişkili ve tutarsız iki cümleyi birbirine bağlamaya yarayan bir bağlaç, ama.

a. 08a/02, 08b/13, 09b/01, 14a/04, 15a/22, 16b/01, 21b/16

[7]

ʿāmme *Ar.* Genel halk.

a. 15a/22

[1]

ana İnsanın ve hayvanın yavru sahibi olan dişisi, anne. (***anadan ṭoġma*** Doğuştan.)

a.+dan ṭoġma ise 24b/13

[1]

Anaṭolı *Yun.* Türkiye'nin Asya kıtasında bulunan topraklarına verilen ad, Anadolu.

A.+da 08b/13

[1]

ʿanber *Ar.* Amber balığından çıkarılan güzel kokulu, kül renginde bir madde, amber.

a. 12b/10

a.+i 19b/14

[2]

anca Öyle.

a. 25a/16, 25a/17, 26b/12, 26b/15, 26b/18, 26b/22, 26b/23, 27a/08, 27a/15, 27a/19, 27b/10

[11]

ancaḳ Yalnız, sadece.

a. 10a/14, 15a/13

[2]

anda Ol zamirinin bulunma hâli, onda. *bk.* **ol**

a. 17a/20, 19b/13, 20a/15, 24a/20

[4]

andan Ol zamirinin ayrılma hâli, ondan. *bk.* **ol**

a. 05a/08, 05a/12, 08a/10, 09a/04, 09a/06, 09b/16, 14a/04, 15b/01,

18a/08, 22b/01, 23a/03, 23b/02, 23b/13, 26a/14, 26b/11, 27a/02

[16]

anı Ol zamirinin belirtme hâli, onu. *bk.* **ol**

a. 05a/14, 06a/01, 06a/18, 07a/17, 08a/06, 09b/03, 09b/06, 09b/11, 10a/19, 11b/19, 12a/04, 13a/12, 14a/04, 14a/07, 14a/10, 14a/13, 14a/18, 15b/15, 17b/11, 18a/09, 20a/03, 22a/03, 24b/06, 24b/20, 25a/17, 26b/21, 28a/20

[27]

anlar İşaret ve üçüncü teklik kişi zamiri olan "ol"un çokluk biçimi, onlar.

a.+a 12a/19

a.+da 13a/04

[2]

anuñ Ol zamirinin ilgi hâli, onun. *bk.* **ol**

a. 06a/23, 07b/12, 08b/03, 08b/19, 11b/07, 12b/16, 13a/15, 14a/18, 17b/06, 18a/17, 19a/12, 21a/08, 23a/03, 23a/11

a.+la 09b/07, 10b/01, 13b/09, 18a/06, 19a/10, 23b/10

[21]

anuñçün O sebeple, ondan dolayı, onun için.

a. 23b/11

[1]

anzarūt *Ar.* Sıcak memleketlerde yetişen, aynı addaki ağaçtan çıkarılan ve yara tedavisinde kullanılan bir reçine, anzarot.

a. 25a/16, 27a/03

a.+ı 15b/03, 22a/08, 26b/14

[5]

añа Ol zamirinin yönelme hâli, ona. *bk.* **ol**

a. 06a/17, 10a/12, 10b/09, 11b/01, 12a/02, 13a/15, 13a/16, 13b/17, 14a/08, 14b/06, 16b/21, 17b/16, 19a/09, 19a/23, 19b/02, 20a/20, 21a/02, 23a/06, 23a/11, 24b/09, 24b/09, 24b/10, 26b/16, 28b/03

[24]

añla- Yere yatıp yuvarlanmak, debelenmek, ağnamak. *krş.* **avna-**

a.-dugı 12b/20

a.-[ya] 12b/20

a.-ya 12b/19

[3]

ara 1. İki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, mesafe.

a.+ları 20a/22

a.+sı 05a/12, 23a/09

a.+sına 23a/08, 23a/09

2. Bir oluştan diğer bir oluşa kadar geçen zaman fasılası.

a.+sını kesmeye 24b/03

a.+sı uzamadan 16b/12

[7]

ʿArab *Ar.* Orta Doğu ile Kuzey Afrika'nın büyük bir bölümünde yaşayan halk ve bu halkın soyundan olan kimse, Arap.

ʿA.+lar 14a/18

[1]

ʿArabça *Ar. + T.* Sami dilleri ailesine giren ve Arap ülkelerinde kullanılan dil, Arapça.

ʿA. 11b/18, 15a/16

ʿA.+dur 08a/03

[3]

ard 1. Arka taraf, arka, art.

a.+ına 09a/13

a.+ında 08a/14, 21b/19, 28a/13, 28a/14, 28a/17, 28a/18, 28a/21

a.+ındadur 09a/14

2. Peş.

a.+ınca 12a/22

[10]

Aresṭo Fizik, gök bilimi, felsefe, mantık, siyaset, zooloji ve biyoloji gibi alanlarda birçok eser vermiş olan Antik Yunan filozofu, Aristo.

A. 13a/02, 19a/22

[2]

ʿārıż *Ar.* Sonradan ortaya çıkan.

ʿā. oldığı 07b/11

ʿā. olan 13b/01

ʿā. olmaḳdur 22a/12

ʿā. olup 16b/12

ʿā. olur 10b/18, 11b/11, 13a/04, 13a/06, 15a/22, 17b/22, 24b/13

ʿā. olursa 13a/16

[12]

arḳa Bir şeyin temel tutulan yüzünün tam ters yanı, ön karşıtı.

a.+sından 07b/09

[1]

armūd *Far.* İki çenekliler sınıfının gülgiller familyasından, beyaz çiçekli aynı addaki ağacın meyvesi, armut.

a. 05b/19

[1]

arpa Buğdaygillerden bir tahıl cinsi *(Hordeum vulgare)* ve bu tahılın ekmek ve bira yapımında kullanılan, hayvanlara yem olarak verilen taneleri.

a. 05b/05, 17a/06

a. ḫamīrini 20a/10

a. ṣuyı 15a/13, 26a/06

a. ṣuyından 15a/13

a. ṣuyını 08b/23

a. unı 17a/13, 28a/20

a. unıla 04b/20, 25a/02

a. unına 25a/01

a. unını 25a/03

a. unı ʿuṣāresine 14b/22

a.+nuñ otlığını 05b/08

a.+nuñ sevīḳinden yāḫūd unından 05b/07

ḳapsız a.+nuñ unından 12a/22

yayḳanmış a.+nuñ sevīḳini 09b/02

a.+ya 17a/06

a.+yı 08b/21, 08b/22

[21]

arṭ- *bk.* **art-**

a.-ar 11a/20

[1]

art- Sayıca ve miktarca çoğalmak, fazlalaşmak. *krş.* **arṭ-**

a.-ar 19a/22

a.-maz 19a/22

[2]

artıḳ *bk.* **artuḳ, ziyāde**

a. 15a/21

[1]

artıḳlıḳ Fazla olma durumu.

a.+ından (artıḳlığından) 23a/16

[1]

artuḳ Fazla. *krş.* **artıḳ**

a. 20a/19

[1]

artur- Miktarını çoğaltmak, fazlalaştırmak, arttırmak.

a.-ur 14b/02, 14b/04

[2]

aṣ- Bir şeyi yüksek bir yere iliştirip sarkıtmak.

a.-a 10a/08

a.-ar ise 10a/03, 09a/11

a.-arsalar 10a/06

a.-up 07a/01, 09a/10, 09a/15

[7]

āṣār *Ar.* Eserler, izler. *bk.* **eṣer**

gözde olan ā.+ı 22a/04

ḳurūḥuñ ā.+ını 22a/05

[2]

aṣḥāb *Ar.* Sahipler. *bk.* **ṣāhib**

a.-ı şaḳīḳe 07b/06

[1]

aṣl *Ar.* 1. Kaynak, kök, başlangıç noktası, menşe.

a. 22b/12

a.-ı ḫilḳatden 22a/17

a.+ı 23b/19

a.+ında 11a/20

2. Gerçek, hakikat.

a.+ını 27a/14

3. Bir şeyin ilk şekli, orijinal durumu.

a.+ından oldığı 23a/14

4. Gerçek, hakiki.

a. 05b/10

5. Tür.

a. 07a/11

[8]

aṣlā *Ar.* Hiçbir zaman.

a. 12b/23, 17b/06

[2]

aşaġa *bk.* **aşaġı**

Aşağıya, alta, alt tarafa doğru.

a. yuḳaru 19b/02

[1]

aşaġı 1. Bir şeyin yukarı kabul edilen kısmına göre altta kalan tarafı veya bu tarafta bulunan kısmı.

a.+ya 22a/14

2. Bir yere göre daha alçak yerde bulunan.

a. 22a/13

krş. **aşaġa**

[2]

ʿāşıḳ *Ar.* Karşı cinsten birine gönlünü kaptırmış kimse.

ʿā. olur ise 12b/19

ʿā. olursa 12b/18

ʿā.+uñ 12b/17

[3]

aşu Kırmızı toprak.

ḳızıl a. 23b/09

[1]

aṭ Binme, yük çekme, taşıma vb. hizmetlerde kullanılan, tek tırnaklı hayvan.

palān a.+larınuñ 19b/06

[1]

at- Koymak.

a.-mayup 05b/22

[1]

aṭa şoġanı Zambakgillerden, soğanından ilaç olarak yararlanılan birtakım maddeler elde edilen çok yıllık bir bitki. *Urginea maritima. krş.* **yabān şoġanı**

a. 26b/18

[1]

āteş *Far.* Yanıcı cisimlerin tutuşmasıyla beliren ısı ve ışık, od. *krş.* **od**

ā. 11a/05

ā.+e çoḳ baḳmadandur 24b/18

[2]

ʿatīḳ *Ar.* Eski.

ʿa. olsun 21a/14

[1]

āvāz *Far.* Ses.

ā.+ı 26b/02

[1]

avna- *bk.* **añla-**

a.-duġı 12b/18

[1]

ʿavrat *Ar.* Kadın. *krş.* **cāriye**

ʿa. 19a/01

ʿa. südi 13a/17, 14a/01, 15b/10, 20a/01, 22a/09, 22b/22, 25a/06, 25b/14, 27a/18, 27a/23, 28a/03

ʿa. südile 16a/19, 17a/04, 26a/07

ʿa. südini 05b/10, 09a/19, 13a/22, 14b/13, 16b/08, 16b/14, 16b/15, 19b/23, 23b/07, 24a/12, 26a/01

ʿa. südüni 14b/20

ʿa.+da 07b/11

ʿa.+lar südi 23a/04

ʿa.+lar südini 23b/03

[30]

ay Yılın ayrıldığı on iki bölümden her biri.

a.+da 16a/16

[1]

ayaḳ Vücudun, bacaktan ayak bileğiyle ayrılan ve yere basıp durmayı, yürümeyi sağlayan kısmı.

a.+ı (ayaġı) 10a/14, 10a/18

a.+ı (ayaġı) barmaḳları 20a/22

eli a.+ı (ayaġı) şovur 08a/23

a.+ları 09b/02

[5]

ayaric *Yun.* İlaç olarak kullanılan bir grup macunun genel adı.

ḥabb-ı a. 24b/02

[1]

aydınlıḳ 1. Işık.

a.+ında (aydınlığında) 16a/15

2. Işıklı, ışıklandırılmış.

a. 15a/03

[2]

ʿayn *Ar.* Göz. *krş.* **göz**

müverredü'l-ʿa. 15a/22

ittisāʿ-ı ʿa.+a 23a/02

nütūʾü'l-ʿa.+a 20a/11

ḳurūḥ-ı ʿa.+ı 21b/21, 21b/22

ḳurūḥ-ı ʿa.+ına 21b/20

[6]

ʿaynü'l-baḳar *Ar.* Sığırgözü. *krş.* **bahār, ṣıġır gözü**

ʿa. 14b/06

[1]

ayrıḳ otı Buğdaygillerden, kökü hekimlikte idrar söktürücü olarak kullanılan yabani bir bitki. *Agropyrum repens.*

a.+nuñ kökine 18a/07

[1]

ayt- Söylemek, demek.

a.-ur (aydur) 12a/02

[1]

aytlan- Bir şeyin işe yaramayan kötü ve zararlı kısımları atılmak, ayıklanmak.

a.-mış 12a/14

[1]

ayva *Far.* Gülgillerden aynı addaki ağacın *(Cydonia oblana)* büyük, sarı renkte, tüylü, mayhoş, dokusu sertçe, ufak çekirdekli meyvesi.

a. çekirdegi ḳabını 19a/07

a.+yı 12b/02

ṭatlu a.+yı 05b/20

[3]

az 1. Miktarı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün altında bulunan, çok olmayan.

a. 16b/20

a. olduġından ise 23a/10

a. olur 23a/23

2. Belli bir ölçünün altında, az miktarda. (***az az*** Küçük ölçülerle.)

a. 15a/02, 16b/21, 23b/05, 24b/09

a. az 08b/22, 08b/23, 09a/01, 11b/19, 13a/22, 14b/02

az a. 08b/22, 08b/23, 09a/01, 11b/19, 13a/22, 14b/02

[19]

aʿżā *Ar.* Vücudu meydana getiren parçalar, organlar; organ. *bk.* **ʿużv**

a.+nuñ ḥiss-ü ḥareketten taʿaṭṭulıdur 10a/13

a.+sı segrimekdür 11b/07

[2]

azacıḳ Biraz, az bir zamanda, azıcık.

a. 24a/10

[1]

azal- Eskisinden az duruma gelmek, eksilmek.

a.-ur 19a/22

[1]

aʿẓam *Ar.* Çok (daha, en, pek) büyük.

a. 09b/22

[1]

azġun Çabuk iyileşmeyen. *krş.* **müzmin, yaramaz**

a. ḳuru göz ağrısıdur 19b/12

a. olsa 17b/15

[2]

ʿaẓīm *Ar.* 1. Büyük. *krş.* **büyük**

a. 07b/09

nefʿ-i ʿa. 11a/16

2. Çok şiddetli.

a. 26a/21

[3]

azlıḳ Miktarı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün altında bulunma, çok olmama, az olma.

a.+ında (azlığında) 22b/05

[1]

B

bābūnec *Far.* Papatya. *Matricaria chamomilla. krş.* **papadya**

b. 08b/02, 08b/02, 08b/05

[3]

bacaḳ İnsanın kalça ile taban arasındaki organı. *krş.* **baçaḳ**

b.+larından 13a/03, 21b/18, 23b/17, 24a/15

[4]

baçaḳ *bk.* **bacaḳ**

b.+larından 15a/12, 24b/01

[2]

baʿde *Ar.* Sonra. *krş.* **şoñra**

b. 12a/06

[1]

bādem *Far.* Gülgillerden ilkbaharda beyaz ve pembe çiçekler açan bir tür ağaç *(Amygdalus communis)* ve bu ağacın çağla hâlinde iken tamamı, dış kabuğu sertleşince içi yenen meyvesi. (***bādem yaġı*** Badem içinden çıkarılan ve deri, kösele vb.ni yumuşatmak için kullanılan yağ.)

b. içini 14b/03

b. südine 12a/04

b. yaġı 07b/13, 22b/15, 28b/03

b. yaġıla 09b/21, 09b/19, 12b/10, 13a/22

b. yaġında 28a/08

b. yaġını 10b/08, 14a/19

ṭatlu b. 09a/05

ṭatlu b. yaġı 18a/11

ṭatlu b. yaġıla 14b/07

ṭatlu b. yaġını 06b/20, 13a/18

b.+i 09b/19

[17]

bādrūc *Far.* Bir tür reyhan. *Ocimum basilicum.*

b. 18b/06

[1]

bağır Göğüs, sine. *krş.* **ḳabaḳ (II)**

keçinüñ b.+ını (bağrını) 20b/16

[1]

bağla- 1. İp, bağ veya başka bir araçla bir şeyi bir yere, diğer bir şeye veyahut birkaç şeyi birbirine tutturmak, birleştirmek.

b.-r ise 12b/17

b.-ya 10a/08

2. Kumaş, ip, tel gibi şeyleri uçlarını birbiri arasından geçirmek suretiyle düğümlemek.

b.-sa 07b/09

b.-yup 13b/05

3. Sargı ile sarmak.

b.-maya 28a/11

b.-r ise 26a/04

b.-sa 04b/15, 04b/17, 05a/22, 05b/06, 06a/20, 06b/05, 11a/04

b.-salar 12a/11

b.-ya 13a/20, 17a/18, 24b/05, 26a/03

b.-yalar 13b/12, 13b/15

b.-yup 04b/14

4. Önüne engel koymak, kapatmak.

b.-r 14a/09

[22]

bahār *Far.* Sarı papatya, sığırgözü. *krş.* **ʿaynü'l-baḳar**, **ṣığır gözü**

b. 14b/06, 14b/06

[2]

bā-ḫuṣūṣ *Far. + Ar.* Özellikle.

b. 10a/10, 10b/05, 12a/16, 15a/21, 17b/07, 24a/08, 25b/06, 26b/21, 27b/14, 28a/13

[10]

baḳ- 1. Gözleri bir şey üzerine çevirmek.

b.-ar ise 22a/13

2. Seyretmek.

āteşe çoḳ b.-madandur 24b/18

güneşe çoḳ b.-madandur 24b/18

güneşe b.-maḳdan 18b/09

b.-maya 15a/10

güneşe ve mūma b.-maya 22b/07

[6]

baḳır Doğada serbest veya birleşik olarak bulunan, kolay dövülür ve işlenir olduğundan eski çağlardan beri türlü işlerde kullanılan, kızıl renkli element.

b. maʿdeninden 23a/17

yanmış b.+dur 19b/07

[2]

baḳla *Ar.* Baklagillerden, yurdumuzun hemen her yerinde yetişen, bir yılık bitki *(Vicia faba)* ve bu bitkinin yeşil ürünü veya tanesi.

b. 19a/19

b. unı 16b/14

b. unını 23a/01

b.+nuñ 06b/23

b.+yı 12a/06, 12a/07

[6]

baḳlatü'l-ḥamḳā' *Ar.* Semiz otu. *krş.* **semiz otı**

b. 09a/10, 25a/01

[2]

bal Arıların çiçeklerden topladıkları bal özü denen sıvı ile yaptıkları veya olgun meyvelerden ve ağaç kabuklarından sızarak ortaya çıkan madde.

b. 05a/10, 09b/06, 10a/16, 10b/05, 14a/06, 14a/23, 14a/23, 14b/17, 16b/04, 17a/15, 18a/03, 18a/19, 18b/10, 18b/10, 19a/12, 19a/15, 19b/09, 19b/22, 20b/15, 21a/20, 25a/22, 26b/14, 26b/16, 27a/02, 27a/05, 27a/07, 27a/12, 27a/13, 27b/02, 27b/04, 28a/19, 28b/08, 28b/11

b. ṣuyına 13a/06

b. ṣuyını 11a/10

ʿaḳīde-i b. 26a/15

sede b. 25a/23

b.+a 10b/17, 20b/16

b.+dan 10b/15

b.+dur 17a/17

b.+ı 10b/05, 10b/17, 17a/13, 17a/18, 18b/06, 25a/23, 27a/19, 27b/08

ḫıyāşenber b.+ı 07b/21

b.-ıla 10a/21

[51]

baldıran Nemli yerlerde yetişen, tohumları hekimlikte ve eczacılıkta kullanılan, maydanoz cinsinden zehirli bir bitki, ağu otu. *Conium. krş.* **şevkerān**

b.+a 14b/09

[1]

balġam *Yun.* Eskiden beden yapısının esasını teşkil ettiği kabul edilen dört unsurdan biri.

b. 08b/09

b.+dan olan duvvārı 08a/10

ʿafen-i b.+dan 09a/17

b.+dandur 23b/19

b.+ı 14a/08, 14a/11, 14a/12, 14a/14, 15a/08

[9]

balġamī *Yun. + Ar.* Balgama ait, balgamla ilgili.

b. olan ḳandandur 15b/06

[1]

balıḳ Omurgalılardan, suda yaşayan, solungaçla nefes alan ve yumurtadan üreyen hayvanların genel adı.

b. 19a/19

b. etünüñ ṣuyını 25a/14

[2]

balıḳ otı Zehirli meyvesi avlanacak balıkları uyuşturup sersemletmekte kullanılan, sarmaşık cinsinden bir bitki. *Anamirta.*

b. 11b/18

[1]

bāliġ *Ar.* Büluğa eren, ergin.

b. olmaduḳ 13a/15, 27b/15

[2]

bal mūmı Arıların peteklerini yapmak için karın halkaları arasından salgıladıkları yumuşak ve sarımsı madde.

b. 10b/20

b. eyleye 07a/01

[2]

bān yaġı *Ar. + T.* Ban ağacının meyvesinden çıkarılan iç sürdürücü yağ, Hint yağı.

b. 22b/16

b.+la 12a/08

[2]

bārid *Ar.* Soğuk veya eski tıp anlayışına göre tabiattaki dört özellikten biri olan soğukluk özelliğine sahip. *krş.* **ṣovuḳ**

sersām-ı b. 09a/17

rīḥ-i b.+e 28a/06

ṣudāʿ-ı b.+e 06a/08, 06a/09, 06b/07, 06b/09, 06b/10, 06b/12, 06b/13

ṣaḳīḳa-i b.+e 07b/07

ṣudāʿ-ı b.+i 06a/05, 06a/06, 06a/07, 06a/09, 06a/14, 06b/03, 06b/05, 06b/06

[18]

bāride *Ar. Bârid* sözcüğünün tamlamalarda ortaya çıkan aynı anlamdaki müennes şekli. *bk.* **bārid**

nāzle-i b.+ye 12a/05

[1]

barmaḳ İnsanın ve bazı hayvanların el ve ayaklarının son bölümünü oluşturan eklemli uzantılardan her biri, parmak.

b.+ında (barmağında) 10a/04

ayaġı b.+ları 20a/22

[2]

baṣ- Etkisini kuvvetle hissettirmek, kaplamak, bürümek. (***aġır baṣ-*** Uyku esnasında sıkıntı, kâbus hissetmek. *krş.* **kābus**)

aġır b.-ar 12b/23

aġır b.-maḳdur 13a/01

aġır b.-maḳ 13a/01

[3]

baṣal *Ar.* Soğan. *krş.* **ṣoġan**

b. ʿuṣāresi 14a/12

[1]

baṣar *Ar.* Görme, görme duyusu. *krş.* **gör-** (***żaʿf-ı baṣar*** Uzağı görememe, miyopluk.)

żaʿf-ı b. 22b/05, 24b/13

b.+a 25a/12

żaʿīf b.+a 15b/16

b.+uñ żaʿīfligine 18b/04

[5]

bāṣır *Ar.* Görme. (***rūḥ-ı bāṣır*** Görme duyusu, görme gücü.)

rūḥ-ı b.+ıñ 24b/17

[1]

baş 1. İnsan ve hayvanlarda beyin, göz, kulak, burun, ağız vb. organları kapsayan, vücudun üst veya önünde bulunan bölüm, kafa. *krş.* **reʾs** (***başı dön-*** İnsana etrafındaki eşya dönüyormuş, yer kayıyormuş gibi bir duygu gelmek. ***baş ṭamarı*** Kefalik toplardamar, kafatası veni. *krş.* **ḳīfāl ṭamarı**)

b. aġrıdıcı şeyler 07a/02

b. aġrısı 07a/04, 07a/05, 07a/06, 07a/08, 07a/08, 07a/09, 07a/10

b. aġrısından 07a/01

b. aġrısını 07a/02, 07a/02, 07a/02, 07a/05, 07a/07

b. aġrısınuñ müzminidür 07b/14

b. bitinden 06b/23

b. dönmeden 22a/16

b. dönmesine 08a/03

b. dönmesini 08a/10

b. ṭamarı 23a/19

b. ṭamarıdur 23a/03, 23b/16

b. ṭamarından 20a/11, 23a/19, 26a/04

güneşüñ ısıçaġından ḥādiṯ olan b. aġrısınuñ 06b/14

güneşüñ ısıçaġından ḥādiṯ olan b. aġrısına 06b/18

ḥarāret-i şemsden b. aġrısına 06b/17

ḥarāret-i şemsden ḥādiṯ olan b. aġrısına 06b/18

ḥarāret-i şemsden olan b. aġrısına 06b/20

ḥarr-ı şemsden olan b. aġrısına 06b/22
ısıçaḳdan b. aġrısı 05b/15
ısıçaḳdan b. aġrısına 04b/16
ısıçaḳdan b. aġrısını 04b/15, 04b/20, 05a/16, 05b/13, 05b/18
ısıçaḳdan olan b. aġrısını 04b/17, 05b/11, 05b/15
ısıçaḳdan olan b. dönmesini 08a/08
ısıçaḳdan olan müzmin yaramaz b. aġrısını 05b/06
issiden b. aġrısınuñ 04b/14
ḳadīmden olan b. aġrısını 05b/05
müzmin b. aġrısı 07b/21
müzmin b. aġrısına 07b/18
müzmin b. aġrısını 07b/20
müzmin b. aġrısını ki ṣovuḳdan ola 07b/16
müzmin b. aġrısınuñ 07b/20
ölüme müʾeddī olan b. aġrısına 05b/04
ṣovuḳdan b. aġrısına 06a/04, 06a/12, 06b/08, 06b/11
ṣovuḳdan b. aġrısını 05b/23, 06a/05, 06a/10, 06b/02, 06b/06
ṣovuḳdan olan b. aġrısını 05b/22, 06a/03
ṣovuḳ b. aġrısı 05b/21
yarım b. aġrısınuñ 07a/12
buḫār b.+a çıḳmaḳdan 13a/02
ṣovuḳlanmış b.+a 13a/12
ṣovuḳ geçen b.+a 13a/14
b.+da 12a/01, 14a/10
b.+da çoḳ ḳıl olursa 15a/20
b.+da ḳurūḥı 13b/23
b.+da olan ḳurūḥa 13b/07
b.+da olan yaralar 13b/21
b.+da olan yaralara 13b/08, 13b/20
b.+da olan yaralarıñ 13b/06, 13b/07
b.+da temekkün idüp yerleşmiş ġalīẓ yelleri 14b/06
ısıçaḳdan olan b.+da veremi 09b/01
b.+dan 14a/14, 14b/05
b.+ı 08a/20, 09a/03, 10a/14, 11a/08, 17a/07
b.+ı aġır ider 07a/11
b.+ı aġrıyan 07a/22
b.+ı döner 08a/04
b.+ı dönerse 08a/14
b.+ı dönüp 08a/12
b.+ı ṣaḳīl aġır olur 08a/04
b.+ıla 07a/18
b.+ına 04b/14, 04b/15, 04b/16, 04b/19, 04b/19, 04b/20, 04b/21, 04b/23, 05a/01, 05a/02, 05a/04, 05a/05, 05a/06, 05a/19, 05a/20, 05a/22, 05b/05, 05b/06, 05b/07, 05b/09, 05b/14, 05b/23, 06a/03, 06a/04, 06a/05, 06a/06, 06a/07, 06a/09, 06a/11, 06a/14, 06b/03, 06b/05, 06b/05, 06b/06, 06b/07, 06b/09, 06b/10, 06b/11, 06b/12, 06b/13, 06b/14, 06b/16, 06b/18, 06b/20, 06b/22, 07a/14, 07a/16, 07a/19, 07a/20, 07a/20, 07b/02, 07b/03, 07b/06, 07b/08, 07b/09, 07b/16, 07b/17, 07b/18,

07b/20, 07b/23, 08a/02, 08a/11, 08a/12, 08a/15, 08b/02, 08b/01, 08b/03, 08b/07, 08b/11, 08b/14, 08b/18, 08b/22, 08b/23, 09a/01, 09a/01, 09a/02, 09a/18, 09a/20, 09a/23, 10a/06, 11b/19, 12a/04, 12a/06, 12a/08, 12a/12, 12b/10, 13a/09, 13a/10, 13a/14, 13a/17, 13a/19, 13a/22, 13b/14, 14a/20, 14b/02, 14b/02, 15b/03, 22b/13, 22b/14

b.+ına ṣovuḳ geçene 13a/11

b.+ına ṣovuḳ geçenüñ 13a/07

b.+ında 12a/19, 13b/16

ṣabīnüñ b.+ında yaş ṣulu yaralarınuñ 14a/02

ṣulu ve yaş b.+ında olan yaralarına 13b/22

b.+ını 07b/09, 07b/12, 09b/07, 09b/08, 10b/12, 13a/20, 15a/19, 15b/02, 15b/02, 22b/15, 22b/15, 22b/16, 28b/05

gögerçin b.+ını 15b/23

b.+ınuñ 04b/16

b.+ınuñ depesine öñ ṭarafına 08a/18, 09a/04

b.+ınuñ depesine ve öñ ṭarafı 05a/13

b.+ınuñ depesinüñ öñ ṭarafına 05a/20, 05b/12

b.+ınuñ eñse çuḳurından 22b/20

b.+ınuñ iki ṭarafından bir ṭarafınuñ aġrısına 07a/13

b.+ınuñ öñ ṭarafı 06a/19

b.+ınuñ öñ ṭarafına 06b/01, 12a/11

b.+ınuñ öñ ṭarafına 13a/13

b.+ınuñ öñ ṭarafına 13a/12

b.+ınuñ öñ ṭarafına ve depesine 09a/23

b.+ınuñ üzerine bir şey ʾ düşmekden 20a/14

b.+ınuñ yāfūḫına 06b/02, 08a/17

b.+uñ aġrısına 05a/23

2. Bir eşyanın yakını, yanı, kullanılacak veya yararlanılacak tarafı.

b.+ı 19a/16

3. Bir şeyin toparlak ve çıkıntılı olan uç kısmı. *krş.* **kibāş**

ḳaranfil b.+ı 11b/21, 14a/07

ḳaranfil b.+ıla 12b/11

ḫaşḫāşuñ b.+ını 04b/20

ḳaranfil b.+ını 13a/11

4. Herhangi bir şeyin veya yerin esas, ön, üst ve ileri kabul edilen tarafı.

b.+ında 12b/12, 14a/04, 14a/17, 17b/10

[239]

bāṭıl *Ar.* İşlemez, iptal edilmiş.

b. olur 11a/23

[1]

batur- 1. Bir sıvının içine daldırmak.

ekşi şarāba b.-a 15a/11

b.-up 11a/05, 11a/05, 13a/21, 16b/13, 17a/18, 17a/21, 21a/21, 21b/01, 23a/08, 26a/18, 26b/17, 28a/02, 28b/11

2. Sivri bir nesneyi yumuşak bir şeye saplamak.

b.-up 19a/01, 19a/10, 20b/21, 20b/23

[18]

bayḳuş Zararlı ve kemirici hayvanları avlamakla geçinen, başlarında iki tepelik bulunan, yırtıcı gece kuşlarının ortak adı.

b.+uñ ḳanadını 09a/16

[1]

baʿżı *Ar.* 1. Birtakım, bir kısım.

b. 08b/09, 12b/10, 12b/15, 20a/22

b. kere 14a/09, 21a/20, 23a/13

b. kerre 08a/05, 20b/20, 23b/14

2. Hepsi olmayıp içlerinden birkaçı, kimi.

b.+lar 24a/14

b.+sı 07b/10, 22a/12

3. Arada bir, ara sıra, kimi vakit, bazen.

b. 23b/09

[14]

bāzī *Far.* Pancar. *krş.* **çögen**, **çügündür**

b. 23b/20

b.+dür 18a/09

[2]

bāzū *Far.* Doğan denen yırtıcı kuş. *krş.* **ṭoġan**

b. yavrısını 09b/18

[1]

bebek Gözde irisin ortasındaki siyah kısım.

b.+i (bebegi) küçük ve ṭar olması 22b/13

göz b.+i (bebegi) 22b/11, 22b/18

gözinüñ b.+i (bebegi) 22b/19

gözüñ b.+i (bebegi) 22b/04, 22b/10, 22b/17

gözüñ b.+inden (bebeginden) 22b/20

gözüñ b.+ini (bebegini) 22a/20

göz b.+inüñ (bebeginüñ) 22b/21, 23a/01

[11]

beden *Ar.* Vücut, gövde.

b. 09a/17, 11a/01, 24b/02

esāfil-i b. 09b/02

b.+e 18a/15, 18a/16

b.+i 11a/19, 17a/23, 23b/17

b.+inde 24a/21

b.+inden 09a/19

esāfil-i b.+inden 09b/02

b.+ine 10b/02

b.+üñ bir ṭarafı ṭutmaz olmaġa 10a/18

[14]

behmen *Far.* Güneş yılının behmen ayında çiçek açan turpa benzer, kırmızı veya beyaz çiçekleri dolayısıyla kırmızı behmen *(Statece limonitim)* ve ak behmen *(Centaurea behen)* olarak adlandırılan otsu bitkiler.

ḳızıl b.+i 12a/21

[1]

bel İnsan bedeninde göğüsle karın, sırtla kalçalar arasında daralmış bölüm.

b.+inden 11a/15

[1]

belisān *Ar.* Sıcak bölgelerde, özellikle Kızıldeniz'de, Asya ve Afrika kıyıların-

da yetişen, kerestesi makbul sert bir ağaç. *Commiphora opobalsamum.*

ḥabb-u b. 07b/16, 08a/05

[2]

ben Teklik birinci kişiyi gösterir.

b.+üm 08a/21

[1]

benefşe *Far.* Menekşegillerden, çiçekleri tek renkli, yaprakları yürek biçiminde olan, bir veya çok yıllık otsu süs bitkisi, menekşe. *Viola.*

b. yaġıla 05b/11, 08b/06, 09b/17, 24a/22

b. yaġını 07b/13, 13a/18, 13a/23, 18a/11, 23b/03, 25b/19

b. yapraġını 20a/07

b.+nüñ naḳī‘ini 09a/18

b.+nüñ yeşil yapraġını 24b/22

b.+yi 05a/04

[14]

beñiz 1. Yüz.

b.+i (beñzi) 09a/17

2. Renk.

b.+i (beñzi) 05a/23

[2]

beñze- 1. İki kişi veya nesne arasında birbirini andıracak kadar ortak nitelikler bulunmak, andırmak, benzemek.

b.-r 07b/01, 08b/12, 08b/14, 10a/11, 11b/19, 14a/04, 15a/06, 16a/14, 16a/15, 17a/01, 17a/06, 18a/07, 24b/06, 27b/17

[14]

ber-muḥarrik *Far. + Ar.* Hareket eden, hareket hâlinde olan.

b.+dür 21b/19

[1]

berāber *Far.* Birlikte.

b. 05a/18, 05a/21, 11b/03, 13b/19, 16b/06, 18a/07, 19a/08, 21b/07, 24b/15, 27a/04

b. 09a/10, 09a/16

b. idüp 05a/19

b. ola 19a/09, 24b/11

[15]

berd *Ar.* Soğuk.

b.+ü'r-re’se 13a/09

[1]

berede *Ar.* Hazımsızlık, mide dolgunluğu. *krş.* **tuḥme**

b. 17a/14, 17a/14, 17a/15

b.+yi 17a/14

[4]

beri Konuşanın önündeki iki uzaklıktan kendisine daha yakın olan uzaklıkta bulunan. (***beri ol-*** Bir hastalıktan kurtulmak.)

b. olur 08b/17

[1]

berkit- *bk.* **perkit-**

b.-ürler (berkidürler) 19a/10

[1]

beşūr *Ar.* Sivilceler, küçük çıbanlar.

b. 21b/15, 21b/16, 21b/17

[3]

beş Dörtten sonra gelen sayının adı ve bu sayı kadar olan.

b. 25b/07, 26a/10

on b. 11b/22, 16a/04

[4]

bevl *Ar.* İşeme.

b. 09a/21

[1]

beyin Sinir sisteminin merkezi durumunda olup kafa tasının içinde yer alan, yumuşakça, beyazımsı, üç tabakadan meydana gelmiş, kalın bir zarla örtülü organ. *krş.* **biyin**, **dimāġ**

ṭavuḳ b.+i (beyni) 12b/14

devenüñ b.+ini (beynini) 18a/01

ḳartal b.+ini (beynini) 12a/18

ṭavuḳ b.+ini (beynini) 14b/03

ṭurna ḳuşınuñ b.+ini (beynini) 18a/01

[5]

beyān *Ar.* Açıklama, anlatma, söyleme.

b. etmemişdür 26b/19

b. eyledi 09a/23

b. ider 25a/05, 25a/10

b. olındı 20a/04

b. olınmışdur 27b/18

b.+ındadur 04b/14, 05b/16, 06b/14, 07a/02, 07a/13, 08a/23, 08b/08, 08b/18, 09a/08, 09a/12, 09a/18, 09b/06, 09b/13, 09b/16, 10b/07, 10b/19, 11a/02, 11a/18, 11a/09, 11b/07, 11b/12, 12a/02, 12b/02, 12b/05, 12b/08, 12b/11, 12b/16, 13a/01, 13a/08, 13a/16, 13a/17, 13b/04, 13b/06, 13b/07, 13b/13, 14a/04, 14a/09, 14b/05, 14b/08, 15b/10, 15b/15, 15b/19, 16a/02, 16a/10, 16a/16, 16a/21, 16b/10, 16b/20, 17a/07, 17a/13, 17a/16, 17b/21, 18a/11, 18a/18, 18b/03, 18b/15, 19a/12, 19b/04, 19b/18, 20a/06, 20b/06, 21a/02, 21a/10, 21a/19, 21b/14, 22a/03, 22a/06, 22a/11, 22a/19, 22b/03, 22b/11, 22b/17, 23a/06, 23b/13, 23b/19, 24a/02, 24a/06, 24a/14, 24a/20, 24b/01, 24b/12, 24b/17, 24b/21, 25a/13, 25a/18, 26a/02, 26a/08, 26b/03, 26b/09, 27a/22, 27a/23, 27b/07, 27b/12, 28a/01, 28a/05, 28a/10, 28b/02, 28b/08

[104]

beyāż *Ar.* 1. Kar, süt vb.nin rengi veya bu renkte olan, ak. *krş.* **aḳ**

b. 06a/18, 10a/11, 14a/10

b. ḫaşḫāşı 04b/19

b. ḫaşḫāş toḫmını 05b/16, 08b/20

b. ḥanẓal 19a/09

b. ola 26b/21

b. olur 08b/03, 21b/15

b.+a 23b/19

2. Bazı şeylerin beyaz olan kısmı. *krş.* **aḳ**

b.+ıla 27b/05

yumurṭa b.+ıla 06a/21

yumurṭanuñ b.+ını 23b/03, 23b/07

yumurṭa ṣarısıla b.+ını 22b/08

göz b.+ınuñ 24b/17

3. Gözün kornea tabakasında meydana gelen beyaz leke, lökom. *krş.* **aḳlıḳ**

b. 19a/01

b.+ına18b/23, 19a/11

b.+ını 18b/15, 18b/17, 18b/18, 18b/20, 18b/21, 18b/21, 18b/22, 18b/23, 19a/02, 19a/03, 19a/04, 19a/05, 19a/05, 19a/06, 19a/07, 19a/08, 19a/10

[37]

beydā *Far. bk.* **peydā**

b. olmasını 19a/06

b. olmaya 24b/03

[2]

beyn *Ar.* Ara.

b.+i 19a/20

b.+inde 19a/21, 21b/15

b.+lerinde 21b/16

[4]

beyża ve ḫūda Kronik baş ağrısı.

beyżayı ve ḫūdayı 08a/01, 08a/02

[2]

bez (I) *Ar.* Kumaş parçası, çaput. *krş.* **böz, ḫırḳa**

b. 08a/17, 13b/12, 17a/18, 17a/21, 23a/07, 26a/03, 26a/04, 28a/11

b. içinde ḳoyup ḳoḳlarsa 14a/16

b.+den göze ṭamladalar 16b/18

b.+i 16b/13, 21a/21, 21b/01

ketān b.+ine 06a/22

b.+iñ 07a/22

b.+le 13b/15

b.+üñ 16b/18, 24b/06

[18]

bez (II) Yara veya çıban sebebiyle vücudun herhangi bir yerinde oluşan şişkinlik, gudde.

b. 24b/01

[1]

bıçaḳ Bir sap ve kesici bir madenî kısımdan meydana gelen kesme aleti.

b. 10b/01, 19a/10

[2]

bıdaḳ *bk.* **budaḳ**

sögüt yapraġını tāze b.+larıla 05a/03

[1]

bi'd-defaʿāt *Ar.* Defalarca, bir çok kere, tekrar tekrar.

b. 04b/12

[1]

bīhūde *Far.* Boş, gereksiz, faydasız, beyhude.

b. 09a/17

[1]

bi-iẕni'l-lāhī teʿālā *Ar.* Allah'ın izniyle.

b. 09b/05

[1]

bil- 1. Bir şey hakkında bilgisi olmak, o şeyi öğrenmiş bulunmak.

b.-mek 27b/18

b.-meyen 27a/14

2. Haberi olmak.

b.-meksizin 12b/17

[3]

bile Birlikte, bir arada.

b. 20a/17, 20b/10

[2]

bilesince Beraberinde, yanında, birlikte.

b. 07a/01, 07a/22, 08b/21, 09a/15, 12a/13

[5]

bi'l-ḫāṣṣa *Ar.* Özellikle.

b. 09a/04, 12a/13, 25b/04

[3]

bi'l-külliyye *Ar.* Tamamen, büsbütün.

b. 16b/21

[1]

billūr *Far.* Kesme camdan, kristalden yapılmış nesne.

b.+ı 09a/10

[1]

bir 1. Sayılardan ilkinin adı ve bu sayı kadar olan. (***bir dürlü*** Hiçbir şekilde, hiçbir yolla.)

b. 05a/16, 05a/17, 06b/04, 09a/18, 09a/18, 09b/17, 09b/22, 10a/04, 10a/05, 11b/21, 11b/21, 12a/06, 12a/06, 14a/06, 14b/06, 18a/01, 18a/07, 19a/03, 19a/04, 19a/17, 19a/18, 21a/05, 21a/05, 21a/06, 21a/12, 21a/12, 21a/13, 21a/13, 24b/07

b. daḫı 17b/17, 17b/18, 20b/01

b. dürlü 25b/23

b. kere 16a/16, 17b/17

b. kerre 15b/17, 17b/18

her b. 10a/04, 16a/16, 21a/23

on b. (11) 12a/14

2. Herhangi bir varlığı belirsiz olarak gösteren sayı.

b. 05a/09, 05a/09, 05b/01, 05b/03, 05b/10, 06a/22, 06b/03, 06b/23, 06b/23, 07a/02, 07a/11, 07a/13, 07a/22, 08a/04, 08a/16, 08a/17, 08a/22, 08b/08, 08b/09, 08b/12, 08b/12, 08b/17, 08b/21, 09a/02, 09a/03, 09a/07, 09a/17, 09a/17, 09a/17, 09b/01, 09b/02, 10a/12, 10a/17, 10a/18, 10b/01, 10b/06, 10b/18, 10b/23, 11a/05, 11a/08, 11a/22, 11a/22, 11a/23, 11b/07, 11b/11, 12a/01, 12a/14, 12b/15, 12b/17, 12b/18, 12b/21, 12b/23, 13a/08, 13a/15, 13b/02, 13b/04, 13b/12, 14a/04, 14a/04, 14a/16, 14a/17, 14b/06, 15a/01, 16a/14, 16a/19, 16a/21, 16b/10, 16b/18, 17a/06, 17a/06, 17a/12, 17a/18, 17b/11, 18a/06, 18a/07, 18a/10, 18b/06, 19a/18, 19a/22, 19a/23, 19b/01, 19b/06, 19b/12, 20a/14, 20a/14, 20a/15, 20a/19, 20b/15, 20b/16, 21a/10, 21b/09, 21b/19, 22a/11, 22a/11, 22a/13, 22a/13, 22a/14, 22a/17, 22b/03, 22b/11, 22b/13, 22b/18, 23a/07, 23a/07, 23a/17, 23a/17, 23a/22, 23a/23, 23b/09, 23b/12, 23b/18, 24a/01, 24a/06, 24a/14, 24a/20, 24b/04, 25b/18, 26a/03, 26a/04, 26a/14, 26a/21, 26b/05, 26b/17, 27a/22, 28a/02, 28a/11, 28b/01, 28b/04, 28b/09, 28b/11

3. Aynı.

b. 15a/02

[173]

bīr *Far. bk.* **pīr**

b. 06a/17

[1]

biraz Bir parça, azıcık.

b. 04b/21, 04b/21, 06a/10, 06b/11, 06b/13, 06b/13, 06b/14, 06b/14, 06b/19, 07a/15, 07a/22, 07b/18, 08b/05, 08b/05, 08b/07, 08b/14, 08b/14, 09a/02, 09a/08, 09a/09, 09a/13, 09a/18, 10a/15,

10b/20, 10b/22, 11a/06, 11a/07, 11a/07, 11a/17, 11a/17, 11b/01, 11b/03, 11b/05, 12a/03, 13a/09, 13a/13, 13a/13, 13b/02, 15a/11, 15a/16, 15a/16, 16b/17

b.+ını 04b/23, 04b/23, 05a/02, 05b/23, 06a/02, 06a/02, 06a/02, 06a/03, 06a/06, 06a/06, 06a/10, 06a/11, 06a/11, 06a/11, 06a/13, 06a/14, 09a/02, 10b/02, 11a/06, 11b/03, 13a/10, 13a/10

[64]

birbiri İki veya daha fazla şey yahut kimsenin yerini tutar, biri öteki, yekdiğeri. *krş.* **biribiri**

b.+le 15a/17

b.+ne 21a/23, 22b/09, 24b/05

[4]

birden Bir defada, hepsi bir arada, birlikte, aynı zamanda.

b. 05b/16

[1]

birer Bir sayısının, her birine bir veya her defasında bir tane anlamına gelen üleştirme şekli.

b. 12a/14

[1]

biri Bir tanesi.

b. 09a/17

her b. 21b/05

hiç-b. 21a/04

her birleri 11a/19

her birlerini 21b/05

b.+nde 22a/02

her b.+ni 28a/22

[7]

biribiri *bk.* **birbiri**

b. 12a/22

[1]

birisi Bir tanesi.

b.+nüñ 09a/17

[1]

birḳaç Ne kadar olduğu kesin olarak bilinmeyen az sayıdaki şeyleri belirtmek için kullanılır, üç beş tane kadar, az sayıda.

b. 07a/10, 07a/23, 08b/15, 08b/16, 12a/21, 14b/16, 15a/13, 18b/22, 20b/02, 20b/04, 20b/18, 22b/02, 22b/16, 23b/04, 24a/11, 24a/22, 24b/14, 26a/20, 27a/06, 26a/01

[20]

biş- 1. Isı etkisiyle çiğliği ve hamlığı giderek yenilebilir duruma gelmek, pişmek.

b.-erken 19b/11

b.-meden 09b/20

b.-memiş 14b/11

b.-miş 18a/15, 24b/20

azacıḳ b.-miş 24a/10

b.-mişinden 14b/11

2. Sürtünme, ter ve sıcaktan kızarmak, pişik oluşmak.

b.-digi 20a/22

[8]

bişir- *bk.* **bişür-**

Isıda tutarak yenecek duruma getirmek.

b.-üp 13b/19

[1]

bişür- 1. Isıda tutarak yenecek duruma getirmek.

b.-dükden 09b/19

b.-üp 12a/03, 12a/22

2. Vücudun belli yerlerinde kızarıklıklar, kabarıklıklar meydana getirmek.

göz ḳapaġını b.-mişdür 20a/22

3. Olgunlaştırmak.

b.-ür 28a/20, 28a/21

nāzleyi b.-ür 12a/04

veremi b.-ür 28a/10

krş. **bişir-**

[8]

bit Yarım kanatlılar alt takımına giren, insan ve memeli hayvanların vücudunda asalak olarak yaşayan böcek, kehle.

b. 21a/01, 21a/02, 21a/07

b.+i 06b/23, 21a/04, 21a/08

baş b.+inden 06b/23

b.+ini 21a/03

[8]

bit- 1. Filizlenip topraktan dışarıya çıkmak, yeşermek, yetişmek, büyümek.

b.-er 06a/23

2. (Saç, tüy, kıl için) Çıkmak, uzamak.

b.-digi 23b/18

b.-en 20b/09, 20b/12

egri b.-en ḳıldır 23a/21

egri b.-en ḳılları 20a/23

b.-megi 20b/03

b.-mesini 20b/04

b.-meyüp 20a/19

b.-mez 20b/01, 20b/03, 20b/05

b.-miş 20a/20

b.-üp 20b/02

[14]

bitür- (Saç, kıl, tüy için) Çıkmasını, uzamasını sağlamak, bitirmek.

b.-ür 20b/14, 20b/15, 20b/17, 20b/11, 20b/12, 20b/13, 20b/18, 20b/19, 20b/22, 20b/23

[10]

biyin *bk.* **beyin**

b.+idür (biynidür) 14a/10

b.+ini (biynini) 19a/12

[2]

boġmaḳ Bademcik iltihabı, boğak, anjin. *krş.* **ḫunnāḳ**

b.+dur 13b/01

[1]

Boḳrāt Tıbbın babası sayılan İlk Çağ'ın en ünlü hekimi, Hipokrat.

B. Ḥekīm 10a/22

[1]

bol Geniş.

b. olmadan 22b/04

b. olmasından 22b/05

b. ve büyük olmanuñ 22b/17

[3]

boncuḳ Cam, taş, sedef, tahta, plastik vb. maddelerden yapılan, ortası delik, çoğu yuvarlak ve renkli süs tanesi. *krş.* **boyuncuḳ**

b.+ı (boncuġı) 19b/06

[1]

boru Nefesle çalınan perdesiz, silindir biçiminde uzun çalgı, burgu, nefir.

b. 26a/20, 26a/21

[2]

bostān *Far.* Sebze bahçesi, bağ.

b. inciri südini 19a/13

b. ṣarımsaġını 10b/04

b. ṣoġanı-mıdur 26b/19

b. sarımsaġı 10b/13

[4]

bostānī *Far. + Ar.* Bostanda, bahçede yetiştirilen, yabani olmayan bitki.

b. marul 25a/02

[1]

boşalt- Boş duruma getirmek, içindekini dışarı çıkarmak. *krş.* **istifrāġ**

b.-maḳ 09a/20

[1]

bōy *Far.* Baklagillerden, beyaz, mavi ve sarı çiçekli, ezildiğinde kuvvetli bir koku yayan, tohumları kurutularak çemen yapılan bir bitki *(Trigonella faenum-graecum)* ve bu bitkinin tohumu, boy otu, boy tohumu. *krş.* **ḥulbe**

b. 13b/10

b. otından 13a/13

b. otını 23b/06

b. toḫmıdur 09a/06

b. toḫmını 07a/09

b. unıla 28a/13

ḳaynamış b. 13b/11

[7]

boya Üzerine sürüldüğü, içine katıldığı şeye renk veren ve bu maksatla kullanılan madenî, bitkisel veya sentetik madde.

b.+dur 05b/10

b.+lardur 05b/10

[2]

boynuz Bazı hayvanların başında bulunan, tırnaksı bir maddeden, uzun, kıvrık veya çatallı korunma organı.

b.+dan 26a/21

[1]

boyun Vücudun omuzlarla baş arasında kalan ve başı bedene bağlayan kısmı.

b.+ıla (boynıla) 07a/18

b.+ına (boynına) 10a/03

b.+ından (boynından) 23a/03

b+una (boynuna) 13a/19

b.+undan (boynundan) 26a/05

[5]

boyuncuḳ *bk.* **boncuḳ**

b.+dur 19b/06

[1]

boz- Sağlıklı durumuna son vermek. *krş.* **taġyīr**

b.-ar 23b/01

[1]

bozul- Sağlıklı durumunu kaybetmek.

b.-ur 10b/19, 25b/21

[2]

böcek Eklem bacaklıların, altı bacaklı, çoğu kanatlı ve vücutları baş, göğüs, karın olarak eklemlerden oluşmuş hayvan sınıfı, haşere.

ṭoñuzlan b.+idür (böcegidür) 18a/05

ṭoñuzlan b.+ine (böcegine) 17b/14

doñuzlan b.+ini (böcegini) 26a/23

ṭoñuzlan b.+ini (böcegini) 17b/13

[4]

böl- İki veya daha fazla parçaya ayırmak.

b.-üp 17b/13

[1]

böyle 1. Bunun gibi olan, bu tarzda ve sıfatta bulunan.

b. 08a/18, 15a/01, 15b/01, 22b/05

b. olan 05b/01

b. olanlara 13a/05

b. olduḳda 22a/13

b. olmaġa 10a/14, 10a/19

b. olması 22b/12

b. olmaġla 20a/17

b.+dür 05b/13, 08b/16, 12a/16, 13b/05, 14a/08, 15b/22, 17b/09

2. Bunun gibi, bu türlü, bu tarzda, bu biçimde.

b. 05a/10, 06a/01, 06a/17, 08b/22, 09b/14, 10a/17, 10a/21, 11a/11, 12b/20, 13a/01, 13a/21, 14b/14, 14b/16, 14b/16, 14b/22, 15a/01, 15a/03, 15b/08, 15b/12, 15b/20, 16b/02, 16b/18, 16b/21, 17a/08, 17a/12, 17a/12, 17a/22, 17b/03, 17b/05, 17b/20, 17b/22, 17b/23, 18a/09, 18a/12, 18a/23, 18b/04, 18b/05, 18b/11, 18b/14, 19a/03, 21a/16, 21a/22, 21b/09, 21b/16, 21b/20, 22a/07, 22a/14, 22a/17, 22a/22, 22a/22, 22b/02, 23a/21, 23b/15, 24b/14, 25a/08, 25b/02, 25b/05, 26a/10, 27a/17, 28a/04, 28a/14, 28b/06

[80]

böylece Tam böyle, bu biçimde.

b. 09a/22, 10a/22, 10b/11, 11a/16, 12a/20, 16b/03

[6]

böz *Ar. bk.* **bez (I)**

b. ile bağlasa 04b/15, 04b/17, 05a/22, 05b/06

b. ile bağlasalar 12a/11

b. ile bağlayup 04b/14

b. ile şarup 11a/04

b.+e 09a/02, 13b/05

ketān b.+ine 13b/04

[10]

bu 1. En yakında olan kimse veya şeyi işaret yoluyla belirtir.

b. 04b/11, 04b/12, 04b/13, 05a/07, 05b/04, 05b/13, 06b/01, 08a/02, 08a/03, 09a/20, 10b/07, 11a/18, 12b/22, 12b/22, 13a/02, 13a/04, 14a/09, 15a/05, 15a/22, 15a/23, 16a/15, 16a/16, 16a/21, 16b/01, 16b/11, 16b/20, 17a/16, 19b/06, 19b/15, 20b/01, 21a/10, 21a/19, 21a/22, 21b/07, 21b/09, 21b/11, 22b/04, 23a/02, 23a/22, 23b/04, 23b/13, 23b/13, 23b/16, 23b/19, 24a/02, 24a/02, 24a/05, 24a/09, 24a/15, 24a/20, 24b/03, 24b/03, 24b/06, 24b/10, 24b/12, 24b/13, 24b/13, 24b/15, 24b/17, 27a/06, 27a/08

2. İşaret zamiri olarak yerini tuttuğu en yakındaki kimse veya şeyi gösterir.

b. 08a/04, 08a/16, 08a/22, 09a/17, 10a/12, 10a/17, 10b/06, 10b/18, 10b/23, 11a/08, 11a/22, 11b/07, 11b/11, 12a/01, 12a/14, 12b/15, 12b/21, 13a/15, 13b/02, 14b/12, 16a/19, 17a/12, 17b/21, 18a/10, 22b/12, 22b/13

b.+dur 08b/10, 12a/14, 16b/12, 19b/15, 21b/15, 21b/17, 22b/18

b.+ndan 15a/16, 22a/18, 24b/04, 24b/05, 28b/08

b.+nı 05b/21, 06a/01, 06a/12, 06a/17, 09b/14, 10a/17, 10a/21, 11a/11, 12a/20, 12b/20, 13a/01, 13a/21, 13b/02, 14b/14, 14b/16, 14b/22, 14b/22, 15a/01, 15b/08, 15b/20, 16b/03, 16b/18, 16b/21, 17a/08, 18a/05, 18a/20, 18b/06, 21b/02

b.+nlar 08b/06, 24a/03, 24a/18, 24b/02

b.+nlara 19a/19, 24b/06

b.+nlardan 21b/05, 27a/23, 28a/22

b.+nları 08b/06, 11b/23, 15a/17, 16b/06, 18a/07, 18b/08, 24b/07, 25b/08, 28b/10

b.+nlarıñ 09b/16, 16b/07

b.+nlaruñ 16b/07, 21a/16, 21b/05

b.+nuñ 04b/18, 04b/23, 05b/19, 06b/10, 06b/14, 07a/19, 08b/02, 08b/05, 08b/18, 08b/19, 09b/08, 11b/21, 13a/03, 13b/21, 18a/11, 21a/20, 22b/06, 22b/11, 22b/12, 22b/17, 22b/19, 22b/22, 23b/02, 23b/08, 23b/15, 24a/05, 24a/07, 24b/18, 27a/14, 27a/15, 27b/17

b.+nuñla 21a/06, 23b/21

b.+ña 14b/20, 15a/06, 17a/01, 20b/09, 21a/04, 22b/08, 22b/11, 24a/08, 24b/01, 28b/11

[193]

budaḳ 1. Dal, ince dal, filiz.

nemmām otınuñ yapraġı ve b.+ları 08b/13

tāze yaş ve yeşil ṣarmaşıḳ yapraġı ve b.+ları 13b/1

ṣarmaşıḳ yapraġını tāze yaş b.+larıla 23a/14

ḫaṭmī b.+larını 11a/09

sögüt yapraġı ve b.+larınıñ 26b/11

2. Kol.

b.+ları 24a/06

krş. **bıdaḳ**

[6]

buġ Buhar. *krş.* **buḫār**

b.+ına 10b/12

ısıçaḳ ṣuvuñ b.+ına 17a/08

[2]

buġday Buğdaygillerin örnek bitkisi *(Triticum)* ve bu bitkinin aynı ismi taşıyan taneleri.

b. kepegi 23b/20

b. kepegini 06b/08

b. ununı 07b/07

b. veyāḫūd arpa ḫamīrini 20a/10

b.+dan 13b/17

[5]

buḫār *Ar.* Isı etkisiyle sıvı ve bazı katı cisimlerin gaz durumuna geçmiş hâli. *krş.* **buġ**

b. 07a/06, 20b/10

b. başa çıḳmaḳdan 13a/02

b. oluşmayup 20b/08

b.+a ṭutsa 10b/12

b.+dur 09a/17

mīʿa-ı yābisenüñ b.+ı 07a/10

ṭaʿāmuñ b.+ı 12a/01

b.+ına 10b/12

b.+ına ṭutar ise 26a/09

ısıçaḳ şuvuñ buġına ve b.+ına 17a/08

ısıçaḳ şuyuñ b.+ına 16b/01

[12]

buḫūr *Far.* < *Ar.* Dinî törenlerde veya çevrenin güzel kokmasını sağlamak amacıyla yakılan kokulu madde, tütsü. (***buḫūr eyle- / buḫūr it-*** Bir şeyi yakarak dumanını vücudun bir yerine veya bir nesneye tutmak yahut bir ortama bırakmak. *krş.* **tütsi it-**)

b. eylese 07a/02, 07a/04

b. idüp 06a/02, 06a/08, 09b/10, 10a/02, 12a/03

b. idseler 12a/20

ʿūdü'l-b. 14a/10

ḳoḳulu b.+dur 05a/19

ʿūd b.+ı 06a/01

[11]

bul- -e ermek, elde etmek, kazanmak.

nüfūẕ b.-madığı-çündür 20b/08

nüfūz b.-madığına 20b/10

ifāḳat b.-up 08a/19

ifāḳat b.-ur 12b/02

selāmet b.-ur 12b/17

şifā b.-ur 10b/06

şifāʾ b.-ur 18b/09

şifā b.-urlar 12a/20

[8]

bulamaç Sulu ve cıvık hamur ve bu kıvamdaki karışım.

b. 07b/07

[1]

bulanıḳ 1. Saf, duru ve berrak olmayan.

b. 05a/23

2. (Göz için) Donuk, fersiz.

b. olur 24b/19

[2]

bulaşdur- Sürmek, sıvaştırmak, sıvaşıp yapışmasına sebep olmak, bulaştırmak.

b.-a 13b/03, 20b/01, 21a/03

b.-sa 06a/14, 06a/16

b.-up 08a/17, 21a/08

b.-ur ise 17a/05, 17a/11, 22a/21

[10]

bulġur Kaynatılıp kurutulduktan ve kabuğu çıkarıldıktan sonra dövülerek kırılan buğday. *krş.* **çerīşü'l-ḥınṭa**

b. 13b/17

b.+ı 13b/18

[2]

bulın- *bk.* **bulun-**

b.-ur ise 05b/16

[1]

bulun- Var olmak, mevcut olmak. *krş.* **bulın-**

b.-duḳda 19a/21, 19a/22

b.-maz 19a/21

[3]

bunduḳ *Ar.* < *Yun.* Kayıngillerden, üç dört metre boyunda, yaprakları oval veya yürek biçimli, bir evcikli bir meyve ağacı *(Corylus avellana)* ve bu ağacın kabuklu meyvesi, fındık. *krş.* **fındıḳ**

b. 22a/14

[1]

bunduḳ-ı Hindī *Ar.* Hint fındığı. *krş.* **kemānkere ṭaşı**

b. 09b/16

b.+yi 22a/14

[2]

būraḳ-ı Ermenī *Ar. + Far.* Su ile birleşmiş ve billurlaşmış sodyum karbonat. *krş.* **naṭrūn**

b. 27a/04

[1]

burçaḳ Hayvan yemi olarak kullanılan mercimeğe benzer bir yıllık otsu bitki, *(Vicia ervilia)* ve taneleri.

b. 14b/06

[1]

burun Alınla üst dudak arasında bulunan, çıkıntılı, iki delikli koklama ve solunum organı.

b. 06a/14, 16a/20

b. delüklerine 06a/14

b.+ı (burnı) delinür 20b/20

b.+ı (burnı) delügine 07a/15

b.+ına (burnına) 06a/08, 08a/22, 08b/15, 10a/09, 11a/11, 19b/03, 22b/23

b.+ına (burnına) çeke 05a/23, 07b/13

b.+ına (burnına) çekerse 06a/02, 06a/06, 06a/11, 07b/03, 11b/08, 16a/19, 22a/15

b.+ına (burnına) çeker ise 05b/10, 15a/06, 18a/11

b.+ına (burnına) çekse 05a/07, 05b/11, 07b/23

b.+ına (burnına) damladırsa 07a/23

b.+ına (burnına) damladur ise 07b/05

b.+ına (burnına) damlatsa 08a/19

b.+ına (burnına) istinşāḳ eylese 05a/07

b.+ına (burnına) ḳıvırursa 06a/11

b.+ına (burnına) maşra ile üflese 10a/07

b.+ına (burnına) tütsi eylese 06a/21, 09b/10

b.+ına (burnına) tütüsi iderse 06a/02

b.+ına (burnına) üfleseler 10a/15

maşra ile b.+ına (burnına) üfleyeler 10a/15

b.+larına tütsi idüp 12a/20

b.+u (burnu) ṭutar 14a/03

b.+una (burnuna) çeke 14a/18

b.+una (burnuna) çekerler ise 13a/23

b.+una (burnuna) çekerse 14a/11, 14a/13, 14a/16, 14a/21, 14b/07

b.+una (burnuna) çeker ise 13a/23

b.+una (burnuna) çekse 07a/16

b.+una (burnuna) damladursa 13a/18

b.+una (burnuna) damladur ise 14a/15

b.+una (burnuna) buḫūr idüp 10a/02

b.+undan (burnundan) ḫaṭṭları indürmekle 09a/21

b.+unuñ (burnununuñ) 06a/16

b.+unuñ (burnununuñ) deligine 04b/21, 13b/02, 13b/06

[57]

buz Soğuktan donarak katı duruma gelmiş su.

b. 11a/01

[1]

buzlu Buz içinde tutularak, içine buz katılarak soğutulmuş.

b. şeyʾ yemeden 11a/01

[1]

büber *Yun.* Karabiber. *krş.* **fülfül**, **ḳara büber**, **siyāh büber**

b. 12b/12, 13a/11, 14a/07, 15b/20, 17b/11, 18a/07

b.+i 21b/06

[7]

büryān *Far.* Ateş üzerinde kavrularak pişirilen, kebap, püryan. *krş.* **kebāb**, **püryān**

b.+ını 07a/07

[1]

bütün 1. Belirtilmek istenen veya bahsedilen şeyin hepsi, tamamı; tüm. *krş.* **cemīʿ**, **cümle**

b. 10a/13, 24b/19

2. Tamamıyla, hep.

b. 23a/22

[7]

büyü- 1. Daha büyük duruma gelmek, irileşmek, genişlemek, bollaşmak.

b.-r 23b/02

2. Organizmanın bütününde veya bir bölümünde boyut artmak, gelişmek.

b.-dükde 14b/15

[2]

büyük 1. Ölçüleri bakımından aynı cinsteki benzerlerinden daha yüksek, daha geniş, daha uzun veya iri olan. *krş.* **ʿaẓīm**

b. 17b/21, 22b/11, 23a/23, 24a/23

b. olduġı-çün 22b/19

b. olduġına 22b/18

b. olmanuñ 22b/17

b. olması 22b/21

b. olup 16a/23

b.+ünde (büyügünde) 21a/11

2. Yaşı daha ileri, daha fazla olan, yaşlı.

b. 06a/17

[10]

C

cālibe *Ar.* "Çeken, getiren, götüren" anlamındaki *câlib* sözcüğünün tamlamalarda ortaya çıkan aynı anlamdaki müennes şekli.

edviye-i c. 16a/22

[1]

Calinus Antik Roma döneminin ünlü Grek tabip ve filozofu, Galen.

C. 05b/03, 05b/20, 05b/21, 06a/01, 06a/12, 10b/11, 11a/12, 11b/10, 11b/14, 12a/02, 12a/20, 14a/16, 14b/14, 14b/16, 14b/23, 15b/08, 15b/12, 15b/21, 16b/10, 16b/21, 17a/07, 17a/11, 17a/22, 17a/22, 17b/05, 17b/22, 18a/23, 18b/04, 18b/05, 18b/11, 18b/13, 19a/03, 21a/22, 21b/02, 21b/09, 21b/20, 22a/07, 22a/14, 22a/17, 22a/22, 22b/01, 25b/02, 28a/04, 28a/14

C. Ḥekīm 16b/03

C. ve Rāzī Ḥekīmler 18a/09, 25a/07

[47]

cāmūs *Ar.* Geviş getirenlerden, derisinin rengi siyaha yakın, uzun seyrek kıllı bir hayvan, su sığırı, camız, kömüş.

c. ödini 26b/12

[1]

cānib *Ar.* Yan, taraf, yön, canip.

c.+inde 16a/20

[1]

cāriye *Ar.* Kadın. *krş.* **ʿavrat**

c. südi 13a/18, 19b/20

c. südile 13a/23

c. südini 05b/11

c. yaʿnī ʿavrat südini 16b/14

[5]

cāʾyiz *Ar.* Yerinde, uygun, doğru olan, caiz.

c. 21a/16

c. görmediler 21a/17

[2]

cebelī *Ar.* Dağa ait, dağla ilgili; dağda yetişen, yabani.

el-şīḥü'l-c. 06a/23

[1]

cedīd *Ar.* Üzerinden zaman geçmemiş olan, bayatlamamış olan, yeni. *krş.* **tāze**, **yeñi**

c. un 07b/12

[1]

cedvel *Ar.* Kalemi yan tarafına dayayarak yürütmek suretiyle düzgün çizgi çizmeye yarayan alet, cetvel.

c. 25a/17

[1]

cefn *Ar.* Göz kapağı. *krş.* **göz ḳapaġı**

ḥikketü'l-c. ve'l-māḳiyn 21b/13

[1]

celb *Ar.* Kendine doğru çekme, getirtme, celp.

c. ider 21b/11

c. idici 21b/09

c. idüp 21b/13

[3]

cemʿ *Ar.* Toplama, toplanma, bir araya gelme, getirilme.

c. olan 04b/12

[1]

cemīʿ *Ar.* Bütün. *krş.* **bütün**, **cümle**

c. 23b/02

[1]

cereb *Ar.* Uyuz hastalığı. *krş.* **giciyik**, **uyuz**

c. 17a/18, 17a/21, 17b/15

ʿilācü'l-c. 17b/01

ṣāḥibü'l-c. 17a/20

c.+e 17a/23, 17b/01, 17b/07, 17b/09

gözde olan c.+e 16a/23

c.+i 17b/12

gözde olan c.+i 17b/03, 17b/06, 17b/10

güneşden ġubārdan olan c.+i 17a/21

c.+üñ 16b/01

[16]

ceşā *Ar.* Göz kapağında meydana gelen bir katılık.

c. marażına 18a/14

ṣāḥib-i c. 18a/14

[2]

cevher *Ar.* Var olan bir şeyin özü, esası, varlığındaki maya. *krş.* **çevher**

c.+ini 09a/05, 14b/01

[2]

cevz *Ar. < Far.* Cevizgillerin örnek bitkisi olan büyük ve kalın gövdeli ağaç *(Juglans regia)* ve bu ağacın sert kabuklu, iç kısmı yenen, besleyici, yağlı ve nişastalı meyvesi, koz.

c. yaġı 28b/10

c. yaġını 18a/21

c.+i 18a/22

eski c.+i 18a/20

eski c.+üñ ḳabını 13b/07

[5]

ceyyide *Ar.* "İyi, hoş, latif" anlamındaki *ceyyid* sözcüğünün tamlamalarda ortaya çıkan aynı anlamdaki müennes şekli.

ruṭūbāt-ı c. 18a/16

ruṭūbāt-ı c.+yi 18a/13

[2]

ciger *Far.* Akciğer ve karaciğerin ortak adı, ciğer.

dişi keçinüñ c.+ini 18a/04

keçinüñ c.+ini 19b/11

[2]

cilā *Ar.* Parlaklık, parlama, parıltı.

c. virür 18a/07, 18b/23, 19a/11, 19b/07, 21b/23

[5]

cild *Ar.* İnsan veya hayvan vücudunu saran deri, ten. *krş.* **deri**

gözüñ c.+i 21b/14

[1]

cimāʿ *Ar.* Cinsel ilişkide bulunma.

c. etmeye 19b/03

c. eylese 11a/20

c. ile istifrāġdan 11a/18

çoḳ c. 11a/18

çoḳ c. etmek 18b/07

çoḳ c. eylese 09b/08

c.+a perhīz eylemesi 15a/07

[7]

cin *Ar.* Dinî inanışa göre duyularla kavranamayan, insanlar gibi irade ve anlama yeteneğine sahip, ilahi emirlere uymakla yükümlü tutulan yaratık. (***cin ṭuṭ-*** Sara hastalığına yakalanmak. *krş.* **ṣarʿa**)

c. ṭuṭan 10a/04

c. ṭuṭan maṣrūʿuñ 10a/07

c. ṭutana 10a/01

c. ṭutmaz 10a/04

[4]

cumʿa ertesi *Ar. + T.* Cuma ile pazar arasındaki günün adı, haftanın yedinci günü, cumartesi. *krş.* **sebt**

c. 14b/15

[1]

cümle *Ar.* Bütün, tüm. *krş.* **bütün**, **cemīʿ**

c. 19a/09

[1]

cümmār *Ar.* Hurma ağacının başındaki sürgünlerin ortasından çıkarılan ve yenilen beyaz renkli kısım, palmiye kalbi.

c.+ü'n-naḫl 14a/17

[1]

cümūd *Ar.* Donma, pıhtılaşma.

c.+a 08b/02, 08b/04, 08b/04, 08b/05

ṣāḥibü'l-c.+a 08b/01

c.+ı 08b/07

[6]

cündibidestir *Far.* Kunduz hayası.

c. 13b/02, 13b/02

[2]

cünūn *Ar.* Cinnet, delilik, delirme, çıldırma.

ṣāḥibü'l-c. 12a/18

[1]

Ç

çaġır- Yüksek sesle bağırmak, haykırmak. *krş.* **ṣıyāḥ**

ç.-masun 23b/05

[1]

çal- Bir müzik aletinin, vurmak, üflemek veya gerekeni yapmak suretiyle ses çıkarmasını sağlamak.

ç.-alar 28b/06

ç.-sa 26a/20, 26a/20

[3]

çam *Ar.* Çamgillerin örnek bitkisi olan, dört mevsim yeşil kalabilen, iğne yapraklı, yurdumuzda birçok türü yetişen bir orman ağacı. *Pinus.*

ç. aġacını 20b/11

[1]

çapuḳ Olması gerekenden daha az ve kısa zamanda, vakit geçirmeden, tez, çabuk.

ç. 12b/08

[1]

çatla- Parçaları ayrılmaksızın üzerinde çizgi hâlinde bir yarık meydana gelmek, yarılmak.

ç.-r 15a/23

[1]

çek- 1. Bir şeyi bulunduğu yerden kendine doğru getirmek, kendine yaklaştırmak.

ç.-er 12a/11, 15b/04

ç.-mege 10b/19

ç.-üp 18a/13

2. Sürmek.

ç.-e 19b/04, 24a/01

ç.-e gözine 20b/18

göze ç.-e 21b/21, 24a/05, 24a/12, 24b/15

göze ç.-eler 24a/11

ç.-er ise 14b/13, 15b/16, 15b/17, 17a/03, 18a/02, 18a/03, 21b/03

göze ç.-er ise 15b/19, 16a/09, 16a/11, 16a/12, 16b/04, 16b/05, 16b/05, 16b/06, 17a/02, 17a/02, 17b/03, 17b/06, 17b/09, 18a/02, 18a/04, 18b/12, 18b/15, 18b/18, 18b/19, 18b/23, 19a/05, 19a/13, 19a/14, 19a/15, 19b/19, 20a/05, 20b/22, 21a/17, 22a/09

gözine ç.-er ise 15b/23, 18a/12, 18b/10, 18b/11, 19a/02, 19b/12

gözüne ç.-er ise 14b/21, 15b/11, 15b/22

ç.-erse 18b/23, 21a/12, 21b/07, 23a/02, 24a/18

göze ç.-erse 16a/03, 16a/07, 16a/12, 16b/22, 17a/04, 17b/07, 17b/15, 18b/20, 18b/20, 18b/21, 18b/22, 18b/22, 19a/04, 19a/05, 19a/06, 19a/07, 19a/08, 19a/10, 19a/11, 19a/14, 19b/05, 19b/06, 19b/07, 19b/08, 19b/09, 19b/09, 19b/10, 19b/10, 19b/13, 19b/14, 20a/02, 20a/03, 20b/02, 20b/14, 20b/23, 21b/04, 21b/06, 21b/06, 21b/20, 21b/22, 21b/22, 21b/23, 21b/23, 22a/01, 22a/06, 22a/08, 22a/15, 22a/19, 22a/20, 24b/08, 24b/16, 25a/15, 25a/16

gözine ç.-erse 14b/12, 15a/04, 16a/08

ç.-mekdür 17b/02

göze ç.-mekdür 16b/08

göze ç.-menüñ 16b/07

ç.-se 17b/08

göze ç.-se 15b/18

gözine ç.-se 10a/02

yüzine ç.-se 09b/17

göze ç.-üp 18a/08

3. (Cetvel, çizgi, hat, kenar vb. kelimelerle) Çizmek, çizerek uzatmak.

ḫaṭṭ ç.-mek 25a/17

4. Nefes yoluyla içine almak.

ç.-e 22b/23

burnına ç.-e 05a/23

burnuna ç.-e 07b/13, 14a/18

burnına ç.-er ise 05b/11, 15a/06, 18a/12

burnuna ç.-er ise 13a/23

burnuna ç.-erler ise 13a/23

ç.-erse 08a/22

burnına ç.-erse 06a/02, 06a/06, 06a/11, 07b/03, 11b/08, 16a/19, 22a/15

burnuna ç.-erse 14a/11, 14a/13, 14a/16, 14a/21, 14b/07

ç.-se 08b/15

burnına ç.-se 05a/07, 05b/11, 08a/0

burnuna ç.-se 07a/16

5. (Boynuz, kupa, şişe, vantuz gibi şeyleri tedavi maksadıyla havasını azaltarak) Vücudun herhangi bir yerine tutturmak, yapıştırmak, tatbik etmek.

şīşe ç.-eler 20a/12

şīşe ç.-erse 11a/16

şīşe ç.-mek 15b/08

şīşe ç.-üp 11a/16

[158]

çekirdek 1. Etli meyvelerin içinde bir veya birden çok bulunan, çoğu sert bir kabukla kaplı tohum.

acı ẕerdālī ç.+i (çekirdegi) yağını 07b/03

ayva ç.+i (çekirdegi) ḳabını 19a/07

ḳabaḳ ç.+i (çekirdegi) yağını 13a/23

penbe ç.+i (çekirdegi) içi 19a/08

ḳabaḳ ç.+inden (çekirdeginden) 10b/10

ḫurmā ç.+ini (çekirdegini) 15b/15, 18b/11, 20b/11, 21b/21

ḫurmā ḳoruġınuñ ç.+ini (çekirdegini) 20b/21

ḳabaḳ ç.+ini (çekirdegini) 06b/17

ḳabaḳ ç.+inüñ (çekirdeginüñ) yağını 04b/21

2. Tane, adet.

ç. 09b/17, 11b/21

ç.+den 10b/10

ç.+e (çekirdege) 10b/10

[16]

çerīş *Ar.* Dövülmüş, ezilmiş, iri çekilmiş (hububat). (***çerīşü'l-ḥınṭa*** Bulgur.)

ç.+ü'l-ḥınṭa 13b/17

[1]

çevher *Ar. bk.* **cevher**

ç.-i dimaġı 14b/04

[1]

çevir- Bir nesneyi daire şeklinde hareket ettirmek, döndürmek. *krş.* **ḳalb it-**

ç.-üp 17b/12

[1]

çeyne- Bir şeyi ağıza alıp dişler arasında ezmek, öğütmek.

ç.-se 14a/12, 14a/14, 18a/22

ç.-yüp 16b/17, 22a/04, 24b/04

[6]

çıban Vücudun herhangi bir yerinde ve deri üzerinde meydana gelen iltihaplı kabartı.

ç.+a 21b/17

ç.+uñ 24a/19

ç.+uñ aġrısı 24a/21

[3]

çıḳ- 1. Bulunduğu yerden dışarıya varmak, içeriden dışarıya doğru gitmek.

ç.-an 18b/17

ç.-ar 06b/01, 28b/02

ç.-duḳda 23b/21

2. Sıyrılmak, ayrılmak, soyulmak.

ç.-mış 12a/22

3. Elde edilmek, sağlanmak, üretilmek.

ç.-an 10a/11, 10b/15, 10b/16

4. Dışarı fışkırmak, akmak.

ç.-ar 15b/01, 23b/02

5. Yukarı doğru gitmek, yüksekteki bir yere erişmek.

ç.-ar 09a/17

ç.-maġı 14a/08

ç.-maḳdan 13a/02

ç.-up 12a/01

6. (Boya, kir, toz vb.) Kendini dışarı vermek.

ḳuvveti ṣuya ç.-a 16a/05

ḳuvveti ṣuya ç.-duḳdan 08a/07

ḳuvveti ṣuya ç.-duḳda 05a/17, 09a/18, 15b/05

ḳuvvetleri ṣuya ç.-ınca 08b/06

7. Bitmek, sürmeye başlamak.

ç.-an 20b/04

ç.-ar 14a/18

8. (Ses için) Duyulur hâle gelmek.

ç.-ar 26a/21

9. Peyda olmak, meydana gelmek.

ç.-an 24a/19

ç.-ar 21a/02, 23b/14, 23b/15, 23b/15, 24a/14

ç.-ar ise 24a/22, 24a/23

ç.-duḳda 24a/06

sivilci ç.-maḳ 21a/09

10. Belirli bir zamanda yapılan bir işin vakti geçmek, kaçmak.

ç.-ar 12b/09

ç.-mazdan 12b/09

[35]

çıḳar- 1. Bulunduğu yerden dışarı çıkmasını sağlamak.

ç.-maġa 28a/03

ç.-ur 27b/03, 28a/04, 28b/03, 28b/04

2. Vücuttan dışarı atmak.

ç.-a 15a/08

ç.-up 23b/20

ç.-ur 13b/23, 14a/08, 14a/11, 14a/15, 15b/04

3. Sağlamak, elde etmek.

ç.-urlar 23a/17

4. Akıtmak.

ç.-alar 16a/17

[14]

çıḳarıl- Bulunduğu yerden uzaklaştırılmak, dışarı çıkması sağlanmak.

ç.-up 20b/01

[1]

çiçek Tohumlu bitkilerin, üreme organlarını taşıyan güzel renkli ve ekseri güzel kokulu kısmı. *krş.* **siçek**

ç.+dür 06b/03, 07b/01, 09b/11, 14b/06, 26b/05

ç.+i (çiçegi) 06a/18, 07b/02, 08b/03, 14a/04, 14a/04

nesrīn aġacı ve yapraġı ve ç.+i (çiçegi) 07b/01

turunc ç.+i (çiçegi) 12a/08

turunc ç.+i (çiçegi) yaġını 11b/10

ç.+idür (çiçegidür) 08b/02

ḳabaḳ ç.+idür (çiçegidür) 14b/20

şarmaşıḳ ç.+ini (çiçegini) 14b/17

yāsemīn ç.+ini (çiçegini) 06b/04, 12a/12

zaʿ firān ç.+ini (çiçegini) 09a/04

[19]

çig Pişirilmemiş, herhangi bir pişirilme işine tabi tutulmamış.

ç. 07a/09, 09b/20

ç. şoġanı 07a/06

ç. ve bişmemiş ilik 14b/11

ç. yumurṭayı 28a/23

[5]

çocuḳ 1. Büyüyünceye kadar olan devresinde insana verilen isim, insan yavrusu. *krş.* **çoçuḳ**

ç.+larda 15a/22

ç.+uñ (çocuġuñ) 13a/17, 13b/22, 22a/21

2. Bir kimsenin dünyaya gelmesine sebep olduğu oğul veya kız.

ç.+ınuñ (çocuġınuñ) 19a/01, 19a/02

[6]

çoçuḳ *bk.* **çocuḳ**

Büyüyünceye kadar olan devresinde insana verilen isim, insan yavrusu.

ç. 07b/10

ç. ḫastalıġıdur 13a/15

ç.+ı (çoçuġı) 07b/11

[3]

çoġal- Fazlalaşmak, artmak, az iken çok olmak.

ç.-up 24a/13, 25b/23

[2]

çoġan Kökü ve dalları, suyu sabun katılmış gibi köpürten, kir temizleyici bir bitki, sabun otu. *Saponaria officinalis.*

ç. 21b/04

[1]

çoḳ 1. Miktarı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün üstünde bulunan, az olmayan, fazla, ziyade.

ç. 09b/22, 15b/08

ç. cimāʿ 11a/18

ç. ifrāṭla uyḳunuñ 08b/10

ç. istifrāġ 11a/18

ç. ḳıl olursa 15a/20

ç. ḳorḳu 11b/11

ç. kere 16a/21, 17a/08, 22b/19, 23b/14

ç. kerre 21b/19

ç. olur 11a/21

ç. sevinc-ile 11b/10

ç. sürūr ile 11b/10

ç. zamān 23b/02

ç.+ça 23a/20

ç.+dur 15b/13

2. (Zaman, mesafe vb. için) Uzun.

ç. zamān 08b/16

3. Belli bir ölçünün üstünde.

ç. 07b/11, 08b/13, 09b/13, 14a/15, 15a/22, 15b/02, 15b/02, 16a/16, 16a/18, 16b/11, 17a/09, 18b/05, 18b/08, 19a/16, 23b/04, 23b/21, 24a/06, 25a/10, 25b/21

ç. aġlamaḳ 18b/04

ç. cimāʿ etmek 18b/07

ç. cimāʿ eylese 09b/08

ç. çoḳ 22b/15

ç. emzürmedendür 27a/15

ç. ḳan aldurup 18b/07

ç. öksürmeden 16b/11

ç. ṣuda yüzmekden 10b/04

ç. ṣu içmeden 11a/21

ç. ṣu içmekden 10b/04

ç. uyḳu uyumaġa 08a/16

ç. uyḳu uyur ise 18b/09

ç. yemek 18b/06, 18b/06, 18b/06, 18b/07, 18b/07, 25a/10, 25a/11, 25a/11, 25a/12

ç. yemekden 17a/12

ç. yerse 07a/06, 14b/04

ç. yer ise 07a/07

ç. yese 07a/05, 07a/08, 07a/08, 09b/15

āteşe ç. baḳmadandur 24b/18

çoḳ ç. 22b/15

güneşde ç. oturmadandur 24b/18

güneşe ç. baḳmadandur 24b/18

ḥammāma ç. girmek 11b/16

[72]

çoḳluḳ Çok olma durumu, fazlalık.

ç.+ıdur (çoḳluġıdur) 17b/21

ç.+ında (çoḳluġında) 22b/06

[2]

çögen *Far.* Ispanakgillerden, vitamince zengin bir bitki, pancar. *Beta vulgaris. krş.* **bāzī**, **çügündür**

ç. 18a/08

ç. ṣuyından 07b/23

ḳabı ṣoyulmış ç. 06b/07

ç.+i 07b/04, 11a/12

[5]

çök- (Akşam, gece, karanlık, sis, pus, duman vb. tabiat olayları için) İnerek kaplamak, inmek, bastırmak.

ḳarañulıḳ ç.-üp 16a/06

[1]

çörek otı Düğün çiçeğigillerden, çiçekleri sapının ucunda bulunan otsu bir bitki *(Nigella damascena)* ve bu bitkinin susam iriliğindeki siyah tohumu, çöreotu. *krş.* **çörek otu**

ç. yaġını 08a/18

ç.+nı 25a/21

[2]

çörek otu *bk.* **çörek otı**

ç.+nı 15a/05

[1]

çuḳur Vücutta pek derin olmayan girintili yer.

eñse ç.+ı 11a/15

eñse ç.+ına 11a/15

başınuñ eñse ç.+ından 22b/20

depesinüñ ç.+ından 15b/07

[4]

çügündür *Far. bk.* **çögen**

ç.+i 23b/20

[1]

çüri- Çeşitli dış sebeplerin veya mikropların etkisiyle kimyevi değişikliğe uğrayıp bozulmak, dağılmak.

ç.-miş ḳamışı 19a/04

[1]

çürik Vurma, çarpma gibi sebeplerle veya sıhhi bir arıza yüzünden vücutta meydana gelen mor veya siyaha yakın leke, bere, çürük.

gözüñ pasını ve ziyāde ç.+ini (çürigini) 16a/01

[1]

D

da Da, de; dahi. *krş.* **daḫı**, **de**

d. 07a/14, 07a/19, 17b/09, 23b/08

[4]

dağıt- *bk.* **ṭağıt-**

d.-ur (dağıdur) 28a/09, 28a/18, 28a/21

[3]

daḫı 1. Da, de; dahi. *krş.* **da**, **de**

d. 04b/18, 05b/13, 05b/18, 06a/01, 06a/07, 06a/11, 06a/12, 06a/15, 06a/15, 06a/21, 06b/10, 06b/22, 07a/10, 07b/22, 08a/05, 08a/11, 08b/05, 08b/06, 08b/10, 08b/14, 08b/19, 09a/01, 09a/19, 09b/02, 09b/08, 09b/08, 09b/11, 09b/16, 10b/08, 10b/09, 10b/22, 11a/11, 11a/21, 11b/04, 11b/06, 12a/02, 12a/05, 12a/12, 12a/16, 12a/21, 13a/08, 13a/09, 13b/05, 13b/15, 13b/15, 13b/15, 13b/21, 14a/21, 14b/12, 15a/01, 15a/18, 15a/21, 15b/09, 15b/10, 15b/12, 15b/20, 15b/21, 15b/22, 15b/22, 16a/15, 16a/17, 16a/18, 16b/03, 16b/14, 16b/19, 17a/03, 17a/08, 17a/12, 17a/17, 17a/18, 17a/22, 17b/09, 17b/17, 17b/23, 18a/04, 18b/04, 18b/06, 18b/06, 18b/06, 18b/07, 18b/07, 18b/12, 18b/12, 18b/14, 19a/12, 19a/17, 19a/22, 19b/10, 20a/12, 20b/09, 21a/07, 21a/16, 21a/22, 21b/01, 21b/02, 21b/04, 21b/08, 21b/12, 21b/16, 21b/17, 21b/18, 21b/18, 22a/14, 22a/14, 22a/16, 22a/22, 22a/22, 22b/07, 22b/08, 22b/15, 22b/23, 23a/04, 23b/16, 23b/23, 24a/11, 24a/15, 24a/18, 24b/01, 24b/14, 24b/15, 24b/16, 24b/21, 25a/01, 25a/12, 25a/12, 25a/23, 25a/23, 25b/17, 26a/06, 26a/10, 26b/22, 27b/17, 27b/23

2. Var olana, elde bulunana ek olarak, daha.

bir d. 17b/17, 17b/18, 20b/01

3. Başına geldiği sıfata bir karşılaştırmaya dayanarak fazlalık ve üstünlük anlamı katar.

d. 04b/18, 05a/10, 05b/23, 06b/19, 07a/18, 09b/08, 11a/20, 14b/20, 16b/15

4. Bundan başka, aynı zamanda, hem de, ve.

d. 05b/16, 05b/19, 06b/11, 07b/03, 09a/09, 12a/18, 12a/18, 19a/19, 21a/20

[154]

dāḫil *Ar.* İç, içinde, içinde bulunan. (***dāḫil ol-*** Girmek.)

d. olmışdur 20a/18

[1]

damla Bir sıvının ufak bir yuvarlak şeklindeki çok küçük parçası, katre.

d. 07a/23, 07b/05, 07b/23

[3]

damlat- Damla damla akıtmak. *krş.* **damız-**, **damzur-**, **ṭamlat-**

d.-a (damlada) 21b/13, 24a/22, 25b/07

göze d.-a (damlada) 15b/05, 19a/03, 19b/20, 25a/06

ḳulaġa d.-a (damlada) 25a/19, 25a/21, 25a/22

d.-alar (damladalar) 17a/01, 21b/13, 23b/04, 26a/12

göze d.-alar (damladalar) 23b/03

gözine d.-alar (damladalar) 23a/07

ḫırḳadan göze d.-alar (damladalar) 24b/04

ḳulaġına d.-ır (damladır) 25b/09

burnına d.-ırsa (damladırsa) 07a/23

göze d.-ırsa (damladırsa) 22a/23

ḳulaġına d.-ırsa (damladırsa) 26a/11

d.-maġa 19b/23

burnına d.-sa 08a/19

d.-salar 14b/14

ḳulaġına d.-ur (damladur) 25b/13

burnına d.-ur (damladur) ise 07b/05

burnuna d.-ur (damladur) ise 14a/15

göze d.-ur (damladur) ise 19b/21, 19b/22, 21a/15, 23b/07, 23b/07

ḳulaġına d.-ur (damladur) ise 25b/22

ḳulaġa d.-urlarsa (damladurlarsa) 26b/08, 26b/18

d.-ursa (damladursa) 20a/01, 23a/02, 25a/07, 25b/02, 25b/06, 25b/10, 25b/12, 25b/17, 25b/20, 26a/01, 26a/12, 26a/16, 26a/17, 26b/07, 26b/12, 26b/13, 27a/11, 27a/12, 27a/17, 27b/02, 27b/09, 27b/14, 27b/15, 27b/19, 27b/23, 28a/08, 28b/02, 28b/03

burnuna d.-ursa (damladursa) 13a/18

göze d.-ursa (damladursa) 20a/10, 21a/14, 22b/02, 23a/15

ḳulaġa d.-ursa (damladursa) 25a/19, 25a/20, 25b/01, 25b/02, 25b/08, 25b/16, 25b/19, 25b/19, 26a/16, 26a/18, 26a/22, 26b/01, 26b/03, 26b/04, 26b/05, 26b/07, 26b/15, 26b/22, 27a/13, 27a/18, 27b/01, 27b/03, 27b/05, 27b/08, 27b/10, 27b/11, 27b/16, 27b/17, 27b/21, 27b/22, 28a/02, 28a/04, 28a/07, 28a/08, 28b/03

ḳulaġına d.-ursa (damladursa) 25b/11, 25b/11, 25b/14, 26a/13, 27a/02, 27a/06

d.-ursalar (damladursalar) 27b/20

ḳulaġa d.-ursalar (damladursalar) 26b/11

ḳulaḳ yarasına d.-ursalar (damladursalar) 27a/01

göze d.-ursañ (damladursañ) 20a/09

[113]

damız- Damla damla akıtmak, damlatmak. *krş.* **damlat-**, **damzur-**

göze d.-ur (damzur) ise 21b/01

[1]

damzur- Damla damla akıtmak, damlatmak. *krş.* **damız-**, **damlat-**

göze d.-a 21a/13

[1]

dāne *Far.* 1. Herhangi bir sayıda olan şey, adet, tane.

d. 14b/06

d.+sini 14b/15

2. Bazı bitkilerin tohumu.

d.+sini 05b/14

[3]

ḍarabān *Ar.* Vurma, vuruş, çarpma, çarpıntı.

d. 21b/08, 21b/08

[2]

ḍarb *Ar.* 1. Vurma, vuruş, darp.

d.+dan 16b/10, 20a/14, 23a/02, 24b/23

ḍ.+dan olan intişāra 22b/09

ḍ.+dan veyāḫūd ṭoḳuşmadan olan şişini 27b/06

ḍ.+dan ve veremden olan intişāra 22b/08

d.+dan ise 19a/23

2. Atma, çarpma.

d.+ını 25b/08

[9]

ḍarbe *Ar.* Vurma, vuruş.

ḳulaġa işābet iden ḍ. 27a/21

[1]

darcīn *Far. bk.* **dārcīn**

d. 12a/14

[1]

dārcīn *Far.* Defnegillerden, genellikle Asya'nın güneyinde yetişen ve değişik türleri buunan bir ağaç *(Cinnamomum)* ve bu ağacın, içinde kokulu bir yağ bulunması dolayısıyla baharat gibi kullanılan kabuğu, tarçın. *krş.* **darcīn**

d. 18a/07, 21a/06

d.+i 19b/10

[3]

dār-ı fülfül *Far. + Ar.* Tarçın tohumu da denen, karabibere benzer, uzun taneli bir baharat, darıfülfül. *Fructus piperis longi.*

d. 24b/15

[1]

dā'yimā *Ar.* Her zaman, sürekli, daima.

d. 12a/13, 16b/19, 23b/21

[3]

de Da, de; dahi. *krş.* **da**, **daḫı**

d. 05b/16, 06b/13, 08b/05, 08b/16, 14a/08, 21a/04

[6]

de- 1. … diye adlandırmak, … diye vasıflandırmak.

d.-rler 05a/11, 08a/08, 08a/14, 08b/22, 09a/18, 09a/18, 10a/14, 10b/08, 10b/08, 12a/19, 13a/17, 13b/10, 13b/13, 13b/15, 13b/15, 13b/15, 13b/17, 14a/04, 14a/08, 14a/22, 14a/23, 14b/06, 15a/22, 15a/23, 16b/10, 17a/03, 17a/13, 17a/20, 17b/06, 18a/17, 21a/02, 21b/17, 21b/17, 21b/19, 22a/14, 24b/20, 25a/01, 27b/23, 27b/23, 28a/11

2. Rivayet etmek, nakletmek.

d.-di 05b/21, 15a/01, 16b/22, 17a/08, 17a/12, 17a/12, 17a/22, 17a/22, 17b/01, 17b/20, 17b/22, 18b/04, 18b/05, 18b/05, 18b/11, 19b/01, 19b/02, 21b/02, 21b/09, 21b/20, 22a/07, 22a/14, 22a/17, 22a/22, 22b/02, 23a/21, 23a/23, 23b/15, 24b/14, 25b/02, 28a/04, 28a/14

d.-diler 10b/16, 18b/14

3. İstemek.

d.-rseñ 05a/09, 19a/21

4. Sanmak, zannetmek, … diye düşünmek.

d.-yüp 15b/12

bk. **di-**

[77]

debīle *Ar.* Gözde oluşan bir tür yara.

d. 23a/23

d. 23a/21

d.+ye 23b/08

[3]

defʿ *Ar.* Ortadan kaldırma.

d. ider 05a/03, 05a/06, 05a/15, 09a/08, 19a/15, 26b/01

d. idüp 26a/09

d. olur 05a/05

d. ve menʿ eylemede 15b/13

[9]

defʿa *Ar.* Kez, kere.

d.+da 08a/19

[1]

deff *Ar.* Parmakla vurulmak suretiyle çalınan, bir tarafına ince bir deri gerilmiş ve etrafına birkaç çift zil konmuş, yuvarlak bir kasnaktan ibaret müzik aleti, tef.

d. 28b/04

d.+i 28b/06

d.+iñ 28b/05

[3]

defne *Yun.* Güzel kokulu yaprakları yiyeceklere güzel koku versin diye katılan, üzümsü meyvelerinden ve yapraklarından çıkarılan yağ hekimlikte kullanılan, yaz kış yeşil olan bir ağaç, develik. *Laurus nobilis.*

d. yaġını 25b/13

d. yapraġını 07a/13

[2]

degil Yüklemin olumsuz çekimini sağlayan edat, değil. *krş.* **degül**

d. ise 19a/18

d.+dür 05a/08, 20a/21, 21a/16

[4]

degin Bir işin sona erdiği zamanı veya yeri gösterir, -e kadar, -e dek

d. 08b/09

[1]

degirmi Yuvarlak, değirmi.

d. 13a/11, 25b/18

[2]

degül *bk.* **degil**

d. ise 15a/21, 20a/16

d.+dür 10b/15

[3]

dek Bir işin sona erdiği yeri veya zamanı gösterir, -e kadar, -e değin.

d. 10a/04, 10b/17, 11a/13

[3]

delālet *Ar.* Delil, işaret, nişan.

d. ider 15a/18, 20b/09, 20b/10, 22b/12, 22b/18

[5]

deli Akli dengesini kaybetmekten ötürü kendisine ve çevresine karşı zararlı davranışlarda bulunan, intibakını yitirmiş, aklını kaçırmış, çıldırmış olan, mecnun. *krş.* **mecnūn**

d. olsa 12a/18

[1]

delice baḳla *T. + Ar.* Acı bakla denen bitki, termiye. *Lapinus. krş.* **acı baḳla**, **Mışır baḳlası**, **türmüs**

d. 13b/15

[1]

delik 1. Organizmadaki bazı dar ve küçük açıklıklar.

burnunuñ d.+ine (deligine) 13b/02, 13b/06

burnunuñ d.+ine (deligine) ḳosa 04b/22

ḳulaġuñ d.+ine (deligine) 28b/05

2. Bir cisimde veya bir yüzeyde oyuk şeklinde bulunan açıklık ve çukur.

d. 06b/23

d.+ine (deligine) 06b/23

krş. **delük**

[6]

delīl *Ar.* İşaret, alamet, belirti.

d.+i 23b/19

[1]

delin- Üzerinde delik peyda olmak, delik açılmak.

burnı d.-ür 20b/21

[1]

delük *bk.* **delik**

1. Organizmadaki bazı dar ve küçük açıklıklar.

burnı d.+ine (delügine) 07a/15

ḳulaġuñ d.+ine (delügine) 28b/05

2. Küçük hayvan yuvası.

d.+inden (delüginden) 06b/01

[3]

dem'a *Ar.* Gözyaşı, göz sulanması hastalığı.

d. 17a/05

ṣāḥibü'd-d.+nuñ 16b/23

d.+yı 16b/22, 17a/01, 17a/02, 17a/03, 17a/04

[7]

demir 1. Mavimtırak esmer renkte, özellikle çelik, döküm ve alaşımlar durumunda sanayide kullanılmaya en elverişli element. (***demir boḳı*** Demir cürufu.)

d. boḳını 26b/13

2. Demir metalinden yapılmış eşya veya parça.

d. 18a/20, 23a/06

d. pası 22a/04

krş. **demür**

[4]

demür *bk.* **demir**

Demir metalinden yapılmış eşya veya parça, demir.

d. 12a/13

d. pasını 16b/05, 21a/11

d. ṣuvarılmış ṣuya 11b/20

[4]

deng *Far.* Dirhemin dörtte biri miktarındaki eski bir ağırlık ölçüsü.

d. 18a/07, 21a/06, 21a/06

[3]

deñiz köpügi Lüle, çubuk, pipo, kemer, tespih vb. eşyaların yapımında kullanılan, kolayca yontulup işlenebilen, doğal magnezyum silikattan ibaret gözenekli ve hafif taş, Eskişehir taşı, denizköpüğü.

d. 27a/03

d.+ni 20a/04

[2]

depe 1. İnsan veya hayvanın başının üst kısmı, iki kulak arasındaki bölümü.

d.+sine 05a/13, 08a/18, 09a/04, 09a/23, 12a/09, 12a/10, 22a/21

d.+sinüñ 05a/20, 05b/12, 06a/20

d.+sinüñ çuḳurından 15b/07

2. Bir şeyin en yüksek kısmı, en üstteki bölümü, uç kısmı.

d.+sindeki 14a/07

[12]

der-ʿaḳab *Far. + Ar.* Hemen arkasından, derakap.

d. 17b/12

[1]

deri İnsan ve hayvan vücudunu bir örtü gibi saran koruyucu tabaka, ten, cilt. *krş.* **cild**

d. 21a/01

d.+dür 16a/20, 16a/21

[3]

derle- Vücudun gözeneklerinden ter çıkmak, terlemek.

d.-mek 09a/22

[1]

devā *Ar.* 1. İlaç, derman, şifa.

d. 16b/03, 18a/12, 23a/17

müshil d. 16a/17

d.+dandur 09b/22, 24b/15

d.+dır 23a/17

d.+dur 15b/04, 18a/08, 17b/13

d.+lar 08b/22, 12b/11, 14a/09, 15b/10, 15b/15, 15b/19, 16a/02, 16a/10, 17b/02, 20a/13, 23a/17, 25a/13

ḳuvvetlü ve ısıçaḳ d.+lar 08a/03

müshil d.+lar 22b/20

ṣulandırıcı ve yumşadıcı d.+lar 22b/22

yaşardıcı d.+lar 22b/14

d.+ları 21b/07, 21b/10, 25a/05

d.+laruñ 14b/05, 17a/22

d.+yı 21b/11, 27a/06

2. Çare, tedbir.

d.+dandur 06b/22

d.+dur 05b/04, 09a/01

d.+lardan müshilātını 15a/08

d.+lardandur 17a/09

krş. **devā', 'ilāc**

[38]

devā' *Ar. bk.* **devā**

İlaç, derman, şifa.

d. 17a/23, 18a/14, 20a/13, 24a/01

yeyici d. 24b/07

müshil d. 17b/22, 24b/14

[7]

deve Geviş getiren memelilerden, boynu uzun, sırtında bir veya iki hörgücü olan, yük taşımakta kullanılan hayvan.

d. etinden 18b/18

d. sidügi 27a/10

d.+den 12b/17

d.+nüñ beynini 18a/01

[4]

devir- Bir yana yatırmak, çevirmek, döndürmek. *krş.* **ḳalb it-**

d.-üp 17b/04, 17b/11

[2]

devril- 1. Bir yana yatırılmak, çevrilmek, döndürülmek.

d.-miş 17b/05

d.-ür 21b/09

2. (Dik veya sıkı duran bir şey) Bir etkenle düşük hâle gelmek, sarkmak.

gözüñ alt ḳapaġınuñ d.-mesi 23a/20

gözüñ alt ḳapaġınuñ yarılup d.-mesi 23a/10

gözüñ alt ḳapaġı yarılup d.-mesi 23a/13

gözüñ ḳapaġınuñ d.-mesi 23a/15

d.-miş göz ḳapaġına 23a/15

[7]

devvār *Ar. bk.* **duvvār**

d.+ı 08a/15

[1]

deyü Biri sebebi, biri sonucu bildiren iki cümleyi birbirine bağlar, diye.

d. 12b/09, 25b/22, 27a/15

[3]

di- 1. … diye adlandırmak, … diye vasıflandırmak.

d.-digi 13b/02

d.-dikleri 17b/13

d.-dügimiz 27b/18

d.-dükleri 06b/03, 08b/12, 09a/04, 10a/11, 10b/01, 11a/14, 14a/09, 16a/11, 18b/05, 20a/19, 21a/02, 24a/06, 26a/02

d.-rler 05a/11, 05a/13, 05a/16, 05a/17, 05a/18, 05b/13, 06a/15, 06a/15, 06a/18, 06a/23, 07a/12, 07a/13, 08a/03, 08a/17, 08b/03, 08b/10, 08b/13, 08b/14, 09a/20, 09b/16, 10a/01, 10a/12, 10a/18, 10a/19, 10b/09, 11a/22, 11b/01, 11b/06, 11b/18, 11b/18, 12a/02, 12b/16, 12b/22, 12b/23, 13a/08, 13a/15, 13a/21, 13b/02, 14b/09, 14b/10, 15a/16

2. Rivayet etmek, nakletmek.

d.-di 05b/04, 06a/01, 07b/10, 08a/02, 08a/03, 08a/22, 09b/01, 09b/02, 09b/02, 09b/03, 09b/14, 10a/17, 10a/22, 10b/11, 11a/12, 11b/11, 11b/14, 11b/15, 12a/03, 12a/21, 12b/10, 12b/10, 13a/02, 13a/02, 13a/02, 13a/03, 14a/16, 14b/14, 14b/23, 15a/01, 16b/10, 16b/12, 17b/03, 17b/05, 17b/23, 18a/12, 18a/15, 18a/23, 18b/08, 19a/23, 19b/01, 21a/16, 21a/22, 21b/16, 24a/14

d.-diler 06a/12, 06a/17, 10a/21, 12b/21, 13b/02, 14b/17, 15b/09, 15b/12, 15b/21, 16b/03, 16b/19, 18a/09, 19a/03, 22a/22, 25a/08, 25b/05, 26a/11, 27a/17, 28b/06

3. Belli bir anlam taşımak, bir anlama gelmek. (***dimek ol-*** Anlamına gelmek.)

d.-meden 14b/23

d.-mek 05b/02, 05b/02, 06a/13, 07b/17, 08a/03, 08b/22, 09b/02, 10a/01, 14b/10, 18a/15, 18a/16, 21b/05, 21b/08, 24a/10, 28a/11

d.-mekdür 05b/02, 05b/02, 06a/13, 06a/17, 07b/17, 09b/02, 10b/18, 12a/07, 13b/02, 18a/16, 18b/09, 20a/21, 21b/05, 21b/06, 21b/09, 22a/01, 24a/10, 27a/14, 27a/22

d.-mek olur 11b/18, 14b/06

krş. **de-**

[158]

dib Bir şeyin bulunduğu yere bitişen en alt kısmı veya bunun hemen yanı başı, dip.

kirpikleri d.+ini 23b/22

diş d.+lerinden 09a/22

[2]

diftik *Far.* Tiftik keçisinin ince, yumuşak, parlak yünü, tiftik.

d. yüñini 11a/05

[1]

digirman ṭaşı Değirmenler için taş yapmakta, yapılarda ve yollarda kullanılan, silisli, kireçli ve kireçsiz çeşitleri bulunan sert taş, değirmen taşı.

d.+nı 26a/08

[1]

dik- Biçilmiş veya yırtılmış kumaş, deri, yara vb.ni iğneye geçirilmiş iplikle tutturmak.

d.-emeyüp 23a/13

d.-erler 19b/06

d.-mediginden 23a/14

[3]

diken Bazı bitkilerde bulunan ucu sivri, sert, batıcı çıkıntı.

d.+leri 26b/06

[1]

dikenlü Üzerinde dikenler bulunan.

d.+dür 06b/04

[1]

dil Ağız boşluğunda bulunan, tat almaya, yutkunmaya, sesleri boğumlamaya yarayan etli, uzun, hareketli organ, tat alma organı.

ṣığır d.+i 14a/18

[1]

dile- Bir şeye erişmeyi istemek, arzu etmek, talep etmek.

d.-se 15a/11

[1]

dimāġ *Ar.* Beyin. *krş.* **beyin**

d. 14a/09

d. marażıdur 14a/03

d. süddesini 14a/05

d. şişine 08b/10

d.+a 09a/17, 12a/01, 12b/11, 14a/07, 14a/15

d.+da 08b/09, 09a/17, 09a/17, 10a/13, 15a/18

d.+dan 12a/01, 14a/12, 14b/07, 17b/02, 18a/13, 21b/10

d.+ı 07a/06, 07b/15, 07b/22, 07b/23, 12b/12, 12b/13, 12b/14, 14a/05, 14a/06, 14a/09, 14a/11, 14a/11, 14a/13, 14a/14, 14a/16, 14a/17, 14a/18, 14a/19, 14a/20, 14a/21, 14b/01, 14b/02, 14b/04, 14b/07, 18a/13, 21b/09, 22a/04, 22a/04

çevher-i d.+ı 14b/04

d.+uñ 21a/19

d.+uñ cevherini 09a/05, 14b/01

d.+uñ ruṭūbātındandur 22a/12

d.+uñ südedini ve perkligini 14a/20

d.+uñ yolını 14a/09

[55]

dinil- Ad verilmek. *krş.* **dinül-**

d.-di 23b/11

[1]

dinül- *bk.* **dinil-**

d.-ür 09b/02

[1]

dirhem *Ar.* Okkanın dört yüzde birine eşit eski bir ağırlık ölçüsü birimi.

d. 05a/04, 05a/04, 05a/06, 05a/06, 08a/06, 11b/21, 11b/22, 11b/22, 12a/14, 12a/14, 12a/14, 12a/14, 12a/14, 16a/04, 16a/04, 19a/03, 19a/04, 21a/05, 22b/09, 24b/07, 24b/07, 25b/07, 25b/07, 25b/07

d.+ini 11a/13, 14a/23

[26]

diri Canlı, yaşamakta olan.

d. iken 06b/23

[1]

diş Çene kemiklerinin üstüne dizili, ısırıp koparmaya ve çiğnemeye yarayan sert, beyaz organlardan her biri.

d. diblerinden 09a/22

d.+ini 25b/04

tilkinüñ ṣaġ d.+ini 25b/03

[3]

dişi 1. Canlıların üreme bakımından ayrıldığı iki cinsten, erkeği tarafından döllenecek ve neslini üretecek biçimde yaratılmış olan, erkeğin karşıt cinsi olan.

d. ḳaṭırıñ 12b/19

d. keçi 17b/08

d. keçinüñ 06a/04, 06a/03, 18a/04

2. Kadın.

d.+ye 12b/19

[6]

ditre- Kaslar hızlı küçük kasılmalarla sarsılmak, titremek.

d.-r 11a/09

[1]

diyār *Ar.* Memleket, ülke, el. *krş.* **il**

Rūm d.+ında 07a/11

[1]

doġrulıḳ Doğru olma durumu, düz olma, düzlük.

d.+dan 22a/11

[1]

doḳun- Yaklaşıp hafifçe değmek, temas etmek.

d.-madan ise 19a/23

[1]

dol- Bir yere girip orada toplanmak, bir şey bir yeri kaplamak. *krş.* **ṭol-**

d.-an 16b/23

[1]

doñ- Koyulaşarak yarı katı duruma gelmek, pıhtılaşmak. *krş.* **ṭoñ-**

meṣānede ḳan d.-mada 08a/23

meṣānede ḳan d.-manuñ 08a/23

[2]

doñmaḳlıḳ Pıhtılaşma, donma.

ruṭūbātıñ d.+ıdur (doñmaḳlığıdur) 22a/18

[1]

doñuzlan *bk.* **ṭoñuzlan**

d. böcegini 26a/23

[1]

dög- Bir şeyi toz durumuna getirmek için ezmek, dövmek.

d.-üp 05a/04, 05a/09, 05a/09, 05b/14, 05b/17, 06a/02, 06a/04, 06a/05, 06a/09, 06a/09, 06b/01, 06b/07, 06b/13, 06b/14, 07b/06, 07a/10, 07b/04, 07b/16, 08a/06, 08b/04, 08b/06, 08b/14, 08b/19, 08b/20, 09a/23, 09b/11, 09b/19, 10a/07, 10a/15, 10a/19, 10b/20, 10b/21, 11a/03, 11a/03, 11a/13, 11b/06, 11b/15, 12a/07, 12a/08, 12a/15, 12a/21, 12b/16, 13a/06, 13a/09, 13a/12, 13a/14, 13b/05, 13b/06, 13b/08, 13b/17, 14a/07, 14a/16, 14b/08, 15a/05, 16a/04, 18a/20, 18b/01, 18b/02, 18b/16, 19b/08, 20a/06, 20a/07, 20a/09, 23a/15, 24b/07, 24b/11, 25a/21, 26a/02, 26a/14, 26a/17, 27a/04, 27a/23, 27b/03, 28a/12, 28a/19

[75]

dök- Sıvı veya tane durumunda olan şeyleri bulundukları kaptan başka bir yere boşaltmak.

d.-e 22b/13

d.-eler 19a/16, 22b/15

d.-er ise 08b/18

d.-erler 08b/22

d.-erler ise 13a/22

d.-erse 14b/02, 27a/10, 27a/10

d.-se 08a/12, 08b/23, 09a/01, 11b/19

d.-üp 09a/02, 13b/08, 26a/09

[16]

dökül- 1. Bulunduğu yerden kendini atmak, üzerinden düşmek.

ḳılları ṭaġılup d.-dükde 20b/06

d.-en ḳıl 20b/07

d.-en ḳılları 20b/17

kirpik d.-megi 20b/14

d.-mesini 20b/13, 20b/15, 20b/22, 20b/23

2. Maddelerin, vücutta tabii olarak bulundukları yerlerin dışında bir yerde toplanması, insıbab. *krş.* **aḳ-**, **in-**, **nüzūl**

göze mādde d.-meden 22a/10

göze mādde d.-mege 15b/09

göze mādde d.-megi 15b/14, 22a/08

[8]

dön- 1. Kendi ekseni veya başka bir şey etrafında hareket etmek.

d.-er 08a/04

2. Konumunu olduğu yerde değiştirmek, yönelmek.

d.-mesinüñ 22a/16

3. Sapmak, yönünü değiştirmek. *krş.* **ḳalb ol-**

d.-üp 20a/21

4. Başka bir şey hâlini almak, dönüşmek.

d.-er 10b/08

5. (*Başı dön-* deyiminde) İnsana etrafındaki eşya dönüyormuş, yer kayıyormuş gibi bir duygu gelmek.

başı d.-er 08a/04

başı d.-erse 08a/14

baş d.-meden 22a/16

baş d.-mesine 08a/03

baş d.-mesini 08a/10

ısıçaḳdan olan baş d.-mesini 08a/08

başı d.-üp 08a/13

[11]

döner Dönme, baş dönmesi. *krş.* **duvvār**

d.+i 08a/15

[1]

dört Üçten sonra gelen sayının adı ve bu sayı kadar olan.

d. 15b/06, 24b/07

d. (4) 12a/14

d. yüz 04b/11

otuz d. (34) 12a/14

üç d. 07b/05, 07b/23

[7]

dört yüz Üç yüz doksan dokuzdan sonra gelen sayının adı ve bu sayı kadar olan.

d. 04b/11

[1]

duḫān *Ar.* Duman. *krş.* **tütün**

mīʿa-ı yābisenüñ buḫārı ve d.+ı 07a/11

[1]

duḫūl *Ar.* Girme, giriş, dâhil olma.

d.+den 21a/05

[1]

dulda- Kulakta bir tür rahatsızlık meydana gelmek.

d.-masını 25b/08

[1]

dur- 1. Şu veya bu durumda bulunmak, belli bir durumda olmak.

d.-ur 19a/22

2. Kalmak.

d.-maya 16a/18

3. Bir yerde olmak, bir yerde bulunmak.

d.-a 15a/02

4. Beklemek, sabretmek.

d.-a 17b/05, 18a/03

5. Yiyecekler veya nesneler, bulunduğu yerde bir zaman kalıp beklemek, üzerinden zaman geçmek.

d.-a 24b/05

[6]

durul- Duru hâle gelmek, bulanıklığı gidip saf ve berrak bir durum almak.

d.-mış ola 05a/23

[1]

duvvār *Ar.* Baş dönmesi ve göz kararması. *krş.* **devvār**, **döner**

d. 08a/03, 08a/03

ısıçaḳdan olan d.+a 08a/06

seder ve d.+a 08a/05

balġamdan olan d.+ı 08a/10

ısıçaḳdan olan d.+ı 08a/15

ṣafrādan olan d.+ı 08a/09

ṣovuḳdan olan d.+ı 08a/12

[8]

duy- Dıştan gelen etkileri beş duyu vasıtasıyla algılamak, hissetmek. *krş.* **ḥiss**, **ḥisslen-**

d.-ar 08a/20

d.-duġı 06a/23

d.-maz 08a/20

[3]

dübür *Ar.* Makat. *krş.* **maḳʿad**

d.+ine 09b/02

[1]

dülbend *Far.* İnce ve seyrek dokunmuş, hafif ve yumuşak pamuklu bez, tülbent.

d.+den geçürüp 05a/23

[1]

dürlü Çeşit, cins. (***bir dürlü*** Hiçbir şekilde, hiçbir yolla.)

d. 15b/06, 19a/17, 19a/18

bir d. 25b/23

d.+dür 09a/17

[5]

düş- 1. Bulunduğu yerden ayrılıp yukarıdan aşağıya doğru inmek, sukut etmek.

d.-mesini 20b/17

2. Dengesini kaybederek yıkılmak, dik durumda iken devrilip yatık duruma gelmek.

d.-er 28b/06

bir şeyʾden d.-meden 20a/14

başınuñ üzerine bir şeyʾ d.-mekden 20a/15

3. Var olmaya, varlığını göstermeye başlamak, belirmek, peyda olmak.

göze ḳara d.-üp 19b/04

[5]

düşün- Aklından geçirmek, göz önüne getirmek. *krş.* **fikr**

d.-üp 12b/15

[1]

düz- Meydana getirmek, üretmek.

fitīl d.-üp 23a/07, 26a/14, 26b/10, 28b/09

yüzük d.-üp 10a/04

[5]

E

ecfān *Ar.* Göz kapakları. *bk.* **cefn**

ḥikketü'l-e. 21b/05

ḫuşūnet-i e. 20a/05

ḥikketü'l e.+a 21b/07

[3]

eczā *Ar. bk.* **eczā'**

e.+dur 13b/02

e.+yı 24a/11

[2]

eczā' *Ar.* Tedavi amacıyla kullanılan nesne. *krş.* **eczā**

e. 19a/09

e.+lar 24b/10

[2]

edviye *Ar.* Devalar, ilaçlar, çareler. *bk.* **devā'**

e. ve devālardan müshilātını 15a/08

e.-i cālibe 16a/22

e.-i ekkāle 24b/06

e.+leriñ 09b/22

[4]

Eflāṭūn İlk Çağ Yunan filozofu, Platon.

E. 09b/14

[1]

eg- Biraz öne veya bir yana doğru meylettirmek, bükmek, eğmek.

e.-üp 28b/05

[1]

eger *Far.* Şart anlamını güçlendirmek için şart cümlelerinin başına getirilir, şayet, eğer.

e. 04b/14, 04b/15, 04b/16, 04b/18, 04b/19, 04b/20, 04b/21, 04b/22, 05a/01, 05a/02, 05a/03, 05a/04, 05a/05, 05a/06, 05a/07, 05a/08, 05a/09, 05a/14, 05a/15, 05a/18, 05a/19, 05a/20, 05a/21, 05a/23, 05b/02, 05b/04, 05b/05, 05b/06, 05b/08, 05b/09, 05b/10, 05b/11, 05b/12, 05b/13, 05b/16, 05b/18, 05b/19, 05b/20, 05b/22, 05b/22, 06a/01, 06a/03, 06a/04, 06a/05, 06a/06, 06a/08, 06a/09, 06a/09, 06a/10, 06a/12, 06a/14, 06a/15, 06a/17, 06a/18, 06a/19, 06a/21, 06b/02, 06b/03, 06b/04, 06b/05, 06b/06, 06b/08, 06b/09, 06b/10, 06b/11, 06b/12, 06b/13, 06b/16, 06b/17, 06b/18, 06b/19, 06b/19, 06b/21, 06b/23, 07a/02, 07a/02, 07a/04, 07a/04, 07a/05, 07a/06, 07a/06, 07a/07, 07a/08, 07a/09, 07a/10, 07a/13, 07a/14, 07a/15, 07a/16, 07a/17, 07a/18, 07a/19, 07a/20, 07a/20, 07a/21, 07a/21, 07a/23, 07b/02, 07b/04, 07b/05, 07b/06, 07b/07, 07b/08, 07b/09, 07b/16, 07b/17, 07b/18, 07b/20, 07b/21, 07b/23, 08a/01, 08a/05, 08a/05, 08a/09, 08a/10, 08a/11, 08a/15, 08a/17, 08a/18, 08a/20, 08a/21, 08b/01, 08b/02, 08b/03, 08b/04, 08b/04, 08b/05, 08b/11, 08b/14, 08b/15, 08b/16, 08b/18, 08b/18, 08b/20, 08b/20, 08b/21, 08b/23, 09a/01, 09a/02, 09a/02, 09a/03, 09a/04, 09a/04, 09a/05, 09a/06, 09a/06, 09a/09, 09a/10, 09a/10, 09a/11, 09a/12, 09a/13, 09a/14,

09a/15, 09a/18, 09a/18, 09a/19, 09a/23, 09a/23, 09b/03, 09b/06, 09b/07, 09b/07, 09b/09, 09b/10, 09b/10, 09b/11, 09b/12, 09b/13, 09b/14, 09b/16, 09b/17, 09b/18, 09b/20, 09b/20, 09b/21, 09b/23, 10a/01, 10a/02, 10a/03, 10a/03, 10a/05, 10a/06, 10a/07, 10a/08, 10a/09, 10a/10, 10a/14, 10a/15, 10a/16, 10a/16, 10a/19, 10a/20, 10a/21, 10a/22, 10a/23, 10b/01, 10b/03, 10b/04, 10b/04, 10b/06, 10b/08, 10b/09, 10b/10, 10b/11, 10b/13, 10b/14, 10b/19, 11a/02, 11a/02, 11a/03, 11a/09, 11a/10, 11a/10, 11a/12, 11a/12, 11a/14, 11a/15, 11a/16, 11b/01, 11b/01, 11b/02, 11b/03, 11b/04, 11b/05, 11b/05, 11b/06, 11b/07, 11b/09, 11b/13, 11b/17, 11b/18, 11b/20, 12a/02, 12a/03, 12a/04, 12a/06, 12a/07, 12a/08, 12a/09, 12a/10, 12a/10, 12a/12, 12a/12, 12a/13, 12a/15, 12a/15, 12a/16, 12a/17, 12a/17, 12a/19, 12a/21, 12a/23, 12b/02, 12b/03, 12b/05, 12b/06, 12b/08, 12b/11, 12b/12, 12b/16, 12b/17, 12b/18, 12b/19, 13a/01, 13a/08, 13a/11, 13a/12, 13a/13, 13a/16, 13a/17, 13a/18, 13a/19, 13a/20, 13a/21, 13a/22, 13b/02, 13b/04, 13b/05, 13b/06, 13b/07, 13b/08, 13b/08, 13b/19, 13b/20, 13b/21, 13b/23, 14a/01, 14a/04, 14a/05, 14a/06, 14a/10, 14a/11, 14a/12, 14a/12, 14a/14, 14a/14, 14a/15, 14a/15, 14a/17, 14a/19, 14a/19, 14a/21, 14a/22, 14a/23, 14b/01, 14b/02, 14b/03, 14b/03, 14b/03, 14b/04, 14b/06, 14b/06, 14b/08, 14b/09, 14b/13, 14b/13, 14b/19, 14b/19, 14b/20, 14b/21, 15a/04, 15a/04, 15a/15, 15a/19, 15a/20, 15b/03, 15b/04, 15b/07, 15b/10, 15b/11, 15b/12, 15b/13, 15b/15, 15b/16, 15b/16, 15b/17, 15b/19, 15b/20, 15b/21, 15b/22, 15b/23, 16a/02, 16a/03, 16a/04, 16a/07, 16a/08, 16a/09, 16a/10, 16a/11, 16a/12, 16a/18, 16a/23, 16b/03, 16b/04, 16b/05, 16b/06, 16b/08, 16b/12, 16b/12, 16b/14, 16b/15, 16b/16, 16b/16, 16b/17, 16b/20, 16b/22, 16b/22, 16b/23, 16b/23, 17a/01, 17a/02, 17a/02, 17a/04, 17a/07, 17a/08, 17a/09, 17a/10, 17a/11, 17a/13, 17a/14, 17a/15, 17b/03, 17b/07, 17b/08, 18a/01, 18a/01, 18a/02, 18a/02, 18a/04, 18a/05, 18a/06, 18a/07, 18a/08, 18a/10, 18a/11, 18a/12, 18a/18, 18a/19, 18a/19, 18a/20, 18a/21, 18a/22, 18a/23, 18b/01, 18b/02, 18b/10, 18b/10, 18b/11, 18b/12, 18b/13, 18b/15, 18b/15, 18b/17, 18b/18, 18b/19, 18b/20, 18b/21, 18b/21, 19a/02, 19a/03, 19a/04, 19a/05, 19a/05, 19a/06, 19a/07, 19a/09, 19a/10, 19a/12, 19a/13, 19a/14, 19a/14, 19a/14, 19a/15, 19a/17, 19a/18, 19a/23, 19b/01, 19b/01, 19b/02, 19b/04, 19b/07, 19b/08, 19b/08, 19b/09, 19b/10, 19b/10, 19b/11, 19b/13, 19b/14, 19b/16, 19b/18, 19b/19, 19b/21, 19b/22, 19b/23, 20a/01, 20a/01, 20a/02, 20a/03, 20a/04, 20a/06, 20a/07, 20a/08, 20a/09, 20a/09, 20a/10, 20a/10, 20a/11, 20a/13, 20a/15, 20a/16, 20a/17, 20a/22, 20b/01, 20b/03, 20b/10, 20b/11, 20b/12, 20b/13, 20b/14, 20b/16, 20b/17, 20b/18, 20b/19, 20b/21, 20b/22, 21a/02, 21a/03, 21a/04, 21a/05, 21a/07, 21a/11,

21a/12, 21a/13, 21a/14, 21a/15, 21a/17, 21a/23, 21b/02, 21b/04, 21b/06, 21b/06, 21b/20, 21b/21, 21b/21, 21b/22, 21b/23, 21b/23, 22a/01, 22a/01, 22a/03, 22a/04, 22a/04, 22a/06, 22a/07, 22a/08, 22a/08, 22a/09, 22a/13, 22a/14, 22a/15, 22a/19, 22a/20, 22a/21, 22a/22, 22b/02, 22b/09, 22b/11, 22b/13, 22b/18, 22b/21, 22b/23, 23a/01, 23a/02, 23a/06, 23a/09, 23a/10, 23a/11, 23a/12, 23a/14, 23a/15, 23a/18, 23a/20, 23b/01, 23b/03, 23b/05, 23b/06, 23b/07, 23b/08, 23b/11, 24a/09, 24a/16, 24a/16, 24a/17, 24a/17, 24a/21, 24a/22, 24b/06, 24b/07, 24b/10, 24b/13, 24b/19, 24b/21, 24b/21, 24b/22, 24b/22, 24b/23, 25a/01, 25a/02, 25a/03, 25a/05, 25a/05, 25a/06, 25a/09, 25a/10, 25a/10, 25a/14, 25a/15, 25a/18, 25a/21, 25a/22, 25b/01, 25b/06, 25b/09, 25b/10, 25b/10, 25b/11, 25b/13, 25b/15, 25b/16, 25b/17, 25b/18, 25b/19, 25b/20, 25b/20, 25b/22, 26a/03, 26a/04, 26a/08, 26a/11, 26a/11, 26a/12, 26a/13, 26a/14, 26a/15, 26a/16, 26a/17, 26a/17, 26a/18, 26a/19, 26a/22, 26a/23, 26b/03, 26b/04, 26b/04, 26b/06, 26b/07, 26b/07, 26b/09, 26b/11, 26b/12, 26b/13, 26b/14, 26b/16, 26b/17, 26b/21, 26b/23, 27a/01, 27a/06, 27a/09, 27a/10, 27a/10, 27a/11, 27a/12, 27a/16, 27a/17, 27a/18, 27a/19, 27a/23, 27b/01, 27b/02, 27b/03, 27b/04, 27b/05, 27b/08, 27b/08, 27b/09, 27b/10, 27b/12, 27b/14, 27b/15, 27b/16, 27b/19, 27b/20, 27b/21, 27b/22, 27b/22, 28a/02, 28a/02, 28a/03, 28a/04, 28a/05, 28a/06, 28a/07, 28a/07, 28a/08, 28a/10, 28a/12, 28a/14, 28a/16, 28a/16, 28a/18, 28a/19, 28a/19, 28a/20, 28a/21, 28a/23, 28b/02, 28b/02, 28b/03, 28b/04, 28b/08, 28b/09, 28b/10

[685]

egil- 1. Eğik bir durum almak, bir yöne doğru çarpılmak. (***göz egilmesi*** Şaşılık.)

göz e.-mesini 22a/16

gözüñ e.-mesini 22a/15

gözüñ doġrulıḳdan bir ṭarafa e.-mesinüñ 22a/11

göz e.-üp dönmesinüñ 22a/16

e.-ür 24b/09

2. İnsan vücudunun belden yukarısını aşağıya doğru eğmek.

e.-mek 17a/09

e.-üp 10b/12, 16b/01

[3]

egilin- Eğilmek, çarpılmak.

yüzi gözi e.-menüñ 10b/07

[1]

egri 1. Doğru veya düz olmayan, bir noktasında yön değiştiren, çarpık, eğri.

e. olduġınuñ 22a/11

2. Eğik olarak, eğilmiş biçimde.

e. 20a/20, 20a/23, 20b/01, 23a/21

[5]

egril- Eğri bir durum almak, kıvrılmak, bükülmek, eğrilmek.

e.-mişdür 20a/21

[1]

ek- Belli maksatla serpmek.

e.-e 13b/08

e.-e (ege) 14a/20

e.-eler 13b/08, 17b/12

e.-erler ise 13b/07, 17b/04

e.-erse 13a/13, 13a/14

e.-erseler 13b/09, 13b/17, 13b/19

e.-seler 13b/11

e.-üp 13a/12, 19b/11

[14]

ekābir *Ar.* Büyük adamlar, ileri gelenler, yüksek mevkilerde bulunanlar.

e.-i eṭibbādan 14b/17

[1]

ekkāle *Ar.* "Etrafındaki etleri çürütüp mahveden" anlamındaki *ekkâl* sözcüğünün tamlamalarda ortaya çıkan, aynı anlamındaki müennes şekli. *krş.* **yeyici**

edviye-i e. 24b/06

[1]

ekl *Ar.* Yeme. *krş.* **ye-**

e. idüp 05b/20, 24b/06

e. olına 12a/14

e. olmaḳdur 09a/17

[4]

ekmek Tahıl unundan yapılmış hamurun fırında, sacda veya tandırda pişirilmesiyle yapılan yiyecek.

e. içi yumşaġını 17a/15

[1]

ekṣerī *Ar.* Çok defa, çok zaman, çoğunlukla, ekseri. *krş.* **ekṣeriyyā**

e. 08a/02

[1]

ekṣeriyyā *Ar.* Çok defa, çok zaman, çoğunlukla, ekseriya. *krş.* **ekṣerī**

e. 17b/21

[1]

eksil- Eskisinden az duruma gelmek, azalmak.

e.-dükçe 18b/03, 18b/04

e.-mez 19a/22

[3]

ekşi 1. Ağızda buruk, keskin, kekre bir tat bırakan, tadı limon veya sirkeye benzeyen.

e. enār ḳabuġını 26b/23

e. enār ṣuyıla 05b/07

e. şarāba 15a/11

e. şerbet 05b/17

2. Tadı buruk ve kekre olan, limon ve sirkeye benzer bir tat veren şey.

e.+den 21a/22

3. Mayalanmış.

ekşimiş ḫamīr e.+sinden 05a/21

[6]

ekşi- Bir besin maddesi, faydalı bakteriler etkisiyle ekşilik kazanarak başka bir besin maddesi hâline dönüşmek, mayalanmak.

e.-miş ḫamīr ekşisinden 05a/21

[1]

ekşili İçine ekşi konmuş.

e. 15a/09

[1]

ekşilik Ekşi olma durumu.

e. 17a/20

[1]

el Kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü.

e.+i 10a/14, 11a/08, 13b/05

e.+i ayaġı ṣovur 08a/23

e.+leri 09b/02

[5]

elbetde *Ar.* Kuşkusuz, mutlaka, elbette.

e. 15a/12

[1]

elek Taneli veya un gibi toz durumunda olan şeyleri yabancı maddelerden ayıklamak veya incesini kabasından ayırmak için kullanılan, tahta bir kasnak ve tek tarafa gerilmiş, gözenekli tel, kıl, bez vb.nden oluşan araç. (***elekden geçür-*** Elemek.)

e.+den geçürüp 16a/04, 16a/04, 17a/03, 27a/05

[4]

elem *Ar.* Ağrı, acı, sancı, sızı. *krş.* **acı**, **aġrı**, **sızı**, **vecaʿ**

e. 15a/19

e. virür 07b/16

e.+i 07b/15, 24a/07, 24a/08

e.+ini 14b/19, 14b/20, 15a/14, 15a/17, 23b/07

ısıçaḳdan olan e.+ini 26a/14

[11]

elli Kırk dokuzdan sonra gelen sayının adı ve bu sayı kadar olan.

e. 16a/04

[1]

em- Dudak, dil ve nefes yardımı ile içine çekmek.

e.-er 10a/11, 23b/23

e.-se 12b/02

[3]

emīn *Ar.* Şüphesi olmayan.

e. olur 12a/13

[1]

emzür- Kadın veya dişi hayvan, memesindeki sütü yavruya vermek, emzirmek.

gicede çoḳ e.-medendür 27a/15

gicede e.-mesini 27a/16

[2]

en Bir şeyin iki boyutundan daha küçük olanı, genişlik.

e.+ine 11b/12

[1]

enār *Far.* Nar kelimesinin eski metinlerde rastlanan asıl şekli. *bk.* **nār**

e. ḳabı 26b/06

e. ḳabını 27b/15

ekşi e. ḳabuġını 26b/23

ekşi e. ṣuyıla 05b/07

[4]

Enderānī ṭuz Billur renkte tıbbi bir tuz, saf tuz, Hacı Bektaş tuzu. *krş.* **Enderānī ṭuzı**

e. 27a/19

[1]

Enderānī ṭuzı *bk.* **Enderānī ṭuz**

e. 27b/08

[1]

endir- *bk.* **indür-**

Aşağıya doğru sarkıtmak, salmak, bırakmak, indirmek.

e.-emez 10a/19

[1]

enfaʿ *Ar.* Çok (daha, en, pek) faydalı, pek yararlı, çok nafi.

e.+dur 11a/14

e.+ındandur 09b/22

[2]

enfiye *Ar.* Kurutulmuş tütünden yapılan ve buruna çekilen keyif verici, aksırtıcı toz, burun otu.

e. 05a/23

[1]

engeç Ayaklarının ilk çifti kıskaç hâlinde gelişmiş olan, eti için avlanan, suda yaşayan eklem bacaklı böcek, yengeç.

e. 24a/06

[1]

eñse 1. Boynun arka kısmı.

e. çuḳurından 22b/20

2. Arka, art.

e. çuḳurı 11a/15

e. çuḳurına 11a/15

ḳulaḳ e.+sinde 28a/09

ḳulaḳ e.+sinde 28a/19, 28a/23

[6]

erkek 1. Canlı varlıkların üreme bakımından ayrıldığı iki cinsten dişisini dölleyecek şekilde yaratılmış olan.

e. ḳaṭırıñ 12b/18

2. Yetişmiş, delikanlılık çağından çıkmış adam.

e.+e (erkege) 12b/18

[2]

esāfil *Ar.* Çok (daha, en, pek) aşağı, bayağı olanlar. (***esāfil-i beden*** Vücudun el, ayak ve makat kısımları.)

e.-i beden 09b/02

e.-i bedeninden 09b/01

[2]

eṯer *Ar.* İz.

e. 22a/02

gözde olan e.+e 22a/03

ḳurūḥuñ e.+ini 22a/03

[3]

eski 1. Çok zamandan beri var olan, üzerinden zaman geçmiş olan.

e. cevzi 18a/20

e. cevzüñ ḳabını 13b/07

e. olup 15a/04

e. ṣıġır yaġını 25b/22

e. şarāb 06b/10, 27a/05

e. ṭurp toḫmı yaġı 25b/10

e. yaġ 27a/18

e. zeyt 09b/07

e. zeyt yaġına 11b/17

e. zeyt yaġını 11a/04, 19a/16, 21a/17

e.+sine 10b/10

2. Şimdikinden önce olan, önceki, sabık.

e. 10a/05

[15]

eşek Atgillerden, uzun kulaklı binek ve hizmet hayvanı.

e. südidir 13a/19

e. südini 22b/02
e. ṭırnaġını 10a/05
e.+üñ (eşegüñ) 10a/03
[4]

eşek ṭurpı *T. + Far. bk.* **eşek turpı**
e. ʿuṣāresile 15a/05
e. ʿuṣāresini 16a/18
[2]

eşek turpı *T. + Far.* Turpgillerden kökleri sofralarda çeşni, çiçekleri ve yaprakları halk hekimliğinde idrar artırıcı olarak kullanılan, etli ve iri beyaz köklü otsu bitki, yaban turpu, bayır turpu. *Armoracia lapathifolia. krş.* **eşek ṭurpı**
e. ʿuṣāresini 25a/18
e. yaġını 26a/11
e.+nuñ ʿuṣāresinden 10a/22
[3]

eşyā *Ar.* Şeyler, nesneler. *bk.* **şey**
e.+ları 16a/07
e.+yı 08a/04
[2]

eṭibbā *Ar. bk.* **eṭibbā'**
e.+dan 07b/10
ekābir-i e.+dan 14b/17
[2]

eṭibbā' *Ar.* Tabipler, doktorlar.
e. 12b/10
ṣınāʿatü'l-e. 04b/12
[2]

et 1. İnsan ve hayvan vücudunun kas ve yağdan meydana gelen, kemikle deri arasında bulunan kısmı.
e. 16b/21, 23b/12
göz pıñarında olan e. 16b/20
e.+dür 23b/12
e.+i 16b/20
göziñ e.+i 16b/17
gözüñ e.+inde 23a/23
e.+iniñ 23b/01
e.+üñ artıḳlığından 23a/16

2. Hayvan vücudunun yiyecek maddesi olarak kullanılan kas kısmı.
bir yaşında ḳuzı e.+i 09b/23
ġalīẓ ṣıġır e.+i 21b/12
keçi e.+i 10a/10
ḳoyun e.+i 10a/09, 19a/19
pilic ve oġlaḳ eti 07b/13
ṣıġır e.+i 18b/07
deve e.+inden 18b/18
ḥayvān e.+inden 10b/15
ḥayvān e.+ine 10b/16
süd emer oġlaḳ e.+ine 23b/23
ḳoyun e.+ini 09b/10
oġlaḳ e.+ini 18a/14
ṣıġır laḥmı yaʿnī e.+ini 07b/06
e.+lere perhīz eyleye 24b/20
ġalīẓ e.+leri 18b/06
oġlaḳ ve ḳuzı e.+leri 24a/10
balıḳ e.+ünüñ ṣuyını 25a/14
krş. **laḥm**
[27]

et- *bk.* **it-**
1. Yapmak.
e.-dükleri 16a/23
e.-mege 05a/10, 08b/22
e.-mek 15a/03
e.-meyeler 23a/18

2. Arapçada fiil kökü olan ve dilimize isim olarak geçen mastarları kendi anlamı ile tekrar fiilleştirir.

seyelān e.-dükde 07a/11

cimāʿ e.-mek 18b/07

müṭālaʿa e.-mek 25a/17

ḥacāmet e.-mekdür 13a/04

beyān e.-memişdür 26b/19

perhīz e.-mesün 10b/17

cimāʿ e.-meye 19b/03

ḥareket e.-meye 15a/02

istiʿmāl e.-meye 15a/13

taḥrīk e.-meye 15b/02

ẓuhūr e.-mez 06a/23

3. Türkçe bazı isimlerle Arapça, Farsça ve Batı dillerinden dilimize geçmiş birçok isimden sonra gelerek bu isimlere "ismin ifade ettiği işi yapmak, işlemek" anlamını, ayrıca kelimelerin taşıdığı manalara göre değişen çeşitli anlamlar katar.

ʿilāc e.-me 19b/02

ʿilāc e.-mediler ise 23b/01

kār e.-mese 17b/16

kār e.-mez 23a/11, 24a/08

kār e.-mez ise 21a/04

tamām e.-dükden 24b/04

[23]

etān *Ar.* Dişi eşek.

lebenü'l-e. 13a/19

[1]

etdür- Başkası vasıtasıyla yapmak veya başkasının yapmasına yol açmak, yapmaya zorlamak.

ishāl e.-eler 20a/12

[1]

etlendür- (Yara için) İyileştirmek, kapatmak, et bağlamasını sağlamak.

e.-ür 26b/16, 27a/20

[2]

evfaḳ *Ar.* Çok (daha, en, pek) uygun.

e.+dur 14b/11

[1]

evlā *Ar.* Daha uygun, daha iyi, daha layık, yeğ. *krş.* **yeg**

e. 14b/11

e. olan 26b/20

e.+dur 04b/18, 05b/23

[4]

evvel *Ar.* Karşılaştırma yoluyla bir yer, zaman veya oluşun bahsedilen yer zaman veya oluştan önde veya önce bulunduğunu veya olduğunu anlatır, önce.

e. 05b/19, 12b/06, 12b/09, 14b/16, 16a/22, 21b/08, 21b/08

e.+inde 08a/18

[8]

eyegü Hayvan ve insanın kaburgası, eğe kemiği, kaburga.

e. kemüklerine 11a/10

[1]

eyle- 1. Yapmak.

e.-mek 18b/08

e.-ye 24b/03

bal mūmı e.-ye 07a/01

2. Arapçada fiil kökü olan ve dilimize isim olarak geçen mastarları kendi anlamı ile tekrar fiilleştirir.

beyān e.-di 09a/23

tenḳiye e.-dükden 09a/19, 17b/01

tesmiye e.-düm 04b/13

defʿ ve menʿ e.-mede 15b/13

istiʿmāl e.-mek 17b/23

perhīz e.-mesi 15a/07

cimāʿ e.-se 09b/08, 11a/20

ġarġara e.-se 13a/07

ġarḳ e.-se 13a/21

istifrāġ e.-se 07b/21, 11a/20

istinşāḳ e.-se 05a/07

muvāẓabet-e.-se 11a/14

mülāzemet e.-se 07a/17

nüṭūl e.-se 08b/21, 11b/19

ṭabḫ e.-se 05b/08

ḥacāmet e.-sün 24a/16

sükūt e.-sün 23b/05

ibtidāʾ e.-ye 23a/19

iḫtiḳān e.-ye 15a/13

istifrāġ e.-ye 24a/03, 26a/05

istiġrāḳ e.-ye 22b/16, 22b/16

istiʿmāl e.-ye 12b/10, 15a/08

mülāzemet e.-ye 15b/02, 21b/11

perhīz e.-ye 10b/17, 21b/12, 24b/20

ṣabr e.-ye 17b/05

istifrāġ e.-yeler 21a/06

istiʿmāl e.-yeler 18a/14, 21b/10

3. Türkçe bazı isimlerle Arapça, Farsça ve Batı dillerinden dilimize geçmiş birçok isimden sonra gelerek bu isimlere "ismin ifade ettiği işi yapmak, işlemek" anlamını, ayrıca kelimelerin taşıdığı manalara göre değişen çeşitli anlamlar katar.

ḥacāmet e.-mek 18b/08

żımād e.-mek 11b/14

ʿilāc e.-meye 19a/23

kār e.-mez 19b/01

tamām e.-miş 14b/03

żımād e.-r ise 12a/08, 26a/03

żımād e.-rse 08b/15

buḫūr e.-se 07a/02, 07a/04

ḫamīr e.-se 04b/18

merhem e.-se 05b/08

püryān e.-se 05a/01

sürme e.-se 15b/16

ṭılāʾ e.-se 07b/20, 11a/17, 18b/12

tütsi e.-se 06a/21, 09b/10, 12a/03

yaḳu e.-se 05a/21, 07b/09

żımād e.-se 04b/16, 04b/19, 04b/20, 05a/02, 05a/05, 05a/06, 05a/22, 05b/05, 05b/07, 05b/09, 05b/10, 05b/13, 05b/14, 05b/22, 05b/23, 06a/07, 06a/22, 06b/01, 06b/03, 06b/05, 06b/06, 06b/13, 06b/18, 07a/14, 07a/16, 07a/19, 07b/02, 07b/06, 08a/02, 08a/15, 08a/20, 08b/02

żımād e.-seler 04b/23

naẓar e.-sün 27b/19

ʿilāc e.-yeler 24a/18

ʿilāc e.-yesin 19b/02

sürme e.-ye 18a/06

ṭılāʾ e.-ye 05b/02, 07b/23

ṭıllāʾ e.-ye 05b/03

yaḳu e.-ye 05b/02, 05b/02

żımād e.-ye 06b/11, 10b/21, 13b/14

ġamīr e.-yüp 04b/16

żımād e.-yüp 04b/21

[110]

eyü Güzel, hoş, iyi.

e. ḳoḳulu 06a/15, 13a/08, 14b/06

e. rāyiḥası 14a/23

e. ṭopraḳdur 23b/09

e. yaşlıḳ şey 18a/16

[6]

ez- Bir sıvı içinde karıştırarak belli bir kıvama getirmek, sulandırıp eritmek. *krş.* **ḥall**

e.-erse 05b/23

e.-üp 05b/01, 05b/06, 05b/22, 05b/23, 06a/10, 06a/16, 06a/16, 07a/14, 07a/15, 07b/18, 08a/06, 08b/15, 08b/16, 09b/17, 09b/21, 10a/10, 10a/10, 10a/21, 10a/23, 10b/23, 14a/02, 14a/05, 14a/14, 14a/21, 15b/10, 16b/13, 17a/05, 17a/14, 18a/02, 18b/12, 19b/20, 21a/03, 23a/07, 23b/11, 25b/16, 25a/19, 26b/13, 27b/08, 28a/08

[40]

eziyyetli *Ar. + T.* Eziyet veren, zahmetli.

e. olanı 25a/16

[1]

F

fākihe *Ar.* Meyve, yemiş.

maṭbūḫ-ı f. 26a/06

[1]

fālic *Ar. bk.* **fāliç**

f. 10a/18

f.+e 10a/20, 10a/21

[3]

fāliç *Ar.* Vücudun yarısını tutmaz hâle getiren (inme). *krş.* **fālic**

f. 10a/19

f. olduġu 10b/05

f. olur ise 10b/04

f.+e 10a/22, 10a/23, 10a/23, 10b/03, 10b/06, 10b/08

f.+üñ muḳaddimesidür 10b/07

[10]

farça *Far. bk.* **parça**

Bir bütünden ayrılmış kısım.

f. 23a/07

[1]

fāre *Ar.* Sıçangillerden, küçük vücutlu, kemirgen, memeli hayvan.

f. 06a/23

f. necesini 16b/04

f.+nüñ ḳuyruġını 10a/06

f.+nüñ zibilini 20b/14

[4]

farḳ *Ar.* İki şeyin birbirinden ayrılmasını sağlayan değişik taraf, başkalık, farklılık.

f. 19a/21, 21b/15, 21b/16

[3]

fāsid *Ar.* Bozulmuş, bozuk, kötü, fasit.

fikr-i f. 09b/15

māddesi f. olmadandur 20b/07

mi‘desi f. olup 13a/05
[3]
fāside *Ar. Fâsid* sözcüğünün tamlamalarda ortaya çıkan aynı anlamdaki müennes şekli. *bk.* **fāsid**
nefs-i f.+yi 12a/21
[1]
faṣl *Ar.* Bölüm, fasıl.
f.+a 27b/19
f.+ında 28a/12
[2]
fā’yide *Ar.* Yarar, fayda. *krş.* **nef‘**
f. iden 17a/09
f. ider 05a/07, 05b/19, 06b/01, 07a/23, 07b/01, 07b/03, 07b/08, 07b/18, 08a/05, 08a/06, 08a/18, 08b/02, 08b/02, 08b/11, 08b/15, 09a/18, 09a/19, 09a/20, 09a/23, 09b/03, 09b/07, 09b/07, 09b/17, 09b/18, 09b/20, 09b/21, 09b/22, 10a/02, 10a/02, 10a/03, 10a/06, 10a/06, 10a/08, 10a/08, 10a/09, 10a/10, 10a/11, 10a/12, 10a/15, 10a/16, 10a/16, 10a/17, 10a/20, 10a/21, 10a/22, 10a/23, 10b/03, 10b/03, 10b/06, 10b/09, 10b/10, 10b/11, 10b/13, 10b/13, 10b/14, 10b/21, 10b/22, 10b/22, 10b/23, 11a/02, 11a/03, 11a/04, 11a/06, 11a/08, 11a/10, 11a/10, 11a/11, 11a/12, 11a/13, 11a/15, 11a/16, 11a/17, 11b/01, 11b/02, 11b/04, 11b/04, 11b/05, 11b/05, 11b/06, 11b/09, 11b/09, 11b/10, 11b/14, 11b/15, 11b/15, 11b/16, 11b/17, 11b/18, 11b/19, 11b/21, 11b/23, 12a/03, 12a/05, 12a/06, 12a/10, 12a/10, 12a/12, 12a/13, 12a/15, 12a/16, 12a/17, 12a/19, 12a/23, 12b/01, 13a/09, 13a/11, 13a/12, 13a/13, 13a/14, 13a/18, 13a/19, 13a/20, 13a/21, 13a/22, 13b/01, 13b/03, 14a/15, 14b/03, 14b/06, 14b/09, 14b/22, 15a/04, 15a/06, 15a/20, 15b/04, 15b/06, 15b/16, 15b/18, 16a/18, 16a/19, 16b/04, 16b/05, 16b/05, 16b/09, 16b/15, 16b/16, 16b/17, 16b/18, 17a/05, 17a/07, 17a/11, 17b/07, 17b/08, 17b/09, 17b/15, 18a/01, 18a/04, 18a/05, 18a/06, 18a/09, 18a/12, 18a/12, 18a/14, 18a/18, 18a/19, 18a/21, 19b/05, 19b/11, 19b/14, 19b/20, 19b/21, 19b/23, 20a/01, 20a/01, 20a/02, 20a/03, 20a/04, 20a/05, 20a/07, 20a/08, 20a/08, 20a/09, 20a/10, 20a/11, 20b/19, 21a/03, 21a/09, 21a/13, 21a/14, 21a/18, 21b/03, 21b/03, 21b/05, 21b/06, 21b/06, 21b/07, 21b/14, 21b/20, 22a/08, 22a/20, 22a/21, 22b/08, 22b/08, 22b/09, 22b/10, 22b/13, 23a/01, 23a/02, 23a/04, 23a/15, 23b/03, 23b/04, 23b/07, 23b/08, 23b/09, 23b/11, 23b/21, 24a/09, 24a/16, 24a/17, 24a/17, 24b/08, 24b/10, 24b/11, 24b/16, 25a/01, 25a/02, 25a/03, 25a/04, 25a/23, 25b/07, 25b/09, 25b/10, 25b/12, 25b/13, 25b/13, 25b/20, 26a/03, 26a/03, 26a/04, 26a/05, 26a/10, 26a/11, 26a/12, 26a/15, 26a/16, 26a/16, 26a/17, 26a/18, 26a/19, 26a/20, 26a/20, 26a/23, 26b/01, 26b/04, 26b/05, 26b/07, 26b/07, 26b/08, 26b/10, 26b/14, 26b/17, 27a/01, 27a/02, 27a/06, 27a/09, 27a/10, 27a/10, 27a/13, 27b/02, 27b/04, 28a/02, 28a/03, 28a/04, 28a/06, 28a/07, 28a/07, 28a/08, 28a/14, 28a/22

f. idüp 05a/15, 05b/08, 07b/04, 08a/12, 09b/19, 13a/07, 17a/10, 23a/04

f.+si 09b/22, 15b/13, 18a/15, 18a/17, 21a/15

[284]

fażalāt *Ar.* Artık, dışkı vb.nin çoğul şekli, kazurat.

f.+ı 07a/08

köti ve alçaḳ f.+ı 21b/10

[2]

felā ḥācetun ilā iʿādetihi *Ar.* "Tekrar edilmesine gerek yoktur" anlamına gelir.

f. 13b/14

[1]

fenā *Ar.* Hoşa gitmeyecek durumda olan, istenen veya gereken nitelikte bulunmayan, kötü. *krş.* **fenā**, **köti**, **rediyy**

f. 21b/10

f. rüʾyā 09a/11

f. yaşlıḳdan 14a/13

[3]

fer *Far.* (Göz için) Canlılık. *krş.* **nūr**

gözüñ f.+ini 18b/08

[1]

fesād *Ar.* Tabii hâlden çıkma, bozulma, bozukluk.

f.-ı hażm 13a/04

[1]

feslegen *Yun.* Ballıbabagillerden, Akdeniz ülkelerinde yetişen, yaprakları güzel kokulu, beyaz veya pembe çiçekli, bir yıllık ve otsu bir süs bitkisi, reyhan, fesleğen. *Ocimum basilicum. krş.* **reyḥān**

f. ʿuṣāresini 26b/03

f.+e 06a/15

f.+i 18b/02

[3]

fezaʿ *Ar.* Korkudan dolayı inleyip sızlama.

f. idüp 11b/11

uyḳuda f. idüp 09a/09

[2]

fındıḳ *Ar.* < *Yun.* Kayıngillerden, kuzey yarım kürenin ılık yerlerinde yetişen, altı yedi metre boyunda, yaygın tepeli bir ağaççık *(Corylus avellana)* ve bu ağaççığın sert bir kabuk içinde bulunan yağlı, nişastalı ürünü. *krş.* **bunduḳ**, **finduḳ**

f. 09b/16, 14b/04

f.+a (fındıġa) 22a/14

[3]

finduḳ *Ar.* < *Yun. bk.* **fındıḳ**

f.+ı (finduġı) 22a/21

[1]

fırın *Ar.* < *Yun.* Bir maddenin fiziksel veya kimyasal değişime uğratılması amacıyla içinde ısıtıldığı araç, fırın.

f.+da 13b/08

[1]

fıstıḳ *Ar.* < *Far.* Antep fıstığı, çam fıstığı veya yer fıstığı denilen yemişlerin genel adı.

f. şarābıla 06b/09

[1]

fikr *Ar.* 1. Düşünce, fikir.

f.-i fāsid 09b/15

2. Düşünme, tefekkür. *krş.* **düşün-**

f. ile ḥādiṯ olan maraża 12b/15

[2]

fitīl *Ar.* 1. Çeşitli malzemeler kullanılarak hazırlanan ve anüs, kulak, burun gibi organlara konulan ilaç.

f. düzüp 23a/07, 26a/14, 26b/10, 28b/09

f. ḳoyalar 23a/09

f. ḳoyup 27a/08

f. yapsa 08b/21

2. Kanamayı durdurma, cerahati boşaltma vb. amaçlarla, genellikle çeşitli ecza ve ilaçlara batırılarak kulak, burun gibi organlara konulan bez, pamuk veya benzeri şey.

f. 26a/18, 26b/17, 28b/11

[10]

fülfül *Ar.* Karabiber. *krş.* **büber**, **ḳara büber**, **siyāh büber**

f. 24b/15

[1]

G

ġaflet *Ar.* Habersizlik, bilgisizlik, dikkatsizlik.

ġ. olındı ise 20a/04

ġ. olınmaya 05a/08, 05a/11

[3]

gāhīce *Far. + T.* Bazen, bazı kere.

g. 08a/12, 11a/21, 13a/03, 16b/11, 22a/16, 23a/20, 24b/09

[7]

ġalebe *Ar.* Üstün gelme, üstün olma, bastırma.

ġ. 09a/17, 13a/03

[2]

ġālib *Ar.* Üstün, baskın, güçlü, galip.

ġ. olmaġla 24b/09

[1]

ġalīẓ *Ar.* Kalın, sık, yoğun, kesif.

ġ. etleri 18b/06

ġ. olup 20b/08, 20b/10

ġ. ruṭūbātını 15b/18

ġ. ṣıġır eti 21b/12

ġ. ṭaʿāmdan 07b/14

ġ. yelleri 14b/06, 28a/07

ġ. yellerini 28a/08

[9]

ġalīẓraḳ *Ar. + T.* Daha yoğun.

ġ. olur 05a/10

[1]

ġarab *Ar.* Göz pınarında oluşan bir çıban türü.

ġ. 18a/19

ġ.+a 18a/18

ġ.+uñ 18b/02

[3]

ġarġara *Ar.* Su veya ilaçlı bir sıvıyı ağzın içinde sesli bir şekilde oynatıp yutmadan tükürmek suretiyle ağzı ve boğazı temizleme ve ilaçlama.

ġ. eylese 13a/06

ġ. ide 14a/14

[2]

ġarīḳūn *Ar. bk.* **ġārīḳūn**

ġ.+ı 14a/19

[1]

ġārīḳūn *Ar.* Katranköpüğü. *krş.* **ġarīḳūn**

ġ.+ı 08b/03

[1]

ġarḳ *Ar.* Suya batırma.

ġ. eylese 13a/21

[1]

ġayb *Ar.* Gizli olan, göze görünmeyen şey, kayıp.

ġ. olur 22b/19

[1]

ġāyet *Ar.* Çok, pek çok, son derece.

ġ. 15b/04, 22a/08

[2]

ġāyetle *Ar. + T.* Aşırı derecede.

ġ. 07b/05, 09b/19, 10a/12, 10a/17, 10b/03, 11b/10, 11b/17, 12a/23, 14b/03, 15a/04, 17a/09, 17b/08, 17b/12, 21b/14, 25b/07, 25b/12

[16]

ġayr *Ar.* 1. Başka.

ġ. 06a/12, 13b/08, 22b/16, 24a/21, 28b/01

ġ.+ı 28b/04

ġ.+ıda 23b/01

2. Başka kimse.

ġ.+ları 19a/03

krş. **ġayrı**

[8]

ġayrı *Ar. + T.* 1. Başka.

ġ. 05b/10, 15a/06, 17a/06, 19a/18, 23a/17

ġ.+sını 05a/09

2. Başka kimse.

ġ.+lar 12b/21, 15b/09, 18b/13

ġ.+ları 15b/12, 16b/19, 21a/16

3. (-den) Başka.

ġ. 15a/13

krş. **ġayr**

[13]

geç- 1. Etkisini kuvvetle hissettirmek, işlemek, nüfuz etmek.

ṣovuḳ g.-en başa 13a/14

başına ṣovuḳ g.-ene 13a/11

başına ṣovuḳ g.-enüñ 13a/08

2. Son bulmak, hükmü ve etkisi kalmamak, ortadan kalkmak.

g.-dükde 24a/09

3. Yaşanıp tükenmek, tükenip bitmek, yaşanmak.

g.-dükden 24a/22

g.-medükçe 10b/15

4. (Ad, isim, söz, zikr, bahis vb. kelimelerle) Söylenmek, konuşulmak.

g.-di 28a/12

ẕikri g.-di 09b/11

[8]

geçür- (Bir şeyi) Bir nesnenin bir tarafından sokup öbür tarafından çıkarmak.

dülbendden g.-üp 05a/23

elekden g.-üp 16a/04, 16a/04, 17a/03, 27a/05

[5]

gel- 1. Varmak, ulaşmak, erişmek, vasıl olmak.

g.-üp 23a/05

2. Bir yerden alınıp bir yere ulaştırılmak.

g.-ür 14a/22

3. Ortaya çıkmak, arız olmak.

g.-üp 24a/09

4. İsimlerin yönelme hâliyle etmek yardımcı fiili yerine kullanılır.

ḥarekete g.-mez 10a/14

5. Yer almak, bulunmak.

g.-ür 05a/08

6. … ihtiyacını duymak, … isteği hissetmek.

uyḫu g.-mez 09a/15

uyḳusı g.-mez 09a/13, 09a/16, 09a/16

7. … olduğu görülmek, … olduğu meydana çıkmak.

muvāfıḳ g.-üp 10b/06

münāsib g.-ürse 26b/20

[11]

gelince Kadar, dek. *krş.* **varınca**

g. 11a/15

[1]

gerek 1. Herhangi bir şeyin yapılabilmesi veya olabilmesi için şart olan (şey), lazım.

g.+dür 15a/21

2. Üstün ihtimal bildirir, herhâlde.

olmaḳ g. 26b/19

[2]

getür- 1. Bir yere bir kimse veya şeyle birlikte gelmek, gelirken o kimse veya şey yanında olmak, getirmek.

g.-ürler 23b/11

2. Ortaya çıkmasına sebep olmak, doğurmak.

nisyān g.-en 09b/14

unutṣaḳlıḳ g.-en 09b/13

uyḳu g.-meyen 09a/12

aġsırmaḳ g.-ür 13b/04, 13b/05

baş aġrısı g.-ür 07a/04, 07a/05, 07a/06, 07a/08, 07a/08, 07a/09, 07a/10

baş aġrısını g.-ür 07a/06, 07a/07

muʿtedil uyḫu g.-ür 08b/20

nisyān g.-ür 09b/08, 09b/14, 09b/15

ṭatlu uyḳu g.-ür 09a/07

uyḫu g.-ür 08b/21, 09a/02, 09a/04, 09a/04

uyḳu g.-ür 05b/04, 08b/18, 08b/19, 08b/23, 09a/02, 09a/03, 09a/05, 09a/05

[32]

gevşe- Gerginliğini, sertliğini veya sıkılığını kaybetmek.

gözüñ üst ḳapaġı g.-mek 24b/08

g.-mesinüñ 24a/13

g.-r 24b/09

ʿużv g.-r 11b/12

[4]

gevşedici (İlaç veya tıbbi uygulama) Gevşeklik veren, sakinleştiren, gevşetici.

g. 23a/12

[1]

gevşek Sertliği veya sıkılığı kaybolmuş, sarkık, pörsük.

g. olmasıdur 22a/12

[1]

gevşeklik Gevşek olma hâli, sıkı olmama durumu.

g. 22a/12

[1]

gevşel- Gevşek duruma gelmek; gerginliğini, sertliğini veya sıkılığını kaybetmek.

siñirleriñ g.-mesinden 23a/11

[1]

gez- Bir yöne doğru sürekli yer değiştirmek, hareket etmek, yürümek, dolaşmak.

g.-er 11b/01

g.-meye 15a/02

[2]

ġıdā *Ar.* Canlıların yaşaması, beslenip gelişmesi için gerekli her türlü yiyecek ve içecek, besin.

ġ. ide 24b/20, 26a/06

ġ. idüp 09b/03

muʿtedil ḫafīf ġ. 22b/07

ġ.+sı 09b/18, 26a/06

ġ.+sını 21b/11

ġ.+yı terk ide 15a/02, 15a/12

[9]

ġılẓ *Ar.* Kalın, sert, kaba, koyu olma.

ġ.+ına 20a/05

göz ḳapaġınuñ ḫuşūnetine ġ.+ına 19b/23

göz ḳapaġınuñ ḫuşūnetine ve ġ.+ına 19b/20

göz ḳapaġınuñ perkligine ve ġ.+ına 19b/23

ḫuşūnetine ve ġ.+ına 20a/02, 20a/02

ḳapaġınuñ ḫuşūnetine ve ġ.+ına 20a/03

rūḥ-ı bāṣırıñ ġ.+ındandur 24b/17

göz ḳapaġınuñ yanmasını ve ġ.+ını 19b/22

[9]

ġışā *Ar. bk.* **ġışāʾ**

ġ.+ya 18a/06

ġ.+yı 18a/08

[2]

ġışāʾ *Ar.* Örtü, perde, zar. *krş.* **ġışā**

ġ.+yı 18a/02, 18a/06

[2]

ġışāve *Ar.* Göze inen perde, aksu, katarakt. *krş.* **ġışāvet**

ġ.+nüñ 17b/21, 17b/22

ġ.+ye 18a/02, 18a/03, 18a/05, 18a/09, 19b/05, 19b/07, 19b/08, 19b/09

ġ.+yi 19b/07

[11]

ġışāvet *Ar. bk.* **ġışāve**

ġ.+e 19b/11

ġ.+i 19b/10, 19b/10, 19b/12

[4]

gibi 1. Benzerlik bildirir; benzer, benzeyen.

g. 05a/11, 06b/04, 07b/13, 10b/16, 14a/23, 15a/11, 17b/11, 18b/07,

20b/07, 22b/15, 22b/16, 23a/16, 23a/17, 24a/10, 24a/10, 24b/06

g.+dür 04b/18, 04b/23, 05b/19, 06a/21, 06b/04, 06b/10, 06b/14, 07a/19, 08a/07, 08b/02, 08b/05, 08b/05, 08b/06, 08b/18, 08b/19, 09b/08, 09b/11, 11b/21, 13b/21, 14a/07, 14b/13, 15b/20, 23b/09, 26b/06

2. Bir kimsenin bir işi kendisine benzetildiği kimse tarzında yaptığını veya bir işin kendisine benzetildiği şeydeki biçimde olduğunu göstermek için kullanılır.

g. 05a/01, 05a/10, 05a/23, 05b/06, 06b/05, 07b/07, 09a/14, 10a/18, 14a/11, 14a/18, 14b/12, 14b/13, 15a/04, 15b/11, 15b/16, 15b/17, 16a/03, 16a/07, 16a/14, 17b/07, 17b/08, 18a/03, 18a/03, 19b/05, 20a/01, 20a/22, 21b/09, 22b/23, 23a/14, 24a/02, 24a/06, 24a/21, 26b/02

3. Bahsedilen şey veya kimsenin eşi, örneği, benzeri olan şey veya kimse.

g.+ler 24a/05

g.+lerden 21b/12

4. Aynen, aynı şekilde, nasıl idiyse öyle.

g. 07b/11

5. Hemen, hemen arkasından, o anda.

g. 06a/23

6. Farazi bir karşılaştırmayı gösterir; sanki, … imiş gibi.

g. 11a/16

[78]

gice 1. Güneş battıktan sonra başlayan ve gün ağarıncaya kadar süren karanlık zaman, gece.

g. 05a/17, 09a/18, 12a/06, 21a/12, 21a/13

g. olduḳda 24b/16

g.+de 08b/16, 24a/23, 27a/06, 27a/15, 27a/16

2. Bu zaman içinde, geceleyin, gece vaktinde.

g. 24b/19

[12]

giciyik Kaşıntı, uyuz hastalığı. *krş.* **cereb**

gözde olan cerebi ve g.+i (giciyigi) 17b/07

g.+i (giciyigi) olan göz ḳapaġına 17b/14

[2]

gider- 1. Ortadan kaldırmak, yok etmek.

g.-en 12b/05, 12b/08, 12b/09

g.-mede 05a/22

g.-mege 27b/07

g.-menüñ 18b/14

g.-üp 05b/19, 12b/02, 15a/18, 16a/07, 22a/23, 28a/18

g.-ür 04b/15, 04b/17, 05a/04, 05a/14, 05a/16, 05a/19, 05a/20, 05a/21, 05b/02, 05b/05, 05b/06, 05b/09, 05b/10, 05b/12, 05b/15, 05b/18, 05b/20, 05b/21, 05b/22, 05b/23, 06a/03, 06a/05, 06a/06, 06a/07, 06a/09, 06a/10, 06a/14, 06b/03, 06b/03, 06b/06, 07a/02, 07a/02, 07b/04, 07b/09, 07b/20, 08a/01, 08a/02, 08a/09,

08a/10, 08a/11, 08a/12, 08a/15, 08a/15, 08a/20, 08a/22, 08b/07, 08b/15, 09b/01, 09b/10, 10a/01, 11b/03, 12a/09, 12a/12, 12a/21, 12b/03, 12b/04, 12b/10, 13a/07, 14a/03, 14b/11, 14b/12, 14b/13, 14b/14, 14b/16, 14b/20, 15a/14, 15a/17, 15b/20, 15b/21, 16b/07, 17a/11, 17a/15, 17a/16, 17a/21, 17b/03, 17b/07, 17b/10, 18a/02, 18a/02, 18a/07, 18a/08, 18a/21, 18a/21, 18a/23, 18b/01, 18b/02, 18b/02, 18b/08, 18b/08, 18b/15, 18b/17, 18b/18, 18b/19, 18b/20, 18b/21, 18b/21, 18b/22, 19a/01, 19a/02, 19a/03, 19a/04, 19a/05, 19a/05, 19a/06, 19a/07, 19a/08, 19a/10, 19b/05, 19b/07, 19b/08, 19b/08, 19b/09, 19b/10, 19b/10, 19b/12, 19b/14, 19b/17, 19b/19, 19b/22, 20a/01, 20a/08, 20a/10, 21a/04, 21a/23, 21b/21, 21b/22, 21b/23, 21b/23, 22a/01, 22a/01, 22a/01, 22a/02, 22a/03, 22a/03, 22a/04, 22a/05, 22a/22, 22b/02, 23a/22, 23b/08, 24b/21, 24b/22, 24b/22, 25a/03, 25a/06, 25a/08, 25a/16, 25a/19, 25a/20, 25a/20, 25a/22, 25a/23, 25b/11, 25b/14, 25b/15, 25b/16, 25b/17, 25b/17, 25b/18, 25b/19, 25b/20, 25b/22, 26a/01, 26a/10, 27a/11, 27b/01, 27b/06, 28a/13, 28b/01

2. Çıkarmak.

g.-üp 10a/05

[182]

giderici Yok eden, dindiren.

g. 16a/02, 20a/13

[2]

gir- 1. Dışarıdan içeriye geçmek.

g.-digine 28a/03

g.-dükde 28a/01, 28b/01

g.-en 28a/03, 28a/05, 28b/03, 28b/04, 28a/04

g.-üp 20a/18

2. Belli bir işi yapmak için o işle ilgili yerde bulunmak.

g.-e 23b/21

ḥamāma çoḳ g.-e 15b/02

ḥamāma g.-e 16a/18, 22b/14, 22b/23

ḥammāma g.-e 16b/02, 23b/21

ḥammāma çoḳ g.-mek 11b/16

g.-meye 15b/01

ḥammāma g.-meye 19b/03

ḥamāma g.-üp 17b/01

[20]

git- 1. Bir yerden başka bir yere doğru hareket etmek.

g.-er (gider) 22a/13

g.-erse (giderse) 22a/14

g.-meyüp 22a/14

2. (Hastalık, ağrı vb.) İyileşmek, geçmek.

g.-dükden 19a/06

g.-er (gider) 07b/21, 08a/03, 12b/18, 12b/19, 12b/20, 17b/19, 18b/09

g.-mesi 15a/05

g.-mez 08a/03

g.-se 16b/21

g.-üp (gidüp) 25b/23

3. Yok olmak, işlemez duruma gelmek.

g.-er (gider) 08a/05

4. Belli bir işi yapmak için o işle ilgili yerde bulunmak.

ḥamāma her zamān g.-mek 10b/03

ḥammāma g.-mek 17a/08

[18]

gögüs Vücudun boyunla karın arasında bulunan ve kalp, akciğer gibi organları içine alan bölümü, bağır. *krş.* **ṣadr**

g. perkligine 12a/05

g.+ini (gögsini) 10b/12

[2]

göger- Gözün renkli kısmı hastalık sonucunda gök rengini almak, göğermek.

gözleri g.-ir 22a/19

gözüñ g.-mesi 22a/23

[2]

gögercin Güvercingillerden, kısa vücutlu, sık tüylü, evcilleşmiş birçok türü bulunan, yemle beslenen bir tür kuş, güvercin. *krş.* **gögerçin**

g. ḳanını 20a/09

g. yavrısını 07a/17

g.+üñ tāze yaş ḫurʾıla 18a/18

[3]

gögerçin *bk.* **gögercin**

g. başını 15b/23

[1]

göklik Gözün renkli kısmının gök rengini alması şeklinde beliren hastalık. *krş.* **göklük**, **zerḳe**

g.+ini (gökligini) 22a/23

gözüñ g.+ini (gökligini) 22b/02

[2]

göklük *bk.* **göklik**

gözlerinüñ g.+ini (göklügini) 22a/22

[1]

gör- 1. Göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek.

g.-emez 16a/06, 22b/19

göze bir şeyʾ ṭaġılmış g.-menüñ 22b/03

olduġından büyük g.-ürse 22b/11

olduġından küçük g.-ürse 22b/18

2. … ile karşılaşmak, (iyi durumlar için) erişmek, nail olmak, (kötü durumlar için) maruz kalmak.

g.-mez 08a/21

3. … olarak kabul etmek, şöyle veya böyle değerlendirmek.

cāʾyiz g.-mediler 21a/17

4. Görme hassasına sahip olmak, görür olmak. *krş.* **başar**

g.-emez 24b/17

g.-mege 25a/11

g.-megi 25a/10

g.-mesine 25a/10, 25a/11

g.-mesini 15b/15, 25a/12, 25a/17

yaḳından görüp uzaḳdan g.-meye 24b/12

g.-meyi 24b/19

g.-mez 16a/16

g.-mez ise 20a/17

g.-mez olur 22a/18, 22b/06

yaḳından g.-üp uzaḳdan görmeye 24b/12

g.-ür ise 20a/15

5. Gözler dışında başka organlar yardımıyla algılamak.

rüʾyā g.-mez 09a/11

[24]

görin- *bk.* **görün-**

g.-en 19a/17

g.-ür 16a/15

[2]

görün- Kendini göstermek, ortaya çıkmak, gözükmek. *krş.* **görin-**

g.-ür 19b/13

bir şeyʾ iki şeyʾ g.-ür 22a/13

[2]

göster- 1. Görülmesini sağlamak, görülmesine sebep olmak.

g.-ür 16a/07

2. Gözler dışında başka organlar yardımıyla algılamasını sağlamak.

rüʾyā g.-ir 09a/07

[2]

götür- Üzerinde taşımak, yanında bulundurmak.

barmağında g.-e 10a/04

g.-se 12a/13

berāber g.-se 09a/10, 09a/16

bilesince g.-se 07a/01, 07a/22, 08b/21, 09a/15

kendüde g.-se 07a/02

üzerinde aṣup g.-se 09a/15

maḳʿada ḳoyup g.-ür ise 05b/05

[11]

göz İnsanda ve hayvanda görme organı. *krş.* **ʿayn** (***göz egilmesi*** Şaşılık. ***göz(leri) ḳarar-*** Başı dönmek, hafif baygınlık geçirmek. *krş.* **seder**. ***göze ṣu in-*** Karasu hastalığına yakalanmak.)

g. 05a/12, 15a/23, 21b/01, 21b/08, 22a/13, 23a/06, 23a/23

g. aġrısı 14b/08, 14b/21, 14b/23, 15a/04, 15a/12, 15b/06

g. aġrısına 14b/22, 15a/07, 15a/20, 15b/01, 19b/14, 22a/13

g. aġrısını 14b/11, 14b/13

g. aġrısınuñ 15a/01, 25a/04

g. beyāżınuñ 24b/17

g. bulanıḳ olur 24b/19

g. büyük pıñarında 24a/23

g. egilmesini 22a/16

g. egilüp dönmesinüñ 22a/16

g. içinde ḳandan olan şol noḳṭaya 16b/09

g. istiḳāmetden bir ṭarafa meyl idüp 22a/10

g. ḳararmaġuñ 17b/20

g. ḳararmaḳ 08a/13

g. ḳararmasına 08a/03

g. ḳararmasını 08a/09, 08a/11

g. ḳurūḥını 21b/23

g. marażı 15a/23

g. şişinüñ 14b/18, 24b/21

g. żaʿfınuñ 18b/03

güneşe baḳmaḳdan żaʿīf olan g. 18b/09

ısıçaḳdan g. aġrısı 14b/23

ısıçaḳdan olan g. aġrısına 14b/09, 14b/13

ısıçaḳdan olan g. veremine 25a/03

ḳuru g. aġrısını 19b/13
ḳuru g. aġrısınuñ 19b/15
müzmin g. aġrısından 22a/19
otuz senelik g. aġrısını 14b/16
yaramaz azġun ḳuru g. aġrısıdur 19b/12
yaramaz müzmin g. aġrısından 15b/08
g.+de 15b/04, 16a/13, 16a/14, 16a/20, 17a/03, 17b/19, 19a/21, 20a/05, 22a/17, 23a/21, 24a/06
g.+de ḍarabān iḥdāṯ ider 21b/08
g.+de olan āṯārı 22a/04
g.+de olan cerebe 16a/22
g.+de olan cerebi 17b/03, 17b/06, 17b/10
g.+de olan demʿa 17a/05
g.+de olan eṯere 22a/03
g.+de olan nāṣūrı 18a/23
g.+de olan nāṣūr zaḥmetine 18a/17
g.+de olan şişüñ 20a/07
g.+de olan yara 22a/02
g.+de ruṭūbetüñ çoḳluġıdur 17b/21
g.+de vāḳiʿ olan aḳlığı 18b/14
g.+den 19a/13, 25a/16
g.+den aḳan ruṭūbātı ve yaşlığı 22a/06
g.+e 14b/19, 14b/22, 15a/20, 15b/04, 15b/12, 18a/13, 18a/21, 19a/13, 19a/16, 19a/17, 19a/18, 20a/08, 20a/11, 20b/16, 21a/09, 22a/14, 22b/07, 22b/09, 23b/07, 24b/23 25a/03, 25a/05, 25a/08
g.+e aḳan ṣuyı 15b/12
g.+e bir şeyʾ ṭaġılmış görmenüñ 22b/03
g.+e cilā virür 18a/07, 21b/23
g.+e çeke 21b/21, 24a/05, 24a/12, 24b/15
g.+e çekeler 24a/11
g.+e çeker ise 15b/17, 15b/19, 16a/09, 16a/11, 16a/12, 16b/05, 16b/05, 16b/06, 17a/01, 17a/02, 17b/03, 17b/06, 17b/09, 18a/02, 18a/04, 18b/12, 18b/15, 18b/18, 18b/19, 18b/23, 19a/04, 19a/12, 19a/14, 19a/15, 19b/19, 20a/05, 21a/17, 21b/03, 22a/09
g.+e çekerse 16a/12, 17a/04, 17b/07, 18b/20, 18b/20, 18b/21, 18b/22, 18b/22, 19a/04, 19a/05, 19a/06, 19a/07, 19a/08, 19a/10, 19a/11, 19a/14, 19b/06, 19b/07, 19b/08, 19b/09, 19b/09, 19b/10, 19b/10, 19b/13, 19b/14, 20a/02, 20a/03, 20b/02, 20b/14, 21b/04, 21b/06, 21b/06, 21b/20, 21b/22, 21b/22, 21b/23, 21b/23, 22a/01, 22a/06, 22a/08, 22a/15, 22a/19, 22a/20, 24b/08, 24b/16, 25a/15, 25a/16
g.+e çekmekdür 16b/08
g.+e çekmenüñ 16b/07
g.+e çekse 15b/18
g.+e çeküp 18a/08
g.+e damlada 15b/05, 19a/03, 19b/20, 25a/06
g.+e damladalar 23b/03
g.+e damladırsa 22a/23
g.+e damladursa 20a/10, 21a/14, 22b/02, 23a/15

g.+e damladursañ 20a/09
g.+e damladur ise 19b/21, 19b/22, 21a/15, 23b/06, 23b/07
g.+e damzura 21a/12
g.+e damzur ise 21b/01
g.+e dolan ṣuyı 16b/23
g.+e görinen ḫayālāt 19a/17
g.+e ḳara düşüp 19b/04
g.+e ḳuvvet virici devālar 15b/15
g.+e ḳuvvet virür 15b/17
g.+e mādde dökülmeden 22a/10
g.+e mādde dökülmege 15b/09
g.+e mādde dökülmegi 15b/14, 22a/08
g.+e mādde inmegi 22a/05
g.+e mādde inmesini 22a/07
g.+e ṣu indigi 19b/03
g.+e ṣu indükde 19a/20
g.+e ṣu inmenüñ 19a/11, 22b/06
g.+e sürme eyleye 18a/06
g.+e sürme gibi çeker ise 15b/15, 18a/03
g.+e sürme idüp çeker ise 16b/04, 18a/01
g.+e sürme gibi çekerse 16a/07, 19b/05
g.+e ṭamladalar 16b/09, 16b/15
g.+e üfler ise 18b/17
bezden g.+e ṭamladalar 16b/18
ḫırḳadan g.+e damladalar 24b/04
ḥikketü'l-cefn ve'l-māḳiyn olan g.+e 21b/13
ṣu inmiş g.+e 19a/16
g.+i 17a/08, 19a/16, 20a/17
g.+i aġrıyan 15a/03
g.+i ḳavī ider 18b/12
g.+i keskin ider 15b/20, 16a/02, 18b/13, 19b/08
g.+i ḳızarur 08a/23
g.+i ṣulu olup aḳar 16b/19
g.+i ṭırmalatıcı şeyleri 21a/23
g.+i żaʿīf ider 18b/05, 18b/08
yüzi g.+i egilinmenüñ 10b/07
g.+inde beyāż olan 19a/01
g.+inden 24a/07
g.+inden ġayb olur 22b/19
g.+ine 16a/15, 17a/01, 17b/02, 19b/17, 20a/09, 20b/18, 21b/12, 22b/23, 23a/01, 24a/18
g.+ine çeker ise 15b/23, 18a/12, 18b/10, 18b/11, 19a/02, 19b/12
g.+ine çekerse 14b/12, 15a/04, 16a/08
g.+ine çekse 10a/02
g.+ine damladalar 23a/07
g.+ine ṣu inen 19a/19
g.+ine sürme gibi çekerse 16a/03
g.+ine sürme idüp çekerse 16b/22
g.+ine yaş ve ruṭūbāt ve ṣu inmeden 15b/11
g.+ini 16a/09, 18a/11, 18b/10, 18b/11, 22b/21, 22b/23
g.+ini ḳavī keskin ider 16a/13
g.+ini keskin ider 15b/22, 16a/01
g.+ini keskin idüp 15b/21
g.+ini ṭavlamaḳ 17a/09

g.+inüñ altında ḳuru aġrısı olan 19b/16
g.+inüñ ruṭūbāt-ı rediyyesin 16a/03
g.+iñ eti ve aġı 16b/02, 16b/17
g.+leri 20a/15
g.+leri aʿmā olur 22a/18
g.+leri gögerir 22a/18
g.+leri ḳararup 16a/05
g.+leri ḳararur 08a/04
g.+lerinde 19b/15
g.+lerine 15b/02
g.+lerini 16b/01, 19b/16, 23a/04
g.+lerinüñ göklügini 22a/21
ʿamelden kesilmiş g.+lerüñ 16a/06
g.+ü keskin iden 15b/19
g.+ü keskin ider 15b/16
g.+ü keskin ve ḳavī ider 18b/13
g.+üne 24a/01
g.+üne çeker ise 14b/21, 15b/11, 15b/22
g.+üni 15b/14, 24a/14
g.+ünüñ 15a/14
g.+ünüñ aġını ve ḳarasını 16a/21
g.+üñ 15b/04, 14b/09, 14b/18, 15a/11, 15b/15, 15b/18, 16a/10, 16a/11, 19a/18, 19b/01, 20a/13, 20a/20, 24b/09, 25a/09, 25a/11, 25a/12, 25a/13, 25a/17
g.+üñ aġını ve ḳarasını 16a/20, 16a/23
g.+üñ aġı ḳızarmaḳ 15a/18
g.+üñ beyāżını 18b/21
g.+üñ cemīʿ ruṭūbātı 23b/02
g.+üñ cildi üzerinde yaraların 21b/14
g.+üñ doġrulıḳdan bir ṭarafa egilmesinüñ 22a/11
g.+üñ egilmesini 22a/15
g.+üñ etinde 23a/23
g.+üñ ferini 18b/08
g.+üñ gökligini 22b/02
g.+üñ gögermesi 22a/23
g.+üñ ġışāveyi 19b/07
g.+üñ her yeri şişer ise 20a/11
g.+üñ ifrāṭla ḳuru olmasından 22b/01
g.+üñ ḳıçışmasını 21b/02, 21b/04
g.+üñ ḳılını 20b/23
g.+üñ mizācına 21b/13
g.+üñ mizācını 21b/10
g.+üñ nāṣūrı 18a/22
g.+üñ nāṣūrına 18a/21
g.+üñ pasını ve ziyāde çürigini 16a/01
g.+üñ siyāhını 23a/22
g.+üñ şişi 20a/14, 20a/16
g.+üñ ṭamarları 19b/13
g.+üñ veremini 24b/21
g.+üñ żaʿīf olması 22b/05
g.+üñ ẓulmetini ve ḳarañulıġını 15b/20
şişmiş g.+üñ 14b/08
[368]

gözlü Gözü olan.
büyük g.+lere 17b/21
[1]

göz bebegi Gözde iris tabakasının ortasında bulunan ve ışığın azalıp çoğalmasına göre küçülüp büyüyen delik. *krş.* **ḥadeḳa**

g. büyük olduġına 22b/18

g. küçük olduġına 22b/11

g.+nüñ 23a/01

g.+nüñ büyük olması 22b/21

gözinüñ bebegi büyük olduġı-çün 22b/19

gözüñ bebegi bol olmadan 22b/04

gözüñ bebegi bol ve büyük olmanuñ 22b/17

gözüñ bebeginden 22b/20

gözüñ bebegini ḳarardur 22a/20

gözüñ bebegi ṭar olmanuñ 22b/10

[10]

göz ḳapaġı Göz yuvarlaklarının önünde bulunan ve birbirine yaklaşıp kapanmak suretiyle gözü perde şeklinde örten organ. *krş.* **cefn**

g. 17a/16, 17b/05, 20b/09, 20b/12, 21a/01, 21a/09, 23a/05, 24a/16

g.+na 17a/05, 17b/17, 20a/01, 20b/11, 21a/02, 22a/10, 24b/11

devrilmiş g.+na 23a/15

uyuzı ve giciyigi olan g.+na 17b/14

g.+nda 24a/01

g.+ndan 21a/04, 21a/07

g.+nı 17b/04, 17b/11, 20a/21, 21a/08, 24a/03

g.+nuñ 17a/06, 20b/15, 20b/22, 23b/12, 24a/14, 24a/21

g.+nuñ ḫuşūnetine ve ġılẓına 19b/20, 19b/23

g.+nuñ ḳılları ṭaġılmanuñ 20b/06

g.+nuñ ḳılları ṭaġılup 20b/05, 20b/19

g.+nuñ kirpiginde 20a/19

g.+nuñ perkligine ve ġılẓına 19b/22

g.+nuñ yanmasını ve ġılẓını 19b/21

göz ḳapaḳları 20a/21

göz ḳapaḳlarınıñ ve pıñarlarınuñ ṭırmalanup ḳaşınmasınuñ 21a/18

gözüñ alt ḳapaġında 23b/14

gözüñ alt ḳapaġınuñ 24a/19

gözüñ alt ḳapaġınuñ devrilmesi 23a/20

gözüñ alt ḳapaġınuñ yarılup devrilmesi 23a/10

gözüñ alt ḳapaġı yarılup devrilmesi 23a/13

gözüñ iki ḳapaġınuñ arası yapışdı ise 23a/09

gözüñ ḳapaġı 15a/17

gözüñ ḳapaġına 15b/10, 20b/18

gözüñ ḳapaġında 18a/10

gözüñ ḳapaġını 23a/13

gözüñ ḳapaġınuñ devrilmesi 23a/15

gözüñ ḳapaḳları 15a/23, 19b/18, 21b/05, 23a/08

gözüñ üst ḳapağı gevşemek 24b/08

gözüñ üst ḳapağınuñ 24a/13

[59]

göz pıñarı Gözyaşı bezlerinin salgıladığı sıvıyı toplayan, gözün burun tarafındaki bölümü. *krş.* **māḳiyn**

g.+nda 16a/20, 16a/21, 16b/20

g.+nda olan et 16b/20

g.+nuñ büyügünde 21a/10

g.+nuñ küçüginde 21a/11

g.+nuñ uyuzına ve ṭırmalanmasına 21b/03

göz büyük pıñarında 24a/23

gözlerinüñ pıñarından 17b/23

göz pıñarlarınuñ ṭırmalanup ḳaşınmasınuñ 21a/18

gözüñ pıñarından 17b/16, 17b/19

[12]

göz yaşı Ağlarken gözlerden akan berrak sıvı, yaş. *krş.* **yaş (II)**

g.+nı 16b/23

[1]

ġubār *Ar.* 1. Çok hafif ve küçük parçalara bölünmüş çok ince toprak.

ġ. 14b/23, 17a/17

ġ.+dan 15a/10, 21a/20

ġ.+dan olan cerebi 17a/21

2. Bir maddenin un hâline gelmiş çok ince şekli.

ġ. idüp 10a/09, 11a/13, 14a/19, 14a/20, 15b/19, 19b/07, 19b/09, 21b/06, 21b/22

ġ. ola 15b/23

ġ. olduḳda 18b/16

saḥaḳ-ı ġ. idüp 10b/02, 11b/13, 13b/04, 13b/10, 16b/04, 17b/11, 18b/18, 19b/19, 20a/05, 26b/13, 26b/16

saḥḳ-ı ġ. idüp 10a/05, 10a/07, 10a/20, 10a/21, 13b/18, 14a/10, 17a/03, 17b/04, 19a/04, 20b/21, 21b/22, 24b/08, 24b/15

3. Un hâlinde olan.

ġ. sürmeyi 24a/18

krş. **toz**

[41]

güç Yapılması, başa çıkılması zor olan, emek isteyen, yorucu, zor. (***güç ile*** Zorlukla, güçlükle.)

g. ile 18a/11

g. olsa 15a/05

[2]

gül *Far.* 1. Gül ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çiçeği. (***gül ṣuyu*** Gül yapraklarının kaynatıldığı suyun damıtılmasıyla elde edilen kokulu berrak sıvı. ***gül yaġı*** Gül yapraklarının damıtılmasıyla elde edilen gül suyu üzerinde toplanan kokulu yağ.)

g. 06a/21, 06b/04, 09b/11, 24b/07, 28b/09

g. ṣuyı 04b/18, 07b/22, 08b/11, 12b/13

g. ṣuyıla 05a/02, 05a/05, 05a/20, 05b/14, 15b/05, 15b/14, 17a/10, 25a/09, 25a/19, 25a/20

g. ṣuyına 16b/15

g. ṣuyında 19b/21, 21a/13

g. ṣuyını 09b/20, 12b/03

g. ṣuyuna 06b/19

g. yaġı 05a/21, 05b/18, 22b/23, 23a/08, 23b/22, 24b/05, 25a/07

g. yaġıla 05a/18, 05b/03, 05b/22, 06a/06, 06a/07, 06b/21, 08a/17, 12a/10, 13b/22, 14b/19, 24b/23, 27a/11, 27b/21, 28a/13

g. yaġına 06b/16, 25b/15, 28a/23

g. yaġını 06b/18, 06b/19, 14b/02, 20a/01, 22b/09

g.+i 06a/19, 24b/21, 25a/05

ḳuru g.+i 04b/15, 22b/07

yaş g.+i 04b/14

2. Gül ağacı. *krş.* **gül aġacı**

g. toḫmını 13b/06

g. yapraġına 07b/01

[62]

gül aġacı *Far. + T.* Gülgiller familyasından, güzel kokulu çiçeğinden gül yağı ve gül suyu elde edilen, dikenli, çalı veya ağaççık hâlindeki süs bitkisi, gül. *Rosa. krş.* **gül**

g. 06b/04, 26b/06

g.+na 07b/01

g.+na ve yapraġına 27b/17

[4]

gümüş Parlak beyaz renkte, kolay işlenen ve tel durumuna gelebilen bir element ve bu elementten yapılmış olan.

g. ẓarfa 18b/23

[1]

gün 1. Dünyanın kendi yörüngesi etrafında bir defa dönmesinden ibaret yirmi dört saatlik zaman parçası.

g. 10b/15, 12a/22, 23a/08, 24a/11, 24a/22, 24b/05, 25a/14

her g. 09b/03, 09b/18, 11a/13, 11a/14, 20b/17, 24b/05

g.+de 15b/17

g.+den 10b/17

g.+e 10b/17, 11a/13

sebt g.+inde 14b/15

cumʿa ertesi g.+üdür 14b/15

2. Güneşin doğuşu ile batışı arasındaki zaman parçası, gündüz.

g. 05a/16, 09a/18, 12a/06, 21a/12, 21a/13, 24a/23

3. Güneş.

g. 14b/15

[26]

gündüz 1. Günün sabahtan akşama kadar süren aydınlık bölümü.

g.+de 08b/16, 27a/06

2. Gündüz vaktinde.

g. 09b/09

[3]

güneş 1. Dünya ve sistemindeki diğer gezegenlerin etrafında döndüğü, bunlara ısı ve ışık enerjisi veren gök cismi.

g.+iñ ısıçaġı 15a/01

g.+üñ ısıcaġından 21a/20

g.+üñ ısıçaġından 17a/17

g.+üñ ısıcaġından ḥādiṯ olan baş aġrısına 06b/17

g.+üñ ısıçağından ḥādiṯ olan baş ağrısınuñ 06b/14

2. Bu gök cisminin ışığı ve sıcaklığı.

g.+de 16a/15

g.+de çoḳ oturmadandur 24b/18

g.+de oturmaya 15a/03

g.+den 15a/10

g.+den ġubārdan olan cerebi 17a/21

g.+e 18a/03, 22b/07, 25a/14

g.+e baḳmaḳdan żaʿīf olan göz 18b/09

g.+e çoḳ baḳmadandur 24b/18

krş. **şems**

[15]

günlük Günlük ağacının tütsü olarak kullanılan kabuğu ve reçinesi, karagünlük. *krş.* **ḳara günlük**, **mīʿa**, **ziġala**

g. 22a/03, 24b/21, 27a/04

g. tütünini 21b/04, 22a/06

saḥḳ olmış g.+e 16b/09

g.+i (günlügi) 06a/21, 18a/18, 22a/07, 27a/23

g.+üñ (günlügüñ) ṣāfīsidir 13a/10

[11]

gürle- Ses çıkarmak.

g.-mesini 26b/04

g.-yen ḳulaġa 26b/06, 26b/08

[3]

gürülde- Ses çıkarmak.

ḳulaġuñ g.-mesinüñ 26b/02

g.-yen (gürüldiyen) ḳulaġa 26b/05

[2]

güyegi otı Bir çeşit kekik, zahter. *Thymus longicaulis. krş.* **ṣaʿter**

g.+dur 08a/11

[1]

güzel Taşıdığı üstün nitelikler veya isteğe uygun olması sebebiyle insanda iyi etki bırakan, takdir uyandıran.

g. 05b/04, 08b/12, 11b/18

g. eyü yaşlıḳ şey 18a/16

g. ider 09b/12

g. rüʾyā 09a/07

g. rüʾyāyı 09a/09

g. sürūrlı rüʾyā 09a/06

g.+dür 22b/12

g.+i 16b/01

[10]

H

ḥabb *Ar.* 1. Tane, tohum, çekirdek.

ḥ.-u belisān 07b/16, 08a/05

2. Kolayca yutulabilmesi için ufak yuvarlaklar hâline getirilmiş ilaç.

ḥ.-ı ayaric 24b/02

[3]

ḥacāmet *Ar.* Vücudun herhangi bir yerini bu iş için yapılmış bir aletle hafifçe kesip çıkan kanı boynuz, bardak vb. ile çekmek suretiyle kan alma. *krş.* **ḳan al-**

ḥ. 19a/19, 25a/12

ḥ. etmekdür 13a/04

ḥ. eylemek 18b/08

ḥ. eylesün 24a/15

ḥ. ide 24b/02

ḥ. ideler 15a/12, 21b/18, 22b/20, 23b/17

ḥ. ider 11a/16

ḥ. idüp 15b/07

[12]

ḥadeḳa *Ar.* Göz bebeği. *krş.* **göz bebegi**

ittisāʿ-ı ḥ. 23a/04

[1]

ḥādiṯ *Ar.* Meydana çıkan, zuhur eden.

ḥ. 11a/01

ḥ. olan 05b/09, 06b/14, 06b/17, 06b/18, 12b/15, 22a/19

ḥ. olduḳda 08a/04

ḥ. olmaz 06a/19

ḥ. olup 07b/15

ḥ. olur 07b/12, 11a/01, 11b/12, 13a/03, 13a/03, 14a/09, 17a/17

[17]

ḫafīf *Ar.* (Yiyecekler için) Hazmı kolay, mideye dokunmayan.

ḫ. 22b/07, 24a/10

[2]

ḥāl *Ar.* Bir şeyin içinde bulunduğu şartların ve niteliklerin bütünü, durum.

ḥ. 19a/22

[1]

ḫalāṣ *Ar.* Kurtulma, kurtuluş.

ḫ. olup 08a/19, 15b/08

ḫ. olur ḳurtulur 17b/19

[3]

ḫāliṣ *Ar.* Katışık olmayan, katışıksız, saf.

ḫ. altunı 09a/11

ḫ. durulmış ola 05a/23

ḫ. ḫandandur 15b/06

ḫ. ṣu 21b/13

ṣafrā-yı ḫ.+den 09a/17

[5]

ḫalḳ *Ar.* İnsanlar.

ḫ.+a 09b/15

[1]

ḥall *Ar.* Eritme, çözme, ezme, hal. *krş.* **ez-**

ḥ. ide 28b/11

ḥ. idüp 05a/22, 05b/17, 07b/19, 11b/23, 17a/18, 19b/21

ḥ. olmış 21a/02

ḥ. idüp 05b/01, 05b/03, 05b/07, 06a/06, 06a/08, 08a/01, 10a/22, 12a/10, 13b/02, 14a/23, 14b/07, 15b/10, 17a/04, 17a/09, 17a/10, 18b/20, 19b/16, 20a/10, 21a/03, 25a/20, 26b/16, 27a/11, 27a/23

[31]

ḫalṭ *Ar.* Bir şeyi başka bir şeyle karıştırma. *krş.* **alışdur- (II)**, **ḳarışdur-**, **mezc**

ḫ. idüp 05a/02, 05a/18, 06a/10, 07b/12, 21a/06, 22b/09, 28b/08

[7]

ḥamām *Ar.* Yıkanılacak yer. *krş.* **ḥammām**

ḥ.+a 10b/03, 15b/02

ḥ.+a duḫūlden 21a/05

ḥ.+a gire 16a/18, 22b/14, 22b/23

ḥ.+a girüp 17b/01

ḥ.+a mülāzemet eylese 21b/11

ḥ.+da 06b/09, 06b/11, 07a/20, 08a/12, 08b/21, 08b/23, 09a/01

ḥ.+dan 15b/01

[16]

ḫamīr *Ar.* Unun su veya başka sıvılarla yoğrulmasından meydana gelen yumuşak madde veya bu kıvamdaki herhangi bir karışım, hamur. (***ḫamīr eyle- / ḫamīr it-*** Çeşitli şeyleri iyice birbirine karıştırmak, yoğurmak. *krş.* **yoġur-**)

ḫ. idüp 18a/23, 28a/14

ekşimiş ḫ. ekşisinden 05a/21

ḫ. eylese 04b/18

ḫ. idüp 04b/16, 04b/18, 06a/05, 06b/12, 07a/20, 11b/16, 13b/22, 20b/04, 23a/01, 25a/03, 27b/13

buġday veyāḫūd arpa ḫ.+ini 20a/11

[16]

ḥammām *Ar. bk.* **ḥamām**

ḥ.+a 11b/16

ḥ.+a gire 16b/02, 23b/21

ḥ.+a girmeye 19b/03

ḥ.+a gitmek 17a/08

ḥ.+da 08a/01

[6]

ḫamr *Ar.* Şarap.

ḫ.+ıñ ṭorṭusını 19b/05

[1]

ḫan *bk.* **ḳan**

ḫāliṣ ḫ.+dandur 15b/06

[1]

ḥanẓal *Ar.* Karga düleği. *krş.* **ḳarġa dülegi** (***ṣaḥm-ı ḥanẓal*** Karga düleği içi.)

ḥ. 06a/12

beyāż ḥ. 19a/09

ṣaḥm-ı ḥ. 06a/12, 06a/12, 08a/10, 10b/09, 13b/09, 15b/13

ṣaḥm-ı ḥ.+ı 10a/20

[9]

ḥarāret *Ar.* 1. Sıcaklık.

ḥ.-i şemsden 06b/17

ḥ.-i şemsden baş aġrısına 06b/16

ḥ.-i şemsden ḥādiṯ olan baş aġrısına 06b/18

ḥ.-i şemsden olan baş aġrısına 06b/20

2. Vücut ısısı, ateş.

ḥ.+ini 04b/15

krş. **ḥarr**, **ısıçaḳ**, **ısıçaḳlıḳ**

[5]

ḫardal *Ar.* Turpgillerden, sarı veya beyaz çiçekli, tohumu hekimlikte kullanılan otsu bitki *(Sinapis)* ve bu bitkinin tohumundan elde edilen unla yapılan ve etle birlikte yenen macun.

ḫ. 11a/12, 11b/15, 18a/08

ḫ. toḫmı yaġını 11b/09

ḫ. yaġı 11b/15

ḫ. yaġını 11a/10, 26a/15

h.+ı 06b/06, 06b/08, 07a/05, 13b/05, 14a/16, 19b/08, 26a/14

[14]

ḥareket *Ar.* Vücudu oynatma, kıpırdatma veya kımıldanma. *krş.* **oyna-**

ḥ. etmeye 15a/02

ḫ. idemez 12b/22, 12b/23

ḫ. idüp 11a/08

ḫ.+den kesilür 08b/01

aʿżānuñ ḫiss-ü ḫ.+den taʿaṭṭulıdur 10a/13

h.+e gelmez 10a/14

[7]

ḫāric *Ar.* Dışında.

ḫ. 20a/20

[1]

ḫarmele *Ar.* Üzerlik. *krş.* **yüzerlik otı**

ḫ. otıdur 11b/06

[1]

ḫarr *Ar.* Sıcaklık, hararet. *krş.* **ḫarāret**, **ısıçaḳ**, **ısıçaḳlıḳ**

ḫ.-ı şemsden olan baş aġrısına 06b/22

[1]

ḫārr *Ar.* Sıcak veya eski tıp anlayışına göre tabiattaki dört özellikten biri olan sıcaklık özelliğine sahip. *krş.* **ısıçaḳ**, **issi**

ḫ. 18a/13

ṣudāʿ-ı ḫ. 05b/19

ṣudāʿ-ı ḫ.+a 05a/02, 05b/03, 05b/08

ṣudāʿ-yı ḫ.+a 04b/23

ṣudāʿ-ı ḫ.+da 20a/04

ṣudāʿ-ı ḫ.+ı 04b/19, 05a/04, 05b/02, 05b/10, 05b/11, 05b/18, 05b/21

ṣudāʿ-ı ḫ.+ıñ 13b/13, 27b/18

ṣudāʿ-u ḫ.+ı 04b/17

ṣudāʿ-yı ḫ.+ı 05a/03, 05a/05, 05a/06, 05a/14, 05a/15, 05a/19, 05a/21, 05a/22, 05b/09

[26]

ḫārre *Ar.* *Hârr* sözcüğünün tamlamalarda ortaya çıkan aynı anlamdaki müennes şekli. *bk.* **ḫārr**

şaḳīḳa-i ḫ.+ye 07b/01

verem-i ḫ.+ye 25a/03

[2]

ḫārrī *Ar.* Sıcakla ilgili, sıcağa ait.

ṣudāʿ-yı ḫ.+ye 04b/22

ṣudāʿ-ı ḫ.+yi 05a/18

[2]

ḫāṣ *Ar.* Bir şeye veya bir kimseye ait olup başkasında bulunmayan, ona mahsus olan, özgü.

ḫ. olmaz 19a/18

h.+dur 19a/18

[2]

ḫāṣıl *Ar.* Olan, meydana gelen.

ḫ. olan 07a/21, 07b/02

ḫ. olup 20a/16

ḫ. olur 09a/22

[4]

ḫaṣiyyet *Ar.* Özellik, hasiyet.

ḫ. ile 06b/22, 09a/12

[2]

ḫasta *Far.* Sağlığı bozuk olan, sıhhati yerinde olmayan kimse.

h.+lara 17a/19

[1]

ḫastalıḳ *Far. + T.* Canlılarda organların yapılarında ve işleyişlerinde görülen bozukluk, sağlık durumu bozuk olma hâli. *krş.* **ʿillet**, **maraż**, **renc**

ḫ. 20b/07

çoçuḳ ḫ.+ıdur (ḫastalıġıdur) 13a/15

[2]

ḫaşḫāş *Ar.* Gelincikgillerden, kapsüllerinden afyon elde edilen, tohumlarından yağ çıkarılan bir yıllık ve otsu bir kültür bitkisi. *Papaver.*

ḫ. ḳabunı 06b/21

ḫ. toḫmını 08b/18

ḫ. yaġını 25b/17

ḫ. yapraġı 15a/16

beyāż ḫ. toḫmını 05b/16, 08b/20

siyāh ḫ.+dan 08b/20

ḫ.+ı 15a/15

beyāż ḫ.+ı 04b/19

ḫ.+ıñ toḫmını 08b/18

ḫ.+uñ başını 04b/20

[11]

ḥaşīş *Ar.* Kuru ot.

ḥ.+idür 05a/08

yeşil kişnic ḥ.+ini 12a/15

[2]

ḫaṭır *Ar.* Düşünme, akılda tutma yeteneği, zihin, hafıza.

ḫ.+da ṭuṭamaz 09b/06

[1]

ḫātime *Ar.* Yazılı eserlerin o eserin özeti ve neticesi durumunda olan son bölümü, son söz.

ḫ.+sinde 04b/11, 05a/07

[2]

ḫaṭmī *Ar.* Ebegümecigillerden, bazı cinslerinin kök ve çiçekleri hekimlikte kullanılan, çok yıllık otsu bir süs bitkisi, ağaçküpesi. *Althaea officinalis.*

ḫ. budaḳlarını 11a/09

[1]

ḫaṭṭ *Ar.* 1. Çizgi.

ḫ. çekmek 25a/17

2. Çizgi gibi devam eden şey.

ḫ.-ı istivādan 20a/20

3. Kıl, tüy.

burnundan ḫ.+ları indürmekle 09a/21

[3]

ḥattā *Ar.* Üstelik, ayrıca, hem de.

ḥ. 20a/21

[1]

ḫavf *Ar.* Korku.

ḫ. idüp 12b/09, 23b/06

[2]

ḥavlān *Ar.* Topalak ağacı *(Rhamnus infectorius)* ve bu ağacın usaresi. *krş.* **ḫavlān** (***ḥavlān-ı Hindī*** Havlan adı verilen bitki ve eczanın iki türünden biri.)

ḥ.-ı Hindī 15b/17, 16a/03, 17b/03, 24a/04, 24b/10, 25a/09

[6]

ḫavlān *Ar. bk.* **ḥavlān** *krş.* **uşaḳ**

ḫ.+dur 28a/18

ḫ.-ı Hindī 24a/16

ḫ.-ı Hindīden 26b/09

ḫ.-ı Hindīyi 28a/15

[4]

ḥaya *Far.* Erkeklik bezi, er bezi, testis. *krş.* **ṭaşaḳ**

ḳunduzuñ ḥ.+sına 13b/02

[1]

ḫayāl *Ar.* Gözde büyüyüp küçülen bir leke veya görüntü olarak beliren bir tür göz hastalığı.

h. 19a/21, 19a/22

h.+üñ 19a/20

[3]

ḫayālāt *Ar.* Hayaller, görüntüler.

ḫ. 19a/17

[1]

hayvān *Ar.* 1. Hareket edip yer değiştirebilme ve hissetme yeteneği olan canlı varlık.

ḫ. 28b/01

ḳulaḳda olan ḫ. 28b/02

ḫ.+ı 28b/03

ḳulaġa giren ḫ.+ı 28b/04

h.+uñ 13b/02, 27a/01, 28b/04

2. (Daha dar anlamda) Et, süt, yumurta, yün vb. ürünlerinden yararlanılan belirli canlılar.

ḫ. etinden 10b/14

ḫ. etine 10b/16

ḫ. südinden ve yoġurdundan 28a/16

ḫ.+dan 10b/15, 10b/16

[12]

ḫayyü'l-ʿalem *Ar.* Kaya koruğu. *krş.* **ḳaya ḳoruġı**

h. 14b/11

ḫ. ʿuṣāresi 15a/16

h.+i 15b/01

[3]

ḫaẕer *Ar.* Sakınma, çekinme.

ḫ. idüp 15b/01

[1]

ḫaẕer *Ar.* Vücudun bir organında görülen uyuşma.

ḫ.+e 11b/01, 11b/02, 11b/04, 11b/04, 11b/05, 11b/05, 11b/06

ḫ.+i 11b/03

[8]

hażm *Ar.* Yenen şeylerin vücutta değişikliklere uğrayarak kana karışacak duruma gelmesi işi, sindirim.

fesād-ı h. 13a/05

h. idemez 13a/05

[2]

ḥekīm *Ar.* Bilim insanı, filozof, tabip.

Boḳrāt Ḥ. 10a/22

Calinus Ḥ. 16b/03

Ḥ. Rāzī 17b/20, 17b/23, 21b/16, 23a/23, 24b/14, 26a/10

Ḥ. Rāzī ve Rūfes 27a/16

Rāzī Ḥ. 16b/03, 16b/18, 17b/03, 18b/05

ḥ.+ler 06a/17, 15b/21

ḥ.+lerden 04b/11

Calinus ve Rāzī Ḥ.+ler 18a/09, 25a/08

[18]

helāk *Ar.* Yok olma.

h. olur 17b/19

[1]

helīle *Far.* Sıcak iklimlerde yetişen, aynı addaki tohumları müshil olarak kullanılan bir bitki, halile. *Terminalia. krş.* **helīlec**

h.-i Kābilī 09b/06

ṣarı ḥ. 24a/03

[2]

helīle-i Kābilī *Far.* Halilenin bir türü. *Terminalia chebula. krş.* **Yemen erigi**

h. 09b/06

[1]

helīlec *Ar. < Far. bk.* **helīle**

h.+i 21a/13

[1]

hem *Far.* Birden fazla şeyin birlikte bulunduğunu veya birden fazla işin birlikte yapıldığını gösterir.

h. 4b/14, 5b/18, 6a/20, 6b/07, 07a/06, 07a/15, 07a/16, 07a/16, 07a/16, 07a/19, 07b/03, 07b/13, 09b/03, 09b/21, 09b/21, 10b/02, 10b/21, 10b/22, 10b/22, 11b/13, 12a/05, 12a/05, 12b/03, 12b/08, 12b/13, 12b/14, 13b/11, 13b/19, 13b/23, 14a/05, 14a/11, 14a/13, 14a/14, 14a/18, 15b/19, 15b/20, 18a/08, 18a/12, 18a/13, 18a/14, 18b/10, 18b/10, 19a/18, 19a/18, 19a/22, 19b/14, 21b/11, 22a/20, 28a/11, 28a/20, 28a/21, 28b/09, 28b/10

[53]

henüz *Far.* 1. Daha şimdi, yeni.

h. 09b/23, 11b/22, 14b/01

2. Daha, hâlâ.

h. 12a/23

[1]

her *Far.* Önüne geldiği ismin benzerlerini "birer birer tamamı" anlamıyla kapsayacak biçimde genelleştiren söz. (***her bir*** Sayılabilen şeylerin ayrı ayrı hepsi, beher. ***her biri*** Teker teker, hepsi.)

h. 10a/13, 15b/17, 20a/11, 24a/23

h. bir 10a/04, 16a/16, 21a/23

h. biri 21b/05

h. birini 28a/22

h. birleri 11a/19

h. birlerini 21b/05

h. gün 09b/03, 09b/18, 11a/13, 11a/14, 20b/17, 24b/05

h. ḳanġısı 16b/13, 24b/16, 26b/20

h. zamān 07a/17, 07b/17, 10b/03

[23]

Hermes Çeşitli kültürlerde değişik isimlerle anılan mitolojik veya yarı mitolojik bir şahsiyet.

H. 10b/14

[1]

ḥıfẓ *Ar.* 1. Koruma, saklama, muhafaza etme.

ḥ. idüp 28b/07

ḥ. iden 16a/10, 25a/13

ḥ. ider 16a/12, 25a/16, 25a/16, 28b/09, 28b/10, 28b/11

ḥ. idüp 16a/11, 16a/13, 25a/15

2. Ezberleme, akılda tutma.

h.+ını 09b/10, 09b/12

[12]

ḫılṭ *Ar.* Eski tıpta, insan vücudunu ve mizacını meydana getirdiği ve insan sağlığının bunların dengesine bağlı bulunduğu kabul edilen, ahlat-ı erbaa de-

nen dört unsurdan (kan, balgam, safra ve sevda) her biri.

ḫ.+ı 17b/02

ḫ.+ından 21a/19

köti ḫ.+lardan 13a/02

ḫ.+ları 23b/20

[4]

ḥınṭa *Ar.* Buğday.

çerīşü'l-ḥ. 13b/17

[1]

ḫırḳa *Ar.* Çaput, paçavra. *krş.* **bez (I)**

ḫ. 23a/07

ḫ.+dan 24b/04

[2]

ḥışrım *Ar.* Koruk, üzüm koruğu.

ḥ. ʿuṣāresi 20a/03

[1]

ḫıyāşenber *Ar.* Baklagillerden, siyah renkte olan meyvelerinin içinde çekirdeklerden başka hekimlikte kullanılan bir öz bulunan bitki, hıyarşembe. *krş. Cassia fistula.*

ḫ. balı 07b/21

[1]

hiçbiri *Far. + T.* Bir teki bile, biri bile.

h. 21a/04

[1]

ḥikke *Ar.* Kaşınma, kaşıntı. *krş.* **ḳaşın-, uyuz**

ḥ. 21a/19

h.+de 21b/09

ḥ.+tü'l-cefn ve'l-māḳiyn olan göze 21b/13

ḥ.+tü'l-ecfān 21b/05

ḥ.+tü'l-ecfāna 21b/07

ḥ.+tü'l-māḳiyne 21b/03

h.+ye 21b/06

[7]

ḫilḳat *Ar.* Yaratılış.

aṣl-ı ḫ.+den 22a/18

[1]

Hind *Ar.* Hindistan, Hint.

ḥükemāʾ-yı H. 28b/06

[1]

hindibā *Ar. < Yun.* Birleşikgillerden, yaprakları haşlanarak salata gibi yenen, birkaç yıllık otsu bir bitki, güneğik. *Cichorium endivia.*

h. ṣuyı 24a/04

h.+yı 20a/09

[2]

ḥiss *Ar.* Dış dünyadaki etkileri beş duyu ile idrak etme; duyma, his. *krş.* **duy-**

aʿżānuñ ḥ.-ü ḥareketden taʿaṭṭulıdur 10a/13

ḥ. ider 11a/23

[2]

ḥisslen- *Ar. + T.* Duymak, hissetmek. *krş.* **duy-**

ḥ.-mesi 11a/22, 11a/23

[2]

ḫorūs *Far.* Tavukgillerden, tavuğun erkeği olan kümes hayvanı, horoz.

ḫ. ḳanını 18b/22

ḫ. necesini 20b/22

ḫ. ödini 16a/09, 18b/23

ḫ. ödüni 19b/03

ḫ. ve ṭavuḳ ödini 17a/04

ḫ. yüregini 10a/01

ḳoca ḫ. ödini 19a/14

ḫ.+uñ 12a/19

ḫ.+uñ ödini 10a/02

[10]

ḫoş *Far.* Duyguları okşayan, zevk veren, beğenilen, güzel, iyi, latif.

ḫ. olmayup 08a/16

[1]

ḫoşca *Far. + T.* Hoş olarak, iyice, güzelce.

h. 23a/13

[1]

ḥudūṯ *Ar.* Meydana gelme, ortaya çıkma, vuku bulma.

ḥ.+ından 12a/13

ḥ.+ını 06a/15, 06a/19, 06a/20, 06a/22, 12a/07, 12a/08

[7]

ḥukne *Ar.* Anüs yoluyla kalın bağırsağa tanı veya tedavi amacıyla sıvı verme, lavman. *krş.* **iḫtiḳān**

ḥ. 09a/22, 24b/14

[2]

ḥulbe *Ar.* Boy tohumu. *krş.* **bōy**

ḥ. 09a/06

ḥ.+yi 13b/10

[2]

ḫumār *Ar.* İçkiden sonra gelen baş ağrısı ve sersemlik.

ḫ.+ı 12b/03

[1]

ḫunfesā' *Ar.* Domuzlan böceği. *krş.* **ṭoñuzlan böcegi**

ḫ. 17b/13, 18a/05

[2]

ḫunnāḳ *Ar.* Bademcik iltihabı, boğak, anjin. *krş.* **boġmaḳ**

h. 13a/16

ḫ.+dur 13b/01

[2]

ḫur' *Ar.* Dışkı. *krş.* **neces**, **zibil**

gögercinüñ tāze yaş ḫ.+ıla 18a/18

[1]

ḫurmā *Ar.* Hurma ağacı *(Phoenix dactylifera)* ve bu ağacın tatlı, besleyici, etli meyvesi. *krş.* **naḫl**

ḫ. aġaçınuñ 14a/17

ḫ. çekirdegini 15b/15, 18b/11, 20b/11, 21b/21

ḫ. ḳoruġınuñ çekirdegini 20b/21

ḫ.+yı yāḫūd raṭbını 07a/07

[7]

ḫuşūnet *Ar.* Katılık, sertlik. *krş.* **perklik**

ḫ.-i ecfān 20a/05

ḫ.-i ṣadra 12a/05

ḫ.+ine 20a/02, 20a/02

göz ḳapaġınuñ ḫ.+ine 19b/20, 19b/23

ḳapaġınuñ ḫ.+ine 20a/03

ḳapaġuñ ḫ.+ini 19b/19

[8]

ḫuṭṭāf *Ar.* Kırlangıç. *krş.* **ḳırlangıç**

ḫ. 19a/12

[1]

hüdhüd *Ar.* Çavuş kuşu, ibibik.

h. ḳuşınuñ ḳanını 19a/02

[1]

ḥükemā *Ar.* Bilim insanları, filozoflar, tabipler, hekimler. *krş.* **ḥükemā'**

ḥ.+dan 06a/01, 06a/17, 10a/21, 22a/22, 25b/05, 26a/10

[6]

ḥükemā' *Ar. bk.* **ḥükemā**

ḥ.-yı Hind 28b/06

mücerrebātü'l-ḥ. 04b/12

[2]

I

ılıca Sıcak su çıkan yer.

ı. 17a/20

[1]

Işfahānī sürme İsfahan'da imal edilen sürme.

I. 25a/15

[1]

ışın- Sıcak duruma gelmek.

ı.-up 16b/02

[1]

ışır- 1. Dişler arasına alıp sıkmak, dişlemek.

ı.-ır 24a/02

2. Tende ısırılmaya benzer acı oluşturmak.

ı.-ır 20b/09

[2]

ışıt- Sıcak duruma getirmek.

ı.-up (ışıdup) 10b/20, 11a/03, 16b/13, 20b/03

[4]

ışlāḥ *Ar.* İyi duruma koyma, düzeltme, iyileştirme.

ı. ider 15a/18

ı. idici 21b/10

ı. idüp 21b/12

[3]

ışlat- Islanmasına sebep olmak, ıslak duruma getirmek.

ı.-up (ışladup) 05a/17, 06a/02, 08a/07, 09a/18, 12a/06, 15b/05, 19b/21, 21a/12, 21a/13

[9]

ısıcaḳ *bk.* **ısıçaḳ**

1. Sıcaklığı vücut sıcaklığına göre biraz fazla olan, ısısı yakmayacak derecede olan veya ısı derecesi yüksek, çok ısınmış olan; sıcak.

ı. idüp 06b/12

2. Isı, sıcaklık.

güneşiñ ı.+ı (ısıcaġı) 15a/01

ı.+ıla (ısıcaġıla) 11b/22

güneşüñ ı.+ından (ısıcaġından) 21a/20

güneşüñ ı.+ından (ısıcaġından) ḥādiş olan baş aġrısına 06b/17

[5]

ısıçaḳ 1. Sıcaklığı vücut sıcaklığına göre biraz fazla, ısısı yakmayacak derecede ya da ısı derecesi yüksek olan veya eski tıp anlayışındaki sıcaklık özelliğine sahip olan, sıcak.

ı. 21a/21

ı. devālar 08a/03

ı. iken 08a/20, 08b/07, 10b/20, 11a/03, 16b/13, 18b/16, 18b/22, 19a/02, 19a/02, 20b/03, 22b/02

ı. olan dimāġı 12b/13

ı. olup 16b/02

ı. şu 22b/13

ı. şuvuñ buġına ve buḫārına 17a/08

ı. şuya 15b/03

ı. şu-y-ıla 11a/13

ı. şuyuñ buḫārına 16b/01

ı. yavaş şuyıla 17a/17

ḳudretden ı. şu 17a/19

ṭabīʿatı ı. şeyleri 15a/09

ṭabīʿatı ḥārr ve ı. ola 18a/13

2. Isı, sıcaklık veya eski tıp anlayışındaki sıcaklık durumu.

ı.+dan 07b/21

ı.+dan aġrısını 25b/14

ı.+dan baş aġrısı 05b/15

ı.+dan baş aġrısına 04b/16

ı.+dan baş aġrısını 04b/14, 04b/20, 05a/16, 05b/13, 05b/18

ı.+dan göz aġrısı 14b/23

ı.+dan ḥāṣıl olan şaḳīḳe 07a/21

ı.+dan ise 14b/19, 14b/21

ı.+dan olan baş aġrısını 04b/17, 05b/11, 05b/14

ı.+dan olan başda veremi 09b/01

ı.+dan olan baş dönmesini 08a/08

ı.+dan olan duvvāra 08a/06

ı.+dan olan duvvārı 08a/15

ı.+dan olan elemini 26a/14

ı.+dan olan göz aġrısı 15b/05

ı.+dan olan göz aġrısına 14b/09, 14b/13

ı.+dan olan göz veremine 25a/02

ı.+dan olan müzmin yaramaz baş aġrısını 05b/06

ı.+dan olan sızısını 25a/06

ı.+dan olan vecaʿına 25b/09

ı.+dan olan vecaʿını 25a/20, 25b/02, 25b/20

ı.+dan olan veremini 24b/23

ı.+dan olan vesveseye 12a/16

güneşüñ ı.+ından (ısıçaġından) 17a/17

güneşüñ ı.+ından (ısıçaġından) ḥādiṯ olan baş aġrısınuñ 06b/14

krş. **ḥarāret**, **ḥarr**, **ḥārr**, **ısıcaḳ**, **ışıçaḳ**

[59]

ışıçaḳ *bk.* **ısıçaḳ**

Sıcaklığı vücut sıcaklığına göre biraz fazla olan, ısısı yakmayacak derecede olan veya ısı derecesi yüksek, çok ısınmış olan, sıcak.

ı. şu 22b/23

[1]

ısıçaḳlıḳ Sıcaklık. *krş.* **ḥarāret**, **ḥarr**

ı.+ıla (ısıçaḳlıġıla) 12a/23

[1]

ısıt- Sıcak duruma getirmek.

ı.-up 08b/07, 11a/05

[2]

ısıtma Anofel türü sivrisineğin sokmasıyla insandan insana bulaşan, titreme,

ateş ve ter nöbetleriyle kendini gösteren bir hastalık, malarya, sıtma.

ı. 09a/17

issi ı. 09a/17

[2]

ʿışḳ *Ar.* Bir kimseye karşı duyulan beğeni ile ortaya çıkan bir tür vesvese hastalığı, aşk.

ı. 12b/16

ṣāḥibü'l-ʿı. 12b/16

ı.+ı 12b/17, 12b/19, 12b/20

[5]

İ

i- 1. Ana yardımcı eylem olarak isim soylu sözcüklerin cümlede yüklem göreviyle kullanılmasını sağlar.

anadan ṭoġma i.-se 24b/13

degil i.-se 19a/18

degül i.-se 15a/21, 20a/16

doḳunmadan i.-se 19a/23

ḍarbdan i.-se 19a/23

gevşelmesinden i.-se 23a/11

ısıçaḳdan i.-se 14b/19, 14b/21

ḳaşılmasından i.-se 23a/12

olduġından i.-se 23a/11

ṣoñradan i.-se 24b/14

üzere i.-se 22b/14

var i.-se 11a/20, 15b/04

yüzinde i.-se 11b/08

2. -ken ekini alarak isim soylu sözcüklerin önüne geldiğinde asıl eylemin işlenme zamanını belirten zarf eylem grupları oluşturur.

diri i.-ken 06b/23

ısıçaḳ i.-ken 08a/20, 08b/07, 10b/20, 11a/03, 16b/13, 18b/16, 18b/22, 19a/02, 20b/03, 22b/02

ibtidāsında i.-ken 19b/03

küçük i.-ken 16a/22

żabṭında i.-ken 09b/06

3. Eylemlerin birleşik çekimlerini yapar.

-dı idi 13b/14

-di idi 05a/14

-ar ise 09a/11, 10a/03, 11a/06, 14b/20, 15b/13, 17a/07, 18a/10, 18a/10, 18a/19, 18a/21, 18a/21, 20b/20, 21b/02, 22a/05, 22a/07, 22a/10, 22a/13, 23b/06, 24a/22, 24a/23, 26a/09

-arlar ise 22a/03, 25b/22, 28a/03

-dı ise 16b/01, 20a/04, 22b/14, 23a/03, 23a/09

-di ise 13a/01

-diler ise 23b/01

-erler ise 13a/22, 13a/23, 13b/07, 17b/04

-er ise 05a/20, 05b/11, 07a/20, 08a/05, 08a/06, 08a/07, 08a/10, 08b/18, 09b/11, 09b/12, 10a/06, 10a/23, 10a/23, 10b/02, 11a/07, 11a/09, 11b/03, 11b/04, 11b/06, 11b/09, 11b/10, 12a/16, 12a/17, 12b/03, 12b/12, 12b/16, 13a/09, 13a/12, 13a/23, 13b/21, 14a/20, 14b/13, 14b/19, 14b/21, 14b/22, 15a/06, 15b/11, 15b/16, 15b/17, 15b/17, 15b/19, 15b/22, 15b/23,

16a/05, 16a/09, 16a/11, 16a/12, 16b/04, 16b/05, 16b/05, 16b/06, 17a/02, 17a/02, 17a/03, 17a/11, 17a/15, 17b/03, 17b/06, 17b/09, 17b/10, 18a/02, 18a/02, 18a/04, 18a/08, 18a/12, 18a/12, 18a/12, 18a/18, 18b/10, 18b/11, 18b/12, 18b/15, 18b/18, 18b/19, 18b/23, 19a/02, 19a/05, 19a/12, 19a/13, 19a/14, 19a/15, 19b/12, 19b/17, 19b/19, 19b/23, 20a/05, 20a/11, 20b/22, 21a/17, 21b/03, 22a/09, 23b/08

-maz ise 19b/02

-mez ise 20a/17, 21a/04

-r ise 05b/19, 06b/08, 07a/07, 07a/18, 07b/06, 09a/02, 09b/10, 09b/12, 09b/19, 10a/10, 10a/20, 10a/22, 10b/13, 10b/14, 12a/04, 12a/08, 12b/03, 12b/07, 12b/09, 12b/17, 14b/03, 14b/03, 15b/16, 15b/19, 15b/21, 15b/22, 18a/01, 18a/05, 18a/09, 18b/09, 18b/10, 18b/10, 18b/13, 18b/17, 19b/02, 19b/10, 21a/09, 24a/10, 26a/03, 26a/04

-ur ise 05b/09, 05b/16, 06b/19, 07b/05, 07b/20, 07b/21, 09a/11, 10b/04, 12b/19, 14a/15, 17a/05, 17a/11, 18a/20, 19a/17, 19b/21, 19b/22, 21a/15, 21b/01, 22a/21, 23a/16, 23b/07, 23b/07, 23b/07, 25b/15, 25b/22

-ür ise 05b/05, 20a/15

4. Çekimli eylemlerden zarf türetir. "Eylemin yapıldığı anda, eylem süresince" anlamları katar.

-r iken 10b/12, 13b/05

[231]

ibik Horoz, hindi gibi hayvanların başlarındaki kırmızı renkli etli deri uzantısı.

i. 12a/19

i.+i (ibigi) 12a/20

[2]

İbn Buṭlān İlmî tartışmaları ile ünlü Bağdatlı Hristiyan hekim.

İ. 21a/16

[1]

İbn Māseveyh Abbasiler döneminin meşhur Süryani hekimi.

İ. 13a/02

[1]

İbn Sīnā Aristocu İslam felsefesinin en büyük sistemci filozofu ve Orta Çağ tıbbının önde gelen temsilcisi.

i. 26a/10

[1]

İbn Şerīf 15. yüzyılda yazdığı "Yadigâr" adlı tıbbi eser Osmanlı tıp medreselerinde ders kitabı olarak okutulmuş olan hekim.

İ. 09a/22

[1]

ibtidā' *Ar. bk.* **ibtidā**

1. Başlama, iptida.

i. eyleye 23a/19

2. Bir işin, bir şeyin ilk defa ortaya çıkan kısmı veya başlama zamanı, başlangıç.

i.-i ẓuhūrında 15b/05

3. Önceleri, ilk başta, en evvel.

i. 23b/01, 23b/15

[4]

ibtidā *Ar.* 1. Bir işin, bir şeyin ilk defa ortaya çıkan kısmı veya başlama zamanı, başlangıç, iptida.

i.+da 15a/12

i.+sında 10b/05, 16b/14

i.+sında iken 19b/03

2. Önceleri, ilk başta, en evvel.

i. 18b/17, 19a/13, 19a/13, 19a/15, 21b/15

krş. **ibtidā'**

[9]

ictināb *Ar.* Kaçınma, sakınma, çekinme, içtinap.

i. idüp 21b/12

[1]

iç 1. Bir şeyin kendi sınırları arasında kalan kısmı.

i. 20a/20

i.+i 06a/18

i.+inde 10a/19, 16b/09, 19b/02, 22b/23

i.+ine 09a/06, 11a/05, 18a/05, 20a/18, 24b/09

2. Oyuk cisimlerin boşluğu veya boşluğa bakan çeperi.

i.+inde 14a/16

i.+ine 06a/14, 06a/16, 07a/22, 23a/07, 23a/07

3. Kabuğu veya bir dış kısmı bulunan yiyeceklerin bunların arasında kalan yenir kısmı. *krş.* **lübb**, **şaḥm**

i.+i 06a/13

ekmek i.+i yumşaġı 17a/15

penbe çekirdegi i.+i 19a/08

üzüm i.+i 15a/14

ḳarġa dülegi i.+idür 08a/10, 08a/10, 10a/20

ḳarġa düleginüñ i.+inden 06a/13

bādem i.+ini 14b/03

ḳarġa dülegi i.+ini 10b/09, 12a/12, 12a/17

ḳarġa düleginüñ i.+ini 26a/13

üzüm i.+ini 25a/08

4. Bir şeyin dışa bakmayan tarafı, içeride kalan yüzü.

i.+inde 23b/12, 23b/15, 24a/19, 24a/22

[35]

iç- 1. Bir sıvıyı ağza alıp yutmak.

i.-e 06b/06, 10b/23, 14a/14, 23b/11

i.-erse 04b/21, 05b/14, 05b/17, 06a/02, 06a/06, 06a/11, 08b/16, 09a/19, 10a/22, 10b/09, 11a/10, 11a/17, 11b/04, 11b/04, 11b/21, 12b/04, 12b/13, 14a/05, 14a/19, 14b/01, 18b/12

i.-er ise 08a/06, 08a/07, 09b/12, 10a/23, 10a/23, 11a/07, 11a/09, 11b/03, 11b/06, 12b/03, 16a/05, 23b/08

çoḳ şu i.-meden 11a/21

i.-mek 10b/03

çoḳ şu i.-mekden 10b/04

i.-mesi 24a/10

i.-mesün 09b/04

i.-meye 19b/03, 19b/03

i.-mez 17b/06

i.-mezden 12b/06

i.-se 05a/02, 05a/03, 07a/14, 07a/15, 09a/18, 09a/19, 11a/06

i.-seler 09b/21, 09b/23, 12a/22

i.-sün 09b/04, 09b/05, 23b/05

i.-üp 05b/23, 07b/19, 11b/03

2. Bir şeyi su veya sulu bir madde ile yutmak.

i.-e 12a/15

i.-erse 06a/13, 06b/07, 07a/21, 08b/04, 08b/04, 08b/05, 08b/05, 08b/05, 08b/14, 09b/06, 10a/20, 10b/09, 11a/02, 11a/03, 11a/13, 11b/05, 14a/07, 14a/11, 14b/01

i.-er ise 08a/05, 08a/10, 09b/11, 10a/06, 10b/02, 12a/16, 12a/17, 12b/12, 12b/16, 13a/09, 14a/20, 15b/17, 18a/08, 19a/12

i.-mek 11b/14

i.-se 06b/13, 06b/14, 07a/05, 11b/01, 12a/15

i.-sünler 15b/13

i.-üp 12a/03, 13a/10

[105]

içerü İçte kalan yer, iç kısım, iç taraf, içeri.

i.+sine 20a/21

[1]

içün 1. Sebep bildirir; sebebiyle, -den ötürü, -den dolayı, için.

i. 20a/16, 21a/15

2. Amaç bildirir; maksadıyla, amacıyla, gayesiyle.

i. 12a/14

3. -e ayrılmış, -e özgü, -e has, -e mahsus.

i. 24b/15

[4]

içür- 1. Bir sıvıyı ağza alıp yutmasını, içmesini sağlamak, içirmek.

i.-eler 21b/18

i.-seler 04b/23, 05a/15, 05a/15, 05a/18, 08a/08, 08a/09, 09b/20, 10a/10, 10a/10, 11b/23, 12a/23

i.-ürler 17a/19

2. Bir şeyi su veya sulu bir madde ile yutmasını, içmesini sağlamak.

i.-seler 05a/04, 05a/04, 10a/20, 10b/11, 12a/12, 12a/21, 16a/02

[20]

iç yağı Kasaplık hayvanların iç organlarını saran yağ.

kazuñ i.+nı 27a/10

[1]

idici Eden, edici.

celb i. 21b/09

ıṣlāḥ i. 21b/11

pāk i. 21b/09, 28b/08

[4]

idin- … durumuna getirmek, devamlı yapar olmak, edinmek.

muʿtād i.-se 07a/17

[1]

idrār *Ar.* 1. Böbreklerde kandan süzülerek idrar yolları aracılığıyla dışarıya atılan sıvı, sidik. *krş.* **sidük**

i.+ı 09a/21

2. Akıtmak, boşaltmak, temizlemek.

i. idüp 22a/04

[2]

ifāḳat *Ar.* Hastalıktan kalkma, sağlığına kavuşma, iyileşme.

i. bulup 08a/19

i. bulur 12b/02

[2]

ifrāṭ *Ar.* Aşırı gitme, ölçüyü aşma, gereğinden fazla ileri gitme.

i.-ıla 07b/10

i.+la 08b/10, 22b/01

[3]

ifsād *Ar.* Bozma, fesada uğratma, ifsat.

i. idüp 25a/17

[1]

igne Dikiş dikmekte, nakış işlemekte kullanılan, bir tarafında iplik geçirilecek bir deliği bulunan, ucu sivri, ince çelik alet, iğne.

i.+yi 19a/01

[1]

iḥdāṯ *Ar.* Yeni bir şey ortaya koyma, ortaya çıkarma.

i. ider 07a/04, 11a/19, 21b/08

[3]

iḥtiḳān *Ar.* Kabızlık hâllerinde şırınga ile bağırsağa su verilmesi, lavman yapma. *krş.* **ḥuḳne**

i. eyleye 15a/13

[1]

iḫtilāc *Ar.* Vücudun herhangi bir yerinde derinin ve hemen altındaki kasların hafif hafif oynaması, seğirme. *krş.* **segri-**

i. 11b/07, 11b/10

yüzinde olan i.+a 11b/08

[3]

iḫtirāz *Ar.* Çekinme, kaçınma, sakınma.

i. idüp 15a/10, 23b/23

[2]

iḫtiyār *Ar.* Yaşlı, kocamış olan. *krş.* **ḳoca**, **pīr**

i. pīr olanlarıñ 18b/03

i.+lara 14b/03

[2]

iki 1. Birden sonra gelen sayının adı ve bu sayı kadar olan.

i. 05a/12, 07a/13, 08a/06, 08a/14, 09a/17, 14a/23, 17b/12, 17b/14, 22a/07, 22a/13, 23a/09, 23a/09, 24b/05, 25b/07

i. (2) 12a/14

on i. 06a/17

i.+si 05b/16

i.+sinde 21a/11

2. İki parça olacak biçimde.

i. 17b/13, 18a/05

[20]

iklīlü'l-melik *Ar.* Ballıbabagillerden, çok dallı, beyaz çiçekli, kokulu, kalbi güçlendirici ve sindirimi kolaylaştırıcı hassalara sahip otsu bitki, oğul otu, melisa. *Melissa officinalis.*

i. 08b/06, 26a/02

ḳaynamış i. şuyını 15a/14

[3]

iktiḥāl *Ar.* Sürme çekme.

i. ide 15b/22, 18a/06

i. ider ise 17b/10

i. idüp 16a/11, 16b/06, 20b/02, 22a/09

[7]

il Ülke, yurt, memleket, diyar. *krş.* **diyār**

Menteşe i.+inden 14a/22

[1]

ʿilāc *Ar.* 1. Bir hastalığı, bir yarayı iyi etmek üzere içilmek, herhangi bir yolla vücuda verilmek veya dışarıdan sürülmek suretiyle kullanılan maddelere verilen isim, em.

keskin ʿi. 23a/16, 24a/18, 24b/03

ḳurudıcı ʿi. 23a/18

keskin ʿi.+dan 23a/18, 23a/18

yeyici ʿi.+dur 24b/06

2. Tedavi, çare.

ʿi. 08a/18, 12b/02, 15b/01, 16a/23, 16b/12, 16b/21, 17b/16, 19a/23, 24a/08, 24b/13, 27b/07

ʿi. etme 19b/02

ʿi. etmediler ise 23b/01

ʿi. eylemeye 19a/23

ʿi. eyleyeler 24a/18

ʿi. eyleyesin 19b/02

ʿi. ide 24a/09

ʿi. ideler 16a/23, 16b/03, 22b/14, 23a/11, 23a/12, 23a/16, 23a/17

ʿi. olınur 24b/14

ʿi. olmaz 16b/21

ʿi. olur 17b/01

ʿi.+ı 04b/14, 05b/16, 05b/21, 06b/14, 07a/13, 07b/12, 08a/23, 08b/08, 08b/18, 09a/18, 09b/06, 09b/16, 10b/07, 10b/19, 11a/02, 11a/09, 11b/07, 11b/12, 12a/02, 12a/14, 12b/16, 13a/01, 13a/03, 13a/03, 13a/08, 13a/15, 13a/17, 13b/13, 13b/06, 13b/07, 15a/01, 15a/05, 16a/16, 16a/21, 16a/22, 16b/01, 16b/10, 17a/07, 17a/13, 17a/16, 17a/17, 17b/01, 17b/21, 17b/22, 18a/11, 18a/17, 18b/03, 18b/15, 19a/11, 19b/04, 19b/18, 20a/06, 20b/06, 21a/02, 21a/10, 21a/19, 21a/20, 21b/14, 21b/17, 22a/11, 22a/19, 22b/03, 22b/06, 22b/11, 22b/17, 22b/19, 22b/22, 23a/03, 23a/06, 23a/11, 23b/02, 23b/13, 23b/15, 23b/18, 23b/19, 24a/02, 24a/06, 24a/13, 24a/20, 24b/01, 24b/02, 24b/03, 24b/12, 24b/17, 24b/21, 26a/02, 26a/08, 26b/02, 26b/09, 27a/21, 27a/23, 27b/12, 28a/01, 28a/05, 28a/10, 28b/02

ʿi.+ıdur 16b/01, 22b/06

ʿi.+larıñ 21a/04

ʿi.+uñ 16b/01, 24b/03

ʿi.+ü'l-cereb 17b/01

krş. **devā**

[136]

ile 1. İki kelimeyi, iki öbeği birbirine bağlar.

i. 05a/12, 05b/19, 06a/20, 07a/20, 08b/10, 10a/18, 10b/05, 11a/18, 12a/17, 14a/14, 15a/14, 17a/13, 18a/08, 18a/23, 19a/20, 20a/23, 21b/14, 22b/10,

22b/21, 23a/07, 24b/04, 24b/10, 25b/17, 26a/06, 28b/03

2. İsimlerin sonuna gelerek beraberlik, refakat, vasıta, araç, hâl, tarz, ilişki vb. anlamlarda zarflar yapar.

i. 04b/14, 04b/15, 04b/15, 04b/16, 04b/17, 04b/18, 04b/18, 04b/19, 05a/05, 05a/06, 05a/22, 05b/06, 05b/09, 05b/09, 05b/17, 05b/18, 05b/21, 05b/22, 06a/05, 06a/07, 06a/08, 06b/06, 06b/08, 06b/10, 06b/12, 07a/06, 07b/06, 07b/19, 07b/19, 07b/21, 08a/01, 08a/03, 08a/06, 08b/11, 08b/19, 08b/19, 08b/22, 09a/01, 09a/19, 09a/19, 09a/21, 09a/21, 09a/21, 09a/22, 09b/02, 09b/02, 09b/03, 09b/06, 09b/07, 09b/08, 09b/19, 09b/20, 09b/23, 10a/07, 10a/10, 10a/15, 10b/05, 10b/20, 11a/03, 11a/04, 11a/09, 11a/12, 11a/16, 11b/11, 11b/11, 12a/11, 12b/15, 12b/15, 13a/18, 13b/11, 13b/12, 13b/12, 13b/18, 13b/20, 13b/22, 14a/02, 14a/06, 14a/22, 14a/23, 14b/01, 14b/08, 14b/17, 14b/19, 15a/01, 15a/19, 15a/19, 15b/03, 15b/10, 15b/22, 16a/14, 16a/17, 16b/03, 16b/04, 16b/11, 16b/17, 17a/07, 17a/09, 17a/10, 17a/14, 17a/15, 17a/23, 17b/02, 17b/09, 17b/23, 18a/06, 18a/11, 18a/19, 18a/20, 18b/02, 18b/10, 18b/20, 19a/04, 19a/12, 19a/15, 19a/16, 19b/09, 19b/16, 19b/20, 19b/22, 20a/12, 20b/02, 20b/04, 20b/15, 21a/02, 21a/05, 21b/09, 21b/11, 21b/21, 22a/09, 22b/14, 22b/15, 22b/16, 22b/16, 22b/20, 23a/01, 23a/04, 23a/06, 23a/09, 23a/09, 23a/11, 23a/12, 23a/16, 23a/17, 23b/20, 23b/22, 24a/03, 24a/04, 24a/05, 24a/18, 24b/02, 24b/02, 24b/14, 24b/14, 25a/03, 25a/14, 25a/15, 25a/17, 25a/22, 25b/06, 26a/03, 26a/04, 26a/06, 26a/15, 26a/17, 26b/06, 26b/08, 26b/14, 26b/15, 26b/16, 27a/02, 27a/05, 27a/05, 27a/07, 27a/07, 27a/12, 27a/13, 27a/18, 27a/19, 27a/22, 27a/23, 27b/02, 27b/03, 27b/04, 27b/05, 27b/09, 27b/15, 28a/11, 28a/12, 28a/19, 28a/20, 28b/08

i.+dür 16a/22

3. Fiil isimlerinden sonra kullanıldığında sebep bildirir.

i. 09a/21, 09a/22, 09a/22, 10b/03, 10b/03, 10b/03, 11b/14, 11b/15, 11b/15, 15b/08, 17a/09, 24b/09

4. Bazı soyut adlara getirildiğinde ... olarak, ... bir biçimde anlamında durum zarfları oluşturur.

ḫaşiyyet i. 06b/22, 09a/12

ilik Kemiklerin içini dolduran yağlı madde.

çig ve bişmemiş i. 14b/11

ṭavuḳ beyni ve i.+i (iligi) 12b/14

keçi i.+ini (iligini) 10b/22

ḳoyun i.+ini (iligini) 14b/09, 14b/10

ṣıġır inciginüñ i.+ini (iligini) 28a/10

illā *Ar.* 1. Ne olursa olsun, muhakkak, mutlaka, ille.

i. 08a/03, 17a/23, 19a/21, 23a/18, 24a/08

2. Bilhassa, hele, özellikle.

i. 10b/17

[6]

ʿillet *Ar.* Hastalık. *krş.* **ḫastalıḳ**, **maraż**, **renc**

ʿi. 08a/02, 08a/03, 19a/17, 19a/18

ʿi.+i 19a/18, 19a/18

kābūs ʿi.+i 13a/04

ṣarʿa ʿi.+i 13a/16, 14a/09

ʿi.+dür 08a/22, 10a/17, 10b/06, 11a/08, 11a/22, 11b/07, 12b/21, 13a/15

ṣarʿa ʿi.+ine 10a/06

ʿi.+leriñ 17a/22

ʿi.+üñ 23b/19

[20]

İmām Süveydī *bk.* **Süveydī**

İ. 08a/21, 10a/17

[2]

imdi Buna göre, bu duruma göre, artık.

i. 08b/22, 21b/11, 23a/18, 24b/02

[4]

imtilā *Ar. bk.* **imtilāʾ**

teşennüc i.+dan olursa 10b/23

[1]

imtilāʾ *Ar.* Kanın vücudun belli bir yerinde toplanması. *krş.* **imtilā**

i. 15a/19

[1]

in- 1. (Nezle hastalığı) Meydana gelmek.

nāzle i.-er olsa 15b/02

i.-mege 06a/15

nāzile i.-mez 06a/15

2. Bir maddenin vücudun bir yerinde toplanması. *krş.* **aḳ-**, **dökül-**, **nüzūl**

göze ṣu i.-digi 19b/03

göze ṣu i.-dükde 19a/20

ṣu i.-dükde 19a/22

i.-en ṣu 19a/23

gözine ṣu i.-en 19a/19

i.-er 15b/12

ṣu i.-meden 15b/11

i.-mege 19a/15

mādde i.-megi 22a/06

ṣu i.-megi 19a/14, 19a/14, 19a/17

i.-meli olduḳda 19a/20

göze ṣu i.-menüñ 19a/11

ṣu i.-menüñ 19a/20, 22b/06

mādde i.-mesini 22a/07

ṣu i.-mesini 19a/13

ṣuyuñ ibtidā i.-mesini 19a/15

ṣu i.-miş göze 19a/16

[23]

ince Kendi cinsinden olanlara göre dar ve kalınlığı az olan.

i. 06a/18, 14a/04

[2]

incir *Far.* Dutgillerden, asıl yurdu Akdeniz kıyıları olan, yaprakları geniş dilimli bir ağaç *(Ficus carica)* ve bu ağacın yaş veya kuru olarak yenilen etli, tatlı yemişi.

i. yapraġını 20a/01

bostān i.+i südini 19a/13

[2]

incik Bacağın diz kapağından topuğa kadar olan kısmı.

şıġır i.+inüñ (inciginüñ) iligini 28a/10

[1]

incü İstiridye cinsinden deniz hayvanlarının içinden çıkarılan ve süs eşyası olarak kullanılan küçük, yuvarlak, sert, sedefli tane, inci. *krş.* **lü'lü'**

i. ṣadefini 18b/21

[1]

indür- 1. (Kıl, tüy vb.) Kesmek, koparmak.

burnundan ḫaṭṭları i.-mekle 09a/21

2. Bir maddenin vücudun bir yerinde toplanmasını sağlamak.

i.-en 18a/14

i.-ür 17b/02

krş. **endir-**

[3]

ʿinebü'ṣ-ṣaʿleb *Ar.* İt üzümü. *krş.* **it üzümi**

i. 14b/21

[1]

inefiḫa *Ar.* Süt emen kuzu ve oğlağın midesinden çıkan, yoğurda benzer beyaz şey.

i. 10a/11, 10a/12

i.+yı 10a/10

[3]

ʿinnā[b] *Ar.* Hünnapgillerden, yenilen meyvesi için özellikle Batı ve Güney Anadolu'da yetiştirilen dikenli bir ağaç *(Zizyphus jujuba)* ve bu ağacın meyvesi, çiğde, hünnap.

ʿi. naḳīʿini 05b/13

[1]

insān *Ar.* 1. İki ayaklı, iki elli, aklı ve konuşma yeteneği olan memeli canlı.

i. ḳılından 07a/21

i. ḳılını 06a/08, 09b/10, 10a/09

i.+da 12a/14

i.+uñ 14a/10

i.+uñ ḳılını 25b/15

2. Herhangi bir kişiyi ifade etmek için zamir gibi kullanılır.

i. 11a/23

i.+da 11b/12

i.+uñ 11a/22, 11b/07

[11]

intişār *Ar.* Yayılma.

i. 22b/04

ṣāḥibü'l-i. 22b/06

ḍarbdan olan i.+a 22b/09

ḍarbdan ve veremden olan i.+a 22b/08

i.+uñ 22b/05

[5]

iplik Pamuk, keten, kenevir ve ipek gibi dokuma maddelerinin uzun ve ince tellerinden her biri ve bu tellerin birlikte bükülmesi ile meydana getirilen uzun ince tel.

i. 05a/11, 23b/10

[2]

īrāş *Ar.* Sebebiyet verme, meydana getirme, sebep olma.

ī. ider 07a/18, 09a/06, 09a/09, 09b/09, 11a/19

[5]

iri Ölçüleri olağandan daha hacimli olan, kocaman.

i. olmasınuñ 19b/18

[1]

irilik İri olma durumu.

ḳılıñ i.+ini (iriligini) 19b/19

[1]

iriñ Kanın damar dışına sızmasıyla vücut dokularında meydana gelen, ak yuvarların hâkim olduğu donuk renkli birikinti, cerahat.

i. 26b/11, 26b/15, 26b/23

i. aḳan ḳulaġa 27a/09

i.+den 27a/07

i.+dür 27a/15

i.+e 27a/02

i.+i 26b/12, 26b/18, 27a/19

i.+ini 26b/22, 27a/20

[12]

iş Dumanın kokusu.

i.+ini 16b/08

[1]

işābet *Ar.* 1. Rast gelme.

i. iden 27a/21

2. (Hastalık, sıkıntı vb.) Uğramak, etkisi altına almak.

i. itmez 25a/15

i. itdügi 10b/17

[3]

isfīdāc *Far.* Üstübeç. *krş.* **üstübec**

i. 23b/10, 23b/22

i. merhemi 23a/09

[3]

ishāl *Ar.* 1. Tabii olandan daha çok, daha sık ve daha sulu dışkı çıkarma, amel, sürgün.

i. 09a/21

i. etdüreler 20a/12

i.-i ḳavī 07b/19, 20a/12

i.+den 07b/19

2. Hafifleme, azalma, sehl olma.

i. idüp 15a/08

[6]

isim *Ar.* Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, ad.

i.+leri 04b/11

[1]

işmid *Ar.* Antimon, sürme taşı. *krş.* **rastıḳ ṭaşı**, **rāsuḫ ṭaşı**, **sürme ṭaşı**

i. 16a/11

[1]

issi 1. Sıcaklığı vücut sıcaklığına göre biraz fazla, ısısı yakmayacak derecede veya ısı derecesi yüksek olan veya eski tıp anlayışındaki sıcaklık özelliğine sahip olan, sıcak.

i. idüp 14b/07

i. pıñar ṣuyıdur 17a/19

i. ısıtma 09a/17

2. Isı, sıcaklık veya eski tıp anlayışındaki sıcaklık durumu.

i.+den baş aġrısınuñ 04b/14

krş. ḥarāret, ḥarr, ḥārr

[4]

istifrāġ *Ar.* Kusma, boşaltma, vücutta bulunan bir maddeyi dışarı atma veya çıkarma. *krş.* boşalt-, ḳus-

i. 09a/20, 09a/20

i. eylese 07b/21, 11a/20

i. eyleye 24a/03, 26a/05

i. eyleyeler 21a/06

i. ide 24b/02

i. ideler 22b/20

i. ile tenḳiyeden 21a/05

i. ile tenkiye eyledükden 17a/23

çoḳ i. 11a/18

cimāʿ ile i.+dan 11a/19

ifrāṭıla i.+dandur 07b/10

müshil devā ile i.+dan 16a/18

i.-ıla 09a/19

[16]

istiġrāḳ *Ar.* Bir şeyin içine gömülme, içine dalma, gark olma.

i. eyleye 22b/16, 22b/16

[2]

istiḥsān *Ar.* Beğenme, güzel bulma, güzel sayma.

i. 12b/15

[1]

istiḳāmet *Ar.* Doğruluk, doğru olma durumu.

i.+den 22a/10

[1]

istiʿmāl *Ar.* Kullanma.

i. etmeye 15a/13

i. eylemek 17b/22

i. eyleye 12b/10, 15a/08

i. eyleyeler 18a/14, 21b/10

i. ide 23b/17

i. ideler 16b/14, 23a/05, 26b/20

i. iderse 21b/08

i. idüp 19a/07, 21b/11

i. olmaz 17a/23

[14]

istinşāḳ *Ar.* Buruna bir şey çekme.

burnına i. eylese 05a/07

[1]

istirḫā *Ar.* Gevşeklik, gevşeme. *krş.* istirḫā'

i.+ya 11b/14, 11b/14, 11b/15, 11b/17, 11b/18

i.+ya 11b/16

[6]

istirḫā' *Ar. bk.* istirḫā

i. 20a/17

i. olsa 11b/20

i.-i ẕekere 11b/23

[3]

istirḫālı *Ar. + T.* Herhangi bir organında gevşeme olan.

ṣāḥibü'l-i. 11b/19

[1]

istivā *Ar.* Birden çok şeyin birbirine denk olması, denklik.

ḫaṭṭ-ı i.+dan 20a/20

[1]

işit- Kulakla algılamak, duymak.

i.-mesi aġır olan ḳulaġa 26a/19

i.-mesi ṣaḳīl olan ḳulaġa 26a/22

[2]

iştihā' *Ar.* Yeme isteği, iştah.

i. 24a/08

[1]

it Köpekgiller familyasından, birçok çeşidi bulunan, bekçi olarak ve avcılıkta kullanılan, sadık, evcil memeli hayvan, köpek.

i. ödini 18b/20

[1]

it- 1. Yapmak.

i.-dükden 16b/02

i.-e (ide) 14b/16, 15a/05, 23a/18

i.-mege 13a/21

2. Üretmek, yapmak.

i.-dükleri 05a/17, 09a/18

i.-en (iden) 26a/21

i.-erler (iderler) 13b/18

3. Arapçada fiil kökü olan ve dilimize isim olarak geçen mastarları kendi anlamı ile tekrar fiilleştirir.

işābet i.-dügi 10b/17

ġarġara i.-e (ide) 14a/14

ḥacāmet i.-e (ide) 24b/02

ḥall i.-e (ide) 28b/11

iktiḥāl i.-e (ide) 18a/06

istifrāġ i.-e (ide) 24b/02

istiʿmāl i.-e (ide) 23b/17

müdāvemet i.-e (ide) 24a/01

nüṭūl i.-e (ide) 14b/02

perhīz i.-e (ide) 07b/14, 19a/20, 23b/23

ṣabr i.-e (ide) 17b/12

saḥaḳ i.-e (ide) 15b/23

terk i.-e (ide) 15a/02, 15a/13, 21a/22

tevellüd i.-ecek (idecek) 21a/07

ḥacāmet i.-eler (ideler) 15a/12, 21b/18, 22b/21, 23b/17

istifrāġ i.-eler (ideler) 22b/20

istiʿmāl i.-eler (ideler) 16b/14, 23a/05, 26b/20

nüṭūl i.-eler (ideler) 13b/16

nüfūẕ i.-emeyüp (idemeyüp) 14a/09

ḥareket i.-emez (idemez) 12b/22, 12b/23

hażm i.-emez (idemez) 13a/05

işābet i.-mez (idemez) 25a/15

ḥıfẓ i.-en (iden) 16a/10, 25a/13

işābet i.-en (iden) 27a/21

şikāyet i.-en (iden) 07a/01

beyān i.-er (ider) 25a/05, 25a/10

celb i.-er (ider) 21b/11

defʿ i.-er (ider) 05a/03, 05a/06, 05a/15, 19a/15, 26b/01

ḥacāmet i.-er (ider) 11a/16

ḥıfẓ i.-er (ider) 16a/12, 25a/16, 25a/16, 28b/09, 28b/10, 28b/11

ḥiss i.-er (ider) 11a/23

ıṣlāḥ i.-er (ider) 15a/18

iḥdāṣ i.-er (ider) 07a/04, 11a/19, 21b/08

īrāṣ i.-er (ider) 07a/18, 09a/06, 09a/09, 09b/09, 11a/20

izāle i.-er (ider) 06b/05, 08b/07, 09b/11, 12b/07

ḳatl i.-er (ider) 27b/14, 27b/14, 27b/15, 27b/16, 27b/18, 27b/20, 27b/20, 27b/22, 27b/22, 28a/01

menʿ i.-er (ider) 06a/15, 06a/15, 06a/19, 06a/20, 12a/07, 12a/08, 12b/03, 12b/06, 12b/07, 13b/06, 14a/08, 15b/11, 15b/12, 15b/14, 19a/06, 19a/13, 19a/14, 19a/14, 19a/14, 19a/15, 19a/17, 19b/14, 20b/03, 20b/13, 20b/14, 20b/16, 20b/17, 20b/22, 20b/23, 21b/02, 21b/04, 22a/08, 22a/09, 22a/10, 22a/15, 22a/16, 24b/19, 25a/12, 26b/04

menʿ ve defʿ i.-er (ider) 09a/09

taġyīr i.-er (ider) 23b/01

taḥlīl i.-er (ider) 14b/07, 21b/10, 28a/09

tenḳiye i.-er (ider) 21a/06

tevehhüm i.-er (ider) 27a/14

ẓann i.-er (ider) 11b/01, 19b/16, 27a/15

iktiḥāl i.-er (ider) ise 17b/10

müdāvemet i.-er (ider) ise 19b/23

ṭabḫ i.-erler (iderler) 07a/12

terk i.-erlerse (iderlerse) 27a/16

istiʿmāl i.-erse (iderse) 21b/08

nüṭūl i.-erse (iderse) 09a/02

i.-esiz (idesiz) 28a/12

aḫẕ i.-üp (idüp) 07a/12

celb i.-üp (idüp) 21b/13

defʿ i.-üp (idüp) 26a/10

ekl i.-üp (idüp) 05b/20, 24b/06

fezaʿ i.-üp (idüp) 09a/09, 11b/11

ḥacāmet i.-üp (idüp) 15b/08

ḫall i.-üp (idüp) 05a/22, 05b/01, 05b/03, 05b/07, 05b/17, 06a/06, 06a/08, 07b/19, 08a/01, 10a/22, 11b/23, 12a/10, 13b/02, 14a/23, 14b/07, 15b/11, 17a/04, 17a/09, 17a/10, 17a/18, 18b/20, 19b/16, 19b/21, 20a/10, 21a/03, 25a/20, 26b/16, 27a/11, 27b/01

ḫalṭ i.-üp (idüp) 05a/02, 05a/18, 06a/10, 07b/12, 21a/06, 22b/09, 28b/08

ḫareket i.-üp (idüp) 11a/09

ḫaẕer i.-üp (idüp) 15b/01

ḫıfẓ i.-üp (idüp) 16a/11, 16a/13, 25a/15, 28b/07

ıṣlaḥ i.-üp (idüp) 21b/12

ictināb i.-üp (idüp) 21b/12

idrār i.-üp (idüp) 22a/04

ifsād i.-üp (idüp) 25a/17

iḫtirāz i.-üp (idüp) 15a/10, 23b/23

iktiḥāl i.-üp (idüp) 16a/11, 16b/06, 20b/02, 22a/09

ishāl i.-üp (idüp) 15a/08

istiʿmāl i.-üp (idüp) 19a/07, 21b/11

izāle i.-üp (idüp) 12b/08, 16a/02, 23a/06

ḳabż i.-üp (idüp) 23a/18

ḳalb i.-üp (idüp) 17b/11

ḳaṣr i.-üp (idüp) 15a/13

maʿcūn ve saḫḳ i.-üp (idüp) 06a/22

menʿ i.-üp (idüp) 06a/22, 20b/04, 21a/17

meyl i.-üp (idüp) 22a/11

mezc i.-üp (idüp) 21a/23

perhīz i.-üp (idüp) 09b/18, 21a/22

saḥaḳ i.-üp (idüp) 11b/02, 11b/05, 12a/02, 12a/06, 21b/20, 22a/21, 27a/07, 27b/13, 27b/21

saḥaḳ-ı ġubār i.-üp (idüp) 10b/02, 11b/13, 13b/04, 13b/10, 16b/04, 17b/11, 18b/18, 19b/19, 20a/05, 26b/13, 26b/16

saḥḳ i.-üp (idüp) 04b/16, 05a/03, 05a/23, 06b/21, 08a/20, 11a/02, 12a/14, 13a/10, 16a/02, 16a/12, 17b/06, 18a/07, 19a/04, 19b/14, 21a/08, 25a/15

saḥḳ-ı ġubār i.-üp (idüp) 10a/05, 10a/07, 10a/20, 10a/21, 13b/18, 14a/10, 17a/03, 17b/04, 19a/04, 20b/21, 21b/22, 24b/08, 24b/15

süfūf i.-üp (idüp) 05a/06

taḥarrük i.-üp (idüp) 19b/01

taḥlīl i.-üp (idüp) 14b/05, 15b/18, 17a/14, 28a/07, 28a/15, 28a/18, 28a/20, 28a/21

tecdīd i.-üp (idüp) 10a/04

tedārik idüp (idüp) 23b/01

teferruḳ i.-üp (idüp) 22b/04

temekkün i.-üp (idüp) 13a/01, 14b/06

tenḳiye i.-üp (idüp) 21a/07, 26b/15

terk i.-üp (idüp) 19a/19

tırāş i.-üp (idüp) 15a/19

ẓuhūr i.-üp (idüp) 21b/15

4. Türkçe bazı isimlerle Arapça, Farsça ve Batı dillerinden dilimize geçmiş birçok isimden sonra gelerek bu isimlere "ismin ifade ettiği işi yapmak, işlemek" anlamını, ayrıca kelimelerin taşıdığı manalara göre değişen çeşitli anlamlar katar.

ʿilāc i.-e (ide) 24a/09

ġıdā i.-e (ide) 24b/20, 26a/06

ṭav i.-e (ide) 12a/04

ṭılāʾ i.-e (ide) 20b/12

żımād i.-e (ide) 05a/14, 16b/23, 20a/09, 25a/08, 26a/07, 28a/20

ʿilāc i.-eler (ideler) 16a/23, 16b/03, 22b/14, 23a/12, 23a/12, 23a/16, 23a/17

sürme i.-eler (ideler) 24a/05, 24a/05

ṭılāʾ i.-eler (ideler) 22b/21

tütsi i.-eler (ideler) 10a/02

yaḳu i.-eler (ideler) 24a/04

żımād i.-eler (ideler) 13b/16

rāḥat i.-emeyüp (idemeyüp) 25b/23

murād i.-en (iden) 27b/19

vesvese i.-en (iden) 12a/18

żarar i.-en (iden) 25a/10

fāʾyide i.-en (iden) 17a/09

yaḳu i.-ene (idene) 14b/10

delālet i.-er (ider) 15a/18, 20b/09, 20b/10, 22b/12, 22b/18

fāʾyide i.-er (ider) 05a/07, 05b/19, 06b/01, 07a/23, 07b/01, 07b/03, 07b/08, 07b/18, 08a/05, 08a/06, 08a/18,

08b/02, 08b/02, 08b/12, 08b/15, 09a/18, 09a/19, 09a/20, 09a/23, 09b/03, 09b/07, 09b/07, 09b/17, 09b/18, 09b/20, 09b/21, 09b/22, 10a/02, 10a/03, 10a/03, 10a/06, 10a/07, 10a/08, 10a/08, 10a/09, 10a/10, 10a/11, 10a/12, 10a/15, 10a/16, 10a/16, 10a/17, 10a/20, 10a/21, 10a/22, 10a/23, 10b/03, 10b/04, 10b/06, 10b/09, 10b/10, 10b/11, 10b/13, 10b/13, 10b/14, 10b/21, 10b/22, 10b/22, 10b/23, 11a/02, 11a/03, 11a/04, 11a/06, 11a/08, 11a/10, 11a/10, 11a/11, 11a/12, 11a/14, 11a/15, 11a/16, 11a/17, 11b/01, 11b/02, 11b/04, 11b/05, 11b/05, 11b/06, 11b/06, 11b/09, 11b/09, 11b/10, 11b/14, 11b/15, 11b/15, 11b/16, 11b/17, 11b/18, 11b/19, 11b/21, 11b/23, 12a/03, 12a/05, 12a/06, 12a/10, 12a/10, 12a/12, 12a/13, 12a/15, 12a/16, 12a/17, 12a/19, 12a/23, 12b/01, 13a/09, 13a/11, 13a/12, 13a/13, 13a/14, 13a/18, 13a/19, 13a/20, 13a/21, 13a/22, 13b/01, 13b/03, 14a/15, 14b/03, 14b/06, 14b/09, 14b/22, 15a/04, 15a/06, 15a/20, 15b/04, 15b/06, 15b/16, 15b/18, 16a/18, 16a/19, 16b/04, 16b/05, 16b/05, 16b/09, 16b/15, 16b/16, 16b/17, 16b/18, 17a/05, 17a/07, 17a/11, 17b/07, 17b/08, 17b/09, 17b/15, 18a/01, 18a/04, 18a/05, 18a/06, 18a/09, 18a/12, 18a/12, 18a/14, 18a/19, 18a/19, 18a/21, 19b/05, 19b/11, 19b/14, 19b/20, 19b/21, 19b/23, 20a/01, 20a/01, 20a/02, 20a/03, 20a/04, 20a/05, 20a/07, 20a/08, 20a/09, 20a/09, 20a/10, 20a/11, 20b/19, 21a/03, 21a/09, 21a/13, 21a/14, 21a/18, 21b/03, 21b/04, 21b/05, 21b/06, 21b/06, 21b/07, 21b/14, 21b/21, 22a/08, 22a/20, 22a/21, 22b/08, 22b/08, 22b/09, 22b/10, 22b/13, 23a/01, 23a/02, 23a/04, 23a/15, 23b/03, 23b/04, 23b/07, 23b/08, 23b/09, 23b/11, 23b/21, 24a/09, 24a/16, 24a/17, 24a/17, 24b/08, 24b/10, 24b/11, 24b/16, 25a/01, 25a/02, 25a/03, 25a/04, 25a/23, 25b/07, 25b/09, 25b/10, 25b/12, 25b/13, 25b/13, 25b/20, 26a/03, 26a/03, 26a/04, 26a/05, 26a/10, 26a/11, 26a/12, 26a/15, 26a/16, 26a/16, 26a/17, 26a/18, 26a/19, 26a/20, 26a/21, 26a/23, 26b/01, 26b/04, 26b/05, 26b/07, 26b/07, 26b/09, 26b/10, 26b/14, 26b/17, 27a/01, 27a/02, 27a/06, 27a/09, 27a/10, 27a/10, 27a/13, 27b/02, 27b/04, 28a/02, 28a/03, 28a/04, 28a/06, 28a/07, 28a/07, 28a/08, 28a/14, 28a/23

te ʾs̲īr i.-er (ider) 21a/05

ṭılāʾ i.-er ise (ider) 17a/15, 18a/12

ṭıllā i.-er ise (ider) 05a/20

żarar i.-er (ider) 09b/09, 10a/10, 25a/10, 25a/11, 25a/11, 25a/12, 25a/12, 25a/17

żarar i.-er (ider) 15a/20

zāʾyil i.-er (ider) 08b/15

żımād i.-er (ider) ise 07a/20, 13a/12, 13b/21, 14b/19, 14b/22, 17a/11, 18a/18, 19b/17

ṭılāʾ i.-erse (iderse) 08b/01, 14b/10, 20b/19, 24a/16, 24a/17, 24a/17, 25a/09

tütsi i.-erse (iderse) 20b/11, 20b/12, 28a/06, 26a/20

tütüsi i.-erse (iderse) 06a/03

żımād i.-erse (iderse) 04b/19, 05a/01, 05a/19, 06a/03, 06a/04, 06a/05, 06a/06, 06a/09, 06a/10, 06a/11, 06a/14, 06b/02, 06b/09, 06b/10, 06b/11, 06b/12, 06b/14, 06b/16, 06b/20, 06b/22, 07a/20, 07b/04, 07b/08, 08a/11, 08b/07, 08b/11, 08b/20, 09a/05, 09b/01, 11b/02, 11b/06, 11b/14, 11b/16, 12a/04, 12a/07, 12a/13, 13a/09, 13a/11, 14b/18, 14b/18, 15a/15, 15a/17, 15b/04, 15b/10, 15b/11, 16b/22, 17a/14, 18b/01, 20a/11, 22a/08, 22b/07, 22b/09, 22b/10, 23a/01, 24b/11, 24b/21, 24b/22, 24b/22, 24b/23, 25a/02, 25a/03, 25a/03, 25a/05, 27b/04, 27b/06, 28a/10, 28a/13, 28a/14, 28a/15, 28a/16, 28a/17, 28a/19, 28a/21, 28a/22, 28b/01

tütsi i.-erlerse (iderlerse) 28a/06

żımād i.-erseler (iderseler) 12a/11, 13b/20

ṭılāʾ i.-erseñ (iderseñ) 14b/10

żımād i.-erseñ (iderseñ) 14b/09, 20a/07, 20a/08, 20a/08

murād i.-erseñiz (iderseñiz) 14a/01

yaḳu i.-esin (idesin) 14a/02

kār i.-mezse 24a/18

kār i.-mez 16b/21, 24b/13

buḫūr i.-seler 12a/20

ʿādet i.-üp (idüp) 11a/14

buḫūr i.-üp (idüp) 06a/02, 06a/08, 09b/10, 10a/02, 12a/03

fāʾyide i.-üp (idüp) 05a/15, 05b/08, 07b/04, 08a/12, 09b/20, 13a/07, 17a/10, 23a/04

ġıdā i.-üp (idüp) 09b/03

ġubār i.-üp (idüp) 10a/09, 11a/13, 14a/19, 14a/20, 15b/19, 19b/07, 19b/09, 21b/06, 21b/22

ḫamīr i.-üp (idüp) 04b/18, 06a/05, 06b/12, 07a/20, 11b/16, 13b/22, 18a/23, 20b/04, 23a/01, 25a/03, 27b/13, 28a/14

ḫavf i.-üp (idüp) 12b/09, 23b/06

kār i.-üp (idüp) 21a/05

kebāb i.-üp (idüp) 13b/19, 18a/04, 19b/11

maʿcūn i.-üp (idüp) 05b/14, 09b/06, 17a/13, 24b/11

maʿçūn i.-üp (idüp) 20b/12, 22a/10, 26a/15, 27a/05

nefʿ i.-üp (idüp) 05a/14

ṣıyāḥ i.-üp (idüp) 23b/04

sürme gibi i.-üp (idüp) 17b/07, 17b/08

sürme i.-üp (idüp) 10a/02, 16b/04, 16b/07, 16b/22, 17b/02, 17b/15, 18a/01, 20b/13, 21a/12, 21b/03

ṭalḳan i.-üp (idüp) 09b/02

ṭılāʾ i.-üp (idüp) 24a/04

tütsi i.-üp (idüp) 12a/20

yaḳu i.-üp (idüp) 11a/17, 13b/12

żımād i.-üp (idüp) 06b/07, 08b/03, 13b/11

5. Türkçe sıfatlarla Arapça, Farsça ve Batı dillerinden dilimize

geçmiş olan sıfatlardan sonra gelir ve kelimeye "… duruma getirmek" anlamı katar.

muʿtād i.-e (ide) 23b/21

keskin i.-en (iden) 15b/19

pāk i.-en (iden) 18a/13

i.-er (ider) 12b/13

aġır i.-er (ider) 07a/11

güzel i.-er (ider) 09b/12

ḳavī i.-er (ider) 07b/22, 07b/23, 09b/12, 12b/12, 14a/06, 16a/11, 18b/10, 18b/11, 18b/12

ḳavī keskin i.-er (ider) 16a/13

keskin i.-er (ider) 15b/16, 15b/20, 15b/23, 16a/01, 16a/02, 16a/03, 16a/07, 16a/08, 16a/09, 18b/11, 18b/13, 19b/08

keskin ve ḳavī i.-er (ider) 18b/13

pāk i.-er (ider) 14a/12, 14a/14, 14a/14, 14a/16, 14a/17, 14a/22, 14b/01, 16a/09, 21a/07, 22a/04, 28b/09, 28b/10, 28b/11

sākin i.-er (ider) 04b/17, 04b/19, 04b/21, 05b/11, 05b/13, 15a/15

siyāh i.-er (ider) 22a/22, 22a/23

żaʿīf i.-er (ider) 11a/19, 18b/05, 18b/08

ziyāde i.-er (ider) 12b/14, 14b/02, 14b/02, 14b/04

berāber i.-üp (idüp) 05a/19

ısıcaḳ i.-üp (idüp) 06b/12

issi i.-üp (idüp) 14b/07

ḳavī i.-üp (idüp) 12b/14, 14a/11

keskin i.-üp (idüp) 15b/21

merhem gibi i.-üp (idüp) 05b/06

pāk i.-üp (idüp) 14a/09, 16a/03, 16a/08, 16a/09, 21a/06, 26b/15, 27a/08

ṣāfī i.-üp (idüp) 18a/03, 21a/12, 21a/14, 23a/07

yaḳın i.-üp (idüp) 28b/06

ziyāde i.-üp (idüp) 09a/05

krş. **et-**

[863]

ittisāʿ *Ar.* Genişlik, genişleme.

i. 23a/02

i.-ı ʿayna 23a/02

i.-ı ḥadeḳa 23a/04

[3]

it üzümi Patlıcangillerden, yirmi yirmi beş santimetre yüksekliğinde, bazı ilaçların yapımında kullanılan, bir yıllık, otsu bir bitki, köpek üzümü, tilki üzümü. *Solanum nigrum. krş.* **ʿinebü'ş-saʿleb**

i.+dür 14b/21

i.+ni 18b/01

[2]

izāle *Ar.* Yok etme, giderme.

i. ider 06b/05, 08b/07, 09b/11, 12b/07

i. idüp 12b/08, 16a/02, 23a/06

i. olur 09b/20

[8]

K

ḳābil *Ar.* Olanaklı, mümkün.

ḳ. ola 24a/10

[1]

kābūs *Ar.* Uykuda basan sıkıntılı ağırlık, karabasan. *krş.* **ağır baş-**

k. 12b/22, 12b/23

k. ʿilleti 13a/04

k.+a 13a/07

[4]

ḳādir *Ar.* Kudret ve kuvvet sahibi, yapabilme gücüne malik olan, muktedir.

ḳ. olamasa 11b/20

ḳ. olamaz 10b/19

[2]

kāfūr *Ar.* Kâfur ağacından *(Laurus camphhora)* elde edilen, hekimlikte kullanılan, beyaz ve yarı saydam, kolaylıkla parçalanan, güzel kokulu bir madde.

k. 07b/22

k.+ı 05a/19, 09a/12

[3]

ḳāle *Ar.* "Dedi" anlamına gelir.

ḳ. 05b/20

[1]

kār *Far.* Yarar, fayda. (***kār it-*** Tesir etmek, etkili olmak, fayda vermek.)

k. etmese 17b/16

k. etmez 23a/11, 24a/08

k. etmez ise 21a/04

k. eylemez 19a/23

k. idüp 21a/05

k. itmez 16b/21, 24b/13

k. itmezse 24a/18

[9]

ḳab 1. İçine yenecek veya içilecek öteberi konan mutfak eşyası.

ḳ.+dan 09b/04

2. Bir şeyin üstünü kaplayan, kendiliğinden meydana gelmiş az veya çok sert tabaka, kabuk.

k.+ı 07b/06, 08b/19

k.+ı çıḳmış ḳapsız arpanuñ 12a/22

ḳ.+ı ṣoyulmış çögen 06b/07

enār ḳ.+ı 26b/06

sögüt yapraġı ve ḳ.+ı ṣuyı 07b/22

ḳ.+ıla 22a/21

k.+ını 18b/16

ayva çekirdegi ḳ.+ını 19a/07

enār ḳ.+ını 27b/16

eski cevzüñ ḳ.+ını 13b/07

ḳabaġuñ ḳ.+ını 04b/22

ḳavun ḳ.+ını 15b/11

ṭuruf ḳ.+ını 26a/17

turb ḳ.+ınuñ ṣuyını 25b/10

ḳ.+la 08b/18, 15a/15

ḫaşḫāş ḳ.+unı 06b/21

krş. **ḳabuḳ**

[19]

ḳabaḳ (I) Kabakgillerden, sürüngen gövdeli, sarı çiçekli, birçok cinsi bulunan bir bitki *(Cucurbita)* ve bu bitkinin yemek veya tatlısı yapılan yahut süs olarak kullanılan çeşitli biçimlerdeki meyvesi. *krş.* **ḳarʿ** (***ḳabaḳ çekirdegi*** Bal ve sakız kabağının tohumu.)

ḳ. çekirdeginden 10b/10

ḳ. çekirdegini 06b/17

ḳ. çekirdeginüñ yağını 04b/21

ḳ. çekirdegi yağını 13a/23

ḳ. çiçegidür 14b/20

ḳ. toḫmı yağı 22b/16

ḳ. ʿuṣāresini 25b/01

ḳ. yapraġını 13a/21

k.+ı (ḳabaġı) 09b/18

ḳ.+uñ (ḳabaġuñ) ḳabını 04b/22

ḳ.+uñ (ḳabaġuñ) ṣuyını 04b/22

[11]

ḳabaḳ (II) Ön, ön taraf. *krş.* **bağır**

keçinüñ bağrını yaʿnī ḳ.+ını (ḳabaġını) 20b/16

[1]

ḳabaḳ (III) *bk.* **ḳapaḳ**

göz ḳ.+ı (ḳabaġı) 20b/09

göz ḳ.+ına (ḳabaġına) 17b/17

göz ḳ.+ınuñ (ḳabaġınuñ) 19b/23

[3]

ḳabalaḳ Su kenarlarında, kırlarda yetişen, kabak yaprakları gibi geniş, etli ve tüylü yaprakları olan bir bitki. *Tussilago farfara.*

ḳ. yapraġı ṣuyı 04b/23

k.+ı (ḳabalaġı) 05a/01

[2]

ḳabarcıḳ Deride meydana gelen ufak sivilce, küçük kabartı.

ḳ. 24b/03

ḳ.+a (ḳabarcıġa) 21b/17

[2]

ḳabuḳ Bir şeyin üstünü kaplayan, kendiliğinden meydana gelmiş az veya çok sert tabaka. *krş.* **ḳab**

ekşi enār ḳ.+ını (ḳabuġını) 26b/23

ḳarbūz ḳ.+ını (ḳabuġını) 22a/08, 22a/09

ḳavın ḳ.+ını (ḳabuġını) 09a/23

turunc ḳ.+ını (ḳabuġını) 06b/05

[5]

ḳabż *Ar.* Kuru hâle getirme, kurutma.

ḳ. idüp 23a/18

[1]

ḳabża *Ar.* Silah, kılıç vb. şeylerde tutulacak yer, tutak, sap. *krş.* **ṣap**

ḳ.+sını 19a/10

[1]

ḳadar *Ar.* 1. Bir şeyin, kıyaslandığı diğer bir şey ölçüsünde, derecesinde veya büyüklüğünde olduğunu anlatır.

k. 05a/23, 05b/01, 05b/03, 05b/05, 12b/12, 14b/06, 14b/14, 17a/06, 21a/01, 21a/01

k.+dur 17a/23

k.+ını 05b/04

2. "Aşağı yukarı, yaklaşık, takriben" anlamında bir niceliğin miktarını tahminî olarak bildirir.

k. 05a/04, 05a/04, 18a/01, 18a/08

3. Miktarda, derecede.

ḳ. 04b/22, 05a/04, 05a/12, 05a/21, 05b/17, 06a/10, 06a/13, 06b/07, 07a/15, 07a/21, 07b/05, 07b/07, 07b/12, 07b/18, 08a/08, 08a/09, 08a/10, 08b/04, 09a/05, 09a/06, 09b/11, 09b/12, 10a/22, 10a/23, 10a/23, 10b/02, 10b/09, 10b/11,

10b/22, 11a/02, 11a/04, 11a/12, 11b/05, 11b/20, 12a/02, 12a/15, 12b/06, 13a/10, 13b/02, 14a/05, 14a/07, 14a/10, 14a/19, 14b/01, 14b/17, 16b/13, 19a/03

şol ḳ. 05a/10, 18a/03

k.+ını 05a/18, 05b/20, 10a/06

[69]

ḳadīm *Ar.* Geçmişi uzun zamana dayanan, eski.

ḳ.+den 05b/05

[1]

kal- 1. (Olduğu yerde ve olduğu hâlde) Durmak.

ḳ.-ur 10a/14

2. (Bir bütünden) Artmak.

k.-sa 16b/21

3. (Bir durum, bir belirti) Bugüne kadar sürüp gelmek.

ḳ.-ursa 22a/03

4. Var durumda olmak, mevcut bulunmak.

ḳ.-maz olur 24a/08

[4]

ḳalay *Ar.* Gümüş beyazlığında, kolay işlenebilen, yumuşak bir element.

k.+ı 21b/22

[1]

ḳalb (I) *Ar.* Yürek, kalp. *krş.* **yürek**

k.+i 09a/16

yaraşanuñ ḳ.+ini 09a/15

[2]

ḳalb (II) *Ar.* Bir durumdan başka bir duruma, bir şekilden başka bir şekle çevirme, değiştirme. (***ḳalb it-*** Çevirmek, döndürmek, kalbetmek. *krş.* **çevir-**, **devir-**. ***ḳalb ol-*** Çevrilmek, dönmek, kalbolmak. *krş.* **dön-**)

ḳ. idüp 17b/11

ḳ. olmışdur 20a/21

[2]

ḳaldur- Bulunduğu yerden yukarıya doğru hareket ettirmek, kaldırmak.

ḳ.-up 10a/19

[1]

ḳalıñ Kendi cinsinden olan şeylere göre iki yüzü arasındaki uzaklığı büyük olan, kalın.

ḳ. olmaġla 20b/09

[1]

ḳalḳ- 1. Oturur veya yatar durumdan çıkarak ayakları üzerinde doğrulmak, ayak üstü durmak.

ḳ.-up 15a/02

2. Dik bir hâl almak, dik durmak.

k.-ar ise 20b/20

[2]

ḳamçı Ucuna ince deri, meşin veya ip bağlanmış bir değnekten oluşan vurma aleti, kırbaç.

ḳ. ile urmadan 16b/11

[1]

ḳamış Buğdaygillerden, sulak, nemli yerlerde yetişen, boğumlu, sert gövdesi olan bitkiler. *Phragmites australis.*

çürimiş ḳ.+ı 19a/04

[1]

ḳan Atardamar ve toplardamarların içinde dolaşarak hücrelerde özümleme, yadımlama görevlerini sağlayan plazma ve yuvarlardan oluşmuş kırmızı renkli sıvı. *krş.* **ḫan** (***ḳan al-*** Damardan bir miktar kan çekmek veya akıtmak.)

k. 07b/11, 15b/01, 16a/14, 16a/16, 23b/13, 26b/23, 27a/15

ḳ. ala 15a/12, 17b/17, 17b/19, 24b/01

ḳ. alalar 09b/02, 16a/17, 17b/16, 20a/12, 21b/18, 21b/18, 22b/19, 22b/20, 23a/03, 23b/16

ḳ. aldura 16a/16

ḳ. aldurmazdan 21b/07

ḳ. aldursun 24a/15

ḳ. aldurup 16a/17, 17a/23, 18b/07

ḳ. almaġa 23a/19

ḳ. almaġı 21a/17

ḳ. almaġla 17b/22, 17b/23, 24b/14

ḳ. almaḳ 09a/19

ḳ. almaḳdır 23b/20

ḳ. almayalar 21a/15

ḳ. alup 13a/04

ḳ. alurlar 21b/20

ḳ. alursa 08a/14, 26a/04

meṣānede ḳ. doñmada 08a/23

meṣānede ḳ. doñmanuñ 08a/22

k.+dan 19a/02, 24a/20, 26b/15, 27a/08

ḳ.+dan olan şol noḳṭaya 16b/09

balġamī olan ḳ.+dandur 15b/07

ṣafrāvī olan ḳ.+dandur 15b/07

sevdāvī olan ḳ.+dandur 15b/07

ḳ.+ı 26b/11, 26b/12, 26b/18, 27a/19, 27b/05, 27b/10

teke ḳ.+ı 23b/10

ṭoñmış ḳ.+ı 27b/03

ḳ.+ını 19a/01

gögercin ḳ.+ını 20a/09

ḫorūs ḳ.+ını 18b/22

hüdhüd ḳuşınuñ ḳ.+ını 19a/02, 26b/22, 27a/20

ḳ.+la 09a/17

ġalebe ḳ.+uñ ola 09a/17

ḳ.+uñ ġalebe ve ziyādeliginden 13a/03

[66]

ḳanad Kuşlarda ve böceklerde uçmayı sağlayan organ, kanat.

baykuşuñ ḳ.+ını 09a/16

k.+lar 09a/17

[2]

ḳanat- Vücudun herhangi bir yerinden kan akmasına yol açmak veya kan akmasını sağlamak veya yol açmak.

k.-up (ḳanadup) 27a/17

[1]

ḳanġı Hangi.

ḳ. 27a/01

her ḳ.+sı 26b/20

her ḳ.+sı olursa 16b/13

her ḳ.+sını 24b/16

[4]

ḳanṭariyon *Yun.* İki çenekliler sınıfının birleşikgiller familyasından, ılık bölge-

lerde yetişen, bazı türleri iştah açıcı ve yara iyileştirici olarak hekimlikte kullanılan, kırmızı, sarı, bazen de beyaz çiçekli, çok veya bir yıllık küçük bitki, kantaron. *Centaurea.*

ḳ. ʿuṣāresini 16b/22

k.+dan 11a/02, 11a/12

[3]

ḳapa- Dışarı ile olan ilgisini sağlayan kısımlarını kapalı duruma getirmek suretiyle örtmek.

k.-ya 07a/01

[1]

ḳapaḳ Bazı organları örtmeye yarayan zar veya organ. *krş.* **ḳabaḳ (III)**

ḳ.+a (ḳapaġa) 24a/16

göz ḳ.+ı (ḳapaġı) 17a/16, 17b/05, 20b/12, 21a/01, 21a/09, 23a/05, 24a/16

gözüñ ḳ.+ı (ḳapaġı) 15a/17

gözüñ alt ḳ.+ı (ḳapaġı) 23a/13

gözüñ üst ḳ.+ı (ḳapaġı) 24b/08

üst ḳ.+ı (ḳapaġı) 23a/05

göz ḳ.+ına (ḳapaġına) 17a/05, 17b/15, 20a/01, 20b/11, 21a/02, 22a/10, 23a/15, 24b/11

gözüñ ḳ.+ına (ḳapaġına) 15b/10, 20b/18

göz ḳ.+ında (ḳapaġında) 24a/01

gözüñ ḳ.+ında (ḳapaġında) 18a/10

gözüñ alt ḳ.+ında (ḳapaġında) 23b/14

göz ḳ.+ından (ḳapaġından) 21a/04, 21a/07

göz ḳ.+ını (ḳapaġını) 17b/04, 17b/11, 20a/21, 21a/08, 24a/03

gözüñ ḳ.+ını (ḳapaġını) 23a/13

ḳ.+ınuñ (ḳapaġınuñ) ḫuşūnetine ve ġılẓına 20a/03

göz ḳ.+ınuñ (ḳapaġınuñ) 17a/06, 19b/20, 19b/21, 19b/22, 20a/19, 20b/05, 20b/06, 20b/15, 20b/19, 20b/22, 23b/12, 24a/14, 24a/21

gözüñ ḳ.+ınuñ (ḳapaġınuñ) 23a/15

gözüñ alt ḳ.+ınuñ (ḳapaġınuñ) 23a/10, 23a/20, 24a/19

gözüñ iki ḳ.+ınuñ (ḳapaġınuñ) 23a/09

gözüñ üst ḳ.+ınuñ (ḳapaġınuñ) 24a/13

üst ḳ.+ınuñ (ḳapaġınuñ) 23b/14

göz ḳ.+ları 20a/21

gözüñ ḳ.+ları 15a/23, 19b/18, 21b/05, 23a/08

göz ḳ.+larınuñ 21a/18

k.+uñ (ḳapaġuñ) 20b/17, 23a/09

ḳ.+uñ (ḳapaġuñ) ḫuşūnetini 19b/19

[63]

ḳapat- Geçişi engellemek, geçiş yerini tıkamak.

ḳ.-ur (ḳapadur) 14a/09

[1]

ḳapla- (Hastalık vb. için) Bir yüzey ve cilt üzerinde veya organ içinde yaygın şekilde meydana gelmek, bürümek.

k.-dı ise 16b/01

k.-mazdan 16a/22

k.-r 16a/21

[3]

ḳapsız Kabuğu çıkarılmış olan.

k. arpanuñ 12a/22

[1]

ḳara 1. Gözün iris ve bebekten oluşan renkli kısmı. *krş.* **siyāh**

gözüñ aġını ḳ.+sını 16a/23

gözüñ aġını ve ḳ.+sını 16a/20

gözünüñ aġını ve ḳ.+sını 16a/22

2. Gözde billur tabakanın saydamlığını yitirmesiyle oluşan bulanıklık, perde.

göze ḳ. düşüp 19b/04

[4]

ḳarabaş Ballıbabagillerden, ilkbaharda mavi veya menekşe renginde çiçekler açan, otsu veya dibi odunsu, çok ıtırlı bitki, yabani lavanta çiçeği. *Lavandula stoechas. krş.* **usṭūḫūdus**

ḳ. 14a/23

[1]

ḳaranfil *Far.* Mersingillerden, yapraklarını dökmeyen bir sıcak iklim ağacı *(Caryophyllus aromaticus)* ve bu ağacın bahar olarak kullanılan çivi biçimindeki koyu renkli tanesi.

ḳ. başı 11b/21, 14a/07

ḳ. başıla 12b/11

ḳ. başını 13a/11

ḳ. ṣuyıla 11b/16

ḳ. ve reyḥān ʿuṣāresinde 06a/16

kibāşü'l-ḳ. 17b/10

ḳ.+üñ başında 12b/12, 17b/10

[9]

ḳarañulıḳ *bk.* **ḳarañuluḳ**

Işıklı olmama veya gözün ışığı algılayamama, görememe durumu, karanlık.

ḳ. çöküp 16a/05

gözüñ zulmetini ve ḳ.+ını (ḳarañulıġını) 15b/20

[2]

ḳarañuluḳ 1. Işıksız yer, karanlık.

ḳ.+da 22b/07

2. Işıksız.

ḳ. 15a/02

krş. **ḳarañulıḳ**, **ẓulmet**

[2]

ḳarar- 1. Aydınlığı azalmak, karanlık olmak. (***göz(leri) ḳarar-*** Başı dönmek, hafif baygınlık geçirmek. *krş.* **seder**)

göz ḳ.-maḳ 08a/13

göz ḳ.-masına 08a/03

göz ḳ.-masını 08a/09, 08a/11

gözleri ḳ.-up 16a/05

gözleri ḳ.-ur 08a/04

2. Gözde perde oluşmak, billur tabakanın rengi karaya dönmek.

göz ḳ.-maġuñ 17b/20

[7]

ḳarart- Bir şeyin renginin koyulaşıp siyahlaşmasını sağlamak.

ḳ.-ur (ḳarardur) 22a/20

[1]

ḳara büber *T. + Yun.* Karabibergillerden, sıcak bölgelerde yetişen, kısa boylu, tırmanıcı, meyveleri üzümsü bitkilerin *(Piper nigra, betle, longum vb.)* geneline verilen ad ve bu ağaçların bahar olarak kullanılan meyvesi. *krş.* **büber**, **fülfül**, **siyāh büber**

ḳ+dür 24b/15

k.+i 06a/09, 10a/15

[3]

ḳara günlük Karagünlük ağacının tütsü olarak kullanılan kabuğu ve reçinesi, günlük. *krş.* **günlük**, **mīʿa**, **ziġala**

k. 16b/06

ḳ. ravāḳıdur 14a/22

[2]

ḳara sevdā *T. + Ar.* Belirtileri hayata karşı bağlılığın azalması, her şeye karşı kayıtsızlık, insanlardan kaçma, derin bir keder vb. durumlar olan ruh hastalığı, malihulya, melankoli, karasevda.

k. 12a/14

[1]

ḳarbūz *Far.* Kabakgiller familyasından, sürüngen gövdeli, bir yıllık bitki *(Citrullus vulgaris)* ve bu bitkinin iri, yuvarlak, dış kabuğu kalın ve yeşil renkte, içi kırmızı, etli ve sulu, çok çekirdekli meyvesi, karpuz.

ḳ. 09a/18

ḳ. ḳabuġını 22a/08, 22a/09

[3]

ḳarġa dülegi Kabakgillerden, parçalı yapraklı, sarı çiçekli, çok yıllık otsu bitki *(Citrullus colocynthis)* ve bu bitkinin elma büyüklüğünde, sert kabuklu, yağlı tohumlu, acı ve kokusuz meyvesi, it hıyarı, karga düleği. *krş.* **ḥanẓal**

k. 15b/13, 19a/09

k. içidür 08a/10, 10a/20

ḳ. içini 10b/09, 12a/12, 12a/17

ḳ. yapraġınuñ ṣuyını 26a/12

tāze ḳ. ʿuṣāresini 22a/23

k.+dür 06a/12, 13b/09

ḳ.+nüñ içinden 06a/13

ḳ.+nüñ içini 26a/13

ḳ.+nüñ lübbi 06a/13

[14]

ḳarın Mide.

aç ḳ.+a 12b/05

aç ḳ.+ıla 10a/06

[2]

ḳarınca Toprağın içinde toplu hâlde yaşayan ve birçok çeşidi bulunan, zar kanatlı eklem bacaklı böcek türü.

ḳ. 11b/01, 24a/02

[2]

ḳarış- İki veya daha fazla madde birbiri içinde dağılmak, birleşmek.

ḳ.-mış ola 09a/17

[1]

ḳarışdur- Karışmasını, bir maddenin başka bir madde içinde dağılmasını sağlamak, karıştırmak. *krş.* **ḫalṭ**, **ḳaruşdur-**, **mezc**

k.-a 24b/05

k.-masa 09a/07

k.-up 05b/11, 05b/17, 06a/07, 06b/16, 06b/20, 07b/13, 07b/19, 08a/17, 08b/07, 08b/11, 09a/01, 09b/03, 09b/08, 09b/19, 09b/23, 10b/20, 11b/03, 11b/08, 11b/13, 11b/17, 11b/21, 11b/23, 12b/12, 13a/06, 13b/09, 13b/20, 13b/22, 14a/06, 14b/17, 14b/19, 14b/22, 15a/06, 15a/14, 15a/17, 15b/03, 16b/05, 16b/09, 16b/15, 17a/10, 17a/15, 18a/18, 18a/19, 18b/02, 18b/19, 19a/12, 19a/15, 19b/09, 19b/22, 20a/23, 20b/15, 20b/16, 20a/02, 22a/07, 22a/09, 22a/15, 22a/19, 22b/09, 22b/21, 23b/10, 24a/12, 24b/23, 25a/01, 25a/02, 25a/07, 25a/08, 25a/21, 25a/22, 25b/01, 25b/06, 25b/08, 26a/06, 26a/07, 26a/13, 26b/03, 26b/08, 26b/14, 26b/15, 27a/02, 27a/07, 27a/12, 27a/18, 27a/19, 27b/02, 27b/03, 27b/04, 27b/05, 27b/06, 27b/09, 27b/15, 27b/21, 28a/13, 28a/23, 28b/08

k.-ur ise 06b/19, 25b/15

[97]

ḳarışıḳ (Rüya için) Anlaşılması güç olan, olumsuz olarak yorumlanan, endişe verici, kötü. *krş.* **ḳarışuḳ**

ḳ. ve köti rüʾyāyı 09a/08

[1]

ḳarışuḳ *bk.* **ḳarışıḳ**

Ayrı nitelikteki şeylerden oluşmuş, karışık.

ḳ. ola 12a/17

[1]

ḳartal Kartalgillerden, genellikle kızıl siyah tüylü, çok güçlü, yuvasını yüksek kayalıklar üzerinde kuran, iri, yırtıcı bir tür kuş.

ḳ. beynini 12a/18

[1]

ḳaruşdur- *bk.* **ḳarışdur-**

k.-up 06b/21, 07b/08

[2]

ḳar Atmosferdeki su buharının yoğunlaşmasıyla oluşan ve yeryüzüne beyaz ve hafif billurlar biçiminde donarak düşen su buharı.

ḳ. ṣuyı 09b/04

[1]

ḳarʿ *Ar.* Kabak. *krş.* **ḳabaḳ (I)**

zehrü'l ḳ. 14b/20

[1]

ḳaşıl- Gerilmek.

ḳ.-masından ise 23a/12

[1]

ḳaṣr *Ar.* Azaltma, küçültme.

ḳ. idüp 15a/13

[1]

ḳaşı- Vücudun herhangi bir yerindeki kaşıntıyı gidermek için tırnakla veya başka bir şeyle deriyi hafifçe ovmak.

k.-duḳdan 17b/18

k.-ya 17b/18, 17b/18

ḳ.-yalar 19a/16

[4]

ḳaşın- Kaşıntısı olmak, kaşıma isteği duymak. *krş.* **ḥikke**

ḳ.-maḳdur 21a/19

göz ḳapaḳlarınuñ ve pıñarlarınuñ ṭırmalanup ḳ.-masınuñ 21a/19

[2]

ḳat Üst üste konulmuş şeylerden her biri, tabaka.

k.+dur 06b/04

[1]

ḳat- Karıştırmak, koymak. *krş.* **ḳaṭ-**

k.-up 12a/04

[1]

ḳaṭ- *bk.* **ḳat-**

k.-ar ise 14b/20

[1]

ḳatılıḳ Sağlamlık, berklik. *krş.* **ḳaṭılıḳ**

vücūdınuñ ḳ.+ı 18b/03

[1]

ḳaṭılıḳ *bk.* **ḳatılıḳ**

Sertlik.

gögüs perkligine yaʿnī ḳ.+ına (ḳatılığına) 12a/06

[1]

ḳaṭır Atgillerden, kısrak ile erkek eşeğin çiftleşmesinden doğan melez hayvan.

dişi ḳ.+ıñ 12b/19

erkek ḳ.+ıñ 12b/18

[2]

ḳaṭrān *Ar.* Organik maddelerden kuru damıtma yoluyla elde edilen, sıvı yağ kıvamında, kara renkte, ağır, is kokulu, suda erimeyen bir madde.

k. 16b/06, 21b/04, 27b/14

ḳ. tütüni 15b/22

k.+a 26a/18

k.+dan 11b/03

k.+ı 10b/14, 19a/05, 20a/23, 20b/12, 27b/09

[11]

ḳaṭūnā *Ar.* Pireotu, karnıyarık otu. *Plantago psyllium.*

ḳ. toḫmından 19a/03

ḳ. toḫmını 05a/05, 28a/12

[3]

ḳatl *Ar.* Öldürme.

ḳ. ider 27b/14, 27b/14, 27b/15, 27b/16, 27b/20, 27b/18, 27b/20, 27b/22, 27b/22, 28a/01

[10]

ḳavın *bk.* **ḳavun**

ḳ. ḳabuġını 09a/23

[1]

ḳavī *Ar.* Güçlü, kuvvetli.

ḳ. 09b/10

ishāl-i ḳ. 07b/19, 20a/12

ḳ. ider 07b/22, 07b/23, 09b/12, 12b/12, 14a/06, 16a/11, 18b/10, 18b/11, 18b/12, 18b/13

ḳ. idüp 12b/14, 14a/11

ḳ. keskin ider 16a/13

ḳ.+dür 07a/18, 08a/02

ḳ.+sidür 09b/14

[19]

ḳavun Kabakgillerden, sürüngen gövdeli, iri meyveli bir bitki *(Cucum)* ve bu bitkinin genellikle güzel kokulu, sulu ve etli meyvesi. *krş.* **ḳavın**

ḳ. ḳabını 15b/11

k.+ı 15b/01

[2]

ḳavur- Bir şeyi bir kabın içine koyup kızaracak şekilde karıştıra karıştıra pişirmek.

k.-up 12a/04, 17b/08

[2]

ḳaya ḳoruġı İki çenekliler sınıfının dam koruğugiller familyasından, etli yapraklı, süs bitkisi olarak kullanılan, kolay üreyen ve bakım istemeyen otsu bitki. *Semperviyum. krş.* **ḥayyü'l-ʿalem**

k. 14b/11, 14b/12

[2]

ḳaymaḳ Sütün suyunu çeşitli yollarla buharlaştırmak suretiyle elde edilen koyu yağlı öz.

k. 09a/23, 26a/06

[2]

ḳayna- Kaynayan bir sıvı içinde pişmek.

ḳ.-mış bōy 13b/11

k.-mış iklīlü'l-melik 15a/14

ḳ.-mışını 13b/16

k.-r iken 10b/12

[4]

ḳaynat- 1. Kaynamasını sağlamak, kaynamış duruma getirmek.

k.-a (ḳaynada) 05a/10, 08b/22

2. Bir şeyin, pişirmek veya belli bir işleme tabi tutmak maksadıyla su veya bir sıvı içinde kaynamasını sağlamak.

ḳ.-a (ḳaynada) 26a/23, 28a/21

ḳ.-up (ḳaynadup) 04b/15, 05b/10, 06b/05, 06b/09, 06b/09, 06b/10, 07a/09, 07b/07, 08a/11, 08b/01, 08b/02, 08b/06, 08b/18, 08b/19, 08b/21, 08b/23, 09a/01, 09b/21, 10b/12, 11a/09, 11b/19, 13a/21, 13b/11, 13b/16, 14a/15, 15a/15, 16a/05, 23b/06, 23b/20, 25a/05, 25b/12, 25b/19, 26b/06, 26b/23, 27b/04, 27b/11, 27b/16

ḳ.-ur (ḳaynadur) ise 05b/08

[42]

ḳaz Perde ayaklılardan, uzun, beyaz veya gri boyunlu, suda ve karada yaşayan, uçan, yabani veya evcil kuş.

ḳ. yaġı 25b/07

ḳ. yaġını 06b/11, 28a/04

ḳ.+uñ iç yaġını 27a/10

[4]

kebāb *Ar.* 1. Ateşte veya susuz olarak bir kap içinde pişirilen et yemeği, kebap.

k. idüp 18a/04, 19b/11

k.+dan 18a/05

k.+dan aḳan ṣarı ṣu-y-ıla 19b/11

k.+dan aḳan ṣarı ṣuyını 18a/04

k.+ını 18a/14

2. Kızartma, çevirme veya kavurma yoluyla hazırlanan her türlü yiyecek.

k. 05a/01

k. idüp 13b/19

k.+ını 07a/07

krş. **büryān**

[9]

keçe Yapağı veya keçi kılının dokunmadan, yalnızca dövülmesiyle elde edilen kaba kumaş.

k.+ye 11a/05

[1]

keçi Geviş getirenlerden, eti, sütü, derisi ve kılı için yetiştirilen, memeli dişi hayvan.

k. eti 10a/10

k. iligini 10b/22

k. necesini 28a/20

k. ödini 26a/17

k. sidügini 25b/02

k. südi 11b/22

k. südini 12a/23

k. südine 13a/20

dişi k. ödi 17b/08

k.+nüñ baġrını 20b/16

k.+nüñ cigerini 19b/11

dişi k.+nüñ cigerini 18a/04

dişi k.+nüñ ödüni yāḫūd yaġını 06a/03

dişi k.+nüñ yaġını 06a/04

[14]

kelb *Ar.* Köpek.

siyāh k.+üñ ḳılından 10a/03

[1]

kelem *Far.* Turpgillerden, kat kat sarılı yapraklardan oluşan, güz ve kış sebzesi olarak yetiştirilen ve birçok türü olan bitki, lahana. *Brassica oleracea.*

k. 09a/04, 11a/14, 14a/08, 15b/16, 18b/05

k. otını 18b/19, 25a/11, 25a/11, 27b/03

k. toḫmını 26a/19

k. ʿuṣāresini 27b/01

[10]

keler Kertenkelelerden, uzun vücutlu, sivri kuyruklu, çevik, böcekçil, sürüngen hayvan, kertenkele. *krş.* **kertenkele**

k. 17b/05

[1]

kemānkere ṭaşı *Far. + T.* Hint fındığı. *krş.* **bunduḳ-ı Hindī**

k.+dur 09b/16

[1]

kemmūn *Ar. < Yun.* Kimyon. *krş.* **kimyon**

k. 15b/22

[1]

kemne *Ar.* Göz kuruluğu.

k. 19b/12

[1]

kemük İnsanda ve omurgalı hayvanlarda vücudun çatısını meydana getiren ve yumuşak kısımlara destek olan beyazımsı sert organların ortak adı, kemik.

eyegü k.+lerine 11a/10

[1]

kendü Kişinin öz varlığı, kendisi, kendi.

k.+de 07a/02, 09a/16

k.+dedür 09a/17

k.+nde 09a/11

[4]

kene (I) *Far.* Köpek, at, koyun, deve vb. hayvanların derilerine yerleşip kanlarını emen asalak böcek, sakırga.

k. 12b/17

[1]

kene (II) *Far. bk.* **kene otı**

k. yağı 11b/04

k. yağından 11a/07

[2]

kene otı *Far. + T.* Sütleğengillerden tropik bölgelerde yetişen, tohumlarından yapışkan, tatsız, kokusuz bir yağ elde edilen, yerine göre ağaççık hâlini alabilen bir yıllık otsu bitki. *Ricinus communis. krş.* **kene (II)**

k.+nuñ yağını 26a/11

[1]

kepek Un elendikten sonra, elek üstünde kalan kabuk kırıntıları.

k. 11a/03

k.+i (kepegi) 12a/03

buġday k.+i (kepegi) 23b/20

buġday k.+ini (kepegini) 06b/08

[4]

keras *Yun.* Gülgillerden, genellikle yapraklanmadan önce çiçek açan, aynı isimdeki meyveyi veren ağaç, kiraz. *Prunus avium.*

k. yapraġına 14a/04

[1]

kere *Ar. bk.* **kerre**

k. 07a/10, 15a/13, 16a/16, 20b/04, 20b/18, 23b/04, 24b/14, 26a/20, 27a/06

baʿżı k. 14a/09, 21a/20, 23a/13

çoḳ k. 16a/21, 17a/08, 22b/19, 23b/14

[16]

kerefis *Far.* Maydanozgillerden, kökleri ve yaprakları sebze olarak kullanılan, tıbbi nitelikteki maddelere sahip, kokulu bir bitki, kereviz. *Apium graveolens.*

k. kökini 13b/04

k. şuyını 14a/21, 16a/08, 16b/16

[4]

kerre *Ar.* Defa, kez, sefer. *krş.* **kere**

k. 08a/05, 08b/15, 08b/16, 12a/21, 14b/16, 15b/17, 17b/17, 17b/18, 18b/23, 20b/02, 22b/02, 22b/17, 26a/01

baʿżı k., 20b/20, 23b/14

çoḳ k. 21b/19

[16]

kertenkele Keler denilen sürüngenlerin en yaygın olan uzun gövdeli, uzun kuyruklu, çatal dilli, böcek ve kurtlarla beslenen zararsız bir cinsi. *krş.* **keler**

k. 17b/06

[1]

kes- 1. Bıçak, makas vb. bir aletle ikiye ayırmak.

k.-erler 21b/20

k.-üp 25b/18

2. Ucundan bir parçasını almak, kısaltmak veya küçültmek.

k.-meden 23a/20

3. Geçiş veya akışını durdurmak, geçişi önlemek.

k.-er 16b/22, 16b/23, 17a/01, 17a/01, 17a/02, 17a/02, 17a/03, 17a/04, 22a/07, 26b/11, 26b/12, 26b/18, 27a/19, 27a/20, 27b/05, 27b/08, 27b/09, 27b/10, 27b/11

4. Belli bir zaman için ara vermek veya son vermek.

arasını k.-meye 24b/03

5. Geçirmek, durdurmak.

k.-er 06a/17, 11b/03, 13b/06, 14b/20, 25a/04, 25a/05, 25a/07, 25a/09, 25b/01, 25b/02, 25b/03, 25b/05, 25b/06, 25b/08, 26a/14

6. Azaltmak, gidermek.

k.-er 09b/05

[39]

kese *Far.* Yıkanırken kir çıkması için ele geçirilerek vücuda sürtülen, ağzı el girecek genişlikte ufak torba.

k. 17b/01

[1]

kesil- 1. Kesici bir alet kullanılırken istenmeden zedelenmek, yarılmak.

k.-dükde 11b/12

k.-meden 11b/12

2. Yoksun kalmak.

ʿamelden k.-miş gözlerüñ 16a/06

ḥareketden k.-ür 08b/01

3. Akışı durmak.

k.-ür 27a/16

[5]

keskin 1. Çok etkili.

k. ʿilāc 23a/16, 24a/18, 24b/03

k. ʿilācdan 23a/18, 23a/18

devānuñ k.+i 17a/22

2. İşini hakkıyla yapan, en iyi şekilde yapan.

k. 15b/15

k. iden 15b/19

k. ider 15b/16, 15b/20, 15b/22, 16a/01, 16a/02, 16a/03, 16a/07, 16a/08, 16a/09, 16a/13, 18b/11, 18b/13, 19b/08

k. idüp 15b/21

k. ve ḳavī ider 18b/13

3. (İçecekler için) Sert.

k. sirke 04b/18, 04b/19, 05a/12, 06b/08, 06b/12, 07a/20, 14a/01, 20b/04, 26b/14

k. sirkede 05a/23

[33]

keşret *Ar.* Çokluk, fazlalık.

k.-i ruṭūbātındandur 24b/17

[1]

keşkek *Far.* Et ve buğdayın hamur hâline gelinceye kadar dövülmesi suretiyle yapılan meşhur yemek.

k.+den 23b/22

[1]

ketān *Ar.* Ketengillerden, çiçekleri mavi renkte ve beş taç yapraklı, lifleri dokumacılıkta kullanılan bir bitki, keten. *Linum.* (***ketān bezi / bözi*** Keten liflerinden dokunan bez, keten bezi. ***ketān toḫmı*** Keten bitkisinin, yağı çıkarılarak veya dövülerek hekimlikte kullanılan küçük taneleri, keten tohumu.)

k. bezine 06a/22

k. bözine 13b/04

k. toḫmını 07a/10, 10b/19, 28a/19

[5]

ketirā *Ar.* Geven dikeninden çıkarılan bir tür zamk, kitre.

k. 21b/20

[1]

ḳıçış- Kaşınmak.

gözüñ ḳ.-masını 21b/02, 21b/04

[2]

ḳıl İnsan ve hayvan vücudunda biten sertçe ve kalınca tüy.

k. 09a/14, 15a/20, 15a/21, 20b/01, 20b/03, 20b/03, 20b/04, 20b/05, 20b/07, 20b/11, 20b/12, 24b/09

ḳ. biten yer 20b/09

ḳ. biten yere 20b/12

ḳ. çıḳan yere 20b/04

kirpikde egri biten ḳ.+dır 23a/21

ziyāde artuḳ ḳ.+dur 20a/19

zā'yid olan ḳ.+ı 20b/02

insān ḳ.+ından 07a/22

siyāh kelbüñ ḳ.+ından 10a/03

ẕi'büñ ḳ.+ından 09a/13

ḳ.+ını 20b/19

göz ḳapaġı ḳ.+ını 20b/13

gözüñ ḳ.+ını 20b/23

insān ḳ.+ını 06a/08, 09b/10, 10a/09

insānuñ ḳ.+ını 25b/15

ḳ.+ıñ 19b/19, 19b/18

ḳ.+ıñ yerinden 20b/01

ḳ.+ları 20b/17, 20b/22

egri biten ḳ.+ları 20a/23

göz ḳapaġınuñ ḳ.+ları 20b/05, 20b/06, 20b/20

ḳ.+larını 20b/18

[38]

ḳılıç Kın içine konup bir kayışla bele takılan, çelikten yapılmış, eğri veya düz, uzun kesici silah.

ḳ. 10b/01, 19a/10

[2]

ḳıllet *Ar.* Azlık.

ḳ.+indendür 20b/06

[1]

ḳına *Ar.* 1. Kına ağacının kurutulmuş yapraklarından elde edilen, saç ve elleri boyamakta kullanılan toz.

k.+yı 04b/18, 06b/12, 07a/20, 13b/21

2. Kına çiçeği. *krş.* **ḳına siçegi**

ḳ. toḫmından 14a/06

[5]

ḳına siçegi *Ar. + T.* Kına çiçeğigillerden, gölgelik ve nemli yerlerde, korularda, akarsu kenarlarında yetişen, çiçekleri göz alıcı, sarı ve yer yer kırmızı renkte, bir veya çok yıllık otsu bitki, kına çiçeği. *Balsamina. krş.* **ḳına**

k.+ni 04b/16, 04b/18

[2]

ḳındīl *Ar.* Sıvı hâlindeki yağa batırılmış bir fitilin yanması suretiyle ışık veren aydınlatma aleti, kandil.

k.+den 15a/10

[1]

ḳır- Öldürmek.

ḳ.-ar 27b/13

[1]

ḳırḳ- Bir şeyin uç veya kenarından parça kesmek, bir miktarını eksiltmek.

k.-maḳ 15a/20

[1]

ḳırḳ ayaḳ Genellikle üreme organları çevresindeki kıl diplerinde yerleşen bir tür bit, kırkayak. *Phthirus pubis.*

ḳ. 21a/01

[1]

ḳırlanġıç Kırlangıçgillerden, geniş gagalı, çatal kuyruklu, ince uzun kanatlı, küçük göçebe kuş. *krş.* **ḫuṭṭāf**

ḳ. ḳuşıdur 19a/12

[1]

ḳır mantarı *T. + Yun.* Doğada kendiliğinden yetişen mantar.

ḳ. 12a/14

[1]

ḳırmızı *Ar.* Kan rengi, al renk veya bu renkte olan.

ḳ. 07b/02, 16b/12

ḳ. olmaya 05a/23

ḳ. olur 14a/04, 21b/16

ḳ. zernīḫi 26b/16

k.+ca 12a/19

ḳ.+ya 24a/02

krş. **ḳızıl**

[8]

ḳırmızılıḳ *Ar. + T.* 1. Kırmızı olma durumu.

k.+ı (ḳırmızılıġı) 20b/10

2. Kızartı.

ḳ. 22a/02

[2]

ḳışa İki ucu arasında az mesafe olan, boyu uzun olmayan.

ḳ. olup 15a/21, 25b/21

[2]

ḳışal- Kısa duruma gelmek.

ḳ.-mış 10b/21

ḳ.-ur 10b/19

[2]

ḳıṭʿa *Ar.* Parça, tane, kısım, bölüm.

ḳ.+sını 07a/02

[1]

ḳıvām *Ar.* Bir sıvının koyuluk derecesi, koyuluk.

mürevvaḳī ḳ. olduḳda 25a/14

[1]

ḳıvır- (Bir nesneye) Bir şeyin çevresine sarılmış gibi şekil vermek, bükülmüş duruma sokmak, bükmek.

burnına ḳ.-ursa 06a/11

[1]

ḳızar- Rengi kırmızı olmak, kırmızıya yakın bir renk almak.

ḳ.-ınca 16b/02

gözüñ aġı ḳ.-maḳ 15a/18

k.-up 16a/14

gözi ḳ.-ur 08b/01

[4]

ḳızdur- Isıtmak.

k.-up 08a/20, 26a/09

k.-ur 14b/07

[3]

ḳızıl Parlak kırmızı renk.

ḳ. aşu 23b/09

ḳ. behmeni 12a/21

ḳ. kökdür 18a/07

ḳ. uyuzdur 17a/16

[4]

ḳızıl boya Kök boyasıgillerden, bir iki metre boyunda, dikenli, sarı çiçekli, çalı görünüşünde, kırmızı renkteki kök sapları boyacılıkta kullanılan, çok yıllık otsu bitki, kızıl kök. *Rubia tinetorum.*

ḳ. 18a/07

[1]

ḳīfāl ṭamarı *Ar. + T.* Kefalik toplardamar, kafatası veni. *krş.* **baş ṭamarı**

ḳ. 23a/03, 23b/16

ḳ.+ndan 24b/01

[3]

ki *Far.* 1. İki cümleyi sebep, sonuç vb. çeşitli fonksiyonlarda birbirine bağlayarak birleşik cümle hâline getirir.

k. 05a/01, 05a/08, 05a/11, 05b/04, 06a/15, 06a/21, 06b/03, 06b/14, 06b/23, 07a/11, 07a/16, 07b/11, 08a/04, 08a/13, 08a/16, 08a/22, 08b/09, 08b/12, 09a/08, 09a/17, 09a/17, 09b/16, 10a/12, 10b/07, 10b/18, 10b/23, 11a/08, 11a/22, 11a/23, 11b/06, 11b/07, 11b/11, 11b/18, 12a/01, 12a/02, 12a/14, 12a/14, 12b/02, 12b/15, 12b/21, 12b/22, 12b/23, 13a/04, 13a/15, 13a/15, 13b/05, 14a/03, 14a/04, 14a/04, 14a/10, 14b/06, 14b/23, 15a/05, 15a/07, 15a/18, 16a/14, 16a/20, 16a/22, 16b/10, 16b/10, 16b/12, 17a/06, 17a/12, 17a/22, 17b/09, 18a/03, 18a/10, 18a/12, 19a/21, 19b/06, 19b/13, 19b/15, 20a/19, 21b/15, 21b/15, 21b/17, 21b/19, 21b/19, 22a/12, 22a/17, 22a/18, 22b/18, 23a/13, 23a/17, 23a/20, 23a/22, 23a/23, 23a/23, 23b/12, 24a/01, 24a/06, 24a/14, 24a/14, 24a/21, 24b/03, 26b/05, 27a/14

2. Özneyi, bazen de bir tümleci kuvvetlendirerek cümlenin temel bölümüne bağlar.

k. 05a/10, 05a/13, 05a/13, 05a/19, 05a/23, 05b/12, 06a/01, 06a/12, 06a/13, 06a/17, 06a/20, 07b/16, 08a/05, 08b/01, 08b/14, 08b/17, 08b/22, 09a/06, 09a/10, 09a/17, 09b/06, 09b/07, 09b/11, 09b/13, 10b/08, 11a/18, 11b/22, 12b/06, 12b/11, 13a/08, 13a/10, 13a/11, 13a/19, 13b/10, 13b/13, 13b/15, 13b/17, 14a/07, 14a/10, 14a/12, 14a/12, 14a/17, 14a/20, 14a/23, 14b/12, 14b/20, 14b/21, 15a/15, 15a/22, 16a/03, 16a/21, 17a/02, 17a/02, 17a/19, 17b/05, 17b/10, 17b/15, 18a/05, 18a/08, 18a/12, 18b/06, 19a/10, 19a/12, 19b/01, 19b/05, 19b/07, 20a/03, 20b/07, 21a/19, 21a/21, 23a/03, 23b/16, 23b/20, 24b/06, 24b/15, 25a/01, 26b/21, 27a/04, 27a/12, 27b/16, 27b/23, 28a/18, 28a/20

krş. **kim**

[188]

kibāş *Ar.* Bir şeyin toparlak ve çıkıntılı olan uç kısmı, baş. *krş.* **baş**

k.+ü'l-ḳaranfil 17b/10

[1]

kibrīt *Ar.* Kibrit, kükürt.

k. 12a/02, 21a/02, 24b/06

k. ḳoḳısı 17a/20

[4]

kifāyet *Ar.* Yeterli miktarda olma, yetme, kâfi gelme.

k. 04b/22, 05a/03, 05a/04, 05a/12, 05a/18, 05b/20, 05a/21, 05b/07, 05b/17, 06a/13, 06b/07, 07a/15, 07a/21, 07b/05, 07b/07, 07b/12, 07b/18, 07b/19, 08a/08, 08a/09, 08a/10, 08b/03, 08b/04, 09a/05, 09a/06, 09b/11, 09b/12, 10a/22, 10a/23, 10a/23, 10b/01, 10b/09, 10b/11, 10b/22, 11a/02, 11a/04, 11a/12, 11b/05, 11b/20, 12a/02, 12a/15, 12b/06, 13a/10, 13b/02, 14a/05, 14a/07, 14a/10, 14a/19, 14b/01, 14b/17, 16b/13

[51]

kim Özneyi, bazen de bir tümleci kuvvetlendirerek cümlenin temel bölümüne bağlar, ki. *krş.* **ki**

k. 11a/19

[1]

kimesne Kimse. *krş.* **kimse**

k. 06a/01, 09a/09, 12a/18, 12b/18, 15a/07, 18a/22, 19b/17

k.+dür 09b/01, 09b/02

k.+ler 06a/12, 06a/17, 14b/17, 25b/05

k.+lere 13a/04

k.+nüñ 10a/04

k.+ye 12a/19

[16]

kimse Herhangi bir kişi, kim olduğu belirtilmeyen bir şahıs. *krş.* **kimesne**

k. 15b/08, 19a/19

k.+leriñ 20a/22

k.+nüñ 07a/01, 10a/15

[5]

kimyon *Ar.* < *Yun.* Maydanozgillerden, elli santimetre yüksekliğinde, beyaz veya pembe çiçekli, güzel kokulu, bir yıllık otsu bitki *(Cuminum cyminum)* ve bu bitkinin tohumundan elde edilen toz biçimindeki baharat. *krş.* **kemmūn**

k. 24b/04

k.+ı 10a/21, 14a/15, 16b/17

k.+u 23a/07

[5]

kirpik Göz kapağının kenarındaki kıllar veya bu kıllardan her biri.

k. 20b/14, 20b/14

k.+de egri biten ḳıldır 23a/21

k.+i (kirpigi) 20b/15

k.+inde (kirpiginde) 20a/19

k.+leri dibini 23b/22

k.+leriñ bitdigi yerde 23b/18

[7]

kişi İnsan, kimse, şahıs.

k. 22a/22

k.+ye 15a/03

[2]

kişnic *Far.* Maydanozgillerden, yaprakları maydanoza benzeyen, boyu otuz ila elli santim, beyaz çiçekli, tüysüz, parlak, bir yıllık otsu bitki *(Coriandrum sativum)* ve bu bitkinin baharat olarak kullanılan tohumu veya meyvesi, kişniş. *krş.* **kişniş**, **küzbere**

k. 05a/08, 08a/07

k. ṣuyına 25a/06

k. toḫmını 12a/16

ḳuru k. 08a/05, 12b/06
tāze ve yeşil k. ʿuṣāresini 07a/23
tāze yeşil k. 28a/22, 28a/22
yeşil k. ḥaşīşini 12a/15
yeşil tāze k. ṣuyı 25a/05
k.+dür 14b/12
ḳuru k.+dür 09b/13
ḳuru k.+i 05a/06
[14]

kişniş *Far. bk.* **kişnic**
yaş k.+üñ ʿuṣāresini 05a/07
[1]

kitāb *Ar.* Ciltli ve ciltsiz olarak bir araya getirilmiş, basılı veya yazılı kâğıt yaprakların bütünü, kitap.
k.-ı müsteṭāb 04b/11
ṣāḥib-i k. 26b/19
k.+a 04b/13
k.+ı 04b/12, 25a/17
k.+uñ 05a/07
[6]

ḳo- 1. Bir yere bırakmak, yerleştirmek, koymak.
k.-sa 04b/22, 06a/08, 07b/18, 08a/17, 08a/18, 09a/02, 09a/13, 09a/18, 09a/23, 12b/10, 13b/06, 13b/10, 18a/22, 26b/10, 27a/20
ḳ.-rsa 07b/16
2. İzin vermek, serbest bırakmak, ellememek.
k.-mayup 15b/10
k.-maz 12a/07, 19a/15
krş. **ḳoy-**
[19]

ḳoca Yaşlı. *krş.* **iḫtiyār**, **pīr**
ḳ. 19a/14
[1]

ḳoç Damızlık erkek koyun.
ḳ. ödi 17b/09
[1]

ḳoḫı *bk.* **ḳoḳu**
k.+sını 06a/23
[1]

ḳoḫla- *bk.* **ḳoḳla-**
k.-sa 06b/05
[1]

ḳoḳı *bk.* **ḳoḳu**
kibrit ḳ.+sı 17a/20
[1]

ḳoḳla- Kokusunu almak için bir şeyi burnuna yaklaştırıp havayı içine çekmek. *krş.* **ḳoḫla-**, **ḳoḳula-**
ḳ.-maya 15a/09
ḳ.-r iken 13b/05
k.-r ise 10b/14, 12b/03
k.-rsa 06b/17, 14a/05
bez içinde ḳoyup ḳ.-rsa 14a/17
k.-sa 04b/14, 06a/08, 06a/19, 06a/19, 06b/01, 06b/03, 06b/06, 06b/18, 07a/02, 07a/04, 07a/05, 07a/14, 07a/14, 07a/16, 09a/03, 09a/04, 09a/13, 09b/03, 10b/08, 14a/13, 18b/12
böze bağlayup ḳ.-sa 13b/05
ketān bözine ḳoyup ḳ.-sa 13b/04
k.-ya 12a/08, 12b/13, 14a/05, 14a/18, 14a/20
k.-yup 06b/16, 08b/04, 09b/21
[38]

ḳoḳlat- Koklamasını sağlamak.

k.-salar 10a/09

[1]

ḳoḳu Cisimlerden yayılan zerrelerin burun zarındaki sinirlerde meydana getirdiği duyu. *krş.* **ḳoḫı**, **ḳoḳı**, **rāyiḥa**

ḳ. almaz olur 14a/04

k.+sı 08b/12

merzencūş k.+sına 08b/12

nemmām ḳ.+sına 11b/18

ḳ.+sunı 16b/08

[5]

ḳoḳula- *bk.* **ḳoḳla-**

k.-r ise 09b/12

k.-sa 04b/19, 04b/20, 05a/05, 06a/11, 07a/19, 07b/02, 08a/15, 08b/16, 12a/12, 14b/06

k.-yup 12a/02

[12]

ḳoḳulu 1. Kokusu olan.

ḳ. 06a/15, 08b/12, 11b/18, 13a/08, 14b/06

2. Güzel kokan.

ḳ. buḫūrdur 05a/19

[6]

ḳol İnsanın omuzundan parmak uçlarına kadar olan organı.

ḳ.+larından 16a/17, 21b/17

ḳ.+u 10a/18

ḳ.+uñ yumrı ṭarafında 23a/19, 26a/05

ḳ.+uñ yumrı ṭarafından 23a/03

ḳ.+uñ yumru ṭarafında 23b/16

[7]

ḳop- (Organlar için) Vücuttaki yerinden ayrılmak.

ḳ.-mış 17a/07

[1]

ḳopar- Çiçek veya meyveyi daldan, ağaçtan toplamak.

k.-up 14b/15

[1]

ḳorḳ- 1. Korkuya kapılmak, korku duymak, ürkmek.

ḳorḳmayaçaḳ şeyden ḳ.-maḳ 09b/16

k.-mayaçaḳ şeyden ḳorḳmaḳ 09b/15

2. Endişe etmek, kaygı duymak, tasalanmak.

k.-ar ise 12b/09, 15b/13, 23b/06

k.-arlar ise 25b/22

[6]

ḳorḳu Bir tehlike veya tehlike ihtimali karşısında duyulan ürkütücü duygu.

çoḳ ḳ. 11b/11

[1]

ḳoruḳ 1. Henüz olgunlaşmamış, ekşi üzüm.

ḳ. ʿuṣāresidür 20a/03

ḳ. ʿuṣāresini 27a/11

ḳ. ṣuyını 21a/14

ḳ. tūtiyāsını 24a/04

2. Olgunlaşmamış, ekşi olan meyve.

ḫurmā ḳ.+ınuñ (ḳoruġınuñ) çekirdegini 20b/21

[5]

ḳovuḳ Bir şeyin oyuk durumunda bulunan iç bölümü.

ḳ. 06a/18

[1]

ḳoy- 1. Bir yere bırakmak, yerleştirmek.

k.-a 10a/08, 15a/14, 15b/01, 17a/18, 18b/01, 18a/03, 20b/15, 21a/21, 26a/15, 20b/16, 28a/03, 28b/11

k.-alar 17a/10, 20a/13, 20a/13, 23a/08, 23a/08, 24a/23, 24b/06, 24b/07, 27b/13

fitīl ḳ.-alar 23a/10

ḳ.-ar ise 18a/19, 18a/21, 18a/21, 18b/02, 21b/01, 22a/03, 22a/05, 22a/07, 22a/10, 26b/17

ḳ.-arlar ise 17a/15

ḳ.-arsa 26a/19, 26b/14, 27a/09, 28b/09, 28b/10

k.-arsañ 20b/04

k.-duḳdan 18a/20

ḳ.-sa 07a/16

k.-up 04b/17, 05b/05, 06a/20, 06a/22, 06b/23, 07a/22, 09a/03, 09a/03, 09a/10, 09a/11, 10a/16, 12a/11, 13a/09, 13b/04, 13b/15, 14a/17, 14b/18, 15a/11, 18b/16, 18b/23, 23a/07, 25a/14, 26a/02, 26a/04, 28a/11, 28b/05

2. Yapmak, meydana getirmek.

fitīl ḳ.-up 27a/08

krş. **ḳo-**

[68]

ḳoyu Yoğunluğundan dolayı güç akan, sulu karşıtı.

ḳ. bal 05a/10

ḳ. ola 18a/03

ḳ. olur 14a/23

[3]

ḳoyun Geviş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan.

ḳ. eti 10a/09, 19a/19

ḳ. etini 09b/10

ḳ. iligini 14b/09, 14b/10

ḳ. ödüni 26b/07

ḳ. südi 09b/23

ḳ. südini 09a/02, 14b/01

ḳ. ve keçi ödini 26a/17

ḳ. yüñini 15a/11

[11]

kök Bitkilerin, toprağın altında kalan ve topraktaki besi maddelerini emmelerine yarayan kısmı.

ḳızıl k.+dür 18a/07

ayrıḳ otınuñ k.+ine 18a/07

kerefis k.+ini 13b/04

[3]

kör Görme duyusundan mahrum olan, görmeyen.

k. olup 22b/06

[1]

köti İstenilen nitelikte olmayan, sahip olması gereken vasıfları taşımayan, kötü. *krş.* **fenā**, **rediyy**

k. 22b/13

k. fenā yaşlıḳdan 14a/13

k. ḫılṭlardan 13a/02

k. ve alçaḳ fażalātı 21b/10

k. yaşlıḳ şeyʾ 18a/16

k. rüʾyāyı 09a/08

[6]

ḳudret *Ar.* Güç, kuvvet.

ḳ.+den 17a/18

[1]

ḳulaġ *bk.* **ḳulaḳ**

Başın iki yanında bulunan işitme organı.

ḳ.+dan aḳan ruṭūbātı 27b/07

[1]

ḳulaḳ 1. Başın iki yanında bulunan işitme organı.

ḳ. 26a/15

ḳ. aġrısı 25b/21, 25b/23

ḳ. ḳurūḥına 26b/14

ḳ. marażlarını 25a/18

ḳ. ṣaġır olmanuñ 26a/08

ḳ. şişinüñ 26a/02

ḳ. yarasına 26b/10, 26b/13, 27a/01, 27a/03

ḳ. yarasını 27a/12, 27a/17

ḳ. yarasınuñ 26b/09

ṣovuḳdan olan ḳ. aġrısını 25a/19, 25b/18

veremden olan ḳ. aġrısını 27b/01

k.+a (ḳulaġa) 26b/10, 26b/17, 27a/09, 27a/20, 27b/04, 27b/06, 27b/13, 28a/03, 28a/03, 28b/02, 28b/09, 28b/10, 28b/11

ḳ.+a (ḳulaġa) damlada 25a/19, 25a/21, 25a/22

ḳ.+a (ḳulaġa) damladurlarsa 26b/17

ḳ.+a (ḳulaġa) damladursa 25a/19, 25a/20, 25b/01, 25b/02, 25b/08, 25b/16, 25b/19, 25b/19, 26a/18, 26b/01, 26b/03, 26b/04, 26b/15, 26b/21, 27a/13, 27a/18, 27b/01, 27b/03, 27b/05, 27b/08, 27b/09, 27b/11, 27b/16, 27b/17, 27b/21, 27b/22, 28a/02, 28a/04, 28a/07, 28a/08, 28b/03

ḳ.+a (ḳulaġa) damladursalar 26b/11

ḳ.+a (ḳulaġa) giren ḥayvānı 28b/04

ḳ.+a (ḳulaġa) giren ṣovuḳ ve rüzgār 28a/05

ḳ.+a (ḳulaġa) giren ṣuyı 28a/04

ḳ.+a (ḳulaġa) ḥayvān yāḫūd bir ġayr şeyʾ girdükde 28b/01

ḳ.+a (ḳulaġa) işābet iden ḍarbe ve ṣadmenüñ 27a/21

ḳ.+a (ḳulaġa) ṣu girdükde 28a/01

ḳ.+a (ḳulaġa) tütsi iderlerse 28a/06

ḳ.+a (ḳulaġa) tütsi iderse 26a/19

ḳ.+a (ḳulaġa) ursalar 27a/22

gürleyen ḳ.+a (ḳulaġa) 26b/06, 26b/08

gürüldiyen ḳ.+a (ḳulaġa) 26b/05

iriñ aḳan ḳ.+a (ḳulaġa) 27a/09

işitmesi aġır olan ḳ.+a (ḳulaġa) 26a/19

işitmesi ṣaḳīl olan ḳ.+a (ḳulaġa) 26a/23

ṣaġır ḳ.+a (ḳulaġa) 26a/16, 26a/18, 26a/20, 26a/22

ṣovuḳdan aġrıyan ḳ.+a (ḳulaġa) 25b/05

yarılmış ve urulmış ḳ.+a (ḳulaġa) 27b/02

ḳ.+da 28b/04

ḳ.+da olan ḥayvān 28b/02

ḳ.+da olan ḳurdı 27b/13, 27b/14

ḳ.+da olan ḳurdını 27b/20

ḳ.+da olan ḳurdlarıñ 27b/12

ḳ.+dan 26b/12

ḳ.+dan aḳan anca ḳanı ve iriñi ve ṣarı ṣuyu 27a/18

ḳ.+dan aḳan ruṭūbātı 27b/08, 27b/09, 27b/11

ḳ.+dan aḳan yaşlıġı 27b/10

k.+ı (ḳulaġı) 27a/05, 27a/07, 28b/07, 28b/09, 28b/10

ḳ.+ı (ḳulaġı) aġrıyan 25b/03, 25b/04

ṣaġır ḳ.+ı (ḳulaġı) 26a/12

ḳ.+ına (ḳulaġına) damladır 25b/09

ḳ.+ına (ḳulaġına) damladırsa 26a/11

ḳ.+ına (ḳulaġına) damladur 25b/13

ḳ.+ına (ḳulaġına) damladur ise 25b/22

ḳ.+ına (ḳulaġına) damladursa 25b/10, 25b/11, 25b/14, 26a/13, 27a/02, 27a/06

ḳ.+ında (ḳulaġında) olan vecaʿ-ı şedīdi 25b/15

ḳ.+ından (ḳulaġından) 27a/13

ḳ.+ını (ḳulaġını) 26a/09

ḳ.+uñ (ḳulaġuñ) 28b/07

ḳ.+uñ (ḳulaġuñ) deligine 28b/05

ḳ.+uñ (ḳulaġuñ) delügine 28b/05

ḳ.+uñ (ḳulaġuñ) gürüldemesinüñ ve siñek āvāzı gibi ötmesinüñ 26b/02

ḳ.+uñ (ḳulaġuñ) ṣovuḳdan olan vecaʿ ını 25b/03

2. Bu organın sesleri toplayan, dıştan görülen kısmı.

ḳ. 05a/12

ḳ. ardında olan vereme 28a/21

ḳ. ardında olan vereme ve şişe 28a/17

ḳ. ardında veremini 28a/18

ḳ. eñsesinde olan şişüñ 28a/09

ḳ. eñsesinde olan vereme 28a/19, 28a/23

ḳ.+ı (ḳulaġı) 09a/14

ḳ.+ı (ḳulaġı) ardında olan vereme 28a/14

ḳ.+ına (ḳulaġına) 25b/04, 25b/04

ḳ.+ınuñ (ḳulaġınuñ) 08a/14, 09a/13

ḳ.+ınuñ (ḳulaġınuñ) ardında olan vereme 28a/13

ḳ.+ları 07b/08

ḳ.+ları ardında olan ṭamarlardan 21b/19

krş. **ḳulaġ**

[141]

ḳum Silisli kütlelerin, kayaların, doğal etkenlerle parçalanarak ufalanmasından oluşan ufak, sert tanecikler.

k. 19b/15

[1]

ḳumlı Kumu olan, kumlu.

ḳ. 12b/18

[1]

ḳunduz Arka ayaklarının arası perdeli, kuyruğu geniş ve yassı, su kıyılarında yaşayan, kemirgen memeli hayvan.

ḳ. didigi ḥayvānuñ ṭaşağı 13b/02

ḳ.+uñ ḥayasına 13b/02

[2]

ḳurd Yumuşak vücutlu, uzun gövdeli, omurgasız, bacaksız, ayaksız veya çok ilkel ayaklı küçük hayvan.

ḳulaḳda olan ḳ.+ı 27b/13, 27b/14

ḳ.+ını 27b/16

ḳulaḳda olan ḳ.+ını 27b/20

ḳulaḳda olan ḳ.+larıñ 27b/12

ḳ.+unı 27b/18, 27b/19, 27b/21, 27b/22, 27b/23

[10]

ḳurḥa *Ar.* Yara.

k. 21b/14, 21b/15, 21b/17

[3]

ḳurı *bk.* **ḳuru**

Nemi, suyu olmayan. (***ḳurı şīşe çek-*** Kan almadan şişe çekmek.)

ḳ şīşe çeküp 11a/15

[1]

ḳurṣaḳ İnsanlarda ve hayvanlarda karın boşluğunun üst kısmında bulunan ve yenilen yiyecekleri sindirmeye yarayan torba şeklindeki iç organ, mide. *krş.* **mi'de**

ḳuzunuñ veyāḫūd oġlaġuñ ḳ.+ından (ḳurṣaġından) 10a/11

[1]

ḳurtul- (Bir tehlikeden, sıkıntılı bir durumdan) Sıyrılmak, uzaklaşmak, selamete çıkmak.

ḳ.-an 23a/22

ḳ.-dı 15b/08

ḳ.-ur 08a/19, 12b/05, 17b/20

[5]

ḳuru 1. Nemi, suyu olmayan veya eski tıp anlayışındaki kuruluk özelliğine sahip olan.

aġzı ḳ. ve acı ola 09a/17

ḳ. olmaḳ 22b/14

mizācı ḳ. olmaḳdan 11a/21

ḳ.+ca 15b/03

2. Daha sonra yenmek veya kullanılmak için kurutulmuş.

ḳ. güli 04b/15, 22b/07

ḳ. kişnic 08a/05, 12b/06

ḳ. kişnicdür 09b/13

ḳ. kişnici 05a/06

ḳ. üzümi 05a/16, 09a/18

k.+sını 13b/17

yabān ṭuraḳ otınuñ ḳ.+sını 28a/06

3. Salgısı olmayan.

ḳ. aġrısı 19b/17

ḳ. göz aġrısıdur 19b/12

ḳ. göz aġrısına 19b/14

ḳ. göz aġrısını 19b/13

ḳ. göz aġrısınuñ 19b/15

gözüñ ifrāṭla ḳ. olmasından 22b/01

krş. **ḳurı**, **yābis**

[20]

ḳurud Köpekgillerden, postu gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan, kurt. *krş.* **ẕi'b**

ḳ.+uñ yaʿnī ẕi'büñ ḳılından 09a/13

[1]

ḳurudıcı Nemi ve ıslaklığı yok eden, kurutucu.

ḳ. ʿilāc 23a/18

[1]

ḳurūḥ *Ar.* Yaralar. *bk.* **ḳurḥa**

ḳ. 13b/16

ḳ.-ı ʿaynı 21b/21, 21b/22

ḳ.-ı ʿaynına 21b/20

ḳ.-ı müzmineye 27a/09

k.+a 13b/08, 21b/17

başda olan ḳ.+a 13b/07

başda ḳ.+ı 13b/23

ḳulaḳ ḳ.+ına 26b/14

k.+ını 21b/22, 22a/01, 22a/01, 22a/01

göz ḳ.+ını 21b/23

ḳ.-u re'se 13b/08

ḳ.+uñ āṣārını 22a/05

ḳ.+uñ eṣerini 22a/03

[18]

ḳurulıḳ 1. Nemden, yaşlıktan yoksun olma durumu veya eski tıp anlayışındaki kuruluk özelliği, kuruluk.

k.+dan 22b/22

k.+dandur 22a/12

2. Kendisiyle birlikte bulunması gerekli olan şeylerden yoksun olma durumu.

rūḥ nūrınuñ ḳ.+ından (ḳurulığından) 24b/13

[3]

ḳurum Dumandan meydana gelen ve tabaka hâlinde ocak bacalarında biriken is.

k. 16b/08

[1]

ḳurut- 1. Kuru duruma getirmek.

k.-up (ḳurudup) 12a/06, 13b/23, 18b/18, 24b/07, 25a/15

k.-ur (ḳurudur) 13b/19

2. Bazı sebze, meyve, çiçek vb.ni güneşte bırakıp kuru duruma gelmesini sağlamak.

k.-up (ḳurudup) 13b/04

3. Bir sıvının çekilmesini, kesilmesini sağlamak.

ḳ.-ur 16b/23, 17a/03

[9]

ḳuş- Midenin içindekini basınçla ağızdan dışarı atmak, çıkarmak. *krş.* **istifrāġ**

pek çoḳ ḳ.-madan 16b/11

k.-maḳ 09a/21

[2]

ḳusḳun Hayvanın kuyruğunun altından geçirilerek eyere bağlanan kayış.

k.+larına 19b/06

[1]

ḳusṭ *Ar.* Farklı tat, koku ve renklerdeki türleri kust-ı Arabî, kust-ı Şâmî, kust-ı Rûmî, kust-ı Hindî ve kust-ı bahrî olarak adlandırılan bitki, kıst otu. *Costus.* *krş.* **ṭopalaḳ**, **suʿd**

ḳ. 08b/14

[1]

ḳuş Yumurtlayan omurgalılardan gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı, vücudu tüylerle kaplı, uçucu hayvanların ortak adı.

ḳırlanġıç ḳ.+ıdur 19a/12

hüdhüd ḳ.+ınuñ ḳanını 19a/02

ṭurna ḳ.+ınuñ beynini 18a/01

ṭurna ḳ.+ınuñ ödüni 11b/08

yaraṣa ḳ.+ınuñ 09a/14

[5]

ḳuvvet *Ar.* 1. Maddi güç, canlı bir organizmanın faaliyetini sağlayan güç.

ḳ. 25b/23

ḳ. viren 12b/11

ḳ. virici 15b/15

ḳ. virür 14a/11, 15b/17, 19a/16

ḳ.+i 18b/04

2. Güçlülük, etkinlik.

ḳ.+i 17a/22

3. Bitkilerin bir sıvı içinde bekletildiği zaman sıvıya karışan, renk ve kokusu ile gözlenebilen içeriği, özü.

ḳ.+i 05a/17, 08a/07, 09a/18, 15b/05, 16a/05

ḳ.+leri 08b/06

[14]

ḳuvvetlendür- *Ar. + T.* Güçlenmesini, daha etkili duruma gelmesini sağlamak.

k.-ür 07b/23, 14b/03, 14b/04

[3]

ḳuvvetlü *Ar. + T.* Etkili, kuvvetli.

ḳ. 08a/03, 20a/13

[2]

ḳuyruḳ Hayvanların büyük bir kısmında gövdenin arka tarafında yer alan uzun ve esnek organ.

fārenüñ ḳ.+ını (ḳuyruġını) 10a/06

[1]

ḳuzı *bk.* **ḳuzu**

bir yaşında ḳ. eti 09b/23

ḳ. sidiginden 12b/04

oġlaḳ ve ḳ. etleri 24a/10

[3]

ḳuzu Koyunun yavrusu, kuzu. *krş.* **ḳuzı**

ḳ.+nuñ 10a/11

[1]

küçik *bk.* **küçük**

k.+i (küçigi) 14b/14

[1]

küçük Ölçüleri bakımından aynı cinsteki benzerlerinden daha alçak, daha dar, daha kısa ve daha ufak olan. *krş.* **küçik**

k. 09b/04, 22b/18, 23b/18, 24a/01

k. iken 16a/22

k. olduġına 22b/12

k. ve ṭar olması 22b/13

k.+inde (küçüginde) 21a/11

[8]

küçürek Oldukça küçük, küçükçe.

k. olur 14a/04

[1]

kül Yanan şeylerden artakalan toz hâlindeki madde.

k.+de 13b/19

k.+i 20a/23

k.+ine 20b/23

k.+ini 18b/19, 19b/06, 20b/03, 20b/13

[7]

küllī *Ar.* Bütün, tüm.

k.+sinde 07b/15

[1]

kürünb *Ar.* Turpgillerden, pek çok türü bulunan, kat kat sarılı yapraklardan oluşan güz ve kış sebzesi, lahana. *Brassica oleracea. krş.* **kelem**

k. ʿuṣāresi 14a/08, 14a/11

k. ṣuyını 14a/21

el-k. 09a/04

[4]

küzāz *Ar.* Tetanos.

k.+a 11a/02, 11a/03, 11a/04, 11a/06, 11a/08

[5]

küzbere *Far.* Kişniş. *krş.* **kişnic**

yeşil tāze k. 14b/12

k.-i yābise 09b/13

[2]

L

lāden *Far.* Ladengillerden, Akdeniz ülkelerinde yetişen, tüylü ve genellikle yapışkan yapraklı, beyaz veya pembe çiçekli bir bitki *(Cistus creticus)* ve bu bitkiden elde edilen reçine.

l. 14a/05

l.+i 12a/10, 12a/11, 25a/20

[4]

laḥm *Ar.* Et. *krş.* **et**

l.-ı zāʾyidden 23a/16

ṣıġır l.+ı 07b/06

[2]

lākin *Ar.* Ama, ancak, fakat.

l. 06b/04

[1]

laḳve *Ar.* Ağız çarpılması.

ṣāḥib-i l. 10b/12, 10b/14

ṣāḥibü'l-l. 10b/13

l.-i müzmineye 10b/09

l.+ye 10b/09, 10b/11

ṣāḥib-i l.+ye 10b/13

[7]

laṭīf *Ar.* Yumuşak, hoş, ince bir güzelliği olan.

l. 11b/09, 15b/04, 17b/13, 24a/09

l. ola 07b/13

[5]

lāyıḳ *Ar.* Uygun, münasip.

l. 10b/15

[1]

lāzım *Ar.* Gerekli.

l.+dur 10a/05, 15a/07

[2]

leben *Ar.* Süt. *krş.* **süd**

l.+ü'l-etān 13a/19

[1]

leşter *Far. bk.* **neşter**

l. 09b/02

[1]

levn *Ar.* Renk.

l.+i 21b/15, 21b/16

[2]

limon *Ar.* Turunçgillerden, sıcak ülkelerde yetişen, kışın yapraklarını dökmeyen bir ağaç *(Citrus limonum)* ve bu ağacın sarı renkli, kabuğu kokulu, suyu ekşi meyvesi.

l. şuyını 08a/09

l. şarābı 15a/11

l. şarābını 05a/15, 08a/09

l. ʿuṣāresini 05a/14

[5]

lisānü'l-ḥamel *Ar.* Sinir otu. *krş.* **siñirli yaprak**

l. 05a/17

[1]

luʿāb *Ar.* Tükürük, salya. *krş.* **şalya, tükrük**

l.+ı ve şalyaları aḳıtmaḳ 09a/22

[1]

lübb *Ar.* İç. *krş.* **iç, şaḥm**

ḳarġa düleginüñ l.+i 06a/13

[1]

lü'lü' *Ar.* İnci. *krş.* **incü**

l. 18b/15, 19b/10

[2]

lük *Far.* Boyacılıkta kullanılan Hint zamkı.

l. 10b/01, 19a/10

l.+den 10a/23

[3]

M

mā' *Ar.* Su.

nüzūl-u m.+yı 19a/13

[1]

māʿadā *Ar.* -den başka.

m. 10b/16

[1]

mābeyn *Ar.* İki şeyin arası, ara.

m.+idür 06a/20

m.+inde 24a/19

[2]

maʿcūn *Ar.* Hamur kıvamına getirilmiş şey. *krş.* **maʿçūn**

m. idüp 05b/14, 09b/06, 17a/13, 24b/11

m. ve saḥḳ idüp 06a/22

[5]

maʿçūn *Ar. bk.* **maʿcūn**

m. idüp 20b/12, 22a/10, 26a/15, 27a/05

[4]

mādāmki *Ar. + Far.* Başına getirildiği cümleyi "değil mi ki, -diği için, -diğine göre" gibi anlamlarla daha sonraki cümleye bağlar, mademki. *krş.* **mādemki**

m. 09a/14, 09a/16

[2]

mādde *Ar.* Vücudu oluşturan ve vücuttaki yaşamsal işlevleri gerçekleştiren,

bazen hastalık yapıcı nitelikler kazanan veya hastalık sonucu ortaya çıkan organik ve inorganik unsurlar.

m. 14a/07, 20b/06, 20b/08, 20b/10, 24a/07

göze m. dökülmeden 22a/10

göze m. dökülmege 15b/09

göze m. dökülmegi 15b/14, 22a/08

göze m. inmegi 22a/06

göze m. inmesini 22a/07

m.+nüñ 23a/10

m.+si 09a/17, 09a/17, 09a/17, 20b/07, 23b/19

m.+yi 15b/13, 21a/07

[19]

mādemki *Ar. + Far. bk.* **mādāmki**

m. 09a/16

[1]

maʿden *Ar.* Yer kabuğunun bazı bölgelerinde çeşitli iç ve dış doğal etkenlerle oluşan, ekonomik yönden değer taşıyan mineral ve bu mineralden yapılmış olan.

baḳır m.+inden 23a/17

[1]

maḥall *Ar.* Yer, bölüm, kısım. *krş.* **mekān**, **yer**

m.+e 05b/02, 05b/02, 06a/20, 11b/13, 20a/04, 28a/12

m.+lere 05b/13, 20a/23

[8]

maḥmūde *Ar.* Yaprakları ok ucu biçiminde, çiçekleri soluk sarı renkte, çok yıllık ve otsu bir bitki *(Convolvulus scammonia)* ve bu bitkinin köklerinden çıkarılan reçineye benzer bir madde.

m. 24a/03

[1]

māʾil *Ar. bk.* **māʾyil**

m. olur 08b/09

[1]

maḳʿad *Ar.* Sindirim sisteminin sonunda bulunan ve dışkının atılmasına yarayan çıkış deliği, anüs, makat. *krş.* **dübür**

m.+a ḳoyup götürür ise 05b/05

[1]

maḳāṣ *Ar.* Ortadan bir pimle çapraz şekilde birleştirilmiş, iç tarafları keskin iki bıçaktan meydana gelen ve aralarına konulan şeyleri kesmeye yarayan alet. *krş.* **miḳrāż**

m. 15a/19

[1]

māḳiyn *Ar.* Göz pınarları. *krş.* **göz pıñarı**

ḥikketü'l-cefn ve'l-m. 21b/13

ḥikketü'l m.+e 21b/03

[2]

māliḫulyā *Ar. < Yun.* Düşüncede tasarlanan ve olmuş, gerçekmiş gibi davranılan durum, kuruntu, hayal, malihülya.

ṣāḥib-i m.+nuñ 09b/18

m.+ya 09b/17, 09b/18, 09b/20, 09b/21

m.+yı 09b/23

[6]

māliḫulyālı *Ar. < Yun. + T.* Malihülya hastalığına yakalanmış olan, malihülyalı.

m.+ya 09b/22

[1]

māmīşa *Far. bk.* **māmīşā**

m. şuyıla 24a/03

[1]

māmīşā *Far.* Kırmızı çiçekli kırlangıç otu. *Glaucium corniculatum. krş.* **māmīşa**

m. 27a/04

m. şuyıla 24a/12

[2]

maʿnā *Ar.* Kelime, söz, hareket, davranış vb.nin ifade ettiği şey, anlatılmak istenen veya onlardan anlaşılan şey, anlam.

m.+sınadur 09a/20

[1]

māniʿ *Ar.* Bir işin yapılmasını önleyen şey, engel.

m. olan 15b/10, 22a/06

m. olup 06a/15

[3]

mantar *Yun.* Mantarlardan, içinde zehirlileri de bulunan, silindir bir gövde ve üst tarafı şapka biçiminde olan ilkel canlıların genel adı. *Fungi.*

ḳır m.+ı 12a/14

[1]

maraż *Ar.* Hastalık. *krş.* **ḫastalıḳ**, **ʿillet**, **renc**

m. 10a/13, 10b/07, 10b/17, 13a/02, 15a/22, 24a/02, 24a/20, 24b/12, 24b/13, 24b/15, 24b/17

m. ṣāḥibi 16a/15

m.+a 12b/22, 15a/22

fikr ile ḥādiṯ olan m.+a 12b/16

m.+dan 17b/19, 23a/22, 24b/13

m.+dur 08a/04, 08b/17, 10a/12, 10b/18, 10b/23, 11b/11, 12a/01, 12a/02, 12a/14, 12b/15, 17a/12, 18a/10

göz m.+ı 15a/23

teşennüc m.+ı 13a/16

tūte m.+ı 23b/13

dimāġ m.+ıdur 14a/03

ceşā m.+ına 18a/14

şarʿa m.+ına 10a/08

m.+ından 10b/15

sübbāt m.+ından 08a/19

sübbāt m.+ını 08a/21

ḳulaḳ m.+larını 25a/18

m.+uñ 14a/04, 16a/16, 16b/20, 23b/13

m.+uñ ṣāḥibi 12b/22, 23b/04, 24a/02, 24a/09, 24a/15

[49]

marażlı *Ar. + T.* Hastalıklı, hasta.

m. oldıġı-çün 23b/12

[1]

marul *Yun.* Birleşikgillerden, salatası yapılan, çiğ olarak yenebilen, yeşil ve bol yapraklı bitki. *Lactuca.*

m. 05b/13, 09b/09, 12b/06

m. ʿuṣāresini 05b/12, 25b/20

bostānī m. ʿuṣāresini 25a/02

m.+ı 09a/01, 09b/20

[8]

maşra *Yun.* Üzerine iplik, şerit, fitil gibi şeyler sarılan karton, tahta, maden veya plastikten yapılmış koni yahut silindir şeklindeki parça.

m. 10a/07, 10a/15, 18b/16

[3]

maşrūʿ *Ar.* Sara hastalığına yakalanmış, saralı.

m.+uñ 10a/01, 10a/03, 10a/06, 10a/07, 10a/09

[5]

maştaki *Yun.* Sakız ağacı, fıstık ağacı vb. bitkilerin kabuğundan elde edilen sakız, bir nevi reçine.

m. 14a/12, 14a/14, 21a/06

[3]

maṭbūḫ *Ar.* Pişirilmiş, pişirilerek hazırlanmış.

m.-ı fākihe 26a/05

[1]

maṭlab *Ar.* Eskiden okunan kitapların veya kanun maddelerinin dikkat çeken kısımlarının yanına "öğrenme isteği uyandıran, öğrenilmeye değer konu, önemli mesele, ehemmiyetli madde" anlamında yazılan kelime.

m. 05a/08, 05b/02, 05b/15, 05b/21, 06a/15, 06b/14, 09a/18, 10a/01, 10b/08, 13b/06, 28b/01

[11]

māʾyil *Ar.* Andırır, benzer, -e çalar, yakın. *krş.* **māʾil**

m. 23b/14

m. olur 23b/19

m.+dür 24a/02

[3]

māzū *Ar.* Servigillerden, yaprakları almaşık ve küçük pullar biçiminde, gövdesi düz olan, dipten dallanan bir süs bitkisi, mazı. *Thuya.*

m.+yı 17b/04, 27b/04, 27b/10, 27b/21

[4]

mecnūn *Ar.* Çıldırmış, deli. *krş.* **deli**

m. olan 12a/19

[1]

mekān *Ar.* Yer, bölüm, kısım. *krş.* **maḥall**, **yer**

m.+a 20b/10

[1]

menʿ *Ar.* Yasaklama, engelleme, önleme.

m. eylemede 15b/13

m. ider 06a/15, 06a/15, 06a/19, 06a/20, 12a/07, 12a/08, 12b/03, 12b/06, 12b/07, 13b/06, 14a/08, 15b/11, 15b/12, 15b/14, 19a/06, 19a/13, 19a/14, 19a/14, 19a/14, 19a/15, 19a/17, 19b/14, 20b/03, 20b/13, 20b/14, 20b/16, 20b/17, 20b/22, 20b/23, 21b/02, 21b/04, 22a/08, 22a/09, 22a/10, 22a/15, 22a/16, 24b/19, 25a/12, 26b/04

m. idüp 06a/22, 20b/04, 21a/17

m. ve defʿ ider 09a/08

[44]

Menteşe Günümüzdeki Muğla vilayetini kapsayan, Anadolu beylikleriyle Osmanlılar döneminde Anadolu'nun güneybatısını içine alan bölge.

M. ilinden 14a/22

[1]

mercān *Ar.* Ilık denizlerde yaşayan, ağaç gibi kök salarak büyüyüp gelişen, kırmızı renkli, kalker iskeletli hayvan.

m.+ı 19b/10, 24b/10

[2]

mercimek *Far.* Baklagillerden, ufak boylu, beyaz çiçekli ve pek çok türü olan bir tarım bitkisi *(Lens)* ve bu bitkinin çorbası ve yemeği yapılan, besin değeri yüksek, yassı ve yuvarlak taneli tohumu.

m. 05b/03

m.+i (mercimegi) 07a/08

[1]

merhem *Ar.* Deriye sürülerek kullanılan, içinde birçok etkili madde bulunan, yumuşak ve koyu kıvamda, yağlı veya yağsız ilaç.

m. 05b/06, 06b/05

m. eylese 05b/08

m.+den fitīl ḳoyup 27a/08

m.+dür 27a/03

m.+i 28a/11

isfīdāc m.+i 23a/09

[7]

mersin *Yun.* Kışın yapraklarını dökmeyen, eğri büğrü gövdeli, beyaz çiçekli, hoş kokulu ve uzun ömürlü bir ağaç. *Myrthus communis.* (***mersin toḫmı*** Mersin ağacının meyvesi.)

m. toḫmı 14b/14

m. toḫmını 14b/08

m. yaġıla 05b/03, 20b/11

m. yapraġıla 27b/10

yaş m. toḫmı ʿuṣāresini 26b/21

yeşil m. ṣuyıla 24b/11

m.+den 08a/15

[7]

merzencūş *Ar. < Far.* Ballıbabagillerden, küçük yapraklı, güzel kokulu bir saksı bitkisi, merzengûş, mercanköşk. *Majorana. krş.* **reyḥānü'l-ḳubūr**

m. 08b/12, 11b/18, 11b/18, 13a/08

m. ḳoḳusına 08b/12

[5]

meşāne *Ar.* Sidik torbası.

m.+de ḳan doñmada 08a/23

m.+de ḳan doñmanuñ 08a/22

[2]

meşelā *Ar.* Misal olarak, örnek olarak, söz gelişi.

m. 05a/09, 05a/16, 09a/18, 10a/18, 15a/11

[5]

mesā'yil *Ar.* Meseleler.

m.-i müfrede 04b/12

[1]

meşhūr *Ar.* Herkesçe bilinen, adı sanı her tarafa yayılmış, ünlü, şöhretli.

m.+dur 06a/18

[1]

mevādd *Ar.* Maddeler. *bk.* **mādde**

m.-ı müzmine 15b/12

[1]

mevṣūf *Ar.* Bir nitelikle nitelendirilmiş, kendisini benzerlerinden ayıran bir nitelik kazanmış, nitelenmiş.

m. 21b/11

[1]

meyl *Ar.* Bir yöne doğru yönelmek, eğilmek, eğik duruma gelmek.

m. idüp 22a/11

[1]

mezārlıḳ *Ar. + T.* Mezarların toplu olarak bulunduğu yer, kabristan.

m.+da 08b/13

[1]

mezc *Ar.* İki veya daha fazla şeyi birbirine katıp karıştırma. *krş.* **alışdur- (II)**, **ḫalṭ**, **ḳarışdur-**

m. idüp 21a/23

[1]

Mışır baḳlası *Ar. + T.* Acı bakla denen bitki, termiye. *Lapinus. krş.* **acı baḳla**, **delice baḳla**, **türmüs**

m. 13b/15, 27a/12, 27b/23

[3]

mīʿa *Ar.* Günlük ağacı *(Liquidambar orientalis)* ve bu ağaçtan elde edilen reçine, günlük. *krş.* **günlük**, **ḳara günlük**, **ziġala** (***mīʿa-ı sāʾyile*** Günlüğün akışkan olan türü, sığla yağı. ***mīʿa-ı yābise*** Günlüğün, içindeki kabuk parçaları süzülerek elde edilen türü.)

m. 07a/11

m.-ı sāʾyile 14a/22

m.-ı sāʾyileyi 14a/21

m.-ı yābise 07a/12, 13a/09

m.-ı yābisenüñ buḫārı ve duḫānı 07a/10

[6]

miʿde *Ar.* İnsanlarda ve hayvanlarda karın boşluğunun üst kısmında bulunan ve yenilen yiyecekleri sindirmeye yarayan torba şeklindeki iç organ, kursak. *krş.* **ḳurṣaḳ**

m. aġrısı 05b/16

m. aġrısını 05b/18, 05b/20

m. şirketi ile ṣudāʿ-ı ḥārrı 05b/20

m.+si fāsid olup 13a/05

m.+yi 05b/18, 21a/06

[7]

miḳdār *Ar.* Bir şeyin ölçüsü, sayısı veya ölçülebilme, sayılabilme, azalıp çoğalabilme durumu, nicelik, miktar.

m. 09a/03

m.+ı 04b/11, 05a/03, 05b/07, 12a/14, 15b/06

[6]

miḳrāż *Ar.* Kesecek alet, makas. *krş.* **maḳāṣ**

m. 15a/19

[1]

mīl *Ar.* Göze sürme çekmeye yarayan, kemik veya fil dişinden yapılmış ince ve uzun araç.

m. 18a/05, 20b/21, 20b/23

m.+i 16b/07, 17b/14, 19a/09

m.+üñ 19a/16

[7]

miṣil *Ar.* Eş, benzer, manend.

m.+leri 16a/23

[1]

miṣilli *Ar. + T.* Benzeri, gibi.

m. 13a/11

[1]

misk *Ar. < Far.* Asya dağlarında yaşayan bir ceylan cinsinin erkeğinde karın derisi altında bulunan kese şeklindeki bir bezden elde edilen güzel kokulu siyah madde, müşk.

m. 06a/10, 07b/22, 08a/22, 11b/21

m.+den 10a/14

m.+i 07a/15, 08b/15, 09b/21, 18b/12, 18b/21

[10]

miṣḳāl *Ar.* 4,810 gram olan bir ağırlık ölçü birimi.

m. 10a/05, 14a/06, 18a/01

[3]

misvāk *Ar.* Sıcak memleketlerde yetişen dikensiz, ince dallı küçük bir ağaç. *Salvadora persica.*

m. aġacından 10a/08

[1]

mizāc *Ar.* Eski tıp anlayışına göre bedenin ve organların, meydana geldikleri kan, balgam, safra ve sevda maddelerinin oranlarından kaynaklanan özellikleri.

m.+ı ḫoş olmayup 08a/16

m.+ı ḳuru olmaḳdan 11a/21

gözüñ m.+ına 21b/13

gözüñ m.+ını 21b/10

[4]

muḫālif *Ar.* Uygun olmayan, uymayan, benzemeyen, aykırı, zıt.

m. 20a/20

[1]

muḥkem *Ar.* İyice, sağlamca.

m. 07b/09

[1]

muḫtaṣar *Ar.* Ayrıntılı olmayan, derli toplu, kısa, öz.

m.-ı müfīd olduġı-çün 04b/13

[1]

muḳaddime *Ar.* Bir işin veya bir olayın başlangıcı.

fāliçüñ m.+sidür 10b/07

ṣarʿanuñ m.+sidür 13a/02

[2]

mūm *Far.* Bir fitilin etrafına erimiş bal mumu, içyağı, stearik asit veya parafin dökülerek genellikle silindir biçiminde dondurulan ince, uzun aydınlatma aracı.

m. 16a/15

m.+a 22b/07

m.+dan 15a/10

[3]

munḳabıż *Ar.* Daralıp kısalmış, çekilmiş, büzülmüş.

m. olur 11a/01

[1]

munḳalib *Ar.* Dönmüş, çevrilmiş.

ṣaʿr-ı m. 20a/18

ṣaʿr-ı m.+i 23a/20

[2]

murād *Ar.* 1. Erişilmek istenen, gerçekleşmesi arzu edilen şey, istek, dilek, amaç, murat.

m. iden 27b/19

m. iderseñiz 14a/01

2. Anlaşılan, anlatılmak istenen şey, maksat, meram, niyet.

m. 05a/08, 14b/23, 26b/18, 26b/20

[6]

muʿtād *Ar.* Alışkanlık hâline gelmiş, âdet edinilmiş, alışılmış, mutat.

m. ide 23b/21

m. idinse 07a/17

[2]

muʿtedil *Ar.* 1. Orta hâlde, orta kararda olan, itidalli, orta, vasat.

m. uyḫu 08b/20

2. (Yiyecekler için) Hazmı kolay, mideye dokunmayan, hafif.

m. ḫafīf ġıdā 22b/07

m. ṭaʿām 21b/12, 24a/10

3. Aşırı derecede soğuk yahut sıcak olmayan, ılık, ılıman. *krş.* **yavaş**

m. ṣu 22b/15

m. ṣular 23a/04

[6]

muṭlaḳ *Ar.* 1. Kesin, tam, eksiksiz.

m. yaralara 21b/17

2. Karışık ve katışık olmayan, saf.

m. 05a/08

[2]

muvāfiḳ *Ar.* Uygun, münasip.

m. gelüp 10b/05

[1]

muvāẓabet *Ar.* Bir işi ara vermeden, aksatmadan yapma, bir işte ciddiyet, sebat ve devamlılık gösterme.

m. eylese 11a/14

[1]

mübālaġa *Ar.* Bir iş veya davranışta aşırıya kaçma, aşırılık.

m. 14a/22, 14b/01

[2]

mübtelā *Ar.* Bir derde, bir hastalığa tutulmuş olan, müptela.

m. olan 15a/07

[1]

mücerreb *Ar.* Denenmiş, sınanmış, tecrübe edilmiş, mücerrep.

m. 19a/08, 24b/15, 27a/03

m.+dür 05b/03, 06b/06, 06b/08, 07a/16, 11b/06, 11b/23, 13b/19, 21a/14, 21a/15, 25a/07, 28b/03

[14]

mücerrebāt *Ar.* Denenmiş, tecrübe edilmiş şeyler. *bk.* **mücerreb**

m.+ü'l-ḥükemāʾ 04b/12

m.+ımdandur 08a/21

[2]

mücevvef *Ar.* İçi boş, oyuk.

m. 14a/04

[1]

müdāvemet *Ar.* Devamlı yapma, ara vermeden, yılmadan sürekli çalışma.

m. ide 23b/23

m. ider ise 19b/23

[2]

mü'eddī *Ar.* Meydana gelmesine sebep olan, doğuran, sebebiyet veren.

m. olan 05b/04

m. olur 20b/20

[2]

müfīd *Ar.* 1. Fayda veren, faydalı, müfit.

m.+dür 10b/01, 12a/14

2. Anlatan, beyan eden, ifade eden.

muḫtaṣar-ı m. 04b/13

[3]

müfrede *Ar.* "Basit" anlamındaki *müfred* sözcüğünün tamlamalarda ortaya çıkan aynı anlamdaki müennes şekli.

mesā'yil-i m. 04b/12

[1]

müherrā *Ar.* İyice kaynatılarak pişirilmiş.

m. olınca 26a/23

[1]

mühür *Far.* Üzerine bir kimse, makam veya kuruluşun ismi kazınmış olan ve basıldığı yerde bıraktığı iz imza yerine geçen maden, plastik vb. maddelerden yapılmış damga, kaşe.

m. urup 23b/10

[1]

mülāzemet *Ar.* Bir yere devam etme, devamlı gidip gelme.

m. eylese 07a/17

m. eyleye 15b/02, 21b/11

[3]

münāsib *Ar.* Uygun, yerinde.

m. gelürse 26b/20

[1]

mürāca'at *Ar.* Bilgi edinmek amacıyla bakma, inceleme, araştırma.

m. olına 20a/04

[1]

müretteb *Ar.* Düzenlenmiş, hazırlanmış.

m. yaġlar 22b/15

[1]

mürevvaḳī *Ar.* Süzülmüş olana ait, süzülmüş olanla ilgili.

m. ḳıvām 25a/14

[1]

mürr *Ar.* Bir çeşit Yemen zamkı, mür.

m. 16b/06, 17a/10, 18a/12, 27a/04

m. 14b/06

m.+i 06a/16, 07b/09

m.+ü 06a/14, 06a/16, 07a/02, 13b/08

[11]

mürr-i ṣāfī *Ar.* Çeşitli belsem ağaçlarından elde edilen, kaşınma giderici, uyarıcı vb. hassalara sahip olduğu için tıpta ve eczacılıkta kullanılan kokulu reçine sakızı, mürrüsafi.

m. 21b/23, 24a/17, 24b/10, 25b/06, 27a/07, 28b/03

m. tütünini 21b/02

m.+yi 18a/23

[8]

mürtefi' *Ar.* Yükselmiş, yüksek.

m. olmasınuñ 20a/06

[1]

müshil *Ar.* Vücuttaki maddeleri hafifleten, azaltan ve yumuşatarak bunların akışını veya dışarı çıkarılmasını kolaylaştıran.

m. devāʾ 17b/22, 24b/14

m. devā ile istifrāġdan 16a/17

m. devālar 22b/20

m. şerbet 07b/18, 21b/18, 23b/17

m. şerbetle tenḳiyeden 21b/08

[8]

müshilāt *Ar.* Vücuttaki maddeleri hafifleten, azaltan, yumuşatarak bunların akışını ve dışarı çıkarılmasını kolaylaştıran ilaçlar, müshiller. *bk.* **müshil**

m.+ını 15a/08

[1]

müsteṭāb *Ar.* Hoşa giden, beğenilen, iyi, güzel.

kitāb-ı m. 04b/11

[1]

müşkil *Ar.* Zor, güç, müşkül.

m.+dür 22b/22

[1]

müṭālaʿa *Ar.* Düşünerek, anlayarak okuma.

m. etmek 25a/17

[1]

müteḥarrik *Ar.* Hareket eden, hareket hâlinde olan.

m.+dür 08a/13

[1]

müteḥayyir *Ar.* Şaşmış, şaşırmış, hayrete düşmüş.

m. olmaḳdan 22a/16

[1]

mütevellid *Ar.* -den doğmuş, ileri gelmiş, hasıl olmuş, mütevellit.

m. olan 22b/01

[1]

müverredü'lʿayn *Ar.* Çocuklarda çok görülen, gözün şişip göz kapaklarının çatlayarak kanaması şeklinde kendini gösteren *verdînec* adlı göz hastalığının halk dilindeki karşılığı. *krş.* **verdînec**

m. 15a/22

[1]

müvesvis *Ar.* Kuruntulu, vesveseli.

m. ve mecnūn olan 12a/19

[1]

müzmin *Ar.* Devam edip giden, süregelen, kronik. *krş.* **azġun**, **yaramaz**

m. 17b/15, 07b/17

m. baş aġrısı 07b/21

m. baş aġrısına 07b/18

m. baş aġrısını 07b/20

m. baş aġrısını ki ṣovuḳdan ola 07b/16

m. baş aġrısınuñ 07b/20

m. göz aġrısından 15b/08, 22a/19

m. yaramaz baş aġrısını 05b/06

baş aġrısınuñ m.+idür 07b/14

[11]

müzmine *Ar.* *Müzmin* sözcüğünün tamlamalarda ortaya çıkan aynı anlamdaki müennes şekli. *bk.* **müzmin**

mevādd-ı m. 15b/12

ḳurūḥ-ı m.+ye 27a/09

laḳve-i m.+ye 10b/10

[3]

N

nabż *Ar.* Kalp atışı sebebiyle ortaya çıkan kan basıncından dolayı atardamarlarda ve özellikle bilek atardamarında duyulan vuruş ve bu vuruşun duyulduğu atardamar, nabız.

n. ṭamarıdur 08b/01

[1]

nāfiʿ *Ar.* Faydalı, faydası olan. *krş.* **nefʿī**

n. olan 06b/22

n.+dür 04b/16, 04b/20, 04b/22, 04b/23, 05a/01, 05a/02, 05a/07, 05a/23, 05b/04, 06a/04, 06a/08, 06a/09, 06a/21, 06b/08, 06b/09, 06b/11, 06b/13, 06b/17, 06b/18, 06b/19, 06b/21, 06b/22, 07a/14, 07a/15, 07a/19, 07a/20, 07a/21, 07a/21, 07b/06, 07b/07, 07b/17, 08b/04, 08b/04, 08b/05, 08b/16, 21a/12

[37]

naḫl *Ar.* Hurma ağacı. *krş.* **ḫurmā**

cimmārü'n-n. 14a/17

[1]

nāḳıṣ *Ar.* Tam olmayan, eksik, noksan.

n. olur 19a/21

[1]

naḳīʿ *Ar.* Bitkilerin meyve, tohum, yaprak, sap vb. ögelerinin, içinde bekletilip özlerini bıraktıkları suyun şifa amacıyla kullanılan soğuk, kaynatılmış veya şarap yapılmış biçimi.

n. 05a/16, 05a/17, 09a/18, 09a/18

n.-i ẕerdālū 08a/08

ẕerdālū n.+i 08a/07

ẕerdālūnuñ n.+inden 08a/08

benefşenüñ n.+ini 09a/18

ʿinnā[b] n.+ini 05b/14

temirhindīnüñ n.+ini 05a/15

n.+inüñ 27b/23

[11]

naḳl *Ar.* Aktarma, iletme, bildirme.

n. olınup 04b/11

[1]

naʿna *Ar.* Ballıbabagillerden, hazmı kolaylaştırıcı, spazm kesici, uyarıcı hassaları sebebiyle eczacılık ve ıtriyatçılıkta kullanılan otsu bitki, nane. *Mentha sativa. krş.* **naʿnā**

n. ʿuṣāresini 14a/15, 25a/22

n.+yı ʿuṣāresini 06b/02

[3]

naʿnā *Ar. bk.* **naʿna**

n.+ya 08b/14

[1]

namāz *Ar.* İslam dinince belli kurallara göre günde beş vakit yapılması Müslümanlar üzerine farz kılınmış olan ve İslam'ın beş şartından birini teşkil eden ibadet.

n.+uñ 12b/08

[1]

nār *Far.* Nargillerden, düzgün ve parlak yapraklı, canlı kırmızı iri çiçekli, hafif dikenli ağaççık *(Punica granatum)* ve bu ağaççığın meyvesi. *krş.* **enār**

ṭatlu n.+ı 18a/02

n.+ıñ tāze küçigi 14b/14

[2]

nāṣūr *Ar.* Vücudun iç boşlukları ile cilt arasında hastalık sebebiyle meydana gelen akıntı yolu, akarca, fistül.

n. olmaġa 20b/20

gözde olan n. zaḥmetine 18a/17

n.+dan 18a/19

n.+ı 18a/20, 18b/01

gözde olan n.+ı 18b/01

gözüñ n.+ı 18a/22

gözüñ n.+ına 18a/21

n.+ını 18a/21

n.+uñ 18b/01

[10]

naṭrūn *Ar.* Su ile birleşmiş ve billurlaşmış sodyum karbonat. *krş.* **būraḳ-ı Ermenī**

n. 09b/07, 25b/06

n.+dur 27a/04

n.+ı 11b/17, 18a/02, 21a/03, 25b/16, 28a/08

[8]

naẓar *Ar.* Bakış, bakma, göz atma.

n. eylesün 27b/19

n. idesiz 28a/12

[2]

nāzil *Ar.* Yukarıdan aşağıya inen, nüzul eden.

n. olan 12a/01

[1]

nāzile *Ar. bk.* **nāzle**

n. 06a/15, 06a/23

n. inmez 06a/15

n.+yi 06a/15

ṣovuḳdan olan n.+yi 06a/17

[5]

nāzle *Ar.* Nezle. *krş.* **nāzile**

n. 06a/15, 12a/02, 12a/07, 12a/13

n. iner olsa 15b/02

ṣovuḳ n. 06a/19

n.-i bārideye 12a/05

n.+nüñ 12a/07, 12a/08

n.+sine 12a/10

n.+ye 06b/01

ṣovuḳ n.+ye 06a/21

ṣovuḳdan olan n.+ye 12a/03, 12a/05, 12a/13

n.+yi 12a/04

ṣovuḳ n.+yi 06a/20

ṣovuḳdan n.+yi 12a/12

ṣovuḳdan olan n.+yi 12a/09, 12a/11

[20]

ne 1. Hangi şey.

n. 27a/22

n.+dür 05a/09, 19a/21, 20a/04

n.+ye 05a/16, 09a/18, 09a/20, 13b/13

2. (Şart kipiyle kullanıldığında) Bir şey, herhangi bir şey.

n. 15b/04

3. Bağlaç olarak ve tekrar edilerek cümlede yer alan aynı değerdeki öğelerin başına getirildiğinde bunları ret ve inkâr etmek için kullanılır.

n. … ne … 16a/15

ne … n. … 16a/15

4. Bağlaç olarak ve tekrar edilerek, karşılaştırılan iki sıfatın başına geldiğinde bu ikisinin ifade ettiği kavramın ortalaması olan bir başka kavram ifade eder.

n. … ne … 21a/21

ne … n. … 21a/21

[13]

nebāt *Ar.* Bitki.

n. şekeri 15b/03, 19a/08

[2]

neces *Ar.* Dışkı. *krş.* **ḫur'**, **zibil**

gögercinüñ tāze yaş ḫur'ıla yaʿnī n.+ile 18a/18

n.+ini 17b/06, 18b/17

fāre n.+ini 16b/04

fārenüñ zibilini yaʿnī n.+ini 20b/14

ḫorūs n.+ini 20b/22

keçi n.+ini 28a/20

yaraṣa n.+ini 16b/04

[8]

nefʿ *Ar.* Fayda. *krş.* **fā'yide**

n. idüp 05a/14

n. virür 05b/08, 06a/12, 07a/16

n.-i ʿaẕīm 11a/16

n.+i 05b/03, 07b/05, 07b/09

[8]

nefer *Ar.* 1. Kişi, kimse.

n. 26a/10

2. İnsanların sayılmasında sayı sıfatlarından sonra kullanılır.

n. 06a/01, 06a/17, 10a/21, 14b/17, 22a/22, 25b/05

[7]

nefes *Ar.* Akciğerlere hava alıp verme ve bu yolla alınıp verilen hava, soluk.

n. alur 10a/14

n.+i ṭar olur 12b/21

[2]

nefʿī *Ar.* Fayda ile ilgili, faydalı. *krş.* **nāfiʿ**

n. olur 06b/07, 06b/10, 06b/12

[3]

nefs *Ar.* Ruhsal istek, nefis.

n.-i fāsideyi 12a/21

[1]

nefsā *Ar.* Yeni doğurmuş kadın, loğusa.

n.+ya 07b/11

[1]

nefsānī *Ar.* Canlı olmanın gerektirdiği arzularla ilgili, bedene ait olan maddi isteklere, nefse ait.

rūḥ-ı n. 14a/09

[1]

nemmām *Ar.* Yabani kekik. *Thymus serpyllum.*

n. 08b/12

n. ḳoḳusına 11b/18

n. otınuñ yapraġı ve budaḳları 08b/13

n.+uñ ʿuṣāresini 08b/11

[4]

nercis *Ar. < Far.* Bir çenekliler sınıfının nergisgiller familyasından, lale gibi soğanla üretilen, beyaz veya sarı çiçekli, soğanı zehirli süs bitkisi. *Narcissus. krş.* **nergis**, **zerrīn ḳadeḥ**

n. 06a/17, 14a/04

[2]

nergis *Far. bk.* **nercis**

n. 06a/17

[1]

nesne Belli bir ağırlığı, maddesi ve hacmi olan her türlü cansız varlık, şey

n. 15a/06, 15a/13

n.+dür 05a/11, 12b/12, 14a/17, 15a/16

n.+yi 13b/08

[7]

nesrīn *Far.* Yaban gülü. *krş.* **nisrīn**, **yabān gülü**

n. 09b/11, 26b/05, 27b/16

n. aġacı ve yapraġı ve çiçegi 07b/01

n. ʿuṣāresini 26b/04

n.+i 06b/03

[6]

neşter *Far.* Cerrahların kesmek ve yarmak için kullandıkları keskin ve sivri uçlu ufak bıçak. *krş.* **leşter**

n. 23a/09

n. urmaḳsızın 11a/16

[2]

nevʿ *Ar.* Cins, tür.

n.+inden 22b/01

[1]

nevāzil *Ar.* Nezleler, nezle. *bk.* **nāzile**

n. ḥudūṯını 06a/22

[1]

nevbet *Ar.* Sıra.

n.+de 08a/21

[1]

nīlūfer *Far.* Nilüfergiller familyasından, durgun sularda ve havuzlarda yetişen, uzun saplı, yuvarlak ve geniş yaprakları su üzerinde yüzen, beyaz, pembe, mavi ve sarı büyük çiçekli su bitkisi, nilüfer. *Nymphea.*

n. şarābını 26a/06

[1]

nisrīn *Far. bk.* **nesrīn**

n. 06b/03

[1]

nisyān *Ar.* Unutma.

n. 09b/08, 09b/09, 09b/14, 09b/14, 09b/15

ṣāḥibü'n-n. 09b/09, 09b/10

n.+a 09b/07, 09b/07

n.+ı 09b/09, 09b/10

n.+ını 09b/11

[12]

nişādır *Far.* Amonyak tuzu, amonyum klorür. *krş.* **ʿuḳḳāb**

n. 05a/23

[1]

nişān *Far.* İşaret, belirti, iz.

n.+ı 19b/15, 22b/11, 22b/18

[3]

nişāşta *Far.* Tahıl tanelerinden, mercimek, bezelye vb. bakla türleri veya patates gibi birtakım yumrulardan özel yöntemlerle çıkarılan una benzer bir madde, nişasta.

n. 22b/10

n.+yı 19b/19

[2]

nitekim Gerçekten, hakikaten.

n. 07b/10

[1]

noḫūd *Far.* Baklagillerden, ana yurdu Akdeniz kıyıları olan, birleşik telek yapraklı, çiçekleri sarımtırak renkte, tanesi baklamsı bir bitki *(Cicer arietinum)* ve bu bitkinin bol nişastalı, yuvarlak tanesi.

n. 05a/23, 05b/01, 05b/04

n.+ı 11b/02

[4]

noḳṣān *Ar.* Eksik.

n. olmadandur 16b/20

n. olup 23a/10

n. olur 11a/23

[3]

noḳṭa *Ar.* Çok küçük boyutlarda işaret, benek.

ḳandan olan şol n.+ya 16b/10

[1]

nūr *Ar.* Canlılık, kuvvet. *krş.* **fer**

n.+ını 18b/08

rūḥ n.+ınuñ ḳurulığından 24b/13

[2]

nüfūz *Ar. bk.* **nüfūẕ**

n. bulmadığına 20b/10

[1]

nüfūẕ *Ar.* İçine geçme. *krş.* **nüfūz**

n. bulmadığı-çündür 20b/08

n. idemeyüp 14a/09

[2]

nütū' *Ar.* Gözde oluşan, kemik çıkıntısına benzer yumru, şiş.

n.+a 20a/07

n.+ıñ 20a/06

n.+ü'l-ʿayna 20a/11

[3]

nüṭūl *Ar.* Çeşitli bitkisel unsurların kaynatıldığı suyun başa dökülmesi biçiminde uygulanan tedavi yöntemi.

n. 08b/21, 08b/22, 13a/21

n. eylese 08b/21, 11b/19

n. ide 14b/02

n. ideler 13b/16

n. iderse 09a/01

[8]

nüzūl *Ar.* Bir maddenin vücutta tabii olarak bulunduğu yerlerin dışında bir yerde toplanması, inme. *krş.* **aḳ-**, **in-**, **dökül-**

n.-u māʾyı 19a/13

[1]

O

o En uzakta olan kimse veya şeyi işaret yoluyla belirtir. *krş.* **ol** (***o sāʿat*** Hemen, o anda.)

o. 22a/13, 22b/19

o. sāʿat 18b/16

[3]

od Ateş.

o. 05a/01, 08b/07, 17b/07, 26a/14

[4]

oġlaḳ Keçi yavrusu.

o. eti 07b/13

o. etini 18a/14

o. ve ḳuzı etleri 24a/10

süd emer o. etine 23b/23

o.+uñ (oġlaġuñ) 10a/11

[5]

oġlancıḳ Küçük çocuk.

o.+laruñ 12a/10

[1]

oḳı- Bir yazıda ne yazıldığını sadece gözle veya aynı zamanda seslendirerek çözmek, okumak.

o.-maḳ 25a/17

[1]

ol 1. İşaret zamiri olarak yerini tuttuğu en uzaktaki kimse veya şeyi gösterir, o. (***ol sāʿat*** Hemen, o anda.)

o. 06a/10, 10b/12

o.+dur 26b/20

anda 17a/20, 19b/13, 20a/15, 24a/20

andan 05a/08, 05a/12, 08a/10, 09a/04, 09a/06, 09b/16, 14a/04, 15b/01, 18a/08, 22b/01, 23a/03, 23b/02, 23b/13, 26a/14, 26b/11, 27a/02

anı 05a/14, 06a/01, 06a/18, 07a/17, 08a/06, 09b/03, 09b/06, 09b/11, 10a/19, 11b/19, 12a/04, 13a/12, 14a/04, 14a/07, 14a/10, 14a/13, 14a/18, 15b/15, 17b/11, 18a/09, 20a/03, 22a/03, 24b/06, 24b/20, 25a/17, 26b/21, 28a/20

anuñ 06a/23, 07b/12, 08b/03, 08b/19, 11b/07, 12b/16, 13a/15, 14a/18, 17b/06, 18a/17, 19a/12, 21a/08, 23a/03, 23a/11

anuñla 09b/07, 10b/01, 13b/09, 18a/06, 19a/10, 23b/10

aña 06a/17, 10a/12, 10b/09, 11b/01, 12a/02, 13a/15, 13a/16, 13b/17, 14a/08, 14b/06, 16b/21, 17b/16, 19a/09, 19a/23, 19b/02, 20a/20, 21a/02, 23a/06, 23a/11, 24b/09, 24b/09, 24b/10, 26b/16, 28b/03

2. En uzakta olan kimse veya şeyi işaret yoluyla belirtir.

o. 04b/22, 05a/10, 05a/13, 05a/17, 05b/01, 05b/02, 05b/02, 06a/20, 06b/23, 07b/02, 07b/11, 08a/08, 08a/08, 08a/13, 08a/14, 09a/08, 09a/14, 09a/14, 09a/16, 09a/16, 09a/18, 10a/13, 10b/12, 10b/19, 11a/15, 11a/19, 11b/12, 11b/13, 12a/11, 12a/20, 12b/17, 13b/14, 13b/18, 14a/04, 14b/23, 15a/22, 16a/05, 16b/18, 16b/21, 17a/19, 17a/20, 17a/21, 17b/14, 17b/19, 17b/19, 18a/04, 18a/19, 18a/20, 19a/02, 19a/17, 19a/18, 19a/20, 19a/21, 19b/01, 19b/16, 20a/04, 20a/13, 20a/16, 20a/16, 20a/17, 20a/23, 20a/23, 20b/01, 20b/10, 21b/15, 23a/19, 23b/02, 23b/10,

23b/12, 25a/06, 25b/06, 26a/04, 26a/23, 27a/14, 27b/19, 28a/10, 28a/12, 28b/06

o. sāʿat 12b/04, 15a/17

krş. **o**

[174]

ol- 1. Meydana gelmek, vuku bulmak.

o.-a 07b/16, 19b/01

o.-an 04b/17, 05b/06, 05b/11, 05b/15, 05b/22, 06a/03, 06a/17, 06b/20, 06b/22, 07b/04, 08a/06, 08a/08, 08a/09, 08a/10, 08a/12, 08a/15, 09b/01, 12a/03, 12a/05, 12a/09, 12a/11, 12a/13, 12a/15, 12a/16, 14b/09, 14b/13, 15b/05, 16b/10, 17a/21, 22a/18, 22b/08, 22b/09, 24b/23, 25a/02, 25a/06, 25a/19, 25a/20, 25a/21, 25a/22, 25b/02, 25b/03, 25b/09, 25b/11, 25b/14, 25b/18, 25b/20, 26a/14, 27b/01, 27b/06

o.-ana 12a/09, 24b/23, 25a/23

o.-andur 15a/01

o.-dı ise 22b/14, 23a/02

şoñradan o.-madur 22b/13

o.-sa 19b/04

o.-up 20a/15, 23a/16

o.-ur 08a/02, 08a/13, 09a/17, 09a/17, 12a/14, 13a/01, 16b/10, 16b/11, 17a/13, 18a/10, 20b/07, 21a/11, 21a/11, 21a/11, 21a/19, 21a/20, 22a/17, 22b/01, 22b/01, 22b/04, 22b/05, 22b/05, 23a/13, 23a/14, 23a/20, 24a/02, 24a/07, 24a/07, 24a/21, 24b/13, 24b/14

o.-ur ise 07b/20, 07b/21, 23a/16

o.-ursa 07a/17, 10b/23, 22b/22, 24b/22, 25b/01

2. Gerçekleşmek.

ʿilāc o.-maz 16b/21

o.-ur 09a/21, 17b/23

ʿilāc o.-ur 17b/01

o.-ursa 08a/18

3. Bulunmak, var olmak.

o.-a 13a/05

o.-an 05b/05, 09a/14, 11a/04, 11a/06, 11b/08, 13b/06, 13b/07, 13b/07, 13b/09, 13b/10, 13b/11, 13b/20, 13b/21, 13b/22, 16a/17, 16a/22, 16b/20, 17a/05, 17b/03, 17b/06, 17b/10, 17b/19, 18a/17, 18a/23, 19a/01, 20a/07, 20a/15, 21b/19, 22a/02, 22a/03, 22a/04, 25b/15, 26a/07, 27b/12, 27b/13, 27b/14, 27b/20, 28a/10, 28a/13, 28a/15, 28a/17, 28a/19, 28a/21, 28a/23, 28b/02

o.-duġı-çün 08b/10

o.-duḳça 09a/16

o.-madan 25b/21

o.-sa 05b/16

o.-up 16a/20, 16b/17

o.-ur 08b/13, 10a/19, 14a/10, 16a/21, 17a/20, 23a/03, 23a/20, 23b/01, 23b/12, 23b/16, 24a/02, 26a/05

o.-ursa 15a/20, 24a/21

4. (Zaman bildiren kelimelerle) Gelip çatmak, yaklaşmak.

o.-duḳda 23a/08, 24b/16

5. (Bir şeye) Sahip olmak.

o.-an 17a/20, 17b/14, 19b/17

o.-ur 07b/02, 14a/04, 14a/04, 14a/23, 24a/06

6. (Hastalık bildiren kelimelerle) Yakalanmak, tutulmak.

ḥikketü'l-cefn ve'l-māḳiyn o.-an 21b/13

müvesvis ve mecnūn o.-an 12a/19

ṣarʿa o.-an 10a/08

sekte o.-an 10a/15

fāliç o.-duġu 10b/05

nāṣūr o.-maġa 20b/20

sekrān o.-maġı 12b/04

serḫoş o.-maḳdan 12b/03

kör o.-up 22b/06

aʿmā o.-ur 22a/18

fāliç o.-ur ise 10b/04

7. Dokunmak.

żararı o.-maz 22a/14

żararı daḫı artıḳ o.-ur 15a/21

8. Yapılmak.

o.-an 28a/16

9. (Bildirme ifade eder.) Şu veya bu durumda bulunmak.

acı o.-a 09a/17

aġır o.-ur 08a/04, 17a/13

ḳanuñ o.-a 09a/17

ḳarışmış o.-a 09a/17

ṣaru o.-a 09a/17

uyḳusuzlıḳ o.-a 09a/17

yabān ṣoġanı o.-maḳ 26b/19

ḫāṣ o.-maz 19a/18

o.-sun 16b/13, 27a/02

aġır o.-ur 09a/17

aḳ o.-ur 23b/09

az o.-ur 23a/23

beyāż o.-ur 08b/03, 21b/16

bulanıḳ o.-ur 24b/19

dimek o.-ur 11b/18, 14b/06

dürlü o.-ur 15b/06

gibi o.-ur 24a/21

ʿilleti o.-ur 19a/18

ḳırmızı o.-ur 14a/04, 21b/16

ḳoyu o.-ur 14a/23

küçürek o.-ur 14a/04

māʾyil o.-ur 23b/19

ruṭūbetli o.-ur 24b/19

ṣarı o.-ur 06a/18, 08b/03

dürlü o.-ur ise 19a/17

ḳanġısı o.-ursa 16b/13

ödi o.-ursa 27a/01

10. (İsimlerden sonra geldiğinde) … hâline gelmek.

ġubār o.-a 15b/23

ḳoyu o.-a 18a/03

pāk o.-a 23b/17

iki parça o.-an 17b/14

żaʿīf o.-an 18b/09

böyle o.-anlara 13a/05

böyle o.-duḳda 22a/13

bulamaç gibi o.-duḳda 07b/07

ġubār o.-duḳda 18b/16

mürevvaḳī ḳıvām o.-duḳda 25a/14

ṭoz o.-duḳda 15b/23

böyle o.-maġa 10a/14, 10a/19

böyle o.-maġla 20a/17

bol o.-masından 22b/05

ısıçaḳ o.-up 16b/02

pīr o.-up 18b/04

żaʿīf o.-up 16a/06
çoḳ o.-ur 11a/21
daḫı ġalīẓraḳ o.-ur 05a/10
devrilür gibi o.-ur 21b/09
ḳoyu bal gibi o.-ur 05a/10
perde gibi o.-ur 16a/14
ṭar o.-ur 12b/22
11. (Sıfatlardan sonra geldiğinde) … vasfını taşımak.
aḳ o.-a 05a/23, 19a/09
berāber o.-a 19a/09, 24b/11
beyāż o.-a 26b/21
durulmış o.-a 05a/23
ısıçaḳ o.-a 18a/13
ḳarışuḳ o.-a 12a/17
laṭīf o.-a 07b/14
parlaḳ o.-a 17a/02
ṣovuḳ o.-a 21a/21
yeşil o.-a 20a/07
aġır o.-an 26a/19
balġamī o.-an 15b/06
böyle o.-an 05b/01
evlā o.-an 26b/20
ısıçaḳ o.-an 12b/13
ʿilletüñ māddesi o.-an 23b/19
ḳulaḳ ile göz arası o.-an 05a/13
öyle o.-an 12b/23
ṣafrāvī o.-an 15b/07
ṣaḳīl o.-an 26a/22
ṣāʾyim o.-an 18a/22, 27b/22
sevdāvī o.-an 15b/07
zāʾyid o.-an 20b/02
eziyyetli o.-anı 25a/16
ṣāḥibü'ṣ-ṣarʿa o.-anlar 10a/09
pīr o.-anlarıñ 18b/03
aṣlından o.-dıġı 23a/14
büyük o.-duġı-çün 22b/19
marażlı o.-dıġı-çün 23b/13
muḫtaṣar-ı müfīd o.-duġı-çün 04b/13
o.-duġına 23a/01
büyük o.-duġına 22b/18
küçük o.-duġına 22b/12
o.-duġından 22b/11, 22b/18
aṣl ṭabīʿatı o.-duġındandur 22b/12
az o.-duġından ise 23a/10
egri o.-duġınuñ 22a/11
inmeli o.-duḳda 19a/20
yumşaḳ o.-duḳda 08a/20
bol o.-madan 22b/04
żaʿīf o.-madan 23b/06
noḳṣān o.-madandur 16b/20
ḳalıñ o.-maġla 20b/09
mücerrebātü'l-ḥükemāʾ o.-maġla 04b/12
ḳuru o.-maḳ 22b/14
ḳuru o.-maḳdan 11a/21
unutsaḳ o.-maḳdur 09a/17
büyük o.-manuñ 22b/17
ṣaġır o.-manuñ 26a/08
ṭar o.-manuñ 22b/11
gevşek o.-masıdur 22a/12
ḳuru o.-masından 22b/01
böyle o.-ması 22b/12
büyük o.-ması 22b/21
ṭar o.-ması 22b/13
żaʿīf o.-ması 22b/05

selīm o.-masını 28b/07
iri o.-masınuñ 19b/18
ḳırmızı o.-maya 05a/23
ḫoş o.-mayup 08a/16
azġun o.-sa 17b/15
deli o.-sa 12a/18
güç o.-sa 15a/05
istirḫāʾ o.-sa 11b/20
ʿatīḳ o.-sun 21a/15
rāḥat üzere o.-sun 23b/05
büyük o.-up 16a/23
eski o.-up 15a/05
ġalīẓ o.-up 20b/08, 20b/10
ḳışa o.-up 15a/21, 25b/21
noḳṣān o.-up 23a/10
perk o.-up 19b/18, 23a/12
ṣāʾim o.-up 16b/16
ṣaḳīl o.-up 24a/13
sıḳ o.-up 20a/22
ṣulu o.-up 16b/19
uyuşıḳ gibi o.-up 10a/18
yaramaz o.-up 17b/15
noḳṣān o.-ur 11a/23

12. İsim-fiillerden sonra anlamı kuvvetlendirmek, değişik bir ifade sağlamak için bir üslup özelliği olarak kullanılır.

açılmaz o.-duġınuñ 23a/06
ṭutmaz o.-maġa 10a/18
iner o.-sa 15b/02
görmez o.-ur 22a/18, 22b/06
ḳalmaz o.-ur 24a/08
ḳoḳu almaz o.-ur 14a/04
aḳmaz o.-ur ise 18a/20

13. Kendisinden önce gelen isim veya sıfatla kaynaşarak belirtilen durumu almak anlamında birleşik fiiller yapar.

ḳābil o.-a 24a/10
ḳādir o.-amasa 11b/20
ḳādir o.-amaz 10b/19
ʿārıż o.-an 13b/01
cemʿ o.-an 04b/12
ḥādiṯ o.-an 05b/09, 06b/14, 06b/17, 06b/18, 12b/15, 22a/20
ḥāṣıl o.-an 07a/21, 07b/02
māniʿ o.-an 15b/10, 22a/06
mübtelā o.-an 15a/07
müʾeddī o.-an 05b/04
mütevellid o.-an 22b/01
nāfiʿ o.-an 06b/22
nāzil o.-an 12a/01
tecribe o.-an 05a/22, 07b/03
vāḳiʿ o.-an 18b/14
vāṣıla o.-an 20b/08
ʿārıż o.-dığı 07b/11
peydā o.-dığı 21b/15, 21b/16
peydā o.-duġı 15a/12
ḥādiṯ o.-duḳda 08a/04
peydā o.-duḳda 10a/13, 16b/08, 23b/01
peydāh o.-duḳda 15a/23
tenḳiye o.-duḳda 24b/02
tırāş o.-duḳdan 08a/01
müherrā o.-ınca 26a/23
sebeb o.-mada 07a/18
fāsid o.-madandur 20b/08
bāliġ o.-maduḳ 13a/15, 27b/15

peydā o.-maġa 12a/07
ġālib o.-maġla 24b/09
tırāş o.-maḳ 15a/21
müteḥayyir o.-maḳdan 22a/16
ʿārıż o.-maḳdur 22a/12
ekl o.-maḳdur 09a/17
peydāh o.-ması 07b/10
peydāh o.-masına 07a/18
peydā o.-masını 12a/07, 19a/06
mürtefʿ o.-masınuñ 20a/06
peydā o.-maya 24b/03
ḥādiṯ o.-maz 06a/19
istiʿmāl o.-maz 17a/23
ḥall o.-mış 21a/02
saḫḳ o.-mış 16b/08
dāḫil o.-mışdur 20a/18
ḳalb o.-mışdur 20a/21
vāḳiʿ o.-mışdur 20a/17
peydā o.-sa 24b/01
yara o.-sa 27a/23
ẕikr o.-sa 05a/08
ʿārıż o.-up 16b/12
fāsid o.-up 13a/05
ḫalāṣ o.-up 08a/19, 15b/08
ḥādiṯ o.-up 07b/16
ḥāṣıl o.-up 20a/17
māniʿ o.-up 06a/15
peydā o.-up 07b/15, 21a/07
tenḳiye o.-up 21a/08, 23b/17
zāʾyil o.-up 08a/05, 12b/19
ziyāde o.-up 09b/09, 11a/20
ʿārıż o.-ur 10b/18, 11b/11, 13a/04, 13a/06, 15a/22, 17b/22, 24b/13
bāṭıl o.-ur 11a/23
beri o.-ur 08b/17
defʿ o.-ur 05a/05
emīn o.-ur 12a/13
ġayb o.-ur 22b/19
ḥādiṯ o.-ur 07b/12, 11a/01, 11b/12, 13a/03, 13a/03, 14a/09, 17a/17
ḫalāṣ o.-ur 17b/20
ḥāṣıl o.-ur 09a/22
helāk o.-ur 17b/19
izāle o.-ur 09b/20
māʾil o.-ur 08b/09
munḳabıż o.-ur 11a/02
müʾeddī o.-ur 20b/20
nāḳıṣ o.-ur 19a/21
nefʿī o.-ur 06b/07, 06b/10, 06b/12
peydā o.-ur 11a/21, 21a/10, 22b/06, 23a/23, 23b/23, 24a/20
peydāh o.-ur 07b/17, 08a/23, 09a/13, 09a/14
sebeb o.-ur 18b/04
şifā o.-ur 13b/23, 14b/21, 18a/22
zāʾil o.-ur 12b/20
zāʾyil o.-ur 17b/13
ziyāde o.-ur 07b/15, 19a/21
ʿāşıḳ o.-ur ise 12b/19
ʿārıż o.-ursa 13a/16
ʿāşıḳ o.-ursa 12b/18
vāḳiʿ o.-ursa 28b/04
żaʿīf o.-ursa 25b/23
[476]

ol bir Öteki, öbür.
o. 05b/01
[1]

olın- Etmek yardımcı fiiliyle yapılan birleşik fiilleri edilgen duruma getiren ve eskiden daha çok kullanılıp şimdi kullanılma alanı daralmış bulunan yardımcı fiil, olunmak.

ekl o.-a 12a/14

mürācaʿat o.-a 20a/04

taʿdād o.-an 04b/11

ẕikr o.-an 21b/07

beyān o.-dı 20a/04

tafṣīl o.-dı 11a/18

tefsīr o.-dı 28a/12

ẕikr o.-dı idi 13b/14

ġaflet o.-dı ise 20a/04

ġaflet o.-maya 05a/08, 05a/11

beyān o.-mışdur 27b/18

naḳl o.-up 04b/12

ʿilāc o.-ur 24b/14

[14]

oluş- Varlık kazanmak, ortaya çıkmak, meydana gelmek, teşekkül etmek.

o.-mayup 20b/08

[1]

omuz *Yun.* Vücutta boynun iki yanında kalan, kolların gövdeye bağlandığı kısım.

o.+ına 11a/15

[1]

on Dokuzdan sonra gelen sayının adı ve bu sayı kadar olan.

o. 05a/03, 05a/04, 10a/21, 10b/10

o. altı 15b/21

o. beş 11b/22, 16a/04

o. bir 12a/14

o. iki 06a/17

[9]

on altı On beşten sonra gelen sayının adı ve bu sayı kadar olan.

o. 15b/21

[1]

on beş On dörtten sonra gelen sayının adı ve bu sayı kadar olan.

o. 11b/22, 16a/04

[2]

on bir Ondan sonra gelen sayının adı ve bu sayı kadar olan.

o. (11) 12a/14

[1]

on iki On birden sonra gelen sayının adı ve bu sayı kadar olan.

o. 06a/17

[1]

oñal- *bk.* **oñul-**

o.-ası 22b/22

o.-maz 23b/02

o.-up 22a/02

[3]

oñaldur- İyileştirmek.

o.-maḳ 14a/01

[1]

oñalt- İyileştirmek. *krş.* **oñult-**

o.-ır (oñaldır) 28a/18

o.-ur (oñaldur) 13b/07, 13b/09, 13b/12, 13b/17, 13b/19, 13b/20, 13b/21, 13b/23, 14a/01, 14a/03, 15b/04, 20a/08, 26b/13, 26b/22, 27a/11, 27a/12, 27a/17

[18]

oñul- İyileşmek. *krş.* **oñal-**

o.-maz 19a/23

o.-up 17b/12

[2]

oñult- *bk.* **oñalt-**

o.-ur (oñuldur) 13b/08

[1]

orta *bk.* **ortа**

o.+sı 14a/04

[1]

ortа Ara, iç. *krş.* **orta**

o.+sında 07b/15

[1]

oruçlı *Far. + T. bk.* **oruçlu**

o. adamuñ tükrigini 16b/16

[1]

oruçlu *Far. + T.* Oruç tutmakta olan. *krş.* **oruçlı**, **ṣā'yim**

o. adamuñ tükrügini 15a/04

[1]

ot 1. Bir iki mevsim veya bir yıl, pek azı da daha fazla yaşadıktan sonra kuruyan, toprak üstündeki kısımları odunlaşmayıp yumuşak kalan küçük bitkilerin ortak adı.

o.+dan 11a/14

o.+dur 08b/12, 08b/12, 09a/04, 11b/18, 13a/08, 14a/04, 14a/04, 18b/06

o.+ı 18b/05, 26a/02

balıḳ o.+ı 11b/18

çörek o.+ı yaġını 08a/18

ṭuraḳ o.+ı 08b/06, 09a/09

yavşan o.+ı 06a/23

yüzerlik o.+ı 11b/06

güyegi o.+ıdur 08a/11

ḥarmele o.+ıdur 11b/06

semiz o.+ıdur 09a/10, 25a/01

ṭopalaḳ o.+ıdur 08b/14

bōy o.+ından 13a/13

bōy o.+ını 23b/06

çörek o.+ını 25a/21

kelem o.+ını 18b/19, 25a/11, 27b/03

ṭopalaḳ o.+ını 11b/13

ṭuraḳ o.+ını 07a/05, 25a/10

yavşan o.+ını 06b/01

yüzerlik o.+ını 06a/09, 12b/16

ayrıḳ o.+ınuñ 18a/07

kene o.+ınuñ 26a/11

nemmām o.+ınuñ 08b/13

yabān ṭuraḳ o.+ınuñ 28a/05

o.+lara 06a/15

o.+u 05a/09

yavşan o.+udur 14a/20

çörek o.+unı 15a/05

ṭuraḳ o.+unı 08b/01

2. Otsu bitkilerin tohum, başak vb. kısımlar dışında kalan bölümü, sap.

o.+ıla 26a/19

o.+una 08b/02

krş. **ḥaşīş**, **otlıḳ**

[45]

otlıḳ Otsu bitkilerin tohum, başak vb. kısımlar dışında kalan bölümü, sap.

o.+ıdur (otlıġıdur) 05a/08, 08a/06

o.+ını (otlıġını) 07a/09

arpanuñ o.+ını (otlıġını) 05b/08

şuşamuñ o.+ını (otlığını) 06b/10

krş. **ḥaşīş**, **ot**

[5]

otur- 1. Vücudun belden yukarı kısmı dik duracak ve vücut ağırlığı kaba etler üzerine binecek şekilde bir yere yerleşmek.

o.-maya 15a/02

2. Bu biçimde yerleştiği yerde kalmak.

ḳarañuluḳda o.-a 22b/07

ḳarañuluḳ yerde o.-a 15a/03

güneşde çoḳ o.-madandur 24b/18

aydınlıḳ yerde ve güneşde o.-maya 15a/03

[5]

otuz Yirmi dokuzdan sonra gelen sayının adı ve bu sayı kadar olan.

o. 14b/16

o. dört 12a/14

[2]

otuz dört Otuz üçten sonra gelen sayının adı ve bu sayı kadar olan.

o. (34) 12a/14

[1]

ov- 1. Elini bir şeyin üzerinde bastıra bastıra gezdirmek.

o.-a 17b/18, 20b/18

o.-ar 17a/07, 19b/16

o.-ar ise 11a/06

o.-arsa 10b/02

o.-maḳ 10b/03

o.-salar 09b/08

o.-up 19a/16

2. Avuç arasında kuvvetle sıkmak, ezmek.

o.-a 13b/05

o.-sa 07a/14

[11]

ovışdur- Elleriyle sürterek ovmak.

o.-sa 09b/07

[1]

oyna- Hareket etmek, kımıldamak. *krş.* **ḥareket**

o.-maz 10a/14

o.-maz ise 19b/02

o.-r ise 19b/02

[3]

oynat- Hareket ettirmek. *krş.* **taḥrīk**

o.-maya 15b/02

[1]

Ö

öd Karaciğer tarafından salgılanan yeşil sarı renkte acı sıvı, safra.

ö.+i 27a/01, 27a/01

dişi keçi ö.+i 17b/08

ḳoç ö.+i 17b/09

şığır ö.+i 11b/02

cāmūs ö.+ini 26b/12

ḫorūs ö.+ini 16a/09, 18b/23

ḫorūsuñ ö.+ini 10a/02

ḫorūs ve ṭavuḳ ö.+ini 17a/04

it ö.+ini 18b/20

ḳoca ḫorūs ö.+ini 19a/14

ḳoyun ve keçi ö.+ini 26a/17

ṭavuḳ ö.+ini 22a/01

dişi keçinüñ ö.+üni 06a/04

ḫorūs ö.+üni 19b/04

ḳoyun ö.+üni 26b/08

şıġır ö.+üni 26a/16

ṭurna ḳuşınuñ ö.+üni 11b/08

[19]

öd aġacı *Ar. + T.* Tropikal bölgelerde yetişen, yaz kış yaprağını dökmeyen bir ağaç *(Aquillaria agollachia)* ve bu ağacın yakıldığı zaman kendine has güzel bir koku çıkaran, bu sebeple dinî törenlerde tütsü olarak yakılan odunu ve kabuğu. *krş.* **ʿūd**

ö. 14a/11

ö.+dur 06a/01, 14a/10

[3]

öksür- Akciğerlerdeki havayı birdenbire ve gürültülü bir sesle dışarı vermek.

çoḳ ö.-meden 16b/11

[1]

öksürük Üşütme veya başka sebeplerden meydana gelen göğüs nezlesi.

ö.+e (öksürüge) 12a/04, 12a/05

[2]

ölüm Bir canlıda hayati fonksiyonların tam ve kesin bir şekilde sona ermesi durumu, vefat.

ö.+e 05b/04

[1]

öñ Arka kabul edilen yere göre ileride bulunan.

ö. 05a/13, 05a/20, 05b/12, 06a/19, 06b/01, 08a/18, 09a/05, 09a/23, 12a/09, 12a/11, 13a/12, 13a/13

[12]

örümcek Örümcekler takımından, ince bir ağ örerek küçük böcekleri avlayan eklemli bir hayvan. (***örümcek aġı*** Örümceğin avlanmak ve kendisini korumak için karnındaki bezlerden salgıladığı incecik ipliklerle ördüğü ağ.)

ö. aġıla 25b/12

ö. aġına 16a/14

[2]

öt- Ses çıkarmak.

ö.-mesinüñ 26b/02

[1]

öyle 1. Ona benzer, onun gibi.

ö. olan 12b/23

2. O şekilde, o tarzda.

ö. 18a/15

[2]

öylece O biçimde, tam öyle.

ö. 17b/04

[1]

P

pāk *Far.* 1. Temiz. (***pāk it-*** Temizlemek. *krş.* **pakla-**, **tenḳiye**)

p. iden 18a/13

p. ider 14a/12, 14a/14, 14a/14, 14a/16, 14a/17, 14a/22, 14b/01, 16a/09, 21a/07, 22a/04, 28b/09, 28b/10, 28b/11

p. idici 21b/09, 28b/08

p. idüp 14a/09, 16a/03, 16a/08, 16a/09, 21a/06, 26b/15, 27a/08

p. ola 23b/17

2. Halis, saf, katışıksız.

p. 28a/02

[25]

papadya *Yun.* Birleşikgillerden, baharda taç yaprakları beyaz, ortası sarı çiçekler açan, ateş düşürme, sinirleri yatıştırma gibi özelliklere sahip bir yıllık otsu bitki. *Matricaria chamomilla.*

p. çiçegidür 08b/02

[1]

pāre *Far.* Parça.

p. 06a/22, 08a/17, 14a/16, 17a/18, 18a/06, 28a/02

[6]

pakla- *Far. + T.* Temizlemek. *krş.* **pāk it-**, **tenḳiye**

p.-r 14a/18, 14a/19, 14a/20

[3]

palān *Far.* Eşeklere, bazen de atlara vurulan, kaşsız, enli ve yumuşak bir semer çeşidi.

p. atlarınuñ 19b/06

[1]

parala- *Far. + T.* 1. Parçalamak, parça parça etmek.

p.-sa 04b/20

2. (Hılt, şiş, ağrı vb.ni) Dağıtmak, çözmek, yok etmek.

p.-r 14a/12

p.-yup 14b/05

[3]

paralan- *Far. + T.* (Hılt, şiş, ağrı vb.) Dağılmak, çözülmek, yok olmak.

p.-up 20a/15

[1]

parça *Far.* 1. Bir bütünden ayrılmış kısım.

iki p. olan 17b/14

2. Bir bütün içindeki bir bölüm.

p. 07a/22, 11a/05, 13b/04, 16b/18

krş. **farça**

[5]

parlaḳ Parlayan, ışıldayan.

p. 16a/11

p. ola 17a/02

[2]

pas 1. Madenlerin ve özellikle demirin yüzeyinde oksitlenme sonucunda meydana gelen madde.

demir p.+ı 22a/04

demür p.+ını 16b/05, 21a/11

2. Bir organdaki temizlenmesi gereken doku, madde, kir vb. şey.

gözüñ p.+ını 16a/01

[4]

pek Çok, fazla.

p. 07b/17, 08a/23, 09b/14, 16b/21, 17a/13, 21a/21, 21a/21, 24a/07, 25b/23

p. çoḳ 16b/11

[10]

penbe *Far.* 1. Ebegümecigillerden, koza durumundaki meyvesi üç dört veya

beş dilim hâlinde açılan, büyümesi sırasında bol su isteyen, otsu veya odunsu tropikal bitki, pamuk. *Gossypium.*

p. çekirdegi içi 19a/08

2. Bu bitkinin tohumlarının çevresinde oluşmuş ince yumuşak tellerin işlenmiş biçimi, hidrofil pamuk.

p.+yi 28a/02

[2]

perde 1. Gözün bir tabakası.

p.+nüñ teferruḳ idüp ṭaġılmasından 22b/04

p.+sini 23a/22

2. Gözde billur tabakanın şeffaflığını kaybetmesinden ileri gelen ve görüşü engelleyen bulanıklık, katarakt.

p. 16a/14

p. olsa 19b/04

p.+nüñ 17b/20

[5]

perhīz *Far.* 1. Beslenme düzeninde sağlığın gerektirdiği kısıtlamayı yapma, bazı yiyecekleri hiç yememe veya belli miktarlarda yeme, diyet.

p. etmesün 10b/17

p. eyleye 10b/16, 21b/12, 24b/20

p. ide 07b/14, 19a/20, 23b/23

p. idüp 09b/18, 21a/22

2. Bazı bedensel ihtiyaç ve aktivitelerin, sağlığın gerektirdiği durumlarda kısıtlanması.

ṣuya ve cimāʿa p. eylemesi 15a/07

[10]

periklik *bk.* **perklik**

Sağlamlık, berklik.

vücūdınuñ ḳatılığı ve p.+i (perikligi) 18b/03

[1]

perk Sert, katı, berk, pek.

p. 23a/17

p. olup 19b/18, 23a/12

[3]

perkidici Sıkı, gergin duruma getiren, sıkılaştırıcı, berkitici.

p. 23a/11

[1]

perkit- Sağlamlaştırmak, kuvvetlendirmek, berkitmek. *krş.* **berkit-**

p.-ürler (perkidürler) 10b/01

[1]

perklik Sertlik, tutkunluk, sıkılık. *krş.* **ḫuşūnet**, **periklik**, **südde**

p.+i (perkligi) 20b/10

p.+inden (perkliginden) 22a/11

dimāġı süddesini ve p.+ini (perkligini) 14a/05

dimāġuñ südedini ve p.+ini (perkligini) 14a/20

gögüs p.+ine (perkligine) 12a/06

göz ḳapaġınuñ p.+ine (perkligine) 19b/23

[6]

peydā *Far.* Açık ve meydanda olan. *krş.* **beydā**, **peydāh** (***peydā ol-*** Ortaya çıkmak, oluşmak, belirmek, görünmek. *krş.* **çıḳ-**, **ẓuhūr**)

p. oldığı 21b/15, 21b/16

p. olduġı 15a/12

p. olduḳda 10a/13, 16b/08, 23b/01

p. olmaġa 12a/07

p. olmasını 12a/07

p. olsa 24b/01

p. olup 07b/15, 21a/07

p. olur 11a/21, 21a/10, 22b/05, 23a/23, 23b/23, 24a/20

[17]

peydāh *Far. bk.* **peydā**

p. olduḳda 15a/23

p. olması 07b/10

p. olmasına 07a/18

p. olur 07b/17, 08a/23, 09a/13, 09a/13

[7]

peynir *Far.* Sütün, bu işe mahsus bir maya ile mayalanıp katılaştırılması suretiyle elde edilen ve birçok çeşidi bulunan meşhur yiyecek.

p. 10b/16

[1]

pıñar Yerden kaynayarak çıkan su.

issi p. ṣuyıdur 17a/19

[13]

pilic *bk.* **piliç**

p. ve oġlaḳ eti 07b/13

[1]

piliç Civcivlikten çıkmış tavuk yavrusu, henüz ergin duruma gelmemiş tavuk veya horoz. *krş.* **pilic**

ṭavuḳ p.+i 23b/06

[1]

pīr *Far.* Yaşlı. *krş.* **bīr**, **iḫtiyār**, **ḳoca**

p. 14b/03

p. olanlarıñ 18b/03

p. olup 18b/04

[3]

pirinç *Far.* Buğdaygillerden, sıcak bölgelerde kökleri bol su içinde kalarak yetişen bir yıllık bitki *(Oryza sativa)* ve bu bitkinin nişasta ve vitamin bakımından zengin tanesi.

p.+i 09a/06

[1]

püryān *Far. bk.* **büryān**

p. eylese 05a/01

[1]

R

rāḥat *Ar.* Üzüntüsüz ve sıkıntısız olma durumu, huzur.

r. idemeyüp 25b/23

r. üzere olsun 23b/05

[2]

rāsuḫ ṭaşı *Far. + T.* Antimon, sürme taşı. *krş.* **iṣmid**, **rastıḳ ṭaşı**, **sürme ṭaşı**

r. 17a/02

[1]

raʿşe *Ar.* Titreme.

r. 11a/19, 11a/19, 11a/20, 11a/20, 11a/21

r.+nüñ 11a/17

ṣāḥibü'r-r.+nüñ 11a/15

r.+ye 11a/10, 11a/10, 11a/11, 11a/12, 11a/13, 11a/14, 11a/17

[14]

rastıḳ ṭaşı *Far. + T.* Antimon, sürme taşı. *krş.* **işmid**, **rāsuḫ ṭaşı**, **sürme ṭaşı**

r. 17a/02, 19b/07

[2]

raṭb *Ar.* Kurutulmamış veya kurumamış olan, yeşil. *krş.* **tāze**, **yaş (II)**

ḫurmāyı yāḫūd r.+ını 07a/07

[1]

ravāḳ *Ar.* Süzülmüş, saf, halis. *krş.* **ṣāfī**

ḳara günlük r.+ıdur 14a/22

[1]

ravand *Far. bk.* **rāvend**

r. tütünini 21b/23

r.+ı 19b/16 19b/16

[2]

rāvend *Far.* Karabuğdaygillerden, bir iki metre yüksekliğinde, büyük yapraklı, beyaz çiçekli, çok yıllık ve otsu bir bitki, ravent. *Rheum officinale. krş.* **ravand**

r. 11a/02, 11b/01

[2]

rāyiḥa *Ar.* Koku. *krş.* **ḳoḳu**

eyü r.+sı 14a/23

[1]

Rāzī İslam tarihinin en başarılı hekim-filozof tipidir, 865-925 yılları arasında yaşamış, tıp bilimine yaptığı önemli katkılardan dolayı "Arapların Galen'i" unvanıyla anılmıştır, Ebu Bekir Râzî.

R. 09b/02, 10b/14, 15a/01, 15a/01, 15b/12, 17a/12, 18a/12, 19a/23, 19b/01, 23a/21

Calinus ve R. Ḥekīmler 18a/09, 25a/08

Ḥekīm R. 17b/20, 17b/23, 21b/16, 23a/23, 24b/14, 26a/10, 27a/16

R. Ḥekīm 16b/03, 16b/18, 17b/03, 18b/05

[23]

rāziyāne *Far.* Maydanozgillerden, sarı çiçekli, baharatlı meyveleri yemeklerde ve bazı içkilerde tat verici olarak kullanılan, hekimlikte gaz söktürücü olarak yararlanılan çok yıllık otsu bir bitki, rezene. *Foeniculum vulgare.*

r. ṣuyını 23a/01

r. toḫmını 16a/04

[2]

re's *Ar.* Baş. *krş.* **baş**

ṣudāʿ ü'r-r. 28a/11

r.+de olan yaralara 13b/10, 13b/10

berdü'r-r.+e 13a/09

ḳurūḥ-u r.+e 13b/08

[5]

rediyy *Ar.* Kötü, redî. *krş.* **alçaḳ**, **fenā**, **köti**

r. 22b/13

[1]

rediyye *Ar. Redî* sözcüğünün tamlamalarda ortaya çıkan aynı anlamdaki müennes şekli, redîe. *bk.* **rediyy**

r. 21b/10

ruṭūbāt-ı r. 18a/15

ruṭūbāt-ı r.+den 14a/13, 16a/08, 16a/08, 16a/09

ruṭūbāt-ı r.+sin 16a/03

ruṭūbāt-ı r.+yi 18a/13

[8]

renc *Far.* Hastalık. *krş.* **ḫastalıḳ**, **ʿillet**, **maraż**

ṣarʿa r.+ine 10a/03

[1]

reyḥān *Ar.* Fesleğen. *krş.* **feslegen**

r. 06a/15

r. ʿuṣāresinde 06a/16

r.+ı 12b/11

r.+uñ ʿuṣāresinde 06a/15

[4]

reyḥānü'l-ḳubūr *Ar.* Mercanköşk. *krş.* **merzencūş**

r. 08b/06, 08b/13, 11b/18, 13a/08

[4]

rīḥ *Ar.* Rüzgâr.

r.-i bāride 28a/06

[1]

rufadan *Yun.* Kaynar suda kabuğu ile birlikte pişirilmiş, tam katılaşmamış (yumurta), alakok, rafadan.

r. 24b/19

r. yumurṭa 24a/01, 24a/10, 24a/10

[4]

Rufes Birinci yüzyılın sonlarında yaşamış olan ve diyetetik, anatomi, patoloji ve hasta bakımı üzerine kitaplar yazan Efesli Yunan hekim ve yazar, Efesli Rufus.

R. 27a/16

[1]

rūḥ *Ar.* 1. Bedende, vücuttan ayrı olarak bulunduğuna inanılan maddesiz varlık ilkesi, öz. (***rūḥ-ı nefsānī*** Kalpte olduğu düşünülen ruh, insanın duygusal yapısı.)

r. 14a/09

2. Duyu, hissetme gücü. (***rūḥ-ı bāṣır*** Görme duyusu, görme gücü.)

r. nūrınuñ ḳurulığından 24b/12

r.-ı bāṣırıñ 24b/17

[3]

Rum *Ar.* < *Yun.* Anadolu.

R. diyārında 07a/11

[1]

rūşen *Ar.* Parlak, aydın, aydınlık.

r. 16a/07

[1]

ruṭūbāt *Ar.* Rutubetler. *bk.* **ruṭūbet**

1. Nemler, yaşlıklar veya eski tıp anlayışında nemlilikler.

r.-ı ceyyide 18a/16

r.-ı ceyyideyi 18a/13

r.-ı rediyye 18a/15

r.-ı rediyyeden 14a/13, 16a/08, 16a/08, 16a/09

r.-ı rediyyeyi 18a/13

r.-ı ṣāliḥayı 21b/11

gözinüñ r.-ı rediyyesin 16a/03

gözüñ cemīʿ r.+ı 23b/02

dimāġuñ r.+ındandur 22a/12

göz beyāżınuñ keşret-i r.+ındandur 24b/17

ġalīz r.+ını 15b/18

r.+ıñ doñmaḳlıġıdur 22a/18

2. Yara, sıyrık ve salgılama biçiminde organizmadan akan sıvılar.

gözine yaş ve r. ve ṣu inmeden 15b/11

gözden aḳan r.+ı 22a/06

ḳulaġdan aḳan r.+ı 27b/07

ḳulaḳdan aḳan r.+ı 27b/08, 27b/09, 27b/11

[21]

ruṭūbet *Ar.* 1. Nem, yaşlık veya eski tıp anlayışındaki nemlilik özelliği.

r. 24b/09

ṭuzlu r.+den 21a/10

ṣāliḥa r.+i 21b/13

gözde r.+üñ çoḳluġıdur 17b/21

2. Yara, sıyrık ve salgılama biçiminde organizmadan akan sıvı.

r. 27a/14, 27a/16

krş. **ṣu**, **yaş (II)**, **yaşlıḳ**

[6]

ruṭūbetli *Ar. + T.* Bulanık.

r. olur 24b/19

[1]

rü'yā *Ar.* Uyku sırasında zihinde beliren görüntülerin bütünü, görülen hayaller dizisi, düş.

alçaḳ ve fenā r. 09a/11

güzel r. 09a/07

güzel sürūrlı r. 09a/06

güzel r.+yı 09a/09

ḳarışıḳ ve köti r.+yı 09a/08

[5]

rüzgār *Ar.* Yer değiştiren hava, bu havanın hissedilen etkisi, yel.

ḳulaġa giren ṣovuḳ ve r. 28a/05

[1]

S

sā'at *Ar.* 1. Gece ile gündüzden meydana gelen bir günün yirmi dörtte birine eşit olan, altmış dakikalık zaman birimi.

s. 17b/05, 17b/12

2. Zaman. (***sā'at-be-sā'at*** Saatten saate, her saat. ***o sā'at / ol sā'at*** Hemen, o anda.)

o s. 18b/16

ol s. 12b/04, 15a/17

s.-be-sā'at 07b/15, 07b/17

sā'at-be-s. 07b/15, 07b/17

[9]

ṣabāḥ *Ar.* Günün başlangıcı, gündüzün ilk saatleri.

ṣ.+da 12a/14, 23b/03, 24a/10, 24a/11, 24a/17, 24b/05

[6]

ṣabī *Ar.* Ergenlik çağına ulaşmamış erkek çocuk.

ṣ. 12a/10, 13a/15, 13a/16, 13a/17, 13b/22, 15a/22, 18b/17, 22a/21

ṣ. sidiginde 27b/15

ṣ.+lere 'ārıż olan ḫunnāḳdur 13b/01

ṣ.+leriñ ḳulaġı ardında olan vereme 28a/14

ṣ.+nüñ 10a/08, 13a/19, 13a/20, 13a/22, 13b/02

ṣ.+nüñ başında yaş şulu yaralarınuñ 14a/02

[17]

Ṣābit ibn Ḳurre Matematik, astronomi, mekanik ve tıp âlimi, filozof ve mütercim. 836'da Harran'da doğup 901'de Bağdat'ta ölmüştür. İslam matematiğinin oluşum dönemine katkıda bulunan Harranlı matematikçilerin başında gelir.

Ṣ. 21a/16

[1]

ṣabiyye *Ar. Sabî* sözcüğünün tamlamalarda ortaya çıkan ve küçük kız çocuğunu ifade eden aynı anlamdaki müennes şekli, ergenlik çağına gelmemiş kız çocuğu.

ṣ.+ye 13a/16

[1]

ṣabr (I) *Ar.* Zambakgiller familyasından, tropikal bölgelerde yetişen, küçüklü büyüklü birçok türü bulunan, özellikle sarı sabır denen çeşidi tıpta kullanılan bitki, sabır. *Aloe.*

ṣ. 08b/16, 17b/07, 21a/05, 22a/01, 24a/04, 24b/10, 24b/10

ṣ.+ı 05b/22, 05b/23, 07b/19, 09a/02, 14a/01, 14a/14, 14b/18, 16b/22, 17a/11, 17b/07, 19a/14, 24a/16, 26b/12

[20]

ṣabr (II) *Ar.* Olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme.

ṣ. eyleye 17b/05

ṣ. ide 17b/12

[2]

ṣadā *Ar.* Ses, seda. *krş.* **ses**

ṣ. 26a/21

[1]

sādece *Far. + T.* Yalnız, yalnızca.

s. 05a/01, 24a/11

[2]

ṣadef *Ar.* Midye, istiridye vb. deniz hayvanlarının kabuklarının iç tarafında teşekkül eden ve süslemelerde, süs eşyalarında kullanılan beyaz menevişli, çok sert, parlak madde, sedef.

incü ṣ.+ini 18b/21

[1]

ṣadme *Ar.* Hızla vurma, çarpma.

ḳulaġa işābet iden ḍarbe ve ṣ.+nüñ 27a/21

[1]

ṣadr *Ar.* Göğüs, sine. *krş.* **gögüs**

ḫuşūnet-i ṣ.+a 12a/05

[1]

ṣaf *bk.* **ṣap**

ṣ.+ına 08b/03

[1]

sa'fa *Ar.* Genellikle çocuklarda başta ve gözde beliren bir cilt hastalığı.

s.+ya 23b/21

[1]

ṣāfī *Ar.* İçinde saflığını bozacak başka bir şey bulunmayan, katışıksız, süzül-

müş, arı. *krş.* **ravāḳ** (***ṣāfī it-*** Süzmek. *krş.* **süz-**)

ṣ. 12a/14

ṣ. idüp 18a/03, 21a/12, 21a/14, 23a/07

günlügüñ ṣ.+sidir 13a/10

s.+sine 07a/12

[7]

ṣafrā *Ar.* Eski tıpta beden yapısının esasını teşkil ettiği kabul edilen dört unsurdan biri.

ṣ. 08b/10, 09a/17

ṣ.+dan 12a/17, 24a/20

ṣ.+dan olan duvvārı 08a/09

yanmış ṣ.+dan 24a/02

ṣ.+dur 09a/17

ṣ.-yı ḫālişden 09a/17, 15a/08

[9]

ṣafrāvī *Ar.* Safraya ait, safra ile ilgili.

ṣ. olan ḳandandur 15b/07

[1]

ṣaġ (I) Vücutta kalbin bulunduğu tarafın karşısında olan, sol karşıtı.

ṣ. 10a/18, 10a/18, 25b/03, 25b/03, 25b/04

[5]

ṣaġ (II) Sağlam, sağlıklı, sıhhatli. *krş.* **selīm**

ṣ. 28b/07

[6]

ṣağ- Memeyi parmak uçlarıyla sıkarak içindeki sütü akıtmak.

ṣ.-alar 22b/23

ṣ.-arlar ise 28a/03

ṣ.-arlarsa 25b/14

ṣ.-asız 14a/01

ṣ.-salar 09a/20, 13a/17

[6]

ṣaġalt- Sağlığa kavuşturmak, iyileştirmek, şifa vermek.

s.-ur (ṣaġaldur) 13b/10, 13b/20, 26b/22

[3]

ṣağıl- (Süt veren hayvanların) Memeleri sıkılarak sütü alınmak.

ṣ.-mış 09b/23, 11b/22, 12a/23, 14b/01

[4]

ṣağır Kulağı duymayan, işitme duyusundan mahrum olan.

ṣ. ḳulaġa 26a/16, 26a/18, 26a/20, 26a/22

ṣ. ḳulaġı 26a/12

ṣ. olmanuñ 26a/08

[6]

ṣağırlıḳ Sağır olma durumu.

ṣ.+a (ṣağırlıġa) 26b/01

ṣ.+ına (ṣağırlıġına) 26a/15

ṣ.+ını (ṣağırlıġını) 26a/09

[3]

saḥaḳ *Ar. bk.* **saḥḳ**

s. ide 15b/23

s. idüp 11b/02, 11b/05, 12a/02, 12a/06, 21b/20, 22a/21, 27a/07, 27b/12, 27b/21

s.-ı ġubār idüp 10b/02, 11b/13, 13b/04, 13b/10, 16b/04, 17b/11, 18b/18, 19b/19, 20a/05, 26b/13, 26b/16

[21]

ṣāḥib *Ar.* Bahsedilen şey kendisinde bulunan, o vasfı taşıyan kimse.

ṣ.-i ceşā 18a/14

ṣ.-i kitāb 26b/19

ṣ.-i laḳve 10b/12, 10b/14

ṣ.-i laḳveye 10b/13

ṣ.-i māliḫulyānuñ 09b/18

ṣ.-i sersām 09b/02, 09b/04

ṣ.-i sersāmuñ 09b/01

ṣ.-i sübbāt 08a/21

ṣ.-i sülāḳdan 21a/16

ṣ.+i 12b/22, 16a/15, 23b/04, 24a/03, 24a/09, 24a/15

sersām ṣ.+ine 09a/23

seher ṣ.+inüñ 08b/23

ṣ.+ü'd-demʿanuñ 16b/23

ṣ.+ü'l-cereb 17a/20

ṣ.+ü'l-cümūda 08b/01

ṣ.+ü'l-cünūn 12a/18

ṣ.+ü'l-ʿışḳ 12b/16

ṣ.+ü'l-intişār 22b/06

ṣ.+ü'l-istirḫālı 11b/19

ṣ.+ü'l-laḳve 10b/13

ṣ.+ü'n-nisyān 09b/09, 09b/10

ṣ.+ü'r-raʿşenüñ 11a/15

ṣ.+ü'ṣ-ṣarʿa olanlar 10a/09

ṣ.+ü's-sebel 16a/16, 16a/18

ṣ.+ü's-sekteye 10a/16

ṣ.+ü's-sekteyi 10a/16

ṣ.+ü'l-vesvās 12a/17

[36]

ṣaḥīḥ *Ar.* Gerçek, doğru.

ṣ.+dür 19a/09

[1]

saḳḳ *Ar.* Döverek ezme, dövme, ezme. *krş.* **saḳaḳ**

s. idüp 04b/16, 05a/03, 05a/23, 06a/22, 06b/21, 08a/20, 11a/02, 12a/14, 13a/10, 16a/02, 16a/12, 17b/06, 18a/07, 19a/04, 19b/14, 21a/08, 25a/15

s. olmış 16b/08

s.-ı ġubār idüp 10a/05, 10a/07, 10a/20, 10a/21, 13b/18, 14a/10, 17a/03, 17b/04, 19a/04, 20b/21, 21b/22, 24b/07, 24b/15

[31]

ṣā'im *Ar. bk.* **ṣā'yim**

ṣ olup 16b/16

[1]

sāḳ *Ar.* Sap. *krş.* **ṣap**

s.+ı 14a/04

s.+ında 14a/04

[2]

ṣaḳız Sakız ağacının ve bazı ağaçların kabuklarından sızan, çiğnendiği zaman yumuşayan, sarımtırak beyaz renkli, hoş kokulu reçine.

ṣ.+dur 14a/12

[1]

ṣaḳīl *Ar.* 1. Tartıda ağır gelen, ağır.

ṣ. olup 24a/13

2. Sıkıntı veren, bunaltıcı.

ṣ. 08a/04, 17a/13

3. Yavaş.

işitmesi ṣ. olan ḳulaġa 26a/22

krş. **aġır**

[4]

sākin *Ar.* (Ağrı, acı vb. için) Dinmiş.

s. ider 04b/17, 04b/19, 04b/21, 05b/11, 05b/13, 15a/15

[6]

ṣalıncaḳ Üzerine oturulup sallanmak üzere iki tarafından ip veya zincirle yüksekçe bir yere asılmış eğlence aleti.

ṣ.+a (ṣalıncaġa) 10a/16

[1]

ṣāliḥa *Ar.* "Elverişli, uygun, yarar" anlamındaki *sâlih* sözcüğünün tamlamalarda ortaya çıkan aynı anlamdaki müennes şekli.

ṣ. ruṭūbeti 21b/13

ruṭūbāt-ı ṣ.+yı 21b/11

[2]

ṣalla- (Birini içine binmiş olduğu beşik, hamak veya salıncakla beraber) Bir ileri, bir geri gidip gelecek şekilde hareket ettirmek.

ṣ.-salar 10a/16

[1]

ṣalya *Yun.* Ağızdan akan tükürük. *krş.* **luʿāb**

ṣ.+ları aḳıtmaḳ 09a/22

[1]

ṣanʿat *Ar.* 1. Bir şey yapmak için gerekli beceri, yetenek, yeti.

s. 21b/11

2. Çalışma.

ṣ.+ı terk ide 21a/22

[2]

ṣancı Organlarda batar veya saplanır gibi hissedilen şiddetli ağrı.

ṣ.+sını 25a/08

[1]

sancı- Şiddetle batar veya saplanır gibi ağrımak, sancı vermek.

s.-r 20b/09

[1]

ṣandal *Ar. < Far.* Güneydoğu Asya'da yetişen, çiçekleri seyrek salkım biçiminde, bodur, asalak, kerestesi sert bir ağaç *(Santalum album)* ve bu ağacın odunundan çıkarılarak parfüm, sabun, mum, tütsü yapımında kullanılan esans.

ṣ. 22b/08

[1]

ṣap 1. Bitkilerde yerden yukarıya doğru başak veya çiçeğe kadar uzayan düz ve dik kısım. *krş.* **sāḳ**

ṣ.+ını 05b/08

s.+u (ṣabu) 06a/18

2. Elle kullanılan alet veya eşyanın tutulacak yeri. *krş.* **ḳabża**

ṣ.+ını 10b/01

krş. **ṣaf**

[3]

ṣar- (Yara, kırık vb.ni) Tedavi için sargı ile bağlamak.

ṣ.-a 17a/21

ṣ.-alar 16b/14

böz ile ṣ.-up 11a/04

[3]

ṣarʿa *Ar.* Beyin elektrik faaliyetinde meydana gelen anormal elektrik boşalımlarına bağlı olarak ortaya çıkan, kısa süreli ve tam şuur kaybıyla beraber tit-

reme, kasılma, ağızdan köpük gelmesi şeklinde görülen bayılma nöbetleri, epilepsi. *krş.* **cin ṭuṭ-**

ṣ. 10a/01

ṣ. ʿilleti 13a/16, 14a/09

ṣ. ʿilletine 10a/06

ṣ. marażına 10a/08

ṣ. olan ṣabīnüñ 10a/08

ṣ. olur 13a/01

ṣ. rencine 10a/03

ṣāḥibü'ṣ-ṣ. olanlar 10a/09

s.+nuñ 13a/02

s.+ya 10a/02, 10a/12

[12]

ṣarı *bk.* **ṣaru**

1. Yeşil ile turuncu arasında bir renk, limon kabuğu rengi veya bu renkte olan.

ṣ. 14a/04, 18a/04, 19b/11, 27a/08, 27a/19

ṣ. olur 06a/18, 08b/03

2. Yumurtanın ortasındaki sarı kısım.

yumurṭa ṣ.+sı 25a/07

yumurṭa ṣ.+sıla 22b/08, 24b/04

yumurṭa ṣ.+sını 20b/18

[11]

ṣarı helīle *T. + Far.* Doğu Hindistan'da yetişen bir tür bitkinin olgunlaşmadan önce toplanarak kurutulan, erik biçiminde, sarımtırak esmer renkli, sert ve kokusuz meyvesi, sarıhalile. *Terminalia citrina.*

s. 24a/03

[1]

ṣarımsaḳ Zambakgillerden, yapraklarında, saplarında ve toprak altındaki soğanında kokulu yağ bulunan bir kültür bitkisi *(Allium sativum)* ve bu bitkinin, diş denen ufak parçalardan meydana gelen soğan kısmı.

ṣ. 10b/05, 19a/19

ṣ.+ı (ṣarımsaġı) 07a/06, 10b/13

bostān ṣ.+ını (ṣarımsaġını) 10b/04

[5]

ṣarı yaġ Tereyağı.

ṣ.+dur 28a/17

[1]

ṣarmaşıḳ Sarmaşıkgillerden, koyu yeşil renkli, değişik biçimli yaprakları olan, sap ve dallarından çıkan küçük ek köklerle dik, düz yerlere yapışarak tırmanan bitki. *Hedera helix.*

ṣ. çiçegini 14b/17

ṣ. ʿuṣāresini 13b/14

ṣ. yapraġını 23a/14

tāze yaş ve yeşil ṣ. yapraġı ve budaḳları ʿuṣāresini 13b/12

ṣ.+ı (ṣarmaşıġı) 20b/03

ṣ.+uñ (ṣarmaşıġuñ) yapraġını 20a/06

[6]

ṣaru 1. Yeşil ile turuncu arasında bir renk, limon kabuğu rengi veya bu renkte olan.

ṣ. 14b/06, 26b/22, 26b/23

2. (Yüz için) Solgun, soluk.

ṣ. ola 09a/17

3. Yumurtanın ortasındaki sarı kısım.

yumurṭa ṣ.+sıla 25a/08, 26a/13, 27b/13

yumurṭa ṣ.+sına 23a/08

yumurṭa ṣ.+sını 14b/19, 24a/22, 24b/20, 27b/05

krş. **ṣarı**

[12]

ṣaruca Yarasa üzerinde bulunan tüy veya benzeri şey.

ṣ. 09a/14

ṣ.+yı 09a/15

[2]

ṣa'ter *Ar.* Bir çeşit kekik, zahter. *Thymus longicaulis. krş.* **güyegi otı**

ṣ.+i 08a/11, 18b/10, 28a/06

ṣ.+i-de 08b/16

[4]

ṣayaḳla- Uykuda veya ateşli bir hastalıktan ileri gelen dalgınlık hâlinde belirli bir anlam taşımayan, tutarsız, abuk sabuk sözler söylemek, sayıklamak.

ṣ.-maz 09a/10, 09a/10, 09a/11

ṣ.-yan 09a/09

[4]

sā'yile *Ar.* "Akan, akıcı" anlamındaki *sâil* sözcüğünün tamlamalarda ortaya çıkan müennes şekli, sâile.

mī' a-ı s. 14a/22

mī' a-ı s.+yi 14a/21

[2]

ṣāyim *Ar. bk.* **ṣā'yim**

ṣ.+üñ tükrügi 18a/23

[1]

ṣā'yim *Ar.* Oruç tutan (kimse), oruçlu. *krş.* **oruçlu**, **ṣā'im**, **ṣāyim**

ṣ 18a/22

ṣ olan adamuñ tükrügini 27b/22

ṣ.+üñ tükrügini 19a/06

[3]

sā'yir *Ar.* Başka, diğer, öteki, öbür, sair.

s. 16a/06

[1]

sebeb *Ar.* Bir şeyin olmasına yol açan şey, durum yahut kimse, neden.

s. olmada 07a/18

s. olur 18b/04

s.+i 07b/20, 07b/21, 08b/10, 11a/18, 14b/23, 16b/20, 17b/21, 20b/06, 22a/11, 22a/16, 24b/09, 27a/15

s.+ile 21a/10

[15]

sebel *Ar.* Göze inen, görüşü dumanlı ve bulanık hâle getiren perde, dumanlı ve bulanık görme hastalığı.

s. 16a/13

ṣāḥibü's-s. 16a/16, 16a/18

[3]

sebt *Ar.* Cumartesi. *krş.* **cum'a ertesi**

s. güninde 14b/15

[1]

sede Balın bir türü, niteliği veya durumu.

s. bal 25a/23

[1]

seder *Ar.* Göz kararması. *krş.* **göz ḳarar-**

s. 08a/05

[1]

segri- Vücudun herhangi bir yerindeki deri, altındaki kaslarla beraber hafif hafif oynamak, kımıldayıp titremek, seğirmek. *krş.* **iḫtilāc**

s.-mege 11b/10

insānuñ aʿżāsı s.-mekdür 11b/07

s.-yen 11b/09

[3]

seher *Ar.* Uykusuzluk, gece uyuyamama hastalığı.

s. 09a/13, 09a/13

s. ṣāḥibinüñ 08b/23

[3]

sekiz Yediden sonra gelen sayının adı ve bu sayı kadar olan.

s. 06a/01, 14b/17, 25b/05

[3]

sekr *Ar.* Sarhoşluk. *krş.* **serḫoşlıḳ**

s.+i 12b/07, 12b/10

[2]

sekrān *Ar.* Sarhoş. *krş.* **serḫoş**

s. olmaġı 12b/04

[1]

sekte *Ar.* İnme, felç.

s. 10a/14

s. olan 10a/15

ṣāḥibü's-s.+ye 10a/16

ṣāḥibü's-s.+yi 10a/16

[4]

selāmet *Ar.* Kurtulma.

s. bulur 12b/17

[1]

selīm *Ar.* Sağlıklı. *krş.* **ṣaġ (II)**

s. olmasını 28b/07

[1]

semiz otı Semizotugillerden, küçük, yuvarlak, etli yaprakları ve sapı sebze olarak yenen, C vitamini ve demir bakımından zengin otsu bitki. *Portulaca oleracea. krş.* **baḳlatü'l-ḥamḳāʾ**, **ṣovuḳlıḳ**

s.+dur 09a/10, 25a/01

[2]

senderūs *Far. < Yun.* Tropikal bölgelerde yetişen bazı ağaçlardan çıkarılan ve cila yapmakta kullanılan bir çeşit reçine.

s.+ı 22a/04

[1]

sene *Ar.* Yıl.

s.+de 10a/04

s.+ye 10a/04

[2]

senelik *Ar. + T.* Üzerinden … sene geçmiş olan, yıllık.

s. 14b/16

[1]

sep- Belli bir yere dağılacak şekilde atmak, azar azar saçmak, serpmek.

s.-üp 05a/09

[1]

sepele- Serpmek.

s.-di idi 05a/14

s.-yüp 05a/12

[2]

sereṭān *Ar.* Kanser.

s. 24a/05

[1]

serḫoş *Far.* Alkollü bir içki veya keyif verici bir madde etkisiyle az veya çok kendini bilmez, kendine hâkim olamaz duruma gelmiş (kimse), sarhoş. *krş.* **sekrān**

s. olmaḳdan 12b/03

s.+a 12b/02

s.+lara 13a/06

[3]

serḫoşlıḳ *Far. + T.* Sarhoş olma durumu, sarhoşluk. *krş.* **sekr**

s.+dan 12b/04

s.+dan ḥādiṯ olan ṣudāʿ-yı ḥārrı 05b/09

s.+ı (serḫoşlıġı) 12b/04, 12b/05, 12b/06, 12b/07, 12b/08, 12b/08, 12b/09

s.+ını (serḫoşlıġını) 12b/02

[10]

sersām *Ar.* Menenjit hastalığı.

s. 09a/17

s. ṣāḥibine 09a/23

ṣāḥib-i s. 09b/02, 09b/04

s.+a 09a/18, 09a/19, 09a/20, 09b/03

s.-ı bārid 09a/17

ṣāḥib-i s.+uñ 09b/01

[10]

ses 1. Bir kulağın duyabileceği frekans ve özellikteki titreşim.

s. 26a/21

2. Akciğerlerden gelen havanın etkisiyle ses çıkarma organlarında meydana gelen, kulağın duyabileceği titreşim.

s.+i ṭuṭulur 12b/22

krş. **ṣadā**

[2]

sevdā *Ar.* Eski tıpta insan vücudunu ve mizacını meydana getirdiği ve insan sağlığının aralarındaki dengeye bağlı bulunduğu kabul edilen dört unsurdan biri. *krş.* **sevdā'**

s.+dan 12a/14

s.+dan olan vesveseye 12a/15

s.+yı 15a/08

[3]

sevdā' *Ar. bk.* **sevdā**

s. 12a/16, 23b/22

[2]

sevdāvī *Ar.* Sevda ile ilgili, sevdaya ilişkin.

s. olan ḳandandur 15b/07

[1]

sevdāviyye *Ar. Sevdâvî* sözcüğünün tamlamalarda ortaya çıkan aynı anlamdaki müennes biçimi. *bk.* **sevdāvī**

vesvās-ı s.+ye 12b/01

vesvese-i s.+ye 12a/17, 12a/22

[3]

sevīḳ *Ar.* Kavrulmuş un, kavut. *krş.* **ṭalḳan**

arpanuñ s.+inden 05b/07

yayḳanmış arpanuñ s.+ini 09b/02

[2]

sevinç Beklenen veya hoşa giden bir şeyin olması sonucunda duyulan iç ferahlığı, hoşnutluk. *krş.* **sürūr**

çoḳ s.-ile (sevinc-ile) 11b/10

[1]

seyelān *Ar.* Akma, akıntı.

s. etdükde 07a/11

[1]

sezāb *Far.* Turpgillerden, su kenarlarında yetişen, tereye benzeyen, çok yıllık ve otsu bir bitki, su teresi. *Nasturium officinale.*

s.+ı 16a/07

[1]

seẕāb *Ar.* Sedef otugillerden, elli santimetre kadar yükselebilen, özel kokulu, sarı çiçekli ve hekimlikte kullanılan, çok yıllık bir ağaççık, sedef otu. *Ruta graveolens.*

s. ʿuṣāresini 27b/20

s.+dan 07a/02

s.+ı 26b/06

[3]

ṣıbyān *Ar.* Reşit olmamış çocuklar, küçük çocuklar, sübyan.

ṣ.+uñ 27a/13

[1]

ṣıġır Gevişgetirenlerden manda, öküz, inek vb. büyükbaş, boynuzlu, evcil hayvanların ortak adı.

ṣ. dili 14a/18

ṣ. eti 18b/07

ṣ. inciginüñ iligini 28a/10

ṣ. laḥmı 07b/05

ṣ. ödi 11b/02

ṣ. ödüni 26a/16

ṣ. sidügini 25b/05

ṣ. yaġını 09b/12

eski ṣ. yaġını 25b/22

ġalīẓ ṣ. eti 21b/12

[10]

ṣıġır gözü Birleşikgillerden, sarı renkte, papatyayı andırır bir çiçek ve onun bitkisi, sığırgözü. *Arnica montana. krş.* **ʿaynü'l-baḳar**, **bahār**

s. 14b/06

[1]

ṣıḥḥat *Ar.* Sağlık, esenlik.

ṣ.+ine 15b/18

ṣ.+ini 16a/10, 16a/11, 16a/13, 16a/12, 25a/13, 25a/16, 25a/15, 25a/16, 28b/09, 28b/10, 28b/11

[12]

sıḳ Birbirine çok yakın olan, aralıksız, bitişik.

s. olup 20a/22

[1]

ṣıḳ- Sıkıştırıp suyunu veya yağını çıkarmak.

ṣ.-up 05a/02, 05a/10, 07b/04, 18a/02

[4]

ṣınāʿat *Ar.* Sanat, sanatkârlık, ustalık, maharet.

ṣ.+ü'l-eṭibbāʾ 04b/12

[1]

ṣıra Yan yana, art arda olan şey veya kimselerin tümü, dizi.

ṣ.+sıla 20a/20

[1]

ṣıva- Sürmek, bulaştırmak. *krş.* **ṣuva-**

ṣ.-r ise 21a/09

ṣ.-ya 05b/02, 05b/02, 20b/12, 20b/19, 21a/03

ṣ.-yalar 13b/12

ṣ.-yup 14a/02, 14b/10

[9]

ṣıyāḫ *Ar.* Haykırışlar, çığlıklar, feryatlar, sayhalar. *krş.* **çağır-**

ṣ. idüp 23b/04

[1]

sızı İnce ve hafif ağrı. *krş.* **elem**, **veca'**

s.+sını 25a/05, 25a/06

[2]

sızla- Hafiften ve derinden ağrımak, sancımak.

s.-masını 25a/04, 25a/07

s.-r 18a/10, 24a/07, 25a/04

[5]

sicek *bk.* **siçek**

s.+i (sicegi) 05a/09

[1]

siçek Çiçek. *krş.* **çiçek**, **sicek**

ḳına s.+ini (siçegini) 04b/16, 04b/18

[2]

sidik *bk.* **sidük**

ṣabī s.+inde (sidiginde) 27b/15

ḳuzı s.+inden (sidiginden) 12b/04

[2]

sidr *Lat. < Yun.* Sedir ağacından (*Cedrus*) elde edilen tütsü.

s. 05a/19, 24b/10

[2]

sidük Böbrekler vasıtasıyla kandan süzülerek idrar yollarından vücudun dışına atılan açık sarı renkli sıvı, idrar, sidik. *krş.* **idrār**, **sidik**

s.+i (sidügi) 25b/06

deve s.+i (sidügi) 27a/10

s.+ini (sidügini) ṭutmaġa 11b/20

keçi s.+ini (sidügini) 25b/02

ṣıġır s.+ini (sidügini) 25b/05

[5]

simsim *Ar.* Susam. *krş.* **ṣuṣam**

ʿuṣāretü's-s. 06b/14

[1]

sinā-yı Mekkī *Ar. bk.* **sināmekī**

s. 08b/04

[1]

sināmekī *Ar.* Baklagillerden, sıcak bölgelerde yetişen, birçok türü bulunan bir bitki *(Cassia)* ve bu bitkinin meyvesi. *krş.* **sinā-yı Mekkī**

s. 06b/13, 12a/14, 12a/15, 24a/03

[4]

siñek Çift kanatlılardan, karasinek, sivrisinek vb. pek çok çeşidi olan uçucu böceklerin ortak adı.

s. 17a/07, 26b/02

s.+leri 20b/13

[3]

siñir Duyulardan ve hareketlerden gelen uyarıları organlardan beyne ileten beyazımsı teller ve bunların oluşturduğu demet.

s. 11b/12

s. açılup bol olmasından 22b/05

s. enine kesilmeden 11b/12

ḳışalmış s.+e 10b/21

s.+iñ 20a/18

s.+ler ḳışalur 10b/18

s.+ler perk olup kaşılmasından ise 23a/12

s.+lere 10b/18

s.+leri ḳışa olup 25b/21

s.+leriñ gevşelmesinden 23a/11

[10]

siñirli yapraḳ Sinir otugillerden, yaprakları dipten çıkan, çiçekleri tek bir sapın ucunda bulunan, birçok türü tıpta ve eczacılıkta kullanılan çok yıllık bitki. *Plantago. krş.* **lisānü'l-ḥamel**

s. şuyıla 26b/12

s.+a (siñirli yapraġa) 05a/17

[2]

sirke (I) Salatalara, yemeklere ekşilik vermek için kullanılan ekşimiş üzüm, elma, limon vb. suyu.

s. 05a/05, 05a/14, 05a/20, 05a/21, 05b/09, 05b/09, 05b/22, 05b/22, 06a/05, 06a/07, 06a/08, 06b/21, 08b/11, 10a/10, 17a/01, 17a/14, 17a/09, 18b/02, 18b/19, 19b/16, 21b/12, 25a/03, 25b/17, 26a/09, 27a/05, 27b/02, 27b/04, 27b/05, 27b/15, 28a/12

s. yaġı 22b/16

keskin s. 04b/18, 04b/19, 05a/12, 06b/08, 06b/12, 07a/20, 14a/02, 20b/04, 26b/14

s.+de 05b/01, 12a/06, 25b/16, 27b/10, 28a/20

keskin s.+de 05a/23

s.+ye 06b/19, 06b/20

s.+yi 05a/02, 05a/19, 07b/12, 08a/17, 18b/07, 20a/02, 21a/23, 22b/21, 25a/11

[57]

sirke (II) Bit yumurtası.

s. 21a/01, 21a/02, 21a/07

s.+sini 21a/03

s.+yi 21a/04

[5]

sivilci Çok küçük çıban, içinde irin bulunan deri kabarcığı, sivilce.

s. 21a/09, 21a/10, 24b/03

[3]

siyāh *Far.* 1. En koyu renk, kömür rengi veya bu renkte olan, kara.

s. ḫaşḫāşdan 08b/20

s. ider 22a/22, 22a/23

s. kelbüñ ḳılından 10a/03

s. zeyt yaġı 28a/22

s.+a 08b/09, 23b/13

2. Gözün iris ve bebekten oluşan renkli kısmı. *krş.* **ḳara**

gözüñ s+ını 23a/22

[8]

siyāh büber *Far. + Yun.* Karabiber. *krş.* **büber**, **fülfül**, **ḳara büber**

s.+i 10a/07, 13a/06, 15b/19

s.+iñ 10a/19

[4]

siyāhlıḳ *Far. + T.* Kararmış yer, karalık.

s. 22a/02

[1]

ṣoġan Zambakgillerden, kat kat kabuktan ibaret yumrusu ve şerit şeklindeki uzun yeşil yaprakları yemeklerde, salatalarda kullanılan, keskin kokulu ve acı otsu bitki. *Allium cepa.*

ṣ. ṣuyı 28b/02

ṣ. ṣuyını 19a/15, 20b/17, 21b/06, 26b/04, 28a/02

ṣ. ʿuṣāresi 14a/13

ṣ. ʿuṣāresini 16b/23, 26b/17

ṣ.+dan 26b/18, 26b/20

ṣ.+ı 09b/14, 13b/19, 25a/12, 25b/18

çig ṣ.+ı 07a/06

bostān ṣ.+ı-mıdur 26b/19

[17]

ṣoḳ- 1. Girmesini sağlamak.

s.-maya 15b/03

2. İğne, bıçak vb.ni batırmak, saplamak.

s.-up 17b/14, 18a/06

[2]

Soḳraṭis MÖ 470-399 yılları arasında yaşamış olan, Antik felsefede önemli bir dönüşüm gerçekleştiren Yunan filozofu, Sokrates.

S. 12b/20

[1]

sol Kalbin bulunduğu tarafta olan.

ṣ. 10a/18, 25b/04, 25b/04, 25b/04

[4]

soñ 1. Bir şeyin en sonra olan veya ortaya çıkan bitiş, tükeniş kısmı, bitme tükenme noktası, nihayet.

ṣ.+ında 20b/07

2. Gelecek, akıbet.

s.+ı 10b/08

[2]

ṣoñra Daha ileri bir zamanda, arkasından, -nin ardından. *krş.* **baʿde**

s. 05b/17, 05b/19, 07b/11, 07b/19, 08a/01, 08a/07, 09a/19, 09b/19, 11b/16, 16a/18, 16b/02, 17b/01, 17b/16, 17b/17, 17b/18, 17b/18, 17b/18, 17b/19, 18a/03, 18a/20, 19a/06, 19b/13, 20a/07, 20a/12, 20a/13, 21a/05, 22a/18, 22a/19, 23a/18, 24a/22, 24b/04, 24b/04, 24b/05, 24b/07, 25a/15, 27a/05, 27a/07, 27a/08

[38]

ṣoñradan Başlangıç sayılan durum ve olaydan sonra, daha sonra. (***ṣoñradan olma*** Yeni ortaya çıkan.)

ṣ. 22b/13

ṣ. ise 24b/13

ṣ. olmadur 22b/12

[3]

ṣor- Emmek, emerek içine çekmek.

ṣora ṣ.-a 09b/05

ṣ.-a ṣora 09b/04

ṣ.-up emse 12b/02

[3]

ṣovıḳ *bk.* **ṣovuḳ**

Isının üşütecek kadar az ya da düşük olması durumu veya eski tıp anlayışındaki soğuk özellikte olma durumu.

ṣ.+dan olan ṣaḳīḳe 07b/04

[1]

ṣovu- Yavaş yavaş veya süratle ısısını, sıcaklığını kaybetmek, soğuk duruma gelmek, soğumak.

ṣ.-madan 12a/23

eli ayaġı ṣ.-r (08a/23)

[2]

ṣovuḳ 1. Isısı düşük olan, sıcaklık derecesi üşütecek kadar az olan.

ṣ. ola 21a/2

ṣ. ṣu 22b/21

ṣ. ṣuya 15b/03, 21b/01

ṣ. ṣu-y-ıla 15a/09

2. Isının üşütecek kadar az ya da düşük olması durumu veya eski tıp anlayışındaki soğuk özellikte olma durumu.

ṣ. geçen başa 13a/14

başına ṣ. geçene 13a/11

başına ṣ. geçenüñ 13a/07

ḳulaġa giren ṣ. 28a/05

s.+dan 07b/08, 07b/16, 07b/20, 08a/02, 11a/01, 12a/09, 24b/22, 25a/23, 25b/01

ḳulaġuñ ṣ.+dan olan vecaʿ ını 25b/03

ṣ.+dan aġrısına 25b/13

ṣ.+dan aġrıyan ḳulaġa 25b/05

ṣ.+dan baş aġrısına 06a/04, 06a/11, 06b/08, 06b/11

ṣ.+dan baş aġrısını 05b/23, 06a/05, 06a/10, 06b/02, 06b/06

ṣ.+dan ḥāṣıl olan ṣaḳīḳe 07b/02

ṣ.+dan nāzleyi 12a/12

ṣ.+dan olan aġrısına 25b/11

ṣ.+dan olan aġrısını 25a/22

ṣ.+dan olan baş aġrısını 05b/22, 06a/03

ṣ.+dan olan duvvārı 08a/12

ṣ.+dan olan ḳulaḳ aġrısını 25a/19, 25b/18

ṣ.+dan olan nāzileyi 06a/16

ṣ.+dan olan nāzleye 12a/03, 12a/05, 12a/13

ṣ.+dan olan nāzleyi 12a/09, 12a/11

ṣ.+dan olan vecaʿ ını 25a/21, 25b/14

ṣ.+dan olursa 07a/16

ṣ.+dan ṣaḳīḳe 07b/05

ṣ.+dan vecaʿ ını 25b/16, 25b/17, 25b/19

3. Soğuktan meydana gelen veya eski tıp anlayışındaki soğukluk özelliğinden olan, soğuk özelliğe sahip.

ṣ. baş aġrısı 05b/21

ṣ. nāzle 06a/19

ṣ. nāzleye 06a/21

ṣ. nāzleyi 06a/20

krş. **bārid**, **ṣovıḳ**

[56]

ṣovuḳlan- Soğuk almak, üşütmek.

ṣ.-mış başa 13a/12

[1]

ṣovuḳlıḳ Semizotu. *Portulaca oleracea. krş.* **baḳlatü'l-ḥamḳā'**, **semiz otı**

s. 25a/01

[1]

ṣovut- Isı derecesini düşürmek, soğumasını sağlamak, soğutmak.

eli ayaġı ṣ.-ur (ṣovudur) 08a/23

[1]

soy- (Üzerinde bulunan kabuk, deri, zar vb.ni) Kesmek veya tutup çekmek, sıyırmak suretiyle çıkarmak.

s.-up 04b/22, 19a/08

[2]

ṣoyul- Üzerindeki kabuk, deri, zar vb. çıkarılmak.

ṣ.-mış 06b/07

[1]

sögüt Söğütgiller familyasından, daha çok su kenarlarında yetişen, pek çok çeşidi olan, uzun ve acı yapraklı, kabuğu kolay soyulur ağaç, söğüt. *Salix.*

s. yapraġını 05a/03

s. yapraġı ʿuṣāresini 25b/09

s. yapraġı ve budaḳlarınuñ ʿuṣāresini 26b/10

s. yapraġı ve ḳabı ṣuyı 07b/22

[4]

söyle- Düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak.

söz s.-mesün 23b/04

söz s.-r 09a/17

[2]

söyündür- 1. Ateş ve ışığın yanmasına, aydınlatmasına son vermek, söndürmek.

s.-üp 21b/21

2. Dindirmek, yatıştırmak, azaltmak, yok etmek.

s.-ür 04b/15

[2]

söz Bir fikri, bir isteği yazılı veya sözlü olarak anlatmaya, açıklamaya yarayan kelimeler yahut cümleler dizisi.

s. söylemesün 23b/04

s. söyler 09a/17

[2]

ṣu 1. Hidrojenle oksijenden oluşan, sıvı durumunda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız sıvı madde.

s. 17b/06

2. Bu sıvıdan oluşan deniz, göl, akarsu, pınar birikinti vb.

ḳudretden ısıçaḳ ṣ. 17a/19

s.+da 10b/04, 17a/19, 17a/20

s.+nuñ 15a/15

ṣ.+ya 17a/21

issi pıñar ṣ.+yıdur 17a/19

s.+yuñ 05a/11

3. Yağmur, göl, akarsu, baraj vb.nden sağlanıp tabii olarak içilen, yemeğe konan ve temizlik işlerinde kullanılan sıvı, tatlı su.

ṣ. 04b/16, 05a/09, 05a/21, 08a/01, 16a/02, 16a/05, 19b/03, 19b/09, 28a/01, 28a/03

çoḳ ṣ. içmeden 11a/21

çoḳ ṣ. içmekden 10b/04

ḫāliṣ ṣ. 21b/13
ısıçaḳ ṣ. 22b/13, 22b/23
muʿtedil ṣ. 22b/15
ṣovuḳ ṣ. 22b/21
yavaş ṣ. 09b/04, 27a/09
ṣ.+da 06a/02, 08a/07, 21a/12, 23b/20
muʿtedil ṣ.+lar 23a/04
ṣ.+ya 05a/17, 08a/07, 08b/06, 09a/18, 16a/05
ṣ.+ya ve cimāʿa perhīz eylemesi 15a/07
demür ṣuvarılmış ṣ.+ya 11b/21
ısıçaḳ ṣ.+ya 15b/03
ṣovuḳ ṣ.+ya 15b/03, 21b/01
yavaş ṣ.+ya 21a/21
ṣ.+yı 05a/10, 28a/03, 28a/04
ḳar ṣ.+yı 09b/04
ṣ.-y-ıla 05b/23, 07b/18, 10b/11, 18a/02, 20a/02, 20a/10, 21a/03, 21a/08, 21a/23, 22a/09, 22a/19, 26b/23
ısıçaḳ ṣ.-y-ıla 11a/13
ısıçaḳ yavaş ṣ.-y-ıla 17a/18
ṣovuḳ ṣ.-y-ıla 15a/09
ṣ.+yını 05a/10
ısıçaḳ ṣ.+yuñ buḫārına 16b/01
4. Bazı meyve ve sebzelerden sıkılmak suretiyle elde edilen sıvı.
ṣ.+yı 05a/09
hindibā ṣ.+yı 24a/04
ḳabalaḳ yapraġı ṣ.+yı 04b/23
ṣoġan ṣ.+yı 28b/02
sögüt yapraġı ve ḳabı ṣ.+yı 07b/22
yeşil tāze kişnic ṣ.+yı 25a/06
ṣ.+yıla 05b/17
ekşi enār ṣ.+yıla 05b/07
māmīşā ṣ.+yıla 24a/12
māmīşe ṣ.+yıla 24a/03
siñirli yapraḳ ṣ.+yıla 26b/13
yeşil mersin ṣ.+yıla 24b/11
kişnic ṣ.+yına 25a/06
çögen ṣ.+yından 07b/23
ṣ.+yını 05a/01, 05a/09, 07b/04, 08a/06, 09a/18, 14a/18, 14b/13, 18a/02, 23a/15
ḳabaġuñ ṣ.+yını 04b/22
ḳarġa dülegi yapraġınuñ ṣ.+yını 26a/12
kerefis ṣ.+yını 14a/21, 16a/08, 16b/16
ḳoruḳ ṣ.+yını 21a/14
kürünb ṣ.+yını 14a/21
limon ṣ.+yını 08a/09
rāziyāne ṣ.+yını 23a/01
ṣoġan ṣ.+yını 19a/15, 20b/17, 21b/07, 26b/04, 28a/02
turb ḳabınuñ ṣ.+yını 25b/10
yabān ṣarımsaġı ṣ.+yu 26b/08
5. Bazı bitkilerin çiçek veya yapraklarından damıtılmak suretiyle elde edilen güzel kokulu sıvı.
ṣ.+ya 15b/05
gül ṣ.+yı 04b/18, 08b/11, 12b/13
kāfūr ve gül ṣ.+yı 07b/22
gül ṣ.+yıla 05a/02, 05a/05, 05a/20, 05b/14, 15b/05, 15b/14, 17a/10, 25a/09, 25a/19, 25a/20

gül ṣ.+yına 16b/15

gül ṣ.+yında 19b/21, 21a/13

gül ṣ.+yını 09b/20, 12b/03

gül ṣ.+yuna 06b/19

6. Hayvan dokularında bulunan besleyici sıvı, öz su, besi suyu.

kebābdan aḳan ṣarı ṣ.-y-ıla 19b/12

kebābdan aḳan ṣarı ṣ.+yını 18a/04

balıḳ etünüñ ṣ.+yını 25a/14

7. Bitkilerin meyve, tohum, yaprak, sap vb. ögelerinin, içinde bekletilip özlerini bıraktıkları su.

ṣ.+dan 05a/17, 09a/18

ṣ.+yını 21a/13, 27b/23

8. Bitkilerin meyve, tohum, yaprak, sap vb. ögelerinin, içinde kaynatılıp özlerini verdikleri su.

ṣ. 08b/22

s.+yı 13b/11, 16a/05

arpa ṣ.+yı 15a/13, 26a/06

ḳaranfil ṣ.+yıla 11b/16

arpa ṣ.+yından 15a/13

ṣ.+yını 08a/11, 08b/23, 09a/01, 13a/21, 13b/16, 14a/16

arpa ṣ.+yını 08b/23

ḳaynamış iklīlü'l-melik ṣ.+yını 15a/14

9. Şerbet.

bal ṣ.+yına 13a/06

bal ṣ.+yını 11a/10

10. Yara, sıyrık ve salgılama biçiminde organizmadan akan sıvı.

ṣ. 19a/23, 19b/01, 20a/16, 26b/23

ṣ. indükde 19a/22

ṣ. inmegi 19a/14, 19a/14, 19a/17

ṣ. inmenüñ 19a/20

ṣ. inmesini 19a/13

ṣ. inmiş göze 19a/16

göze ṣ. indigi 19b/03

göze ṣ. indükde 19a/20

göze ṣ. inmenüñ 19a/11, 22b/06

gözine ṣ. inen 19a/19

gözine yaş ve ruṭūbāt ve ṣ. inmeden 15b/11

ṣ.+dan 27a/08

ṣ.+lar 18a/19

ṣ.+larını 13b/23, 18a/22

göze aḳan ṣ.+yı 15b/12

göze dolan ṣ.+yı 16b/23

s.+yını 14b/12, 27a/20

ṣaru ṣ.+yını 26b/22

ṣarı ṣ.+yu 27a/19

ṣ.+yuñ 22b/01

ṣ.+yuñ ibtidā inmesini 19a/15

krş. **ruṭūbet**, **ṣuv**

[178]

suʿd *Ar.* Topalak. *krş.* **ḳuşṭ**, **ṭopalaḳ**

s. 08b/14

[1]

ṣudāʿ *Ar.* Baş ağrısı.

ṣ.-ı bāride 06a/08, 06a/08, 06b/07, 06b/09, 06b/10, 06b/12, 06b/13

ṣ.-ı bāridi 06a/05, 06a/06, 06a/07, 06a/09, 06a/14, 06b/03, 06b/05, 06b/06

ṣ.-ı ḥārra 05a/02, 05b/03, 05b/08

ṣ.-ı ḥārrda 20a/04

ṣ.-ı ḥārrı 04b/19, 05a/04, 05b/02, 05b/10, 05b/11, 05b/18

ṣ.-ı ḥārrıñ 13b/13, 27b/18

ṣ.-ı ḥārr ile miʿde aġrısını 05b/19

ṣ.-ı ḥārrīyi 05a/18

miʿde şirketi ile ṣ.-ı ḥārrı 05b/21

ṣ.-u ḥārrı 04b/17

ṣ.+ü'r-reʾs 28a/11

ṣ.-yı ḥārra 04b/23

ṣ.-yı ḥārrı 05a/03, 05a/05, 05a/06, 05a/14, 05a/15, 05a/19, 05a/21, 05a/22

ṣ.-yı ḥārrīye 04b/22

serḫoşlıḳdan ḥādiṯ olan ṣ.-yı ḥārrı 05b/09

[43]

sūʾ-i ẓann *Ar.* Kötü zan besleme, kötü sanı, kuşku, suizan.

s. 09b/15

[1]

ṣulandurıcı Sulanmayı, sulandırmayı sağlayan, sulandırıcı.

ṣ. 22b/22

[1]

ṣulı *bk.* **ṣulu**

ṣ.+ca 21b/17

[1]

ṣulu Suyu olan. *krş.* **ṣulı**

ṣ. 13b/22

ṣ. olup 16b/19

ṣ. yaralarınuñ 14a/02

ṣ. yaralaruñ 13b/18

[4]

summāḳ *Ar.* Antep fıstığıgillerden, sıcak bölgelerde yetişen, kabuğu hekimlikte, yaprakları dericilikte kullanılan bir ağaç *(Rhus coriaria)* ve bu ağacın, ekşilik vermek için dövülerek yemeklere katılan mercimeğe benzeyen meyvesi, sumak.

s.+dan 23b/22

s.+ı 15b/05, 21a/12

[3]

ṣuñ- Kırılmak, parçalanmak.

ṣ.-ar 14a/12

[1]

ṣūret *Ar.* 1. Gözün ilk bakışta gördüğü şey, dış görünüş, şekil, biçim.

ṣ.+inde 23b/09, 23b/10

2. Yüz, çehre, surat. *krş.* **yüz (II)**

ṣ.+leri 12b/15

[3]

ṣuṣa- Su içme ihtiyacı duymak, su içeceği gelmek.

ṣ.-ya 09a/17

[1]

ṣuṣam *Yun. < Ar.* Susamgillerden, sıcak bölgelerde yetişen küçük bir bitki *(Sesamum indicum)* ve bu bitkinin yağ çıkarılan, öğütülerek tahin elde edilen ve simit vb.nin üzerine serpilen küçük sarımtırak tohumu. *krş.* **simsim**

ṣ. yapraġıla 13a/21

ṣ.+ı 06b/09, 07b/06

ṣ.+uñ otlıġını 06b/10

ṣ.+uñ ʿuṣāresini 06b/16

[5]

ṣusuzlıḳ Susamış olma durumu.

ṣ.+ı (ṣusuzlığı) 09b/05

[1]

ṣuv *bk.* **ṣu**

Yağmur, göl, akarsu, baraj vb.nden sağlanıp tabii olarak içilen, yemeğe konan ve temizlik işlerinde kullanılan sıvı, tatlı su.

ısıçaḳ ṣ.+uñ buġına ve buḫārına 17a/08

[1]

ṣuva- *bk.* **ṣıva-**

ṣ.-yup 07b/09

[1]

ṣuvarıl- İyice sertleşmesi için ateşte kızdırıp suya daldırılmak, (demire, çeliğe) su verilmek.

ṣ.-mış 11b/21

[1]

ṣu yoṣuñı Denizlerde, tatlı sularda ve nemli yerlerde yaşayan klorofilli bir bitki, alg. *krş.* **ṭuḥlab**

s. 05a/11, 05a/13, 15a/15

[3]

sübāt-u seherī *Ar.* Uykusuzluğun, uyuyamama hastalığının verdiği dalgınlık, hafif uyku hâli.

s. 08b/08, 08b/10, 08b/15

s.+den 08b/17

s.+nüñ 08b/08

s.+ye 08b/11, 08b/15, 08b/16

[8]

sübbāt *Ar.* Soğuk sıtma denilen uzun uyku, koma, sübat.

s. 08a/17

s. marażından 08a/19

s. marażını 08a/21

ṣāḥib-i s. 08a/21

s.+a 08a/18

s.+ı 08a/22

s.+uñ 08a/18

[7]

süd 1. Kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını besledikleri, memelerinden gelen, besin değeri yüksek beyaz sıvı, süt.

s. 10a/11, 13b/18, 23b/23

s.+i 09b/23

ʿavrat s.+i 13a/17, 14a/01, 15b/10, 20a/01, 22a/09, 22b/23, 25a/06, 25b/14, 27a/18, 27a/23, 28a/03

ʿavratlar s.+i 23a/04

cāriye s.+i 13a/18, 19b/20

keçi s.+i 11b/22

ḳoyun s.+i 09b/23

eşek s.+idir 13a/19

ʿavrat s.+ile 16a/19, 17a/04, 26a/07

cāriye s.+ile 13a/23

ḥayvān s.+inden 28a/16

keçi s.+ine 13a/20

ʿavrat s.+ini 05b/10, 09a/20, 13a/22, 14b/13, 16b/08, 16b/14, 16b/15, 19b/23, 23b/07, 24a/12, 26a/01

ʿavratlar s.+ini 23b/03

cāriye s.+ini 05b/11

eşek s.+ini 22b/02

keçi s.+ini 12a/23

ḳoyun s.+ini 09a/02, 14b/01

ʿavrat s.+üni 14b/20

2. Bazı bitkilerde bulunan beyaz renkli öz su.

bostān inciri s.+ini 19a/13

s.+üni 05b/17

3. Sütü andıran, süt gibi olan sıvı.

s.+i 09b/19

bādem s.+ine 12a/04

krş. **leben**

[49]

südde *Ar.* Çeşitli organlarda görülen tutkunluk. *krş.* **perklik**

s. 14a/09

s.+sini 14a/05

dimāġ s.+sini 14a/06

[3]

süded *Ar.* Süddeler, vücuttaki tutkunluklar. *bk.* **südde**

s.+ini 14a/09

dimāġuñ s.+ini 14a/20

[2]

südlegen *bk.* **südligen**

s. veyā kene y.+ından 11a/07

[1]

südligen Sütleğengillerden, süt gibi beyaz, kekre ve yakıcı, zehirli bir öz su çıkaran, pek çok türü bulunan, otsu veya odunsu bitki, Japon kaktüsü, sütleğen. *Euphorbia. krş.* **südlegen**

s. yaġı 11b/04

s. yaġından 11a/17

[2]

süfūf *Ar.* İlacı toz hâline getirme.

s. idüp 05a/06

[1]

sükūt *Ar.* Susma, konuşmama, sessizlik.

s. eylesün 23b/05

[1]

sülāḳ *Ar.* Gözyaşı kanalı şişliği.

s. 21a/15

s.+a 21a/12, 21a/13, 21a/14, 21a/17

ṣāḥib-i s.+dan 21a/17

[6]

sülük *Far.* Tatlı sularda yaşayan ve bazı hastalıklarda kan emmesi için insan vücuduna yapıştırılan, yaklaşık on beş santim uzunluğunda halkalı bir solucan türü. (***sülük yapışdur-*** Bazı hastalıklarda kan emmesi için vücudun belirli yerlerine sülük yapıştırmak, sülük vurmak.)

s. yapışdura 17b/17, 17b/18

s. yapışdurduḳdan 17b/17

s. yapışdurmaġla 17b/23

[4]

sünbül *Far.* Zambakgillerden, ilkbaharda basit salkım şeklinde, daha çok açık mor renkli, keskin ve güzel kokulu çiçekler açan soğanlı ve otsu süs bitkisi, sümbül. *Hyacinthus.*

s. 28b/10

[1]

sünbül-i Hindī *Far. + Ar.* İki çeneklilerden, kök sapı hekimlikte kullanılan bir bitki, kedi otu. *Valeriana.*

s. 11b/05, 16a/12, 19b/18

s.+den 08b/04, 10b/01

s.+ye 13a/13

[6]

sür- 1. Bir şeyi bir yüzey üzerine tabaka hâlinde yaymak, sıvamak.

s.-e 10b/21, 10b/22, 20b/01, 21a/20

s.-er ise 11b/04, 11b/09, 11b/10

s.-erse 11b/04, 12a/09, 12a/09, 20a/02

s.-mek 11b/15

s.-mekle 11b/05

s.-meye 15b/03

s.-se 11a/07, 11a/11, 11b/18

s.-seler 12a/10

s.-üp 10b/02, 11a/11, 11b/13, 13a/20, 17a/05, 17a/11

2. Devam etmek.

s.-er 20b/05

[25]

sürme *Far.* Süs amacıyla kirpik diplerine sürülen siyah toz. (***sürme eyle- / sürme it-*** Tedavi amacıyla bir nesneyi sürme gibi göze çekmek.)

s. 14b/12, 14b/13, 15a/04, 15b/11, 15b/16, 15b/17, 16a/03, 16a/07, 17a/02, 17b/07, 17b/08, 18a/03, 19b/05

s. eylese 15b/16

s. eyleye 18a/06

s. ideler 24a/05, 24a/05

s. idüp 10a/02, 16b/04, 16b/07, 16b/22, 17b/02, 17b/15, 18a/01, 20b/13, 21a/12, 21b/02

Iṣfahānī s. 25a/15

ġubār s.+yi 24a/18

[29]

sürme ṭaşı *Far. + T.* Gümüş beyazı renkte, kırılgan, kristal yapılı, doğada sadece birleşikler hâlinde bulunan, diğer metalleri sertleştirmekte kullanılan bir element, antimon. *krş.* **iṣmid**, **rastıḳ ṭaşı**, **rāsuḫ ṭaşı**

s.+na 22a/14

s.+nı 16a/12

[2]

sürūr *Ar.* Sevinç. *krş.* **sevinç**

çoḳ s. ile 11b/10

[1]

sürūrlı *Ar. + T.* Sevinç veren, sevindiren, sürurlu.

s. rüʾyā 09a/06

[1]

sürün- Kendi üzerine sürmek.

s.-üp 17b/02

[1]

Süveydī İbn Tarhan, İbnü's-Süveydî ve İmam Süveydî olarak da bilinen, 13. yüzyılda Şam'da yaşamış Arap hekim, doğa bilimcisi, düşünür ve şair. Hastanelerde hekimlik yapmış, tıp dersleri vermiş, tıbbi eserler yazmış ve yaşamının sonunda tıpta otorite kabul edilmiştir. *krş.* **İmām Süveydī**

S. 08a/02, 09b/01

İmām S. 08a/21, 10a/17

[4]

süz- Bir sıvıyı, içindeki katı maddelerden ayırmak için bez veya delikli bir kaptan geçirmek. *krş.* **ṣāfī it-**

s.-üp 16a/05

[1]

Ş

şāb *Ar.* Nişadıra benzer buruk bir tadı olan, alkali minerallerin, amonyum, demir, alüminyum, krom gibi metallerin sülfatlarından meydana gelen antiseptik madde, şap. *krş.* **şabb**, **şābb**

ş. 19b/22

ş.+ı 19b/08, 21a/08

[3]

şabb *Ar. bk.* **şāb**

ş. 27a/06

[1]

şābb *Ar. bk.* **şāb**

ş. 27b/08

[1]

şāb-ı Yemānī *Ar.* Göz taşı, bakır sülfat.

ş. 11b/20

[1]

şaḥm *Ar.* Sebze ve meyvelerin et kısmı, iç. *krş.* **iç**, **lübb** (***şaḥm-ı ḥanẓal*** Karga düleği içi.)

ş.-ı ḥanẓal 06a/12, 06a/12, 08a/10, 10b/09, 13b/09, 15b/13

ş.-ı ḥanẓalı 10a/20

[7]

şāhtere *Far.* Şahteregillerden, küçük çiçekli, parçalı yapraklı, gök mavisi renginde, taşıdığı fumarin adlı alkaloit sebebiyle tıpta kullanılan, çok yıllık otsu bitki. *Fumaria.*

ş. ʿuṣāresini 23b/08

[1]

şaʿīre *Ar.* Göz kapağının kenarında çıkan arpa küçüklüğünde çıban, it dirseği, arpacık.

ş. 17a/10

ş.+ye 17a/11, 17a/11

ş.+yi 17a/07

[4]

şaḳāyıḳ-ı nuʿmān *Ar.* Yazın kırlarda, özellikle ekin tarlalarında yetişen, kırmızı ve otsu bitki, gelincik. *Papaver rhoeas.*

ş. ʿuṣāresini 22a/20

[1]

şaḳīḳ *Ar.* Yarım baş ağrısı, migren. *krş.* **şaḳīḳa**, **yarım baş aġrısı**

ş.+e 07a/19, 07a/21, 07a/23

aṣḥāb-ı ş.+e 07b/06

ısıçaḳdan ḥāṣıl olan ş.+e 07a/21

ṣovıḳdan olan ş.+e 07b/04

ṣovuḳdan ş.+e 07b/05, 07b/08

ṣovuḳdan ḥāṣıl olan ş.+e 07b/02

ş.+i 07a/17, 07a/17, 07b/09

[12]

şaḳīḳa *Ar. bk.* **şaḳīḳ**

ş. 07a/13, 07a/18, 07b/10, 07b/12

ş.-i bāride 07b/06

ş.-i ḥārreye 07a/23

ş.+ya 07a/14, 07a/15

[8]

şaʿr *Ar.* Kıl. (***şaʿr-ı munḳalib*** Kirpikte göze doğru büyüyen ve çeşitli hastalıklara neden olan kıl, eğri kıl.)

ş.-ı munḳalib 20a/18

ş.-ı munḳalibi 23a/20

[2]

şarāb *Ar.* 1. İçecek.

ş.+a 05a/17, 08a/08, 09a/18

2. Meyve sularının ve özellikle üzüm suyunun belli usullerde mayalandırılmasından elde edilen alkollü içki.

ş. 04b/15, 11a/09, 21b/21, 12b/06, 23a/01

eski ş. 06b/10, 27a/05

ekşi ş.+a 15a/11

ş.+ı 17a/13

limon ş.+ı 15a/11

fıstıḳ ş.+ıla 06b/09

limon ş.+ını 05a/15, 08a/09

nīlūfer ş.+ını 26a/06

3. Su.

ş. 19b/03

[18]

şedīd *Ar.* Şiddetli.

vecaʿ-ı ş.+i 25b/16

[1]

şeker *Far.* Şeker kamışı, şeker pancarı vb. bitkilerin öz suyundan veya nişastasından çıkarılan, birleşiminde karbon, oksijen ve hidrojen bulunan maddelere verilen ortak isim.

ş. 05a/06 06a/21, 06b/06, 08a/06, 08b/23, 09a/19, 09b/02, 09b/02, 09b/20, 09b/23, 11b/22, 12a/14, 19a/04

ş.+e 12a/04

ş.+i 06a/21

nebāt ş.+i 15b/03, 19a/08

[17]

şems *Ar.* Güneş. *krş.* **güneş**

ḥarāret-i ş.+den 06b/17

ḥarāret-i ş.+den baş aġrısına 06b/16

ḥarāret-i ş.+den ḥādiṯ olan baş aġrısına 06b/18

ḥarāret-i ş.+den olan baş aġrısına 06b/20

ḥarr-ı ş.+den olan baş aġrısına 06b/22

[5]

şerbet *Ar.* Sıvı hâlinde ilaç, bilhassa müshil.

ekşi ş. 05b/17

müshil ş. 07b/19, 21b/18, 23b/17

müshil ş.+le 21b/08

[5]

şevkerān *Far.* Baldıran otu.

ş. 14b/08, 14b/09

[2]

şey *Ar.* 1. Madde, eşya, söz, olay, iş, durum vb.nin yerine kullanılan, belirsiz anlamda bir söz.

ş.+den 09b/16, 20a/14, 24b/16

ş.+dür 18a/15, 18a/16, 22b/13

ş.+ler 07a/02, 09a/08, 09b/13, 11a/19, 12b/05, 12b/08, 13b/04, 15a/09, 16a/15, 22a/03, 22a/06, 28b/08

ş.+lerden 23b/23

ş.+lerdendür 05a/22, 07b/03

ş.+leri 12b/09, 15a/09, 16a/06, 17a/01, 21a/23, 25a/10

ş.+leriñ 09a/08, 09a/12, 09b/14

2. Nesne, madde.

ş.+den 10b/15

ş.+dür 10a/12, 13a/11, 14a/10, 19a/21, 21b/15, 23a/17, 23b/14, 24a/14, 26a/21

ş.+lere 10b/16

krş. **şey'**

[41]

şey' *Ar. bk.* **şey**

1. Madde, eşya, söz, olay, iş, durum vb.nin yerine kullanılan, belirsiz anlamda bir söz.

ş. 09a/07, 09a/21, 09b/05, 14a/09, 15a/09, 16b/10, 18a/16, 19a/23, 19b/01, 20a/14, 20a/15, 21b/09, 22a/13, 22a/13, 22b/03, 22b/11, 22b/18, 23a/11, 23a/12, 27a/22, 28b/01, 28b/04, 28b/06

ş.+e 12b/23, 22a/13

ş.+i 22b/19

2. Nesne, madde.

ş. 11a/01, 21a/02

ş.+dür 22a/17

[29]

şiddet *Ar.* Tabii hâlinden daha fazla olma, aşırılık, fazlalık.

ş.-i vecaʿdan 25b/21

[1]

şifā *Ar.* Hastalıktan kurtulma, iyi olma, eski sağlığına tekrar kavuşma. *krş.* **şifā'**

ş. bulur 10b/06

ş. bulurlar 12a/20

ş. olur 13b/23, 14b/21, 18a/22

ş.+dur 15a/03

[6]

şifā' *Ar. bk.* **şifā**

ş. bulur 18b/09

[1]

şīḥ *Ar.* Yavşan otu. *krş.* **yavşan otı**

ş. 14a/20

el-ş.+ü'l-cebelī 06a/23

[2]

şikāyet *Ar.* Durumundan memnun olmayıp yakınma veya başına gelen bir dertten sızlanma.

ş. iden 07a/01

[1]

şirket *Ar.* Ortaklık.

ş.+i 05b/21

[1]

şirnāḳ *Ar.* Göz kapağının ucunda çıkan arpacık.

ş. 24a/14

[1]

şīrūġan *Far.* Susam yağı, şırlağan.

ş. yaġı 11b/02

[1]

şīşe *Far.* İçerisine sıvı konulan, cam veya plastikten yapılmış, dar ağızlı uzun kap. (***şīşe çek-*** Ağrı dindirmek amacıyla içinde alev yakılarak havası seyreltilen

özel bir şişeyi veya bardağı sırta yapıştırmak, vantuz çekmek.)

ş. çekeler 20a/12

ş. çekerse 11a/16

ş. çekmek 15b/08

ḳuru ş. çeküp 11a/16

[4]

şiryān *Ar.* Atardamar. *krş.* **yürek ṭamarı**

ş. 08a/13, 21b/19

ş.+dan 21b/18

[3]

şiryānāt *Ar.* Atardamarlar. *bk.* **şiryān**, *krş.* **şiryānīn**

ş. 08a/13

[1]

şiryānīn *Ar.* Atardamarlar. *bk.* **şiryān**, *krş.* **şiryānāt**

ş. ṭamarlarından 08a/14

[1]

şiş Şişmiş olan yer, şişlik. *krş.* **verem**

ş. 15a/19

ş.+den 23a/02

ş.+dür 09a/17, 17a/06

ş.+e 08b/09

ḳulaḳ ardında olan vereme ve ş.+e 28a/17

ş.+i 26a/02

gözüñ ş.+i 20a/14, 20a/16

ş.+ine 20a/08, 20a/09, 20a/10

dimāġ ş.+ine 08b/10

ş.+ini 14b/18, 14b/18, 20a/08, 20a/09, 20a/13

ḍarbdan veyāḫūd ṭoḳuşmadan olan ş.+ini 27b/06

göz ş.+inüñ 14b/18, 24b/21

ḳulaḳ ş.+inüñ 26a/02

gözde olan ş.+üñ 20a/07

ḳulaḳ eñsesinde olan ş.+üñ 28a/10

[24]

şiş- Vücudun bir yeri içine yabancı bir maddenin girmesiyle veya başka bir etkiyle gerilmek, kabarmak.

ş.-er 15a/23

ş.-er ise 20a/11

ş.-mesinüñ 21a

ş.-miş gözüñ 14b/08

ş.-üp 20a/06

[5]

şiyāf *Far.* Fitil.

ş. 27a/04

[1]

şol Şu, o.

ş. 08b/22, 13a/04, 16a/13, 16b/10, 18a/12, 20b/07

ş. ḳadar 05a/10, 18a/03

[8]

şöyle ki "Şimdi açıklayacağımız gibi" anlamında bir fikri, bir iddiayı açıklamak amacıyla söylenecek sözlerin başına getirilir.

ş. 09b/04, 11b/20, 15b/23, 16a/14

[4]

şu Yerini tuttuğu uzaktaki kimse veya şeyi gösterir.

ş.+ña 15a/18

[1]

T

tā *Far.* Dek, değin, kadar, beri vb. edatlarla birlikte kullanılarak bir fiilin, bir hareketin, bir yerin, bir şeyin başladığı veya sona erdiği noktayı, zaman ve uzaklık bakımından abartmalı bir biçimde anlatan bir söz.

t. 05a/17, 07b/07, 09a/18, 16a/05, 16b/02, 16b/08, 23a/08, 23b/17

[8]

ṭaʿām *Ar.* 1. Yemek, aş. *krş.* **yemek**

muʿtedil ṭ. 21b/12, 24a/10

ġalīẓ ṭ.+dan 07b/14

ṭ.+ı 07b/13, 13a/05

ṭ.+uñ buḫārı 12a/01

2. Yemek yeme.

ṭ.+a 24a/08

ṭ.+dan 05b/19

[8]

taʿaṭṭul *Ar.* İşlemez olma.

aʿżānuñ ḥiss-ü ḥareketten t.+ıdur 10a/13

[1]

ṭabāşīr *Far.* Bambu şekeri.

t.+i 21b/21

[1]

ṭabḫ *Ar.* İlaç kaynatma, ateşte ilaç hazırlama.

ṭ eylese 05b/08

ṭ. iderler 07a/12

[2]

ṭabīʿat *Ar.* Bir varlığın tabii özelliklerinin bütünü.

ṭ.+ı 18a/13, 20a/19

ṭ.+ı ısıçaḳ şeyleri 15a/09

t.+ı olduġındandur 22b/12

[4]

taʿdād *Ar.* Sayma.

t. olınan 04b/11

[1]

tafṣīl *Ar.* Bir şeyi bütün ayrıntıları ile açıklama.

t. olındı 11a/18

t.+inde 27b/18

[2]

ṭağıl- 1. Toplu ve düzenli durumdan çıkarak karışık bir hâl almak veya ortadan kalkmak, dağılmak.

ṭ.-an 20b/19

ṭ.-manuñ 20b/06

ṭ.-mış 20b/18

ṭ.-up 20b/05, 20b/07, 20b/20

2. Bütünlüğü bozulmak, parçalanmak.

ṭ.-masından 22b/04

3. Yayılmak.

ṭ.-mış 22b/03

krş. **teferruḳ**

[8]

ṭağıt- Gidermek, izale etmek. *krş.* **dağıt-, taḥlīl**

ṭ.-an (ṭağıdan) 14b/05

ṭ.-ur (ṭağıdur) 14b/06, 14b/18, 14b/18, 17a/14, 28a/11, 28a/15, 28a/16, 28a/20

[9]

taġyīr *Ar.* Bozma, tağyir. *krş.* **boz-**

t. ider 23b/01

[1]

taḥarrük *Ar.* Hareket etme, kımıldama.

t. idüp 19b/01

[1]

taḥlīl *Ar.* Dağıtma, giderme. *krş.* **ṭaġıt-**

t. ider 14b/07, 21b/10, 28a/09

t. idüp 14b/05, 15b/18, 17a/14, 28a/07, 28a/15, 28a/17, 28a/20, 28a/21

[11]

taḥrīk *Ar.* Kımıldatma, oynatma, harekete getirme. *krş.* **oynat-**

t. etmeye 15b/02

[1]

ṭaḳ- Geçirmek, koymak, yerleştirmek.

t.-a 25b/04, 25b/04

[2]

ṭaḳın- Kendine takmak.

t.-a 10a/05

[1]

ṭalḳan Kavrulmuş, dövülmüş arpa, kavut, kavrulmuş arpa unu. *krş.* **sevīḳ**

ṭ. idüp 09b/02

[1]

tamām *Ar.* 1. Tam olarak, eksiksiz.

t. 24b/09

2. Bitme, tamamlanma, sona erme.

t. etdükden 24b/03

t. eylemiş 14b/03

[3]

ṭamar Canlı varlıklarda kanın veya besleyici sıvıların dolaştığı kanal, damar. *krş.* **ṭamır**

ṭ. 26a/04

ṭ.+dan 23b/16

ṭ.+dur 08a/13

t.+ı 08b/01

ḳīfāl ṭ.+ı 23a/03, 23b/16

yürek ṭ.+ı 08a/14, 21b/19

baş ṭ.+ıdur 23a/03, 23b/16

nabż ṭ.+ıdur 08b/01

alnında olan ṭ.+ından 16a/17

baş ṭ.+ından 20a/12, 23a/19, 26a/04

ḳīfāl ṭ.+ından 24b/01

t.+larda 24a/07

ḳulaḳları ardında olan ṭ.+lardan 21b/20

ṭ.+lardur 16a/14

gözüñ ṭ.+ları 19b/13

şiryānīn ṭ.+larından 08a/14

[21]

ṭamır *bk.* **ṭamar**

ṭ.+dur 21b/19

[1]

ṭamlat- *bk.* **damlat-**

ṭ.-alar (ṭamladalar) 16b/15, 16b/16, 16b/16

bezden göze ṭ.-alar (ṭamladalar) 16b/18

göze ṭ.-alar (ṭamladalar) 16b/09, 16b/15

[6]

ṭar 1. Genişliği, içine girecek şeye göre yetersiz olan, içine sığılmayan veya sığılması zor olan, geniş ve bol olmayan, dar.

ṭ. 09b/04

2. Ensiz, genişliği az.

ṭ. olmanuñ 22b/11

ṭ. olması 22b/13

3. (*Nefesi ṭar ol-* deyiminde) Güç, sıkıntılı.

nefesi ṭ. olur 12b/22

[4]

ṭaraf *Ar.* 1. Ön, arka, sağ, sol, üst ve alt yanlardan her biri, cihet, yön.

ṭ. 05b/01

ṭ.+a 22a/11, 22a/11, 22a/13, 22a/13, 22a/14

ṭ.+da 17a/06

ṭ.+ı 05b/01

ṭ.+ına 20a/20, 20b/15, 20b/17, 20b/22

ṭ.+ında 17a/06

2. Bir şeyin belli bir kısmı.

t.+ı 05a/12, 05a/13, 06a/19, 06a/19, 10a/18, 10a/18

t.+ına 05a/20, 05b/12, 06b/01, 08a/18, 09a/05, 09a/23, 12a/09, 12a/11, 13a/12, 13a/13, 22a/07

t.+ında 23a/20, 23b/16, 26a/05

t.+ından 07a/13, 23a/03

t.+ınuñ 07a/13

3. Bahsedilen kimse veya varlığı belirtir.

ṭ.+dan 08a/14

t.+ından 08a/13

[38]

ṭarfe *Ar.* Gözün bir kenarında beliren kırmızı kan noktası.

ṭ. 16b/09, 16b/11, 16b/12, 16b/12, 16b/13

ṭ.+nüñ 16b/14

t.+ye 16b/16, 16b/17

[8]

taʿrīf *Ar.* Bir şeyin nasıl yapılacağını veya bir yere nasıl gidileceğini anlatma.

t.-i ʿuṣāre 05a/08

[1]

ṭarīḳ *Ar.* Bir amaca ulaşmak için başvurulması gereken çare, yol.

ṭ.+i 16b/07

[1]

ṭaş Kimyasal veya fiziksel durumu değişiklikler gösteren, rengini içindeki maden, tuz ve oksitlerden alan sert ve katı madde.

rastıḳ ṭ.+ı 17a/02, 19b/07

rāsuḫ ṭ.+ı 17a/02

sürme ṭ.+ına 22a/14

digirman ṭ.+ını 26a/08

sürme ṭ.+ını 16a/12

[5]

ṭaşaḳ Erkeklik bezi, testis. *krş.* **ḥaya**

ḳunduz didigi ḥayvānuñ ṭ.+ı (ṭaşaġı) 13b/02

[1]

ṭaşra 1. Dış, dış kısım.

ṭ.+sında 24a/23

2. Dışarıya, dışarı.

ṭ. 06b/01

[2]

ṭatlu 1. (Acı, ekşi ve kekreye karşılık olarak) Ağızda hoş bir tat bırakan.

ṭ. ayvayı 05b/20

ṭ. bādem 06b/20, 09a/05, 13a/18, 14b/07, 18a/11

ṭ. nārı 18a/02

2. İnsanın üzerinde iyi etki bırakan, hoşa giden, rahatlatan, yumuşak.

ṭ. uyḳu 09a/07

[8]

ṭav *Far.* İşlenecek bir nesnede bulunması gereken ısının, nemin yeterli olması durumu. (***ṭav it-*** Isıtmak, kavurmak.)

ṭ. ide 12a/04

[1]

ṭavla- *Far. + T.* Isıtmak.

ṭ.-maḳ 17a/09

[1]

ṭavuḳ Sülüngillerden, eti ve yumurtası için üretilen kümes hayvanı.

ṭ. 18b/15

ṭ. beynini 14b/03

ṭ. beyni ve iligi 12b/14

ṭ. ödini 17a/04, 22a/01

ṭ. piliçi 23b/06

ṭ. yaġı 25b/13

[7]

tāze *Far.* 1. İlk ve yeni durumunu koruyan, bayatlamamış, bozulmamış olan. *krş.* **cedīd**, **yeñi**

t. 21a/14

2. Kurutulmamış veya kurumamış olan. *krş.* **raṭb**, **yaş (II)**, **yeşil**

t. 05a/03, 20a/07, 23a/14

t. ḳarġa dülegi 22a/22

t. kişnic 25a/05

t. küzbere 14b/12

t. ve yeşil kişnic 07a/23

t. yaş ve yeşil şarmaşıḳ yapraġı ve budaḳları 13b/12

t. yeşil kişnic 28a/22

t.+sini 07a/07

3. Yeni, zamanı geçmemiş.

t. 12a/23

t. yaş ḫurʾıla 18a/18

t.+sini 10a/05

4. (Meyveler için) Daha olmamış, ham.

nārıñ t. küçigi 14b/14

[15]

tecdīd *Ar.* Yenileme, tecdit.

t. idüp 10a/04

[1]

tecribe *Ar.* Bir şeyi yaparak, yaşayarak edinilen bilgi ve beceri; deneyim, tecrübe.

t. olan 05a/22, 07b/03

[2]

tedārik *Ar.* Araştırıp bulma, sağlama, elde etme.

t. idüp 23b/01

[1]

tedbīr *Ar.* Önlem.

t. 05b/04

[1]

teferruḳ *Ar.* Ayrılma, dağılma. *krş.* **ṭağıl-**

t. idüp 22b/04

[1]

tefsīr *Ar.* Yorumlama, yorum.

t. olındı 28a/12

[1]

teke Erkek keçi.

t. ḳanı 23b/10

[1]

tekrār *Ar.* Yeniden, bir daha, yine.

t. 17b/17, 17b/18

[2]

tel *Erm.* Bir nesnenin ince ve uzun biçimdeki kısmı, ögesi.

zaʿ firānuñ t.+ini 19b/09

[1]

temekkün *Ar.* Yerleşme, mekân tutma. *krş.* **yerleş-**

t. idüp 13a/01, 14b/06

[2]

temirhindī *Ar.* Baklagillerden, odunu oldukça sert olan, sıcak iklimlerde yetişen bir ağaç *(Tamarindus indica)* ve bu ağacın meyvesi, demirhindi.

t. 07a/21, 24a/03

t.+nüñ naḳīʿ ini 05a/15

t.+yi 05a/16, 09a/18

[5]

temür boḳı Demir cürufu.

t.+nı 05a/20

[1]

tenḳiye *Ar.* Temizleme. *krş.* **pāk it-, pakla-**

t. eyledükden 09a/19

t. ider 21a/06

t. idüp 21a/07, 26b/15

t. olduḳda 24b/02

t. olup 21a/08, 23b/17

istifrāġ ile t. eyledükden 17b/01

istifrāġ ile t.+den 21a/05

müshil şerbetle t.+den 21b/08

[10]

Terceme-i Muḫtaṣar-ı Müfīd fī ʿİlmi'ṭ-Ṭıbb 13. yüzyılda yaşamış olan Arap hekim İbnü's-Süveydî'nin "Tezkire" adlı Arapça tıp eserinin bir muhtasarının 17. yüzyılda Hekîm-i Dendânî Mehmed bin Ahmed tarafından Osmanlı Türkçesine yapılan tercümesi.

t. 04b/13

[1]

terk *Ar.* Bırakma.

t. ide 15a/02, 15a/12, 21a/22

t. iderlerse 27a/16

t. idüp 19a/19

[5]

teʾṯīr *Ar.* Etki.

t. ider 21a/05

[1]

tesmiye *Ar.* Ad koyma, adlandırma, belli bir isimle isimlendirme.

t. eyledüm 04b/13

[1]

teşennüc *Ar.* Kasılma, spazm.

t. 10b/23

t. marażı 13a/16

t.+dür 13b/01

t.+e 10b/22, 10b/22

[5]

tevehhüm *Ar.* Asılsız şüpheye düşme, kuruntuya, vehme kapılma, delile dayanmayan ihtimal üzerinde durma.

t. ider 27a/14

[1]

tevellüd *Ar.* Meydana gelme.

t. idecek 21a/07

[1]

Teẕkire 13. yüzyılda Şam'da yaşamış ve döneminde tıp otoritesi kabul edilmiş bir hekim ve düşünür olan İbnü's-Süveydî'nin başta Galen ve Râzî olmak üzere Doğulu ve Batılı dört yüz kadar bilim insanından alıntılar yaparak oluşturduğu tıp eseri, Et-Tezkire.

T.+de 04b/12

[1]

ṭılā' *Ar.* Sürülecek veya sürünülecek sıvı veya merhem. *krş.* **ṭıllā'**

ṭ. 05b/02, 05b/02, 14b/10, 24b/10

ṭ. eylese 11a/17, 18b/12

ṭ. eyleye 05b/02, 07b/20, 07b/23

ṭ. ide 20b/12

ṭ. ideler 22b/21

ṭ. ider ise 17a/15, 18a/12

ṭ. iderse 08b/01, 14b/10, 20b/19, 24a/16, 24a/16, 24a/17, 25a/09

ṭ. iderseñ 14b/10

ṭ. idüp 24a/04

[22]

ṭıllā' *Ar. bk.* **ṭılā'**

ṭ. eyleye 05b/03

ṭ. ider ise 05a/20

[2]

tırāş *Far.* Dibinden kesme, kazıma.

t. idüp 15a/19

t. olduḳdan 08a/01

t. olmaḳ 15a/20

[3]

ṭırmala- Kaşınmak.

ṭ.-masını 19b/14

[1]

ṭırmalan- Kaşınmak.

ṭ.-masına 21b/03

ṭ.-up 20b/09, 21a/18

[3]

ṭırmalatıcı Kaşınmasına neden olan, kaşındırıcı.

ṭ. 21a/23

[1]

ṭırnaḳ İnsan ve omurgalı hayvanlarda parmak uçlarının üst kısmını örten boynuzsu tabaka.

eşegüñ ṭ.+ından (ṭırnaġından) 10a/03

eşek ṭ.+ını (ṭırnaġını) 10a/05

[2]

ṭıyn-i maḫtūm *Ar.* Limni adasından çıkarılan ve çağlar boyunca pek çok hastalığın tedavisinde mucizevi faydalar sağladığına inanılan bir toprak türü.

ṭ. 23b/08, 23b/09, 23b/11

[3]

tilki Köpekgillerden, sivri burunlu, uzun ve çok tüylü kuyruğu ve postu kürk olarak kullanılan yabani hayvan.

t.+nüñ ṣaġ dişini 25b/03

[1]

tīz *Far.* Çabuk, hemen, tez. (***tīz tīz*** Sık sık.)

t. 08b/07, 09b/20, 12b/07, 12b/08, 12b/09, 12b/10, 13b/23, 14a/01, 14b/12, 14b/13, 22a/01

t. tīz 15a/20

tīz t. 15a/20

[13]

ṭoġ- 1. Gününü tamamlayıp ana karnından dışarıya çıkmak, dünyaya gelmek, doğmak. (***anadan ṭoġma*** Doğuştan.)

ṭ.-duġı 18b/17

anadan ṭ.-ma ise 24b/13

2. (Güneş, ay, yıldızlar) Ufuktan yükselerek gökyüzünde görünmek.

ṭ.-mazdan 14b/15

[3]

ṭoġan Kartalgiller familyasından, küçük kuşlarla, böceklerle beslenen ve dünyanın her yerinde birçok türü bulunan yırtıcı kuş sınıfı. *krş.* **bāzū**

ṭ. yavrısını 09b/17

[1]

ṭoġrı Ölçüsüne veya aslına uygun şekilde, yanlışsız, hatasız, doğru.

t. 20a/19, 20a/20

[2]

ṭoġur- Yavru dünyaya getirmek, doğum yapmak.

ṭ.-an 07b/10

ṭ.-duḳdan 07b/11

[2]

toḫm *Far.* Bitkilerde döllenme sonunda çiçekten sonra oluşan ve toprağa gömülünce kendisinden yeni bir bitki üreyen tane, tohum.

t. 26b/21

t.+dur 13b/10

t.+ı 05a/08, 07b/02

eski ṭurp t.+ı yaġı 25b/10

ḫardal t.+ı yaġını 11b/09

ḳabaḳ t.+ı yaġı 22b/16

mersin t.+ı 14b/14

turb t.+ı yaġını 28a/07

yaş mersin t.+ı ʿuṣāresini 26b/21

bōy t.+ıdur 09a/06

ḳaṭūnā t.+ından 19a/03

ḳına t.+ından 14a/06

beyāż ḫaşḫāş t.+ını 05b/17, 08b/20

bōy t.+ını 07a/09

gül t.+ını 13b/06

ḫaşḫāş t.+ını 08b/19

ḫaşḫāşıñ t.+ını 08b/18

ḳaṭūnā t.+ını 05a/05, 28a/12

kelem t.+ını 26a/19

ketān t.+ını 07a/10, 10b/19, 28a/19

kişnic t.+ını 12a/16

mersin t.+ını 14b/08

rāziyāne t.+ını 16a/04

ṭurb t.+ını 06b/13, 10b/21

ṭuruf t.+ını 16a/02

[31]

ṭoḳın- *bk.* **toḳun-**

ṭ.-madan 19b/01

[1]

ṭoḳun- Bir şey diğer bir şeye yaklaşıp hafifçe değmek, temas etmek, dokunmak. *krş.* **ṭoḳın-**

ṭ.-madan 16b/10, 20a/14

[2]

ṭoḳuş- Çarpışmak.

ṭ.-madan olan şişini 27b/06

t.-sa 27a/22

[2]

ṭol- İçine giren bir şeyle dolu hâle gelmek, boş olmaktan çıkmak, dolmak. *bk.* **dol-**

ṭ.-up 16a/14

[1]

ṭoldur- Dolu hâle getirmek, dolmasını sağlamak, doldurmak.

ṭ.-ur 07a/06, 07a/09

[2]

ṭoñ- *bk.* **doñ-**

ṭ.-mış ḳanı 27b/03

[1]

ṭoñdur- Buz tutmasını, donmasını sağlamak, dondurmak.

ṭ.-ur 11a/01

[1]

ṭoñuzlan Kendini korumak için arkasından aşındırma hassası olan, kötü kokulu, çok uçucu bir sıvıyı sesli olarak fışkırtan, kın kanatlı iri böcek, domuzlan. *krş.* **doñuzlan**, **ḫunfesā'**

ṭ. böcegidür 18a/05

ṭ. böcegine 17b/14

ṭ. böcegini 17b/13

[3]

ṭopalaḳ Kıst otu. *krş.* **ḳusṭ**, **suʿd**

t. 11b/14

ṭ. otıdur 08b/14

ṭ. otını 11b/13

[3]

ṭopraḳ Yer kabuğunun, üzerini kaplayan çürümüş organik maddelerden ve kütle kırıntılarından oluşan, canlıların yaşamasına elverişli kısmı ve bu ve kısımdan belli bir amaçla ayrılmış parça.

ṭ. 19b/16

ṭ.+a (ṭopraġa) 23b/10

ṭ.+dur 23b/09

[3]

ṭorṭu *Far.* Bir sıvının dibine çöken katı madde, çökelti.

ḫamrıñ ṭ.+sını 19b/05

[1]

toz *bk.* **ṭoz**

1. Çok hafif ve küçük parçalara bölünmüş, çok ince toprak.

t. 14b/23

t.+dan 17a/17, 21a/20

2. Bir maddenin un hâline gelmiş çok ince şekli.

t.+ına 20b/21

[4]

ṭoz 1. Çok hafif ve küçük parçalara bölünmüş, çok ince toprak.

ṭ.+dan 15a/09

2. Bir maddenin un hâline gelmiş çok ince şekli.

ṭ. olduḳda 15b/23

krş. **ġubār**, **toz**

[6]

tozlu Üzerinde toz olan, tozlanmış.

t. 12b/18

[1]

ṭuġla *Yun.* Kalıplara dökülüp güneşte kurutulduktan sonra özel ocaklarda pişirilen ve duvar örmekte kullanılan kerpiç.

ṭ.+ya 13b/08

[1]

ṭuḫlab *Ar.* Su yosunu. *krş.* **ṣu yoṣuñı**

ṭ. 05a/11, 15a/16

[2]

tuḫme *Ar.* Aşırı tokluk, sindirim zorluğu, mide dolgunluğu. *krş.* **berede**

t. 17a/13

[1]

ṭuraḳ otı Maydanozgillerden, ince yapraklı, bazı yemeklere konulan güzel kokulu bir bitki, dereotu. *Anethum. krş.* **ṭuraḳ otu**

ṭ. 08b/06, 09a/09

t.+nı 07a/05, 25a/10

[4]

ṭuraḳ otu *bk.* **ṭuraḳ otı**

ṭ.+nı 08b/01

[1]

turb *Far. bk.* **ṭuruf**

t. ḳabınuñ ṣuyını 25b/10

t. toḫmı yaġını 28a/07

t. ʿuṣāresini 27b/19

[3]

ṭurb *Far. bk.* **ṭuruf**

ṭ. toḫmını 06b/13, 10b/21

ṭ. ʿuṣāresini 26b/07

[3]

ṭurna Turnagillerden, Avrupa ve Afrika'da toplu olarak yaşayan, büyük sürüler hâlinde göçen iri kuş.

ṭ. ḳuşınuñ beynini 18a/01

ṭ. ḳuşınuñ ödüni 11b/08

[2]

turp *Far. bk.* **ṭuruf**

t. 18b/13

[1]

ṭurp *Far. bk.* **ṭuruf**

ṭ. 18b/13

eski ṭ. toḫmı yaġı 25b/10

[2]

turuf *Far. bk.* **ṭuruf**

t. yaġıla 12a/09

[1]

ṭuruf *Far.* Turpgillerden, salkım durumundaki çiçekleri beyaz, sarı veya mor renkte, yaprakları karşılıklı, meyvesi acımsı bitki *(Raphanus sativus)* ve bu bitkinin yenilen yumru kökü, turp. *krş.* **turb**, **ṭurb**, **turp**, **ṭurp**, **turuf**

ṭ. 15b/21

ṭ. ḳabını 26a/17

ṭ. toḫmını 16a/02

ṭ. yapraġınuñ ʿuṣāresini 19a/05

[4]

turunc *Far.* Turunçgillerden, Akdeniz ülkelerinde yetişen, kışın yaprağını dökmeyen bir ağaç *(Citrus aurantium amara)* ve bu ağacın portakala benzeyen, suyu acımtırak meyvesi, turunç.

t. çiçegi 12a/08

t. çiçegi yaġını 11b/10

t. ḳabuġını 06b/05

[3]

ṭut- 1. Yaklaştırmak, etkisine bırakmak.

ṭ.-ar ise 26a/09

ṭ.-sa 10b/13

2. Alıkoymak, çıkmasına meydan vermemek, zaptetmek.

sidügini ṭ.-maġa 11b/20

3. Vücudu veya bir organı işleyemez duruma getirmek.

burnu ṭ.-ar 14a/03

4. (El, ayak, diz vb. için) İş görecek durumda olmak.

bedenüñ bir ṭarafı ṭ.-maz olmaġa 10a/18

5. (*Cin ṭut-* deyiminde) Musallat olmak, yakalamak.

cin ṭ.-ana 10a/01

cin ṭ.-maz 10a/04

krş. **ṭuṭ-**

[7]

ṭuṭ- *bk.* **ṭut-**

1. Yaklaştırmak, etkisine bırakmak.

ṭ.-a 16b/02, 16b/02, 16b/08

2. (*Cin ṭut-* deyiminde) Musallat olmak, yakalamak.

cin ṭ.-an 10a/04, 10a/07

3. (*Ḫaṭırda ṭuṭ-* deyiminde) Saklamak, unutmamak.

ḫaṭırda ṭ.-amaz 09b/06

[6]

tūte *Far.* Göz kapaklarında çıkan yumuşak ve siyahımsı çıban.

t. 23b/12

t. marażı 23b/13

[2]

tūtiyā *Ar.* Sürme taşının göze sürülen tozu, tutya. *krş.* **ṭūtiyā**

t. 17a/01, 25a/14

ḳoruḳ t.+sını 24a/04

t.-yı Hindīyi 27b/12

t.+yı 16a/10

[5]

ṭūtiyā *Ar. bk.* **tūtiyā**

Çinko, tutya. (***ṭūtiyā-yı Kirmānī*** Çinko oksidin bir çeşidi.)

ṭ.-yı Kirmānī 21b/07

[1]

ṭuṭul- İşleyemez duruma gelmek, işlevini yerine getiremez olmak.

sesi ṭ.-ur 12b/22

[1]

ṭuz Kokusuz, suda eriyen, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan billursu madde.

ṭ. 13b/20, 16b/13, 16b/17, 22b/21, 23a/07, 25b/17, 26a/17

Enderānī ṭ. 27a/19

t.+a 25a/23

t.+ı 07b/18, 08a/01, 08a/20, 11a/03, 13b/09, 18b/05, 24b/04, 25a/10

Enderānī ṭ.+ı 27b/08

t.+u 20a/10

[19]

ṭuzlu Tuzu olan.

ṭ. 15a/09

ṭ. alçuyı 20a/22

ṭ. ruṭūbetden 21a/10

ṭ. zeytūnı 27a/17

ṭ.+dan 21a/22

[5]

ṭuzluluḳ Tuzlu olma durumu.

ṭ. 17a/19

[1]

tükrik *bk.* **tükrük**

oruçlı adamuñ t.+ini (tükrigini) 16b/16

[1]

tükrük Tükürük bezlerinden ağıza akan ve yutmayı kolaylaştıran salgı, tükürük. *krş.* **luʿāb**, **tükrik**

ṣāyimüñ t.+i (tükrigi) 18a/23

oruçlu adamuñ t.+ini (tükrigini) 15a/04

ṣāʾyim olan adamuñ t.+ini (tükrigini) 27b/22

ṣāʾyimüñ t.+ini (tükrigini) 19a/06

[4]

tükür- Ağızdaki tükürüğü, balgamı veya yutulmak istenmeyen bir şeyi dışarı atmak.

t.-üp 16b/18

[1]

Türkçe Türkler tarafından konuşulan Ural-Altay dil grubuna bağlı dil. *krş.* **Türkīce**

T. 05a/11, 08a/03, 11b/18, 17b/12, 27a/22

[5]

Türkīce *T. + Ar.* Türkçe. *krş.* **Türkçe**

T. 06a/23, 14a/08, 14a/22, 14b/10, 17b/06

[5]

türmüs *Ar.* Acı bakla denen bitki, termiye. *Lapinus. krş.* **acı baḳla**, **delice baḳla**, **Mışır baḳlası**

t. 13b/15, 27b/23

[2]

türtül- Sivri bir şeyle dokunulup itilmek veya uyarı amacıyla kendisine dokunulmak, dürtülmek.

t.-üp 21b/09

[1]

tütsi Yanan cisimlerden çıkan is veya duman, tütsü. *krş.* **tütüsi** (***tütsi eyle- / tütsi it-*** Bir şeyi yakarak dumanını vücudun bir yerine veya bir nesneye tutmak yahut bir ortama bırakmak. *krş.* **buḫūr it-**)

t. eylese 06a/21, 09b/10, 12a/03

t. ideler 10a/02

t. iderlerse 28a/06

t. iderse 20b/11, 20b/12, 26a/19, 28a/06

t. idüp 12a/20

[10]

tütün Duman. *krş.* **duḫān**

t. 14b/23

t.+den 15a/10

t.+e 16a/14

t.+i 16b/07

ḳaṭrān t.+i 15b/22

t.+ile 16b/06

t.+ini 16b/07

günlük t.+ini 21b/04, 22a/06

mürr-i ṣāfī t.+ini 21b/02

rāvend t.+ini 21b/23

[11]

tütüsi *bk.* **tütsi**

burnına t. i.-erse 06a/02

[1]

tüy 1. İnsanlarda ve hayvanlarda deri üzerinde bulunan çok ince kıl.

t. 09a/14

2. Kuşların gövdesini örten ince ve tel gibi uzantıların her biri veya tamamı.

t.+ile 15b/23

[2]

U

ʿūd *Ar.* Dulaptal otugillerden, tropik bölgelerde yetişen, dinî törenlerde yakılan ve yanarken güzel koku veren, odunu ve kabuğu hoş kokulu bir ağaç, öd ağacı, öd. *Aquilaria agallocha. krş.* **öd ağacı**

ʿū.+ül buḫūr 14a/10

ʿū. buḫūrı 06a/01

[2]

ʿūdü'l-ḳahr *Ar.* Birleşikgillerden, bazı türlerinden böcek öldürücü bir toz elde edilen, beyaz çiçekli, çok yıllık bitki, pire otu, nezle otu. *Anacyclus pyrethrum. krş.* **ʿāḳırḳarḥā**

ʿū. 10b/08, 10b/08

ʿū. yaġını 10b/08

[3]

uḳḥuvān *Ar.* Papatyanın ot kısmı.

u. 08b/03

[1]

ʿuḳḳāb *Ar.* Nişadır. *krş.* **nişādır**

ʿu.+ı 05a/23

[1]

ulaş- Belli bir yere varmak, belli bir kimse veya şeye erişmek, vasıl olmak.

u.-ur 08a/13, 21b/19

[2]

un Öğütülerek toz durumuna getirilmiş tahıl ve başka besin maddeleri.

yeñi cedīd u. 07b/12

arpa u.+ı 17a/13, 28a/20

arpa u.+ı ʿuṣāresine 14b/22

baḳla u.+ı 16b/14

arpa u.+ıla 04b/20, 25a/02

bōy u.+ıla 28a/14

arpa u.+ına 25a/01

arpanuñ sevīḳinden yāḫūd u.+ından 05b/07

ḳapsız arpanuñ u.+ından 12a/22

arpa u.+ını 25a/03

baḳla u.+ını 23a/01

buġday u.+unı 07b/07

[14]

unut- Aklında kalmamak, iradesi dışında hatırından çıkmak.

u.-ur (unudur) 09b/06

[1]

unutsaḳ Unutkan.

u. olmaḳdur 09a/17

[1]

unutṣaḳlıḳ Unutkanlık.

u. 09b/05, 09b/13

[2]

upaçıḳ *bk.* **uvacıḳ**

u. 21b/17

[1]

ur Canlı organizmanın herhangi bir yerinde, aynı cins hücrelerin anormal bir şekilde çoğalması sonucu meydana gelen hastalıklı kitle veya yumru.

u.+dur 24a/06

[1]

ur- 1. Elini veya elindeki bir şeyi bir yere hızla indirmek, hızla çarpmak, vurmak.

u.-madan 20a/16

ḳamçı ile u.-madan 16b/11

u.-salar 27a/22

2. (Bıçak, balta, neşter, makas vb. aletlerle) Kesmek, yarmak.

neşter u.-maḳsızın 11a/16

3. Sürmek.

u.-sa 05a/06

u.-ursa 04b/15

4. Uygulamak, basmak.

mühür u.-up 23b/10

[7]

urul- (Bir şey bir yere) Hızla indirilmek, hızla çarpılmak.

u.-mış ḳulaġa 27b/02

[1]

ʿuṣāre *Ar.* Bitkilerin sıkılması, suyu yoksa su katılıp dövülmesiyle elde edilen sıvının kaynatılarak koyu bal kıvamına getirilmiş hâli.

ʿu. 05a/08, 05a/10, 13b/13, 20a/04, 27b/18

taʿrīf-i ʿu. 05a/08

baṣal ʿu.+si 14a/12

ḥayyü'l-ʿalem ʿu.+si 15a/16

ḥışrım ʿu.+si 20a/03

kürünb ʿu.+si 14a/08, 14a/11

ṣoġan ʿu.+si 14a/13

ḳoruḳ ʿu.+sidür 20a/03

u.+sile 15a/06

eşek ṭurpı ʿu.+sile 15a/05

ḳaranfil ve reyḥān ʿu.+sinde 06a/16

reyḥānuñ ʿu.+sinde 06a/15

u.+sinden 05a/18

eşek turpınuñ ʿu.+sinden 10a/23

arpa unı ʿu.+sine 14b/22

ʿu.+sini 14b/21, 25a/01, 26a/18, 27b/17

bostānī marul ʿu.+sini 25a/02

eşek ṭurpı ʿu.+sini 16a/19

eşek turpı ʿu.+sini 25a/18

feslegen ʿu.+sini 26b/03

ḳabaḳ ʿu.+sini 25b/01

ḳanṭariyon ʿu.+sini 16b/22
kelem ʿu.+sini 27b/01
ḳoruḳ ʿu.+sini 27a/11
limon ʿu.+sini 05a/14
marul ʿu.+sini 05b/12, 25b/20
naʿna ʿu.+sini 14a/15, 25a/22
naʿnayı ʿu.+sini 06b/02
nemmāmuñ ʿu.+sini 08b/11
nesrīn ʿu.+sini 26b/05
ṣarmaşıḳ ʿu.+sini 13b/14
seẕāb ʿu.+sini 27b/20
ṣoġan ʿu.+sini 16b/23, 26b/17
sögüt yapraġı ʿu.+sini 25b/09
sögüt yapraġı ve budaḳlarınuñ ʿu.+sini 26b/11
ṣuṣamuñ ʿu.+sini 06b/16
şāhtere ʿu.+sini 23b/08
şaḳāyıḳ-ı nuʿmān ʿu.+sini 22a/20
tāze ḳarġa dülegi ʿu.+sini 22a/23
tāze ve yeşil kişnic ʿu.+sini 07a/23
tāze yaş ve yeşil ṣarmaşıḳ yapraġı ve budaḳları ʿu.+sini 13b/13
turb ʿu.+sini 27b/19
ṭurb ʿu.+sini 26b/07
ṭuruf yapraġınuñ ʿu.+sini 19a/05
yabān ṣarımsaġı ʿu.+sini 26a/22
yaş kişnişüñ ʿu.+sini 05a/07
yaş mersin toḫmı ʿu.+sini 26b/21
zeytūn yapraġı ʿu.+sini 22a/15
ʿu.+tü's-simsim 06b/14

[60]

ʿuṣfur *Ar.* Yalancı safran olarak da bilinen aspur *(Carthamus tinctorius)* bitkisinin çiçeklerinden elde edilen kırmızı boya.

u.+ı 05b/09, 05b/10

[2]

usṭūḫūdus *Far.* Karabaş otu. *Lavandula stoechas. krş.* **karabaş**

u. 14a/23

[1]

uşaḳ *Far.* Maydanozgillerden, öz suyu hekimlikte kullanılan bir bitki *(Dorema ammoniacum)* ve bu bitkiden elde edilen tıbbi zamk, çadıruşağı. *krş.* **ḫavlān**

u. 28a/18

[1]

uvacıḳ Çok ufak, çok küçük, ufacık. *krş.* **upaçıḳ**

u. 19b/05

[1]

uyan- Uyku durumundan çıkmak.

u.-duḳda 19b/15

[1]

uyḫu *bk.* **uyḳu**

u. gelmez 09a/15

u. getürür 08b/20, 08b/21, 09a/02, 09a/03, 09a/04

[6]

uyḳu Organizmanın dinlenip toparlanabilmesini sağlamak üzere vücuttan ve dış dünyadan gelen uyarıları fizyolojik ve geçici olarak idrak edememesi durumu. *krş.* **uyḫu** (***ağır uyḳu*** Uyanılması güç uyku. ***uyḳusı gel-*** Uyuma isteği

duymak. ***uyḳu getir-*** Uyuma isteği duyurmak, uyutucu özelliği olmak.)

u. getürmeyen şeyleriñ 09a/12

u. getürür 05b/04, 08b/18, 08b/19, 08b/23, 09a/02, 09a/03, 09a/05, 09a/05

u. uyumaḳ 15a/10

u. uyur ise 18b/09

u. uyuya 09b/09

u. uyuyamaz 08b/17

çoḳ u. uyumaġa 08a/16

ṭatlu u. getürür 09a/07

u.+da 09a/09, 09a/10, 09a/11, 12b/21

u.+dan 19b/15

aġır u.+dur 08a/16

uzun u.+dur 08b/09

çoḳ ifrāṭla u.+nuñ 08b/10

u.+sı gelmez 09a/15, 09a/16

u.+şı gelmez 09a/13

[26]

uyḳusuzlıḳ Uyku uyuyamama veya az uyuma durumu.

u. ola 09a/17

[1]

uyluḳ Bacağın kalçadan dize kadar olan kısmı.

u.+una (uyluġuna) 19a/01

[1]

uyu- Uyku durumunda olmak.

çoḳ uyḳu u.-maġa 08a/16

uyḳu u.-maḳ 15a/10

çoḳ uyḳu u.-r ise 18b/09

u.-rken 12b/23

uyḳu u.-ya 09b/09

uyḳu u.-yamaz 08b/17

[6]

uyuş- Vücudun herhangi bir yerinde kan dolaşımının bozulması veya sinir tahrişi gibi sebeplerle hareket etme ve duyma yeteneği geçici bir süre için azalmak, uyuşuk duruma gelmek.

u.-maġa 11a/22

u.-maḳ 11b/01

[2]

uyuşıḳ Duymaz ve hareket edemez duruma gelmiş, uyuşmuş.

u. 10a/18

[1]

uyut- Uyumasını sağlamak.

u.-ur (uyudur) 09a/06, 09b/03

[2]

uyuz Uyuz böceğinin, üst derinin altına girerek yaptığı kaşındırıcı, bulaşıcı bir deri hastalığı. *krş.* **cereb**, **ḥikke**

u. 17a/17, 21a/19

u.+a 16a/23

ḳızıl u.+dur 17a/16

u.+ı 17a/20, 21a/23

u.+ı ve giciyigi olan göz ḳapaġına 17b/14

göz pıñarınuñ u.+ına 21b/03

u.+uñ 17b/01

[9]

uza- Çok zaman tutmak, uzun sürmek.

arası u.-madan 16b/12

u.-r 08b/09, 20a/15

u.-sa 15a/05

[4]

uzaḳ Bulunulan yere göre ötede olan yer, uzak yer.

yaḳından görüp u.+dan görmeye 24b/12

[1]

uzat- İleriye doğru yöneltmek.

u.-maġa 10b/19

[1]

uzun 1. İki ucu arasında kendi ölçülerine göre fazla mesafe olan.

u. 06a/18, 15a/21, 17a/06

u. uzun 05a/11

uzun u. 05a/11

2. Başlangıcı ile bitişi arasında fazla zaman bulunan, çok süren, çok zaman alan.

u. uyḳudur 08b/08

[6]

ʿużv *Ar.* Bir vücudu meydana getiren ve belli görevleri olan parçalardan her biri, organ uzuv.

ʿu. 11b/12

ʿu.+ı 10b/19

ʿu.+uñ 19a/18

[3]

Ü

üç İkiden sonra gelen sayının adı ve bu sayı kadar olan.

ü. 05a/06, 05a/06, 05b/05, 08a/21, 08a/21, 12a/22, 17b/05, 22b/08

ü. dört 07b/05, 07b/23

ü.+ini 05a/19

[11]

üçer Üç sayısının her birine üç veya her defasında üç tane anlamına gelen üleştirme şekli.

ü. 11a/13

[1]

üçünci Üç sayısının sıra sıfatı, sıradaki yeri ikinciden sonra olan, üçüncü.

ü. 08a/19, 23a/08

[2]

üfle- Bir şey üzerine dudakları büzerek hızla nefes vermek.

göze ü.-r ise 18b/17

burnına maṣra ile ü.-se 10a/08

burnına ü.-seler 10a/15

maṣra ile burnına ü.-yeler 10a/15

[4]

üfür- Üfleyerek çalmak.

ü.-dükde 26a/21

[1]

ümmü'ṣ-ṣıbyān *Ar.* Havale, epilepsi.

ü. 13a/15, 13a/16, 13b/01

ü.+a 13a/17, 13a/19, 13a/20, 13a/21, 13a/22, 13b/01, 13b/03

[10]

üst 1. Bir şeyin aşağı sayılan yerine göre yukarı tarafı.

ü.+ü 06a/19

2. Birkaç şeyden birbirine göre yukarıda olan.

ü. 22a/13, 23a/05, 23b/14, 24a/13, 24b/08

3. Bir şeyin dışa bakan yüzü, dış yüzü.

ü.+inde 23b/15, 24a/14, 24a/19

ü.+inden 14b/09

ü.+ünde 21a/01, 21a/01

ü.+üne 24b/05

[7]

üstübec *Far.* Boyacılıkta kullanılan, kurşun karbonat ve kurşun hidroksitten oluşan zehirli madde, isfidaç, üstübeç. *krş.* **isfîdāc**

ü. 23b/11

[1]

üzere 1. Üzerine, üstüne.

ü. 18a/22

2. Sebep bildirir.

ü. ise 22b/14

3. Gibi, olduğu yolda, olduğu biçimde.

ü. 20a/19

4. Bulunma durumu bildirir; -de, içinde.

ü. 19a/22, 23b/05

5. Araç durumu bildirir, ile.

ü. 12b/15, 15a/13

[7]

üzeri 1. Bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, yüzeyi, üst tarafı.

ü.+nde 05a/11, 15a/15

ü.+ne 05a/12, 05a/13, 16b/18, 19b/11, 20a/15, 24b/06, 26a/09

2. Bir şeyin dışa bakan yüzü, dış yüz.

ü.+nde 16b/17, 20a/12, 21b/14

ü.+nden 07b/08

ü.+ne 04b/17, 06a/22, 11b/17, 13b/14, 13b/16, 13b/16, 13b/17, 13b/18, 13b/21, 14a/01, 14a/02, 14b/09, 14b/18, 14b/18, 15a/11, 15a/14, 15a/17, 15b/01, 15b/04, 16b/03, 17a/10, 17a/14, 17a/15, 17a/15, 17a/18, 17a/21, 17b/04, 18a/19, 18b/01, 18b/01, 18b/02, 20a/06, 20a/07, 20a/13, 21a/08, 21a/21, 21b/01, 23b/10, 24a/16, 26a/02, 26a/03, 26a/15, 28a/11

ü.+ni 16b/13

3. Vücut, gövde, beden.

ü.+nde 09a/14, 09a/15

ü.+ne 07a/01, 07a/22, 09a/10, 10a/08

4. Bir kimsenin kendisi, şahsı.

ü.+ne 15a/07

5. Bir yere ve şeye göre kendisine değmeden yukarıda bulunan.

ü.+nde 05a/01, 08b/07, 11a/05, 17b/08, 26a/14

ü.+ne 16b/07, 17a/08, 28b/05

[72]

üzüm Asmanın taze veya kuru olarak yenilen, salkım durumundaki meyvesi.

ü. içi 15a/14

ü. içini 25a/08

ḳuru ü.+i 05a/16, 09a/18

[4]

V

vācib *Ar.* Yapılması gerekli olan.

v.+dür 15a/07

[1]

vāfir *Ar.* Çok, bol.

v. 08a/21, 19a/07, 20b/04

[3]

vāḳiʿ *Ar.* Olan, vuku bulan.

v. olan 18b/14

v. olmışdur 20a/17

v. olursa 28b/04

[3]

vaḳt *Ar.* 1. Bir olayın ya da eylemin gerçekleştiği başlangıç ve sonu bulunan sınırlı süre; an, vakit.

v.+de 19b/16

v.+den 08b/09

v.+e 08b/09

2. (-diği, -eceği zarf-fiilleri ile birlikte) Aynı zamanda, eş zamanlı olarak.

v.+de 10b/05, 15a/12, 18b/17, 19b/03, 21b/15

3. Bir işin olageldiği, yapılageldiği saat, gün veya mevsim.

v. 12b/09

v.+i 12b/09

4. Kez, defa.

v.+de 08b/09

krş. **zamān**

[11]

vaḳtā kim *Ar. + Far. + T.* Ne zaman ki, -diği zaman, vakta ki.

v. 04b/11

[1]

var Kâinatta veya düşüncede bulunan, mevcut olan (şey).

v. 19b/16

v.+dur 07b/09, 14a/04, 15a/19, 15a/19, 17a/20, 18a/17, 21a/15

v. ise 11a/20, 15b/04

[10]

vararaḳ Zaman geçtikçe, giderek.

v. 23b/02

v. vararaḳ 10b/07

vararaḳ v. 10b/07

[3]

varınca Bir işin sona erdiği yeri veya zamanı gösterir, -e kadar, -e değin. *krş.* **gelince**

v. 05b/02, 10b/11

[2]

vāṣıla *Ar.* Dıştan gelen, ulaşan, erişen.

v. olan 20b/08

[1]

vasvās *Ar. bk.* **vesvās**

v.-ı sevdāviyyeye 12b/01

[1]

ve *Ar.* İki kelime, cümle ve öbeği birbirine bağlar.

v. 04b/12, 04b/15, 04b/15, 04b/16, 4b/18, 04b/19, 04b/19, 04b/20, 04b/20, 04b/21, 04b/21, 04b/21, 04b/22, 04b/23, 04b/23, 05a/02, 05a/04, 05a/05, 05a/06, 05a/08, 05a/12, 05a/13, 05a/13, 05a/19, 05a/19, 05a/20, 05a/21, 05a/21, 05a/21, 05a/23, 05b/04, 05b/04, 05b/10, 05b/12, 05b/12, 05b/19, 06a/01, 06a/02, 06a/02, 06a/03, 06a/06, 06a/06, 06a/07,

06a/07, 06a/10, 06a/11, 06a/11, 06a/11, 06a/11, 06a/12, 06a/14, 06a/15, 06a/15, 06a/16, 06a/18, 06a/18, 06a/18, 06a/19, 06a/19, 06a/20, 06a/22, 06b/01, 06b/02, 06b/03, 06b/04, 06b/05, 06b/06, 06b/06, 06b/07, 06b/10, 06b/12, 06b/13, 06b/14, 06b/16, 06b/18, 06b/19, 06b/21, 06b/22, 07a/08, 07a/10, 07a/11, 07a/14, 07a/14, 07a/15, 07a/16, 07a/16, 07a/16, 07a/18, 07a/23, 07b/01, 07b/01, 07b/01, 07b/02, 07b/08, 07b/13, 07b/13, 07b/13, 07b/22, 07b/22, 07b/22, 07b/22, 07b/23, 08a/03, 08a/03, 08a/04, 08a/05, 08a/07, 08a/09, 08a/09, 08a/11, 08a/11, 08a/15, 08b/01, 08b/06, 08b/11, 08b/13, 08b/14, 08b/16, 08b/19, 09a/02, 09a/04, 09a/06, 09a/07, 09a/08, 09a/08, 09a/11, 09a/17, 09a/17, 09a/17, 09a/17, 09a/17, 09a/17, 09a/17, 09a/17, 09a/17, 09a/17, 09a/18, 09a/18, 09a/19, 09a/21, 09a/21, 09a/21, 09a/21, 09a/21, 09a/22, 09a/22, 09a/22, 09a/23, 09b/02, 09b/02, 09b/04, 09b/04, 09b/08, 09b/08, 09b/11, 09b/11, 09b/12, 09b/14, 09b/15, 09b/15, 09b/16, 09b/18, 09b/21, 09b/21, 09b/22, 10a/14, 10a/14, 10a/14, 10a/19, 10b/02, 10b/03, 10b/03, 10b/09, 10b/10, 10b/12, 10b/14, 10b/15, 10b/16, 10b/16, 10b/16, 10b/20, 10b/21, 10b/22, 10b/22, 11a/01, 11a/03, 11a/04, 11a/06, 11a/07, 11a/10, 11a/10, 11a/11, 11a/12, 11a/12, 11a/14, 11a/15, 11a/16, 11a/17, 11a/18, 11a/19, 11a/21, 11a/21, 11b/01, 11b/02, 11b/02, 11b/03, 11b/04, 11b/04, 11b/05, 11b/05, 11b/06, 11b/06, 11b/09, 11b/09, 11b/10, 11b/11, 11b/14, 11b/14, 11b/15, 11b/15, 11b/16, 11b/17, 11b/18, 11b/21, 11b/21, 11b/22, 11b/22, 12a/02, 12a/03, 12a/03, 12a/04, 12a/05, 12a/05, 12a/05, 12a/05, 12a/06, 12a/06, 12a/07, 12a/08, 12a/08, 12a/09, 12a/09, 12a/10, 12a/10, 12a/12, 12a/12, 12a/12, 12a/13, 12a/14, 12a/15, 12a/16, 12a/17, 12a/17, 12a/19, 12a/19, 12a/21, 12a/21, 12a/21, 12a/23, 12b/03, 12b/04, 12b/04, 12b/06, 12b/08, 12b/12, 12b/14, 12b/14, 12b/17, 12b/19, 12b/20, 12b/21, 12b/22, 12b/22, 12b/22, 13a/02, 13a/03, 13a/03, 13a/04, 13a/04, 13a/06, 13a/06, 13a/09, 13a/09, 13a/10, 13a/11, 13a/12, 13a/13, 13a/16, 13a/18, 13a/19, 13a/19, 13a/20, 13a/21, 13b/01, 13b/02, 13b/05, 13b/05, 13b/05, 13b/08, 13b/08, 13b/09, 13b/10, 13b/11, 13b/12, 13b/12, 13b/12, 13b/15, 13b/15, 13b/15, 13b/16, 13b/17, 13b/17, 13b/18, 13b/19, 13b/20, 13b/21, 13b/22, 13b/23, 13b/23, 14a/01, 14a/04, 14a/04, 14a/05, 14a/05, 14a/05, 14a/06, 14a/07, 14a/08, 14a/08, 14a/09, 14a/11, 14a/12, 14a/12, 14a/14, 14a/14, 14a/14, 14a/15, 14a/15, 14a/17, 14a/19, 14a/19, 14a/20, 14a/20, 14a/20, 14a/21, 14a/21, 14a/21, 14a/23, 14b/02, 14b/03, 14b/03, 14b/04, 14b/04, 14b/06, 14b/07, 14b/09, 14b/11, 14b/11, 14b/11, 14b/11, 14b/12, 14b/13, 14b/13, 14b/14, 14b/17, 14b/17, 14b/18, 14b/19, 14b/19, 14b/20, 14b/20, 14b/20, 14b/21, 14b/23, 15a/01, 15a/02, 15a/02, 15a/03, 15a/04, 15a/04, 15a/07, 15a/07, 15a/08, 15a/08,

15a/08, 15a/08, 15a/09, 15a/09, 15a/09, 15a/09, 15a/10, 15a/10, 15a/10, 15a/10, 15a/12, 15a/12, 15a/12, 15a/13, 15a/14, 15a/14, 15a/15, 15a/15, 15a/16, 15a/16, 15a/18, 15a/19, 15a/20, 15a/23, 15b/01, 15b/02, 15b/02, 15b/03, 15b/03, 15b/03, 15b/04, 15b/07, 15b/09, 15b/10, 15b/11, 15b/11, 15b/11, 15b/12, 15b/12, 15b/12, 15b/13, 15b/13, 15b/15, 15b/16, 15b/16, 15b/17, 15b/19, 15b/20, 15b/20, 15b/21, 15b/21, 15b/22, 15b/22, 15b/22, 15b/23, 15b/23, 16a/01, 16a/03, 16a/04, 16a/06, 16a/07, 16a/07, 16a/08, 16a/09, 16a/11, 16a/12, 16a/14, 16a/15, 16a/17, 16a/18, 16a/18, 16a/20, 16a/21, 16a/22, 16b/01, 16b/03, 16b/03, 16b/04, 16b/05, 16b/06, 16b/06, 16b/06, 16b/06, 16b/08, 16b/10, 16b/12, 16b/14, 16b/14, 16b/16, 16b/16, 16b/17, 16b/17, 16b/19, 16b/20, 16b/20, 16b/21, 16b/22, 16b/22, 16b/23, 16b/23, 17a/01, 17a/01, 17a/02, 17a/02, 17a/04, 17a/04, 17a/04, 17a/07, 17a/08, 17a/08, 17a/08, 17a/09, 17a/10, 17a/11, 17a/13, 17a/13, 17a/14, 17a/15, 17a/17, 17a/17, 17a/18, 17a/19, 17a/20, 17a/21, 17a/22, 17a/22, 17a/23, 17a/23, 17a/23, 17b/01, 17b/02, 17b/03, 17b/03, 17b/05, 17b/07, 17b/07, 17b/08, 17b/09, 17b/09, 17b/12, 17b/13, 17b/13, 17b/14, 17b/15, 17b/17, 17b/18, 17b/20, 17b/21, 17b/22, 17b/22, 17b/23, 17b/23, 18a/01, 18a/01, 18a/02, 18a/02, 18a/04, 18a/04, 18a/05, 18a/06, 18a/07, 18a/07, 18a/07, 18a/08, 18a/09, 18a/11, 18a/12, 18a/13, 18a/13, 18a/14, 18a/19, 18a/21, 18a/22, 18a/23, 18b/01, 18b/02, 18b/03, 18b/04, 18b/05, 18b/05, 18b/06, 18b/06, 18b/06, 18b/07, 18b/07, 18b/07, 18b/09, 18b/10, 18b/10, 18b/10, 18b/10, 18b/11, 18b/11, 18b/12, 18b/12, 18b/12, 18b/13, 18b/13, 18b/13, 18b/15, 18b/17, 18b/18, 18b/19, 18b/19, 18b/20, 18b/21, 18b/21, 18b/22, 18b/23, 19a/01, 19a/02, 19a/03, 19a/03, 19a/04, 19a/05, 19a/05, 19a/06, 19a/06, 19a/07, 19a/08, 19a/08, 19a/09, 19a/10, 19a/10, 19a/12, 19a/13, 19a/14, 19a/14, 19a/14, 19a/15, 19a/16, 19a/17, 19a/19, 19a/19, 19a/19, 19a/21, 19a/22, 19a/22, 19a/22, 19a/23, 19b/01, 19b/02, 19b/03, 19b/03, 19b/03, 19b/05, 19b/06, 19b/07, 19b/08, 19b/08, 19b/08, 19b/09, 19b/09, 19b/10, 19b/10, 19b/10, 19b/11, 19b/14, 19b/15, 19b/16, 19b/18, 19b/18, 19b/19, 19b/19, 19b/20, 19b/21, 19b/22, 19b/22, 19b/23, 19b/23, 19b/23, 20a/01, 20a/01, 20a/02, 20a/02, 20a/02, 20a/03, 20a/03, 20a/04, 20a/05, 20a/06, 20a/07, 20a/08, 20a/09, 20a/09, 20a/10, 20a/10, 20a/12, 20a/13, 20a/16, 20a/17, 20a/20, 20a/21, 20a/21, 20a/22, 20a/23, 20b/01, 20b/03, 20b/09, 20b/09, 20b/10, 20b/10, 20b/11, 20b/12, 20b/13, 20b/13, 20b/14, 20b/14, 20b/15, 20b/16, 20b/17, 20b/17, 20b/18, 20b/20, 20b/21, 20b/22, 20b/22, 20b/23, 21a/01, 21a/02, 21a/03, 21a/03, 21a/04, 21a/04, 21a/05, 21a/05, 21a/05, 21a/06, 21a/07, 21a/07, 21a/08, 21a/10, 21a/12, 21a/13, 21a/14, 21a/16, 21a/16, 21a/17, 21a/18, 21a/19,

21a/20, 21a/20, 21a/21, 21a/22, 21a/22, 21a/22, 21a/23, 21b/01, 21b/02, 21b/03, 21b/04, 21b/04, 21b/04, 21b/04, 21b/06, 21b/06, 21b/07, 21b/07, 21b/07, 21b/08, 21b/09, 21b/09, 21b/10, 21b/10, 21b/10, 21b/11, 21b/12, 21b/12, 21b/13, 21b/16, 21b/17, 21b/17, 21b/18, 21b/18, 21b/18, 21b/19, 21b/20, 21b/21, 21b/21, 21b/22, 21b/23, 21b/23, 21b/23, 22a/01, 22a/02, 22a/02, 22a/04, 22a/04, 22a/04, 22a/06, 22a/07, 22a/07, 22a/08, 22a/08, 22a/09, 22a/13, 22a/14, 22a/15, 22a/16, 22a/16, 22a/18, 22a/20, 22a/20, 22a/21, 22a/22, 22a/22, 22b/01, 22b/02, 22b/05, 22b/05, 22b/06, 22b/06, 22b/06, 22b/07, 22b/07, 22b/07, 22b/08, 22b/08, 22b/08, 22b/08, 22b/09, 22b/11, 22b/13, 22b/13, 22b/13, 22b/14, 22b/14, 22b/15, 22b/15, 22b/16, 22b/16, 22b/16, 22b/17, 22b/18, 22b/19, 22b/20, 22b/20, 22b/21, 22b/21, 22b/22, 22b/22, 22b/22, 22b/23, 22b/23, 22b/23, 23a/01, 23a/02, 23a/04, 23a/04, 23a/07, 23a/10, 23a/11, 23a/12, 23a/12, 23a/13, 23a/14, 23a/15, 23a/17, 23a/18, 23a/20, 23a/22, 23a/22, 23b/02, 23b/02, 23b/03, 23b/03, 23b/03, 23b/04, 23b/05, 23b/05, 23b/06, 23b/07, 23b/07, 23b/08, 23b/08, 23b/09, 23b/11, 23b/13, 23b/14, 23b/15, 23b/16, 23b/17, 23b/20, 23b/21, 23b/22, 23b/22, 23b/22, 23b/23, 24a/01, 24a/01, 24a/02, 24a/03, 24a/03, 24a/03, 24a/03, 24a/04, 24a/04, 24a/04, 24a/04, 24a/05, 24a/07, 24a/07, 24a/08, 24a/09, 24a/10, 24a/10, 24a/10, 24a/11, 24a/13, 24a/14, 24a/15, 24a/16, 24a/16, 24a/17, 24a/17, 24a/17, 24a/18, 24a/20, 24a/21, 24a/22, 24b/01, 24b/02, 24b/03, 24b/03, 24b/06, 24b/06, 24b/07, 24b/09, 24b/10, 24b/10, 24b/10, 24b/10, 24b/10, 24b/13, 24b/13, 24b/14, 24b/14, 24b/15, 24b/15, 24b/16, 24b/18, 24b/21, 24b/22, 24b/23, 25a/01, 25a/02, 25a/03, 25a/05, 25a/05, 25a/06, 25a/06, 25a/07, 25a/07, 25a/07, 25a/08, 25a/09, 25a/10, 25a/11, 25a/12, 25a/12, 25a/15, 25a/16, 25a/16, 25a/17, 25a/17, 25a/19, 25a/20, 25a/21, 25a/22, 25a/22, 25a/23, 25a/23, 25b/01, 25b/02, 25b/03, 25b/04, 25b/05, 25b/07, 25b/08, 25b/08, 25b/09, 25b/10, 25b/10, 25b/11, 25b/13, 25b/13, 25b/14, 25b/15, 25b/16, 25b/17, 25b/17, 25b/18, 25b/19, 25b/20, 25b/22, 26a/03, 26a/04, 26a/05, 26a/06, 26a/06, 26a/07, 26a/10, 26a/11, 26a/11, 26a/12, 26a/13, 26a/14, 26a/14, 26a/15, 26a/16, 26a/17, 26a/17, 26a/17, 26a/18, 26a/19, 26a/21, 26a/22, 26a/23, 26b/01, 26b/02, 26b/04, 26b/04, 26b/06, 26b/06, 26b/06, 26b/07, 26b/07, 26b/10, 26b/11, 26b/11, 26b/12, 26b/12, 26b/13, 26b/14, 26b/15, 26b/16, 26b/17, 26b/18, 26b/21, 26b/22, 26b/22, 26b/22, 26b/23, 26b/23, 26b/23, 27a/01, 27a/03, 27a/04, 27a/04, 27a/04, 27a/04, 27a/04, 27a/05, 27a/05, 27a/06, 27a/06, 27a/07, 27a/08, 27a/08, 27a/09, 27a/10, 27a/10, 27a/11, 27a/12, 27a/15, 27a/15, 27a/16, 27a/17, 27a/18, 27a/19, 27a/19, 27a/19, 27a/20, 27a/20, 27a/20, 27a/21, 27b/01, 27b/02, 27b/02, 27b/03,

27b/04, 27b/04, 27b/05, 27b/08, 27b/09, 27b/10, 27b/10, 27b/14, 27b/15, 27b/16, 27b/17, 27b/19, 27b/20, 27b/21, 27b/22, 27b/22, 28a/02, 28a/03, 28a/04, 28a/05, 28a/06, 28a/07, 28a/07, 28a/08, 28a/11, 28a/12, 28a/13, 28a/14, 28a/16, 28a/16, 28a/16, 28a/17, 28a/18, 28a/19, 28a/20, 28a/20, 28a/21, 28a/21, 28a/22, 28a/23, 28b/02, 28b/03, 28b/09, 28b/09, 28b/10, 28b/11

[1109]

veca‘ *Ar.* Ağrı, acı, sızı. *krş.* **acı**, **aġrı**, **elem**, **sızı**

şiddet-i v.+dan 25b/21

ḳulaġında olan v.-ı şedīdi 25b/16

v.+ına 25b/09

v.+ını 15a/14, 15a/15, 23b/07, 25a/05, 25a/09, 25a/20, 25a/20, 25a/21, 25a/23, 25b/02, 25b/11, 25b/14, 25b/16, 25b/17, 25b/19, 25b/20, 26a/01

ḳulaġuñ şovuḳdan olan v.+ını 25b/03

[21]

veda‘ *Ar.* Binek hayvanlarının boynuna takılan, deniz kabuğundan yapılmış, beyaz renkli, küçük boncuk.

v. 19b/05

[1]

ve lākin *Ar.* Ama, fakat, velakin.

v. 10a/14

[1]

verdīnec *Ar.* Göz konjonktivasında görülen şişlik veya ödem, kemozis. *krş.* **müverredü'l-‘ayn**

v. 15a/22

[1]

verem *Ar.* Şiş, şişme. *krş.* **şiş**

v. 26a/03, 26a/07, 28a/11

v.+den 19b/01

v.+den olan intişāra 22b/08

v.+den olan ḳulaḳ aġrısı 27b/01

v.+dür 09a/17

v.+e 28a/10

ḳulaġınuñ ardında olan v.+e 28a/13

ḳulaḳ ardında olan v.+e 28a/17, 28a/21

ḳulaḳ eñsesinde olan v.+e 28a/19, 28a/23

ṣabīleriñ ḳulaġı ardında olan v.+e 28a/15

v.-i ḥārreye 25a/03

v.+i 28a/10

ısıçaḳdan olan başda v.+i 09b/01

ısıçaḳdan olan göz v.+ine 25a/03

v.+ini 24b/22, 24b/22, 28a/15

gözüñ v.+ini 24b/21

ısıçaḳdan olan v.+ini 24b/23

ḳulaḳ ardında v.+ini 28a/18

[24]

vesvās *Ar.* Kuruntu, şüphe, işkil, vesvese. *krş.* **vasvās**, **vesvese**

ṣāḥibü'l-v. 12a/17

[1]

vesvese *Ar.* Kuruntu, şüphe, işkil. *krş.* **vesvās**

v. 12a/16, 12b/15

v. iden 12a/18

v.-i sevdāviyyeye 12a/17, 12a/22
ısıçaḳdan olan v.+ye 12a/16
sevdādan olan v.+ye 12a/15
v.+yi 12a/21
[8]

veyā *Ar. + Far.* Cümlede bildirilen hususun sayılan birden fazla şey için aynı zamanda söz konusu olduğu durumlarda bunların arasına getirilir, ya da.

v. 05a/09, 05a/09, 10b/04, 11a/07, 11a/20, 13a/16, 13a/16, 14a/04, 16b/10, 16b/12, 20a/14, 20a/14, 22a/14, 23b/15
[14]

veyāḫūd *Ar. + Far.* Yahut, veyahut.

v. 05a/05, 10a/11, 11a/07, 15a/19, 15b/07, 15b/07, 16b/11, 16b/11, 18a/10, 18a/11, 20a/10, 23a/02, 23a/02, 23b/01, 24a/20, 24b/17, 24b/18, 24b/18, 24b/23, 25b/12, 27a/22, 27b/06
ya … v. … 15b/06, 22b/12
[24]

vir- 1. Kazandırmak, vermek.

cilā v.-ür 18a/07, 18b/23, 19a/11, 19b/08, 21b/23
nefʿ v.-ür 05b/08, 06a/12, 07a/16

2. Bir hâli bir kimse veya yerde hâkim kılmak, hasıl etmek.

elem v.-ür 07b/16
zaḥmet v.-ür 24a/15

3. Katmak.

ḳuvvet v.-en 12b/11
ḳuvvet v.-ür 14a/11, 15b/17, 19a/16
[14]

virici Katıcı, katan, verici.

ḳuvvet v. 15b/15
[1]

vücūd *Ar.* İnsan veya hayvan gövdesi, beden, vücut.

v.+ı 10a/13
v.+ınuñ 18b/03
[2]

Y

ya *Far.* 1. Ayrı olmakla birlikte aynı değere sahip iki şeyi veya bir başka seçeneği belirtir, veya, ya da.

y. 05a/10, 07a/02, 07a/07, 07b/15, 17a/06, 19a/20, 19a/23, 19b/01, 21a/14, 22a/13, 22b/16, 24a/19, 24a/19

2. Ya … ya …, ya … yāḫūd …, ya … veyāḫūd … şeklinde tekrarlı bağlaçlar oluşturarak eş görevli ögeleri söz konusu olan durumda seçeneklerden biri olma anlamıyla birbirine bağlar.

y. … veyāḫūd … 15b/06, 22b/12
y. … yāḫūd … 20b/06
y. … yāḫūd … ya … 21a/10
ya … yāḫūd … y. … 21a/11
[18]

yabān *Far.* 1. İnsan yaşamayan, ıssız yer.

y.+da 06a/23

2. (İsim tamlamasında tamlayan olarak kullanıldığında) İnsanlar tarafından ekilip yetiştirilmeyen, doğada kendi hâline yetişen veya yaşayan ürün cinsi.

y. ṣarımsaġı 26a/22, 26b/08

y. ṣarımsaġını 07a/04

y. ṣoġanı 26b/18

y. ṣoġanı-mıdur 26b/19

y. ṭuraḳ otınuñ 28a/05

[7]

yabān gülü *Far. + T.* Gülgillerden iki üç metre yüksekliğinde, dikenli bir ağaççık (*Rosa canina)* ve bu ağaççığın pembe veya beyaz renkteki çiçeği. *krş.* **nesrīn**

y.+dür 27b/16

[1]

yabān ṣarımsaġı *Far. + T.* Zambakgillerden, kırlarda yetişen, koyu yeşil yaprakları bahar olarak kullanılan çok yıllık bir tür bitki, yabani sarımsak. *Allium asealonicum, A. schorodroprasum.*

y. ṣuyu 26b/08

y. ʿuṣāresini 26a/22

y.+nı 07a/04

[3]

yabān ṣoġanı *Far. + T.* Zambakgillerden, soğanından ilaç olarak yararlanılan birtakım maddeler elde edilen çok yıllık bitki, yabani soğan. *Urginea maritima. krş.* **aṭa ṣoġanı**

y. olmaḳ gerek 26b/18

y.-mıdur 26b/19

[2]

yabān ṭuraḳ otı *Far. + T.* Yabani dereotu. *Perideridia americana.*

y.+nuñ ḳurusını 28a/05

[1]

yābis *Ar.* Kuru veya eski tıp anlayışındaki kuruluk özelliğine sahip. *krş.* **ḳuru**

y. 22b/14

[1]

yābise *Ar. Yâbis* sözcüğünün tamlamalarda ortaya çıkan aynı anlamdaki müennes biçimi. *bk.* **yābis**

küzbere-i y. 09b/13

mīʿa-ı y. 07a/12, 13a/09

mīʿa-ı y.+nüñ 07a/10

[4]

yāfūḫ *Ar.* Başın tepesinin ön tarafı, bıngıldak yeri.

y. 05a/13, 05b/12

y.+a 05a/13

y.+ına 06b/02, 08a/17

[5]

yaġ 1. Bileşiminde stearik, palmitik ve oleik asitlerle gliserit bulunan hayvansal veya bitkisel kaynaklı besin maddesi. *(Bu maddede sözcüğün yalnız türü belirli olmayan kullanımları sıralanmıştır.)*

y. 15b/03, 22b/16, 24a/23

eski y.+ı 27a/18

sirke y.+ı 22b/16

y.-ıla 07b/12

y.+la 10b/02, 10b/02, 13b/02

2. Yenilen besinlerin fazlasından, gıdasız kalındığı zaman kullanılmak üzere iç organların etrafında, kas

ve dokular arasında depolanan, deri ve kılları dış etkilerden koruyan hidrokarbonların ortak adı.

ḳaz y.+ı 25b/07

gözüñ üst ḳapaġınuñ y.+ı 24a/13

dişi keçinüñ y.+ını 06a/04

dişi keçinüñ ödüni yāḫūd y.+ını 06a/04

eski ṣıġır y.+ını 25b/22

ḳaz y.+ını 06b/11, 28a/04

ḳazuñ iç y.+ını 27a/10

ṣıġır y.+ını 09b/12

ṭavuḳ y.+ını 25b/13

3. Süt vb. hayvansal ürünlerden elde edilen besin maddesi.

y. 10b/16

ṣarı y.+dur 28a/17

y.+ı 28a/17

4. Bitki meyve veya çekirdeklerinden elde edilen ve genellikle besin olarak kullanılan, yüksek enerji veren madde.

y.+ı 13b/12

acı bādem y.+ı 10b/03, 10b/06, 28a/08

bādem y.+ı 07b/13, 22b/15, 28b/03

bān y.+ı 22b/16

cevz y.+ı 28b/10

eski ṭurp toḫmı y.+ı 25b/10

ḫardal y.+ı 11b/15

ḳabaḳ toḫmı y.+ı 22b/16

kene y.+ı 11b/04

siyāh zeyt y.+ı 28a/22

südligen y.+ı 11b/04

şīrūġan y.+ı 11b/02

ṭatlu bādem y.+ı 18a/11

zeytūn y.+ıdur 09b/07

acı bādem y.+ıla 07b/07, 11b/08, 26b/03

bādem y.+ıla 09b/19, 09b/21, 12b/10, 13a/22

bān y.+ıla 12a/08

ṭatlu bādem y.+ıla 14b/07

turuf y.+ıla 12a/09

zeyt y.+ıla 11b/13, 22a/21, 25a/21, 25b/18

eski zeyt y.+ına 11b/17

pāk zeyt y.+ına 28a/02

bādem y.+ında 28a/08

zeyt y.+ında 26a/23

süglegen veyā kene y.+ından 11a/07

südligen y.+ından 11a/17

zeyt y.+ından 26b/01

y.+ını 11a/07

acı bādem y.+ını 25b/11, 25b/12, 28b/08

acı bādemüñ y.+ını 06a/08

acı ẕerdālī çekirdegi y.+ını 07b/03

bādem y.+ını 10b/08, 14a/19

cevz y.+ını 18a/21

çörek otı y.+ını 08a/19

eski zeyt y.+ını 11a/04, 19a/16, 21a/17

eşek turpı y.+ını 26a/11

ḫardal y.+ını 11a/10, 26a/16

ḫardal toḫmı y.+ını 11b/09

ḫaşḫāş y.+ını 25b/17

ḳabaḳ çekirdegi y.+ını 13a/23

ḳabaḳ çekirdeginüñ y.+ını 04b/21

kene otınuñ y.+ını 26a/11

ṭatlu bādem y.+ını 06b/20, 13a/18

turb toḫmı y.+ını 28a/07

zeyt y.+ını 21a/02, 28b/03

müretteb y.+lar 22b/15

5. Itırlı bitkilerden çıkarılan, bazıları ilaç olarak kullanılan sıvı hâlindeki kokulu, uçucu madde.

gül y.+ı 05a/21, 05b/18, 22b/23, 23a/08, 23b/22, 24b/05, 25a/07

benefşe y.+ıla 05b/11, 08b/07, 09b/17, 24a/22

gül y.+ıla 05a/18, 05b/03, 05b/22, 06a/06, 06a/07, 06b/21, 08a/17, 12a/10, 13b/22, 14b/19, 24b/23, 27a/11, 27b/21, 28a/13

mersin y.+ıla 05b/03, 20b/11

gül y.+ına 06b/16, 25b/15, 28a/23

benefşe y.+ını 07b/13, 13a/18, 13a/23, 18a/11, 23b/03, 25b/19

defne y.+ını 25b/13

gül y.+ını 06b/18, 06b/19, 14b/02, 20a/01, 22b/09

turunc çiçegi y.+ını 11b/10

ʿūdü'l-ḳahr y.+ını 10b/08

[132]

yaġla- Yağ sürmek.

y.-maya 15b/03

y.-sa 05b/18

y.-ya 07b/13, 11a/11, 22b/16

y.-yalar 22b/15, 23b/22

y.-yup 22b/15

[8]

yaḫni *Far.* Bol soğanla pişirilen et yemeği.

y.+sini 18a/15

[1]

yāḫūd *Far.* Veya.

y. 05a/15, 05a/16, 05b/03, 05b/07, 05b/14, 06a/04, 06a/16, 07a/04, 07a/07, 07a/09, 07a/09, 09a/18, 09b/17, 09b/19, 09b/23, 10a/18, 10a/20, 10a/22, 10b/08, 11a/01, 11a/05, 11a/08, 11a/23, 11b/04, 12a/03, 13a/18, 13a/23, 13a/23, 14a/21, 14b/23, 14b/23, 15a/06, 15a/19, 15b/01, 15b/17, 16b/02, 16b/21, 18a/15, 19b/10, 19b/15, 19b/20, 20a/14, 20b/03, 20b/08, 21a/11, 22a/09, 22a/12, 22a/12, 22a/12, 22b/04, 25a/11, 25b/06, 28b/01

ya … y. … 20b/07

ya … y. … ya … 21a/10

[55]

yaḳ- 1. Isı ve ışık yayarak yok olmasını, kül hâline gelmesini sağlamak.

y.-a 15b/23

y.-up 10a/05, 10a/09, 13b/07, 13b/18, 15b/15, 18b/12, 18b/18, 18b/22, 19b/05, 19b/06, 20a/23, 20b/03, 20b/11, 20b/13, 20b/15, 20b/16, 20b/21, 20b/22, 21b/22, 22a/21, 25b/15, 27a/07

2. Tutuşmasını, alev almasını sağlamak.

y.-up 16b/06, 21b/21, 26a/19

3. Bedenin bir yerinde yanığa benzer, acıtıcı, yakıcı bir his oluşturmak.

y.-araḳ 24a/07

[27]

yaḳın 1. Arada az mesafe bulunan.

y. idüp 28b/05

2. Bulunulan yere göre beride olan yer, uzak olmayan yer.

y.+dan görüp uzaḳdan görmeye 24b/12

[2]

yaḳu Tedavi için vücudun bazı yerlerine yapıştırılan, üzerine koyu lapa hâlinde bir madde yayılmış olan bez veya bu iş için özel olarak hazırlanmış eczalı parça, yakı. *krş.* **żımād** (***yaḳu eyle- / yaḳu it-*** Yakı yapıştırmak.)

y. eylese 05a/20, 07b/09

y. eyleye 05b/02, 05b/02

y. ideler 24a/04

y. idene 14b/10

y. idesin 14a/02

y. idüp 11a/17, 13b/12

[9]

yala- Dili üzerinde gezdirmek suretiyle yemek.

y.-r ise 10a/20, 10a/22

y.-rsa 14a/06

[3]

yalat- Yalamasını sağlamak.

y.-alar 10a/16

[1]

yaluñuz 1. Tek, yanında başka bir şey olmadan, yalnız.

y. 09a/06, 28a/22

2. Sadece.

y. 05b/23, 07a/15, 12a/07

[5]

yan- 1. Isı ve ışık yayarak yok olmak, kül hâline gelmek.

y.-mış baḳırdur 19b/07

2. (Isı ve ışık veren şeyler) Çalışır, ısı ve ışık verir durumda olmak.

y.-arken 16a/15

3. Bir yerinde yanığa benzer, acıtıcı, yakıcı bir his duymak.

göz ḳapaġınuñ y.-masını 19b/22

4. Fırın vb. bir yerde yüksek ısıya maruz kalarak kullanılmaya elverişli duruma gelmek, pişmek.

y.-mış 13b/08

5. Bazı etmenlerle işe yaramaz duruma gelmek.

y.-mış ṣafrādan 24a/02

[5]

yaʿnī *Ar.* Anlatılmak, açıklanmak istenen bir hükümden önce "Şu anlatılmak isteniyor ki, demek ki" anlamında kullanılır.

y. 04b/16, 04b/17, 05a/20, 05a/22, 05b/02, 05b/05, 05b/08, 05b/08, 05b/08, 05b/15, 06a/01, 06a/05, 06a/14, 06a/17, 06a/17, 06a/21, 06b/05, 06b/06, 06b/17, 07a/07, 07a/07, 07b/06, 08a/07,

08a/10, 08a/18, 08b/03, 08b/21, 09a/13, 09a/13, 09a/17, 09b/05, 09b/13, 09b/15, 10a/01, 10a/12, 10a/13, 10a/17, 10b/08, 10b/16, 10b/18, 11a/22, 11b/06, 11b/19, 12a/05, 12a/06, 12a/07, 12a/11, 12a/14, 12a/18, 12b/01, 12b/03, 12b/07, 12b/11, 12b/14, 12b/19, 12b/20, 12b/21, 12b/23, 13a/01, 13a/05, 13a/07, 13a/14, 13a/19, 13b/01, 13b/02, 13b/03, 13b/06, 13b/08, 13b/14, 14a/03, 14a/12, 14a/12, 14a/13, 14b/02, 14b/08, 14b/10, 14b/11, 14b/15, 15a/05, 15a/19, 15b/02, 15b/09, 15b/17, 15b/19, 16a/01, 16a/10, 16a/13, 16a/19, 16a/23, 16b/08, 16b/14, 16b/19, 17a/06, 17a/12, 17a/16, 17a/17, 17b/01, 17b/04, 17b/10, 17b/11, 17b/15, 17b/20, 18a/18, 18b/03, 18b/08, 18b/14, 19a/09, 19a/11, 19a/20, 19a/22, 19b/03, 19b/12, 19b/18, 20a/05, 20a/18, 20a/20, 20b/05, 20b/14, 20b/16, 21a/01, 21a/09, 21a/21, 21b/03, 21b/05, 21b/10, 21b/14, 22a/01, 22a/10, 22a/17, 22b/03, 22b/10, 22b/14, 22b/17, 23a/05, 23b/12, 23b/18, 23b/20, 24a/01, 24a/05, 24a/13, 24a/19, 24a/23, 24b/08, 24b/12, 24b/16, 24b/19, 24b/19, 24b/21, 25a/04, 25a/09, 25a/11, 25a/13, 25a/18, 26a/02, 26a/03, 26a/08, 26b/02, 26b/09, 27a/14, 27a/21, 27a/22, 27b/12, 27b/14, 28a/01, 28a/05, 28a/09, 28a/09, 28a/17, 28b/01, 28b/07

[170]

yap- Hazırlamak, meydana getirmek.

y.-sa 08b/21

[1]

yapış- 1. Bir şey bir yere ayrılmayacak şekilde tutunup kalmak.

gözüñ iki ḳapağınuñ arası y.-dı ise 23a/09

y.-masını 23a/06

y.-up 23a/06

y.-ur 24b/09

2. Sıkı sıkı tutmak, bırakmamak üzere yakalamak, sarılmak.

y.-amaz 10a/19

[5]

yapışdur- Bir şeyin bir yere ayrılmayacak şekilde tutunup kalmasını sağlamak, yapıştırmak. (***sülük yapışdur-*** Bazı hastalıklarda kan emmesi için vücudun belirli yerlerine sülük yapıştırmak, sülük vurmak.)

y.-a 17b/17

sülük y.-a 17b/17, 17b/18

sülük y.-duḳdan 17b/17

sülük y.-maġla 17b/23

[5]

yaprak Bitkilerin solunum, özümleme, terleme vb. olaylara yarayan, genellikle klorofilli, şekli bulunduğu bitkiye göre değişen yeşil uzantısı.

y.+ı (yapraġı) 14a/04, 26b/05

ḫaşḫāş y.+ı (yapraġı) 15a/16

ḳabalaḳ y.+ı (yapraġı) ṣuyı 04b/23

nemmām otınuñ y.+ı (yapraġı) 08b/13

nesrīn aġacı ve y.+ı (yapraġı) 07b/01

sögüt y.+ı (yapraġı) ʿuṣāresini 25b/09

sögüt y.+ı (yapraġı) ve budaḳlarınuñ ʿuṣāresini 26b/10

sögüt y.+ı (yapraġı) ve ḳabı ṣuyı 07b/22

tāze yaş ve yeşil ṣarmaşıḳ y.+ı (yapraġı) ve budaḳları ʿuṣāresini 13b/1

yāsemīn y.+ı (yapraġı) 07a/19

zeytūn y.+ı (yapraġı) ʿuṣāresini 22a/15

mersin y.+ıla (yapraġıla) 27b/10

ṣuṣam y.+ıla (yapraġıla) 13a/21

gül y.+ına (yapraġına) 07b/01

gül aġacına ve y.+ına (yapraġına) 27b/17

keras y.+ına (yapraġına) 14a/04

benefşe y.+ını (yapraġını) 20a/07

benefşenüñ yeşil y.+ını (yapraġını) 24b/22

defne y.+ını (yapraġını) 07a/13

incir y.+ını (yapraġını) 20a/01

ḳabaḳ y.+ını (yapraġını) 13a/21

ṣarmaşıġuñ y.+ını (yapraġını) 20a/06

ṣarmaşıḳ y.+ını (yapraġını) 23a/14

sögüt y.+ını (yapraġını) 05a/03

yāsemīn çiçegini yāḫūd y.+ını (yapraġını) 06b/04

ḳarġa dülegi y.+ınuñ (yapraġınuñ) ṣuyını 26a/12

ṭuruf y.+ınuñ (yapraġınuñ) ʿuṣāresini 19a/05

[28]

yar- 1. Ortadan ayırmak, bölmek.

y.-sa 04b/20

y.-up 18a/05

2. Kesip açmak, delip açmak.

y.-alar 18a/20

y.-up 23a/09

[4]

yara Bir dış etkiyle, bir hastalık veya arıza sebebiyle vücutta meydana gelen kesik, yarık veya çıban.

y. 13b/17, 20a/06, 23a/22, 23a/23, 23b/02

y. olsa 27a/23

gözde olan y. 22a/02

y.+dur 23b/18, 24a/01

y.+lar 13b/16

başda olan y.+lar 13b/21

y.+lara 21b/17

başda olan y.+lara 13b/09, 13b/20

reʾsde olan y.+lara 13b/10, 13b/11

ṣulu ve yaş başında olan y.+larına 13b/23

y.+larını 26b/16

ṣabīnüñ başında yaş ṣulu y.+larınuñ 14a/03

y.+larıñ 13b/14

başda olan y.+larıñ 13b/06, 13b/07

gözüñ cildi üzerinde y.+larıñ 21b/14

yaş ve ṣulu y.+laruñ 13b/18

ḳulaḳ y.+sına 26b/10, 26b/13, 27a/01, 27a/03

y.+sını 27a/20

ḳulaḳ y.+sını 27a/12, 27a/17

ḳulaḳ y.+sınuñ 26b/09

y.+yı 13b/11

[33]

yaramaz Kronik, müzmin. *krş.* **azġun**, **müzmin**

y. 07b/17

y. azġun ḳuru göz aġrısıdur 19b/12

y. baş aġrısını 05b/06

y. müzmin göz aġrısından 15b/08

y. olup 17b/15

[5]

yaraṣa Yarasalar takımından, ön ayakları perdeli kanat biçiminde gelişmiş, vücudu yumuşak, sık kıllarla kaplı, iskeletleri hafif yapılı, uçabilen memeli hayvan.

y. ḳuşınuñ üzerinde olan ṣaruca 09a/14

y. necesini 16b/03

y.+nuñ ḳalbini 09a/15

[3]

yarıl- Üzerinde yarık veya yara açılmak. *krş.* **yarul-**

y.-duḳda 16b/17

y.-masına 27b/04

y.-mış ve urulmış ḳulaġa 27b/02

y.-up 23a/05, 23a/10, 23a/13

[6]

yarım Bir bütünün ayrıldığı iki eşit parçadan her biri, bir bütünün yarısı. (***yarım baş aġrısı*** Başın bir tarafında ve genellikle şakak ve göz çukuru bölgelerinde hissedilen şiddetli ağrı, migren. *krş.* **şaḳīḳ**)

y. 25b/07

y. baş aġrısınuñ 07a/12

[2]

yarul- *bk.* **yarıl-**

y.-ur 15a/23

[1]

yaṣdıḳ *bk.* **yaṣduḳ**

y.+uñ (yasdıġuñ) 09a/11

[1]

yaṣduḳ Baş altına koymak veya dayanmak için kullanılan, içi pamuk, yün, ot, kuş tüyü vb. ile doldurulmuş, küçük minder, yastık. *krş.* **yaṣdıḳ**

y. 09a/02, 09a/09

y.+uñ (yaṣduġuñ) 09a/03

[3]

yāsemīn *Far.* Zeytingiller familyasından, güzel koku yapımında kullanılan, beyaz renkli (ender olarak kırmızı veya sarı), çok kokulu çiçekler açan, sarmaşık cinsinden ağaççık. *Jasminum.*

y. çiçegini 12a/12

y. çiçegini yāḫūd yapraġını 06b/04

y. yapraġı 07a/19

y.+i 07a/19

[4]

yaş (I) Doğuştan itibaren geçen ve yıl birimiyle ölçülen zaman.

y.+ında 09b/22

y.+ını 14b/03

[2]

yaş (II) 1. Islak, nemli.

y. ṣulu yaralarınuñ 14a/02

y. ve ṣulu yaralaruñ 13b/18

y. başında olan yaralarına 13b/22

y. ḫurʾıla 18a/18

2. (Bitkiler için) Kurutulmamış veya kurumamış olan. *krş.* **raṭb**, **tāze**

y. budaḳlarıla 23a/14

y. güli 04b/14

y. kişnişüñ 05a/07

y. mersin toḫmı 26b/21

y. ve yeşil ṣarmaşıḳ yapraġı13b/12

3. Yara, sıyrık ve salgılama biçiminde organizmadan akan sıvı. *krş.* **ruṭūbet**

gözine y. ve ruṭūbāt ve ṣu inmeden 15b/11

4. Göz yaşı. *krş.* **göz yaşı**

y.+ı keser şeyleri 17a/01

y.+ını 17a/02

[12]

yaşardıcı Nemlendirici özelliğe sahip veya eski tıp anlayışındaki nemlilik özelliğini kazandıran, yaşartıcı.

y. devālar 22b/14

[1]

yaşlıḳ 1. Yara, sıyrık ve salgılama biçiminde organizmadan akan sıvı.

y. 27a/14, 27a/14

y.+ı (yaşlıġı) 22a/06

ḳulaḳdan aḳan y.+ı (yaşlıġı) 27b/10

2. Eski tıp anlayışına göre maddelerin taşıdıkları varsayılan dört özellikten biri.

eyü y. şey 18a/16

köti y. şeyʾ 18a/16

köti fenā y.+dan 14a/13

krş. **ruṭūbet**

[7]

yat- Uyumak veya dinlenmek için yatağa girmek. *krş.* **yaṭ-**

y.-sa 09a/10, 09a/03, 09a/03

y.-ur ise 09a/11

[4]

yaṭ- *bk.* **yat-**

y.-a 15a/11

[1]

yavaş 1. Etkisi, gücü az olan.

devānuñ keskini ve y.+ı 17a/22

2. Ilık. *krş.* **muʿtedil**

y. ṣu 09b/04, 27a/09

y. ṣuya 21a/21

ısıçaḳ y. ṣu-y-ıla 17a/17

[5]

yavaşlıḳ Etkisi, gücü az olma durumu, etkisizlik.

y.+ı (yavaşlıġı) 17a/23

[1]

yavrı Çok küçük yaşta olan insan veya hayvan, yavru.

bāzū y.+sını 09b/18

gögercin y.+sını 07a/17

ṭoġan y.+sını 09b/17

[3]

yavşan otı Mavi ve beyaz çiçekler açan, çay gibi içilen ve hazmı kolaylaştıran, baş ve kulunç ağrılarına iyi gelen bir bitki. *Artemisia. krş.* **şīḥ**, **yavşan otu**

y. 06a/23

y.+nı 06b/01

[2]

yavşan otu *bk.* **yavşan otı**

y.+dur 14a/20

[1]

yayḳa- (Bir şeyi) Su veya başka bir sıvı ile temizlemek, yıkamak.

y.-sa 08b/19, 15b/14

y.-ya 15a/09, 21a/04, 23b/21

y.-yalar 13b/11, 23a/04

y.-yup 19b/13, 21a/08, 27a/05, 27a/08

[11]

yayḳan- 1. Yıkamak işi yapılmak, su ile temizlenmek, yıkanmak.

y.-mış arpanuñ 09b/02

2. Kendi kendini yıkamak, banyo yapmak.

y.-a 17a/21

[2]

yazıl- Yazmak işi yapılmak, bir söz veya düşünceyi belli işaret ve harflerle bir yere geçirmek.

y.-mış 25a/16

[1]

ye- Ağızda çiğneyerek yutmak. *krş.* **ekl**, **yi-**

y.-dügi 13a/05

y.-meden 11a/01

y.-mege 07a/17, 07a/17, 11a/14

y.-megi 19a/19, 19a/19, 19a/19

y.-mek 05b/13, 10b/15

çoḳ y.-mek 18b/06, 18b/06, 18b/06, 18b/07, 18b/07, 25a/10, 25a/11, 25a/11, 25a/12

y.-mekden 13a/05

çoḳ y.-mekden 17a/12

y.-meye 15a/09, 15a/09

y.-r ise 05b/19, 06b/08, 07a/18, 07b/06, 09a/02, 09b/10, 09b/19, 10a/10, 10b/13, 12b/07, 14b/03, 14b/03, 15b/16, 15b/21, 15b/22, 18a/01, 18a/05, 18a/09, 18b/10, 18b/10, 18b/13, 19b/10, 24a/10

çoḳ y.-r ise 07a/07

y.-rler 14a/18

y.-rse 05b/20, 10b/05, 10b/06

çoḳ y.-rse 07a/06, 14b/04

y.-se 07a/05, 09a/04, 09a/06, 09a/18, 09b/02, 09b/09, 10b/05, 11a/12, 12b/06

çoḳ y.-se 07a/05, 07a/08, 07a/08, 09b/15

y.-seler 09b/21, 09b/21

y.-sün 09b/03, 10b/17, 23b/05

y.-ye 06b/11, 07a/09, 07a/09, 07a/10, 09a/05, 09a/06, 09b/14, 10b/22,

10b/22, 15a/02, 18a/14, 18a/15, 21b/12, 23b/06, 24a/01, 24a/01, 24b/20, 25a/10

y.-yecegi 09b/18

y.-yüp 08b/05, 08b/05, 13a/13

[93]

yedi Altıdan sonra gelen sayının adı ve bu sayı kadar olan.

y. 09a/20, 10b/15, 10b/17, 11a/13, 14b/15, 15b/17, 22a/22, 25a/14

[8]

yedür- Yemesini sağlamak.

y.-se 11b/15

y.-seler 12a/18

[2]

yeg Daha iyi, daha üstün, yeğ. *krş.* **evlā**

y.+dür 16b/16

[1]

yel Ağrı, sızı.

y.+leri 14b/05, 14b/07

başda temekkün idüp yerleşmiş ġalīẓ y.+leri 14b/06

ġalīẓ y.+leri 28a/07

ġalīẓ y.+lerini 28a/09

[5]

yemek Yenmek için pişirilmiş, hazırlanmış yiyecek, aş, taam. *krş.* **ṭaʿām**

y. 23b/05

[1]

Yemen erigi *Ar. + T. bk.* **helīle-i Kābilī**

Y.+dür 09b/06

[1]

yeñ Giyecek şeylerin kol kısmı, yen.

y.+ine 12b/17

[1]

yeñi 1. Üzerinden çok zaman geçmemiş olan, bayatlamamış olan. *krş.* **cedīd**, **tāze**

y. 07b/12

2. Öncekinden sonra olan, sonra gelen.

y.+sine 10b/10

3. Az zaman önce.

y. 16b/12

[3]

yeñile- Eskisinin yerine yenisini koymak, yenilemek. *krş.* **tecdīd**

y.-mek 10a/05

y.-ye 24b/06

[2]

yer 1. Bir nesne veya kimsenin kapladığı yahut kaplayabileceği boşluk, bulunduğu mahal.

y. 20b/09

y.+de 15a/02, 15a/03, 15a/03, 23b/18

y.+den 15a/02

y.+e 20b/04, 20b/12, 26a/07

y.+inden 20b/01

y.+lerine 05a/13

2. Ayakla basılan, ayakların altında bulunan yüzey, zemin.

y.+de 12b/18, 12b/20

3. Vücudun herhangi bir bölümü.

y.+i 11a/22

y.+inde 11a/23

4. Bölüm, kısım.

y.+e 11a/04, 11a/07, 12a/11

y.+i 10a/13, 20a/11

y.+idür 11b/22

y.+inden 05b/01

y.+ine 05b/02, 11b/09

y.+leri 11a/06

y.+lerine 05b/12, 06b/02

krş. **maḥall**, **mekān**

[27]

yerine Bir şey veya kimsenin yerini tutmak üzere.

y. 16a/02, 16a/05, 20b/03

[3]

yerleş- Kalıcı duruma gelmek, sürekli-lik kazanmak. *krş.* **temekkün**

y.-di ise 13a/01

y.-miş 14b/06

[2]

yeşil 1. Sarı ile mavinin karışmasından ortaya çıkan, bitki yapraklarının çoğunda görülen renk veya bu renkte olan.

y. 05a/11, 14a/04, 15a/16, 16b/12

y.+dür 06a/18

2. (Sebzeler için) Kurutulmamış veya kurumamış olan, taze. *krş.* **tāze**

y. kişnic 07a/23, 12a/15, 28a/22

y. ola 20a/07

y. ṣarmaşıḳ 13b/12

y. tāze kişnic 25a/05

y. tāze küzbere 14b/12

benefşenüñ y. yapraġını 24b/22

3. (Meyveler için) Daha olmamış, ham. *krş.* **tāze**

y. mersin 24b/11

[14]

yeyici Etrafındaki etleri çürütüp mahveden. *krş.* **ekkāle**

y. devāʾ 24b/07

y. ʿilācdur 24b/06

[2]

yılanbaşı Atların takımlarına süs olarak takılan bir deniz böceği kabuğu.

y. 19b/05

[1]

yılġun Ilgıngillerden, Akdeniz bölgesinde yetişen bir ağaç veya ağaççık cinsi, ılgın. *Tamarix.*

y. aġacından 10b/11

[1]

yırt- Parçalamak.

y.-ar 23a/22

[1]

yırtıl- (Hılt, şiş, ağrı vb.) Dağılmak, çözülmek, yok olmak.

y.-maz 20a/16

[1]

yi- *bk.* **ye-**

y.-r ise 12a/04, 15b/19

y.-se 09b/18, 10a/10

y.-ye 22b/07

[5]

yigirmi On dokuzdan sonra gelen sayının adı ve bu sayı kadar olan, yirmi.

y. 10b/10

[1]

yine Bir daha, tekrar, gene.

y. 08b/02, 16b/01, 17b/18

[3]

yoġ *bk.* **yoḳ**

y.+sa 05a/09

[1]

yoġur- Hamur durumuna getirmek için üzerine basa basa karmak. *krş.* **ḫamīr eyle-, ḫamīr it-**

y.-duḳdan 11b/16

[1]

yoġurt Maya katılarak koyulaştırılmış beyaz, kıvamlı bir süt ürünü.

y. 10b/16

y.+a (yoġurda) 10a/11

y.+undan (yoġurdundan) 28a/16

[3]

yoḫsa Soru cümlelerinde kesinlik kazanmamış iki fikri anlatan kelimelerin arasına getirilir, yoksa.

y. 26b/19

[1]

yoḳ Bulunmayan, mevcut olmayan. *krş.* **yoġ**

y.+dur 10a/10, 18a/16

[2]

yol İçinden bir sıvı akan kanal.

dimāġuñ y.+ını 14a/09

[1]

yol- Kuvvetle çekip koparmak, yerinden çıkarmak.

y.-up 20a/23, 20b/02

[2]

yolun- Yolmak işi yapılmak, çekilip yerinden çıkarılmak.

y.-an 20b/01

[1]

yoşuñ Çoğu sularda, ağaç veya taşların üzerinde yetişen tallı bitkilerin ilkel yapıdaki örneklerine verilen genel ad.

şu y.+ı 05a/11, 05a/13, 15a/15

[3]

yufḳa İnce.

y. deridür 16a/20, 16a/21

[2]

yuḳarı *bk.* **yuḳaru**

(Yazı ve söz için) Daha önceki kısım, üst.

y.+da 13b/13, 28a/11

[2]

yuḳaru 1. Bir şeyin aşağı kabul edilen kısmına göre üstte kalan tarafı veya bu tarafta bulunan kısmı, yukarı.

y.+sına 23a/04, 26a/05

2. Bulunulan yere göre seviye bakımından daha yüksekte olan veya daha yüksek kabul edilen taraf yahut bu tarafta bulunan şey.

y.+ya 22a/14

3. (Yazı ve söz için) Daha önceki kısım, üst.

y.+da 09b/11, 11a/18

4. Üst tarafa doğru.

y. 20b/20

aşaġa y. 19b/02

krş. **yuḳarı**

[7]

yular Hayvanı çekmek veya bağlamak için başına takılan ipten dizgin.

y.+larına 19b/06

[1]

yum- Sıkıp kapamak.

y.-ar 18a/11

y.-ar ise 18a/10

y.-maya 17b/05

y.-up 18a/10, 24a/15

[5]

yumrı Biçimi yuvarlak ve şişkin olan. *krş.* **yumru**

y. 23a/03, 23a/19, 26a/05

y.+ca 11b/22

[4]

yumru *bk.* **yumrı**

y. 12b/12, 23b/16

[2]

yumşadıcı Sertliği gideren, gevşetici özellikte olan, yumuşatıcı.

y. 23a/12

y. devālar 22b/22

[2]

yumşaḳ 1. Üzerine dokunulduğunda çöken, çukurlaşan, eski biçimini kaybeden, yumuşak.

y. 23b/12, 23b/14

y. olduḳda 08a/20

2. Katı ve sert olmayan, kolay kesilen, kolay çiğnenen, kolay işlenen.

ekmek içi y.+ını (yumşaġını) 17a/15

3. Hafifçe, yumuşakça.

y. 10a/07, 10a/15, 11a/03, 18b/16

[8]

yumurṭa Kümes hayvanları ve özellikle tavuk tarafından yumurtlanan, beslenmede çok önemli bir yeri olan, kabuklu besin maddesi.

y. aġıla 19b/20, 22a/07, 26a/07

y. aġını 20a/08

y. beyāżıla 06a/21

y. beyāżını 23b/07

y. ṣarısı 25a/06

y. ṣarısıla 24b/04

y. ṣarısıla beyāżını 22b/08

y. ṣarısını 20b/18

y. ṣarusıla 25a/08, 26a/13, 27b/13

y. ṣarusına 23a/08

y. ṣarusını 14b/19, 24a/22

y. ṣarusını beyāżıla 27b/05

bişmiş y. ṣarusını 24b/20

rufadan y. 24a/01, 24a/10, 24a/10

y.+nuñ beyāżını aḳını 23b/03

y.+yı 24b/23

çig y.+yı 28a/23

[24]

yumurṭla- Yumurta vermek, yumurta doğurmak.

y.-duḳda 18b/15

[1]

yut- Ağızda olan bir şeyi boğazdan aşağı indirmek.

y.-up (yudup) 14b/16

[1]

yuvarlaḳ Top veya küre biçiminde olan.

y.+dur 14a/07, 17b/11

[2]

yuvarlan- Kendi üzerinde döne döne hareket etmek.

y.-a 12b/19, 12b/20

[2]

yüñ Koyun, keçi, deve vb. hayvanların vücudunu örten, dokuma sanayiinde, yatak, yastık ve yorgan yapmakta kullanılan tüylere verilen isim, yün.

diftik y.+ini 11a/05

ḳoyun y.+ini 15a/11

[2]

yürek İki akciğer arasında ve biraz solda bulunan, vücudun her yanından gelen kirli kanı akciğerlere ve oradan gelen temiz kanı da vücuda dağıtan organ, kalp. *krş.* **ḳalb (I)** (***yürek ṭamarı*** Atardamar. *krş.* **şiryān**)

y. ṭamarı 08a/14, 21b/19

y.+e (yürege) 08a/13, 21b/19

ḫorūs y.+ini (yüregini) 10a/01

[5]

yüri- Adım atarak ilerlemek, yürümek.

y.-dükde 24a/08

[1]

yüz (I) Doksan dokuzdan sonra gelen sayının adı ve bu sayı kadar olan.

y. 11b/22

dört y. 04b/11

[2]

yüz (II) Başın, üzerinde alın, kaş, göz, burun, yanaklar, ağız ve çene bulunan ön kısmı, surat, çehre. *krş.* **ṣūret**

y.+i 08b/09, 16b/02

y.+i gözi egilinmenüñ 10b/07

y.+inde ise 11b/08

y.+inde olan iḫtilāca 11b/08

y.+ine 09b/17, 22b/15

y.+ini 08b/19, 15a/08, 21a/04, 23b/21

[11]

yüz- Kol, bacak, yüzgeç vb. organları hareket ettirerek suda ilerlemek.

çoḳ ṣuda y.-mekden 10b/04

[1]

yüzerlik Sedef otugillerden, acı tohumları susama benzeyen, beyaz çiçekli, çok dallı, halk arasında tütsü olarak kullanılan sıcak bölge bitkisi, üzerlik. *Peganum. krş.* **ḥarmele**

y. otı 11b/06

y. otını 06a/09, 12b/16

[3]

yüzük Parmağa takılan, genellikle altın, gümüş vb. madenî halka.

y. 10a/04

y.+i (yüzügi) 10a/05

[2]

Z

żabṭ *Ar.* Akılda tutma.

ż.+ında iken 09b/05

[1]

zāc *Far.* Kükürt ve demir bileşimi, demir sülfat, zaç.

z.+a 18b/19

z.+ı 18a/19

[2]

żaʿf *Ar.* Zayıflık. (***żaʿf-ı baṣar*** Uzağı görememe, miyopluk.)

ż.-ı baṣar 22b/05, 24b/13

ż.+ı 18b/09

göz ż.+ınuñ 18b/03

[4]

zaʿfirān *Ar.* Süsengillerden, baharda çiçek açan, soğanlı bir kültür bitkisi *(Crocus sativus)* ve bu bitkinin tepeciklerinin kurutulmasıyla elde edilen, bazı yiyecek ve içeceklere tat, koku ve sarı renk vermekte kullanılan toz, safran.

z. 06a/10, 09a/03, 10b/22, 14a/21, 14b/19, 17b/09, 18a/06, 24a/04, 24b/07, 24b/10, 25a/07, 25b/07

z. çiçegini 09a/04

z.+ı 07a/14, 09b/03, 15b/10, 15b/16, 17a/04, 17a/10, 22a/09, 22a/19, 22b/10, 26a/03, 26a/03, 28a/16, 28b/09

z.+uñ telini 19b/09

[27]

ẓāhir *Ar.* Kesinliğe yakın bir olasılıkla, muhakkak.

ẓ.+dür 07b/05

[1]

zaḥmet *Ar.* Ağrı, acı, zorluk, sıkıntı.

z. 08a/23, 20a/15, 20a/16, 20a/17, 21a/21

z. virür 24a/15

z.+dür 23a/22

z.+i 11a/03, 11a/06

gözde olan nāṣūr z.+ine 18a/17

[10]

zaḥmetlü *Ar. + T.* Zahmet veren, sıkıntılı, ağrılı, zahmetli.

z. 11a/07

[1]

żaʿīf *Ar.* Yeterli maddi ve fiziki gücü olmayan, güçsüz, zayıf.

ż. baṣara 15b/16

ż. ider 11a/19, 18b/05, 18b/08

ż. olan göz 18b/09

ż. olmadan 23b/05

ż. olup 16a/06

ż. olursa 25b/23

gözüñ ż. olması 22b/05

[9]

żaʿīflik *Ar. + T.* Yeterli maddi ve fiziki gücü olmama durumu, güçsüzlük, zayıflık.

baṣaruñ ż.+ine (żaʿīfligine) 18b/04

[1]

zāʾil *Ar.* Devamlı ve kalıcı olmayan, sona eren, yok olan, ortadan kalkan.

z. olur 12b/20

[1]

zamān *Ar.* 1. Bir olayın ya da eylemin gerçekleştiği başlangıç ve sonu bulunan sınırlı süre, an, vakit.

çoḳ z. 08b/17

her z. 07a/17, 07b/17, 10b/03

vāfir z. 08a/21, 19a/07, 20b/05

2. (-diği, -eceği zarf-fiilleri ile birlikte) Aynı zamanda, eş zamanlı olarak.

z.+da 21b/16

3. Kez, defa.

çoḳ z. 23b/02

krş. **vaḳt**

[9]

żamġ *Ar.* Bazı ağaçların kabuklarından sızdıktan sonra renksiz veya sarımtırak renkte katı bir madde hâlini alan camsı yapıştırıcı madde, zamk.

ż.-ı ʿArabī 07b/19, 24b/07

ż.-ı ʿArabīyi 17a/09, 17a/14, 19b/21

ż.+dur 07a/11

aġacuñ ż.+ıdur 07a/11, 10b/01

[8]

żamġ-ı ʿArabī *Ar.* Akasya ağaçlarının gövde ve dallarından akan öz suyun havada katılaşmış şeklinden ibaret kahverengi, şeffaf, yapışkan madde, Arap zamkı.

ż. 07b/19, 24b/07

ẓ.+yi 17a/09, 17a/14, 19b/21

[5]

ẓann *Ar.* Gerçeğini bilmeden ihtimal üzerine hüküm verme, bu yolda verilen hüküm, sanı, zan.

ẓ. 08a/04

ẓ. ider 11b/01, 19b/16, 27a/15

[4]

żarar *Ar.* Bir kimse veya şeyin sebep olduğu kayıp, kötü sonuç, ziyan.

ż. 25a/15

ż. iden 25a/10

ż. ider 09b/09, 10a/10, 15a/20, 25a/10, 25a/11, 25a/11, 25a/12, 25a/12, 25a/17

z.+dur 09b/08, 09b/09, 25a/12

ż.+ı 10a/10

ż.+ı daḫı artıḳ olur 15a/21

ż.+ı olmaz 22a/14

[17]

żararlı *Ar. + T.* Zararı dokunan, zarar veren.

ż. 18a/15

[1]

ẓarf *Ar.* Kap.

gümüş ẓ.+a 18b/23

[1]

zāʾyid *Ar.* Fazla, artık, zait.

z. olan 20b/02

laḥm-ı z.+den 23a/16

[2]

zāʾyil *Ar.* Yok olan, ortadan kalkan, zail.

z. ider 08b/15

z. olup 08a/05, 12b/19

z. olur 17b/13

[4]

zehn *Ar.* Hafıza, bellek, zihin.

z.+ini 09b/12

[1]

zehr *Ar.* Çiçek.

z.+ü'l-ḳarʿ 14b/20

[1]

zekāvet *Ar.* Çabuk anlama ve kavrama yeteneği, zekâ.

z.+ini 09b/12

[1]

ẕeker *Ar.* Erkeklik organı.

istirḫā'-i ẕ.+e 11b/23

ẕ.+i 11b/20

[2]

zencār *Far.* Tıpta kullanılan bir tür pas, bakır pası.

z. 23a/16, 23a/17, 24b/06

[3]

zencebīl *Far.* Zencefilgillerden, Malezya ve Hindistan'da yetişen, kamış görünüşünde çok yıllık otsu bitki *(Zengiber officinale)* ve bu bitkiden elde edilen toz biçimindeki baharat, zencefil.

z. 08b/05, 08b/05, 11b/05, 13b/05, 14a/14, 15b/20, 19b/11

aḳ z. 16a/04

[8]

ẕerdālī *Far. bk.* **ẕerdālū**

acı ẕ. çekirdegi yağını 07b/03

[1]

ẕerdālū *Far.* Akdeniz ülkelerinde yetiştirilen küçük meyveli kayısı ağacı türü *(Armeniaca vulgaris)* ve bu ağacın sarı, etli, tatlı, çekirdeği acı meyvesi, zerdali. *krş.* **ẕerdālī**

ẕ. naḳīʿ i 08a/07

naḳīʿ-i ẕ. 08a/08

ẕ.+nuñ naḳīʿ inden 08a/08

ẕ.+yı 08a/07

[4]

zerḳe *Ar.* Göz küresi içinde dolaşan sıvının ya fazla salgılanması veya boşalmasının engellenmesi sonucunda ortaya çıkan ve göz içi basıncının artmasıyla kendini gösteren hastalık, göz tansiyonu, karasu, glokom. *krş.* **göklik**

z. 22a/17, 22a/20

z.+ye 22a/20

[3]

zernīḫ *Far.* Arsenik, zırnık.

ḳırmızı z.+i 26b/16

[1]

zerrīn ḳadeḥ *Far. + Ar.* Bir tür nergis. *Narcissus poeticus. krş.* **nercis**

z. 14a/04

[1]

zeyt *Ar.* Zeytin yağı. *krş.* **zeytūn yaġı**

z. yaġıla 11b/13, 22a/21, 25b/18, 25a/21, 26a/23

z. yaġından 26b/01

z. yaġını 21a/02, 21a/17, 28b/03

eski z. 09b/07

eski z. yaġına 11b/17

eski z. yaġını 11a/04, 19a/16

pāk z. yaġına 28a/02

siyāh z. yaġı 28a/22

[15]

zeytūn *Ar.* Zeytingillerden, Akdeniz ülkelerinde yetişen, uzun ömürlü bir ağaç *(Olca sativa)* ve bu ağacın yüksek besin değeri olan yağlı meyvesi, zeytin. (***zeytūn yaġı*** Zeytin tanelerinin sıkılması ile elde edilen bitkisel yağ, zeytin yağı. *krş.* **zeyt**)

z. yaġıdur 09b/07

z. yapraġı ʿuṣāresini 22a/15

ṭuzlu z.+ı 27a/17

[3]

żımād *Ar.* Yakı. *krş.* **yaḳu**

ż. 28a/11

ż. eylemek 11b/14

z. eyler ise 12a/08, 26a/03

ż. eylerse 08b/14

ż. eylese 04b/16, 04b/19, 04b/20, 05a/02, 05a/04, 05a/05, 05a/22, 05b/05, 05b/07, 05b/09, 05b/10, 05b/13, 05b/14, 05b/22, 05b/23, 06a/07, 06a/22, 06b/01, 06b/03, 06b/05, 06b/06, 06b/13, 06b/18, 07a/14, 07a/16, 07a/19, 07b/02, 07b/06, 08a/02, 08a/15, 08a/20, 08b/02

ż. eyleseler 04b/23

ż. eyleye 06b/11, 10b/21, 13b/14

ż. eyleyüp 04b/21

ż. ide 05a/14, 16b/23, 20a/09, 25a/08, 26a/07, 28a/19

ż. ideler 13b/16

ż. ider ise 07a/20, 13a/12, 13b/21, 14b/19, 14b/22, 17a/11, 18a/18, 19b/17

ż. iderse 04b/19, 05a/01, 05a/19, 06a/03, 06a/04, 06a/05, 06a/06, 06a/09, 06a/09, 06a/11, 06a/14, 06b/02, 06b/09, 06b/09, 06b/11, 06b/12, 06b/14, 06b/16, 06b/20, 06b/22, 07a/20, 07b/04, 07b/08, 08a/11, 08b/07, 08b/11, 08b/20, 09a/05, 09b/01, 11b/02, 11b/06, 11b/14, 11b/16, 12a/04, 12a/07, 12a/13, 13a/09, 13a/11, 14b/18, 14b/18, 15a/15, 15a/17, 15b/04, 15b/10, 15b/11, 16b/22, 17a/14, 18b/01, 20a/11, 22a/08, 22b/07, 22b/09, 22b/10, 23a/01, 24b/11, 24b/21, 24b/21, 24b/22, 24b/23, 25a/02, 25a/03, 25a/03, 25a/05, 27b/04, 27b/06, 28a/10, 28a/13, 28a/14, 28a/15, 28a/16, 28a/17, 28a/19, 28a/21, 28a/22, 28a/23

ż. iderseler 12a/11, 13b/20

ż. iderseñ 14b/09, 20a/06, 20a/08, 20a/08

ż. idüp 6b/07, 8b/03, 13b/11

[141]

ẕi'b *Ar.* Kurt. *krş.* **ḳurud**

ẕ.+üñ ḳılından 09a/13

[1]

zibil *Ar.* Pislik, dışkı. *krş.* **ḫur'**, **neces**

fārenüñ z.+ini 20b/14

[1]

zift *Ar.* Katran ve diğer organik maddelerin buharlaşmasından veya damıtılmasından elde edilen, kolay kırılan, az ısı ile eriyen, katı, siyah, parlak madde, karasakız.

z. 13b/21, 13b/22, 21b/04

[3]

ziġala Günlük, karagünlük, sığla yağı. *krş.* **günlük**, **ḳara günlük**, **mī'a**

z. 14a/22

[1]

ẕikr *Ar.* Anma, söyleme, sözünü etme, zikir. (***ẕikri geç-*** Adı anılmak, adı söylenmek.)

ẕ. olınan 21b/07

ẕ. olındı idi 13b/13

ẕ. olsa 05a/08

ẕ.+i geçdi 09b/11

[4]

zīrā *Far.* Çünkü, şundan dolayı.

z. 15a/03, 15a/14, 15a/23, 15b/13, 19a/23, 21b/10

[6]

ziyāde *Ar.* 1. Fazla, artık, çok.

z. 15b/06, 16a/01, 20a/19

z. ider 12b/14, 14b/02, 14b/02, 14b/04

z. idüp 09a/05

z. olup 09b/09, 11a/20

z. olur 07b/15, 19a/21

2. Çokça, fazlaca.

z. 14b/20, 28a/14

krş. **artuḳ**

[14]

ziyādelik *Ar. + T.* Fazla olma durumu, fazlalık. *krş.* **artıḳlıḳ**

z.+inden (ziyādeliginden) 13a/03

[1]

ẓufr *Ar. bk.* **ẓufra**

ẓ. 16a/21

[1]

ẓufra *Ar.* Göz pınarındaki ince derinin gözü perdeleyip kaplaması şeklinde beliren hastalık. *krş.* **ẓufr**

ẓ. 16b/03, 16b/05, 16b/05, 16b/09

ẓ.+ya 16b/04

ẓ.+yı 16b/07

[6]

ẓuhūr *Ar.* Meydana çıkma, baş gösterme, görünme. *krş.* **çıḳ-**, **peydā ol-**

ẓ. etmez 06a/23

ẓ. idüp 21b/15

ibtidāʾ-i ẓ.+ında 15b/05

[3]

ẓulmet *Ar.* 1. Işıksız yer, karanlık.

ẓ.+de 22b/06

2. Işıksız.

ẓ. 15a/02

3. Gözün ışığı algılayamama, görememe durumu.

ẓ.+ini 15b/21, 19b/08

gözüñ ẓ.+ini 15b/20

ẓ.+le ḳarañulıḳ çöküp 16a/05

gözlerüñ ẓ.+lerini 16a/06

krş. **ḳarañuluḳ**

[7]

zülf *Far.* Yüzün iki tarafından sarkan saç lülesi, zülüf.

z. yerinden 05b/01

z. yerine 05b/02

z. yerlerine 05a/13, 05b/12, 06b/02

z.+leri 07b/08, 20a/12, 06a/22

[8]

IV. TIPKIBASIM

بسم الله الرحمن الرحیم رب تمم بالخیر

الحمد لله الذی جعل لکل داء دواء و اعیاه فی النبات و غیرها التی تحیر فی امرها
و عجایب الوانها عقول العقلاء و قصرت لتنوع صورها و قضایاها و اختلاف اشکالها
و اوراقها عن ضبط فوائدها و منافعها افهام الاذکیاء ● و الصلوة و السلام علی سیدنا
محمد الذی زانی باظهار معجزاته امراض من اطاعه بایمانها اما بعد فیقول الفقیر الی رحمة
ربه الغنی محمد بن احمد بلکی لما کان الکتاب المختصر من کتاب التذکرة المشهورة بمنوداث
الامام السویدی رئیس الحکما ما نقله عن نحو اربع مائة حکیم من الاسلام و الیونان
و المرتب علی بیان امراض الاعضاء من الرأس الی القدمین مکتوبا بالالفاظ الوبیة فشق علی بعض
الاخوان المشغول بمعالجة امراض الانس و فقه الله بسجاح و تکاومن استعمله بانتفاعه ان اکثر امراض
الزنگ فاجبته لیسهل الاستخراج مسایله فیتم الانتفاع به و من الله استمد المعونة علی الکمال فحسبنا الله و نعم الوکیل
و فقائم بوکتاب مستطاب خاتمه سنده اسلمی قعدا و اولانان ده ورت یوز مقداری حکیم اردن نقل
اولنوب بوکتابچه ده جمع اولان مسایل مفرده ضاعة الاطباء و بالفاظ عجمیات الکمی او لمعله
مختصر مفید اولدیغون بوکتابه ترجمهٔ مختصر مفیده فی علم الطب تسمیه ایلدم علاج الصداع الحار
استیدن باش اغرسنک علاجی بیاننده در اگر باشنده باش کوی بوزایله غلبه یوب هم قوتلنه اسیجقدن
باش اغریسی کیده رو مزاره قدر سیوندوررد اگر قوده کلی شرابایله قیندب باشنده اوررسه بوزایله غلبه
اسیجقدن باش اغریسنه نافعدر رد اگر قنه سیجکلی سیجقی ایدوب صوایله خمیر ایلیوب باشنده خاوایله یعنی باشنک
اوزرینه قیوب بوزایله غلبه سودهٔ حاری ساکن ایدر یعنی اسیجقدن اولان باش اغریسنه گیده در
اگر قنه سیجکلی کل صوی ایله خمیر ایدوب خاوایله رد وحی بونک کیبدر قبای کسکین سرکه ایله خمیر ایدوب
باشنده خاوایله رد قوتله صداع حاری ساکن ایدر رد اگر بیاض خشخاشی کسکین سرکه ایله باشنده خماد ایدرسه
نافعدر رد اگر خشخاش باشینی یاسه قوتلاسه و پاره لاآرپه اونیله باشنده خماد ایله اسیجقدن باش
اغریسنی ساکن ایدر رد اگر قبق چکرده کینک یاغی باشنده خماد ایلیوب دیر از اچرسه و براز بوز تونک
دلیکنه قوسه صداع حاری یه نافعدر رد اگر قبقلق قابنی صویوب کفایت قدر اولی قبه غل صوینی آلوب
براز زینی اچرسه لرو براز نی باشنده خماد ایله یرصداع حاره نافعدر رد قبقلق یرلرنی صوی بونک گیدر

گیدر رگه باشنده خماد ایدرسه نافعدر رد اگر قبقلق کتاب گی ساده جاوه اوزرینه دیر یان ایله صوینی
صوقوب آلوب باشنده خماد ایله و براز اچیجه صداع حاره نافعدر رد اگر سرکه ایله کول صویله خلط ایدوب سرده
کفایت مقداری اچیجه صداع حاری دفع ایدر رد اگر سوکوت یرلرغنی تازه ۱ بدهٔ قبله یه سحق ایدوب اون
درهم قدر اچرسه صداع حاری گیدرر رد اگر بنفشه دکوب اون درهم قدر اچرسه رو کفایت قدر باشنده خماد
ایله سه دقه قول صداع حاری دفع ایدر رد اگر قطونا تخمینی سرکه ایله یاخود کول صویله باشنده خماد
ایله سه صداع حاری دفع ایدر رد اگر قوردوکشنیجی ۲ درهم اوچ درهم مشکر ایله سقوفا ایدوب باشنده اورسه
نافعدر رد اگر باش کشنیکی عصاره سنی بورنه استنشاق ایله سه بورنه جکنه فایدر یوکتابک خاتمه سنده
کلورکه اگر کشنیج مطلق ذکر اولانلرده اچمشی درواتو تخمی دکلدر غفلتاولنمه عصاره
ندر دیسک مثلا براوقه یاسیجکلی یاخود بغیر سنه دی دکوب صوینی آلوب اگر صویی یوغنه صوسیوب دکوب
صوینی صقوب اول صوی قیندره شو لقدر که قیه یاکی اولور یاخود غلیظ رقی اولور یوکتابک خاتمه
دیر اغفلت اولنمه طلب تورکه صوبوصمق اولر که صوبیلک اوزرینه ایلک کبی اوزدن اوزدن شیل شیل سنه در
اندن کفایت قدر آلوب اوزرینه کسکین سرکه سیوب آلنه و آلنک ایکی طرفه قولاق ایله کوزلرایسی
اولان زلف یرلرینه و باشنک دیه سنه دواول طرفی که یافوغه دیر یرلرینه فوه اول صوبوصمق اگر اوزرینه
سرکه سیله دی ایدی آنی خماد ایده رعجایب نفع ایدوب صداع حاری گیدره اگر لیمون عصاره سنی
یاخود لیمون شرابنی اچرسه صداع حاری دفع ایدر رد اگر غندی نک یقیغنه اچرسه رو فایده ایدوب
اسیجقدن باش اغریسنی گیده در یقیغ نبه دیرلر مثلا غندیبی یاخود قوزاوزومی برکون
برکیچه اصلا دوب تاقوتی صویه جقدقده اول صودن ایده و کلی شرابه یقیغ دیرلر اچرسه
بیراغه دیرلر اگر عصاره سنه دن کفایت قدر یغی کول یاغیله براز خلط ایدوب اچرسه صداع حاری
گیده رد اگر سرکه دکافوری و سرده قوتولوبجوره رادوبنی براز ایدوب باشنده خماد ایدرسه صداع حاری
گیده رد اگر تمور بوقنی سرکه و کول صویله باشنده طلا آیدرسه یعنی باشنک دیه سنک اول طرفنه یاقو
ایله صداع حاری گیده رد اگر کفایت قدر راشیمنی غیر اکشیسندن و کول یاغی و سرکه وصوبراز
آلوب حل ایدوب باشنده خماد ایله سه یعنی بوزایله یغیله صداع حاری گیدرمده تجربه اولانشیلدی
و اگر تخوه قدر آفیون آلوب کسکین سرکه یکزی آق اولانه خالص دوزولتش اولا بولانوق قوزی اولیه

بویه اولان سرکه ده اول نخود قدر آفیونی ازوب حل ایدوب آلنیق بر طرفی زلف یرنده اول طرفه
زلف یرینه وارنجه طلا ایده صداع حاری کیده رو ر یعنی طلا دیمکدر اول محله صیوا یه یاقوا ایده دیمکدر اگر آفیوندن
بر درجک قدر آلوب ترسین یاغیله یاخوه کول یاغیله حل ایدوب طلا ایلیه صداع حاره نفع مبرم تدبر جالینوس
دیدیکدر بوندن بیرادلوم مؤدی اولان باشل اغرسینه نافع در دانیقون کندوز کوزل دوادر اگر آفیوندن نخوه قدرینی
معقده قبوب کندوز ایسه قدریدن اولان باشل اغرسینی کیدرر اگر آفیوندن دوجار یه قدر یاشنده خادایله سه یعنی
مرهم کبی ایدوب ازوب یاشنده بوزایده یغله ایسیتمدن اولان مزمن یره مازباشل اغرسینی کیدرر اگر
اریه نکسوتمدن یاخوه اوتمدن کفایت مقداری آلوب اکشی نار صویله حل ایدوب یاشنده خادایله سه
یعنی مرهم ایله صداع حاره فائده ایدوب نفع ویرر اگر اریه نکاوتلغ یعنی طاز ایله سه یعنی قیدر
ایسه کایله یاشنده خادایله سه خوشلغدن حادث اولان صداعی حاری کیدروز اگر غضفری سرکه ایله
قیدوب خادایله سه صداع حاری کیدرر غضفری براصل بویه وزغیری بویه اوزره اگر عوت کدنی بورنه
چکرایسه صداع حاری ساکن ایدر اگر جاریه کدنی بنفشه یاغیله توشرو ب بورنه چکرایسه یجتمدن اولان باشل
اغرسینی کیده رو ر اگر مادول غضاره یعنی آلنیه وزلف یرلرینه وباشنک دیه سنک اوکی طرفنه کیاوفوغ
دیرلر بو محلده خادایله سه یجتمدن باشل اغرسینی ساکن ایدر مادول غ یمکدن دکی بویلدیر اگر غنا
یعنی غنا چرسه یاخود آنه نسنی دکوب کول صویله معجون ایدوب یاشنه خادایله سه یجتمدن
اولان باشل اغرسینی کیده رو ر علاج الصداع الحادث الکائن بمبدء المعدة یعنی یجتمدن باشل
اغرسینی دکی معده اغرسینی ایله یکسیده بروز بولنوایسه علاجی بیانده رو ر اگر بیاض خشخاش
تخمی دکوب صویله سکنجبی دکوب حکمه کفایت قدر اکشی شربت ایله قوشدوب حل ایدوب ایچرسه
صداع حاری کیده رو ر اگر معده کول یاغی ایله یاغله سه دکی یجتمدن باشل اغرسنه هم معده اغرسنی
کیدروب فائده ایدر و بونک کبیدر اگر طلا عدن اول دکی حکمه آرموه یا ایسه صداع حاری ایله
معده اغرسینی کیده رو ر قال جالینوس اگر طلتلو آیواه کفایت قدر نه اکل ایدوب یرسه معده
شرکتیله صداع حاری کیدرر یونی جالینوس دیدی علاج الصداع البارد صوق باشل اغرسینی علاجی
اگر خبرسه کایدازوب خادایله سه صوقدن اولان باشل اغرسنی کیده رو ر اگر سرکه اتیموب کل یاغله
آزدنسه دکی اولدرر یا اگر خبرصویدازوب برازنی ایچوب یاشنه خادایله سه صوقدن باشل اغرسینی کیدرر

کیدرر ربونی بویله جالینوس دیدی حکمادن بسکز نفر کسنه دیدی اگر عوه بخوری کیعنی اوداغیدیر آنی
دکوب صوده اضلدوب برازنی ایچرسه وبرازنی بورنه چکرسه وبرازنی بخوداید وب بورنه توتوسی
ایدرسه وبرازنی یاشنه خادایدرسه صوقدن اولان باشل اغرسینی کیده رو ر اگر دیشی کچنک
اوذنی یاخود یاغنی یاشنه خادایدرسه صوقدن باشل اغرسینه نافعدر اگر دیشی کچی نوکی یاغنی دکوب
سرکه ایله خمیر ایدوب یاشنه خادایدرسه صداع بارده یعنی صوقدن باشل اغرسینی کیده رو ر اگر آجی بادمی دکوب
کول یاغیله حل ایدوب یاشنه خادایدرسه وبرازنی ایچرسه وبرازنی بورنه چکرسه صداع بارده کیده رو ر اگر آجی
بادمی سرکه ایله دکوب کول یاغیله قاریشدروب یاشنه خادایلیه صداع بارده کیده رو ر اگر ودخ آجی بادمی مک
یاغنی سرکه ایله حل ایدوب بورنه توتوسه صداع بارده نافعدر اگر انزن قلنجبو ایدوب قوتله سه صداع
بارده نافعدر اگر بونورکاوتنی دکوب یاشنه خادایدرسه صداع بارده کیده رو ر اگر قره بوبری دکوب خادا
ایدرسه صوقدن باشل اغرسینی کیده رو ر اگر براز دغفران واول قدر مسکاذوب خلط ایدوب بیرازنی
یاشنه خادایدرسه وبیرازنی ایچرسه وبیرازنی بورنه چکرسه وبیرازنی بورنه قودرسه ودخی قوتله سه صوقدن
باشل اغرسینه نفع ویرر بونی جالینوس ودخی غیرکسنه ره دیدیلر اگر اشنیم حنظل کی حنظل قزغه دوکلیدر اشنیم
حنظل دیکدر قزغه دوکلنکل لتیه کرایچی دیمکدر قزغه دوکلنکل الخبیثدن کفایت قدر آلوب بیرازنی ایچرسه
وبیرازنی یاشنه خادایدرسه صداع بارده کیده رو ر اگر آغرو بورون دکلکلرینه یعنی بورون دکلکلرینه بورون دکلکلری دیدکلری
نازیله یعنی بورون دکلکلرینه منع ایدر دوخی نازیله حدوثنه منع ایدر کرکه منع اولوب نازیله اغرسی اگر ریحان کی عصاره
سنده آغرازوب یاخود قزغه دوریحان عصاره سنده آغرازوب بورونه دکه ایچنه بولاشدوروب صوقدن
اولان نازیله کسرا کابر حکمادن اولان ایکی نفر کسنه ره بونی بویله دیدیلر اگر نرجس یعنی نرکس
دیرلر صاریاپراغی دوخی ایچی قوق ایچه وبنیل دیروچیچکلی بیاض وصاریلری اولوب مشهور دیرلر آنی
قوللنسه صوق نازله حادث اولمازدوخی منع ایدر اگر کول قوللنسه اوشطرغه وباشنک اوکی طرفه
کرآنی یاپه دیه سنک حاشیه سنه واول محله قویوب یاغله صوق نازله سی وهم حدوثنه منع ایدر
شکر دنی کول کیدرر کیعنی شکری بوزنه توتسی ایله صوق نازیله نافعدر اگر بمرطرسیاضیله کوزلکی
معجون وسحق ایدوب برپاره کتان بزینه قویوب زلف اری اوزرینه خادایله سه نوازل حدوثنه منع ایدوب
نازلظلمه اقمر الشیخ الجلیل تورکیه یوشم اوتی دیرلر یاپانده بترفاره انوکی قوخشی اوید وغی کیمسه

دلکندن طشره چغر بویوشن او تق قوقله و دکوب باشنک او کسطرفنه خمادایلیه نازلیه فایده ایدر
اگر نفثه عصاره سنی آلوب زلف برلرینه و باشنک یافوخنه خمادایدرسه صوقدن باشل اغرسنی
کیده ردا اگر نسرین قوقله و باشنه خمادایله صداع باردی کیده رنسرین دیدکلری بر چچکدر که
آق کوکل کبیدر لکن برقاچدر و اغاجی کول اغجی کبی دکلدر اگر یاسمین چچکنی یاخود یبرا اغنی
قوقله و باشنه خمادایله یعنی مرهم کبی باشنه نفع صداع باردی ازاله ایدر اگر تورنج قبوغنی قیندب
شکر ایله ایچه و قوقله و باشنه خمادایله صداع باردی یعنی صوقدن باشل اغرسنه کیده رمجربدر اگر خودی
دوکوب کفایت قدر باشنه خمادایدوب هم ایچرسه صداع باردی نافعدر اگر طوروقایه صوبویونمش چوکن
خدلی برایسه صوقدن باشل اغرسنه نافع در مجربدر اگر بوغدای کیه کنی کسکین سرکه ایله
قیندوب باشنه حمامده خمادایدرسه صداع باردی نافعدر اگر صوصمی شتق شراب ایله قیندوب خمادایدرسه صداع باردی نافعدر اگر صوصمک اوتلغنی اسکی شراب ایله قیندوب باشنه
حمامده خمادایدرسه اگر قازیاغنی باشنه خمادایله دخی بیرازبیه صوقدن باشل اغرسنه نافعدر
اگر قنه ثکی کسکین سرکه ایله خمیرایدوب واسچقایدوب باشنه خمادایدرسه صداع باردی نافعدر اگر طوروقایه
اگر طورسنجفنی دوکوب برازایچه و بیرازباشنه خمادایله صداع باردی نافعدر سعنا مکی ده
بونک کبیدر که دوکوب برازایچه و بیرازباشنه خمادایدرسه علاج الصداع الحادث فی حرارة
الشمس کون نشل اسچقدن حادث اولان باشل اغرسنل علاجی بیاننده عصاره و
اگر صوصمک عصاره سنی کول یاغنه قرشدوروب قوقله و باشنه خمادایدرسه حرارة شمسدن
باشل اغرسنه نافعدر اگر قبق چچکنی قوقله سه حرارة شمسدن یعنی کون نشل اسچقدن حادث اولان
باشل اغرسنه نافعدر اگر کول یاغنی قوقله و باشنه خمادایله حرارة شمسدن حادث اولان باشل
اغرسنه نافعدر اگر کول یاغنی کول صوبوینه و بیرازسرکه یه قرشدررسه دخی اعلیدر اگر
طلتلو بادم یاغنی سرکه یه قرشدوروب باشنه خمادایدرسه حرارة شمسدن حادث اولان باشل
اغرسنه نافعدر اگر خشخاش یاغنی سحق ایدوب سرکه و کول یاغیله قرشدوروب
باشنه خمادایدرسه حرارة شمسدن اولان باشل اغرسنه نافعدر و دخی خصیه ایدیه نافع اولان دوا
دندرکه اگر باشل یمتندن بر بیتی دری ایکی برقدنکه لیکنه قبوب اولوه لیکه باشل اغرسنی

طلاء علاج صداع الحادث فی حرارة الشمس آن

اغرسنه بال موعی ایله قیه باشل اغرسمندن شکایت ایدن کسنک اوزرینه اصوب بله سنجه کتورسه
باشل اغرسنی کیده ردا اگر اسذ ایدن برقطعه سنی کذوده کتورسه باشل اغرسنی کیدرر بیان
الامور المصدعة للرأس باشل اغرید یجی شپلر بیاننده ودا اگر مرتجوز ایلیه یاقوقله باشل
اغرسی احداث ایدر اگر بیان حرمانغی بخور ایلیه یاخود قوقله باشل اغرسی کتورر اگر
خردله قوقله ایچرسه باشل اغرسی کتورر اگر طوارق اوتنی چوق یسه باشل اغرسی
کتورر اگر حرمانغی چوق برسه باشل اغرسی کتورر دماغی بخار ایله طولدورر اگر چبلک صوغانی
یابوذ یانتی یعنی کبابنه چوق برایسه باشل اغرسنی کتورر اگر خودمای یاخود طبنی یعنی تارهنی
چوق یسه باشل اغرسی کتورر اگر مچمک چوق یسه باشل اغرسی کتورر و فصلاتی
طولدورر اگر بوی تخمی چبلک یاخود قیندوب بیه یاخود اوتلغنی بیه باشل اغرسی کتورر
اگر کتان تخمنی دوکوب برقچ کره بیه باشل اغرسی کتورر و دخی میعه یابسه نک بخاری
وه خانی باشل اغرسنی ایدر ه میعه ضمغدر که روم دیارنده براصل اغجل ضمغدر سیلان اندکده اخذ
ایدوب طلیخ ایدر لرصافیسنه میعه یابسه دیرلر فصل علاج الشقیقة یارم باشل
اغرسنک علاجی بیاننده در شقیقه باشنک بکی طرفندن برطرفنک اغرسنه دیرر اگر دفنه
پیراغنی اوزره ده قوقله شقیقه نافعدر اگر زعفرانی ازوب قوقله و باشنه خمادایله
شقیقه نافعدر اگر بالکز مسکی ازوب کفایت قدر برازایچه وهم بورنی دلوکنه
قویه وهم قوقله وهم بورنونه چکه وهم باشنه خمادایله نفع ویرر مجربدر که اگر صوقدن
اولورسه شقیقه اگر کوکرجن یاورسنی یمکه ملازمت ایلیه هرزمان آنی یمکه معتاد ایدرسه شقیقه
ایراث ایدر اگر باشنیله وبوینله برابر شقیقه پیدا اولمسنه سبب اولمده دخی قویدر
اگر یاسمین قوقله سه هم باشنه خمادایله شقیقه نافعدر یاسمین یرانغی ده بونک کبیدر
اگر باشنه خمادایدرسه نافعدر اگر کسکین سرکه ایله قنه ثمامیده خمیرایدوب باشنه خمادایدرسه
شقیقه نافعدر اگر تمرهندی کفایت قدر ایچرسه اسچقدن حاصل اولان شقیقه نافعدر اگر
قلندن برازآنی سرکه یارچه بزیکه ایچنه قیوب باشنی اغریان اوزرینه آکوب بلسنجه کتورسه
شقیقه فایده ایدر اگر تازه وشیل کشنیج عصاره سنی برقچ دانه بورنده دانه سنه شقیقه

حاریه فائده اید رشترین اغنی و پیراغی و چکی کول انجمنه و کول پیراغنه بکزراق چکدر
قرمزی تخمی اولور اگر اول چکی قوقولار و باشنه ضماد ایله صوقدن حاصل اولان شقیقه
فائده اید ردنی تجربه اولان سفید دنده آجی زردالی چکرده کی یاغنی بورنه چکرسه هم باشنه
ضماد ایدرسه صوبقدن اولان شقیقه فائده ایدوب کیدورر اگر چوکنی دوکوب صوینی صقوب
اوچ دورت داملا بورنه داملاریرسه صوقدن شقیقه نفعی غایتده ظاهر در اگر کفایته قدر صغیر
حلم یعنی اتنی یرایسه اصحاب شقیقه نافعدر اگر صوصمی قابی ایله دوکوب باشنه ضماد ایلسه شقیقه
بارده نافعدر اگر تفاحی اونتی قیندوب تابولاج کبی اولدقده کفایته قدر آجی بادم یاغیله
قوروشدروب باشنه ضماد ایدرسه صوقدن شقیقه فائده ایدر اگر زلف اری اوزرندن وقولاقلری
ارقه سندن باشنی محکم بغلسه شقیقه کیدر اگر مرتی باشنه صوا یوب یا قوا یا عظیم نفعی وادر صر
الطیادن بعض شقیقه پیدا اولمسی افراطیه استفراغ ندر دیدی تخم چوچق طوغران
نقسایه عارض اولدیغی کبی کرچوچقی طوغر دوقدنصکره چوق قان آقسه اول عورتده
شقیقه حادث اولور انک علاجی باشنی یکی جدیدا ودن کفایت قدر سرکه یاغیله خلط ایدوب
یاغیله هم بادم یاغی و بنفشه یاغنی قوشدروب بورنه چکه وطعامی بلیچ و اوغلق آچ کبی لطیف
اوله غلیظ طعامدن پرهیز ایده علاج البیضه والخوده باشی اغرسنک مزمنی در
ساعت بساعت پیدا اولوب آلمی زیاده اولور دماغکی اورطه سنده یا کلیسنده حادث
اولوب الم ویرر اگر حبة بلسان دکوب باشنه قورسه مزمن باشی اغرسنی کسه صوقدن اوله
نافعدر مزمن دیمکله یکپاره مزهر زمان ساعت بساعت پیدا اولور دیمکدر اگر
کفایت قدر طوزی براز صو بیدا ایدوب باشنه قورسه مزمن باشی اغرسنه فائده ایدر اگر مسهل
شربت ایکبوب استعمال قوی ایله استعمال دنصکره کفایت قدر ضمغ عربی ایله قوشدروب حل آیدوب
باشنه طلا ایلسه مزمن باشی اغرسنی کیده در اگر مزمن باشی اغرسنک سببی صوقدن اولور
ایسه خیاشنبر بابی ایله استفراغ ایلسه باشی اغرسنی کیدر اگر سببی اسیجقدن اولور
ایرسک دماغی قوی ایدروه خی کافور و کول صوی و سکوت پیراغی و قاپ صوی
باشنه طلا ایلیه دماغی قوتلندور و قوی ایدر اگر چوکن صوینه دن اوچ دورت داملا بورنه

بورنه چکه بیضه و خوده کیده در اگر طوزی صوایله حل ایدوب تراش اولدقده نصکره حامده
باشنه ضماد ایله بیضه و خوده کیدر اما سویدی دیدی بوعلة قویدر اکثری صوقدن اولور
بوعلت کثیرا لا قوتلو و ایسچق دوا ایله کیدر دیدی فصل علاج السدر والدوار
بو برمرضدر کرحادث اولدقده باشی ثقیل اغر اولور باشی دونر کوزاری قرار راشیای دونر ظن
بعضلکده عقل دخی زائل اولوب کیدر اگر حبة بلسان ایچر اسه رفع ایدر اگر خوخ و کشنیز کی
اوتلغی درآنی دوکوب ایکدرهم صوینی شکر ایله زوبا یه چرا سه ایسچقدن اولان دوارده فائده اولور
وذرة النوشادری ایچر اکشنیز کبیدر یعنی ذرة الوی صوده اصلدوب قوتی صویه چقدقدن صکره
اول شرابه نقیع ذرة الورد ذرة الوتک نقیعندن کفایت قدر ایچر سه سرا ایسچقدن اولان باشدونمسی
دوکوز قوارمسنی کیده در اگر لیمون صوینی دیمون شرابنه کفایت قدر ایچر سه سر صغوادن اولان دواری
کیده در اگر شم حنظل و غه دوکو ایچندیرا ندن کفایت قدر ایچر سه بلغمدن اولان دواری یعنی باشی
دونمسی دوکوز قوارمسنی کیده در اگر صعتری کوبه کله اوتیدر باشنه ضماد ایدرسه وه خی تیندوب صوینه
حامده باشنه دوکسه فائده ایدوب صوقدن اولان دواری کیده در فصل کاهیچه باشی
دونوب کوز قوارمق شریانات طرفندن اولور شریان اول طمر در کمتحکدر بورکه اولاشور
بورکی طمری در اول طرفدن باشی دونرسه ایکی قولاغکی آردنده شریانین طمر اندن قان
الورسه دوآری کیده در اگر سندن قوقوله و باشنه ضماد ایله ایسچقدن اولان دوآری کیده در
فصل علاج السبات دوخزی بچ بو برآغاو یقدر کمزاجی خوشسل اولیوب چوق اوقیوا یومغه
سبات دیرلر اگر سرکه کول یاغیله قوشدروب برپاره بزه بولاشدروب باشنک یافوقنه قوسه
یعنی باشنک دپه سنه اوکطرفنه قوسه سباته فائده ایدر بو علاج سباتکی الفدره اولور سه اگر چورک
اوتی یاغنه بورنه داملاتسه اوچیخنجی دفعه ده افاقت بولوب سبات مرضندن خلاص اولوب قورتولور
اگر طوزی سحق ایدوب یوشق اولدقده قزدروب ایسچق اکین باشی دویارده علاج ایلسه کیدرر
وافزمان سبات مرضنه کورمزلر امام سویدی نیم مجانمدن راکصاحب سبات اوچ نوبتده اوچ
بورنه مسل چکرسه سباتی کیده رد یدی فصل علاج الجوه بو برعلتدر کمثانه ده قان طلقا
وه خمانوکی علاجی بیانینده در مثانه ده قان وه خمانه ده یکزحمت پیدا اولورلی یاغی صوه و کورمکی

[08b-09a]

فرار روطری کرنبض طریدر حرکة دن کسیلور اگر طوراق اوتونی قیندوب باشنه طلا ایدر سه صاحبنجوده
فائده ایدر ریه بونکی کسیدر اگر بابونج قیندوب باشنه خادایلشه جوده فائیده ایدر بابونج پاپادیه چچکی دراوتونه
یعنی صافقه اخوان دیرلر آنکچچکی صاری اولور بیاض اولور اگر غاریقون باشنه خاه ایدوب کفایت
ایچرسه جوده نافعدر اگر سنبل هندیدن کفایت قدر اودکوب قوتلیوب ایچرسه جوده نافعدر اگر سنای مکی
ایچرسه جوده نافعدر زنجبیل م بونکی کسیدر اگر براز بیوب براز ایچرسه بابونج دخی دخیل کسیدر بیوب ایچرسه
ودخی بونکی کسیدر الکلیل الملک ریحان القبور طوراق اوتی بونلری اودکوب قوتلری صویه چقیرقاینده بتشه
یاغیله قارشدوروب براز اوه اوزرنده اسیدوب اسیجق لکن باشنه خادایدرسه جووی تیز کیده رازالیدر

فصل علاج السبات السهر سبات سهر بنکی علاجی بیانندر دسبات سهری براوزون
اوتیوه درکه بروقتدن آخر وقته دکین اوزار بعض وقتلرده دیوزی شیشه سیاهه حائل اولور دماغده بلغم
ایله صفرا اولدوغیچون دماغ شیشه دخی سبات سهری دیرلر جوق اوقاطلر اوتیونکی سهبی بود ر
اگر تمامکی عصاره سنی سرکه وکول صووی ایله قارشدوروب باشنه خادایدرسه سبات سهری یه فائیده
ایدر تمام دیه کلری برکوزل قوقولو اوتدر قوقوسی مرزنجوش قوقوشنه بکزر مرزنجوش براوتدر که
ریحان القبور دیرلر زاکفده اناطولیده چوق اولور اماتمام اوتنکی سیراغی وبوی اقلای
نفایه بکزر اگر فسطرکه طوپلاق اوتیدرسفده دخی دیرلر اودکوب براز ایچرسه وبراز باشنه خاد
ایلرسه سبات سهریه فائیده ایدر اگر مسکی ازوب بورنه برقچ کره چکسه سبات سهری کیدرر زالیدر
اگر صعتر یده کوندزده وکیجه ده برقچ کره قوقولاسه سبات سهریه نافعدر صعتر بولیدر اذوب ایچرسه جوق
زمان سبات سهریدن بری اولور فصل علاج السهر برمرضدر کهاوتیوه اویویمز
علاجی بیانندر اگر خشخاش تخمی قابه قاینده وب باشنه دوکراسیه اوتیوکتوردر بونکی کسیدر اگر خاشخاش
خاشخاش تخمی ودوکوب قابی ایله قاینده وب آنکی ایله یوزنی بیقه سه اوتیوکتوردر دوخی بونکی کسیدر
اگر بیاض خشخاش تخمی دوکوب آنکله خادایدرسه معتدل اوتیوکتوردر اگر سیاه خاشخاش تخمی
برقچیل یاپسه بیقه کتوردر اگر ارپه قاینده وب حامده نطول ایله یعنی نطول
دیمکله شول صوکه دوالر ایله قاینا دوب علیلک باشنه آزآزه دوکرایوبرا تمکله نطول دیرلر ایمدی آرپه
قاینا دوب صوینی آلوب حامده سسنه صاحبنک باشنه آزآزه دوکسه اوتیوکتوردر اگر ارپه صوینی شکر

غاد ایدر سه اسپچقدن اولان باشده دری کیده رد اما سویدی دیدیر صاحب سرسام کمک اساقل
بدر نشدن لشتر ایله قان آرد دیدی رازی دیدیر صاحب سرسام بیقمش آب یه نمک سوکیفه شکر
ایله قارشدروب غذا ایدوب هرگون آنی یسون دیدی اگر غفرانی فوقلسه سرسامه فائده ایدر هم اوتوذر
وصاحب سرسام قازصوی ایچسون بوش صوایچسون شویله که اغزی طار وکوچک اغزلی قابدن صوره
صوره ایچسون صوسوزلغی کسر باذن الله تعالی فصل فی علاج الانسیان اونوتقصقلق یعنی شی ضبطه
ایکن اونودمغه طوغرو علاجی بیانده در اگر هلیله کابلی کرمی ماریکدر آنی بال ایله یوجون ایدوب سایر سه
نسیانه فائده ایدر اگر اسکی زیتایله کوزینون یاغیدر آنکله باشنی اوغشیدر درسه نسیانه فائده ایدر اگر نعنون
ایله قارشدروب باشنه اوغسلدقی آغلدقدن صوکره چوق جماع ایلمه نسیانی کتورر فره رودخی بونلر کسیدر
کوندوز اوتیوا ویونه نسیان ایراتیدر ضرر در اگر صاحب النسیان ماروللی بسه نسیانی زیاده اولوب ضرا ایدر
اگر صاحب النسیان ازن قلینی یخوایدوب بوزنه توسل ایلسه نسیانی کیدرر اگر قوبون آتینی برابر حفظ قوتی
ونسیانی ازالایدر اگر نسرین کوچکدن کول کیدرر یوقاروده ذکر اولنجدی آنی دوکوب کفایت قدر ایچرسه وحفظ
قوتولارسه حفظ وذکا وقتی قوی ایدر اگر صفر یاغنی کفایت قدر ایچرسه ذهنی آچر کوزل ایدر فصل
فی الامور المحدثة للنسیان یعنی اونوتقصقلق کتورن شیلر بیانده در اگر کربره یابسه که قرو کشنجدر چوق
یسه نسیان کتورر رونسیان کتورن شیلر بیلک پک نوسیدر بونی بویله افلاطون دیدی اگر صوغانی
چوق یسه نسیان کتورر فصل فی علاج المالخولیا یعنی فکر فاسد وخلقه سوء ظن وقوه تحقیق
وتدقیقه دخی دیرلر تقه مشیدن فورقمق بونلر یک علاجی بیانده در اگر تبدق هندی که کمان کره طاشیدر اندن
برچکردکی بنفشه یاغیله اوروب بوردنیه چکه مالخولیایه فائده ایدر اگر طوغان توربنی یاخود
بازوبای اوربنی یسه مالخولیایه فائده ایدر اگر بهمن ایدوب صاحب مالخولیا نک غذاسی وهرکون بیچلی قینی
بیشورکه نصکره بادم یاغیله یاخود بادمی دوکوب یدی ایله قارشدروب تابیرسه غائله فائده
ایدوب تیزاله اولورا گر کول صوغنی شکر ایله ایچرسه مالخولیایه فائده ایدر اگر مادولچیل شیمدن
یسه اوهم بادم یاغیله قینه دوب یسه فائده ایدر اگر مسکاز اوب قوقولوب وهم ایچسه مالخولیایه
فائده ایدر اگر دویه ایکیلی اعظم واقوی سندندر مالخولیایه انفعندندر فائده سی چوق وواداندر بر پارچه
قوزی آتی اگر صفرا غلبه سی قوبون سدی یاخود سدی شکر ایله قارشدروب ایچسه مالخولیای

مالخولیای کیده ر فصل فی علاج الصرع یعنی صرع دیمک جن طوتمه دیرلر اگر خودروس بوزکی مقدار عکل
بوزنه بخوراید وب توتسی ایده رعه فائده ایدر اگر خودسکاوده نی سورمه ایدوب کوزنه چکه فائده
ایدر اگر سیاه کلیک قلیندن مصروعک بوینه آخر ایسه صرع رنجیده فائده ایدر اگر آشه کوکی طرنقیندن
یوزدکی دوزسیجن طوطن کمسنه نک برمغده کتوره برسنیه دکی جن طوتمز هر برسنده تجدید ایدوب
یکیلمک لازمدر سکی یوزکی کیده روب تازه سنی طقنه اگر آشک طرنقی یاقوب سحق غبار ایدوب برمقدار
قدر نیله ایچرسه صرع علتنه فائده ایدر اگر فاره نک قوبروغنی مصروعک باشنه اصار سکاده فائده
ایدر اگر سیاه بویری یونشاق دوکوب سحق غبار ایدوب جن طوطن مصروعک بوزنه مصره ایله
اوفلسه فائده ایدر اگر سوسکی انجیندن صرع اولان حسینک اوزرینه نقیله آصه قوبرصرع عمرنجه فائده ایدر
اگر مصروعک بوزنه انسان قانینه یوب غبار ایدوب قوقلسه فائده ایدر صاحب الصرع اولانلر قوبون آتی
بسه خرا ایدر کچی آتی برابر سه فائده ایدر خرزی بوقدر اگر انفحه ازوب ایچرسه خصوص اگر ایله ازوب ایچسه
فائده ایدر انفحه دیه کلکی سوداوی قوزونک ویاخود اوغلاغک قورصغندن چقان یوغده بکزیاغی
شیدر اگا انفحه دیرلر صرع غائله فائده ایدر فصل فی علاج الاسکته یعنی بویرلرمفلوج
اعضانک حس وحرکتدن تعطیلدر یعنی دماغده اول مرض پیدا اولدقده بونون وجودی هرپری
عروقی آیاغی وباشی اونیمی قالور انچق نفس آلور ودلکن حرکته کلمز بویله اولمغه سکته دیرلر اگر سکته دن
برازسکته اولان کمسنک بوزینه اوطلره فائده ایدر اگر قره بنی یونشق دوکوب مصره ایله بوزینه اوطلره
فائده ایدر اگر صاحب السکته صالنجمه قوبوسه حالا اصلا فائده ایدر اگر صاحب السکته عی الدوام بال یلاده در
غائله فائده ایدر بونی بویله امام سویدیر دیدیر فصل فی علاج الفالج یعنی بویرلرمفلوج
بدنک بر طرفی طوتمز اولمغه فالج دیرلر مثلا صاغ قولی یا صاغ ایاغی یاخود صول طرفی اوبونشق کبی اولوب
قالدروب اندره خرزه یاشه مزبویله اولمغه فالج دیرلر اگر آق فلغل سیاه بیرینک انجیندن اولورانی دوکوب
سحق غبار ایدوب ایچرسه فالجه فائده ایدر اگر خشخم صطلی قارغه دولکی انجیندن ایچرسه یاخود یلانز
ایسه فالجه فائده ایدر حکما دن اون نفر آدم بونی بویله دیدیلر اگر کبوتر سحق غبار ایدوب یالکز ازوب
حل ایدوب کفایت قدر ایچرسه یاخود یلانز ایسه فالجه فائده ایدر بقراط حکیم بویله دیدی اگر آشک توزینکله
عصاره سندن کفایت قدر ایچرایسه فالجه فائده ایدر اگر لوکدن کفایت قدر ازوب ایچرایسه فالجه

مفید و رنگرلو کدید کاری براغمک ضعیف در آنکله قاچ بخچ صابنی پرکید رلرا کر سنبل هندی دن کفایت
قدر سنق غبار ایدوب ایچرسه و برازنی یاغلیدننه آشدوره الشدوره سوب یاغلدهم اووارسه
فائده ایدر اکر اجی بادم یاغی ایچمک ایدوا اوق ایدو حمام هر زمان کتمک ایدیغاتیله قاچ فائده
ایدر اکر چوق صوا یچمک دن و یا چوق صوده یوزمکدن قاچ اولدایسه اکر بوستان خرمشاغنی
بال ایله یسه یا خصوص قاچ اولدوغو قدده ابتدا سنده یرسه خرماق ایله بالی موافق
کلوب شفا بولور اکر اجی بادم یاغی پرقاچ فائده ایدر فصل فی علاج اللقوة بو علتدر
یوزی کوزی اکلتمک علاجی بیانده در کربو مرض قاچلمقدمه سیدر وارادق وارادق
صوکی قاچ دونر اکر عود القهقری کرعاقر قاحادثی درلرعود القهقری یاخود بادم یاغنی قولسه
وه خرما ایچرسه لقوتیه فائده ایدر اکر قاغ دولکی ایچنی کاشیم الخنظل دیرلر کفایت قدر ایچرسه لقوتیه
خرفنه یه اسکیسنه ویکیسنه فائده ایدر اکر قبق چکرده کندن اون چکردکدن یکرمی چکرده کی
وارنجه ایچرلر لقوتیه فائده ایدر جالینوس بویله دیدی اکر بلغون اغمندن کفایت قدر صویله
قایندوب صاحب لقوتیه اول قاینرایکن بخارینه بوغنه اکیلوب باشنی کوکسنی اول بخاره
طوتسه صاحب لقوتیه فائده ایدر اکر صاحب اللقوة بستان خرمشاغی برایسه فائده ایدر
اکر قطرانی قوقالایسه فائده ایدر فصل رازی وهرمس صاحب لقوة حیوان
اتندن وحیواندن چقن شیدن یمک لایقدکلو لمز مرضدن غیدی کون کچمدکچه بالدن
ماعدا دیلیغه حیوان اتندوحیواندن چقن پنیر و یغوردت و یاغ کبی شیلره برهیز
ایدیه مرض اصابت ایدوکی کون مدن بیدی کونه دک آلتیاله برهیز اتمسون بالی یسون
دیمکدر فصل فی علاج التشنج یعنی بو برمرضدر کرسیکزاره عارض اولور سکزار
قصبه لورینوزلورا ول عضوی اوزتمغه چالمکه قادر اولمه آزعلاجی بیانده در اکر کتان
تخمنی دوکوب بال وبال موملی یله قارشدوروب برازاچسه دوب اسپیچق ایکن آشدوره
الشدوره سوره هم ضماد ایدیله قبضاتمش سکره فائده ایدر روطوب تخمنی دوکوب
کفایت قدر بیه شنجه فائده ایدر روغنی کبی ایکنه هم سوره هم بیه شنجه فائده ایدر و برازاز یاغلی
ازوب ایچه تشنج اعتلادن اولورسه فائده ایدر فصل فی علاج الکزاز بو برمرضدر کر

مرضدر کربوزطوکه وورصوقدن حادث اولور یاخود بوزلوشی یمدن حادث وبدن منقبض
اولور علاجی بیانده در اکر کفایت قدر راوند سیحی ایدوب ایچرسه کزازه فائده ایدر اکر قطرانوزدن
دوکوب ایچرکزازه فائده ایدر واکر طوزی یوشق دوکوب کیملایله اصدوب اسپیچق ایکن یچتی
اولان یره بوزایله صاروب بغله سه کزازه فائده ایدر وکفایت قدر اسکی زیتیاغنی
آتش اوزنده اسدوب ایچنه دفتیل یوکنی باتوب یاخود بر پارچه یه باتوب
برازایچه و برازنی آشدوره الشدوره زخم اولان یره اوارسه کزازه فائده ایدر
ویاخود سوزه لکن ویاکنه یاغندن برازایچرسه و برازنخم اولان یره سوب یاغنی سوره
کزازه فائده ایدر فصل فی علاج الرعشه بو برعلتدر کرآبی یاخود باشی حرکت
ایدوب دیرلر علاجی بیانده در اکر خطمی بوداقلرینی قایندوب شرابایله ایچرسه
رعشه فائده ایدر واکر بابونج صوینی ایچرسه رعشه فائده ایدر واکر خردل یاغنی ایکیوکلو کلرینه
سوریه آلتیاله الشدوره یاغیله ودنی بورنده سوره سه رعشه فائده ایدر بونی بویله
جالینوس دیدی واکر چوکنی خردل ایله بسه رعشه فائده ایدر واکر قطرانوزدن کفایت قدر
دوکوب غبار ایدوب بدی کونه دک اسپیچق صوییله هرکون اوچ دفعه ایچرسه رعشه فائده
ایدر انفعدر واکر هرکون عادت ایدوب نمکلو دیدکاری اوتدن یمکه مواظبت ایدرسه رعشه
فائده ایدر واکر صاحب الرعشه نک آشه چوقری بلندن اوزرینه کلنجه اولکسه چوقرینه دوزی
بشیه چکوب مجامعت ایدرسه کرک نشئه اوره سنده بویله بشیه چکرسه نفع عظیم ایدر فائده ایدر واکر
سه لیکن یاغندن برازایچرسه و برازباقلایدوب طلا ایدرسه رعشه فائده ایدر فصل فی تشنج
سببی بیانده در چوق جماع وچوق استفراغ کربو قاروده تقصیر اولندن بو جماع ایله
استفراغ دن هر برای رعشه احداث ایدر راول بشبالغم بدنی ضعیف ایدر رعشه ایرات
ایدر اصلنده رعشه واریسه جماع ایدیه یا استفراغ ایدیه دنی زیاده اولوب رعشه ارطار
چوق اولور ودنی چوق صوایچمکدن ومزاجی قورو اولمقدن رعشه پیدا اولور کاهچه
فصل فی علاج الخدر بو برعلتدر کربریسی اویوشمغه دیرلر انسانک حس
نفسی باطل اولور یاخود حس نفسی نقصان اولوب انحلال حس ایدر کربریسنه

قرنجه کزرطن ایدرا کا او بوشمق دیرلر اگر براز راوند ایچسه جذره فائده ایدر و اگر
تخودی سحق ایدوب خما دایدرسه جذره فائده ایدر و اگر صفراوی وشیره وغی یاغی
برابر قارشدوروب ایچرسه جذری کسه کیده رر و اگر قطراندن براز ایچوب براز نی آشدوره آشدوره
سورر سه جذره فائده ایدر و اگر سنه کلکن یاغی ایچرسه وغی سوسه یه یاخود کنه یاغی ایچرسه جذره فائده
ایدر و اگر کسنبر تخمی براز سحق ایدوب سورمکله جذره فائده اندر و اگر کفایت قدر زخبیل ایچرسه جذره فائده
ایدر و مجربدر و اگر حرمله اوتیدرکی یعنی بوزرنگ اوتی دیرلر اوکوب ایچرسه وغی خما دایدرسه جذره فائده ایدر

فصل فی علاج الاختلاج بو برعلتدر کی انسانلرک اعضاسنی کیمکدر آنونک علاجن بیانندر اگر اختلاج
یوزنده ایسه طوزنه قوشندرا اوتی آجی بادم یاغیله قارشدوروب یوزنده چکرسه یوزنده اولان اختلاج
فائده ایدر و غرغره ایچی یاغنی سکرلیان پرینه آشدوره آشدوره سورر سه لطیف فائده ایدر و اگر
تورپ چیچکی یاغنی سورر سه سکرلیکه غایتله فائده ایدر جالینوس اختلاج چوق سوئنجیده وچوق کسرور
ایدر دفع ایدوب چوق قورقوایدر یا عارض اولور ایدی فصل فی علاج الاستر خاء بو برمرضدر کی
انسانده سکر اینه کسلمدن حادث اولور سکر کسلدیکده اول عضو کوشه علاجن بیانندر
اگر طوبلاق اوتنی سحق غبار ایدوب زیت یاغیله قارشدوروب اول محله آشدوره راق سورسه جم
خما وایدرسه استرخایه فائده ایدر و اگر جالینوس دیدی طوبلاق استرخایه یا یچمک ایله وخما دایلیمک
ایدوسورمک ایله فائده ایدر دیدرسه و خردل یاغی یدوروسه استرخایه فائده ایدر و خردلی دوکوب
زنفل صوبیله غرغره ایدوب یوتمغه قدرصکره استرخایه خما دایدرسه فائده ایدر و حماما چوق کرمک
استرخایه غایتله فائده ایدر و اگر نطرونی اسکی زیت یاغنه قارشدوروب آشدوره راق اوزرینه
سورسه استرخایه فائده ایدر و اگر مرزنجوشک ریحان العبور دیرلر کوزل قوقولو اوتدر نعام قوقوشنه
بکزر آنی قایندوب صاحب الاستر خا آدم نطول ایلیعنی آزآز یاشنه قایندوب دوکسه فائده ایدر
اگر ذکری استرخا اولسه بیله کرسنه کنجی طوتمغه قادر اولماشه کفایت قدر شاب یمانی آلوب دمور
خوداولمش صوبیله قارشدوروب ایچرسه فائده ایدر و بونلک کبیدر یچکاری مسلدر برهم قرنفل
باشکه بویرمجه بریدر رویوزدرهم هنوز صاغلمش اسچقیلیه کچی سکه واون بش درهم شکر
بونلری حل ایدوب قارشدوروب ایچرسلر استرخا ذکره فائده ایدر و مجربدر فصل فی

ق علاج التشنجات بو برمرضدر کی طعامک بوغاری باشنده دماغه چقوب دماغدن نازل اولان
مرضدر کی اکا نازله دیرلر علاجی بیانندر جالینوس آیه راکفایت قدر کرمک سحق ایدوب قوقولو ایوسوده وغی
ایچوب و براز بخور ایدوب توتسه لر صوقدن اولان نازله یه فائده ایدر دیدی و اگر کچکلی شیره وسیاه یغوه
طوئیره قاووردب باشنه خما دایدرسه نازله ی شیره اگر آنی شکره و بادم سحق نه قدر ایله ایسه وکسه
دیهم خشخاش صدره و دیهم نازله بارد یه فائده ایدر یعنی صوقدن اولان نازله ده وغی اوکسه وکه وکوکسن
بر کلیکه یعنی قاطیلغه فائده ایدر و اگر تعلای برکون و برکیچه سرکراه اصلدوب بعده قرودب سحق ایدوب باشنه
خما دایدرسه نازله نک حدوثنی منع ایدر یعنی نازله پیدا اولمغه قومز دیمکدر و اگر یالوکز تعلای دوکوب
باشنه خما دایلیرسه نازله نک حدوثنی منع ایدر و اگر تورپ چیچکی یاغنی یاغیله دوکوب قوقولوشه وراق
سورر سه صوقدن اولان نازله کیده رر و اگر تورپ یاغیله دیه سنه واوکی طرفنه سورر سه صوقدن اولان
فائده ایدر و اگر لاده نی کولی یاغیله حل ایدوب صبیه اوغلانجغلاوکی دیه سنه سورسلر نازله سنه فائده ایدر و اگر
باشنک اوکی طرفنه خما دایدرسلر یعنی لاده نی اول یره قویوب بوزایله یغلیه یعنی صوقدن اولان نازله چکلر آلور
فائده ایدر و اگر قارغه دوکلکی یچی یاچرسلر صوقدن نازله کیده رر و اگر یاسمین چیچکی قوقولاسه وباشنه وغی
خما دایرسه صوقدن اولان نازله فائده ایدر و اگر دائما بلسنچه دمور کورسه باشی خما نازله دن امین اولور

فصل فی علاج الوسواس السوداوی یعنی بو برمرضدر کی انسانده سوداوی اولور علاجن بولورکه
اگر کفایت قدر سنامکی دوکوب ایچه سوداوی اولان وسوسه یه فائده ایدر و اگر مثل کشنیج خشخاش ایچه
ایسچقدن اولان وسوسه یه فائده ایدر و اگر کشنیج تخمی ایچرسه وغی بویله در یا خصوص وسوسه سوداوی
ایله صغراوی قارشوق اولسه و اگر قارغه دوکلکی یچنی ایچرسه وسوسه سوداویه فائده ایدر و اگر صاحب
الوسواس وغی صاحب الجنون یعنی وسوسه ایدن کمسنه وغی دلی اولسه قارتال یعنی یدرسلر
فائده ایدر و اگر موسوس ومجنون اولان کمسنه یه خرد سکر باشنده قوزی جایکی درآیکی
اول ایکی بور نلرینه توتسه ایدوب بخور ایدرسلر شفا بولور و جالینوس بعونی بولیچه
دیدرسه و فرفیون یتمغه دوکوب برقچ کره ایچرسلر نفع سریع وغی وسوسه یه کیده رر و اگر
قابی چقمش قابسز آریه نک اوندن بشوروب اوچ کون بری بری آردنجه ایچسلر وسوسه
سوداویه یه غایتله فائده ایدر و اگر تازه صاغلمش کچی سکدنی هنوز صوومدن ایچقیلیه ایچرسکر

قره سودا اکچکن قرنفل ۲ دیهم ۲ دیهم سنبل ۲ دیهم
ایدوب اچمغه وصباحلین ایچرلر ۲ دیهم
مقداری اکلر ولغم مفیددر

واسواس سودا و بیه فایده ایدر فصل فی علاج السکران حتی یفیق من خماره یعنی
سرخوشه علاج بیاننده درکه سرخوشلغنی کیده رو با فاقت بولور اکر ایوایی صورو ب اسه
عرض اولمقدن منع ایدر و اکر کول صوینی ایچر اسه هم موقولا ایسه خماری کیده ر یعنی
سکران اولمغی و سرخوش لغنی کیدرر و قوزی سدیکمکدن ایچر اول ساعت سرخوش
لقدن قورتلور و الامور المبطیة بالسکر سرخوشلغی کیدرن شیلر بیاننده در اکر آچ قارنه
کفایت قدر ماروللی سیر سرخوشلغی منع ایدر و اکر قورو کشنیز کرشه اب ایچمکدن اول
برا سکاری منع ایدر سرخوشلغی تیز ازاله ایدر فصل فی الامور المسرعة بالسکر یعنی
سرخوشلغی تیز ازاله ایدوب و اهم سرخوشلغی چابق کیده رن شیلر بیاننده در اکر نماز ک
وقتی چیقه دیو خوف ایدوب قورقار ایسه سرخوشلغی تیز کیدرن شیلری وقت چیقمزدن اول
استعمال ایلیه بعض اطبا دیدی باشنه بادم یاغیله عنبر قوسکاری تیز کیده ر دیدی فصل
فی الامور المقویة للدماغ یعنی دماغه قوة ویرن دوالر بیاننده در اکر ریحانی قرنفل یا شیلکه
قرنفلکان باشنده بوبر قدر بیوه روشنه در قوروشدوروب ایچر اسه دماغی قوی ایدر و اکر
کول صوینی ایچوب ایدوب ایچر اسه صوی ایچوی اولان دماغی ایدر قوه ویه هم ایچر اسه و اکر
وطوق بینی وایلکی دماغی قوی ایدوب هم زیاده ایدر فصل فی علاج العشق یعنی
بوسوسه ایده بر مرضدر کی بعضه صورتلری استخوان اوزره دوشنوب فکر ایده حادث اولان
مرضه عشق دیر لر آنک علاجی بیاننده در اکر صاحب العشق یوزرنکی اوفتی دوکوب ایچر اسه
سلامت بولور و اکر ده دون برکنه آلوب عاشقک یکینه اول بلمکسزین بغلار اسه عشقی
کیدر اکر بکسنه ارکله عاشق اولور سه ارکل قطریکی آونه دوغی قوملی توز لو یرده
آکله یعنی یوآرلانه عشقی زائل اولوب کیدر و اکر دیشیه عاشق اولور اسه دیشی قطریکی
آکله دوغی یرده آکله یعنی یوآرلانه عشقی کیدروزائل اولور یوزیله بوبیله ستراطیس
وغیر یلر دیدیلر فصل فی علاج الکابوس یعنی بوبر علتدر کی اویقوده قفسه
طاغ اولور و سی طوطولور و حرکت ایده مز بو مرضک صاحبی و بو مرضه کابوس دیرلر اکر
یعنی اول آدمی اویورکن برآغر بصار کی اصلا حرکت ایده مز اویله اولانه کابوس دیرلر

در یعنی آغر بصقور علاجی بیاننده در اکر آغر بصق تمکن ایدوب باشندی ایسه عاولور بونی بویله
ارسطو دیدی و ابن ماسویه دیدی حرعتک مقدمسی در دیدیلر بو مرضی کوتی خلطلردن تجارب شه مقعد
حادث اولور و کاهجه قانک غلبه و زیاده لکندن حادث اولور دیدی بونک علاجی باجقارندن
قان آلوب و حجامت ایتمکدر و بوکابوس علتلی شول کمسنه لره عارض اولور کی اندوه فساد
هضم اولر یعنی یمکدن معده سی فاسد اولوب بدوکی طعامی هضم ایده مز بویدیلر اولندن
و سرخوش لره عارض اولور و سیاه بوبری دوکوب بال صوینه قاریشدوروب غرغره
ایلیکابوسه فایده ایدوب کیده ر فصل فی علاج برد ارش یعنی باشنه صوق
کمسنک علاجی بیاننده در اکر مرزنجوشی کی برا بو قوقولو اوتلر یحان القبور دخی دیرلر
براز دکوب ایچر اسه و باشنه دخی قویوب ضماد ایدر سه بره ارتشه فایده ایدر و میعه
یا بسته کی کونلکسوکی صافیسیدر کفایت قدر سخی ایدوب براز دخی ایکوب و براز دخی باشنه
ضماد ایدر سه باشنه صوق کمسنه فایده ایدر و اکر قرنفل باشنه کی بوبری مثلا دکرمی شیدر
آنی دوکوب باشنکلاوکی طرفنه کوسه ضماد ایدر سه صوقلانمش باشنه فایده ایدر و اکر
بوی اوتلدن براز بیوب براز باشنکلاکی سه لاوکی طرفنه اکر سه فایده ایدر و اکر سنبل هندی یه
دکوب باشنه اکر سه صوق کمسنه باشنه فایده ایدر فصل فی علاج ام الصبیان یعنی
بوبر علتدر کی صبی بالغ اولدقی چوچق خسته کنی درکه اکا ام الصبیان دیرلر آنونک علاجی
بیاننده در اکر صبی صابیه ضرعه علتلی و یا شنج مرضی و یا خناق عارض اولور سه اکا ام
الصبیان درر علاجی بیاننده در اکر صبی چوچغک یاشنه عورت سودی صاغه ر ام الصبیانه
فایده ایدر و اکر طلتو یا دم یاغنی یاخود بنفشه یاغنی جاریه سودی ایدوب بونونه داملده در
ام الصبیانه فایده ایدر و اکر لبن الاتان کی یعنی اشک سودیدر صبی نک باشنه و بونونه
آلنه وره آلنه وره سودوب یا غیله ام الصبیانه فایده ایدر و اکر صبیتک باشنه کی سودیه
یا تورو ب غرق ایلسه ام الصبیانه فایده ایدر و اکر صوصمه بیر اغیله قبق بیر اغنی قاینده دوشونی
آزآز صبیتک باشنه دوکر ایسه ام الصبیانه فایده ایدر فصل اکر یا دم یا غیله عورت سودینی
بوبر نونه جکر ایسه یاخود قبق جکر ده کی یاغنی یاخود بنفشه یاغنی جاریه سودیله بوبر نونه جکر ایسه

ع یعنی بدیله ایتمکه طول و بر لر لقه

[13b-14a]

ام الصبیان فایده ایدر ام الصبیان صیلیه عارض اولان خناقه دریغه بوغمق و روشنج در

دیدیلور واکر چندیدستر بوبر اجزادر بوفی کفایت قدر براز یاغله حل ایدوب صبی نکبورنوطوتمق

دلیکنه یولسون ده ره ام الصبیان فایده ایدر فصل فی بیان ما یناسب العطاس یغنی

آغسه مق کتورر شدید بیانینده در اکر زکوکمی قرودوب سحق غبار ایدوب برپارچه کتان بوز نه قیوب قوللانسه

کتورر واکر خردل وکوب بوزه یغلیه سحق قرق وقه قدر ایکن الی اووه آغسه یوطوغر نجبیل دخی بویله در اکر آغسه در

اکر کول تخمی دوکوب بورنونکالیکنده یوسه آغسه منع ایدر فصل فی علاج قروح الرأس یغنی

باشنده اولان یاره لرک علاجی بیانینده در اکر اسکه جوزکفانیه یاقوب باشنده اولان قروحه اکر ایسه اوکالدور

واکر قوزه باشی طوغله یاغیه سنه دی دوکوب قروحه اکه راوکولور واکر خردکوب قروح راسه یغنی باشنده

اولان یاره لره اکسه اکر اوکالدوروب طوزی شحم حنظل کرفاغه دوکیدر اکله قرشدوروب

راشده اولان یاره لره قوسه اصاغلدر وحلبه یی دوتخم در سحق غبار ایدوب راشده

اولان یاره لره اکسلرهم قاینوب صوی ایله یاره یی یاپیقیه لرو قایمش یوی خاد ایدوب

بزه یوزوایدیغله لروباغی ایله یاقوایدوب صوایله اکر اوکالدوروتازه یاش وسل صارمه شق

پیرانی وبداقای عصاره سنی که عصاره نیه در لر یوقاریده صداع حاریکعلاجی بیانینده ذکر

اولندی ایدی فلاحاجه ایراد اعاده اول حرمه شق عصاره سنی باشنه خاه ایلیه یغنی بیراکر ایکیلوزنه

قوبوب بزه یغلیه

ازبرسه مبالغه ایله دماغی پاک ایدر **فصل** اگر هنوز صاغلمش قیون سدرنی کفایت قدر ازبرسه دماغی جوهرنی
زیاده ایدر **واگر** کول یاغنی باشنه نطول ایده یعنی آز آز باشنه دوکرسه دماغی ارتور زیاده ایدر
قوتلندرر **واگر** باشنه تمام ایلمش سیر اختیار ایله غائله فائده ایدر **واگر** بادم ایچنی بر آیه **واگر** طاوق یعنی بر سه
چوهرنی دماغی ارتور و قوتلندرر **واگر** فندق چوقن برسه دماغی زیاده ایدر **فصل** فی الاده ویه

المخلقة للرياح من الرأس باشندن یللری تحلیل ایدوب پازالیوب طفیلدن دوالریکی بیانده ور
اگر بزر قوقله باشنده تمامل ایدوب بر شمش غلیظ یللری طاغیدر فائده ایدر **واگر** بزر دانه بورچق قدر قره
الوب طلنوب بادم یاغیله **واگر** ایدوب بورنونه چکرسه دماغی آستی ایدوب قزدورر دماغدن یللری تحلیل ایدر
فصل فی علاج الرمد یعنی کوز اغریسی بیانده **واگر** مرسین تخمنی شوکران ایله ایکوب شیشن کوزک
اوزرینه طاییدر سکز یجمعه اولان کوز اغریسنه فائده ایدر شوکران بالدرانه دیرلر **واگر** قویون ایلکی
کوزوکی وسندن طلاء ایدرسکز طلاء دیمکله تورپکچ صوایله توپ یتوایدرنه دیرلر یعنی قویون ایلکی طلاء ایدرسه
کوز اغریسنی کیدره **واگر** چیکدوکی شیشه مثل ایلکی اولوب اقعدرسیشمندن **وهی العلم** یعنی قیه
قروغی برمه کیله کوزه چکرسه صویونی تیز کیدره روشیل تازه کزبره کشنیز بربو دغی قیه قروغی
کیدر کوز اغریسنه تیز کیدرر **واگر** صویونی برمه کیله چکرسه **واگر** عورت سدنی اسچمدن اولان کوز
اغریسنه دأملتله کیدره رجالینوس بونی بویله دیدی **و** نادیکی تازه کوچیکی مرسین تخمی قدر
اچمنده بیوادکده قویاروب بوری دانه سنی سبت کوننده یعنی جمعه رتسی کونوندکون لوغزدن
اول یودوب برمچ کره بویله ایده اوتوز سنه لکی کوز اغریسنه کیده ربونی بویله جالینوس
واکابر اطبا دن سکز نفر کسنه ایدرسه **اوه** رمشق چیکنی کفایت قدر آلوب بالایله قارشدروب
کوز شیشنک اوزرینه قیوب خماید ایدرسه شیشنی طاغیدر **وضبر** کوزوکی اوزرینه خماید ایدرسه شیشنی طاغیدر
اگر اسچمدن ایسه **واگر** بر طهار وسنی کول یاغیله زعفران ایله قارشدروب کوزه خماید ایدرسه **الملی** و اغریسنه
وآجسنی کیدره درد واگر بوکا عود **ست** یعنی قطار ایسه دخی زیاده **الملی** کسر **واگر** زهر العره کفتی چکیلدیر
عصاره سنی آلوب کوز بنه چکرسه اشیشفا اولور اگر کوز اغریسی اسچمدن ایسه **وعنب الثعلب** کرایت اوزمیدر
بونلری بربره اوزنه عصاره سنه قارشدروب کوزه خماید ایدرسه کوز اغریسنه فائده ایدر بونی بویله
جالینوس دیدی **واسچمدن** کوز اغریسی دیمکدن مراد اول کوز اغریسیدر کیسبی تعوتون یاخود غبار تعوتون یاخود

یاخود کونشیلک اسچمش ایله اولندیر بونی بویله رانی دوی **ودخی** رازی دیدی بویله کوز اغریسنک علاجی بر
یردن قلقوب ایله ترمیه کرمیه حرکت ایتمیه بر یره دوره وغلای ترکیبه آزبیه وظلمت قرکوتوق
یره اوتوره آیرنلق یره وکوشده اوتورمیه زیرا بویله ایتمک کوزی آغرتی کتیشه در
واگر اوزوچیلوا دمک تعوکرمکی سرمه کیه کوزنه چکرسه غائله فائده ایدر **واگر** کوز اغریسی اسکی
اولوب اوزه سکه کیمیه اول بوعلاجی ایده که یعنی چودرای اوتوتی اوکوشک طوزینی عصاره
سیله یاخود بوکا بکزر غیری شنه عصاره سیله قارشدروب بورنه چکرسه فائده ایدر
فصل کوز اغریسنه مبتلی اولان کسنه صوبه وجماعه یرهیز ایلملی مدر واوزرینه واجبدر که
ادویه وه واللردن مسهللرتی استعمال ایلیه بلغم وصفرای وسوداوی سهال ایدوب بچقره ویونزی
صوق صویله ییقیه وطبیعتی اسچوق شیلری توقیلیه وطوز لوشیلری یمیه واکثر شیئی یمیه وطوزدن
وغاردن وتوتوندن وکوشندن موعدن قندیلدن احتراز ایدوب بقیه واویقوایوصوق
دلسه براز قیون بوکنی اکشی شراب باتره کوزکی اوزرینه قیوب یاطه مثلا لیمون شرابی کبی
وابتدا ده کوز اغریسی پیدا اولدوغی وقتده **بجعقاء** ندن قان آله وحجامت ایده واللبده غذای ترکی
ایده انجق اربه صوی اوزره قطر یروب سار یه صونیدن غیری شنه استعمال ایمیه وبرمچ کره احتقان ایلیه
وکوزونکی اوزرینه اوزدوم ایچی ایله قیمش **الملک** صونی قوشه وروب قویه زیرا **المنی** وه **وجعنی** کیدرر
واگر خشخاشی قابله قاینده وب **الثنه** خماید ایدرسه **وصوپوصلک** کره صونکی اوزرینه
یمشیل شنه درعنبچه طحلب دیرلر بونی براز آلوب وبراز خشخاشی بربرلغی وهی العلم عصاره
سی بونلری بربریله قارشدروب کوزکی قیبغی اوزرینه خماید ایدرسه اول ساعت **المنی** کیده رر
وه وخی آجیلغنه کیده روب اصلاح ایدر **فصل** کوزکی آغی قرمق شوکه دلالت ایدرکه دماغدن
شیشن یاخود الم وارد رویا خود **ملا** اوارد رویا **واگر** باشنی معاوض ایله یعنی معاض ایله تراش ایدوب
قرمق کوز اغریسنه فائده ایدر **واگر** باشنده بورچق قدر اولورسه کوزه ضرر ایدر تیز تیز تراش
اولمق کرکدر یاخصوص قرقصه اولوب اوزون دکلولرایسه ضرری دخی ارتق اولور **فصل**
اما اول وضکه ورشح در لصبی چوچقلرده بورچق عارض اولور بوعرضه عامه مورد
العین در ازبرا بوکوز مرضی پیدا ه اولدقده کوز شیشر وکوزکی قیقاری چاتلر یارولور

اندن قان اقروچقو بوید کوز آغرسنه علاج قاوی یاخود حی العلمی اوزرینه قویه حماندن حذر ایدوب سکرمیه

فصل کوز اریه چوق نازله ایلیه اولسه شخریل تمیه یعنی اوشتمه دماه چوق کیره ملازمتا بیده یاشنی

اسپیچق صویه وصوق صویه صوقمیه باشنه یاغ سوریه یاغلیه دراکر انزروت نبات شکری ایله قورو جه قاشدرب

کوزکی اوزرینه خی دایدرسه کوزده نه وار اسه چیقار اوکالدوغاتله لطیف دوادرکوزه فائده ایدر دراکر

سماق کول صویله اصلدوب قوتی صویه چقه قدمکوزه داملده اچقدن اولان کوزاغرسی بتمه ظاهر اوزه

فائده ایدر فصل کوزاغرسی ادرت دولوا ولوریا مقداری زیاده خالص خاندندر دریا خود بنفش اوتی

قاندندر دریا خود صفراوی اولان قاندندر دریا خود سوداوی اولان قاندندر دراکر دیسنتل چوقورندن حجامت

ایدوب شیشه چکمک ایله یرامازدن کوزاغرسندن چوق کی خلاص اولوب قورتولدی بوندن بویله جالینوس

ودخی غیرلری دیدیلر فصل فی الادویة التی تنفع من انصباب المواد الی العین یعنی کوزه ماده دوکلمکه

قویوب مانع اولان دوالر بیاننده دراکر اغوانی ازوب کوزکی قیفنه خمادایدر سودخی عورت سکاسی ایله حل

ایدوب کوزونه چکرایسه مرکب کوزینه پاشن ورطوبات وصولمدن منع ایدر دراکر قاون قاینج آتشه خمادایدر

کوزه آقان صوی منع ایدر جالینوس دوازی وغیرلری دخی بویله دیدیلر دراکر مواد مرخیة کوزه انیر ایوب

قورقارایسه شحم حنظل ایجوب تازه زیرا قاغیه دوکلمکی ماده یی دفع ومنع ایلمدن فائده سی چوقدر دراکر

کوزونه کول صویله یقه سه کوزه ماده دوکولمکی منع ایدر فصل فی الادویة المحدة للبصر والمقویة للعین

کوزوکی کورمسنه کسکین وکوزه قوه ویرجی دوالر بیاننده دراکر خرما چکرده کنه یاقوبانی کوزه

سرمه کبه چکرایسه کوزی کسکین ایدر دراکر کلم تیزایسه ضعیف بصره فائده ایدر دراکر غفران سرمه ایلسه

یعنی سرمه کی کوزه چکرایسه یاخود ایچرایسه کوزه قوه ویرور دراکر حولان هندی هریدی کونده برکره

کوزه چکغلیظ رطوباتنی تحلیل ایدوب کوزکی صحتنه فائده ایدر فصل فی الادویة المحدة للبصر

یعنی کوزی کسکین ایدن دوالر بیاننده دراکر سیاه بوبری غبار ایدوب کوزه چکرایسه وهم بیرایسه

کوزی کسکین ایدر دراکر زنجیل دخی بوبر کبیدوهم کوزکی ظلمتنی وقره کولغنی کیده رربوندن بویله

جالینوس دوه خراوندن آلتی حکیملر دیدیلر دراکر طوز ف بیرایسه کوزینه کسکین ایدوب ظلمتنی کیده رر

وقطران نوتونی ایله کحال دخی بویلدر دراکر کمون بیرایسه ودخی کوزینه چکرایسه کوزینه کسکین

ایدر دراکر کوکرچین باشنی نوبیده یقه وسحق ایده شوبلکه غبار اولمقدر اولقده کوزینه چکرایسه

چکرایسه کوزینه کسکین ایدر فصل فی الادویة المنقیة للعین یعنی کوزکی پاشنی وزیاده چوبریکنی

ازالة ایدوب کیده ربچی دوالر بیاننده دراکر طوز ف تخمی سحق ایدوب صوبرینه چکرسه کوزی کسکین ایدر

دراکر حولان هندی کرکوزه نه سرمه کبی چکرسه کوزینکی رطوبات رده یتیرین پاک ایدوب کسکین

ایدر دراکر الثی درهم رازیانه تخمی دوکوب الکدن کچوروب اون بشر درهم اقاقیا زخیل الکدن کچورب

قاینده وب تاقوتی صویه چقه سوزوب اول صوی صوبرینه ایچرایسه کوزلری قرار وب ظلمتنه قرالوقلق

چوکوب بسیار بشیاری کوره مز وضعیف اولوب عملدن کشلمش کوزلرکی ظلمتلرینی

کیده رویه آشیاری روشن کوسته رورکسکین ایدر دراکر سنابکی کوزه سرمه کبی چکرسه

رطوبات رده یدن پاک ایدوب کسکین ایدر دراکر فلس صوینی کوزینه چکرایسه رطوبات رده یه رک

کوزینی پاک ایدر دراکر خروس اودنی کوزه چکرایسه رطوبات رده یتیرن پاک ایدوب کسکین ایدر

فصل فی الادویة الحافظة للعین یعنی کوزکی صحتنی حفظ ایدن دوالر بیاننده دراکر توتیا

اکتحال ایدوب کوزه چکرایسه کوزکی صحتنی حفظ ایدوب قوی ایدر دراکر اثمد دیه کلری یاراق

سورمه طاشنی کوزه چکرسه صحتنی حفظ ایدر دراکر سنبل هندی سحق ایدوب کوزه چکرایسه

صحتنی حفظ ایدوب کوزینه قوی کسکین ایدر فصل فی علاج السبل یعنی سبل کوزده شول

طمارکه قان ایدوطوب دفزاروب کوزده بریرده کیه اولورا ورومجال اغنه بکزر شو بلکه توتونه

بکزر شیلر کوزینه کورینور بوبرخص صاحبی نه کوشده ونه موم یاررکن ایدر ضلفنده دخی

کورمز بوبرخص علاجی بیاننده ورصاحب السبل هر برایده برکره قان الدوره چوق قان

چقه راوه دخی آلنده اولان طمرندن قان الرقولارندن قان الدورمسهل دوا ایله

استفراغ ندن صکره دوخی صاحب السبل حمامه کیره چوق دوریه فائده ایدر دراکر اشک طوزینی

عصاره سنی عورت سدیله بورنه چکرسه فائده ایدر فصل فی علاج النطوف یعنی بوبرمی

یوقسه دریدرکه کوزده بورون جانبنده کوزینکارنده اولوب کوزکی اغنی وقره سنی

قپلر علاجی بیاننده دروبوطوفکه بریوقسه دریدچوق کره کوزینکارنده اولورکوزونکی

آغنی وقره سنی قپلمزدن اول کوجکلرایکی علاجی ادویه جالینوسیه دیدکه کوزده اولان

جربه یعنی اوزه اندکلری علاج منتلکوی علاج ایده دراکر بویلی اولوب کوزکی اغنی وقره سنی

[16b-17a]

قبلدی ایده اسه علاجی نه بوجه بک علاجید رو اما علاجل کوزه لی اسپیچق صویل نجاریه اکیلوب کوزه ازنی
طوطه تاکوزلری لصنوب اسپیچق اولوب یوزی قزه رنجه طوطه یاخود خامه کیره بویله ایتدوکدن صکره
ظرفه اوزرینه دوا ایده علاج ایده لربونی بویله جالینوس حکیم وه وخی رازی حکیم دیدیلر واکر بیره
بخشی کوزه سوره ایدوب چکر اسه ظرفه یه فایده ایدر واکر فاره بخشی سپیچق آغیدوب بال ایله
قارشدوروب کوزه چکر اسه ظرفه فایده ایدر واکر دموز یاسنی کوزه چکر اسه ظرفه فایده ایدر
واکر قره کونلک قاق کونلک وقطران وترتبونلری برابر یاقوب توتونیله اکتال ایدوب کوزه چکر اسه
ظرفه ئی کیده دربونلر یکی توتونی سوره ایدوب کوزه چکمک طریقی میلی بونلریکی توتونی اوزرینه
طوطوب تا اینجه یه قدر سونی آلوب قورم پیدا اولدقده کوزه چکمکدر واکر عورت سدنی سپیچق اولش
کونلکه قارشدوروب کوزه طلمه لرظرفه فایده ایدر فصل فی علاج الطرفه طرفه کوز اچمق قاقمه
اولان سئول نقطه یه درلر کرفریدن ویا برشئی طوقونمدن اولور علاجی بیانینده دروجالینوس دیدیکه
بوطرفه کاهیه یاچوق قوصمدن ویا خود قچمیله اورمدن ویا خوده چوق اوکسورمدن اولور
دیدی واکر طرفه یکی عارض اولوب ارالسی اوزمدن علاج بودرکه اکر طرفه قرمزی ویاشیل
رقتفسی اولورسه اولسون کفایت قدر طوزازوب اصدوب اسپیچق ایکی بزی باتوروب طرفه اوزرینه
صاره اودخی اوتی تعلا اولنه استعمال ایده لر واکر جاریه یعنی عورته سدنی طرفه نکابتدا سنده
کوزه طلمه سی طلمه لرفایده ایدر اکر عورت سدنی کول صوینه قارشدوروب طلمه لرادخی
یکدر واکر صائم اولوب اودچلادمکله توکر یکنی طرفه یه طلمه لرفایده ایدر واکر کرفس صوینی طلمه لر
طرفیه فایده ایدر واکر کوزیکلاتی واغی اوزرینه اولوب یارلدقده براز کیمیوی طوزایله جیتیوب
برپارچه بزاوزرینه توکوروب اول بزدن کوزه طلمه لرفایده ایدر بونی بویله رازی حکیم
وخی غیر یلری دیدی فصل فی علاج الدمعه یعنی واغی کوزی صولو اولوب آقر اولان ادمکی
بیانینده دربوجه فصل سببی کوز پکارنده آتی اوزنقصانی اولمدنر واکر کوز پکارنده اولان
ات باکلکه کتسه یاخود اول ات پکاز قلسه کاعلاج اولمز وعلاج کارایلمز بونی بویله جالینوس
دیدی واکر آلتنه قطرایون عصاره سنی خمادایدر سه دمعه ئی کسر واکر صبر کوزینه سرخمادایدوب چکر اسه
کوزه دولان صوی کسر واکر صوغان عصاره سنی آلتنه خمادایده کوز یاشنی قودور واکر صاحب الدمعه

الدمعه کوزینه سرکه داملده لرد دمعه ئی کسر واکر توتیا بوکا بکزیاشنی کسر شیلدی کوزه
چکر اسه یاشنی کسر واکر سرمه کیاراق اولکوزه چکر اسه دمعه ئی کسر واکر راسنق طاشنه کرا سپیچ
طاشنی وخی دراسپیچق غبار ایدوب الکدن کچوروب چکر اسه کوزده دمعه ئی کسر قودور
واکر خردوس طاوق اودنی کوزه چکر اسه دمعه ئی کسر ورعوانی عورت سدیله حل ایدوب
ازوب کوز قپغنه سورودوب بوشدوردر اسه کوزده اولان دمعه فایده ایدر فصل فی علاج الشقیقه
یعنی کوز قپغی نکی بوطرفنده یاغیری طرفه اکر یه قدر براوزون شیشدرکه اکر پریه بکزر
علاجی بیانینده درواکر باشنه قویمش سکنکا یله شقیقه ئی اودار اسه فایده ایدر جالینوس
بونی بویله دیدی واکر چوق کره خامه کتمک وخی اسپیچق صوی کوکنی بوغنه وبخاریه کوزی آچیوب اوزرینه
اکلمک ایله کوزینی طوتمق غایتله چوق فایده ایدر دوا الدندر واکر ضفع عربی سرکه ایله حل ایدوب
شقیقه اوزرینه قویه لرفایده ایدوب آچر واکر زعوانی کول صوییله حل ایدوب قرایده قارشدوروب
شقیقه یه سوروب بوشدوردر اسه فایده ایدر واکر صبر شقیقه یه خمادایدر سه کیده رجالینوس
بویله دیدی رازی وخی بویله دیدی فصل فی علاج البرده یعنی بورمه در که چوق یکلدن
اولور تحمه درلر یکی تقیل واغر اولور علاجی بیانینده درواکر اوزیه اوزینه ایله شراب وبال معجون ایدوب
برده اوزرینه خمادایدر سه برده ی تحلیل ایدوب طاغیدر واکر ضفع عربی سرکه ایدازوب برده
اوزرینه طلا ایدر سه کیده رواکر اکمل ایچی یمشاغنی بال ایله قارشدوروب برده اوزرینه قوزلاسه
کیده در فصل فی علاج البرب یعنی کوز قپغی آلتنده قزل اویوزدر علاجی بیانینده دربو
اویوز کونشکا سپیچقدن وغبار یعنی توزدن حادث اولور علاجی بالذات وخی اسپیچق بواشن
صوییله بالی حل ایدوب برپاره بزه باتوروب جرب اوزرینه قویه بغلیه وخی قدرتدن
اسپیچق صوکه اسی پکار صوی درخسته ایکدر راول صوده طوز لوئلق واجیلق
واکشلک اولور الیجه درلر اندره کبریت قوقسی وارد راویوزی اولان صاحب الجرب اول صوده
یاپقده واول صوییه نیز باتوروب جرب اوزرینه صاره کونشدن غبارداولان جربی کیدرر
جالینوس بویله دیدی وخی جالینوس دیدی که دوانوکی کسکنه ویواشنه علتلنار یکی قوتی
ویواشلغی قدر درو جربه دوا استعمال اولمز الاقان الدوروب وبدنی استفراغ ایله

تنقیه ایدکردن نصکره جربه علاج اولور دیدی وعلاج الجرب یعنی اویوزک علاجی همامه کیروب کاک
سودونوب وکوزنه دماغدن خلطی ایندورور دواکر ایدسرمه ایدوب چکمکدر راذی
رازی چکیلم بویله دیدی وحولان هندی کوزه چکرایسه کوزده اولان جربی کیده درواکر
مازوی سحق غبار ایدوب کوز قبغنی دوبرب یعنی آچوب اوزرینه الحکه کرار ایسه اویله
کوز قبغنی دورلمش دوره اوچ ساعت صبر ایده یومایه جالینوس بویله دیدی دیکرکه
کوزکر تانکله درلرا صلاصو ایچیرانک نخشی سحق ایدوب کوزه چکرایسه کوزده اولان جربه
وکنجیک کیده درواکر صبرسرمه کبی ایدوب کوزه چکرسه جربه فائده ایدر باخصوص صبری اود
اوزینده قاودربسرمه کبی ایدوب چکه غائبه فائده ایدر دواکر دیشی کچی اودی ایله کوزه
چکرسه دوغ قوچ اودی ایله کوزه چکرایسه جربه فائده ایدر وزعفران ده بویلدرکه
اکتحال ایدرایسه کوزده اولان جربی کیده رکبلش التوتفرکی یعنی قرنفلک یاشنده
بربوار اقدر بیرکیی آنی سحق غبار ایدوب کوز قبغنی دوبرب یعنی قلب ایدوب
ونوریکه چویروب اکر اغائبله آچیدرایکی ساعت صبر ایده دکراولوب کوزلوب جربه
زائل اولور عجیب ولطیف دواد رو خفقصاده دیدیکلری طوکوزلان بوجکنه صقوب اویوزک کچیلم
میلی اولی ایکی پارچه اولان طوکوزلان بوجکنه صقوب اویوزک کچیلم اولان کوز
قبغنه سرمه ایدوب چکرسه فائده ایدر وجرب مزمن یعنی بیرده مازاولوب ازغون اولسه
اکا علاج کارا تمه سه اکتشدن قان الرصکره آتشدن قان الرصکره کوزک بکارندن
قان الروه ض سلک یاپشدره کوز قبغنه برکره سلک یاپشدره قدر نصکره تکرار بردفی یاپشدره
صکره اوده وقاشیه برکره قاشدره قدر نصکره بردفی قاشیه صکره تکرار نه سلک یاپشدره
وصکره کوزک بکارندن قان آلرا اول کوزده اولان جربه هلاک اولور کبدراولور فضدن خلاص
اولور قورتولور حکیم رازی بویله دیدی فصل فی علاج الغشاوة یعنی کوزده زرمغلک وبرده سلک
علاجی بیاننده درغشاوه نک سببی کوزده طوتیک چوقلوغدر بواکثریا بیوک کوزلوزه
عارض اولور جالینوس بویله دیدی وغشاوه نک علاجی آتشدن قان المغله وسهل دواد استعمال
ایلمک ایده وه ض کوزاریکه بکارندن قان المغله وسلک یاپشدره مغله اولور حکیم رازی بویله دیدی

دیدی واکر اوه نوکی بیتنه برابر مثقال قدر فائده ایدر واکر طوزنا توشکل یعنی کوزه سرمه ایدوب
چکرایسه غشاویه کیده درواکر نظروقی ازوب کوزه چکرغشاوه کیده درواکر طتلوناری صفوب صوینی
صافی ایدوب کونشه قویه شول قدر دوره که قوینوا اولیا بل کبی صکره کوزه سرمه کبی چکرایسه غشاویه
فائده ایدر واکر دیشی کچینک چکرنی کباب ایدوب کبا بدن اقمق حری صوینی کوزه چکرایسه وه ض اول
کبا بدن بیرایسه غشاوه فائده ایدر واکر خفقصاده کطوکوزلان بوجکدیر بونی بیکی یاروب ایچنه میل
صوقوب انکله الخال ایده غشایه فائده ایدر واکر بربارهٔ زعفران ایله کوزه سرمه ایدیکی غشای
کیده درکوزه جلاویرر واکر بوبرودا جین وقرنفل بویه بونلری بربرایسحق ایدوب برد نک
قدر کوزه چکوب بهم اندرن ایچرایسه غشای کیدر رعجیب دواد رواکر خردل ایدوچوکن که
بازیدرآنی بیرایسه غشاویه فائده ایدر جالینوس رازی حکیملر بویله دیدیلر فصل فی علاج
الجرب بوبرمضدرکه کوزک قپیقنده اولور بوموب آچه رزاکر بومارایسه دیاخود اجرایسه نیزرایتیزر
کوجه ایله کوزنی بومار آچه رینک علاجی بیاننده درواکر طتلوبادم یاغنی دیاخود بنفشه یاغنی بوکه
چکرایسه فائده ایدر واکر مرکوزنه چکرایسه صم طلا ایدرایسه فائده ایدر رازی بویله دیدی کشول دواکه
طبیعنی حارواسحق اولرهم دماغدن رطوبات رديه یی چکوب دماغی پاک ایدن ورطوبات جیده کوزه
اندورن دواد استعمال ایلیه ارجاع مرضه فائده ایدر وهم صاحب جنا اوغلق اتنی بیه کبانی
یاخود اویله بشمش یعنی سنی بیه دیدیلر رطوبات رديه دیمکدر ضرری شدید بدنه فائده سی
یوقدرکوزه یاشلق شش دیمکدر رطوبات جیده دیمکدر کوزل ایویاشلق شدید بدنه
فائده سی وارد فصل فی علاج الجرب کوزده اولان ناصورزخمنه دراونوک علاجی
بیاننده درواکر کونلکی کوکرصنکی تازه یاش خرشله یعنی نجسیده قاشدروب غربه یاغی دایدرایسه فائده
ایدر واکر زاجی بال ایدوشدروب غربه اوزرینه قویارایسه فائده ایدر اکر اول ناصور دن صوار
اکر اولورایسه بونه قویدوقدر نصکره دخی ایله اول ناصوری یاره لر اکر اسکی جوزی دوکوب
کوزکی ناصورینه قویارایسه کیده درواکر جوز یاغنی کوزه قویارایسه فائده ایدر ناصورینی کیده در
واکر جوزی صائیم اولان کمسنه چینه سه کوزکی ناصوری اوزره قوسه صورینی اقیدرشفا اولور
کیده درجالینوس بویله دیدر واکر صایمک توکرو کی ایله دخی صافیر خمیر ایدوب کوزه ده اولان

ناصوری اوزرینه قویه ناصوری کیدر رواکر ایت اوزمنی دوکوب ناصورکی اوزرینه خمادایر سه
کیده رواکر فسلکنی دوکوب سه کرایده قارشدوروب بر بکی اوزرینه قویارسه کیدر **فصل فی علاج الضعف**
البصر کوزضعفنک علاجی بیاننده دراختیار پیراولنلر یکی جوونکی قاتیلغی و بیرکلکی اسکلدکجه یعنی
پیراولوب قوتی اکسلدیکی بصرکی ضعیفلنکه سبب اولور جالینوس بویله دی **ودخی** چوق اغلمق
کوزی ضعیف ایدر رازی حکیم بویله دی **وجالینوس** دی طوزی چوق وکلم دیدکاری اوتی
دخی چوق یمک وبادرویچ براوتدربونی دخی چوق یمک ودخی بالی چوق یمک وغلیظ اتلری کم
صغراتی کیچوق یمک وسرکه ی چوق یمک ودخی چوق جماع اتمک ودخی چوق قان آلدورب
حجامت ایلمک کوزی بنوی چوق یاکمک کوزنی ضعیفلدیر کوزنک قوتینی کیدر ردیدی یعنی منع ایدر کیده در
دیمکدر **واکر** دوکونشه بقمقدن ضعیفلدیلان کوزچوق اویقوایوراسه شفاء بولور ضعیف کیدر
واکر بالی براسه واهم کوزینه چکراسه کوزنی قوی ایدر **واکر** صعتر یعنی بالی ایدیراسه واهم
کوزینه چکراسه کوزنی قوی ایدر وکسکین ایدر جالینوس بویله دی **واکر** خرماچکردکنی
یعقوب کوزه چکراسه کوزی قوی ایدر **واکر** مسکی ازوب قوقله وخی طلاء ایدوخی ایچرسه
کوزی کسکین وقوی ایدر **واکر** توربه براسه کوزی کسکین ایدر جالینوس وغیرلر
دخی بویله دل **فصل فی علاج البیاض** یعنی کوزده واقع اولان اقلغی کیدرمنک
علاجی بیاننده در **اکر** لؤلؤ کوزه چکراسه بیاضنی کیده در **واکر** طاوق یمرطلاء قده
اوساعت آسیچی ایکن قانیله آلوب بوسمشق دوکوب بغاراولدقده مصره یه قیوب
کوزه اوقلراسه بیاضنی کیده در **واکر** صبی طوغدوغی وقتده ابتداچقن تجنس
قوروب سحقی بغارایدوب کوزه چکراسه بیاضنی کیدر **واکر** دوه آتندن اقیوب
کولنی کوزه چکراسه آغنی کیده در **واکر** کلم اوتنی زاجه قارشدوروب سرکه
ایله حل ایدوب کوزه چکرسه بیاضنی کیده در **واکر** ایت اودنی کوزه چکرسه
بیاضنی کیده در **واکر** مسکی کوزه چکرسه کوزکی بیاضنی کیده در **واکر** انجوصدفنی
یعقوب کوزه چکرسه بیاضنی کیده در **و** خروس قانیله آسیچی ایکن کوزه چکرسه برقچ
کره چکرسه بیاضنه جلاویر **و** خروس اودنی کوشش ظرفه قیوب کوزه چکراسه بیاضنی

بیاضنی کیده در **و** جوجغنک کوزنده بیاض اولان عورت اینکسی اوتیلوغنه یاتوربه قانیله قطره
اسیچه لکن اول قاندن جوجغنک کوزینه چکراسه بیاضنی کیده در **واکر** بهدانه قوشنک قانی اسیچی
ایکن کوزه داملده بیاضنی کیده در جالینوس وغیرلری بویله ایدر **واکر** فطوناتخمدن بردرهم قدر
سحق ایدوب بردرهم شکرایله کوزه چکرسه بیاضنی کیدر **واکر** چورشن قیشی سحق غبار ایدوب کوزه
چکراسه بیاضنی کیده در **واکر** طوفلی براغنک عصاره سنی کوزه چکرسه بیاضنی کیده در **واکر** قطران
کوزه چکرسه بیاضنی کیده در **و** کندکندن صاکره بیدا اولمسنی منع ایدر **واکر** صائمکی توکرکونی
وافزرمانه استعمال ایدوب کوزه چکرسه بیاضنی کیده در **واکر** آبواه چکرده کی قانیله
صوبوب وپنبه چکرده کی اچی ونبات شکری برابر کوزه چکرسه بیاضنی کیده در مجرب
صحیح جمله اجزاء برابر اولمق **واکر** بیاض حنظل یعنی قرغه دونکی آقی اولمله کامیلی
باتوربه کوزه چکرسه بیاضنی کیده در **واکر** لوک کی انکله قلیج وبچاق قبضه سنی برکیدر
کوزه چکرسه بیاضنه جلاویر **فصل فی نزول الماء فی العین** یعنی کوزه صوانمسی علاجی
بیاننده در **اکر** خطاف کی قرلنغچ قوشیدر آنکی بینی بالی ایله قارشدوروب ایچرسه وخی کوزه
چکراسه ابتدا صوانمسنی کوزدن منع ایدر **واکر** بستان ایچی سدنی کوزه ابتدا نزول علاجی
منع ایدر **واکر** قوم خوروسی دونی کوزه چکراسه صوانمکی منع ایدر **واکر** صیر کوزه چکرسه صوانمکی منع ایدر
واکر صوغان صوبنی بالی ایله قارشدوروب کوزه چکراسه صوبیلی ابتدا انمسنی منع ایدر انمکی قوه دفع ایدر **واکر**
اسکی زیت یاغنی کوزه دوکه کروکونی میلک ایله چوق اوده قاشیه صوانمسنی کوزه قوه ویر
وخی صوانمکی منع ایدر **فصل** اکر کوزه کورلن خیالات بردر لوا اولوارسه اول علتدن کوزه
خاصه در **اکر** بردر لو ذکر ایلدی اول علتدن هم کوزکی علتنی هم غیری بر عضوکی علتنی اولور کوزه خاص اولان
کوزه صوانمسنی مکه مجاهیتی دخی بالق یمکی وقیونون اتی یمکی ومرساق وتبله یمکی ترک ایدوب بنده
پرهیز ایده **والفرق** بین الماء والخیال یعنی کوزه صوانمکدر یا انمل اولدقده اول صوانمکه بینی ایله خیالی
بیننده فرق ندر دیسه خیال اول شیدر کی کوزده بولنمز الا بولندقده زیاده اولور ونا قص اولور
یعنی خیال بولندقده آرتار هم آزه لور وصوانمدوکده آزمز واکسلمز بر حال اوزره دورر **ودخی** اژطو
ورازی دیدیکی ایکی صوغرمدن ایسه یا برشئی دوقوغمدن ایسه اکا علاج ایلمیه زیرا اول کوزه علاج کار

ایلزدی وداکر وداز دیدر اکراول صوکه ورمدن یابرشی طوقنمدن اولا اکرحرکی ایدوب کوزک
ایجنده آشغه یوقاروایونیرایسه اکاعلاج ایلیه سن واکراوننمزایسه علاج اتمه ددی فصل
کوزه صواندیکی وقتده ابتدا سکنده ایکن حمامه کیرمیه وجماع اتمه ومشراب ایچمیه یعنی صوایچمیه ویورتمه خروس
اوددمه نی چکه فصل علاج الغشاوة کوزه قره دوشوب یرده اولسه علاجی بیانده در واکر
خیریکی طورطوسنی یاقوب کوزه سرمه کبی چکرسه غشاوه یه فائده ایدر کیده ررد واکر اواجق یلان
باشنی ایچه بوینجی دکه یلان آطرنیکی بولاژرینه وقوسقونرفه اکراریبوبوجنی یاقوب کوزنی کوزه چکرسه
کوزکی غشاوی کیده ررد واکر راسنق طاشنی کیمانمش یاقوت رغبار ایدوب کوزه چکرسه غشاوه یه جلا
ویرر وکوزی کسکین ایدر ظلمتی کیده ررد واکر شابی کوزه چکرغشاویه کیده ررد واکر خردل دوکوب
غبار ایدوب صوو بالی ایله قارشدوروب کوزه چکرغشاویه کیده ررد واکر زغوانک تکنی کوزه چکرسه
غشاوه کیده ررد واکر لؤلؤیاخود مرجانی کوزه چکرغشاوه کیده ررد واکر دارچینی یرایسه ودخی کوزه چکرسه
غشاوه فائده ایدر د واکر کچینک چکرینه کباب ایدوب بشرکن اوزرینه نخبیل ایکوب کبابدن الحمی قوم صاغنه
صوییله کوزنه چکرغشاوه کیده ر فصل علاج الکمنه یعنی کمنه برپرآماژ اوزغون قورو کوز
اغریسیدر کوزکی طرلری انده کورونور واکر انبوس اغنی یعقوب صکره یاقوب کوزه چکرسه کوز
اغریسنمیه ایدر د واکر عنبر سحق ایدوب کوزه چکرسه فورو کوز اغریسنه فائده ایدر هم طرملسنی کیده ر
بوقورد کوز اغریسی نکی نشانی وعلامتی بودرکه اویقودن اویاندقده کوز اریندقوم یاخود
طیرناق یاوطن ایدر اول وقتده اوده اوزاکوز اریدی واکر روائده سنه کرایه حل ایدوب کوزنکی السنده
فورو اغریسی اولان کمسنه کوزنه خاد ایدرسه کیده ر فصل خشونة الاجفان وغلظها
یعنی کوزکی قپغلری پرکی اولوب وقلنک ایریلری اولمسنی علاجی بیانده در واکر سنبل هندی
سحق غبار ایدوب کوزه چکرسه قپغلک خشونتنی وقلنک ایریلکنی کیده ر د واکر نشاسته
جاریسیدی ایله ازوب یاخود برطاغله کوزه داملده فائده ایدر کوز قپغلک خشونتنه وغلظنه
فائده ایدر د واکر فوع عربی حل ایدوب کول صوینده حملادوب کوزه املاد ایسه کوز قپغلک
یانمسنه وغلظنی کیده ر د واکر شاب بالی ایله قارشدوروب کوزه املاد ایسه کوز قپغلک
پرکلیکنه وغلظنه فائده ایدر د واکر عوسج سنه داملتمه مداومت ایدرایسه کوز قپغلک خشونتنه وغلظنه

وغلظنه فائده ایدر کیده ر د واکر کول یاغنه داملدرسه فائده ایدر عوسج سدی کبی د واکر انجر یرا غنه کوز
قپغنه سورسه خشونتنه وغلظنه فائده ایدر د واکر سرکه صوییله قارشدوروب کوزه چکرخشونتنه وغلظنه
فائده ایدر د واکر حرم عصاره سنی کوزه قوراق عصاره سیدرآنی کوزه چکرقپغلک خشونتنه وغلظنه
فائده ایدر عصاره نه رصداع هارده بیانی اولندی اول محلده راجعت اولنه غفلتا اولدی د واکر کوزکی
کوبکنی سحق غبار ایدوب کوزه چکرخشونتنه اجفانه وغلظنه فائده ایدر فصل علاج النتوء یعنی کوزده
یاره شیشب ومرتفع قلمسنک علاجی بیانده در واکر خرمه شیشک یرا غنه دوکوب نتوئک اوزرینه ضماد
ایدرسک نتوئه فائده ایدر د واکر نتوئه یرا غنه دوکوب تازه شیشل اولصکره کوزده اولان شیشک اوزرینه
ضماد ایدرسک فائده ایدر شیشنی کیده ر د واکر یرطاغنه کوزه ضماد ایدرسک شیشنه فائده
ایدر د واکر کورجن قاغنی کوزه داملدرسک شیشنه فائده ایدر د واکر هندباغ دوکوب کوزنه ضماد ایده شیشنی
کیده ر د واکر طوزوصوییله حل ایدوب کوزه داملدرشیشنه فائده ایدر د واکر بوغدای دیاخود ارپه
خیرینی کوزه ضماد ایدرسه نتوئ العینه فائده ایدر فصل اکر کوزکی هریری شیشرایسه کان باشی
طمرندن قان الروده من اسهال قوی ایله سیال اتدوره اصکره زلفاری اوزرینه شیشه کلرلر
صکره کوزکی اوزرینه شیشنی کیده ر یچی دوالرقویه لروقوتلو دواء قویه لر اکراول
کوزکی شیشی خربدن یاخود برشی دن دوشمدن ویابرشی طوقنمدن ویاباشنک
اوزرینه برشی دوشمکدن اولوب اکرکوزلری کورراییسه اولان زحمت اوزاره اقوب
یرتلمز واکراول کوزکی شیشی اورمدن دکول ایسه اول زحمت ایکون صوصاصل
اولوب ستره خاء واقع المشدره بویله املغلبله اکرکوزی کورمزایسه اول افته وزحمت
سکرکیا اچنه کبرب داخل اولمشدر فصل علاج الشرالمنقلب فالعین یعنی شرمنقلب
دیدکاری کوز قپغلک کیرپکنده برزیاده آرتوق قلدرکه طبیعتی اوزره طوغری تمیوب
اکامخالف اکری وکوزکی ایچ طرفنه بتمش خط استوادن خارج یعنی طرایسه طوغری
دکلر دیمکدر وکوز قپغلری ایچ وسنه دوتوب قلب اولمشدر واکر یلمشدرحتی کوز قپغنی
بشرمشدر یعنی کمرلریک ایاغی بارمغلری سق اولوب اراری شدیدکبی د واکر طوزلو
لچوی یاقوب کلی ایله قطرانی قارشدوروب واول اکری بتن قلماری یولوب اول محلده

بولشروره سوره اولی چقرلیوب یولونن قیلک یرندن بردخی قیل بتمز واکر بوا کری
بتوب زائد اولان قیلی یولوب ابنوسل ایدوب برچ قره کتحال ایدوب کوزه چکرسه
قیل بتمکی منع ایدر یرینه قیل بتمز واکر حرمشغی یاقوب کولنی سیچقایکن یاخود اصیدوب
کسکین سرکه ایله خمیر ایدوب قیل چقن یره برچ قره قوبرسه قیل تمسنی منع ایدوب اوفر
زمانه سورر قیل بتمز فصل فی علاج شعر الاجفان یعنی کوز قپغنک قللری غلب
دوکولدکده علاجی بیانندہ درکوز قپغنک قللری طاغلمنک سببی یا مادہ قلتشدن در
شول طاغلوب دوکولن قیل کبی کہ خسته لق صوقلنده اولور ہ یاخود مادہ سنی فاسد
اولمدن ریاخود اصلہ اولان مادہ غلیظ اولوب بخار اولشمیوب نفوذ بولمدیغندن
بوسکادلات ایدر قیل بتن یره طرمانلوب سابرق واجرزوه دخی کوز قپغی قاپاکلرینی فلفل
بله قرمزی لغی وبرکلک مادہ غلیظ اولوب اولی سکانه بخار نفوذ بولدیغنه دلالت ایدر واکر
جام اغجنی کوز قپغنه توتسه ایدر سه قلنج بتور واکر خرما چکرده کنه یاقوب مرسین یاغیله
مچون ایدوب قیل بتن یره ضوایه طلا ایده قیل بتور واکر قطرانی نوتسه ایدر سه کوز
قپغی قلنج بتور رودولمسنی منع ایدر واکر سکلکلری یاقوب کولنی سرمه ایدوب
کوزه چکرسه کربک دوکولمکی منع ایدر وکربک بتور رواکر فاره نکی زبلنی یعنی تخمنی
یاقوب بال ایله قارشدروب کوز قپغنک برطرفنه قویه کربک بتور رودولمسنی
منع ایدر واکر کجنک بغرسغی یعنی بیخی قپغنی یاقوب بال ایله قارشدروب کوزه قویه بر
طرفنه قپغنک دوکلمن قللری بتور رووشمسنی منع ایدر واکر صوغانه صوینی هرکون
برچ کره چکرسه اللهد کوزنه اوه طاغلمش قللرینی بتور رواکر یرطرصارسینی کوزکی
قپغنه ضوایه طلا ایدرسه طاغلمن قللرینی بتور رفائده ایدر فصل اکر کوز قپغنک
قللری طاغلوب یوقارو قللر اسنا صورا ولمفه موذی اولور وبعضه کره بورنی
دلینور واکر خرما قوزغنک چکرده کنه یاقوب سیچقی غبارا یدوب بتوزنه میل باتوروب
کوز قپغنک طرفنه چکرسه قللری بتور رودوکلمسنی منع ایدر واکر خروس تخمنی یاقوب
کولنه میل باتوروب چکرسه کوزکی قللری بتور رووکلمسنی منع ایدر فصل فی

فی علاج التعرد والتقاطر فی الاجفان یعنی کوز قپغی اوستونده دری اوستونده بیت قدر وسرکه قدر قرقی اباقی

دیدکلری شئی چقرا کابیت وسرکه در راعلاجی بیانندہ دراکر کربت ایدوحل اولمش زیت یاغنی کوز
قپغنه صوایه بولشروره بتینه وسرکه سنی فائده ایدر واکر نطرونی صوبیله حل ایدوب اوزونی
یوزنی بیقیه کوز قپغندن بتی وسرکری کیده رواکر علاجلرینک هیچ بریده بوکه کارائمز ایسه
استفراغ ایدتنقیه دن وحمامه دخولدن قاچمکه کار ایدوب تاثیر ایدر واکر بردراهم صبر یور
دنک دارچین وبردنک مصطکی خلط ایدوب بونلکله استفراغ ایله لرمعده پاک ایدوب تنقیه ایدر
وبیت سرکه پیدا اولوب تولد ایده جک مادہ دخی تنقیه ایدوب پاک ایدر واکر کوز قپغندن
بیت تنقیه اولوب کوز قپغنی صوبیله یقیوب وشاپ سیچق ایدوب انکی اوزرینه بولشروب
صوارایسه کوزه فائده ایدر فصل فی علاج السلاق یعنی کوز قپغی سوبلی چقق
سیچلرینک شمسنک علاجی بیانندہ درو بو سوبلی برطوز لوطوبتدن پیدا اولور یاکوز یکارنک
بیوکونده اولور یاخود کوز یکارنکی کوچوکنده اولور یا ایکیسنده اولور واکر دمور یاسنی
سرمه ایدوب چکرسه سلاقه نافع در واکر سماق صوده برکون برکیجه اصلاتوب صاغ ایدوب کوزه
داخزوره سلاقه فائده ایدر واکر هلیلجی کول صوینده برکون برکیجه اصلاتوب صوینی
صاغ ایدوب کوزه داملاتدرسه سلاقه فائده ایدر مجربدر واکر قوروق صوینی تازه یاعتیق
اولسون اکر کوزه داملاتدرسه عجایب فائده سن وار در مجربدر فصل سلاق ایکون قان
قان المیه رجاثیر دکلر رثابت ابن قره بویله دیدی ودخی ابن بطلان وبونلرکی غیری صاحب
سلاق دن قان المغی منع ایدوب جاثیر کورمدیلر واکر اسکی زیت یاغنی کوزه چکرسه سلاقه
فائده ایدر فصل فی علاج حکة الجفن والماقین کوز قپغلرینک ویکاولرینک طرملنوب
قاشمسنک علاجی بیانندہ دربو حکه کره اویوزدقاشنمقدر دماغ کل خلطندن اولور
وبعضه کره کوز شکرا سیچمکدن وتوزدن غبارادن اولور بونک علاجی بال سوره دخی
یوقاش صویه کہ یعنی نه پکلاسیچق ونه پک صوق اوزی باتوروب زمت اوزرینه قویه
ودخی طوزلودن واکشیدن پرهیز ایدوب صنعتی ترک ایده جالینوس بویله دیدی وبو
اویوزی وهبر رکوزی طرملنجی خیاری کیدرر اکر سه ضوبیله مزج ایدوب بربرینه

الشدورب کوزه دامنرایسه ودخی بنری صوق صوبه باتورروب کوزاوزرینه قویا
ایسه کوزک قیشمانسنی منع ایدر بونه دخی جالینوس دیدی **واکر** مرّ صافی توتونی سرمه
ایدوب کوزه چکرایسه حکة الماغیان فائیده ایدر یعنی کوزیکارینکاویونرینه وطرمکنمسینه فائیده
ایدر **واکر** کونلک توتونی کوزه چکرسه کوزک قیشمانسنی منع ایدر **واکر** دخی قطران وزفت وچوغانی
بونلردن هربری فائیده ایدر **حکة الاجفان** دیمکدر کوزک قیشقاری دیمکدر بونلرک هربرلرینی
کوزه چکرسه فائیده ایدر دیمکدر **واکر** بیبری غبار ایدوب کوزه چکرسه حکة یه فائیده ایدر **واکر** صوغان
صوینه وطوتیای دکرمانی براراآلوب چکرسه حکة الاجفانه فائیده ایدر **وبوذکر اولنان** دوای قان آلدرمزدن
اول ودخی مسهل شربتلرینه تقیید دن اول استعمال ایدرسه کوزده خربان احداث ایدر خربان دیمکدر کوز
برشئی ایله تورتولوب دورلوکبی اولور دیمکدر جالینوس بویله دیدی **وبوحکه ده** دماغی پاکایدیجی وجلیب ایدیجی
دوالری استعمال ایلیه رزیرا دماغدن فضلاتی وردیه یعنی کوتی وآلچق فضلاتی تحلیل ایدر وکوزک مزاجی اصلاح
ایدیجی رطوبات صالحه جلب ایدیجی بوصفته ایله موصوف دوای استعمال ایدوب حمام ملازمت ایلیه وغیرلرینی
اصلاح ایدوب معتدل طعام یمه وغلیظ صفراتی کیدروب اجتناب ایدوب برهیزایلیه **ودخی** کوزنه بیرکه
داملده وخالص صوداملده اکوزک مزاجنه صالح رطوبتی جلب ایدوب **حکة الجفن** والمافیه اولان کوزه
غایتله فائیده ایدر **فصل فی علاج القروح** یعنی کوزک جلدی اوزرنده یادیریکی علاج بیانندر **قرحه ایله**
بثور بینلرنده فرق بودرکه **قرحه** اول شیدرکه ابتدا ظهور ایدوب پیدا اولدیغی وقتده لونی بیاض
اولور آماثبور پیدا اولدیغی زمانده لونی قرمزی اولور حکیم رازی بویله دیدی **ودخی** بینلرنده فرق
ثبور اوپاچق صولجه قرحه دردر **قروح** چیبانه وده دخی مطلق یاره ده دردر **وقروحه** علاجی بودرکه قوه
قان آلدرودخی بجاقلاندن محاجمت ایده اوموسهل شربت ایچره اوده دخی شربتیان دن قان آلدر
شربیان برطرفدرکه بوکره اولشربتی برمحرکدرکه بوکرک طاری دردروجوقدرکه قولنغری آردنده اولان
طرفدن کسه قان اولور جالینوس بویله دیدی **واکر** کنراسنی ایدوب کوزه چکرسه قروحه عینه فائیده
ایدر **واکر** خرماچکرده کنه یاقوب شراب ایله سویوندروب کوزه چکه قروحه عینیه کیده ررواکر طاشیرینی
غبار ایدوب کوزه چکرسه قروحه عینیه کیده ر **واکر** قلای یاقوب سحق غبار ایدوب کوزه چکرسه قروحه
کیده ر **واکر** مرصاف کوزه چکرسه رقروحه کیده ر روکوزه جلاویر **واکر** رواند توتونی کوزه چکرسه

چکرسه تیزکیده ر رینه قروحه کیده ر **واکر** دطاوق اودنی کوزه چکرسه قروحه کیده ر **واکر** صبر قروحه
کیده ر **فصل فی الادویه التی تنقی القروح العینیه** کوزده اولان یاره اوکا اویه بیرنده ماشره قوزلق وساطق
قالوسه آنی کیده ر رشیلر بیانندر **واکر** کونلک کوزده اولان اثره قویا یاراسه قروحی اثری کیدر ر
واکر دمرباسه کوزده اولان اثاری کیده ر رد دماغی اذرا ایدوب دماغی پاکایدیر **واکر** سنه وبویونجیشیه
کوزه قویاراسه قروحلی اثارینی کیده ر **فصل فی الادویه النافعه من انصباب المواد الی العین** کوزه
مادّه انمکه مانع اولان رشیلر بیانندر **واکر** کونلک توتونی کوزه چکرسه کوزدن آقان رطوباتی تاثیرلی
کسر جالینوس بویله دیدی **واکر** کونلکی یرطرآغیزه قارشدوب آلتنده وآلتنکایکی طرفنه قویاراسه کوزه مادّه انمکی
منع ایدر **واکر** انزروتی کوزه چکرسه غایت فائیده ایدر **واکر** قابوز قبوغنی آلتنه قصاایدرسه کوزه مادّه دوکلمکی
منع ایدر **واکر** قابوز قبوغنی عورت سوتنه ایدوب قارشدوروب اکتحال ایدوب کوزه چکرسه یاخود زعفران صوبیله
مجبون ایدوب کوزه قبغنه قویاراسه کوزه مادّه دوکلمکدن منع ایدر **فصل فی علاج الحول** یعنی کوزک استقامتدن
برطرفه میل ایدوب اکری اولدوغنک علاجی بیانندر **واکر** کوزک حدوغدوالقدن برطرفه اکلمسنک سببی برکلیکلدن
کوشکلک عارض اولمقدر یاخود بعضی سببی کوشکلک اولمدیریاخود دماغنک رطوباتندن ریاخود دماغنک رطوباتی
کوزاومستطرفه یاشاغی طرفه کیدر بویله اولدقده برشیئه بقارسه اوبرشئی ایکی شئی کورونور **واکر** کوز
یوقاروبه ویاشاغیه کیمیوب برطرفه کیدرسه کوزه خرری اولمز جالینوس بویله دیدی **واکر** نبق نهدی بی سرمه طاش
قارشدوروب کوزه چکرسه کوزکی اکلمسنی منع ایدر **واکر** زیتون یاغنی عصاره سنی بونلردن چکرسه
کوزاکلمسنی منع ایدر **ودخی** کوزاکلوب دونمسنک سببی کاهیچ باشلیوغدن ومتحیرآ وانعقدن
اولور جالینوس بویله دیدی **فصل فی علاج الزرقه** یعنی زرقه برشئی درکه کوزده اصل
خلقتدن اولان رطوباتیکه قوه کثیفه یه مخلوط اولور کوزه اغمش اولور کوزکوزی
کوکره رنظلاجی بیانندر **واکر** زعفران صوبیله قارشدوروب کوزه چکرسه مرض کوزاغمسنه نصکه حادث
اولان زرقه فائیده ایدر **واکر** شقاقولی نعناعصاره سنی کوزه چکرسه کوزکی یکیدن قرار دروهم زرقه
فائیده ایدر **واکر** فندوغی قابیلیاقوبزیت یاغیله سحق ایدوب صوچوچغنکدن پرسنه بوشدوروب کوزه چکرسه کوزاژنیک
کوکلوکینه کیده رکسیاه ایدر جالینوس بویله دیدی وده دخی حکماء دن بیری نقرکشنج دخی بویله دیدیلر **واکر** تازه
قارغه دلکنی عصاره سنی کوزه داملدرسه کوکلکنی کیده روب سیاه ایدر **فصل** کوزکی کوزکسی

کوزک افراطر و املسندن اولور و آندن متولد اولان صویک نوعندن اولور جالینوس
بویه دیدی **واکر** اشک سدنی اسپیچی ایکن کوزه داملده و آر سر قچی کره کوزک کوکلیکنی کیدرور
فصل فی علاج الانتشار یعنی کوزه برشئی طاغلمشدر کوزنک علاجن بیانندہ در
بوانتشار کوزک بیکی بول اولدن اولور یاخود پرده نوکی تفرق ایدوب طاغلمسندن
اولور وسکر آچیلیمی اولسندن اولور بویه انتشارک ازالغنده ضعف بصر و کوزک ضعیف اولمسنه بنا
اولور وچوقلو غذه کوز اولوب کوز اولور **و بونک** علاجن کوزه صوانمنک علاجیدر دیمشلر انتشار ظاهره
قراکولو قده اوتوره کوشه و موم یقیه و معتدل خفیف غدائیه **و دخی** زوکولی کوزه خمادایدرسه
خربق دمن و دورمدن اولان انتشاره فائده ایدر **و بوطه** صارسیه یاغنی و اوه
دراهم کول یاغنی بربرینه خلط ایدوب قارشدروب کوزه خمادایدرسه خربدن اولان انتشاره فائده ایدر **واکر**
نشتر اشتا ایدرسه غوائلی خمادایدرسه فائده ایدر **فصل فی علاج الضیق** یعنی کوزک بیکی
طارا ولمنک علاجن بیانندہ در **بونک** علامتی وشانی اکر بوکا برشئی اولدغندن بویک کوزرسه کوز
بیکی کوجک اولدغنه دلالت ایدر **بونک** بویله اولمسی یا اصل طبیعتی اولدغندن بوکوزلدر و یاخود صکره
دن اولدر بویه بر رده ی وکوزی شیدر یاشنه اسپیچی صوداکه فائده ایدر **واکر** بیکی کوجک و طارا ولمسی صکره
دن اولدی ایسه و یاپس یعنی قرو اولمق اوزره ایسه یاشدر دیجی دوا ایله علاج ایده اوحاله کره یاشنه
دیوزنه معتدل صودوکره اوه خی یاشنی یادم یاغنی کیجه ترتب یاغلر ایله یاغلیه لر چوقچوق یاغلیوب یاشنی
استعراق ایلیه و قبوق تخمی یاغنی و سرکه یاغنی کیجه یاغیر یاغ ایله یاشنه استعراق ایلیه و یاشن یاغنی ایله یاغلیه بر تخمی
کره **فصل فی علاج الاتساع** یعنی کوزک بیکی بول و بویل اولمنک علاجن بیانندہ در **بونک** علاجن
علامتی وشانی بوه رکه اکر برشئی اولدغندن کوجک کورزسه کوز بیکی بویکی اولدغنه دلالت ایدر
وچوق کره اوشئی کوره مز کوننده یاغیلر اولور کوز نمک بیکی بویکی اولدغنه **بونک** علاجی قان
آلمق و مسهل دوا ایله استفراغ ایلیه و کوزک بیکندن قان آکره و باشنک اک چقورندن محاجمت
ایده و کوزنی صوق صوق و طوز ایله سرکه ی قارشدروب طلا ایده **واکر** کوز بیکنمک بویکی اولمسی
قوولقدن اولورسه اوکا مالیخولیا مشکلدر **و بونک** علاجن صولندیریجی و یوشدیریجی دوا لردر عورت
سدی بکی کوزنه صاغه لر و وخی حمامه کیره اسپیچی صوایچنده کوزنی آچه و بورنه کول یاغی چکه **واکر**

واکر بقولاونی شراب یاخیار بوب خمادایدرسه کوز بیکنمک اولدغنه فائده ایده **واکر** کوزنه راز یانه صوینی
داملدرسه و یاخود چکرتساع غذه فائده ایده **واکر** بوتساع تشدن و یاخود خربدن اولدی
ایسه علاجی قیغال طری کره باشن طمر یدر قوالکره مری طرفندن اولوآزدن قان آکره بویندن
یوقاروسنه فائده ایدر تساع حرقه دخی فائده ایدر و کوزلرنی عورتلرسدی ایده یغیلر و معتدل صولر
استعمال ایده لر **فصل فی علاج التصاق العین** یعنی کوزنه قپغنی یاراب اوستنه قپغی کلوب
اکا یاپشوب آچیلمز اولدوغنی علاجن بیانندہ در **واکر** دوا ایله یاپشمنی ازاله ایدوب کوزآچیلدقده
طوز ایله کیمیونی زب صاغ ایدوب خرقه ایچنه برقاچ بزاچنه قویوب کوزنه داملده لر و بزقیل دوزب
بمط صارو سنه باتوروب کوزک قپغلری راسنه قویه لر تا اوچونجی کون اولدقده کول یاغی قویه لر
اکر کوزک ایکی قپغلی اراسی یاپشدی ایسه ایده یاروب ایکی قپغلی راسنه اسفیداج و حمص ایله فتیل
قویه لر **واکر** کوزک آلت قپغلی یاراوب دوملسی حادثه نمک نقصان اولوب ازاولدوغندن
ایسه اکا علاج کاراتمز **واکر** سکر ایکی کوشمندن ایسه آنمک علاجن برکیدیجی شئی ایله علاج
ایده لر **واکر** سکر ایرکی اولوب قصه لمسندن ایسه کوشندجی دیوشدجی شئی ایله علاج ایده لر
و تبخیر کره اولور کوزک آلت قپغی یاراوب دوملسی کوزک قپغنی برخوشیجه دیکه قپوب
اصلندن اولدیغی کبی دیکمکدن اولور **واکر** خرشیق بیراغنی تازه یاشی بولدقلرینه
دوکوب صوینی کوزه داملدرسه دوزلمز کوز قپغنه فائده ایدر **واکر** کوزک قپغلی اوزمسی
لحم زائده دن اولوب انمک رتقلغندن اولور ایسه کسکین علاج ایله علاج ایده لر زنجار کبی
وغیری دوا لرکیه دوا ایله علاج ایده لر زنجار بره آوزکه باقوعده نندن چقرلر بر بری کشیدر
واکر قپغی بیروب قرودجی علاجی اتمیه لر الا کسکین علاجی دن صکره ایده لر کسکین
علاجدن اول باشن طمر ندن قان آلمغه ابتدا ایلیه باشن طمر یدر قوالکره مری
طرفنده اولور **واکر** کوزک آلت قپغلی دوملسی کاهیچ شرمنقلب چوقچه کسمدن اولور که
کیرمکده اکری بتن قلدیرز آزی بویه دیدی **فصل فی علاج الدبیلة** دبیله کوزده
بریاره وزخمدر که کوزک سیاهنی بوتون کیدرر و بریاره سنی یرتار بوم ضمدن قورتلان
کوز آزاولور حکیم رازی دیدی که دبیلة بر بویکیاره در که کوزک اتنده پیدا اولور

تغییر اید ربوزا رو یا خود آتش غیره اولور اگر ابتدا پیدا اولدقده تدارکی ایدوب علاج اتمه یلر ایسه
اول یاره وارارقی بیور چوق زمان اوکامز دوامدن کوزک جمیع رطوبات چیقار آقر ویونک علاجی
برطرف بیاض آقمغه کوزه داملده لرفائده ایدر واکر سفیده یاغمغه وعوزلاسدن صباحده اوغشامده
برقاچ کره داملدرلر فائده ایدر وبورمضک صاحبی چوق سوز سویلمسون صیاغ ایدوب
جاغرمسون سکوت ایلسون وراحت اوزره اولسون وآزیمک یسون ایچسون اکر ضعیف
اولمدن خوف ایدوب قوتقارایسه طاوق پیچی یسه واکر بوی اوتنی قاینده وب کوزه
داملدرلر کوزه فائده ایدر واکر عورت سدنی برطبیاضی کوزه داملدرایسه المنی ووجعی
کیدر واکر شاهزه عصاره سنی چکرایسه دبیله فائده ایدر وطین مختوم ده بنوک
کیدر فائده ایدر طین مختوم برایو طبراقده رقیزل آشوهه صورتنده وبعضلر آق اولور
اسفیداج صورتنده آنکله ایلک آغزدر اول طبراغه تلمه قاینی قارشدوروب اوزرینه مهراورب
کتوردرلر انکچون طین مختوم دینلدی واکر اوستونه بخ ازباچه فائده ایدر فصل فی
علاج البثرة یعنی ثوته بیومشق اندرکه کوز قپغنک اینجنده اولورا ولرات مرضلی
اولدیغچون اندن قان آقر بورمضک علاجی بیانده درواکر بوثوته مرضه سیاهه
مائل یومشق وشیرچوق کره کوزک آلتنه قپغنده جقر وبعضلر کره اوست قپغنک
آلتنده اینجنده جقر ویا اوستنده جقر علی ابن عیسی بویله دی وبونک ابتداء علاجی
قپغان طرفیکه باش طرف یره قوللک یومروطرفنده اولور بوطردن قان آلرروده خی
باچاقلاندن مجامت ایده اوسهل شربت استعمال ایده تا بدنی تنقیه اولوب پاکی اوله
فصل فی علاج السعفة یعنی کزپیکلرینک بتدیکی پرده بر کوچک یاره درعلاجی
بیانده اصلی بلغمدندر دلیلی بیاضه مائل اولور علاجی بوعلتک مادهسی اولان
خلطلری چقرسبقان المقدر وبازی که یعنی چوکوندرسر صوده بغدای کپکلی ایده قاینیدوب
یوزینی بونکله یقیقه سعفه یه فائده ایدر ودائما حمامه کیره معتاد ایده چوق کیره چقدقده
کرپیکلری دینی کول یاغی واسفیداج ایله یاغلیه رسما قدن وکشکلدن ومشواء
پیدا اولورشیلاردن احتراز ایدوب پرهیز ایده ودخی سدا مراولغلق اتنه مداومت

مداومت ایده بیه ورقدان بمرطوبه وکوزنه دواچکه فصل فی علاج النقد یعنی برکوچک یاره درکه کوز
قپغنده اولور قرنجه کبی اجرز علاجی بیانده دربورمضک یانمش صوغاردن اولور قرمزیه مائل ربورمضک
صاحبی حری هیلیه وقره هندی وسناکی مجموعه بونلرایله استعراغ ایده رکوز قپغنی حامیشه صوبیله
صبرهولان سندروز غفران وهندبان صوی ایله طلا ایدوب یاقوایده رووقوروق توتیاسنی
کوزه چکه سرمه ایده رو بونک کبی رایله سرمه ایده رفصل فی علاج السرطان یعنی بوسرطان
دیدکلری براوردرکه چوق بوداقلری اولورانکچه کبی کوزده جقدقده علاجی بیانده در
بونک علامتی بکآلمی داغرسی اولور طمراده اولورسزلاردکوزه طوقندن یاقراق مادهآقار
باخصوص یوردکده وطعام اشتهاء قلز اولور بوکا علاج کارا تمز الا المی آچمیه
کسلوب آغزمسی کبدکده علاج ایده فائده ایدر واکر بورمضک صاحبی لطیف
خفیف معتدل طعام یرایسه اوغلاق وقوزی اتدکی کبی ورقدان بمرطوبه کبی وصاحده
اخشامده ساده جه اجزای برچ کون کوزه چکه لرودخی صاحده اخشامده
مامیثا صوبیله عورت سدنی قارشدوروب کوزه چکه فصل فی علاج الشرناق
یعنی کوزک اوست قپغنک یاغی چوغالوب آغرونقیل اولوب کوشه سنک علاجی
بیانده دروبعضلر دیدیکه شرناق برشیدرکه کوز قپغنک اوستنده جقر کوزونی
یومیوب آچمغه زحمت ویرر بورمضک صاحبی قان آلدرسون ودخی باچقلاندن مجامت
ایلسون واکر کوز قپغنی اوزرینه صبر طلاء ایدرسه فائده ایدر واکر خولان هندبی قپغنه طلا
ایدرسه فائده ایدر واکر مرصاغ طلاء ایدرسه فائده ایدر واکر صاحده وغشامده
کورنه غبارسرمه ی چکرسه وبونلردخی کارا تمزسه کسکین علاج ایله علاج ایلیه رفصل
فی علاج القمل یعنی کوزک آلتنه قپغنک اینجنده یا اوستنده یاما بینده چقان چیبانک
علاجی بیانده دربورمضک قاندرن وصفراردن پیدا اولور یاخود آنده بر
آغری اولور که چیبانک آغرسی کبی اولور غیر بدنده اولورسه واکر کوز قپغنک
اینجنده چقرایسه برقاچ کون کجکدرکه صبر طصارو سنی بنفشه یاغله دامله رواکر
طشرانسنده چقرایسه هرکون کیجه ده یاغ قویه رفصل فی علاج العقدة یعنی کوز

رقدان بمرطوبه دیمک
انزاق بشمت
اکچیمه قابل
اولیه دیکدر
قه

ببوک پکارنده بڑ پیدا اولسه علاجی بیانشده در بوکا قیغال طمرندن قان آلوده نی بچقلدن
عجامت ایده وجب ایاج ایله استفراغ ایده ایمدی بونلرایله بدن تنقیه اولدقده علاجی
کسکین علاج ایله وبو علاجلر اراسنی کسمیه کم قبرچق وسوجلی بیدا اولمیه بو علاجی تمام
اتمکدن صکره کمیون ایله طوری چینوب برقرقه دن کوزه داملده اربونده نصکره یم طعام سیله
کول یاغی بربرینه قارشدوره اوستونه نعناایکی کون دوره بوندن نصکره هرکون صباحده اچمده
یکمیده واکر بوبزکاوزرینه دوه اکلاکه بیچی علاجه رانی قویه رزنجارکبه کریت وبوندره بکزاکلاره
بیچی دوا توپه ایده واکر کول دورت درهم زعفران ضمغ عربی بردرهم بونلری دکوب قرودب صکره سحق
غبار ایده وب کوزه چکرسه فائده ایدر فصل فی علاج الشرخاء الجفن یعنی کوزکی اوسته قپنی کوشمک
ایله تمام آچلمز آز آچلور وکاهیجه آکا قبل یاپشور کوزکی انجنه اکیلور سببی اکار طوبت غالب اولمغله کوشمر
اکر صبر ایله مرجانی اکا طلا فائده ایدر وحولان هندی ومرصاغی وزعفران وسندروصبر بوا جزالرک
برابر اولدقده کوکیشل مرسین صویله معجون ایدوب کوز قپغنه ضماد ایدرسه فائده ایدر فصل فی
علاج من یبصر قریب ولا یبصر بعید یعنی یقینلرین کوریه وزاقدن کوره میه علاجی بیانشده در بوجرض اوده
نورلیکه قرولغندن اولور وبوجرضدن ضعف جرعارض اولور بوجرض نادر دطوغم ایسه علاجی کاتیمز واکر صوکره
دن ایسه علاجه اولنور برتاجی کره مسهل دوا ایله وحقنه ایله وده خی قان المغله اولور حکیم رازی بویله دیمی
ودخی بوجرض بوعرض اکچون دوا دفترنده فلفل کره "ببر" درو دوا دفلفل برابر آلوب سحق غبار ایدوب کوزه چکه
ودخی آچی شیدن مرقنق سنی کوزه چکرسه فائده ایدر فصل فی علاج الشبکرة یعنی کیجه اولدقده
کوره فرعلاجی بیانشده در بوعرض کوزبیاضکی کثره رطوباتندندر دیاخوده دوه باجریکی غلظتندندر
دیاخوده کونشده چوق اقتورمدندن درو کونشه چوق تعمدندر دیاخوده آتشه چوق تعمدندر بونلر
علامتی کوزبولانق اولور یعنی رطوبتلی اولور بوتون کوره کیجه کوزی یمی منع ایده واکر رفدان یعنی
بشمنیل یم طعام وسنی درآنی بیه غدا ایده انزه پیرینز ایله فصل فی علاج وجع العین
یعنی کوزاغرسنی علاجی بیانشده در واکر کول ضماد ایدرسه کوزکی ورمنی کیده رر واکر کونک دخی ضماد
ایدرسه ورمنی کیده رر واکر صوقدن اولورسه واکر بنفشه نک سیلی بیراغنی ضماد ایدرسه ورمنی کیده رر
واکر یم طاشی کول یاغیله قارشدوروب کوزه ضماد ایدرسه اسچقدن اولان ورمنی دیاخوده خیزدن

خیزدن اولانی فائده ایدر واکر تبقلة الحمقا کسمزاوتی رصوقلق دخی درعصاره سنی آریه اونته قارشدوروب
ضماد ایدرسه فائده ایدر واکر بستانجی مارولی عصاره سنی آریه اونیله قارشدوروب اسچقدن اولان
لوزورمنه ضماد ایدرسه فائده ایدر کیده رر واکر آریه اونیله سرکه ایله خیار یبروب کوزه ضماد ایدرسه ورمی حارته
فائده ایدر فصل فی علاج بیاض العین بیاض الادویة المسکنة للوجع یعنی اغریسنیز اکوزاغرسنک سیندیلمسنی کسر
دوای بیان ایدر واکر کول قینیب کوزه ضماد ایدرسه وجعنی وسنیرسنی کسر واکر بیلسل تازه کنجی
صوی کوزه داملده اسچقدن اولان سبه سنی کیده رر واکر اول کنجی صوینه عورت سدی دیرطه
صاری وزعفران وکول یاغی قارشدوروب داملده رسه اغریسنی وسنیرلمسنی کسر مجربدر جالینوس
ودرازی حکیملر بویه دیدر واکر اوزم انجبی یم طعام وسیله قارشدوروب کوزه ضماد ایده ضجی سنی کیدرر
واکر حولان هندی کول صوییله طلا ایدرسه وجعنی کسر فصل فی الامور المضرة للبصر یعنی کوزکی
کورمسنه ضرر ایدرن شیلری بیان ایدر واکر طوارق اوتنی چوق بیه کورمکی ضرر ایدر واکر طوزی چوق یمک
یاخود کلم اوتنی چوق یمک کورمکه ضرر ایدر وسرکه سی چوق یمک ضرر ایدر یعنی کوزکی کورمسنه
ضرر ایدر ودخی صوغانی چوق یمک کوزکی کورمسنه منع ایدر ضرر ودخی عجامت ضرر ایدر
فصل فی بیان الادویة الحافظة لصحة العین یعنی کوزکی صحتنی حفظ ایدن دوالرنی بیانشده
در واکر بالق اقتونوکی صوینی کونشه بیرسکون قیوب مروتی قوام اولدقده توتیا ایله
سحق ایدوب صکره قرودب کوزه چکرسه صحتنی حفظ ایدر ضرر اصابت ایتمز واکر اصفهانی سرمه ایله
کوزه چکرسه صحتنی حفظ ایدر وانزروت کوزدن ازتیلدی اولانی کیدررصحتنی حفظ ایدر ودخی یاز مشق
کتابه اوقق دانی مطالعه اتمکی واخی خط چکمکی حفظ ایدر کوزکی کورمسنی افسا ایدوب ضرر ایدر
فصل فی بیان امراض الاذن یعنی قولاق مرضلرینی بیانشده در واکر اسکر تورپی عصاره سنی
قولاغه داملدرسه صوقدن اولان قولاق اغرسنی کیده رر واکر کول صوییله ازوب قولاغه داملده
اسچقدن اولان وجعنی کیده رر ودخی کول صوییله چل ایدوب قولاغه داملدرسه وجعنی کیدرر
واکر چورکی اوتنی دکوب زیت یاغیله قارشدوروب قولاغه داملده صوقدن اولان وجعنی
کیده رر واکر ونعنه عصاره سنی قولاغه داملده بال ایله قارشدوروب صوقدنه اولان
اغرسنی ووجعنی کیدرر ودخی سده بال صوقدن اولنه فائده ایدر ودخی بالی طوزه

قارشدورب قولغه داملدرسه آغزینی کسرا کرصوقدن اولورسه وقیق عصاره سنی
قولغه داملدرسه ایسیتقدن اولان وجعنی کسر والکر تلکینک صاغ دیشنی وکی سدوکنی داملدرسه
قولق صوقدن اولان وجعنی کسر والکر تلکینک صاغ دیشنی صاغ قولاغی اغریان
صاغ قولغه طاقه وصول قولاغی اغریان صول دیشنی صول قولغه طاقه بالخاصه
اغریسنی کسر حکما دی سکر نفر کسنه ایویله دیدیلر وصوقدقدن آغریان قولاغه صغر سیدوکنی
داملدرسه کسر باخصوص اکر نطرون ایله باخوه مرصاغ اول سیدوکی قارشدورب
داملده غاتیله فائده ایدر وبش درهم قازیاغی ایکی درهم زعفران یارم درهم آفیون
بونلری قارشدورب قولاغه داملدرسه آغریمینی وضربنه دوولدقدا مانسنی کسر
والکر سوکوت بیراغی عصاره سنی قولاغنه داملادرسه ایسیتقدن اولان وجعنه فائده ایدر
والکر اسکی طورپ تخمی یاغی کا داملادرسه فائده ایدر والکر تورب قابنک صوینی قولاغنه
داملادرسه وجعنی کیده رر والکر آجی بادم یاغنی قولاغنه داملدرسه صوقدن اولان
اغریسنه فائده ایدر وباخود اورمجک آغیله آجی بادم یاغنی قایندوب داملادرسه غاتیله
فائده ایدر والکر طاوق یاغنی قولاغنه داملادرصوقدن آغرسنه فائده ایدر ودفنه یاغنی
قولاغنه داملادرسه صوقدن اولان وجعنی کیده رر وعورت سدی صاغارلرسه ایسیتقدن
اغریسنی کیده رر والکر انسانک قیلنی یاقوب کول یاغنه قارشدررسه قولاغنده اولانه
وجع شدیدی کیده رر والکر نطرونی سرکه ده ازوب قولاغه داملادرسه صوقدن وجعنی
کیده رر والکر طوزایله سرکه دخی صوقدن وجعنی کیده رر والکر خشخاش یاغنی داملادرسه
صوقدن اولان قولاق اغریسنی کیده رر والکر برصوغانه دکن کسوب زیت یاغیله
قایندوب قولاغه داملادرسه صوقدن وجعنی کیده رر والکر بنفشه یاغنی قولاغه داملادرسه
ایسیتقدن اولانه وجعنی کیدرر والکر مازول عصاره سنی داملادرسه فائده ایدر والکر
سنده وجعدن قولاق اغریسی چوق اولدن سکرای قصله اولوب بوزولورسه
دیو فقور قازالرسه اسکی صغر یاغنی قولاغنه داملادرسه اغریسنی کیده رر والکر
قولاق اغریسی بک چوغالوب برد لورا حتا ایدیوب قوة کیدوب ضعیف اولورسه

اولورسه عورت سدینی برتچ کره داملادرسه وجعنی کیده رر فصل فی علاج ورم الاذن یعنی
قولاق شیشمک علاجی بیانندہ در الکلیل الملک دیدکلری اوت دوکوب شیشن اوزرینه قویوب
بربزایله بغلیه فائده ایدر والکر زعفرانی ضماد ایدرسه فائده ایدر یعنی زعفرانی ورم اوزرینه
قویوب بربزایله بغلرسه فائده ایدر والکر باش طرنجان قان اولورسه اول طرف
قولاغی یومری طرفنده اولور بوینوزندن بقار دوسنه فائده ایدر واستفراغ ایلیه مطبوخ
فاکهه ایله وغذاسی آرپه صویی ایله نیلوفر شرابنه قارشدرسنغدا ایده ودخی قایمق
یمرط اغیله وعورت سدیله قارشدورب ورم اولان یره ضماد ایده فصل فی
علاج الطرش والصمم یعنی قولاق صاغرلمک علاجی بیانندہ در الکر دکمان
طاشنی قزدورب اوزرینه سرکه دوکوب قولغنه بخاریه طوتارسه صاغر لغنه وضع
ایدوب فائده ایدر کبده رر حکیم رازی وابن سینا ودخی حکما دن بش نفر بویله
دیدیلر والکر اشک تورپی یاغنی قولغنه داملادرسه فائده ایدر والکر کنه اوتنک یاغنی
داملادرسه فائده ایدر والکر قرغه دولکی پیراغنک صوینی داملده لرصاغر قولغی
آچر والکر قرغه دولکنک ایچنی یمرط صاغرنه وسیله قارشدورب قولغنه داملدرسه
ایسیتقدن اولان آلمنی کسر والکر خردلی دوکوب داندن برقیل دوزوب اودوزینده
عقیده بال ایله معجون ایدوب قولاق اوزرینه قویه صاغر لغنه فائده ایدر والکر خردل
یاغنی داملدرسه فائده ایدر والکر صغر اودونی صاغر قولغه داملدرسه فائده ایدر
والکر قویون وکجی اودنی داملدرسه فائده ایدر والکر طورف قابنی طوزایله دوکوب
عصاره سنی قولاغه داملدرسه فائده ایدر والکر قطرانه قیل باقوب صاغر قولاغه
قویورسه شفا بولور اغرسی اولان قولاغه فائده ایدر والکر کلم تخمنی اوتیله یاقوب قولاغه قویسه
ایدرسه فائده ایدر فصل فی صاغر قولاغه بورو چاله برتچ کره چاله فائده
ایدر بورو بربنوزدن ایدن شیدر اوفورکده عظیم سس وصدا جقر
والکر بیان مرصاغی عصاره سنی صاغر قولاغه داملدرسه شفا بولور ثقیل اولان
قولاغه فائده ایدر والکر دوکوزلان بوجکنی محرا اولنجه زیت یاغنده قاینده اول

زیت یاغدن قولاغ دملدرسه صاغرلغه فایده ایدر ودفع ایدر فصل فی علاج
الدوی والطنین یعنی قولاغی کورولدرسنگ وسسکلاوازی کیه اوتمسنگ علاجی
بیاننده دراکر فسلکن عصاره سنی آجی بادم یاغیله قارشدوروب قولاغه دامله در
فایده ایدر واکر صوغانه صوینی قولاغه دامله درسه کورلمسنی منع ایدر واکر نسرین
عصاره سنی کورولدرین قولاغه دامله درسه فایده ایدر نسرین بر چکدرکه پیراغی
واغجی ودیکناری کول اغاجی کیدر واکر سذابه انارقابه ایله قایندوب کورلین قولاغه
دامله درسه فایده ایدر واکر طورب عصاره سنی دامله درسه فایده ایدر واکر قوبون
اودنی بیان مرسانی صوییله قارشدرب کورلین قولاغه دامله درسه فایده
ایدر فصل فی علاج الاذن یعنی قولاق یاره سنگ علاجی بیاننده دراکر خولان
هندی دن فتیل دوزب قولاغه قوسه اقولاق یاره سنه فایده ایدر وسولوت پیراغی
وبداقارنیک عصاره سنی قولاغه دامله درسه آقان اریکی قاندرسه واکر
جاموراودنی دامله درسه قولاقدن اجه قانه واریکی کسر واکر جبرسکلی پیراق
صوییله ازب قولاق یاره سنه دامله درسه اوکالدرر واکر دمر بوقنی سحق غبار ایدوب
کسکین سرکه ایله قارشدوروب قولاق قوحنه قویارسه فایده ایدر واکر انزروتی بال
ایله قارشدوروب قولاغه دامله درسه اجه قاندن واریکدن پاکایدوب تنقیه ایدوب
یاده لرینی آتمندورر واکر قرمزی زرنیخ سحق غبار ایدوب بال ایله حل ایدوب باکا
برفتیل باتوروب قولاغه قویارسه فایده ایدر واکر صوغان عصاره سنی قولاغه
دامله درسه اجه قانه واریکی کسر صوغاندن مراد اتلاعلم اط صوغانی یاخود صوغانی
اوملق کرکی صاحب کتاب بیتاتی اتمشدرسبستان صوفتمدر یوخسه بیان صوغانمیدر اکولا
اولی اولان استعمال ایده اهر قنغی مناسب کلورسه صوغاندن مراد اولدر
واکر باش مرسین تخم عصاره سنی باخصوص که تخم بیاض اوله آنی قولاغه
دامله درسه اریکی واجه قانتی وصاری وصوینی اقیدروضرر اوکالدرصاغلدر
واکر اکشی انارقبوغنی صوییله قایندوب اجه قان واریکی وصاری وصواقان

اقان قولاق یاره سنه دامله درسه فایده ایدر واکر اودی قنغی حیوانکی اودی اولورسه
اولسون بال ایله قارشدوروب قولاغه دامله درسه آقان اریکی فایده ایدر
فصل مرهم مجرب لقروح الاذن قولاق یاره سنه مجرب مرهمدر انزروت ودوکز
کوپکی وبورق ارمنی کرنطروندر وکونکی ومرو شیاف ومامیثا برابر آلوب دوکوب
الکدن کچروب بال وسرکه ایله معجون ایدوب واسکی شراب ایله قولغی ییقیوب صکره
بوده دوایی قولغه دامله درسه برچوق کره کیجه ده وکوندوزده فایده ایدر واکر شب
یعقوب سحق ایدوب مرهم صافی ایله وبال ایله قارشدوروب صکره قولاغی اریکدن
واجه قاندن وصاری صودن پاکایدوب ییقیوب صکره بوده مهمدن فتیله قویوب
قولاغه قویرسه قروح مزمنه یی فایده ایدر واکر اریکی اقان قولاغه یوانش صوو
دوکرسه فایده ایدر واکر دوه سدکی دوکرسه فایده ایدر واکر قازکی اچ یاغنی
کول یاغیله حل ایدوب دامله درسه کبده رااوکولدرر واکر قورووق عصاره سنی
بال ایله قارشدوروب دامله درسه قولاق یاره سنی اوکالدرر واکر مصرتقله سکی
آجی بقله دربال قولاغه دامله درسه فایده ایدر فصل صیبانکی قولاغندن
رطوبت یعنی یاشلق دیمکدر بونکی اصلنی بلمین توهم ایدرکه اول اقان یاشلق
اجه قان واریکدر ردیوظن ایدر وبونکی سببی کیجه ده چوق اغزمدندر
اکر کیجه ده اغزمنی ترک ایدرسه رطوبت کسلور آقمز حکیم رازی وروقس
بویله دیدیلر واکر قولاق یره سنه قنادوب طوز لوزیتونی دامله درسه اوکالدرر
واکر اسکی یاغی عورت سدکی ایله قارشدوروب قولاغه دامله درسه قولاقدن
آقان اجه قان واریکی وصاری صوییوکسر واکر بالی اندرانی طوز ایله قارشدوروب
قولاغه قویاده سنه انتمندورر واریکنی وقانتی وصوینی کسر فصل فی
علاج الثقبة والصدمة تصیب الاذن یعنی قولاغه اصابت ایدن ضربه وصدمه نکی علاجی
بیاننده دربعضی ترکیبه ندیمکدر قولاغه اورسه ویاخود برشی ایله طوقونسه
بونلردن یاره اولسه علاجی بیاننده دراکر کونکی دوکوب عورت سدکی ایله حل

ایدوب قولاغه داملدرسه ورمدن اولان قولاق آغرسنی کیدرر واکر کلم عصاره سنی
بالی ایله قارشدورب داملدرسه یاریلمش واورلمش قولاغه فائده ایدر واکر سرکه
ایله قارشدورب قولاغه داملدرسه طولمش قانی چیقرر واکر کلم اوتنی دوکوب
سرکه دبالی ایله قارشدورب قولاغه ضماد ایدرسه یارلمسنه فائده ایدر واکر مازوی قابنب
سرکه ایله قارشدورب قولاغه داملدرسه آقان قانی کسر واکر بمرطه صاروسنی بیاضیله
قارشدورب قولاغه ضماد ایدرسه مزبدن وباغوه طوقوشمدن اولان شیشنی کیدرر

فصل فی علاج الرطوبة الجاریة فی الاذن قولاغدن آقان رطوباتی کیدرمکه علاجی بیانندہ
در اکر شاب ازوب قولاغه داملدرسه قولاقدن آقان رطوباتی کسر واکر بابلی اندرانی
طوزی ایله قارشدورب داملدرسه قولاقدن آقان رطوباتی کسر واکر قطرانی قولاغه
داملدرسه قولاقدن آقان یاشلنمی وانچه قانی کسر واکر مازوی مرسین بیرانجیله سرکه
ده قاینده وب قولاغه داملدرسه قولاقدن آقان رطوباتی کسر

فصل فی علاج دود الاذن یعنی قولاقده اولان قوردلری علاجی بیانندہ در اکر توتیای هندی یا سحق
ایدوب بمرطه صاروسیله عسل ایله ایدوب قولاغه قویه اقولاقده اولان قوردلری قرار
یعنی قتل ایدر واکر قطران داملدرسه قولاقده اولان قوردلری قتل ایدر یاخصوصه
سرکه ایله قارشدورب داملدرسه قتل ایدر واکر بالغ اولمدق صبی سد یکنده اما
قابنی قاینده وب قولاغه داملدرسه قوردلری قتل ایدر واکر نسرین کیبان کولودر
اغاجی دخی کول اغاجنه ویپرانغنه بکزر یونکه عصاره سنی قولاغه داملدرسه
قوردلری قتل ایدر عصاره دیدوکمز صداع حاریکی تفصیلنده بیناً اولنمشدر بلکه
مرادایدن اولکی فصله نظرایلیسون واکر توتیا ایله عصاره سنی داملدرسه قوردلری
قتل ایدر واکر سذاب عصاره سنی داملدرسه قولاقده اولان قوردلری قتل ایدر
واکر مازوی سحق ایدوب کول یاغیله قارشدورب قولاغه داملدرسه قوردلری
قتل ایدر واکر صابیم اولان آدمک تورکونه قولاغه داملدرسه قوردلری قتل ایدر واکر
تنرس کاجی قبوزی درلو مرتبه سی دخی درلو تقیعنک صوینی داملدرسه قوردلری قتل

قتل ایدر

فصل فی علاج دخول الماء الاذن یعنی قولاغه صوکیرمکده علاجی بیانندہ در
اکر صوغان صوینی قولاغه داملدرسه فائده ایدر واکر برپاره پنبه یی پاک زیت یاغنه باتوروب
قولاغه قویه صوکیرمیکده فائده ایدر واکر قولاغه عورتک سدیک صاغرلرایسه کیرن صوی چیقرمغه
فائده ایدر واکر قازیاغنی قولاغه داملدرسه قولاغه کیرن صوی چیقارر جالینوس بویله دیدی

فصل فی علاج الریح البارد یصیب الاذن یعنی قولاغه کیرن صوق وزکار علاجی بیانندہ در اکر بیاض
اوتنک قوروسنی قولاغه توتسه ایدرار سریع بارده فائده ایدر واکر صعتر یی توتسه ایدرسه
فائده ایدر واکر تورب تخمی یاغنه قولاغه داملدرسه غلیظ یلکری تحلیل ایدوب فائده ایدر واکر
بادم یاغی داملدرسه فائده ایدر واکر منطرونی بادم یاغنده ازوب قولاغه داملدرسه غلیظ
یلکرنی تحلیل ایدر یعنی داغیدر

فصل فی علاج الورم خلف الاذن یعنی قولاق آرقسنده
اولان شیشک علاجی بیانندہ در اکر صوغانجیکنک ایکیسنی وزوفه ضماد ایدرسه اول ورمی بشرر
وهم طاغیدر ضماد دیمکله وزنی اوزرینه رهم قویوب بربز ایله بغلیه در ایوقادیده صداع
الرأس فصلنده تغییر یولاندی کجری اول محل نظر ایده سنز واکر قطوتا تخمنی سرکه ایله دوکوب
دکول یاغیله قارشدورب قولاغنک آردنده اولان ورم ضماد ایدرسه کیده در یاخصوص بویی
اونیله خمیر ایدوب ضماد ایدرسه زیاده فائده ایدر جالینوس بویله دی واکر صبی لریکی قولاغی آردنده
اولان ورم خولان هندی یی ضماد ایدرسه تحلیل ایدوب ورمی طاغیدر
واکر زغفران ضماد ایدرسه طاغیدر واکر جوان سدندن ویوغوندن اولان
یاغی یعنی صاریس یاغیدر قولاق آرقسنده اولان ورم وشیشه ضماد ایدرسه تحلیل
ایدر یاغیدر واکر وشق کیخولان دوقولاق آرقسنده ورمی کیدروب اوکا لذ
اکر ضماد ایدرسه واکر کتان تخمنی بالی ایله دوکوب قولاق آرقسنده اولان ورم ضماد
ایده بشرر وهم تحلیل ایدب طاغیدر واکر کجی بجنی کی آنی اربه اوتی ایله سرکه ده
قاینده قولاق آرقسنده اولان ورم ضماد ایدرسه بشرر وهم تحلیل ایدب یاغیدر واکر
تازه یشل کشنیز وسیاه زیت یاغی یونلردن هربرینی بالکز ضماد ایدرسه فائده
ایدر واکر چیکیمرطه ی کول یاغنه قارشدورب قولاق آرقسنده اولان ورم ضماد

مطالب علاج دخول الحيوان وغيره في الاذن

ایدرسه کیره در فصل علاج دخول الحیوان وغیره فی الاذن یعنی قولاغه حیوان یاخود هر غریشی کیردکده
علاجی بیاننده دراکر قولاغه صوغان صوی داملدرسه قولاقده اولان حیوان چقرواکر
زیت یاغنی قولاغه داملدرسه اکا کیرن حیوانی چقرر مجربدر واکر مرحصانی ایله یا دم یاغی داملدرسه
قولاغه کیرن حیوانی چقارر راکر قولاقده حیوانک غیری شئی واقع اولورسه بردقالوب
قولاغکی دلیکنه قویوب باشنی دقیکی اوزرینه اکوب التدن قولاغکی دلوکنه یقین
ایدوب دفعی چالدیرا اولشئی دوشر حکماء هندبویله دیدیلر فصل فی الامور
المنقیة للاذن الی فظه لصحتها یعنی قولاغکی صافی سلیم اولمسنی حفظ ایدب قولاغی
پاکایدیجی شیلر بیاننده دراکر آجی بادم یاغنی بال ایله خلط ایدوب قارشدورب بوندن
برقیمل دوزب قولاغه قویارسه قولاغی پاکایدر واهم صحتنی حفظ ایدر واکر زعفران کول
سنبل بونلری قولاغه قویارسه قولاغی پاکایدر هم صحتنی حفظ ایدر واکر زعفرانی جوز یاغی
بال حل ایده بوکا برقیمل باتورب قولاغه قویه پاکایدر وصحتنی حفظ ایدر فصل
فی بیان احراض الاذن یعنی بورون حضارینی بیان ایدراندن بری رعافدر که
یعنی بورون قانی دائما اقر دیمکله علاجی بیاننده دراکر اوکوزبونوزنی ایکیسوب غبار
اولدقده ایکیسندن رعاف کسر یعنی بورون قانی کسر دیمکدر واکر کافوری شیل
کشنیز صویله ازوب وتازه شیل نرسین صویله قارشدورب قانی طورمین
بورونه چکرسه رعافی کسلور واکر یا لکوز کافوری خادایدرسه وهم ایچرسه دوادن
فائده سی چوقدر واکر کیمیونی سرکه یه قارشدورب خادایدرسه وهم ایچرسه ووضع
بورونه داملدرسه فائده ایدر واکر بیان حرمنغ عصاره سنی سرکه یه قارشدورب
بورونه داملدرسه رعافی کسر واکر نرسین یاغنی دوکوب باشنه خادایدرسه رعافی
کسر واکر نخه قنفی نخه اولورسه اولشو صویله قارشدورب بورنی ایچنه قویوب
بولاشدورسه رعافی کسر انفخه نسنه یمدوکی سنداکر قوزونکویا اوغلاغوکی
بطنی ایچنده بیدا اولورطوکمش سده بکزبرسنه یه درلر یعنی قوزونوکی قارشنده
بربوارلاق شیدرسه تورچکر اوتیقی درلر واکر بورندن داملیه بورون قانی

قانی بورنه قویارسه رعافی کسر اکر دوه قفنی سنکی غبار ایدوب بورنه چکرسه رعافی
کسر اکر دوه قلبنی یانوب کولونی مصره دلیکندن بورون دلیکنه اوفلارسه رعافی کسر
واکر قبق پیرانغنی قورودوب غبار ایدوب مصره دن بورنی دلیکنه اوفلارسه رعافی کسر
واکر دوکلکین سرکی صوق صویله مزج ایدوب بورنه چکرسه رعافی کسر مجربدر
واکر ان قلبنی یانوب بورنه چکرسه رعافی کسر واکر ویشنل کشنیز عصاره سنی بورنه
چکرسه دهم داملدرسه رعافی قطع ایدر واکر بنج پیرانغنی قورودوب برقیمل دوزب بورنه
قویارسه اول ساعته رعافی کسر واکر قرو کشنیز سنکی غبار ایدوب بورنه اوفلارسه
رعافی کسر فصل اکر رعافیا یله اسیحق یعنی اسیلکلو اولورسه قان الدره لر فائده ایدوب
اوکاندر واکر الدرنی دایاقلرینی صوق صویله قویارسه رعافی کسر فصل اکر بورون قانی
چوق اقارسه باشنی وبدنی صودهٔ لو وقفاسنه شیشه چکه لر کسلور وغلیظ غذا یدیره لر
وضع اکشنی سداچکلو وتازه باشنل کمک یدوره لر وبورنه قبض ایدیجی دواء قویالر
بوداونک تاثیرونک علامتی بورندن بیان ایدلمشدر فصل بورن قانی طورمیوب
اقان کسنه اکر آدم قسی اوزره یاتارایسه قان ایچرویه قارینه اقار صکره طوکار یعنی جادلور
داولکه قارنونده قان طوکمق سبیله ضعیف اولوب قوتی کسلور واقارنی اچلور واختناق
اولمغه یقین اولورینک علاجی قوصق یابنده ذکر اولنان علاجدر اول یابه نظر اولنه
واکر بورون قانی وریدلرینی کسمک بدنی صوق صویله یوغرلمش جامبو رایله قالکیر
صوایه لر برکون برکیچه جامبو رایله وورده بدنی صودهٔ ژرعافی کسلور واکر رعافی بورنده
طردن ایسه بورنه اوفره جک دواء ایله علاج ایده لر بودوانک ذکری یوقاردده
اراضی انف بابنده بحری اول یابه نظر اولونه واکر رعافی زیاده اولوب ارتاسه بربالشدن
قان آله لر دقولطوغندن الینه وبرمقدارینه وارنجه صاره بغلیه وایاقلرینه وارنجه صاره
بغلیه وبورنی یوشغنه شیشه قیوب یاپشدوره بویله ایله اول عافدن قورتولور جالینوس
وضع رازی یویله دیدیلر واکر بورنی قانی دورمین قوی وقوتلو ایسه قان آله تا بالنجه
وشیشه لر قویوب یاپشدوره یاطلاغی یاخود جکری اوستنه یاپشدوره لر واکر بورنه